BIBLIOTECA VITT. EMANUELE
12
34 C
12

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu
14. 17. d. 2.

48. 5. 30.
~~14-10, 20~~
48 ~~4 8~~
C ~~C~~
30. ~~30~~

Digitized by Google

Digitized by Google

ACCVRATA
TOTIVS
PHILOSOPHIÆ
INSTITVTIO
juxta principia Ariſtotelis.

Authore P. IAC. CHANNEVELLE,
Abrincenſi, *Societatis* IESV.

PARISIIS,
Apud EDMVNDVM MARTINVM, via
Iacobæâ, ſub Sole aureo.

M. DC. LXVII.
CVM PRIVILEGIO REGIS.

BIBLIOTECA N
ROMA

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Digitized by Google

ILLVSTRISSIMO VIRO D. D.

IOANNI BAPTISTÆ
COLBERTO

REGI AB INTIMIS CONSILIIS, Generali Ærarii Moderatori, ſummo Regiorum Ædificiorum Præfecto, Regiorum Ordinum Quæſtori, Baroni de Seignelay, &c.

ASPIRABAT *jamdudum ad quietem Philoſophia noſtra*, VIR ILLVSTRISSIME, *& feſſa diuturno docendi labore, ſeceſſum è lyceo meditabatur: Tu cùm eam latere tam citò vetuiſſes, audaciorem feciſti. Nunc publicam lucem affectat, vtque prodeat ſplendidiùs, patrocinium tuum ſtudioſiſſimè ambit. Neque verò*

timet, ne in hac tanta multitudine negotiorum, quibus occuparis, ſibi aditum intercludas, quæ toties aditu, & congreſſione tua dignata eſt: séque ipſam, quâ nihil illi præſtantius, tibi vltro conſecrat, qui filium ipſi tuum natu maximum, quo nihil tibi pretioſius, nihil ipſi glorioſius eſſe poterat, in diſciplinam benigniſſimâ voluntate tradidiſti. Quo tam honorifico de ſe judicio etſi gloriari jure poterat, refugiebat tamen id muneris; non quòd in omnes nutus tuos non eſſet paratiſſima, ſed ne quid in re tanti momenti peccaret. Intelligebat ſcilicet adoleſcentem ad maxima quæque natum, ſibi ad paternæ virtutis ſimilitudinem eſſe inſtituendum, quæ tanta eſt, eam vt nemo imitatione conſequi, nedum ſuperare queat. Animadvertebat in te perſpicaciam animi quam nihil fugiat, ſapientiam quæ agenda antevertat, prudentiam in conſiliis dandis, in exequendis ſolertiam, gravem & ſeveram familiæ diſcipli-

nam, ſacram dictorum fidem, promiſſorum conſtantiam, erectam in moderandis temperandíſque, quos diuturna bellorum licentia diſſolverat, moribus vigilantiam. Mirabatur modeſtiam ſingularem, quâ tu gloriam, quæ ex felici rerum fidei tuæ commiſſarum geſtione manare plurima ſolet, à te abjudicas, & in Regem refundis totam: ſtellis veteribus iis quidem, ſed non ita pridem circa ſolem deprehenſis, par, & geminus, quæ ſe intuentium oculis non ſubducunt, niſi vt ſol fiat magis inde conſpicuus; ſemper lucidæ, vt ſolis imaginem exprimant; ſemper fideles, vt remittant: eo vtique nomine commendandæ præ cæteris, quòd ſolis gloriæ amantiores ſint, quàm ſuæ. Occurrebat inter alia, immenſæ juxta, & actuoſiſſimæ mentis amplitudo, quæ maxima quæque negotia minimâ contentione perficiens, vicinas pariter ac remotas nationes, rem regiam ſimul, & publicam, pacis bellíque ſtudia ſic omnia

complectitur, vt nihil confundat: quæ nulla rerum multitudine obrui, nulla rerum varietate turbari poteſt: in eo divinæ menti haud abſimilis, quæ cùm immota ſit, omnia motibus ciere non ceſſat; quanta in vniverſis, tanta eſt in ſingulis; ſéque toti ita generatim impertit, vt privatim in quolibet tota habitet. Hæc tanta virtutum decora cùm in te congeſta ſtuperet Philoſophia temperatrix morum, magiſtra virtutis, earúmque ſemina aut infundenda filio, aut indita jam in ortu, ſibi præceptis excitanda cognoſceret: ſuæ ſibi tenuitatis conſcia diffidebat. Neque verò par fuiſſet operi, niſi laboris in partem ipſe veniſſes, vt filii bis eſſes pater, & naturæ beneficio, & inſtitutionis munere, citiúſque ſub grandi virtutum tuarum magiſterio, quàm ſub Philoſophiæ noſtræ vmbraculis adoleſceret. Quoties enim viſus es, cùm ingens in te negotiorum moles incumberet, cùm ferveret domus tua concurſu frequentiáque

optimatum, à graviſſimarum rerum tra-ctatione non ad publicos modò, ſed ad priuatos etiam congreſſus noſtros diſceptationéſque ſummâ animi tranquillitate deſcendere? quodque tibi conceſſum erat otii, vt à tantis laboribus paululùm reſpirares, id ipſum non remiſſioni animi, quod alii ſolent, ſed labori alteri, hoc eſt, liberorum inſtitutioni impendere. Quo ſanè beneficio non filium modò clariſſimum, ſed & parentes reliquos, & ſcholas imprimis noſtras complexus es. Multùm filius debet paterno huic ſtudio curæque ſingulari, ex qua tot eximiis, quibus pollet, animi dotibus ea acceſſere præſidia, quæ ipſi publicis in concertationibus non ſemel omnium animos, admirationémque conciliarunt. Multùm parentes cæteri, quibus planum feciſti, facíſque etiamnum quotidie tuo exemplo, quanti ad familiæ decus, regníque gloriam interſit, liberos ad omnem ſapientiæ rationem diligentiùs informari. Multùm denique ſcholæ

noſtræ, quas præſentiâ toties, aditúque tuo honeſtaſti.

Quibus ſe nominibus expedire dum filius accuratâ parentis imitatione; parentes alii effuſis laudibus, & præconiis certatim ſtudent: patere, VIR ILLUSTRISSIME, *hocce Logicæ noſtræ opus, tanquam meæ in te obſervantiæ monimentum tibi offeram. Quæ enim veri, ac falſi diſceptatrix eſt & judex, arbitro rerum integerrimo; quæ lux cæterarum doctrinarum, clariſſimo Galliæ lumini; quæ demum errorum in aliis Philoſophiæ partibus emendatrix, diſciplinæ veteris acerrimo vindici potiſſimùm debetur.*

Tibi devotiſſimus IACOBUS CHANNEVELLE, Societ. IESU.

ARS DISSERENDI SEV LOGICA

IN TOMOS DVOS DIVISA.

TOMVS I.

a v

Digitized by Google

INDEX.

DISPVTATIO PROOEMIALIS.

De natura, & principiis Philoſophiæ. pag. 1

ART. I. *An ſit, & quid ſit Philoſophia.* ibid.
§. 1. *De exiſtentia Philoſophiæ.* p. 2
§. 2. *Natura, & partitio Philoſophiæ.* p. 4
§. 3. *Nomen Philoſophiæ multiplex.* p. 7.
ART. II. *De cauſis Philoſophiæ intrinſecis.* p. 9
§. 1. *De cauſa materiali Philoſophiæ.* ibid.
§. 2. *De cauſa formali Philoſophiæ.* p. 12
ART. III. *De cauſa efficiente, & finali Philoſophiæ humanæ.* p. 13
§. 1. *De cauſa efficiente humanæ Philoſophiæ.* ibid.
§. 2. *Diluuntur objecta.* pag. 21.
§. 3. *De cauſa finali, & effectis Philoſophiæ.* p. 23

PARS PRIMA LOGICÆ.

De natura, objecto, fine, proprietatibus. & vſu Logicæ. *pag.* 33

DISPVTATIO PRIMA.

De exiſtentia, & natura Logicæ. pag. 34
ART. I. *An ſit, & vnde ſit Logica.* ibid.
§. 1. *An ſit Logica.* ibid.

§. 2. *Vnde ſit Logica artificialis.* p. 36

ART. II. *Genus Logicæ.* pag. 38

§. 1. *Diviſio Logicæ.* p. 39

§. 2. *Quædam obſervanda.* p. 40

§. 3. *An Logica ſit virtus mentis ſimpliciter.* p. 42

§. 4. *Diluuntur objecta.* pag. 45

ART. III. *Quænam ſit virtus mentis Logica, ſeu differentia Logicæ.* pag. 49

§. 1. *Diviſio, & definitio virtutum mentis.* ibid.

§. 2. *De numero virtutum mentis.* p. 63

§. 3. *Convenientia, & diſcrepantia virtutum mentis ex dictis colliguntur.* p. 67

§. 4. *An detur Logica ſpeculativa, quæ ſit ſcientia.* p. 70

§. 5. *An detur Logica practica, quæ ſit ars.* pag. 76

§. 6. *An ſcientia logica, & ars diſtinguantur realiter.* p. 80

§. 7. *Diluuntur objecta contra logicam ſcientiam.* p. 82

§. VIII. *Diluuntur objecta contra logicam artem.* p. 89

DISPVT. II. De objecto, & fine Logicæ. pag. 94

ART. I. *De objecto materiali, & formali Logicæ.* ibid.

§. 1. *Quid ſit objectum, & quotuplex.* ibid.

§. 2. *De objecto materiali vtriuſque Logicæ.* p. 96

§. 3. *De objecto formali vtriuſque Logicæ.* p. 100.

§. 4. *Diluuntur objecta contra objectum materiale logicæ artis.* p. 104

§. 5. *Diluuntur objecta contra objectum formale Logicæ.* p. 111

ART. II. *De primario Logicæ objecto.* p. 112

§. 1. *Quodnam ſit prima-*

rium Logicæ objectum. ibid.
§. 2. *Diluuntur objecta.* pag. 114.
§. VII. *Quis ſit finis Logicæ.* p. 118

DISPVT. III. De proprietatibus, & partibus Logicæ. pag. 121

ART. I. *De Logica docente, & vtente.* ibid.
§. 1. *Quædam obſervanda* ibid.
§. 2. *Quomodo diſtinguatur Logica docens ab vtente.* p. 123
§. 3. *Diluuntur objecta.* pag. 125
ART. II. *An Logica ſit neceſſaria ad ſcientias acquirendas.* p. 128
§. 1. *An Logica ſit neceſſaria ad quamlibet cognitionem certam.* ibid.
§. 2. *An Logica ad totales ſcientias ſimpliciter neceſſaria ſit.* p. 134

DISPVT. IV. ſeu *APPENDIX. De ente rationis.* pag. 141

ART. I. *De cauſa materiali, & formali entis rationis.* ibid.
§. 1 *Quid ſit ens rationis, & ex quo fiat.* ib.
§. 2. *Exiſtentia entis rationis aſtruitur.* p. 144
§. 3. *Quotuplex ſit ens rationis.* p. 145
§. 4 *Diluuntur objecta.* p. 147.
ART. II. *De cauſa efficiente, & finali entis rationis.* p. 152
§. 1. *An ens rationis poſſit fieri à ſenſu, & appetitu.* ibid.
§. 2. *Quinam intellectus ſit opifex entis rationis.* p. 156
§. 3. *Diluuntur objecta.* pag. 159
§. VII. *De fine entis rationis.* p. 162

PARS SECVNDA.

In Iſagogen Porphyrii, *ſeu* de Vniverſalibus. *pag.* 165

DISPVTATIO PRIMA.

De diſtinctione graduum metaphyſicorum pag. 166

ART. I. *An gradus metaphyſici diſtinguantur realiter in eodem individuo.* p. 166
§. 1. *Quædam obſervanda de variis diſtinctionum modis.* p. 167
§. 2. *Refellitur vtraque ſententia de diſtinctione reali, & formali graduum metaphyſicorum.* p. 169
§. 3. *Diluuntur objecta.* pag. 175
ART. II. *An dentur præciſiones objectivæ.* p. 182
§. 1. *Variæ ſententiæ afferuntur cum ſuis principiis.* ibid.
§. 2. *Dantur præciſiones objectivæ inter gradus metaphyſicos.* p. 186
§. 3. *Diluuntur objecta.* pag. 192

DISPVT. II. *De natura univerſalium in genere.* pag. 202

ART. I. *An dentur univerſalia.* ibid.
§. 1. *Quotuplex, & quid ſit univerſale.* ibid.
§. 2. *An dentur naturæ univerſales.* p. 205
ART. II. *De natura univerſalium.* p. 207
§. 1. *An univerſale ſit idea Platonica.* p. 208
§. 2. *An univerſale ſit vox, aut conceptus.* p. 210

ART. III. *An univerſale ſit ante operam intellectûs.* p. 213
§. 1. *Obſervanda quædam de unitatis natura, & partitione.* p. 214
§. 2. *In quo conveniant, & diſcrepent D. Thomas, & Scotus.* p. 215
§. 3. *Definitur quæſtio.* pag. 217
§. 4. *Diluuntur objecta.* pag. 222
ART. IV. *Per quam mentis operationem fiat univerſale.* p. 235
§. 1. *Quid ſit abſtractio, & comparatio, & quotuplex.* p. 236
§. 2. *Definitur quæſtio.* pag. 239
§. 3. *Diluuntur objecta.* pag. 243
ART. V. *De prædicabilitate univerſalis, ſeu de univerſali logico.* p. 251
§. 1. *Quædam obſervanda de natura prædicationis.* ibid.
§. 2. *An univerſale in actuali prædicatione ſervet univerſalitatem.* p. 254
§. 3. *Diluuntur objecta.* pag. 257

APPENDIX ad 5. art. Quomodo concreta, & abſtracta primarum, & ſecundarum intentionum prædicentur. pag. 264

§ 1. *Quædam obſervanda.* ibid.
§. 2. *Regulæ prædicationis abſtractorum, & concretorum.* p. 265
ART. VI. *De numero, & proprietatibus univerſalium.* p. 270
§. 1. *Quot ſint univerſalia.* ibid.
§. 2. *Diluuntur objecta.* pag. 272
§. 3. *Diluuntur objecta, quæ probant plura eſſe.* pag. 276
§. 4. *An univerſale ſit univocum ad quinque univerſalia.* p. 280
§. 5. *Affectiones univerſalium.* p. 282

DISPVT. III. De univerſalibus in particulari. pag. 288

ART. I. *De genere.* ibid.
§. 1. *Quid ſit genus, & quotuplex.* ibid.
§. 2. *Diluuntur objecta.* pag. 293
§. 3. *Quomodo genus contineat differentias.* p. 295
§. 4. *An genus requirat plures differentias.* p. 297
ART. II. *De differentia.* pag. 301
§. 1. *Quid, & quotuplex ſit differentia.* ibid.
§. 2. *Diluuntur objecta.* pag. 305
§. 3. *An dentur vltimæ differentiæ.* p. 307
§. 4. *An differentia inferior includat formaliter ſuperiores.* p. 308
§. 5. *Diluuntur objecta.* pag. 310
ART. III. *De ſpecie.* pag. 315
§. 1. *Quid ſit ſpecies.* ibid.
§. 2. *De individuo.* p. 319
ART. IV. *De proprio.* p. 323
§. 1. *Quid ſit proprium, & quotuplex.* ibid.
§. 2. *Quid ſit proprium quarto modo quatenus univerſale eſt.* p. 324
ART. V. *De accidente communi.* p. 330
§. 1. *Quid ſit, & quotuplex accidens commune.* ibid.
§. 2. *Definitur accidens commune, vt eſt quintum univerſale.* p. 336

PARS TERTIA.

De categoriis. *pag.* 340

DISPVTATIO VNICA.

De antepradicamentis. pag. 343

ART. I. *DE denominativis, ſeu paronymis.* p. 344
§. 1. *Quid ſit denomina-*

tivum, & quotuplex. ibid.

§. 2. *Axiomata denominativorum.* p. 346

Art. II. *De univocis, æquivocis, & analogis.* p. 347

§. 1 *De univocis, ſeu ſynonymis.* p. 348

§ 2. *De æquivocis, ſeu homonymis.* p. 350

§. 3. *De analogis tum attributionis, tum proportionis.* p. 352

Art. III. *An ens ſit univocum ad Deum, & creaturas, ſubſtantiã, & accidens.* p. 356

§. 1. *Quædam obſervanda.* p. 357

§. 2. *Statuitur noſtra ſententia.* p. 359

§. 3. *Diluuntur objecta.* pag. 368

§. 4. *Diluuntur reliqua objecta.* p. 375

§. 5. *Solvuntur variæ quæſtiones.* p. 380

APPENDIX. De regulis prædicamentorum. pag. 382

DISPUT. I. De categoriis, ſeu *prædicamentis.* pag. 386

Art. I. *Natura categoriæ ex cauſis eruitur.* p. 387

§. 1. *Quænam ſit materia, & forma categoriæ.* ibid.

§. 2. *Cauſa finalis, & efficiens categoriæ.* p. 391

§. 3. *Modus, quo res quælibet in categoria reponitur, & gradus.* p. 394

Art. II. *Numerus, & diſtinctio categoriarũ.* pag. 400.

§. 1. *Numerus categoriarum definitur.* ibid.

§. 2. *Quomodo diſtinguãtur categoriæ.* p. 403

DISPVT. II. De categoria ſubſtantiæ. pag. 404

ART. I. *De natura, & partitione ſubſtantiæ.* ibid.
§. 1. *Quid ſit ſubſtantia.* ibid.
§. 2. *Partitio ſubſtantiæ in primam, & ſecundam.* p. 406
§. 3. *Proprietates ſubſtantiæ.* p. 408

APPENDIX. De accidente. pag. 413

ART. II. *Quænam reponantur in prædicamento ſubſtantiæ.* p 417
§. 1. *An Deus directè ponatur in prædicamento ſubſtantiæ.* ibid.
§. 2. *Diluuntur objecta.* pag. 421
§. 3. *An Angeli, & cæli ponantur directè in prædicamento.* p. 426

DISPVT. III. De prædicamentis quantitatis, qualitatis, actionis, & paſſionis. p. 431

ART. I. *De prædicamento quantitatis.* p. 432
§. 1. *Quid ſit quantitas.* pag. 433
§. 2. *De quantitate continua, ejúſque ſpeciebus.* p. 434
§. 3. *De quantitate diſcreta.* p. 440
§. VLT. *Proprietates quantitatis.* p. 446
ART. II. *De prædicamento qualitatis.* p. 448
§. 1. *Quid ſit qualitas.* ib.
§. 2. *Variæ ſpecies qualitatis.* p. 449
§. 3 *Affectiones qualitatis.* p. 457
ART. III. *De prædicamentis actionis, & paſſionis.* p 458
§. 1. *Actionis natura, & partitio.* ibid.
§. 2. *De paſſione.* p. 460

DISPVT. IV. De ente relativo, ſeu relatione. pag. 462

ART. I. *Quædam præmittuntur ad naturam relationis pleniùs intelligendam.* p 463

§. 1. *Notio terminorum aperitur.* ibid.

§. 2. *Diviſio relationis.* p. 465

ART. II. *An dentur relationes tranſcendentales, & ſubjectis eſſentiales.* p. 468

§. 1 *Quid ſit relatio trãſcendentalis, & in quo differat à categorica.* ibid.

§. 2. *An dentur relationes abſolutis eſſentiales.* p. 470

§. 3. *Diluuntur objecta.* pag. 473

ART. III. *An detur relatio categorica, & quid ſit.* p. 478

§. 1. *De relationis categoricæ exiſtentia.* p. 479

§. 2. *Quotuplex ſit ratio fundandi.* p. 483

§. 3. *An relatio ſit duo.* pag. 489

§. 4. *Diluuntur objecta.* pag. 492

§. 5. *Quomodo relatio diſtinguatur à fundamento.* p. 496

§. 6. *Diluuntur objecta.* pag. 499

ART. IV. *Quænam fundare poſſint relationem.* pag. 509

§. 1. *An detur relatio realis in Deo ad creaturas.* ibid.

§. 2. *Diluuntur objecta.* pag. 513

§. 3. *An vna relatio categorica fundet aliam.* pag. 518

§. 4. *Diluuntur objecta.* pag. 521

ART. V. *De termino relationis.* p. 522

§. 1. *An relatio categorica requirat terminum actu exiſtentem.* p. 523

§. 2. *Vtrum relatio terminetur ad abſolutum.* pag. 525

§. 3. *Diluuntur objecta.* pag. 528

§. 4. *An vna relatio poſſit plures terminos reſpicere.* p. 536
§. 5. *Vnde relatio ſpecificetur.* p. 539
§. 6. *De proprietatibus relatorum.* p. 541

DISPVT. V. De quatuor vltimis prædicamentis. pag. 544

ART. I. *De prædicamentis vbi, & ſitus.* p. 545
§. 1. *De prædicamento vbi.* ibid.
§. 2. *De ſitu.* p. 546
ART. II. *De prædicamentis quando, & habere, ſeu habitus.* p. 549
§. 1. *De prædicamento quando, ſeu durationis.* ibid.
§. 2. *De prædicamento habitûs.* p. 550

DISPVT. VNIC. De poſt-prædicamentis. pag. 554.

ART. I. *De oppoſitione in communi, & ejus ſpeciebus.* ibid.
§. 1. *Quid ſit oppoſitio in communi, & quæ illius ſpecies.* p. 555.
§. 2. *Oppoſitio relativa.* pag. 558
§. 3. *Oppoſitio contraria.* pag. 559
§. 4. *Oppoſitio privativa.* p. 564
§. 5. *Oppoſitio contradictoria.* 568
ART. II. *De modis prioris, ſimul, & habendi.* pag. 573
§. 1. *De modis prioris, & poſterioris.* p. 574
§. 2. *De modis ſimul.* p. 575
§. 3. *De modis per ſe.* p. 578
§. 4. *De modis habendi.* ibid.

DISPVTATIO PROOEMIALIS.

De natura, & principiis Philoſophiæ.

DE ſingulis Philoſophiæ partibus dicturus cùm ſim, antè de ipſius natura, & cauſis quædam me vniversè præfari decet, quàm ad ſingulas illius partes ſtrictim examinandas deſcendo. Poſtulat enim methodi ratio, vt ab vniverſalioribus ſcientiæ ducatur initium, & à genere ad ſpeciem progreſſio fiat. Accedit eodem, quòd cognita ſemel tam eximiæ facultatis dignitas, & præſtantia ad ſtudium ipſius non leve futurum ſit ejuſdem cultoribus incitamentum. Quare operæpretium fecero, ſi primo hujus operis aditu ac veſtibulo exiſtentiam Philoſophiæ, naturámque oſtendero; quæ ſint illius cauſæ, affectiones, vſus, & effecta, expoſuero.

ARTICVLVS I.

An ſit, & quid ſit Philoſophia?

CIRCA exiſtentiam Philoſophiæ duo quæri poſſunt. Primum, an ſit poſſibilis. Secundum, an reipſa exiſtat. Circa naturam duo item; alterum,

quid nominis ſit; alterum, quid rei: quia definitio duplex; altera vocis, altera rei.

§. I. *De exiſtentia Philoſophiæ.*

I. Observatio. DVm rei cujuſque exiſtentia quæritur, prænoſcendum monet Philoſophus, quid nomine ſignificetur. Itaque nomine Philoſophiæ quid ſignificetur, antè explicandum, quàm ipſius exiſtentiam tum poſſibilem, tum actualem probem.

II. Observatio. Philoſophiæ duplex notio omnium animis impreſſa; altera petitur à fine; altera ab originatione vocis: à fine ſcientia veritatis dicitur; ab originatione ſtudium ſeu amor ſapientiæ. Primam tradit Ariſtoteles 2. Metaph. tex. 3. vbi Philoſophiam, *ſcientiam veritatis* vocat; tradit & Cicero lib. 2. de Offic. vbi *divinarum & humanarum rerum ſcientiam* nuncupat; hinc quærere, an poſſibilis ſit Philoſophia, idem eſt ac quærere, an poſſibilis ſit ſcientia veritatis. Secundam Pythagoras teſte Laërtio dicitur inveniſſe, cùm ſe Philoſophum dixit, id eſt *ſtudioſum*, vel *amantem*, vt interpretatur Lactantius lib. 3. cap. 2. *inquiſitorem ſapientiæ*; nam Philoſophia eſt φιλία τῆς σοφίας. His poſitis,

I. Assertio. Poſſibilis eſt Philoſophia. Probatur 1. ex appetitu innato ſcientiæ, poſitis duobus principiis.

1. Nullus appetitus ſpeciei perfectæ inſitus inanis eſt, adeòque finis, ad quem tendit, parabilis eſſe debet, tum quia Deus, & natura nihil faciunt fruſtra, ex 1. de cælo tex. 33. tum quia Natura ſeipſam perpetuò torqueret.

11. Appetitum ſcientiæ homini natura ingeneravit Ita Ariſtoteles 1. Metaphyſ. c. 1. πάντες ἄνθρωποι τοῦ εἰδέναι ὀρέγονται φύσει. *Omnes homines naturâ ſcire deſiderant.* Probat ibidem ex amore ſenſuum, præſertim viſus, quem nemo non maximè diligit, quia per oculos multas rerum differentias cognoſcere poſſumus. Probat Cicero 5. de finibus exemplo puerorum, qui ſpectaculis perinde ac fabellarum auditione ducuntur, pulſi requirunt, omniáque perpetiuntur, ſcientiâ, & cognitione capti. Deinde quod ad hominis perfectionem potiſſimùm pertinet, id maximè ab eo appetitur: ſcientia veritatis ad perfectionem hominis potiſſimùm pertinet, quia eſt maximè propria illius operatio; & vnumquodque eſt propter ſuam operationem ex 2. de cælo c. 3. Ergo ſcientia veritatis ab homine maximè appetitur. His ita conſtitutis,

Probatur Aſſertio. Finis, cujus cupiditatem natura homini inſevit, eſt poſſibilis ex 1. principio: Natura homini Philoſophiæ cupiditatem inſevit ex 2. princip. Ergo Philoſophia eſt poſſibilis. Probatur 2. quodcunque neceſſarium homini, idipſum & parabile: quia natura vtpote provida, nunquam deficit in neceſſariis: Philoſophia homini neceſſaria 1. ad felicitatem, quam nemo aſſequi poteſt, niſi proſequatur; nec proſequi, vt par eſt, valet, niſi eandem probè noverit, & præſidia eidem comparandæ paria adhibuerit; vtrumque autem habet à Philoſophia. 2. ad ſocietatem tuendam, quæ ſtare nequit ſine fide, nec fides ſine veritatis cognitione.

Probatur 3. Præſidia ſcientiæ veritatis comparandæ opportuna natura homini conceſſit, quia & mentem ipſi indidit veri indagatricem, & prima rerum cognoſcendarum principia, quæ Græci κοινὰς

ἐννοίας *communes notiones* vocant, inſculpſit, quibus ad verum, ſi præceptio acceſſerit, eniti & contendere poſſit: ergo, &c.

II. Assertio. Philoſophia etiam in multis reipſa exiſtit, olímque extitit. Probatur 1. Philoſophia eſt ſcientia veritatis: ſcientia veritatis in multis reipſa exiſtit: ergo & Philoſophia. Probatur minor, tum quia extitere olim, exiſtúntque etiamnum inſignes Philoſophi, qui multa de rebus tum naturalibus tum moralibus demonſtrant: tum quia paſſim in libris multas, eáſque exquiſitas demonſtrationes legere eſt, ex primis principiis immediatè deductas, quibus refragari nemo prudenter poſſit. Quis enim huic concluſioni Phyſicæ, niſi pervicax, vltro non det aſſenſum? Omne totum majus eſt ſua parte: domus eſt aliquod totum, & janua pars illius: ergo domus eſt major januâ: Aut iſti Morali: Omne, quod furto ſublatum eſt, debet reſtitui: hæc veſtis furto ſublata eſt: ergo hæc veſtis debet reſtitui: Denique quis neget Dei æternitatem ex immutabilitate, immutabilitatem ex totalitate entis, quam ſibi vindicat, rectè concludi? Plura hîc objici poſſunt, quæ diſputatione de ſcientia ſolvemus.

§. II. *Natura & partitio Philoſophiæ.*

I. Assertio. PHilosophia, ſi vis, & poteſtas nominis attenditur, definitur amor ſapientiæ. Ita Pythagoras apud Laërtium, & D. Auguſtinus lib. 1. de ordine cap. 11. *Hoc Græcum verbum*, inquit, *quod Philoſophia nominatur, Latinè amor ſapientiæ dicitur*, idémque aſſerit lib. 14. de Trinit. à Pythagora inventum, qui cùm auſus non fuiſſet ſapientem ſe profiteri, Philoſo-

phum potiùs, id eſt amantem ſapientiæ ſe eſſe reſpondit, quo nomine ſuam probavit modeſtiam, juxta & ſapientiam, qui ſcientiam ſuam non tam ſapientiam, quàm niſum quemdam, & conatum ad ſapientiam dici maluerit: velle enim ſapere magna pars ſapientiæ. Sed hæc definitio minùs exacta, quia genus Philoſophiæ eſt cognitio, non amor, qui in hac definitione videtur generis inſtar obtinere. Deinde amor ad voluntatem pertinet, Philoſophia, vtpote hábitus cognoſcens, ad mentem.

II. Assertio. Philoſophia definitur definitione quid rei, rerum divinarum, & humanarum omnium, vt ſunt, naturalis, & excellens cognitio. Dicitur 1. cognitio in quo convenit cum habitu quolibet mentis. 2. Naturalis id eſt lumine naturæ parta, in quo à fide diſtinguitur, quæ ſupernaturalis eſt, & à Deo infunditur. 3. excellens, id eſt evidens, & certa; quatenus evidens, res clarè intuetur; nam evidentia eſt lux quædam cognitionis: quatenus certa, mentem in aſſenſu firmat ac roborat; certitudo enim eſt firma quædam conſtantia in judicio. 4. rerum divinarum, & humanarum omnium, en cauſam materialem. Porrò per res divinas, res neceſſarias intelligo, quæ extra nos cauſas habent, cur ſint vel non ſint, & quæ fiunt à Deo, vt eſt principium, & author naturæ, ſeu rerum creatarum, Deus enim vt cauſa illarum effectrix, dicitur divinus activè, quemadmodum, vt illæ ſunt à Deo, divinæ paſſivè appellantur: per humanas, res contingentes ſignificantur, quæ fiunt ab homine ex ratione agente. 5. vt ſunt, hoc eſt per cauſas eſſendi, cùm ſit demonſtratio à priori: vel per cauſas cognoſcendi, cùm ſit demonſtratio à

poſteriori per proprietates, & effectus; quid enim aliud eſt philoſophari, quàm proprietates, & effectus ex principiis, & cauſis, vel principia, & cauſas ex proprietatibus, & effectis ratiocinando colligere?

Eódem recidit hæc definitio: Philoſophia eſt rerum divinarum, & humanarum ex principiis per ſe notis naturali intellectus lumine collecta cognitio. Dicitur collecta cognitio; id eſt compagès multorum habituum. nec enim ſimplex, & vniuſmodi qualitas eſt Philoſophia, ſed multorum habituum complexio.

Patet ex vtraque definitione, intelligentiam non tam eſſe Philoſophiam, quàm principium Philoſophiæ, quia non eſt diſcurſiva, cæteras autem virtutes, quæ vnum ex alio inferunt, ambitu Philoſophiæ contineri. Tantùm de natura Philoſophiæ, jam de partitione.

Prima partitio Philoſophiæ eſt in ſpeculativam, & practicam. Hæc partitio petitur ex parte objecti. Speculativa enim verſatur circa res divinas, hoc eſt neceſſarias: practica circa res humanas, hoc eſt contingentes. Prima in objecti cognitione acquieſcit, ſecunda tendit ad opus: illa fine opere perfecta, hæc opere perficitur: ambæ differunt fine, principio & operatione. Fine, quia Philoſophiæ contemplatricis finis eſt cognitio veritatis propter ſe; practicæ verò, cognitio veritatis propter vſum. Principio, quia principium rectitudinis in contemplatrice eſt objectum vtpote menſura veritatis, quæ cognitioni ſpeculativæ ineſt, ideóque rebus adæquari debet; at principium rectitudinis in actuoſa nobis ineſt, nempe dictamen practicum, cui ſi conſentit opus, perfectum

eſt, imperfectum, ſi diſſentit. Operatione, quia contemplatricis operatio ſpeculatio eſt, practicæ praxis, quæ in moralibus actio, in artificialibus effectio dicitur.

Secunda partitio Philoſophiæ contemplatricis fit ab Ariſtotele 6. Metaphyſ. in Metaphyſicam, Phyſicam, & Mathematicam. Ratio partitionis eſt, quia res circa quas verſatur contemplatrix Philoſophia, vel ſunt immutabiles, & ſpectantur vt tales; vel mutabiles, & conſiderantur vt mutabiles, vel licèt mutabiles ſint, non tamen conſiderantur vt mutabiles. Primæ pertinent ad Metaphyſicam, ſecundæ ad Phyſicam, tertiæ ad Mathematicam. Mathematica verſatur circa corpus vt extenſum, & trinè dimenſum, Phyſica circa idem, vt eſt principium motus, Metaphyſica circa ens vt ens. Huc revocanda Logica ſcientia, de qua poſtmodum.

Partitio Philoſophiæ practicæ fit in Moralem, ſeu Ethicam, & in artem, quæ Logicam practicam, & Mathematicam actuoſam complectitur.

§. III. *Nomen Philoſophiæ multiplex.*

PHILOSOPHIA non vno nomine inſignitur. Dicitur 1. ſapientia, quaſi ſapida ſcientia, propter eam, quæ mentem inter, & guſtum intercedit, ſimilitudinem. Vt enim guſtu ipſo ſaporis ſuavitatem ſentimus, diſtinguimúſque, ſic mens humana Philoſophiæ ope cognitionem rerum ſuaviùs percipit; meliùs tamen dixerim ſapientiam ideo vocari, quòd res naturales per ſua principia, & cauſas demonſtret, quò ſpectat illud Ariſtotelis 1. Metaph. c. 2. *Sapiens eſt, qui in omni ſcientia*

poteſt aſſignare cauſas ſcibilium. Invaluit tamen vſus, vt ſapientia ſtrictiùs ſumpta idem ſit ac Metaphyſica, quæ Ariſtoteli dicitur φιλοσοφία πρώτη, *prima Philoſophia*, & 6. Ethic. c. 7. ſcientia cum mente.

II. Ab effectu Platoni dicitur μελέτη τοῦ θανάτου, *meditatio mortis*, id eſt abſtractio quædam, & avocatio à ſenſibus. Duplex quippe mors, naturalis altera, quæ eſt ſejunctio animæ à corpore: altera voluntaria, quâ animus etiam corpore incluſus ab eodem, & ſenſuum commercio abducitur, & honeſtæ voluptatis, quam rebus cognoſcendis, percipiendiſque colligit, ſuavitudine delinitus vitam voluptariam contemnit, ſecum eſſe incipit, & apud ſe habitat: at ſecernere à corpore animum, nihil quidquam aliud eſt, quàm emori diſcere.

III. Medicina animi à Cicerone appellatur 3. Tuſcul. quæſt. ab Epicteto ἰατρεῖον, *medica officina*, quia animi morbos ſanat. Duplex quippe animi morbus, ignorantia in mente, eáque duplex, altera puræ negationis, altera pravæ diſpoſitionis; & inopia virtutis in voluntate, quæ eſt ignavia quædam, & oſcitantia voluntatis in adeptione virtutis ob cupiditates, quæ dum ſe impotentiùs efferunt, luminibus mentis officiunt, & à veri indagatione retardant. At Philoſophia ignorantiam mentis ſanat, tum negativè, errores profligando, & ſophiſmata ſoluendo, tum poſitivè, veritatem docendo: inopiam virtutis in mente ſublevat & negativè, cupiditates rationi ſubjiciendo, & poſitivè, virtutibus corroborando, vnde ſanitas perfecta ſequitur, quæ eſt optima animi conſtitutio.

IV. Similitudo cum Deo, & quædam quaſi deifi-

catio, quatenus homini poſſibilis eſt, ὁμοίωσις τῷ θεῷ κατὰ τὸ δυνατὸν ἀνθρώπῳ. Ita Plato in Dialogis. Perfectio enim Dei tribus potiſſimùm partibus continetur, perfectâ rerum cognitione, voluntatis rectitudine, & ſapienti rerum omnium adminiſtratione: Philoſophia Deum in iſtis tribus imitatur; nam perfectam rerum cognitionem parit in mente, ipſa veritatis parens, & indagatrix, voluntatem virtutibus inſtruit, & honeſtate imbuit, denique modum regendorum hominum præſcribit, & præſidia ad id ſufficit idonea: ergo Deum imitatur.

ARTICVLVS II.

De cauſis Philoſophiæ intrinſecis.

NATVRAM Philoſophiæ definiendo vtcumque explicuimus; pleniorem illius notitiam ex cauſis juvat eruere; tunc enim res perfectiſſimè ſcitur, cùm per cauſas noſcitur. Cauſæ Philoſophiæ perinde ac rerum aliarum quatuor omnino ſunt, duæ intrinſecæ, materialis, & formalis: duæ extrinſecæ, efficiens, & finalis. De intrinſecis hoc articulo agimus, de extrinſecis articulo proximo.

§. I. *De cauſa materiali Philoſophiæ.*

I. OBSERVATIO. CAVSA materialis duplex, altera circa quam, quæ idem eſt ac objectum materiale, ſeu ſubjectum tractationis: altera in qua, quæ ſubjectum in quo dicitur, ídque duplex, inhæſionis, & denominationis.

II. OBSERVATIO. Philoſophia duplex, argumentatrix, & intuitiva. Illa à nota veritate ad ignotam procedit, concluditque paſſionem ineſſe

ſubjecto, ſi contemplatrix ſit, aut agendum quidpiam circa ſubjectum, ſi actuoſa: hæc ſimplex eſt intuitus veritatis, de Philoſophia argumentatrice hîc potiſſimùm agitur.

III. Observatio. Intellectus ſi non re, ſaltem virtute duplex in homine, θεωρητικὸς *ſpeculativus* & πρακτικὸς *practicus*. Ita Ariſtoteles lib. 3. de anima c. 9. Ille rei veritatem contemplatur, vt ſciat, hic cognoſcit vt agat. Practicus iterum duplex, activus, & factivus; in primo prudentia reſidet, in ſecundo ars.

I. Assertio. Cauſa materialis circa quam Philoſophiæ adæquata, ſunt res omnes tum materiales, & concretæ, tum ſpiritales & abſtractæ, quæ ſciri poſſunt, ſive neceſſariæ ſint, ſive contingentes. Probatur: Cauſa materialis circa quam adæquata cujuſque facultatis duo includit. Primum, vt ſit id circa quod ipſa verſari poſſit; Secundum, vt nec anguſtiùs, nec latiùs ejus amplitudine pateat: circa res tum corporatas, tum ſpiritales, neceſſarias, & contingentes Philoſophia verſatur, nec anguſtiùs aut latiùs patent ejuſdem amplitudine; non anguſtiùs, quia nihil tractatur in Philoſophia, præter res corporatas & ſpiritales, quæ ſciri aliquatenus poſſunt; & ſi quid in ea opinabile eſt, ſcientiæ causâ id ipſum inquiriturs; opinio enim eſt diſpoſitio ad ſcientiam. Deinde res omnes ſunt vel neceſſariæ, vel contingentes: circa neceſſarias Philoſophia contemplatrix occupatur, circa contingentes practica verſatur: ergo cauſa materialis circa quam Philoſophiæ adæquata, ſunt res omnes materiales, quæ ſciri poſſunt.

II. Assertio. Datur in Deo Philoſophia intuitiva, non argumentativa. Duæ ſunt partes

Aſſertionis. Probatur prima: Perfectiſſimus cognoſcendi modus Deo convenit, quia eſt perfectiſſimè intelligens; perfectiſſimè intelligens, quia ſummè immaterialis, & materia vna obex eſt cognitionis; ſummè immaterialis, quia actus puriſſimus: ſed perfectiſſimus cognoſcendi modus eſt intuitiva cognitio, quia attingit rem vt in ſe eſt, nec ſupponit ignorantiam: ergo Philoſophia ſeu cognitio intuitiva datur in Deo. Confirmatur maior ex Auguſtino l. 15. de Trinit. cap. 14 *Non alternante conceptu modò hoc, modò illud, ſed omnia ſimul ac ſemel velut in inſtanti, & momento perpetuæ æternitatis Deus cognoſcit.*

Probatur ſecunda: Nulla cognitio imperfecta Deo convenit: Philoſophia argumentatrix eſt cognitio imperfecta, quia ſupponit veritatem ignotam, quam detegat, nam argumentari eſt à nota veritate ad ignotam curſu quodam mentis ire: ergo Philoſophia argumentativa Deo non convenit.

III. ASSERTIO. Homo in hac vita ſolius Philoſophiæ argumentativæ naturaliter capax eſt. Probatur, quia homo quandiu hîc degit, naturas rerum intueri in ſe non poteſt, ſed accidentium, quibus latent obvolutæ, complexionem ſenſibus primò percipit: tum ex accidentium cognitione ad eſſentias, à quibus fluunt, paulatim aſcendit, ex quibus deinde proprietates, & effecta ratiocinando colligit.

IV. ASSERTIO. Philoſophiæ argumentatricis materia in qua proxima, ſeu ſubjectum inhæſionis, eſt intellectus: materia autem remota, ſeu ſubjectum denominationis, ipſe homo. Probatur prima pars, quia ſubjectum proximum, & inhæſionis habitus cognoſcentis eſt intellectus: Philo-

ſophia eſt habitus cognoſcens, vel potiùs complexio habituum tum ſpeculativorum, tum practicorum: ergo ſubjectum proximum, & inhæſionis Philoſophiæ eſt intellectus; ſpeculativus quidem habitus ſpeculativi, practicus verò practici.

Probatur ſecunda pars, quia ſubjectum denominationis alicujus formæ eſt, quod denominatur tale: totus homo denominatur Philoſophus. Ratio eſt, quia denominationes ſunt totius ſuppoſiti, perinde atque actiones: ergo homo eſt ſubjectum penominationis Philoſophiæ.

§. II. *De cauſa formali Philoſophiæ.*

VNICA OBSERVATIO. QVærere cauſam formalem alicujus habitus idem eſt ac quærere objectum formale: objectum porrò formale eſt ratio ſpecialis, ſub qua tendit in objectum.

VNICA ASSERTIO. Cauſa formalis Philoſophiæ eſt rerum tum materialium, tum ſpiritalium omnium ſcibilitas: ſeu res omnes, quatenus ſciri poſſunt, & naturali lumine percipi. Probatur: formalis cujuſque habitus cauſa eſt ratio ſpecialis, ſub qua verſatur circa objectum materiale, quia ipſum conſtituit, & diſtinguit ab omni alio: ſcibilitas rerum omnium eſt ratio ſpecialis, ſub qua eaſdem ſpectat Philoſophia; ipſam enim conſtituit, & diſtinguit à quolibet alio habitu; à fide ſupernaturali, quæ vnâ Dei authoritate nititur, à Theologia, quæ licèt argumentativa ſit, fidei tamen ſubordinatur, adeòque aliquid obſcuritatis involvit; ab opinione, quæ probabiliter tantùm concludit, & imbecillum gignit aſſenſum: ergo cauſa formalis Philoſophiæ eſt rerum omnium ſci-

bilitas; hinc definiri poteſt Philoſophia, complexio habituum inclinantium intellectum ad omnes concluſiones naturales ſcientificas facilè, & ſine errore eliciendas. Quanquam ſi ſumitur Philoſophia pro ſyſtemate præceptorum, tum cauſa formalis illius eſt apta diſpoſitio, & connexio præceptorum inter ſe, quia artefacti forma eſt ordo partium inter ſe.

ARTICVLVS III.

De cauſa efficiente, & finali Philoſophiæ humanæ.

DE cauſis Philoſophiæ intrinſecis hactenus egimus; jam de cauſa efficiente, & finali agendum. Et quoniam cauſſa efficiens Philoſophiæ altera eſt primùm efficiens, altera reparans, quærendum 1. à quo primùm inventa, ſeu quis primus author illius extiterit. 2. quis ejuſdem reſtaurator.

§. I. *De cauſa efficiente humanæ Philoſophiæ.*

I. ASSERTIO. CAVSA efficiens Philoſophiæ humanæ princeps Deus extitit, eámque Adamo in ortu primùm infudit. Ita D. Thomas 1. part. q. 94. a. III.

Probatur 1. authoritate ſcripturæ, cujus duo teſtimonia profero. Primum ex Geneſi c. 2. vbi animalia ſtatim poſt creationem, ad Adamum dicuntur fuiſſe adducta, quibus ſua imponeret nomina: Deinde ſubjungitur: *Omne quod vocavit Adam*

animæ viventis, ipſum eſt nomen ejus, id eſt congruens ad cujuſque animalis naturam nomen ſingulis indidit, vt explicat Euſebius. Ex hoc loco ſic arguo; ſapientis eſt nomina rebus imponere, quæ naturæ cujuſque rei congruant: Adamus ex illó loco nomina rebus congruentia impoſuit ſtatim ab ortu: ergo ſapiens fuit ab ortu; non ſapientiâ acquiſitâ, quam tantillo temporis ſpatio, proprio marte, aſſequi non potuit: ergo infusâ. hinc Chryſoſtomus hom. 4. in Geneſ. *Quòd magna ſapientia præditus fuerit*, (Adamus) *diſce ex iis, quæ fiunt*, & adduxit illa, &c.

Secundum peto ex Eccleſiaſt. c. 17. *Creavit*, inquit, *hominem de terra. Creavit cum ipſo adjutorium ſimile ſibi: diſciplinâ intellectus implevit eos. Creavit illis ſcientiam ſpiritus, ſenſu implevit cor illorum, bona, & mala oſtendit illis. Poſuit oculum ſuper corda illorum*, &c. Hinc ſic argumentor, Deus creavit ſcientiam cum Adamo, & diſciplinâ intellectus replevit eum: ergo Philoſophiam ipſi in ortu infudit.

Nec dicas ibi ſermonem eſſe de ſcientia ſupernaturali: Nam 1. ſcripturæ voces ad ſcientiam ſupernaturalem non videntur reſtringi. 2. ad diſciplinam intellectus perfectam, quâ Deus replevit mentem Adami, haud dubiè ſcientia naturalis requiritur. 3. quia ad laudes Dei, de quibus eo loco mentio fit, non parùm confert rerum naturalium perfecta cognitio, quæ eſt Philoſophiæ partus.

Probatur 2. ratione; duplici alterâ petitâ ex officiis Adami: alterâ à minori ad majus. Ex officiis quidem ſic. Venit in mundum Adamus, vt ipſius princeps, & moderator. Deinde vt poſteritatis magiſter: principis eſt totius imperii ſtatum,

ſubditorúmque indolem noſſe, vt ſapienter regat: magiſtri ſcientiâ valere, vt inſtruat: ergo debuit totius imperii ſui ſtatum jam inde ab ortu, ſubditorúmque indolem noſſe vt dominus, & ſcientiâ valere vt poſteritatis magiſter: non potuit ſine Philoſophia vel infuſa, vel acquiſita: non acquiſitâ, quia nec inventione, nec diſciplinâ comparare potuit: vtraque enim eget tempore: ergo infusâ.

Hanc rationem D. Thomas pluribus proſequitur artic. 3. mox citato, vbi probat Adamo infuſam fuiſſe à Deo vtramque ſcientiam tum naturalem, tum ſupernaturalem his verbis: *Res primitus à Deo inſtitutæ ſunt, non ſolùm vt in ſe ipſis eſſent, ſed etiam vt eſſent aliorum principia; ideò producta ſunt in ſtatu perfecto, in quo poſſent eſſe principia aliorum. Homo autem poteſt eſſe principium alterius non ſolùm per generationem corporalem, ſed etiam per inſtructionem, & gubernationem. Et ideò ſicut primus homo inſtitutus eſt in ſtatu perfecto quantùm ad corpus, vt ſtatim poſſet generare: ita etiam inſtitutus eſt in ſtatu perfecto, quantùm ad animam, vt ſtatim poſſet alios inſtruere, & gubernare? Non poteſt autem aliquis inſtruere, niſi habeat ſcientiam. Et ideo primus homo ſic inſtitutus eſt à Deo, vt haberet omnium ſcientiam, in quibus homo natus eſt inſtrui*, &c.

A minori ad majus: Reliqua opera Deus perfecta in ortu creavit: ergo multò magis hominem, propter quem condita ſunt, perfectum creare debuit: at maxima animi perfectio, eſt Philoſophia. Ad hæc, ſicut à Deo artifice corpus in ortu vſquequaque perfectum immediatè accepit, vt generare poſſet: ita animam omni diſciplinâ imbutam ab eodem debuit accipere, vt regendo orbi par

eſſet, vt jam obſervavi ex D. Thoma. Meritò itaque Clemens Alexand. lib. 1. ſtromat. ait Philoſophiam θεόθεν ἥκειν *divinitus venire* ad homines, & alibi θείας ἔργον προνοίας, *divinæ providentiæ opus* nuncupat. At

Quæres, an Philoſophia Adamo infuſa ad res ſingulas pertineret. Reſpondeo 1. ad ea omnia pertinuiſſe, quæ ad fines ipſi præſtitutos, inſtitutionem nempe & gubernationem conferre quidpiam poterant; & ita res tum materiales, tum ſpiritales, ne Deo quidem excepto, vt eſt author naturæ, apprimè novit per ſpecies ſibi cœlitus immiſſas. Singulas tamen individuorum ſpecies non hauſit à Deo, ſed aliquorum duntaxat; nec certò per illam ſcientiam futura merè contingentia attigit; nec internas hominum cogitationes etiam præſentes, quia nullum erat medium, in quo certò videret: nec præterita vt præterita novit, ſed tantùm vt ex præſentibus judicantur, vel ex recordatione.

II. Assertio. Adamus infuſam ſibi à Deo Philoſophiam tranſmiſit ad poſteros, ſtudio poſtmodum, & labore colendam. Probatur: tum quia inſitum eſt cuilibet à natura, quas conſecutus ſit diſciplinas, ad liberos tranſmittere: tum quia ſcribit Euſebius 1. de præparat. Evangelica c. 2. ab Hebræis excultam fuiſſe, & ad Chaldæos traductam; à Chaldæis ad vicinos Aſſyrios, ab Aſſyriis ad Ægyptios, denique ab Ægyptiis ad Græcos profluxiſſe, à quibus tandem ad Latinos transfuſa ad nos, qualis nunc eſt, pervenit. Sed quomodo?

III. Assertio. Inter cauſas reparatæ inter homines Philoſophiæ ex parte hominis ſunt, 1. ſciendi cupiditas, 2. conſcientia propriæ imbecillitatis, 3.

natura, 4. notiones rerum vniverſalium, 5. admiratio, 6. ſenſus, 7. obſervatio, experientia, inductio, 8. cura, & diſciplina. Ex parte rerum, effecta.

Cupiditas ſciendi cuilibet homini à natura inſita. factus quippe homo à natura ad veritatis cognitionem, quæ eſt hominis propria operatio, & naturalis perfectio: at maximè appetitur ab homine, quod ad naturalem illius perfectionem pertinet, juxta placitum Ariſtotelis 1. Metaphyſ. jam citatum.

Conſcientia propriæ imbecillitatis, quæ ingenitam cuilibet homini veri videndi cupiditatem excitat & acuit, vt id quod deeſt à natura, aliquatenus ſtudio repræſentet. Certè ex Philoſopho 7. Politic. *Omnis ars, & diſciplina, id quod deeſt naturæ, implere maximè vult.*

Natura, quæ duabus partibus continetur, ingenio, & memoriâ. Ingenium eſt vis prompta animi in apprehendendo, & ſolers in dijudicando. Vt enim oculo apprehendimus lucem, & colorem, deinde objectum apprehenſum dijudicamus, ita ingenio res celeriter apprehendimus, & ſolerter dijudicamus. Porrò ad ingenii felicitatem multùm conferunt ſpiritus animales, & ad apprehendendum celeres, & ad judicandum ſtabiles: ideòque ſanguis, melancholia & bilis debent inter ſe temperari. Melancholia enim dat conſiſtentiam ſpiritibus, bilis flava celeritatem, ſanguis ſic vtramque temperat, efficitque vt nec ſit nimia ſpirituum pernicitas, nec nimia tarditas. Memoria eſt vis prompta imprimendi imagines rerum, & impreſſas retinendi, aut certè recordandi, vnde humiditatem cerebri requirit vtcumque viſcoſam; quia humiditas nimiùm diluta vix quidquam retinet.

Notiones rerum vniverſalium ſunt prima quaſi

ſemina omnium cognitionum, quas ratiocinando colligimus, & prima Philoſophiæ rudimenta, quæ quamvis primi parentes peccato imminuta ſint, non tamen penitus ſublata, prælucéntque menti ad quamlibet cognitionem tum ſpeculativam, tum practicam; vt autem quiſque ejuſmodi principia facillimè penetrat, ita ad Philoſophiam adjumenti plurimùm habet.

Admiratio, quæ eſt ſuſpenſio quædam cogitationum, & affectuum circa rem inconſuetam, & inſolitam, ad inveſtigationem veri inſtigat. Parit enim deſiderium cauſæ cognoſcendæ effectus, quem demiraris, cognitio; deſiderium inveſtigationem; inveſtigationem ſequitur inventio; inventionis fructus veritas; hinc Ariſt. 1. Met. c. 2. διὰ τὸ θαυμάζειν οἱ ἄνθρωποι καὶ νῦν, καὶ τὸ πρῶτον ἤρξαντο φιλοσοφεῖν: *Propter admirationem & nunc, & primò homines philoſophari cæperunt*; vnde Pythagoras finem Philoſophiæ volebat eſſe, *nihil admirari*.

Senſus internuntii ac miniſtri mentis, præeunt eidem, & viam ſternunt ad rerum cognitionem. Nam ex 3. de gener. animal. c. 10. αἴσθησις δύναμιν ἔχει ἐπιστήμης *ſenſus habet vim ſcientiæ*; maximè autem auditus & viſus, quem ideo tenerrimè amamus ex Ariſtotele 1. Metaphyſic. Ratio eſt, quòd obſervatio, experientia, & inductio ex ſenſibus potiſſimùm pendeant. Quæ tria ſunt ſcientiæ ſubſidia ex Ariſtotele, obſervatio quidem, quam vocat 2. poſterior ἱστορίαν, mente retinet & quaſi colligit, quæ iterum ac ſæpius ſenſibus hauſimus. Experientia, quæ eſt multarum obſervationum collectio, & ad certum vſum applicatio, ſcientiæ quaſi obſtetrix eſt; fit autem illa collectio per rationem, & conſervatur ſpecierum in memoriâ

impreſſione, vnde placitum manavit. 2. poſter. tex. 27. *experientia vna, multa memoria.* Tantùm porrò tribuit experientiæ ad ſcientiam Ariſtot. 1. Metaph. c. 1. vt expertes majus aliquid & amplius in diſciplina conſequi dictitet, quàm eos, qui artem ſiue experientia ſectantur. Denique inductio à ſingularibus ad vniverſalia acceſſio quædam eſt ex 1. Topic. c. 10. & principium vniverſalis ex 6. Ethic. c. 3.

Diſciplinæ vis quoque maxima ad perfectam Philoſophiæ intelligentiam teſte Plutarcho libello de educat. *Natura incipit, ars dirigit, exercitatio perficit.* Duo complectitur, methodum præceptionum, & exercitationem. Methodus præceptorum exigit vt ſint propria cujuſque diſciplinæ, & accommodata; deinde rite ordinata, & inter ſe connexa, nam ex proprietate & apta connexione oritur perſpicuitas, & facilitas. Exercitatio eſt apta ad contemplandum, & agendum præceptorum applicatio.

Ex parte rerum, effecta ſunt cauſæ ſcientiæ, quatenus animum movent, & excitant ad cauſarum diligentem inquiſitionem. Auet quippe animus rerum quidditates, & cauſas cognoſcere, cùm effectus videt admirabiles, quia cognitio effectus, quæ non habetur per cauſam, imperfecta & rudis: itaque animus in ea acquieſcere non poteſt, ſed vlteriùs fertur, donec perfectam cauſarum notitiam complexus ſit.

His principiis paulatim accrevit Philoſophia. Sed eam poſtmodum oblivioni pæne traditam vindicarunt ab interitu, Thales Mileſius ex ſeptem Sapientibus Græciæ vnus, qui Phyſicam excoluit, & Pythagoras alter Philoſophiæ inſtaurator, qui in

Italia docuit. Ex illius ſpatiis prodierunt Anaximander, Anaxagoras, & Socrates: ex illius ſchola Xenophanes, Parmenides, Zeno, & Epicurus, à quo ſecta Epicureorum nomen invenit.

Socratis verò auditor fuit Plato Academicorum princeps, qui duos habuit diſcipulos inter alios maximè celebres, Ariſtotelem, & Xenocratem; hunc quidem Academicorum alterum quaſi parentem, & vindicem, illum verò Peripateticorum authorem, & antiſtitem. Sed ne in recenſendis omnibus ſectis nimius videar, ſit

IV. Assertio, Quatuor Philoſophorum ſectæ principes & maximè celebres extitere, Pythagoreorum, Stoïcorum, Academicorum, & Peripateticorum, quæ in alias ſubinde familias diſtractæ, varia nomina variis de cauſis ſortitæ ſunt. Alii enim dicti ſunt Academici ab Academia ſeu loco ſuburbano, qui Athenis non longè aberat, & in quo docebat Plato Academicorum Princeps; Alii Stoïci ἀπὸ τῆς στοᾶς à porticu, ſub quo ſcholas habebant; inter quos celeberrimus Zeno; Cynici alii à dicacitate, quòd more canum in cavillando mordaces eſſent, inter quos eminuit Diogenes; Sceptici, & Pyrrhonii nonnulli, qui de omnibus ſe dubitare profitebantur; Peripatetici alii à deambulatione, quòd non ſeſſitando, vt reliqui, ſed inambulando inter ſe diſputarent.

De ſingulis dicere ſuperſedeo, vt in vno hæream Ariſtotele, cúmque ſequar tanquam ducem Philoſophiæ; hic enim extinctæ ferè Philoſophiæ parens alter, & inſtaurator, genere Macedo, vrbe Stagirites, ingeniorum meta, & mens ſcholæ, vt vocabat Plato, tantùm cæteris & ingenii bonitate, & opinionum ſanitate antecellat, quantùm vir

ſapiens antecellit puero. Neque tamen ita me totum ei addicam, vt vbi eum rationis vis, robúrque defecerit, pertinaciùs ejuſdem ſententiæ adhæreſcendum putem. Sic venerabor authoritatem ipſius, vt quid valeat ipſa doceátque, expendam; ſic audiam rationem, vt de luce ejus ſecurus eſſe velim. D. Thomam, & veteres Ariſtotelis interpretes adjungam identidem, nec recentes omittam, qui vt ſolidam non ſemper habeant doctrinam, at certè ſubtilem hàbent aliquando, & ſolerter excogitatam; eâ tamen lege, vt eos quidem delibem tantùm, ſtrictimque attingam, in vno autem Ariſtotele totus pene habitem.

§. II. *Diluuntur objecta.*

OBiicies contra primam aſſertionem 1. Deus ſatis habuit ingenium Adamo indere ſubtiliſſimum, quo ad perfectam rerum notitiam facilè eniti poſſet: ergo Philoſophiam non infudit. Reſp. Nego Ant. cùm enim Adamus natus ſit orbis dominus, poſteritatis ſuæ doctor, & ſapiens rerum nomenclator, debuit ſtatim ab ortu habere Philoſophiam; at nulla ingenii vis quantumvis acerrima, tam brevi momento Philoſophiam proprio marte aſſequi valuiſſet.

Objicies 2. Philoſophia, ſi Deus Adamo infudiſſet, ſupernaturalis fuiſſet: Philoſophia, quam habuit Adamus, non fuit ſupernaturalis: ergo nec infuſa. Reſp. diſt. majorem, fuiſſet ſupernaturalis in entitate, Nego: ſupernaturalis in modo, Conc. At non fuit ſupernaturalis, Diſtinguo minorem, in entitate, Concedo: in modo, Nego minorem, & conſequentiam. Diſtinctionem illuſtro,

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Supernaturale duplex, aliud in entitate, aliud in modo: ſupernaturale in entitate illud eſt, quod ſecundùm entitatem nec exigitur à natura, nec eidem debetur, vt gratia ſanctificans: ſupernaturale in modo eſt, quod ſecundùm entitatem exigitur à natura, & eidem debetur, ſed ſecundùm modum eſt ſupra omnem naturæ exigentiam, vt viſio cæco reſtituta; fateor Philoſophiam Adamo infuſam, ſupernaturalem in modo fuiſſe, quia nullis viribus ingenii humani tam brevi tempore comparari potuit: at nego ſupernaturalem in entitate fuiſſe, quia fuit ejuſdem ſpeciei cum Philoſophia ratiocinando parta, quippe quæ & intra naturæ ordinem contenta fuerit, & ad ſatiandum Adami appetitum conceſſa. Quare ſpecies eidem infuſæ, ejuſdem erant naturæ cum ſpeciebus acquiſitis, iiſdémque vtebatur dependenter à phantaſmatis, quia modus cognoſcendi dependenter à phantaſmatis eſt naturalis animæ, quandiu corpore includitur. Hæc eſt ſolutio D. Thomæ loco jam citato ad primum, *Dicendum*, inquit, *quòd primus homo habuit ſcientiam omnium per ſpecies à Deo infuſas: nec tamen ſcientia illa fuit alterius rationis à ſcientia noſtra, ſicut nec oculi, quos cæco nato Chriſtus dedit, fuerunt alterius rationis ab oculis, quos natura produxit.*

Objicies 3. Adamus deceptus eſt per mulierem, mulier per ſerpentem: nam ex Paulo 1. ad Tim. 2. *Mulier ſeducta in prævaricatione fuit.* Reſp. 1. Adamum in naturalibus non fuiſſe deceptum; in ſupernaturalibus autem deceptam fuiſſe Evam poſt peccatum internæ elationis.

Inſtabis 1. Deceptus eſt Adamus circa pomum, vim eidem tribuens, quam tribuere non debebat:

ergo deceptus eſt in naturalibus. Reſp. nego conſeq. potuit enim dubitare an Deus vim ſupernaturalem aliquam pomo tribuiſſet. Deinde peccato ſuperbiæ ante in Deum inſurrexerat, quàm deciperetur.

Inſtabis 2. Credidit dæmoni affirmanti ſe fore Deum Adamus, ſi pomo vetito veſceretur: ergo Philoſophiam non habuit infuſam, ex cujus lumine facilè cognoſcere poterat ſe non poſſe fieri Deum. Reſpondeo, ſerpentem non promiſiſſe divinitatem, ſed quandam cum Deo ſimilitudinem, nempe independentiam à Deo in agendo moraliter, vt patet ex verbis ſcripturæ: *Eritis ſicut Dii.*

Objicies 3. Serpens Evæ promiſit ſcientiam: ergo antè non habuit ſcientiam. Reſpondeo, diſt. ant. promiſit ſcientiam particularem agendorum, & fugiendorum independenter à Dei regimine, concedo: vniverſalem, & naturalem, qualis eſt Philoſophica, Nego.

Inſtabis; Oculi primorum parentum poſt peccatum dicuntur aperti; ergo novam ſcientiam habuere. Reſp. diſtinguo conſequens, experimentalem, quâ noverunt defectionem partis inferioris, à rationis imperio, quam antea ob juſtitiam originalem non noverant, concedo: philoſophicam, nego,

§. III. *De cauſa finali, & effectis Philoſophiæ.*

I. ASSERTIO. FINIS *cui* Philoſophiæ, eſt ipſe homo; finis *qui* proximus, & internus Philoſophiæ ſpeculativæ, eſt nuda cognitio veritatis, practicæ verò, quà moralis eſt,

actio honeſta. Tres ſunt partes aſſertionis.

Prima probatur; finis *cui* facultatis cujuſlibet eſt ſubjectum perficiendum, cui finis *qui* acquiritur: homo perficitur per Philoſophiam, & acquirit finem *qui*: ergo finis *cui* Philoſophiæ eſt homo.

Probatur ſecunda: finis *qui* proximus; & internus cujuſque habitus ſpeculativi eſt, quem primò, & per ſe reſpicit, & quo adepto quieſcit: Philoſophia ſpeculativa primò, & per ſe reſpicit nudam rei veritatem, eâque adeptâ quieſcit: ergo finis *qui* proximus, & internus Philoſophiæ ſpeculativæ eſt nuda rei veritas. Porrò per nudam veritatem intelligo veritatem, quæ eſt abſoluta & per ſe, nec tendit ad opus efficiendum, in quo à veritate practica diſtinguitur, cujus finis eſt opus; nam Philoſophus actuoſus cauſas non conſiderat per ſe, ſed ad aliquid, hoc eſt cum relatione ad opus & adjuncta temporum, locorum, & perſonarum. Confirmatur ex Ariſtotele lib. 2. Metaphyſ. c. 1. τῆς θεωρητικῆς φιλοσοφίας τέλος, ἀλήθεια, *contemplatricis Philoſophiæ finis veritas.*

Probatur tertia: Philoſophia practica; quà moralis, primò, & per ſe reſpicit actionem honeſtam, eâque adeptâ quieſcit: ergo finis *qui* proximus, & internus Philoſophiæ practicæ, quà moralis eſt, eſt honeſta actio. Dixi quà moralis eſt; nam quà artificialis eſt, habet pro fine vtile & jucundum. Plura de fine Philoſophiæ moralis vide in diſputatione procemiali Ethicæ artic. 1. §. 3.

II. Assertio. Finis externus, & remotus vtriuſque Philoſophiæ eſt beatitudo tum ſpeculativa, tum practica ſeu ſimilitudo cum Deo. Probatur:

batur: Finis externus, & remotus eſt, quem mediante proximo, & interno aſſequimur: Beatitudinem tum, ſpeculativam tum practicam mediante veritate, & morum honeſtate aſſequimur: ergo&c. Et verò beatitudo Dei continetur, perfectiſſima rerum cognitione, & rectiſſima operatione: Philoſophia, quà ſpeculativa, perfectam rerum cognitionem tradit; quà practica, modum rectè operandi edocet; hinc, ex Epicuro, *ἐνέργεια λόγοις καὶ διαλογισμοῖς τὸν εὐδαίμονα βίον περιποιοῦσα, Exercitatio, qua rationibus mutuiſque ſermonibus vitam beatam parit*, & ex Aug. lib. 19. Civit. Dei c. 1. Finis Philoſophiæ præſtitutus eſt, vt hominem beatum reddat. Tantùm de fine Philoſophiæ, jam de effectis: ſed quia inter effecta alia reſpiciunt hominem, alia Deum, fidem, & alias diſciplinas, ſit

III. Assertio. Inter effecta relativa ad hominem, ſunt 1. cognitio ſui ipſius, 2. voluptas. Cognitio ſui ipſius, quia naturam hominis tum quoad eſſentialia, tum quoad accidentalia detegit. Voluptas eáque duplex, ſpeculativa, & practica. Speculativa eſt jucundiſſima intellectus ſpeculativi lætitia, quâ ex rerum variarum multiplici & perfecta cognitione perfunditur. Practica verò eſt delectatio intellectus practici orta ex facili, & non impedita actione virtutis moralis; *videre enim & ſpeculari quærimus*, inquit Marcilius Fiſcinus, libello de voluptate, *vt gaudeamus*. Porrò voluptas ex contemplatione orta, ſuaviſſima eſt, tum ex parte objecti, tum ex parte modi. ex parte objecti, hoc eſt rerum naturalium, quæ pulchræ, & admirabiles per ſeſe ſunt; ex parte modi, quia cognitio, ex qua naſcitur, certa, recta, & ordinata: adeóque tranquilla. Ad hæc puriſſima eſt, ſi cum volupta-

te, quam ex cibo, potúque percipimus, comparetur : conſtantiſſima, quia non fatigat animum, vt voluptas corporea, nec tam citò evaneſcit; certè ex Cicerone *indagatio ipſa rerum tum maximarum, tum etiam occultiſſimarum habet oblectationem: Si verò aliquid occurret, quod veriſſimile videatur, humaniſſima completur animus voluptate.*

IV. ASSERT. Effecta relativa ad Deum ſunt 1. cognitio Dei. 2. amor, & cultus. Cognitio Dei ad quam aſſurgimus, 1. per viam negationis, 2. per viam cauſalitatis, 3. per viam eminentiæ. Per viam negationis, cùm id quod in creaturis imperfectum eſt, à Deo removemus. Per viam cauſalitatis, & affirmationis, quâ perfectiones, quas in creaturis ratiocinando deteximus, Deo tribuimus. Per viam eminentiæ, cùm dotes, quæ in rebus creatis elucent, Deo quidem, ſed eminentiſſimo modo tribuimus, vt cùm vitam, ſapientiam, & juſtitiam in Deo eſſe concludimus, ſed in excellenti gradu. Quartam addunt Theologi, quam vocant viam exceſſus, cùm partim negando, partim affirmando ex cognitione creaturarum perfectionem aliquam Deo ineſſe concludimus, v. g. cùm reperta in rebus creatis perfectio aliqua ita negatur de Deo, vt aliquid excellentius de eodem affirmemus. Sic D. Dionyſio Deus non eſt *bonitas*, ſed *ſuperbonitas*. His itaque gradibus Philoſophus aſcendit ad Deum, ſed præſertim viâ cauſalitatis, quatenus in eſſentiis creaturarum eſſentiam Dei, in cauſis omnipotentiam, in effectis virtutem, in ordine ſapientiam quaſi in ſpeculo contemplatur; hinc Gregorius Nazianzenus orat. 20. Philoſophiam ὄντως ὑψηλὴν καὶ ἄνω βαίνουσαν, *excelſam verè, & ſurſum gradientem* ſcientiam vocat, & D. Baſilius

mundum παιδευτήριον τῆς θεογνωσίας, καὶ ψυχῶν λογικῶν διδασκαλεῖον nuncupat. Denique amor, & cultus numinis cognitionis ejuſmodi partus eſt genuinus, quantùm enim cognoſcimus, tantùm amamus; ideòque Clemens Alexand. in protrept. Philoſophiam vocat *æternum ſapientiæ conſilium, quod æternum ambit amorem*; quanta Deo opifici gratia ob tantam operum præſtantiam de beatur, quanta pietate coli ipſum par ſit, ex contemplatione naturæ facilè colligimus. Meritò itaque Cicero 1. Tuſcul. *Philoſophia nos primùm ad Deorum cultum, deinde ad jus hominum, quod ſitum eſt in generis humani ſocietate; tum ad modeſtiam, magnitudinémque animi erudivit; eadémque ab animo, tanquam ab oculis caliginem diſpulit, vt omnia ſupera, infera, prima, vltima, media videremus.*

V. Assertio. Inter effecta Philoſophiæ relativa ad fidem & ſacram Theologiam, præcipuum eſt vtriuſque defenſio contra infideles, & hæreticos. Hæc aſſertio eſt contra Ianſſenium qui tom. 1 lib. 6. c. 18. Philoſophiam vt noxiam fidei multis conviciis proſcindit.

Probatur 1. à contrario: Infideles, & hæretici Philoſophiâ, præſertim Logicâ inſtructi, Chriſtianæ fidei multùm obfuerunt: ergo Eccleſiæ Doctores eadem inſtructi, multùm prodeſſe poſſunt. Accedit experientia; vt enim quiſque ſanctorum Patrum Philoſophiæ peritiſſimus, & in diſputando acutiſſimus fuit, ita Eccleſiam contra hæreticorum fallacias tum privatim, tum palam validiſſimè propugnavit. Sic olim Eccleſiæ laboranti egregiam navarunt operam Iuſtinus martyr, Origenes, Hieronymus, Auguſtinus, Epiphanius,

dum Philoſophiâ armati graſſantes hæreticorum errores inſigni ſuâ gloriâ repreſſerunt, fidem vel confirmarunt nutantem, vel inclinatam, & jacentem excitarunt.

Probatur 2. In Theologia duo ſunt, præceptio, & diſputatio. Præceptio ſpectat vel ſimplices terminos, vel compoſitos, ſeu concluſiones, quia omnis quæſtio vel ſimplex, vel compoſita. In diſputatione continentur duo, primum, præparatio ſeu inventio mediorum, & concluſionum, adverſus fallacias defenſio: ad intelligentiam terminorum tum ſimplicium, tum compoſitorum, & ad diſputationem Philoſophia vtraque & ſpeculativa, & practica adjumenti affert plurimùm. Nam 1. plurimi ſunt termini in ſcripturis, qui ritè intelligi non poſſunt abſque Philoſophiæ vtriuſque præſidio. Metaphyſica enim vim, & notionem τοῦ ὄντος, *exiſtentis*, cujus mentio fit in veteri teſtamento, aperit: Phyſica lucem affert plurimam creationi rerum omnium, & ordini partium mundi, de quibus Geneſis tribus primis capitibus fuſiſſimè agitur: Moralis virtutum, de quibus tum vetus, tum novum teſtamentum agunt, fontes aperit: Politica præit politicæ Chriſtianæ, quæ Theologiæ ſubjicitur: Logica voces ambigui ſenſus enucleat.

Ad hæc, cùm affectuoſa Theologia ſit, finémque vltimum per media idonea conſequendum homini viatori proponat, quis non videt multa ex variis Philoſophiæ partibus adjumenta Theologiæ patari? Certè Phyſica partes hominis, qui eſt ſubjectum illius beatitudinis, ejúſque potentias evolvit: Moralis accuratâ beatitudinis naturalis explicatione ad beatitudinis ſupernaturalis noti-

tiam proludit, & virtutes morales ſubminiſtrat, quæ ſi à charitate ſupernaturali informentur, præſidia ſunt beatitudinis ſupernaturalis idonea.

Rurſus Theologiæ concluſio mixta eſt ex termino vno Theologico, Philoſophico altero, eóque vel theoretico, vel practico coaleſcit: terminum theoreticum Philoſophia contemplatrix ſufficit, practicum actuoſa, formam ſingulis concluſionibus tum puris, tum mixtis Logica.

Denique diſceptatricem Theologiam juvat non parùm Philoſophia, tum acuendo animum diſputantis accuratâ præceptionum Logicarum informatione, tum ſolerti inventione mediorum, quibus veritas dogmatis probetur, tum diligenti cautione ſophiſmatum, quibus eadem ab hoſtibus fidei acriùs oppugnatur.

Probatur 3. ex encomiis ſanctorum Patrum, quibus Philoſophiam mirificè extollunt. Iuſtinus martyr Dialog. cum Triphone eam prædicat. *Abſque Philoſophia*, inquit, *& recta ratione nemini praſto eſt prudentia.* Clemens Alexand. lib. 1. ſtrom. τῆς ἀληθείας εἰκόνα ἐναργῆ, *expreſſam imaginem veritatis* appellat, paſſim omnes *vineæ Domini*, id eſt Eccleſiæ, *ſepimentum, vallum, & murum veritatis nuncupant.* Sed celebre imprimis elogium ipſius Logicæ extat apud D. Auguſtinum lib. 2. de ord. cap. 13. *Diſciplina diſciplinarum. Hæc docet docere, hæc docet diſcere. In hac ſeipſa ratio demonſtrat, atque aperit, quæ ſit, quid velit, quid valeat, ſcit ſcire. Sola ſcientem facere non ſolùm vult, ſed etiam poteſt.* At

Objicies cum Ianſſenio tom. 1. lib. 6. Philoſophi ex Tertulliano hæreticorum Patriarchæ. Ex Auguſtino crucem Chriſti evacuant, & perplexi-

tatis vncos inſerunt, ne ſimplicia pateant, & clara luceant. Ex D. Paulino, deſtruunt vera, vt falſa ſtabiliant: ex Baſilio dæmonis inventa, & artificia ſectantur, quem πρῶτον καὶ μέγιστον τῆς κοσμικῆς σοφίας σοφιστὴν, *primum, & maximum mundanæ Philoſophiæ Sophiſtam* vocat hom. 22. Ergo Philoſophia fidei, religioni, & ſacræ Theologiæ noxia.

Reſp. diſtinguo conſeq. Philoſophia adulterina, & corrupta, concedo: Philoſophia vera, & integra, nego. Invehuntur enim SS. Patres his, & aliis locis in eos Philoſophos, qui fallacias, & argutias aucupantur, vt veritati fucum faciant, & quibus, vt ita dicam, omnis Philoſophia ventoſa in lingua eſt. Locis à me citatis veram Philoſophiam juſtis ac ſuis laudibus extollunt, aliis verò adulterinam objurgationibus petunt: honorificè virginem prædicant, corruptam aſperè proſequuntur; vtrique quod ſuum eſt, æqui æſtimatores impertiunt. Sed nullo diſcrimine Philoſophiam condemnat Ianſſenius, non quæ ſit in ſe nocens, ſed quæ ſibi, ſuíſque erroribus noceat. Adamabat ille tenebras errorum ſuorum fautrices: facem iſta præfert implicatiſſimis de gratia quæſtionibus. Hoc ſtante fidei propugnaculo, ſuam non poſſe ſtare doctrinam probè intelligebat: in illius ruinam ac perniciem nihil non machinatur. Sed quæcunque moliatur ille cum aſſeclis ſuis, illæſa, integra, atque adeò victrix, vt extitit hactenus, ita extabit ſemper. Injurias quidem æquo animo perferet, quia modeſta; ſed quia veritatis amans, rediviva Calvinianæ Hydræ capita ſuo diſſerendi acumine reſcindet, rationum pondere obteret, vi, & robore argumentorum elidet.

Tria ex dictis inferuntur. Primum, Philoſophia Theologiæ vtcunque affinis 1. ratione materiæ, quia bonum naturæ, & moris ſubjicitur bono gratiæ, 2. ratione formæ ſyllogiſticæ, quam Logica ſufficit, 3. ratione terminorum, quos Philoſophia Theologiæ ſuppeditat, aut certè, ſi ambigui ſint ſenſus, explicat. Differunt tamen principiis, & mediis. Principio, quia Theologia nititur authoritate Dei revelantis, Philoſophia principiis per ſe notis. Fine, finis enim Philoſophiæ eſt beatitudo, & perfectio naturalis hominis, Theologiæ verò finis beatitudo ſupernaturalis. Denique mediis, quia media, quibus finem aſſequitur Philoſophus, ſunt bona naturæ, & moris; media autem, quibus finem attingit Theologus, bona gratiæ.

Secundum: Quod verum eſt in Philoſophia, verum quoque in Theologia, 1. quia vtriuſque diſciplinæ finis eſt veritas; illius veritas naturæ, & morum, hujus veritas gratiæ: at veritas veritati non repugnat. 2. ambæ ſunt virtutes mentis, virtus autem virtuti non eſt contraria. 3. author vtriuſque, & parens Deus, qui eſt ipſa veritas. 4. quod ſemel eſt ens, non poteſt fieri non ens: ergo quod ſemel verum eſt, falſum fieri nequit; verum enim, & falſum ſe habent vt ens, & non ens.

Tertium: Philoſophiæ dignitas, & præſtantia tum ex cauſis, tum ex vniverſalitate principiorum petita. Ex cauſis quidem, habet enim pro cauſa efficiente Deum; pro cauſa materiali in qua rationem, quâ nihil à Deo in natura divinius effectum; pro cauſa materiali circa quam, res omnes neceſſarias & contingentes, divinas & humanas; pro finali denique cognitionem veritatis, & virtutis adeptionem. Vniverſitate principiorum alias diſci-

plinas præſtantiores ſibi ſubjicit, nempe medicinam, cujus ſubjectum, corpus humanum, finis ſanitas, principia remedia, quæ omnia ex Phyſica petuntur; hinc pronuntiatum, *ibi incipit medicus, vbi deſinit Philoſophus*; Iuriſprudentiam, quam ſibi ſubordinat Ethica: nec enim principia ſuæ prudentiæ Iuriſconſultus rite percipere poteſt, cauſas regularum, & legum ſuarum reddere, niſi Ethicam probè teneat; Rhetoricam tum Ethica, tum Politica vt inſtrumentum ad commovendos ſedandóſque affectus adhibent; ideóque ab Ariſtot. 1. Rhet. c. 2. *παραφυές τι τῆς περὶ τὰ ἤθη πραγματείας*, *agnatum quiddam ejus doctrinæ, quæ eſt de moribus*, dicitur.

PARS PRIMA LOGICÆ.

De natura, objecto, fine, proprietatibus & vſu Logicæ.

ARs artium D. Thomæ Logica dicitur: veri ac falſi diſceptatrix ac judex Ciceroni: aliarum Philoſophiæ partium formatrix Auguſtino. Et meritò quidem; hæc enim intelligendi vim acuit, rectè ratiocinandi viam commonſtrat, ſuam aliis diſciplinis ſic navat operam, facémque præfert, vt qui eam non bene perceptam animo, comprehenſámque habeat, eum neceſſe ſit in turpiſſima aliarum facultatum ignoratione verſari. Quare noſtrâ permagni intereſt, ejus vim ac naturam, præceptionúmque rationem perveſtigare omnem, ex quibus aliæ ſint aptæ, pendentéſque diſciplinæ. Naturam porrò illius hac prima parte, præceptionum verò rationem, & vſus reliquis partibus aperiemus.

DISPVTATIO PRIMA.

De Exiſtentia, & Natura Logicæ.

TRIBVS omnino articulis conſtabit hæc Diſputatio. Primus exiſtentiam Logicæ, & ortum aſtruet. Secundus genus illius inquiret. Tertius differentiam explicabit.

ARTICVLVS I.

An ſit, & vnde ſit Logica.

PRÆCIPIT tota Philoſophorum ſchola, vt antè quæratur an res ſit, quàm quid ſit; quorſum enim non entis naturam, quæ nulla planè ſit, niſi commentitia, inveſtiges? Quærendum itaque priùs an ſit aliqua Logica. Secundò, quis illius author.

§. I. *An ſit Logica.*

I. ASSERTIO. DATVR Logica naturalis. Probatur 1. ex Ariſtotele lib. 1. top. c. 7. vbi docet homines à natura eſſe Dialecticos, & Rhetores. 2. ratione: Logica naturalis eſt quædam vis à natura inſita, quâ homines ſine artis præſidio definiunt, dividunt, vnum ex alio inferunt: datur ejuſmodi vis inſita cuilibet homini, quâ ſine artis præſidio, definit, dividit, vnum ex

alio infert:ergo datur Logica naturalis. Certè nemo Logicam naturalem homini denegabit, qui illum rationis, & intelligentiæ compotem conceſſerit.

II. Assert. Præter naturalem Logicam, datur Logica artificialis. Probatur: Datur facultas, quæ certàs quaſdam præceptiones rectè definiendi, dividendi, & ratiocinandi tradat: ſed illa facultas eſt Logica artificialis: ergo datur Logica artificialis. 2. Natura debuit providere, vt ſi quæ facultas in obeundis functionibus erraret, daretur aliqua ſcientia vel ars illius operationum emendatrix. Sic Grammatica rationem purè, & Latinè loquendi, Rhetorica ornatè dicendi, ſcientia moralis rectè, & laudabiliter agendi præcepta tradit: at ratio aliquando malè apprehendit, judicat, ac diſcurrit: ergo debet dari facultas, quæ errantem dirigat; illa autem eſt Logica artificialis; ideo ſic dicta à nomine, λόγος, quæ vox rationem, & ſermonem ſignificat, quia Logica eſt rationis directrix, & ars ſermonis ritè conformandi; dirigit enim ſermonem tum internum tum externum, quia homo debet ſeipſum, & alios alloqui: ſed maximè internum, qui eſt ſermo per ſe, & exterioris regula, ſicut exterior illius interpres. Item Dialectica ἀπὸ τοῦ διαλέγεσθαι *à diſſerendo*, nempe ab vna ſui parte, quæ modum probabiliter diſſerendi edocet.

Objicies: Quæ ſunt à natura, non egent arte vtpote facilia: diſſerere eſt à natura, homini conceſſum, ſicut avibus volare: ergo, &c.

Reſp. Diſt. maj. Quæ ſunt à natura, non egent arte, vt fiant qualicumque modo, concedo: vt recto modo fiant, ſubdiſtinguo: ſi malè fieri non poſſint, conc. ſecus, nego. At quamvis homo natu-

raliter, ratiocinetur; quia tamen poteſt bene vel malè ratiocinari, ideo arte indiget, errorum ſuorum emendatrice.

Inſtabis: natura eſt certior arte: ergo naturalis differendi modus eſt certior artificiali:

Reſp. Diſt. Ant. natura ad vnum agendi modum determinata, conc. ſic lapis ſuopte nutu certiùs tendit ad centrum, quàm arte: natura indifferens ad oppoſita, nego.

§. II. *Vnde ſit Logica Artificialis.*

I. Assertio. Logica Adamo in ortu cum reliquis Philoſophiæ partibus fuit infuſa. Probatur: Quia primum hominem Deus doctorem cæterorum inſtituit; doctoris autem eſt rationem reddere, & quidem facilè, facilitas porrò Logicæ partus eſt. Deinde alias diſciplinas accepit à Deo in ortu, vt jam probatum eſt: ergo & Logicam, ſine qua nulla concluſio certa, firmáque ſit.

II. Assert. Logicam ferè extinctam Ariſtoteles revocavit, auxitque de ſuo. Probatur ex ipſo Ariſtotele qui lib. 2. Elench. cap. 1. gloriatur ſe eorum, quæ de ſyllogiſmis conficiendis præcepta reliquit, principem authorémque fuiſſe.

II. Assertio. Duce, & magiſtrâ experientiâ, ſaltem reflexâ, perfecta fuit Logica. Probatur: Cùm enim inter ratiocinandum experirentur homines errare ſe interdum, & interdum rectè inferre; regulas, & præcepta obſervarunt, quæ toties rationem errantem dirigerent, quoties iiſdem vterentur. v.g. Cùm viderent ſe ex veris præmiſſis ratione materiæ aliquando veram, aliquando

falſam concluſionem elicere, longo vſu, & experientia tandem obſervarunt, quoties extrema propoſitionum certo quodammodo, cum medio termino connecterent, rectè ſe ex præmiſſis, & ſine erroris periculo concludere; ſin autem alius extremorum cum medio nexus foret, falſam ſe concluſionem inferre. Cauſam demum inquiſivere ob quam ex hac connexione falſitas, ex illa verò veritas ſemper ſequeretur; & ita eam partem invenerunt, quæ de modo argumentandi agit.

Itaque Logicam artem hac methodo inventam puto. 1. Aliqui ſyllogiſmorum modi naturâ duce, & magiſtrâ inventi ſunt. 2. eorum bonitas, factâ per quamlibet materiam inductione, detecta eſt ab ipſius Logicæ authoribus. 3. quæſierunt propter quid ejuſmodi ſyllogiſmi vim concludendi haberent. 4. cognoverunt illam vim totam oriri ex duobus principiis, *dicto de omni*, & *dicto de nullo*. 5. eandem regulam ad probandam ſyllogiſmorum bonitatem adhibuerunt, quæſierúntque diligenter, an continerent alterutrum dictum, vel actu, vel virtute. 6. Inventis ejuſmodi ſyllogiſmis, quaſi inſtrumentis vſi ſunt ad ea examinanda, quæ ad Logicum organum pertinent.

Dixi experientiâ reflexâ, hoc eſt diligenti obſervatione, & quodam quaſi recurſu in operationes mentis tum vitioſas, tum laudabiles. Duplex quippe eſt experientia: altera directa, quæ eſt cognitio ac notatio quædam, quâ mens res ſingulares extra ſe poſitas cognoſcit, vt cùm advertit ignem eſſe & eſſe calidum: altera reflexa, quâ intellectus ſeipſum, ſuáſque operationes obſervat, & quaſi recenſet; in ſe demum, opúſque ſuum quodammodo regreditur.

Objicies: Cognitio incerta, & fallax non poteſt eſſe cauſa cognitionis certæ; effectus enim ſequitur naturam cauſæ ſuæ: experientia eſt cognitio incerta, & fallax, Logica verò cognitio certa: ergo experientia non poteſt eſſe cauſa Logicæ. Probatur minoris prima pars: Experientia ducitur ex ſingularium plurium obſervatione, quæ contingentia ſunt; poſſúntque aliter ſe habere: ergo experientia eſt incerta, & fallax cognitio. Hinc Hippocrates Aphoriſmo 1. lib. 1. *Ars*, inquit, *longa, vita brevis, occaſio præceps, experimentum fallax, judicium difficile.*

Reſp. diſt. maj. Cognitio incerta, & fallax non poteſt eſſe vera, & propria cauſa certæ cognitionis, concedo. Non poteſt eſſe impropria cauſa, ſeu occaſio, propter quam quæſita ſit vera, & propria cauſa illius cognitionis, nego. Et conceſſa minore diſting. conſeq. ergo experientia non poteſt eſſe vera, & propria cauſa Logicæ, conced. conſeq. Impropria cauſa, & occaſio, nego conſeq. Deinde cùm diuturna eſt variorum hominum vel ſimul exiſtentium, vel ſibi ſuccedentium experientia, tunc gignit certitudinem tantam, quanta hîc haberi poteſt, accedente præſertim intellectus operâ, qui cauſam effectuum proximam inquirit invenítque.

ARTICULUS II.

Genus Logicæ.

VT exiſtentiam cujuſque rei experientia probat: ita naturam definitio explicat. Porrò cùm definitio genere, & differentia conſtet, vt habeatur perfecta Logicæ definitio, genus hoc

artic.inquiremus, proximè ſequenti differentiam: ſed antè Logicæ diviſio inſtituenda.

§. I. *Diviſio Logicæ.*

PRIMA eſt ex parte originis, in naturalem, & artificialem. Naturalis eſt vis dividendi, definiendi, & argumentandi, cuilibet homini à naturâ ingenita: Artificialis, quæ certis quibuſdam rectè ratiocinandi regulis conſtat, ac proinde vſu, & exercitatione comparatur.

Secunda, Ex parte modi, quo habetur Logica, in actualem, & habitualem. Actualis eſt actus vel ipſius Logicæ naturalis, vel artificialis. Habitualis, eſt qualitas fixa, & ſtabilis ex frequenti actuum repetitione in intellectu tanquam ſemen futurorum actuum quoddam, fructúſque cognitionis relicta: Illa quidem tranſiens, & categoriâ actionis contenta: hæc permanens, quæ in categoria qualitatis reponitur.

Tertia, ex parte muneris, in docentem, & vtentem. Docens rectè ratiocinandi præcepta tradit: vtens iiſdem traditis vtitur, & materiæ applicat.

Quarta, ex modo argumentandi, fit in demonſtrativam, dialecticam, & ſophiſticam. Demonſtrativa tradit præcepta demonſtrationis ſeu ſyllogiſmi perfecti, qui parit ſcientiam. de hac Ariſtoteles egit duobus libris poſteriorum Analyticorum. Dialectica tradit præcepta probabiliter diſſerendi in vtramque partem, & libris octo topic. continetur. Sophiſtica tradit præcepta faciendorum, ſolvendorúmque ſophiſmatum, de qua Ariſtoteles duobus libris elench.

Quæſtio hîc eſt, an triplex hæc Logica ſit virtus mentis, an aliqua tantùm ex tribus, vt ſolvam, ſit

§. II. *Quædam obſervanda.*

I. INTER habitus mentis alius dicitur perfectus, qui virtus appellatur: imperfectus alius, & deficiens, iſque duplex eſt, imperfectus ſimpliciter, & imperfectus ſecundùm quid; imperfectus ſimpliciter eſt error: imperfectus ſecundùm quid facultas.

Ratio diviſionis eſt, quia omnis habitus mentis habet pro fine opus, vel perfectum, vel imperfectum. Si perfectum, virtus ſimpliciter dicitur. Si imperfectum, vel quia caret veritate, & eſt error habitualis, aut actualis. Error enim habitualis definitur, habitus inclinans ſemper ad falſum, actualis verò falſa cognitio: vel quia modò veritatem habet, modò falſitatem, & eſt facultas, quæ eſt habitus perinde inclinans in verum atque in falſum. quanquam

II. Facultas ſumitur latiſſimè, minùs latè, ſtrictè. Latiſſimè ſumpta, eſt quælibet diſciplina, quæ reddit animum aptum ad aliquid contemplandum, agendum, vel efficiendum, quo ſenſu Ariſtoteles Rhetoricam, & Dialecticam vocat facultatem lib. I. de arte Rhet.

Minùs latè ſumitur ab Alexandro præfatione in lib. I. topic. cùm definitur ab eo, poteſtas, quæ æquè contrariorum, vtrumque reſpicit, potéſtque de re ſibi propoſitâ in vtramque partem affirmando, vel negando diſputare.

Strictè ſumitur pro habitu inclinante intelle-

ctum tum in verum, tum in falſum, quo ſenſu virtuti mentis ſimpliciter dictæ opponitur, quæ ſemper tendit in verum. Nam

III. Virtus definitur ab Ariſtotele lib. 6. Ethic. cap. 1. Optima diſpoſitio potentiæ ad proprium opus: optima, inquam, tum ratione modi, quo potentiæ inhæret, nempe conſtanter; & quo operatur, nempe facilè, & expeditè. tum ratione operis, quia opus, ad quod diſponit virtus, bonum, id eſt, perfectum eſſe debet. Perficit itaque potentiam virtus, in qua eſt, eámque diſponit ad actus ipſi potentiæ congruentes, & optimos. Vbi per proprium opus (ſi ſit virtus mentis) intelligitur cognitio veri, quia partis diſcurſivæ proprium opus eſt veritas; Hinc idem Ariſtoteles virtutem mentis definit lib. 6. Ethic. cap. 3. *Virtus mentis eſt, quâ* ἀληθεύει ἡ ψυχὴ τῷ καταφάναι, ἢ ἀποφάναι, *verum dicit anima affirmando, vel negando.* At

IV. Cùm virtus mentis vel ſpeculativa ſit, vel practica, ideo multiplex eſt verum, ad quod inclinat. Verum virtutis ſpeculativæ eſt cognitio vera, & conformis objecto ſuo ſpeculabili: verum virtutis practicæ duplex: primum, verus actus, ſeu judicium de opere faciendo: ſecundum ipſum opus verum veritate ſibi debita, & conſentanea ex operatione reſultans: hinc

V. Auguſtinus lib. 2. de lib. arbitr. c. 18. & 19. virtutem deſcribit, *qualitatem mentis, quâ rectè vivitur, quâ nemo malè vtitur*, id eſt, quæ eſt principium bonorum actuum, nec in actum malum, vt talis eſt, influere poteſt. Ratio eſt, quia virtus actuoſa ordinatur ex natura ſua ad efficienda humanæ felicitatis inſtrumenta, eáque

vera, non adulterina; aliàs finem ſuum Politica certò aſſequi non poſſet; hinc dicitur Ariſtoteli lib. I. Eth. κυριωτάτη καὶ μάλιστα ἀρχιτεκτονική, *Omnium diſciplinarum domina. & architectonica,* quia diſciplinis theoreticis præcipit vſum, non modum; modus enim concludendi ex ſcientia, non pendet à voluntate legiſlatoris, puta quòd triangulus habeat tres angulos æquales, non eſt in voluntate legiſlatoris poſitum, inquit Philoſophus, ſed ex natura rei; diſciplinis autem actuoſis vti debet ad finem ſuum, & quidem certò; vnde vſum iiſdem præſcribit, & modum; non vteretur autem certò, ſi perinde in verum ac falſum bonum, & malum inclinarent.

VI. Duo hinc inferuntur. Primum, virtus ſimpliciter operatrix dicitur, quæ dirigit ad opus ſemper verum. Secundum, virtus verò ſecundùm quid dicitur, quæ dirigere poteſt ad opus modò verum, modò falſum, ſeu cujus præceptis in vtramque partem vti poſſumus.

§. III. *An Logica ſit virtus mentis ſimpliciter dicta.*

I. ASSERTIO. LOGICA practica, vt diſtinguitur à Dialectica, & Sophiſtica, traditque præcepta de forma diviſionis, definitionis, & argumentationis, eſt virtus ſimpliciter. Probatur argumento tum negativo, tum poſitivo.

Negativo quidem ſic: Logica ſic ſumpta, nec eſt error, nec facultas: ergo eſt virtus ſimpliciter dicta. Probatur Antecedens: Error inclinat

ſemper in falſum, facultas in vtramque partem, id eſt modò in verum, modò in falſum: atqui Logica, quà tradit præcepta de forma diviſionis, definitionis, & argumentationis, non eſt ejuſmodi, quia nemo argumentatur, vt erret tantùm, aut vt opinetur, ſed vt verum ſciat; natura enim tendit ad perfectionem ſui, ideóque arte vtitur, vt faciliùs, certiúſque, finem ſuum aſſequatur.

Poſitivo autem ſic: Ille habitus eſt virtus ſimpliciter, qui ad certa, & ſemper vera judicia de opere faciendo & ad verum opus inclinat, vt probatum eſt obſerv. 5. & 6. §. 2. Logica demonſtrativa, quandiu agit per præcepta ſua, ſemper inclinat intellectum ad certa, & vera judicia de opere faciendo, & ad verum opus: ergo Logica demonſtrativa eſt virtus ſimpliciter dicta. Probatur min. quandiu ſequimur præcepta Logicæ operativæ, & demonſtrativæ circa formam, & materiam ſyllogiſmi, tandiu certa judicia elicimus de opere faciendo, & aſſequimur verum Logicum, hoc eſt verum formæ in opere, quod efficimus.

Confirmatur: niſi Logica præcepta certa traderet, & per ea tenderet in verum opus, nulla foret ſcientia; tandiu enim non eſt ſcientia, quandiu ſciens non eſt certus de ſua demonſtratione: nullus autem ſciens certus eſſet de ſua demonſtratione: ergo nulla foret ſcientia. Major probatur: Quia reliquæ ſcientiæ certitudinem demonſtrationum ſuarum, & veritatem formæ à Logica mutuantur.

II. Assertio. Logica ſpeculativa eſt virtus ſimpliciter dicta. Probatur: Ille habitus ſpeculativus eſt virtus ſimpliciter dicta, qui inclinat

mentem in cognitionem ſemper veram ſeu objecto ſpeculabili conformem: Logica ſpeculativa inclinat mentem in cognitionem ſemper veram ſeu objecto ſpeculabili conformem: ergo Logica ſpeculativa eſt virtus ſimpliciter dicta.

III. Assertio. Logica, quâ parte dialectica eſt, & ſophiſtica, eſt tantùm virtus ſecundùm quid, non ſimpliciter dicta.

Probatur: Ille habitus operativus eſt virtus ſecundùm quid, qui non ſemper inclinat ad opus verum: Logica operativa, quâ parte dialectica eſt, & Sophiſtica, quamvis inclinet ad judicia, ſemper vera de materia argumentationis probabilis, dictando qualis ſit, & quomodo aſſumi debeat, non inclinat ſemper ad opus verum: ergo Logica operativa, quà dialectica, & ſophiſtica, non eſt virtus ſimpliciter, ſed ſecundùm quid. Major probata eſt obſerv. 5. & 6. Probatur min. Opus Logicæ dialecticæ eſt argumentatio probabilis ſecundùm materiam ſpectata: Talis argumentatio non ſemper vera eſt, ſed modò vera, modò falſa, quia eſt tantùm probabilis; falſum autem omne quod veri habet ſimilitudinem, probabile eſt.

Idem dixeris de ſophiſtica Logica, cujus præceptis, tum ad cavenda ſophiſmata adverſariorum, tum ad eoſdem in errorem inducendos vti poſſumus, ita vt nos ipſa dirigat: Deinde quamvis haberet pro fine cautionem ſophiſmatum ſeu veritatem negativam; ne ſic quidem accepta eſſet virtus ſimpliciter dicta, quia veræ virtutis finis eſt verum poſitivum, ſi mentis ipſa ſit, & bonum poſitivum, ſi voluntatis.

§. IV. *Diluuntur objecta.*

OBiicies 1. in primam aſſertionem : ille habitus non eſt virtus ſimpliciter, qui inclinat ad falſum : Logica vt diſtinguitur à dialectica & ſophiſtica, traditque præcepta demonſtrandi, inclinat ad falſum : ergo Logica, vt diſtinguitur à dialectica, & ſophiſtica, non eſt virtus ſimpliciter. Probatur minor : Logica vt diſtinguitur à dialectica, & ſophiſtica, inclinat ad dandum aſſenſum falſæ concluſioni : ergo inclinat ad falſum. Probatur antec. Poteſt aliquis præcepta Logicæ etiam ſequendo, falſam concluſionem inferre : Logica inclinat ad dandum aſſenſum illi concluſioni: ergo inclinat ad dandum aſſenſum falſæ concluſioni. Probatur maj. ſit enim aliquis qui ſyllogiſmum ita informet :

Nullum marmor eſt vivens,
Omnis homo eſt marmor :
Ergo nullus homo eſt vivens.

Conſequentia hujus ſyllogiſmi falſa eſt, ad cujus tamen aſſenſum Logica inclinat.

Reſp. Diſt. propoſitionem illam : poteſt aliquis præcepta Logicæ ſequendo, falſam inferre concluſionem, ratione formæ, nego : ratione materiæ, ab alio habitu ſibi ſubminiſtratæ, concedo : Logica inclinat ad dandum aſſenſum tali concluſioni : Diſt. min. ratione formæ, concedo : ratione materiæ, nego min. & conſeq.

Triplex quippe ſpectanda in ſyllogiſmo veritas. Prima dicitur veritas formæ, quæ eſt conformitas quædam operationis, cum regulis Logicis. Secunda veritas materiæ, quæ eſt conformitas operationis

cum objecto, oritúrque ex connexione prædicati, cum ſubjecto neceſſaria. Tertia complexa, quæ ex veritate formæ, & veritate materiæ coaleſcit. Prima dicitur veritas conſequentiæ, ſecunda veritas conſequentis, tertia veritas tum conſequentiæ, tum conſequentis. Prima dicitur veritas Logica, ſecunda veritas Phyſica, tertia vtramque complectitur. Prima haberi poteſt abſque ſecunda, vt cùm ſyllogiſmus eſt in legitima forma, vt in iſto ſyllogiſmo, qui abſtrahit à materia.

Omne A eſt B,
Omne C eſt A:
Ergo omne C eſt B.

Secunda poteſt haberi ſine prima; ſi materia bona ſit, & forma vitioſa; tertia nunquam habetur niſi materia, & forma ſyllogiſmi veræ ſint.

Inſtabis 1. Logica, vt diſtinguitur à dialectica, poteſt materiæ falſæ applicari: ergo non eſt virtus ſimpliciter dicta; tunc enim non habet verum opus.

Reſp. diſt. ant. Poteſt applicari per ſe, ex intentione, & directione Logicæ, materiæ falſæ, nego ant. Per accidens, & contra intentionem Logicæ, con. ant. Tunc enim vitium, quo laborabit ſyllogiſmus, non Logicæ, ſed vitioſo habitui, qui materiam falſam ſufficiet, tribuendum erit. Certè nemo ſapiens vitio verterit ſtatuario, ſi formam ſtatuæ in lignum nodoſum aut carioſum induxerit, ſed potiùs ei, qui iſtud lignum ſtatuario ſubminiſtrarit.

Inſtabis 2. Hæc ſolutio probat dialecticam eſſe virtutem ſimpliciter, quia ſervatis ejuſdem præceptis ac regulis falſum aliquando tantùm infertur ratione materiæ.

Nego ſubſumpt. Diſparitas eſt, quòd dialectica per ſe ducat ſuis præceptis ad materiam dumtaxat probabilem; agit enim ex probabilibus dialectica; Logica verò formam tantùm per ſe rectam præſcribit, quæ in materiam oblatam inducatur, & à qua per ſe nunquam aberrat.

Objicies 2. Ille habitus non eſt virtus intellectus, qui inclinat ad verum, quod ex natura ſua ordinatur ad aliud verum cognoſcendum: habitus Logicæ inclinat ad verum ſyllogiſmum, qui eſt inſtrumentum ſciendi, adeóque ordinatur ad aliud cognoſcendum: ergo Logica non eſt virtus ſimpliciter. Probatur major à pari. Nulla virtus voluntatis inclinat ad aliud bonum: ſed ad proprium tantùm: ergo nec virtus intellectus.

Reſp. Nego majorem: ſatis enim eſt, ſi virtus intellectus incliner ad verum quodcumque, quia ſic diſponit potentiam ad optimum, ſeu ad proprium opus, id eſt ad actus potentiæ convenientes.

Ad probationem tranſeat ant. Nego conſeq. Diſpar ratio eſt, quia vna virtus voluntatis non dirigit voluntatem ad alias virtutes exercendas, ſicut virtus intellectus dirigit & intellectum, & voluntatem.

Dixi, tranſeat. Id enim eſt per accidens in voluntate, nec ſi quæ daretur virtus voluntatis inclinans ad bonum, quod ad aliud ordinaretur, idcirco putarem à virtutum conſortio excludendam.

Objicies 3. In tertiam aſſertionem: ille habitus eſt ſimpliciter virtus, qui habet opus ſemper verum: dialectica habet opus ſemper verum: ergo dialectica eſt virtus ſimpliciter dicta. Probatur mi-

nor: opus dialecticæ eſt argumentatio probabilis: argumentatio probabilis eſt ſemper vera argumentatio, quia eſt ſemper conformis dialectic æ præceptis: ergo opus dialecticæ eſt ſemper verum. Vt reſpondeam, ſit

VNICA OBSERVATIO. Opus alicujus habitus poteſt dici verum tripliciter, vel quoad vſum materiæ, vel quoad veritatem formæ, vel quoad vtrumque. Qui habitus tantùm verus eſt quoad vſum materiæ, dicitur virtus ſecundùm quid; qui verus eſt quoad vtrumque, dicitur virtus ſimpliciter. Quare diſtinguo, opus dialecticæ eſt ſemper verum quoad vſum materiæ præſcriptæ, conc. Quoad veritatem materiæ ipſius, nego: materia enim ſyllogiſmi dialectici eſt tantùm probabilis: ergo aliquando falſa: ergo caret aliquando conformitate cum objecto ſuo, hoc eſt, veritate enunciationibus debita, & conſentanea.

Inſtabis 1. Qui habitus efficit tale opus, quale promittit ſe effecturum, eſt virtus ſimpliciter, v. g. Si ars aliqua promittat ſe effecturam falſum aurum, tradátque præcepta, quæ in conficiendo auro adulterino nunquam fallant; tunc certè erit vera ars, adeóque virtus ſimpliciter, quia ejus opus licèt falſum ſit aurum, tamen erit verum opus.

Reſp. Nego maj. tum quia hoc argumentum deſtruit virtutum actuoſarum naturam, quæ ad inſtrumenta publicæ felicitatis efficienda ordinantur. Talis autem ars de conficiendo auro adulterino opus faciet publicæ felicitati maximè noxium, vnde legibus in auctores auri adulterini graviter animadvertitur: Tum quia probaret hoc argumentum artem latronum, eorum v. g. qui emungunt crumenas, eſſe virtutem ſimpliciter: quo nihil abſurdius.

ARTI-

ARTICVLVS III.

Quænam ſit virtus mentis Logica, ſeu differentia Logicæ.

HACTENVS Logicam eſſe virtutem ſimpliciter dictam confecimus. Sed quoniam multiplex eſt virtus mentis, videndum ſupereſt quænam ſit virtus mentis Logica. Quod vt commodè fiat, præmittenda eſt virtutum intellectualium diviſio, ac definitio.

§. I. *Diviſio, & definitio Virtutum mentis.*

QVINQVE vulgò à Philoſophis principes mentis virtutes aſſignantur. Prima eſt Intelligentia ſeu habitus primorum principiorum. Secunda Sapientia. Tertia Scientia. Quarta Prudentia. Quinta Ars. De ſingulis breviter diſputo.

INTELLIGENTIA.

I. Intellectus ſeu intelligentiæ nomen ambiguum. 1. ſumitur pro vi, & facultate homini inſita, & ad intelligendum à natura conceſſa; & ſic eſt potentia. 2. pro perſpicaci ac ſubtili notitia, quæ rerum peculiarium, & præſentium vim intimam pervidet, & quaſi introſpicit, éſtque pars prudentiæ integrans, de qua in Morali. 3. pro habitu, qui in iis principiis verſatur, quæ demonſtrari ratione non poſſunt, dicitúrque habitus primorum principiorum, cujus hîc naturam, & affectiones inquirimus.

II. Intellectus definitur, habitus inclinans ad aſſenſum primorum ſeu indemonſtrabilium princi-

piorum. Breviùs notio primorum principiorum, cujuſmodi ſunt iſtæc duo : *impoſſibile eſt idem ſimul eſſe, & non eſſe : totum majus eſt ſua parte.* De hac virtute loquitur Ariſtoteles 1. poſter. cap. 3. *Hæc igitur ita dicimus, & nedum ſcientiam eſſe; verùm inſuper principium quoddam ſcientiæ, quo terminos cognoſcimus;* ibi enim per principium ſcientiæ intelligentiam innuit, cujus eſt verſari circa prima principia.

III. Cauſa hujus habitus materialis in qua ſeu ſubjectum inhæſionis, eſt mens: materialis circa quam, prima principia : finalis, comprehenſio facilis, & expedita primorum principiorum : efficiens, actus repetiti, quorum eſt partus & quaſi ſemen in intellectu relictum, cujus nomen retinet.

IV. Exiſtentiam hujus habitus, & neceſſitatem probat D. Thomas 1. 2. q. 57. a. 2. *Verum*, inquit, *dupliciter conſiderabile. Vno modo ſicut per ſe notum : alio modo ſicut per alìud notum. Quod autem eſt per ſe notum, ſe habet vt principium, & percipitur ſtatim ab intellectu; & ideo habitus perficiens intellectum ad hujuſmodi veri conſiderationem, vocatur intellectus, qui eſt habitus principiorum.* Et verò homini convenit perfecta primorum principiorum cognitio, ſecùs nullius rei cognitionem aſſequi poſſet, quia ignoratis primis nihil ſcitur, & omnis ratiocinatio ex præcognitione alicujus definiti principii ortum ducit : at prima principia rudi quidem cognitione facilè informamus, abſolutâ verò ac perfectâ non ita facilè : ergo opus eſt habitu, quo certò, & evidenter moti, ejuſmodi principiis facilè, & perfectè aſſentiamur. Denique experientia patet iterato, ſæpiúſque repetito intelligentiæ actu faciliùs mentem

communes illas generaléſque notiones pervadere.

v. Affectio hujus habitus multiplex. Prima, ex natura ſua primus eſt omnium habituum mentis. Secunda, quæ ſequitur ex prima, non eſt diſcurſivus, ſed ſimplex cognitio ac velut intuitus. Ita Ariſtoteles lib. 6. Ethic. c. 11. καὶ γὰρ τῶν πρώτων ὅρων, καὶ τῶν ἐσχάτων νοῦς ἐστι, καὶ οὐ λόγος: *Primorum terminorum, & extremorum intelligentia eſt, non ratio.* Principia enim non diſſerendo, & ratiocinando perquirit, ſed cognitione ſimplici comprehendit ac tenet: hinc ſicut à prima cauſa ita pendent ſecundæ, vt ſine ipſius efficientia nihil efficere poſſint, quamvis ſolus poſſit efficere omnia; ita habitus primorum principiorum per ſe, & abſque alio habitu verum dicere poteſt, ſine illo alii non poſſunt. Deinde vt Deus ſe latenter rebus creatis inſerit: ita hic habitus intelligentiæ reliquis habitibus, quia prima principia in ſingulis involvuntur, & deliteſcunt: itaque virtute ſua ad cæterorum habituum intelligentiam plurimùm confert. Tantùm de intelligentia, jam de principiis, quæ ſunt ipſius objecta.

vi. Prima principia vocantur à Philoſophis primæ propoſitiones, effata, placita, pronuntiata, *ἀξιώματα*, *dignitates*, decreta, ſúntque fœcunda quædam ſemina rerum omnium cognoſcendarum, veſtigia ac veluti reſonantia quædam divinæ mentis, quia mens humana verſatur in illis imitatione quadam ac ſimilitudine cum divina, hoc eſt comprehenſione ſimplici, nulláque ratiocinatione præeunte.

vii. Affectiones primorum principiorum plures ſunt. Prima, principiorum nulla demonſtratio: Ita Ariſtoteles 1. poſter. tex. 6. & 8. Topic.

cap. 2. *Per prima principia alia demonſtrantur, ipſa verò non contingit per alia demonſtrari.* Ratio eſt, quia prima ſunt. Secunda, ἀρχαὶ πάντα ἐπὶ δυνάμει : *Principia ſunt omnia virtute & energiâ* ; continent enim vi quadam implicita, & latente omnes concluſiones. Tertia, in principiis communibus conveniunt omnes ſcientiæ 1. poſter. tex. 27. Quarta, prima principia penetrare permagni ad ſcientiam intereſt, tum quia parvus error in principio fit magnus in fine : tum quia principio comperto facile eſt adjicere, & coaptare reliquum ex 2. elench. c. 9. tum quia principium eſt pluſquam dimidium totius ex 1. Ethic. c. 7.

SAPIENTIA.

I. Sapientia alia divina, alia humana. Divina eſt excellens, & ſublimis cognitio, quam Deus habet de rebus, quam vni Deo convenire monet Philoſophus in prooemio Metaph. homines autem vocari convenientiùs Philoſophos.

II. Humana iterum altera minùs propriè dicta: altera propriè dicta. Minùs propriè dicta alia vniverſalis, alia ex parte, ex Ariſtotele qui lib. 6. Ethic. c. 7. ait εἶναί τινας σοφοὺς ὅλως, οὐ κατὰ μέρος.

III. Sapientia ex parte dicitur relativè vel ad operationem, vel ad cognitionem; ſi ad operationem, vel ad actionem vel ad effectionem. Quatenus refertur ad actionem, idem eſt ac prudentia, quo ſenſu ſapientes dicuntur, qui rem familiarem peritè adminiſtrant, aut munera reip. cum laude obeunt, aut qui prudentiâ quâdam heroïcâ præditi neglectis mortalibus immortalia quærunt; & quia calliditas ſapientiæ imitatrix, ideo nomen illius tribuitur aſtutiæ; & ſic Vlyſſes olim ab Homero ſapiens dictus. Quatenus ad effectionem per-

tinet, arti etiam attribui ſolet, vnde ſapientes appellati non abſolutè quidem, ſed cum additamento, qui in arte aliqua cæteris præſtitere. Sic Æſculapius ſapiens medicus, Polycletus ſapiens ſtatuarius à veteribus nuncupati. Quatenus ſpectat cognitionem veri, iis etiam viris convenit, qui in aliqua ſcientia excelluere. Ita Thales Mileſius ſapiens Phyſicus olim appellatus.

IV. Sapientia vniverſalis eſt complexio, & congeries multarum diſciplinarum, quâ quis inſtructus non facilia modò, ſed difficilia quæque intelligat, & de omnibus certiſſimè judicet.

V. Sapientia propriè dicta, de qua Ariſtoteles cap. 7. eſt definitus quidam habitus cognitionis, iſque excellentiſſimus, quo quis inſtructus abſolutè ac ſimpliciter ſapiens dicitur, cujus hîc naturam, & affectiones inquirimus.

VI. Definitur, virtus mentis ex altiſſimis cauſis, primiſque principiis quidpiam per diſcurſum colligens, ſeu communis, & vniverſa cognitio eorum, quæ ſunt per altiſſimas cauſas. Ex vtraque definitione patet duo ſapientiæ potiſſimùm convenire; alterum, quòd ratiocinatrix ſit, in quo ab intelligentia diſcrepat: alterum, quòd per prima principia, & altiſſimas cauſas colligat, in quo à ſcientia ſtrictè ſumpta diſtinguitur, quæ ex proximis cauſis colligit. Porrò per prima principia & altiſſimas cauſas Philoſophus intelligit cauſas rerum vniverſales, ſumma & communia rerum principia, & ſubſtantias à natura abſtractas, Deum nempe, & Angelos.

At quæres an ſapientia ſit verè ſapientia ſimul, & intelligentia, ſeu vt ait Philoſophus, ſcientia cum mente. Vt reſpondeam,

VII. Obſerva ſapientiam perinde ac ſcientiam ſumi amplè, & ſtrictè. Sapientia amplè eſt tota amplitudo cognitionis, quam ipſum ſapientiæ vocabulum præſefert. Strictè eſt habitus ex primis principiis immediatè quidpiam inferens, & ex mente proximè ortus. Item ſcientia amplè ſumpta eſt ea, quæ ex mente prodit immediatè. Strictè, quæ remotè prodit ex mente, & ex proxima cauſa concludit; ſibique ſcientiæ nomen retinet. His obſervatis,

VIII. Sapientia amplè ſumpta includit intelligentiam, & ſcientiam minùs reſtrictè ſumptam, hoc eſt ex mente proximè manantem: ſtrictè ſumpta eſt habitus ab intelligentia, & ſcientia propriè dicta diſtinctus.

Prima pars patet ex verbis Philoſophi: δεῖ ἄρα τὸν σοφὸν μὴ μόνον τὰ ἐκ τῶν ἀρχῶν εἰδέναι· ἀλλὰ καὶ περὶ τὰς ἀρχὰς ἀληθεύειν, ὥστ᾽ εἴη ἂν ἡ σοφία, νοῦς, καὶ ἐπιστήμη. Ex hoc loco ſapientia eſt cognitio ex intellectu & ſcientia conflata ex intellectu, qui prima principia citra omnem ratiocinationem colligit: ex ſcientia, quæ proximè ex mente prodit, quia ex principiis abſolutè cognitis conſecutiones diſſerendo, & ratiocinando abſque erroris ſuſpicione ſubducit, vnde dicitur certiſſima firmiſſimáque ſcientia, quòd in certiſſimis firmiſſimiſque rebus verſetur, cujuſmodi ſunt principia, & ductæ ex iiſdem conſecutiones.

Secunda pars probatur. 1. Ex Ariſtotele ſunt quinque virtutes mentis: ergo cenſet ſapientiam reſtrictè ſumptam eſſe ſimplicem habitum, non compoſitum. 2. quia verè diſtinguitur, tum ab intelligentia, à qua proximè prodit, & quam ſup-

ponit; illa enim eſt ſimplex cognitio, & abſque ratiocinio, hæc non item: tum ab habitu, qui ſcientiæ nomen ſibi vt ſuum retinet, 1. quia ex primis maximéque communibus principiis proximè concludit, ſcientia ſtricta nonniſi remotè. 2. ſcientia ſtricta, aliæque diſciplinæ ſua principia à ſapientia mutuantur, non viciſſim.

IX. Cauſa materialis in qua ſapientiæ, eſt mens theoretica: materialis circa quam, res vniverſales, Deus, Angeli, & anima ſeparata: formalis, ratio inferendi ex primis principiis: finalis, exquiſita rerum cognitio ex primis principiis, & altiſſimis cauſis deducta: efficiens, actus iterati, per quos paritur.

X. Affectiones ſapientiæ, aliæ communes cum ſcientia: aliæ propriæ ac nativæ. Communes cum ſcientia tres numerantur. Prima contemplatrix eſt. Secunda veri gratia. Tertia ratiocinatrix eſt. Propriæ ac nativæ ſunt, quibus ab aliis habitibus diſcurſivis diſtinguitur. Decem recenſeo. 1. capitis inſtar obtinet, κεφαλὴν ἔχουσα, vel quòd principiis tanquam capite inſtructa ſit, non aliæ diſciplinæ, quæ ſua principia probare non poſſunt, adeóque ſuo capite quodammodo diminutæ videntur, vt placet Euſtratio: vel quòd cæteras diſciplinas ſibi ſubjiciat, moderetur, & quaſi in excubiis pro illis ſit, ſicut caput reliqua membra ſibi ſubdit, functiones eorum regit, & pro illis excubat. 2. proximè mentem participat, & cum ea conjungitur, ex qua prodit vt radius ex ſole. 3. ſola ſibi ſatis eſt. 4. altiſſimè omnia ſcit, quia per altiſſimas cauſas cognoſcit. 5. principia ſua non mutuatur aliunde, ſed ipſa per ſe exquiſitiſſimè pernoſcit, ideóque Ariſtoteli dicitur ἀκριβεστάτη. 6. de propriis aliarum diſciplinarum

principiis judicat, & contra protervos confirmat. 7. aptior ad docendum cauſáſque rerum tradendas; ſapientis enim ſignum, docere ex Ariſtotele. 8. apta eſt rebus nomina imponere. 9. præſtantiſſima, & honore maximè digna, quia eſt cognitio *τιμιωτάτη*, *rerum honeſtiſſimarum*, cujuſmodi ſunt æterna principia, cæleſtes mentes, & Deus; hinc laus debetur actioni prudentiæ, honor contemplationi ſapientiæ. 10. nos Deo arctiùs conjungit, ac ſummo vero perficit mentem, quia felicitatis pars potiſſima ex 6. Ethic. c. 12. vnde *ſapiens diis amiciſſimus, quia intellectum honorat, quem dii maximè amant*, ex 10. Ethic. c. 7.

11. Metaphyſica eſt verè ſapientia, quia conditionibus ad ſapientiam requiſitis videtur inſtructa, vt ſuo loco oſtendam. Nec refert quòd Metaphyſica dicatur ſcientia. Nam vt obſervat D. Thomas 1. 2. q. 57. a. 20. quâ parte Metaphyſica ex propriis principiis intelligit, ſcientia dicitur; quâ verò per altiſſimas cauſas progrediens, de aliarum diſciplinarum principiis judicat, ſapientia nuncupatur.

SCIENTIA.

1. Scientia eſt habitus inclinans ad verum ex cognitione rei neceſſariæ certa, & evidente per cauſam. Porrò inter conditiones ad ſcientiam requiſitas tres præcipuæ ſunt. Prima eſt, vt demonſtret proprietatem de ſubjecto per cauſam; vnde gignitur ex rebus antè cognitis, hoc eſt ex præmiſſis neceſſariò concludentibus; hinc ſcientia dicitur Ariſtoteli lib. 6. Ethic. cap. 3. *ἕξις ἀποδεικτική*, *habitus demonſtrativus*, & *ἐκ προγινωσκομένων πᾶσα διδασκαλία*, *ex præcognitis omnis doctrina*. Secunda, vt ſit purè ſpeculativa, nec ad

praxim tendat; tendere enim ad opus habitus eſt practici, cujus finis opus. Tertia, eſt de objecto neceſſario, ita Ariſtoteles loco mox citato ἐξ ἀνάγκης ἄρα ἐστὶ τὸ ἐπιστητόν: *Ex neceſſitate adeo eſt quod ſub ſcientiam cadit.* Ratio eſt, quia πάντες ὑπολαμβάνομεν ὃ ἐπιστάμεθα, μὴ ἐνδέχεσθαι ἄλλως ἔχειν: *Omnes putamus id quod ſcimus, non poſſe aliter ſe habere*, vnde hanc ratiocinationem contexit Philoſophus; quod non poteſt aliter ſe habere, eſt immutabile, ergo neceſſarium; ſi neceſſarium, igitur æternum; ſi æternum, igitur ingenitum, & immortale, τὰ γὰρ ἐξ ἀνάγκης ὄντα ἁπλῶς, ἀΐδια πάντα· τὰ δὲ ἀΐδια, ἀγέννητα, καὶ ἄφθαρτα.

11. Triplex autem eſt neceſſitas. Prima exiſtentiæ, eáque abſoluta, quâ res ita eſt in rerum natura, vt non poſſit non eſſe, quæ ſoli Deo competit. Secunda neceſſitas cauſæ ſeu ſubjecti, & incomplexa, quâ objectum exiſtit independenter ab omni cauſa libera creata, éſtque relativa ad ſcientem, v. g. in hac propoſitione (ſol eſt major terrâ) ſol non eſt abſolutè neceſſarius, quia pendet à Deo authore, ſed duntaxat reſpectu ſcientis, à quo non pendet, vt ſol ſit vel non ſit. Sic calor productus ab igne in manu mea, habet neceſſitatem ſubjecti reſpectu mei, quia ignis agit neceſſariò, ex impetu naturæ, non ex electione voluntatis. Tertia neceſſitas eſſentiæ ſeu prædicati, quæ complexa dicitur, eſt, quâ prædicatum ita ſubjecto convenit, ſi affirmat propoſitio: ita diſconvenit, ſi negat, vt nullo vnquam tempore aut loco propoſitio falſa eſſe poſſit. Prima, & ſecunda neceſſitas ad ſcientiam non requiruntur, tertia ſufficit.

PRVDENTIA.

Prudentia definitur ab Ariſtotele lib. 6. Ethic. cap. 5. ἕξις μετὰ λόγου ἀληθοῦς πρακτικὴ περὶ τὰ ἀνθρώπῳ ἀγαθὰ καὶ κακά: *habitus recta cum ratione activus, in iis verſans, quæ homini ſunt bona vel mala.* Definitionem habes explicatam parte ſexta Ethicæ vniverſalis diſput. 3. a. 2. §. 1.

ARS.

1. Artis duplex notio, lata, & ſtricta. Lata iterum triplex. 1. idem eſt ac excellentia quædam, quæ vniverſam in ſe perfectionem artis includit, & eminenter continet, qualis in Deo vt in duce ac domino, in natura vt in famula reperitur. 2. eſt naturalis ſolertia, vt vis natandi in piſce, & conficiendi mellis in ape, artis, quæ in Deo & natura cernitur, imago quædam in animalibus rationis expertibus relucens. 3. habitus omnis mentis, quo aliquid agimus, quo ſenſu prudentia dicitur ars vitæ, & ſcientia ars inſpiciendæ veritatis. Stricta notio in eum habitum cadit, qui ab aliis habitibus mentis diſtinguitur, adeóque artis nomen, & vim ſibi vindicat, cujus hîc naturam, & affectiones inquirimus.

11. Ars ſtricta definitur ab Ariſtotele lib 6. Ethic. cap. 4. ἕξις μετὰ τοῦ λόγου ἀληθοῦς ποιητική. *Habitus vera cum ratione efficiens, ſeu effectivus.* Quam definitionem poſtea pluribus explicat Philoſophus. *Ars, inquit, ſita eſt omnis in generando & moliendo, & ſpectando, quomodo fiat aliquid eorum, quæ poſſunt eſſe, & non eſſe, & quorum principium eſt in faciente, non in eo, quod efficitur.* 1. Diſtinguitur ab inſtinctu naturali animalium, quæ opus ſuum cum vera ratione non peragunt, id eſt per præcepta vera, & nunquam fallentia,

ſed ex determinatione naturæ. 2. Ab inertia diſcrepat, quæ eſt falſa cum ratione effectrix. Porrò ars dicitur recta ratio, tum ex parte mentis, tum ex parte habitus, tum ex parte operis. Ex parte mentis, quæ principium rectæ rationis eſt. Ex parte habitus à quo forma ſeu idea recta & nunquam fallens prodit, quæ menti in operando prælucet, eámque dirigit; Ars enim vtpote virtus mentis, ex Cicerone 1. ad Herenn. 2. *Dat certam viam, rationémque faciendi.* Ex parte operis, cui ideæ delineamentum impartitur, dum exit regulis conſentaneum, & tale in ſe, quale eſt in idea. 3. Efficiens in quo à prudentia diſtinguitur, cujus munus actio eſt, non effectio ſaltem per ſe; dum enim Politica prudentia muros, vrbéſque ædificari curat, id non ex intima honeſtate habet, ſed ex accidenti; *effectionis* quippe ex 6. Ethic. cap. 5. *aliud, quàm effectio finis eſt, actionis verò nequaquam.* 4. Eorum, quæ eſſe poſſunt & non eſſe, quia materia artis ex genere ſuo eorum eſt, quæ eſſe poſſunt & non eſſe, adeóque bene vel malè fieri. Ars enim directrix eſt: ergo materiam requirit directionis capacem: at quod neceſſariò, & eodem modo fit, directionis capax non eſt. 5. Quorum principium eſt in eo, qui facit, non in eo, quod efficitur, quia eorum eſt ars, quæ habent principium ſui ſeu effectionis in ipſo artifice, per regulas operante, non in ſe ipſis, hoc eſt in opere, quod efficitur. Sic domus habet principium ſuæ molitionis in molitore, non in ſe, in quo à natura diſtinguitur, cujus opera agendi movendíque principium intimum in ſe habent, quippe quæ in eo ipſo, in quo eſt, motus, & quietis principium ſit. Et verò materia prima neceſſariò, & natura-

liter expetit formam naturalem, vnde principium operationis naturalis non ſolùm in agente eſt, ſed etiam in eo quod patitur; materia autem artis non expetit formam ab arte inductam, aliàs ex neceſſitate ageret artifex, vt docet Averroes lib. 7. Metaphyſ. Comm. 29.

III. Cauſa Artis materialis in qua, èſt intellectus practicus: materialis circa quam, eſt res contingens, adeóque ortui, & interitui obnoxia, in quo cum fortuna convenit, quæ inconſtans, & cæca cùm ſit, materiam quoque inconſtantem, & variabilem habere debet, quæ arti informanda proponitur. Immò Ars juvatur interdum à fortuna. Sic olim pictor cùm anhelantis equi & ex bello jam lapſi ſpumas imitari iterum ac ſæpius ex arte nequicquam conatus eſſet, arti ſuæ ſubiratus, ſpongiam variis illitam coloribus, ex iis, quos abſterſerat è tabula, in frenum temerè impegit, ex qua alliſione fortuita ſpumas ad vivum expreſſit, quas ab arte obtinere nullatenus potuerat. Formalis, eſt ipſa forma artificioſa ex regulis in materiam inducenda. Efficiens remotior indigentia, quæ homines ad artes excogitandas impulit: minùs remota, ratio, & experientia: proxima, exercitatio frequens, quâ paritur habitus Artis, & firmatur in nobis. Finalis interna ſeu productionis, forma rei arte elaboratæ; externa ſeu operis jam producti, vtilitas, & jucunditas, quam tale opus affert hominibus, vnde nata apud veteres artis definitio. Ars eſt collectio multarum vna de re comprehenſionum ad finem vitæ vtilem.

IV. Ars non eſt abſolutè primum principium, vno tamen reſpectu eſt primum principium. Patet prima pars, quia ars eſt habitus, & acci-

dens: ergo ſupponit ſubſtantiam. 2. ſupponit naturam tum in principio efficiente, ſeu artifice, in quo mentem requirit: tum in materia recipiente, in quam formam artificioſam inducit. Probatur ſecunda: Quia opus, quatenus artificioſum habet principium ſui in arte. Quo ſenſu Philoſophus 2. Phyſic. tex. 34. pronunciat *artem ædificandi eſſe cauſam ſummam ædificii.* Sic v. g. Ars medica non eſt abſolutè primum principium curationis in medico, ſed mens, nec in ægroto, ſed natura ægroti nondum planè affecta, quia in eo ſupponit aliquid ſanitatis; malum enim fundatur in bono: at ſanitatis reſtitutæ eſt primum principium.

v. Partitio artium, alia ex fine petitur, alia ex dignitate ſive ſubordinatione: ex fine, quæ eſt indigentiæ ſublevatio, aliæ ſpectant animum, aliæ corpus, aliæ vtrumque. Quia indigentia homini convenit vel ratione animæ corpori junctæ, vel ratione corporis, vel ratione vtriuſque. Ex indigentia enim nata Logica, quæ rationem excolit: Grammatica, quæ orationem. Rhetorica & Poëtica, quæ vtramque perficit. Muſica, quæ perturbationes partis concupiſcentis ſedat. Ex indigentia corporis prodiere ars medica, gymnaſtica, ſaltatoria &c. Ex indigentia totius compoſiti ars ſtatuaria, & ars pingendi, quarum finis eſt memoriam hominum conſervare. Item mercatura, ſutoria, ædificatoria, aliæque id genus, quarum finis commoda eſt hominis conſervatio, & cuſtodia. Denique ars militaris, cujus finis cuſtodia ſimul & tranquillitas hominis.

Rurſus ex fine aliæ ingenuæ, aliæ ſordidæ. Ingenuæ ſunt, quæ fini hominis ingenui accommodatæ ſunt, reddûntque hominem aptum ad fun-

ctiones virtutis, vel certè redditum decent, ſive in otio, ſive in negotio verſetur, vt Grammatica, Rhetorica, Dialectica, Geometria, Aſtronomia, &c. ſordidæ ſunt, quæ animum inquinant, eámque à fine hominis ingenui avocant, vt coquinaria. Porrò inter ingenuas quædam corpus, & animum hominis ingenui parant; corpus quidem palæſtra, gymnaſium, lucta, venatio, aucupium, piſcatio; animum verò Grammatica, Rhetorica, Dialectica: quædam jam formatum exornant, quæ ſunt naturalis Philoſophiæ fructus, vt naturalis magia, medicina, agricultura, quæ ſerendi ac demetendi ſegetes opportunitatem noſcit, nautica, &c.

Quæres hîc cur dicat Ariſtoteles 2. Phyſic. tex. 86. artem non deliberare? vt reſpondeam, duo obſervo. 1. duplex deliberatio, & electio, primaria, & ſecundaria. Illa verſatur in rebus humanis, expendens quid honeſtum aut turpe ſit, aut quid ex duobus honeſtis honeſtius: hæc in explorandis artium principiis ſita eſt, quæritque quid operi faciendo commodum ſit, aut quod ex duobus commodis aptius. Ratio diviſionis hujus ex duplici materia, primaria nempe, quæ eſt actio humana, & ſecundaria, quæ artium propria, éſtque ad operandum aliquando magis, aliquando minùs idonea. 2. artes aliæ indefinitæ, & propter materiæ quam tractant, varietatem incertæ, vt ars navigandi: aliæ definitæ, quæ materiam variabilem non habent, vt ars pulſandæ citharæ. His poſitis,

Reſpondeo 1. Ariſtotelem arti deliberationem primariam adimere, non ſecundariam. Nam lib. 3. Ethic. cap. 3. docet artem medendi egere conſultatione: at Reſpondeo 2. videri Ariſtotelem

deliberationem etiam ſecundariam artibus definitis denegare, quia materiam certam habent nec mutabilem. quare opus eſt tantùm habitu.

§. II. *De numero virtutum mentis.*

I. Asser-tio. QVINQVE omnino ſunt virtutes mentis, non plures aut pauciores. Ita Ariſtoteles lib. 6. Ethic. cap. 3. ἔστω δὴ, οἷς ἀληθεύει ἡ ψυχὴ, τῷ καταφάναι, ἢ ἀποφάναι, πέντε τὸν ἀριθμόν. ταῦτα δὲ ἐστι τέχνη, ἐπιστήμη, φρόνησις, σοφία, νοῦς : *Sint itaque ea, quibus verum enuntiat anima affirmando, vel negando, quinque numero. Hæc autem ſunt Ars, Scientia, Prudentia, Sapientia, Intellectus.* Hîc vides ab Ariſtotele partitionem virtutum mentis ex profeſſo inſtitui; itáque ex ipſius mente adæquatam & perfectam eſſe, non mancam, & mutilam. Accedit D. Th. 1. 2. q. 57. vbi hanc diviſionem vt perfectam probat.

Probatur ratione: Tot ſunt virtutes mentis, quot ſunt habitus ipſam inclinantes ad cognitionem veri perfectam; bonum enim intelligentiæ maximum eſt verum certò ac ſine vlla fallacia noſcendum: Quinque tantùm ſunt mentis habitus ipſam ad cognitionem veri perfectam, inclinantes: nam cognitio veri perfecta, vel eſt principiorum tantùm abſque ratiocinatione, quæ oritur ab intellectu: vel concluſionum ſpeculativarum ex altiſſimis cauſis, & eſt ſapientia: vel ex proximis cauſis, & eſt ſcientia: vel concluſionum operativarum, quæ aut referuntur ad mores, & oriuntur à Prudentia, aut ad aliquid vtile ac jucundum homini, & ab arte fluunt. D. Thomas hanc diviſionem hac ratiocinatione conficit. Verum, quod ab intelligentia cognoſci poteſt,

duplex; generale vnum, ſingulare alterum. Generale vel cognoſci poteſt per ſe, & ſine vlla ratiocinatione, vel cum ratiocinatione; ſi ſine ratiocinatione, id præſtat intellectus. Si cum ratiocinatione; vel per primas, ſupremáſque cauſas cognoſcitur, & ſapientia conſtituitur, vel per inferiores & peculiares cauſas attingitur, vnde ſcientia naſcitur. Iam verum ſingulare, vel earum rerum eſt, quæ ſub actionem cadunt, vel earum, quæ in effectione poſitæ ſunt; prius verum ſingulare cognoſcere prudentiæ munus; poſterius artis: ergo quinque ſunt virtutes mentis, tres circà verum generale, Intellectus, Sapientia, & Scientia: duæ circa verum ſingulare, Prudentia, & Ars.

Objicies 1. Ariſtoteles 1. topic. cap. 11. meminit quarumdam virtutum famularum, quæ principibus ſubſerviunt. 2. fides humana, & opinio ſunt habitus mentis, 3. experientia videtur inter virtutes mentis accenſeri. 4. Theologia eſt quoque virtus mentis, & quidem ab illis quinque virtutibus diſtincta: ergo diviſio virtutum mentis in quinque ſpecies non eſt adæquata.

Ad 1. reſpondeo: Virtutes inſtrumentarias ad eas principes reduci virtutes, quibus famulantur. Sic ars frænofactoria ad artem militarem, cui ſervit, revocatur, éſtque verè ars, & verò ex Ariſtotele 6. Ethic. cap. 1. *Artes aliqua aliquibus ſubalterna ſunt.* Ad 2. fides, & opinio meritò virtutum numero excluduntur, quia patent erroribus ac ſæpe falluntur; virtus autem mentis ſemper verum dicit, nec vſquam decipitur. Ad 3. experientia ſenſuum eſt, non intelligentiæ, ideóque virtutibus mentis non eſt annumeranda. Ad 4. Theologia ad ſapientiam aut ſcientiam à ſchola-

ſticis revocatur, non quòd ſit ſapientia aut ſcientia adæquatè, ſed inadæquatè duntaxat, nam ſapientia, & ſcientia habent evidentiam tum principiorum, tum concluſionum, Theologia verò nititur principiis obſcuris, habétque evidentiam conſequentiæ, non conſequentis.

II. Assertio. Omnes habitus mentis, qui ſunt virtutes, in ſpeculativos & practicos adæquatè dividuntur. Probatur 1. tum ex parte ſubjecti, tum ex parte finis.

Ex parte quidem ſubjecti ſic. Virtutes menti tribuuntur tanquam adjumenta cognitionis, & incitamenta: ergo tot ſunt virtutes mentis, quotuplex mens ipſa eſt: duplex porrò mens eſt ex Ariſtotele, lib. 3. de anima cap. 3. & lib. 6. Metaph. cap. 1. ſi non re, ſaltem virtute diſtincta; altera ſpeculativa, altera practica: ergo omnis virtus mentis eſt vel ſpeculativa, à qua in contemplando juvetur; vel practica, quæ ipſam in operando confirmet ac dirigat.

Ex parte verò finis ſic: omnis habitus mentis verus inclinat in veritatis cognitionem propter ſe, vel in cognitionem veritatis propter opus. Si primum, eſt ſpeculativus: ſi ſecundum, eſt operativus, vt patet.

III. Assertio. Habitus ſpeculativus definitur, virtus inclinans mentem contemplatricem ad veritatis cognitionem propter ſe: cognitio ſpeculativa, cujus finis primus, & naturalis eſt veritas, ſeu quæ nihil dictat agendum aut faciendum, ſed in vnius veritatis cognitione conquieſcit. Habitus practicus, virtus inclinans mentem practicam ad operandum, ſeu qui veritatem, quam in ſuis actibus ac præceptis conſiderat, ad

opus refert. Cognitio practica, cujus finis proximus, & naturalis eſt opus, ſeu quæ quidpiam agendum vel non agendum dictat. Probatur: quia per ejuſmodi definitiones ſufficiens eſt diſcrimen inter habitum ſpeculativum, & practicum: cognitionem ſpeculativam inter, & practicam. Exemplo res illuſtratur. Cognitio v. g. quam habeo de ſole, quòd ſit major terra, ſpeculativa eſt. Quia nihil faciendum dictat, ſed in vna veritate quieſcit: nec habitus, quem ex iteratis ejuſmodi cognitionibus comparat Aſtrologus, tendit ad opus, ipſúmque ad ſolem producendum incitat. At contrà cognitio, quam habet artifex de fabricanda domo, practica omnino per ſe eſt, quia eſt dictamen practicum, quod per ſe ad conſtructionem domus ordinatur, ipſúmque artificem dirigit, ſicut habitus ejuſmodi cognitione partus, eundem ad opus inclinat.

IV. Assertio. Habitus practicus, qui eſt virtus mentis, dividitur in activum latè, & activum ſtrictè, ſeu electivum, & effectivum. Ita Ariſtoteles lib. 6. Metaph. cap. 1. τῶν μὲν ποιητικῶν ἐν τῷ ποιοῦντι ἡ ἀρχὴ, ἢ νοῦς, ἢ τέχνη, ἢ δύναμίς τις. τῶν δὲ πρακτικῶν, ἐν τῷ πράττοντι ἡ προαίρεσις. τὸ αὐτὸ γὰρ τὸ πρακτὸν καὶ προαιρετόν. *Factivarum autem in faciente, principium eſt, aut intellectus, aut ars, aut aliqua potentia: activarum verò in agente electio; idem enim agibile, & eligibile.* Hîc agibile ſumit ſtrictè Ariſtoteles, prout eſt objectum prudentiæ; & coincidit cum eligibili. Aliunde lib. 1. magn. Moral. cap. vlt. artes alias πρακτικὰς, alias ποιητικὰς agnoſcit Philoſophus: ergo ex ejus mente datur habitus latè activus: qui non ſit prudentia: hinc habitus latè activi operatio dicitur Græcis πρᾶξις, *actio*: effectivi,

ποίησις, *effectio*: activi ſtrictè, προαίρεσις *electio.* Praxis eſt operatio dirigibilis per regulas artis, electio verò actio dirigibilis ex regulis prudentiæ, &

V. Assertio. Quinque habitus virtutum mentis ita dividuntur in ſpeculativos, & operativos immediatè, vt tres ſint ſpeculativi, nempe intellectus, ſapientia, & ſcientia: duo operativi, nempe ars & prudentia. Probatur: habitus ſpeculativus eſt, cujus finis ſola veritas; practicus, cujus finis operatio: intellectus, ſapientiæ, & ſcientiæ finis eſt ſola veritas; prudentiæ, & artis finis operatio: ergo intellectus, ſapientia, & ſcientia ſunt habitus ſpeculativi; prudentia, & ars habitus operativi.

§. III. *Convenientia, & diſcrepantia virtutum mentis ex dictis colligitur.*

I. Conveniunt inter ſe virtutes mentis in quatuor. 1. ſunt habitus cognoſcitivi. 2. certi ac veri per ſe ſemper. 3. vſu & exercitatione comparantur. 4. mens iiſdem inſtructa, faciliùs, certiùs, jucundiúſque operatur.

II. Intellectus, ſapientia, & ſcientia duplex habent convenientiæ caput. 1. ſpeculativi ſunt habitus, habéntque pro fine veritatis cognitionem. 2. ſunt inſtrumenta intellectus ſpeculativi.

III. Ars prudentiæ in multis conſentit. 1. habent objectum contingens & operabile per regulas. 2. dirigunt ad opus, 3. ex recta ratione. 4. ſunt inſtrumenta intellectus actuoſi. 5. circa vniverſalia cognoſcendo verſantur, circa ſingularia exequendo: nec enim domus in communi fit aut

virtus exercetur, ſed hæc vel illa domus extruitur: hic vel ille actus virtutis elicitur. 6. ſyllogiſmis vtuntur practicè practicis, quibus quidpiam circa ſubjectum efficiendum agendúmve concludunt. Tantùm de convenientia, jam de diſcrepantia.

IV. Intellectus, ſapientia, & ſcientia differunt. 1. intellectus eſt abſque ratiocinatione, ſapientia ratiocinatur, ſed ex altiſſimis cauſis, ſcientia ex proximis. 2. intellectus nullum habitum ſupponit, & ab omnibus aliis ſupponitur: ſapientia ex intellectu proximè manat, ſibíque ſcientiam ſubdit; hinc connexio ſcientiæ cum ſapientia, & intelligentia, ſed non mutua.

V. Sapientia, & prudentia differunt. 1. ſapientia verſatur in neceſſariis & vniverſalibus. Prudentia in contingentibus & ſingularibus. Illa res divinas attingit, hæc in humanis hæret; hinc pronuntiatum Philoſophi 6. Ethic. cap. 2. ſapientia ſuperior prudentiâ, & 1. mag. moral. cap. 25. ad ſapientiam ſe habet prudentia, vt villicus ſeu atrienſis ad dominum familiæ.

VI. Scientia, & ars differunt fine, modo, objecto, & ordine. Fine quidem, quia fons ſcientiæ eſt contemplatio veri, artis verò operatio, quia omnis ars in molitione poſita eſt: modo, quia ſcientia modo ſpeculativo tendit, concludítque proprietatem de ſubjecto: ars modo præceptivo, concludítque per regulas aliquid circa ſubjectum faciendum, ideóque ſcientia vtitur ſyllogiſmis per ſe ſpeculativis, qui nihil faciendum præſcribant, vt

Omnis domus conſtat fundamento, pariete, & tecto:

Palatium regis eſt domus;

Ergo palatium regis conſtat fundamento &c.
Ars verò vſurpat ſyllogiſmos practicos, qui aliquid efficiendum concludant, vt

Omnis domus conſtruenda eſt ex fundamento, pariete, & tecto:
Hic & nunc conſtruenda eſt mihi domus:
Ergo conſtruenda eſt ex fundamento, pariete, & tecto.

Objecto: quia objectum ſcientiæ eſt res neceſſaria neceſſitate eſſentiæ, vnde circa vniverſalia per ſe occupatur: objectum artis eſt contingens, itaque ſingulare, aut ſi vniuerſalia attingit, cognitione vtique practica, & àd confectionem operis per ſe tendente attingit. Denique ordine, quia omnis ars perfecta ſubeſt ſcientiæ ſuperiori, cui ſuarum præceptionum certitudinem à priori probandam relinquit, quamvis à poſteriori, & inductione probet vtcunque.

VII. Ars à prudentia differt in tribus. 1. ars circa artificioſa verſatur, quæ vtilia homini, & jucunda: prudentia circa mores, hoc eſt circa honeſtatem aut turpitudinem. 2. ars dirigit operationes ſolius intellectus aut potentiæ motricis, non voluntatis, tranſitque aliquando inmateriam externam: prudentia voluntatem dirigit, aut certè operationes mentis actuoſæ dirigit in ordine ad voluntatem. 3. Ab actione prudentiæ boni ſimpliciter dicimur,& mali; ab effectione artis boni tantùm ſecundùm quid, & cum addito. Nam qui fortiter agit,bonus ſimpliciter dicitur; qui autem concinnè canit, non bonus omnino, ſed bonus cantor; hinc prudentia non tam attendit quid agat, quàm quomodo agat,ars tantùm opus ipſum ſpectat. Ita ſaltationem ex ſe ipſa æſtimo, & bonam prædico, ſi

concinna ſit; Quare qui in arte ſua ſponte aberrat, magis eligendus: qui autem in prudentia, minùs, inquit Ariſtoteles lib. 6. Ethic. cap. 5. Quò ſpectat illud Senecæ Epiſt. 59. *In arte excuſatius eſt voluntate peccare, quàm caſu; in arte vitæ maxima culpa eſt ſponte delinquere. Quod dico tale eſt. Grammaticus non erubeſcit, ſi ſciens ſolœciſmum facit; erubeſcit, ſi neſciens: at in hac arte vivendi turpior volentium culpa eſt.*

Quæres hîc an ſcientia, prudentia, & ars circa idem objectum materiale verſari poſſint. Reſp. poſſe, quia quælibet res creata habet eſſentiam, & affectiones de eſſentia demonſtrabiles. 2. habet exiſtentiam. 3. poteſt conducere ad bonum morale. Primo reſpectu eſt objectum ſcientiæ, ſecundo, artis, tertio prudentiæ; hinc cognitio, quam Deus habet de creaturis, quatenus earum proprietates contemplatur, dicitur ſcientia; quatenus ideas & regulas rerum producendarum Deo exhibet, dicitur ars. Denique prout ad finem ſingulas refert, prudentia.

§. IV. *An detur Logica ſpeculativa, quæ ſit ſcientia.*

VNICA OBSERVATIO. DVO conſtant ex dictis. Primum, Logica eſt virtus ſimpliciter dicta. Secundum, omnis virtus intellectus eſt ſpeculativa aut practica, vnde videndum ſupereſt, an Logica ſit ſpeculativa, an practica, an vtraque.

Quatuor ſunt circa Logicæ naturam celebriores ſententiæ. Prima docet eſſe ſcientiam ſpecula-

tivam. Secunda pugnat eſſe ſcientiam practicam, quam alii confundunt cum arte, alii diſtinguunt. Tertia habitum inſtrumentarium à ſcientia, & arte diſtinctum nititur evincere. Quarta, quæ noſtra eſt, duplicem agnoſcit Logicam, alteram ſcientiam ſpeculativam, alteram practicam.

I. Assertio. Datur Logica ſpeculativa, eáque ſcientia ſtricta. Ita Suares Granatenſis 2. Metaph. diſp. 44. ſect. 13. Toletus, Galtruchius, aliíque plures.

Probatur prima pars: Habitus ſpeculativus eſt, cujus finis eſt cognitio veritatis, ſeu qui operandum quidpiam præſcribit: datur Logica, cujus finis eſt cognitio veritatis, ſeu quæ nihil quidquam operandum præſcribit: ergo datur Logica ſpeculativa.

Probatur minor: Datur Logica, quæ naturam, proprietatéſque definitionis perinde ac ſyllogiſmi propter ſe, & vnius veritatis causâ contemplatur; putà quòd definitio conſtet genere, & differentia, clarior ſit definito, itáque cum eo convertatur: ſyllogiſmus in Barbara rite confectus, concludat vniverſaliter affirmando: at ejuſmodi cognitiones nihil quidquam operandum præſcribunt ex ſe, tum quia per modum dictaminis practici non exprimuntur: tum quia vnam definitionis, & ſyllogiſmi eſſentiam juxta ac proprietates contemplantur: ergo, &c. Hinc Auguſtinus lib. 8. de Civit. Dei cap. 4. Logicam vocat contemplatricem. Deinde datur Mathematica ſpeculativa ex Ariſtotele qui lib. 2. Metaph. cap. 1. & lib. 6. cap. 1. inter Philoſophiæ contemplatricis partes Mathematicam recenſet: ergo & Logica.

Probatur ſecunda pars. 1. ex Ariſtotele, qui lib.

1. prior. Logicam vocat ἐπιςήμην ἀποδεικτικήν, *ſcientiam demonſtrativam*, & 2. de gener. anim. docet quaſdam eſſe demonſtrationes Logicas. Ariſtoteli ſuffragatur D. Thomas multis in locis, ex quibus ſic arguo: omnis habitus ſpeculativus, & demonſtrativus eſt ſcientia ſtricta ex Ariſtotele 6. Ethic. cap. 3. aliqua Logica ex eodem lib. 1. prior. cap. 1. eſt ſcientia demonſtrativa, & ex rei veritate ſpeculativa: ergo aliqua Logica eſt ſcientia ſtricta.

Probatur 2. ratione: Ille habitus eſt ſcientia ſtricta, qui habet omnes conditiones ad ſcientiam ſtrictam: Logica aliqua habet omnes conditiones ad ſcientiam ſtrictam: ergo aliqua Logica eſt ſcientia ſtricta.

Probatur minor: Ille habitus habet omnes conditiones ad ſcientiam ſtrictam cujus objectum eſt neceſſarium, paritque cognitionem certam, & evidentem: objectum Logicæ eſt 1. neceſſarium, 2. parit cognitionem certam, 3. evidentem: ergo Logica habet omnes conditiones ad ſcientiam ſtrictam. Probatur minor hoc facto ſyllogiſmo.

Omnis ſyllogiſmus conſtans ex præmiſſis veris, neceſſariis & cauſis per ſe concluſionis, parit ſcientiam:
Sed ſyllogiſmus demonſtrativus eſt ejuſmodi:
Ergo ſyllogiſmus demonſtrativus parit ſcientiam.

Hæc concluſio 1. eſt certa, 2. evidens, 3. rei neceſſariæ; nempe ſyllogiſmi ſecundùm eſſentiam ſpectati, qui eſt objectum Logicæ ſcientiæ: ergo Logica eſt cognitio certa, & evidens rei neceſſariæ.

Reſpondent, neceſſitatem ad ſcientiam requiſitam

tam ſyllogiſmo deeſſe, quia fit à nobis liberè operantibus. Contrà: neceſſitas, quam requirunt adverſarii ad ſcientiam, vel eſt neceſſitas exiſtentiæ abſoluta, vel neceſſitas cauſæ, ſive ſubjecti relativa ad ſcientem, vel neceſſitas eſſentiæ. Prima non requiritur, vt mox probabo. Non ſecunda, nam ſi requireretur, vel ex mente Ariſtotelis, vel ex rei veritate. Non primum, tum quia Mathematica eſt vera ſcientia ex eodem Ariſt. qui 6. Met. cap. 1. docet Mathematicas eſſe ſcientias ſpeculativas aliis etiam ſcientiis anteponendas: at triangulus, qui eſt objectum Mathematicæ ſcientiæ, non eſt neceſſarius neceſſitate ſubjecti; fit enim à Geometra artifice per regulas artis operante, dum eſt objectum Geometræ ſpeculantis, teſte Ariſtotele lib. 1. Eth. c. 7. ὁ γὰρ τέκτων, καὶ γεωμέτρης διαφερόντως ἐπιζητοῦσι τὴν ὀρθήν· ὁ μὲν γὰρ ἐφ' ὅσον χρησίμη πρὸς τὸ ἔργον· ὁ δ' τί ἐστιν, ἢ ποῖόν τι, θεατὴς γὰρ τἀληθοῦς. *Faber, & Geometra, non eodem modo rectum angulum exquirunt; ſed ille quidem quatenus ad opus vtilis; hic autem quidnam ſit, & qualis, inquirit, eſt enim veri contemplator.* tum quia docet idem Ariſtoteles lib. 1. poſt. cap. 7. demonſtrationem dari de eclipſi Lunæ, quamvis nonniſi rarò exiſtat.

Non ſecundum, hoc eſt ex rei veritate, non requiritur neceſſitas exiſtentiæ hypothetica. 1. Quia Deus nullam haberet de rebus creatis ſcientiam; pendet enim ab eo vt exiſtant. 2. in ſententia eorum, qui docent aurum per artem fieri poſſe, nulla daretur ſcientia de illo auro, quod tamen eaſdem haberet proprietates, quas habet aurum efficientiâ ſolis elaboratum. 3. neceſſitas illa exiſtentiæ hypothetica eſt inutilis ad ſcien-

tiam : ergo non eſt admittenda. Probatur antec. vel enim eſſet vtilis vt influeret in cognitionem ſcientificam, vel vt per eam ars diſtingueretur à ſcientiâ: ad neutrum eſt vtilis: ergo, &c. Probatur minoris prima: pars. Id quod non cognoſcitur, non influit in cognitionem: exiſtentia ſæpe non cognoſcitur, tum quia ex Ariſtotele ſciens non quærit, an objectum ſcientiæ *ſemper ſit*: tum quia datur ſcientia de numero, quòd ſit par vel impar, licèt numeri exiſtentia ignoretur: tum quia ſi exiſtentia influeret in concluſionem ſcientificam, deberet aliquid perire ſcientiæ, cùm objectum incipit pendere à nobis, vel pendet de facto: at nihil aſſignari poteſt quod ſcientiæ v. g. de auro perire debeat, ſi aurum ratione exiſtentiæ à nobis nunc pendere incipiat.

Probatur ſecunda pars, in qua vim faciunt adverſarii; nam, inquiunt, ars eſt cognitio certa, & evidens, & quidem per cauſam, vt probat Ariſtoteles 1. Metaph. textu 10. vbi artem diſtinguit ab experientia, quia expertus ſcit ſolùm quòd res ſit, artifex autem propter quid ſit, & 1. Rhet. cap. 1. docet Philoſophos omnes in hoc convenire, quòd ars ſciat reddere cauſam rei faciendæ, non autem experientia. Item, ars eſt vniverſalium, ſicut ſcientia, *Nulla ars*, inquit Philoſophus 1. Rhet. c. 2. *ſingulare conſiderat; hoc enim eſt infinitum, & certò cognoſci non poteſt.* Vt ergo genuinum diſcrimen afferam artis, & ſcientiæ, ſit

Vnica Observatio. Syllogiſmus ſpectari poteſt vel ſecundùm exiſtentiam, & vt habet principium ſui in operante ex regulis artis;

vel ſecundùm eſſentiam, & connexionem attributorum eſſentialium. Si primo modo ſpectatur, eſt objectum artis Logicæ: ſi ſecundo, eſt objectum Logicæ ſcientiæ. Quare

Sic argumentor: Logica ſpeculativa conſiderat ſyllogiſmum tantùm ſecundùm eſſentiam; practica verò ſecundùm exiſtentiam: ſed major eſt neceſſitas ſyllogiſmi ſecundùm eſſentiam, quàm ſecundùm exiſtentiam ſpectari: ergo major eſt neceſſitas in objecto Logicæ ſpeculativæ, quàm practicæ. Probatur minor: Ibi eſt major neceſſitas, vbi res non poteſt aliter ſe habere, quàm vbi poteſt aliter ſe habere: ſyllogiſmus ſecundùm eſſentiam ſpectatus non poteſt aliter ſe habere, ſecundùm exiſtentiam poteſt aliter ſe habere: ergo major eſt neceſſitas ſyllogiſmi ſecundùm eſſentiam, quàm ſecundùm exiſtentiam ſpectari. Probatur minoris prima pars: Illud objectum non poteſt aliter ſe habere, de quo fieri poſſunt propoſitiones ſempiternæ veritatis: de ſyllogiſmo ſecundùm eſſentiam ſpectato fieri poſſunt propoſitiones ſempiternæ veritatis: ergo ſyllogiſmus ſecundùm eſſentiam ſpectatus non poteſt aliter ſe habere. Probatur min. hæc concluſio, *ſyllogiſmus demonſtrativus parit ſcientiam*, eſt ſempiternæ veritatis, quamvis nullus ſyllogiſmus exiſtat: nec poteſt magis aliter ſe habere, quàm concluſio hujus ſyllogiſmi.

Omne corpus naturale eſt principium motus, & quietis;
Corpus hominis eſt corpus naturale:
Ergo corpus hominis eſt principium motus, & quietis.

Afferant diſparitatem adverſarii, ſi quam habent

præter fictitiam ſubjecti neceſſitatem, quam modò refutavi.

Probatur ſecunda pars minoris, nempe quòd ſyllogiſmus poſſit aliter ſe habere ſecundùm exiſtentiam; nam pendet à nobis liberè operantibus, vt exiſtat ſyllogiſmus: vel non exiſtat: ergo poteſt exiſtere, vel non exiſtere: adeóque aliter ſe habere ſecundùm exiſtentiam.

§. V. *An detur Logica Practica, quæ ſit ars.*

I. OBSERVATIO. ARs ſtricta definitur ab Ariſtotele lib. 6. Ethic. cap. 4. habitus vera cum ratione effectivus, quæ definitio à nobis jam explicata eſt §. 1. hujus articuli. At quid ſit efficere propriè, inter Philoſophos controverſia eſt haud levis. Alii ad artis effectionem propriam tria requirunt, 1. intellectum cognoſcentem, 2. artem dirigentem, 3. potentiam motricem vt exequentem. Alii addunt opus externum, quòd ars poſt ſe relinquat, ideóque effectionem definiunt, eſt operatio rationalis, quæ tranſit in materiam externam. Alii negant de ratione artis vt ſic, eſſe, vt agat in potentiam motricem, aut relinquat opus poſt ſe externum, vndè effectionem definiunt; eſt operis productio, quæ habet alium à ſe præſtitutum finem, ad quem tendat; actionem verò, vt eſt à prudentia, quæ ſibi ſit finis, aut eſſe poſſit, juxta Ariſtotelem lib. 6. Eth. cap. 5. ſic loquentem, *effectionis enim alius, quàm effectio finis eſt; actionis verò non ſemper alius ab actione finis eſt. Eſt enim ipſa res bene geſta, ſeu*

perfecta actio, actionis finis. Et verò cùm actio ſtrictè ſumpta bonitatem habeat, ſeu honeſtatem morum, in ea poteſt quieſcere voluntas; præſertim cùm per eam bona ſimpliciter dici poſſit. Effectio verò cùm ſit operis productio, à quo nemo bonus ſimpliciter dicitur, ideò effectio videtur tendere ad alium finem.

II. OBSERVATIO. Artes dividuntur ab Ariſtotele lib. 1. magn. Moral. c. 3. in activas, & factivas: per activas, eas intelligit, quæ non tranſeunt in materiam externam, nec opus ſenſibile poſt ſe relinquunt, ſed vel perficiunt tantùm intellectum primò, & per ſe; vt Rhetorica; vel agunt etiam in potentiam motricem vt ars ſaltandi, aut citharisandi; per factivas verò eas intelligit, quæ tranſeunt in materiam externam, & relinquunt opus poſt ſe, qualis eſt ars ædificandi. His poſitis

I. ASSERTIO. Datur Logica practica, quæ ſit verè ars, hæc concluſio multorum eſt.

Probatur prima pars: Habitus practicus eſt, qui tradit modum rectè operandi, habétque pro fine proximo, & naturali ipſum opus: datur Logica, quæ tradit modum rectè definiendi, & argumentandi, habétque pro fine proximo, & naturali rectam definitionem, & argumentationem: ergo datur Logica practica. Talis eſt, quæ dictat definitionem, vt germana ſit, ex genere & differentia eſſe conflandam.

Confirmatur: Operationes mentis ſunt dirigibiles, quia poſſunt bene vel malè fieri: ergo debet dari habitus ipſarum directivus; non alius, quàm Logica practica: ergo datur Logica practica.

Probatur ſecunda pars auctoritate divi Thomæ 1. 2. q. 57. art. 3. ad 3. & 1. Analyt. ſect. 1. vbi numerat Logicam inter artes, & artem artium appellat, quia in actum rationis nos dirigit, à qua omnes artes procedunt.

II. Duplici ratione, prima negativa ſit: Logica practica eſt virtus mentis ſimpliciter dicta ex §. 3. a. 2. ergo vel ſapientia, vel intelligentia, vel ſcientia ſpeculativa, vel prudentia, vel ars, non ſapientia, non intelligentia, non ſcientia ſpeculativa, non prudentia vt patet: ergo ars propriè dicta. Probatur conſeq. ex Ariſtotele qui lib. 1. magn. Moral. cap. vlt. & 6. Eth. cap. 3. dividit adæquatè virtutes mentis in quinque ſpecies; & praxim in actionem, quæ eſt propria prudentiæ, & effectionem, quæ arti convenit: ergo ſi Logica eſt practica, vel eſt prudentia vel ars; non prudentia, quæ dirigit operationes voluntatis: ergo ars; aliter manca foret, & mutila Ariſtotelis diviſio.

Nec dicas cum Zabarella, Ariſtotelem ibi recenſere tantùm virtutes principes, non inſtrumentarias; nam Ariſtoteles ibi abſolutè loquitur, dividitque ex profeſſo virtutes mentis: ergo diviſio debet eſſe adæquata, vt jam monui.

III. Ratione poſitiva. Omnis habitus eſt verè ars, cui definitio, & proprietates artis conveniunt: Logicæ practicæ definitio, & proprietates artis conveniunt: ergo Logica practica verè eſt ars. Probatur minor: Logica eſt habitus vera cum ratione effectivus; nam ad hoc tria requirit tantùm Ariſtoteles lib. 6. Ethic. cap. 4. *Ars*, inquit, *omnis circa generationem verſatur, comminiſcitúrque & contemplatur, vt eorum aliquid fiat, quæ & eſſe, & non eſſe poſſunt, quorúmque principium eſt in*

eo, qui facit, non in eo, quod fit. At Logica practica habet iſtas conditiones. 1. eſt circa generationem, id eſt, circa operabile à nobis, nempe circa ſyllogiſmum ex præceptionibus formandum. 2. contemplatur vt aliquid fiat, quia conſiderat operationes mentis, vt eas dirigat. 3. verſatur circa ea, quæ eſſe, & non eſſe poſſunt; nam ſyllogiſmus poteſt eſſe vel non eſſe, bene vel malè fieri. 4. principium ſyllogiſmi eſt in eo, qui facit, non in eo quod fit, nempe in intellectu formante ſyllogiſmum per regulas artis. Denique, ars perficit naturam, ex 2. Phyſ. c. 2. Logica perficit intellectum: ars non conſultat de mediis ad finem, ſed iiſdem priùs determinatis vtitur, ex 1. Polit. cap. 10. nec Logica conſultat, an ad ſcientiæ adeptionem debeat definire. Ars methodo analytica progreditur ab objecto, & fine præcognitis ad media ordinanda, idipſum quoque præſtat Logica practica: ergo Logicæ practicæ conueniunt definitio, & proprietates artis.

Reſpondent præcipuam artis conditionem eſſe, vt tranſeat in materiam externam, & opus ſenſibile relinquat. Contrà: ex Ariſt. c. 1. lib. 1. magn. Moral. dantur artes, quę non tranſeunt in materiam externam, nempe ars citharifandi, & ſaltandi, ideòque diuidit artes in actiuas & factiuas. Deinde nónne Rhetorica eſt verè ars perinde ac poëtica, & tamen vtraque non agit in potentiam motricem per ſe. Itaque triplicem artem diſtinguo. Prima dirigit operationes intellectus, & eſt Logica. Secunda agit in potentiam motricem, ſed non relinquit opus ſenſibile, vt ars citharifandi. Tertia tranſit in materiam externam, & ſenſibile opus relinquit, vt ars ædificandi. Prima eſt ars etiam

ſtrictè dicta, ſecunda adhuc ſtrictiùs, tertia ſtrictiſſimè.*

§. VI. *An ſcientia Logica, & ars diſtinguantur realiter.*

VNICA ASSERTIO. LOGICA ſcientia, & Logica ars diſtinguuntur inter ſe realiter. Probatur: illi habitus inter ſe realiter diſtinguuntur, qui habent actus inter ſe non connexos, & diverſas difficultates ſibi intrinſecas ſuperandas; nec enim aliunde, quàm ex actibus inter ſe non connexis, & ex diverſis difficultatibus habitui intrinſecis ſuperandis realis diſtinctio habituum oriri poteſt: at Logica ſcientia, & ars habent actus inter ſe non connexos, difficultatéſque diverſas ſibi intrinſecas ſuperandas: ergo diſtinguuntur realiter. Prob. min. Actus ſcientiæ Logicæ eſt ſpeculatio: actus Logicæ artis, effectio; ſed effectio, & ſpeculatio ſunt duo actus inter ſe non neceſſariò connexi. Ratio eſt, quia ſpeculatio eſt cognitio veritatis propter ſe, effectio autem cognitio veritatis propter aliud; hinc Ariſtoteles ait ſcientiam verſari περὶ τὸ ὄν, id eſt circa ens, artem verò περὶ τὴν γένεσιν, id eſt circa generationem ſeu molitionem actualem. Deinde licèt quis naturam ſyllogiſmi ſciat, non ideo facere poteſt.

Confirmatur major 1. ſyllogiſmi; nam per habitum pingendi poſſum tantùm pingere non canere. Deinde in hoc diſtinguitur potentia ab habitu, quòd potentia verſari poſſit circa objecta prorſus diverſa, atque adeò elicere actus inter ſe non connexos, quia majoris eſt in agendo univerſalitatis, quàm habitus.

Objicies 1. Eadem cognitio poteſt eſſe ſimul ſpeculativa, & practica: ergo habitus ſpeculativus, & practicus non diſtinguuntur realiter. Probatur antec. Cognitio, quam Deus habet de rebus poſſibilibus, & actualibus, ſive quatenus illas facit, ſive quatenus facere poteſt, eſt ſimul ſpeculativa, & practica; & tamen eſt eadem entitas. Item Deus eadem cognitione realiter indiviſibili cognoſcit naturam ſuam, & producit omnes creaturas, juxta Theologos.

Reſp. tranſeat anteced. nego conſequentiam; nam ſaltem in Deo cognitio ſpeculativa diſtinguitur à ſe ipſa virtualiter vt eſt practica. At quæ diſtinguuntur virtualiter in Deo, plerumque realiter in creaturis diſtinguuntur.

Inſtabis 1. Etiam in creatis eadem cognitio tum habitualis, tum actualis poteſt ſimul eſſe ſpeculativa, & practica: verbi gratiâ ſit aliquis, qui noverit lapides ſupra ſe invicem poſitos ad æquilibrium firmiùs ſtare, quia ſic rectà tendunt ad centrum, tunc erit cognitio ſpeculativa, & phyſica; jam ſi velit domum conſtruere, eadem cognitio entitativè ſufficiet, accedente voluntatis imperio, quo potentiæ motrici imperetur, vt lapides ſic conſtruat: ergo eadem cognitio, etiam in creatis, poteſt ſimul eſſe ſpeculativa, & practica.

Reſp. diſt. antec. Cognitio illa de ſpeculativa fiet practica per ſe, nego. Per accidens conc. illa enim ſcientia ſemper erit ſpeculativa per ſe, fiétque practica & ars per accidens, & extenſivè, quatenus ab artifice aſſumetur pro principio operationis: vnde Ariſtoteles dixit lib. 3. de anima, intellectum ſpeculativum fieri extenſione practicum.

§. VII. *Diluuntur objecta contra Logicam ſcientiam.*

OBJICIES 1. Tota Logica eſt in tradendis præceptis: ergo non datur Logica ſpeculativa. Reſp. diſt. ant. Practica, conc. ſpeculativa, nego.

Inſtabis 1. ſaltem maxima Logicæ pars eſt practica: ergo debet dici ſimpliciter practica. nego ant. nulla enim operatio per Logicam practicam dirigitur, quæ non ſit aliquod arte factum, cujus proinde proprietates eſſentiales ſpeculativa Logica contemplatur: Immo licèt nullus foret ſyllogiſmus factus, adhuc poſſet ſyllogiſmi poſſibilis proprietates contemplari.

Objicies 2. Nulla Logica habet conditiones ad ſcientiam requiſitas: ergo nulla Logica eſt ſcientia.

Probatur ant. Scientia ex Ariſtotele 1. poſter. cap. 2. eſt cognitio rei neceſſariæ per propriam cauſam, propter quam res eſt, & quòd illius cauſa eſt, nec contingit aliter ſe habere: Logica non habet illam objecti neceſſitatem: ergo non habet vnam ſaltem ex conditionibus ad ſcientiam requiſitis. Probatur min. objectum contingens non habet neceſſitatem ad ſcientiam requiſitam: ſyllogiſmus, qui eſt objectum Logicæ, eſt contingens: ergo non habet neceſſitatem objecti ad ſcientiam requiſitam. Probatur min. quod poteſt aliter ſe habere, habétque ſui principium in operante, eſt contingens: ſyllogiſmus poteſt aliter ſe habere, habétque ſui principium in operante: ergo eſt contingens.

Reſp. diſt. majorem 2. ſyllogiſmi: quod eſt con-

tingens tam ſecundùm eſſentiam, quàm ſecuncundùm exiſtentiam, non habet neceſſitatem objecti, conc. majorem: quod eſt contingens ſecundùm exiſtentiam tantùm, neg. maj. ſyllogiſmus eſt contingens, diſt. min. ſecundùm exiſtentiam, conc. min. ſecundùm eſſentiam, neg. min. & conſequentiam.

Explico ſolutionem: ſyllogiſmus ſpectari poteſt vel ſecundùm eſſentiam, vel ſecundùm exiſtentiam. Eſſentia eſt connexio objectiva prædicati cum ſubjecto; exiſtentia verò poſitio actualis ſyllogiſmi extra cauſam: fateor ſyllogiſmum ſecundùm exiſtentiam non eſſe objectum Logicæ ſcientiæ, ſed ſolius artis; nego autem ſecundùm eſſentiam non eſſe objectum ſcientiæ, ad quam requiritur tantùm neceſſitas eſſentiæ, ſeu complexa, non neceſſitas exiſtentiæ, ſeu incomplexa.

Inſtabis 1. Neceſſitas eſſentiæ habet principium ſui in operante: ergo eſt contingens.

Probatur ant. Neceſſitas eſſentiæ eſt connexio prædicati cum ſubjecto: connexio prædicati cum ſubjecto habet principium ſui in operante, ſitque tota à Logico artifice: ergo neceſſitas eſſentiæ habet principium ſui in operante.

Conceſſa maj. diſt. min. Connexio prædicati cum ſubjecto habet principium ſui in operante ſecundùm exiſtentiam actualem, conc. min. ſecundùm ſe ſeu connexionem prædicati cum ſubjecto objectivam, neg. min. Nam prædicatum illud reſpicit ex natura ſua ſubjectum, & illud quidem neceſſariò ſibi annexum, habétque neceſſitatem omnimodam, & abſolutam; non enim magis pendet à mea voluntate, quòd ſyllogiſmus eſſentialiter inferat vnum ex alio, quàm quòd homo ſit eſſentia-

liter rationalis, & conſequenter riſibilis, vnde neceſſitas eſſentiæ eſt æterna in ſyllogiſmo, quia propoſitiones, quæ de illa fiunt, abſtrahendo ab exiſtentia, vbique, & ſemper veræ ſunt.

Inſtabis 2. Veritas ſupponit exiſtentiam, ſic prius eſt eſſe Socratem, quàm eſſe doctum. diſt. veritas ſupponit exiſtentiam in propoſitione contingenti, conc. in neceſſaria, nego.

Inſtabis: Logica ſcientia conſiderat ſyllogiſmum vel vt poſſibilem, vel vt actualem. Reſp. nego, ſed conſiderat ſecundùm ſe, licèt ſupponat poſſibilem.

Objicies 3. Nulla poteſt fieri propoſitio Logica, quæ non tendat ad praxim: ergo nulla Logica eſt ſcientia. Probatur ant. ſi quæ fieri poſſet, maximè iſta: *ſyllogiſmus debet conſtare tribus propoſitionibus*: aut hæc altera: *omnis definitio conſtruenda eſt ex genere, & differentia*: vtraque propoſitio tendit ad praxim: ergo, &c.

Reſp. neg. maj. Nam vtraque modo practico exponitur, dictátque aliquid faciendum, adeóque per ſe tendit ad opus.

Inſtabis 1. Logica ſcientia non alio modo exprimit. Reſp. nego, ſed exprimit modo ſpeculativo, verbi gratia: *Omnis ſyllogiſmus in Barbara conſtat tribus propoſitionibus, & tribus terminis: definitio conſtat genere & differentia.* Tales enim propoſitiones nihil agendum præſcribunt. In quo ergo diſtinguitur ſyllogiſmus practicus à ſpeculativo? Reſp. in hoc, quòd ſyllogiſmus practicus concludat aliquid faciendum circa ſubjectum, ſpeculativus verò concludat paſſionem de ſubjecto, v. g. riſibile de rationali.

Inſtabis 2. Propoſitiones ſpeculativo modo expreſſæ, perinde tendunt ad opus, atque illæ, quæ practico

Reſp. neg. Sed per accidens tantùm. At propoſitiones practicæ per ſe tendunt ad opus, tanquam ad finem ſibi intrinſecum, & naturalem.

Inſtabis 3. ergo hæc propoſitio, corpus naturale eſt conflandum ex materia, & forma, eſſet practica per ſe. Reſp. Ita eſt, ſed reſpectu mei non eſt practica per accidens, quia non habet principium ſui in homine per regulas artis operante.

Objicies 4. De ente per accidens non datur ſcientia: ſyllogiſmus eſt ens per accidens: ergo de ſyllogiſmo non datur ſcientia.

Diſt. maj. de ente per accidens ordinis non datur ſcientia, neg. de ente per accidens puræ informationis, conc. ſyllogiſmus eſt ens per accidens, diſt. min. ordinis, conc. puræ informationis, nego minorem & conſequentiam. Triplex quippe ens per accidens; aliud ordinis, quod conſtat ex rebus quidem diverſis, ſed ita inter ſe ordinatis, vt ex illis ſic compoſitis, aliqua proprietas, & effectus neceſſarius fluat. Talis eſt mundus, & ſyllogiſmus: aliud puræ informationis, quod ex ſubjecto, & forma ipſi contingenter inhærente coaleſcit, talis eſt paries albus: aliud puræ aggregationis, quod ex multis entibus completis nullatenus inter ſe ordinatis, ſed temerè congeſtis exiſtit, vt cumulus lapidum. De ente per accidens ordinis datur vera ſcientia, v. g. de triangulo, aut numero, non autem de ente per accidens puræ informationis, aut puræ aggregationis.

Objicies 5. Datur ſcientia de ſyllogiſmo: ergo poteſt dari de calceo, & ita ſutor erit Philoſophus. Probatur conſequentia hoc ſyllogiſmo:

Quæ dura ſunt faciliùs, firmiúſque reſiſtunt:
Solea calcei eſt dura:

Ergo faciliùs, firmiúſque reſiſtit.
Ergo calceus ſubſtratâ ſoleâ faciliùs, firmiúſque reſiſtit, quàm non ſubſtratâ.

Hunc ſyllogiſmum facit ſutor, at quis dicat ſutorem Philoſophum? Reſp. 1. malè inde inferri ſutorem eſſe Philoſophum, quia ſutor ſpectat hæc omnia practicè tantùm; ſed inferri tantùm poteſt, de calceo ſecundùm eſſentiam ſumpto dari poſſe ſcientiam, ſicut de aliis arte factis. Certè de triangulo datur ſcientia ſimul, & ars ex Ariſtotele. Reſp. 2. paucos reperiri artifices, qui de objecto artis ſuæ aliqua demonſtrent, & ſciant ſe ſcire; nam plerique ſolam habent experientiam, aut ſi quid demonſtrant, vtique cur faciendum ſit quidpiam circa ſubjectum, non autem cur paſſioinſit ſubjecto, demonſtrant.

Inſtabis 1. ergo ſordeſcit ſcientiæ majeſtas, quæ circa viliſſima occupetur.

Reſp. An Phyſica ſordeſcit, dum ranas, mures, aliáque viliſſima corpora contemplatur?

Objicies 6. Ariſtoteles inſcribit Logicam organum, & vocat modum ſciendi.

Reſp. 1. hanc inſcriptionem non eſſe Ariſtotelis, ſed ab interpretibus additam. 2. diſt. vocat Logicam practicam inſtrumentum, & modum ſciendi, conc. ſpeculativam, nego.

Inſtabis 1. Logica eſt habitus eſſentialiter ordinatus ad alias virtutes intellectus.

Reſp. diſt. practica, tranſeat: ſpeculativa, nego.

Reſp. 2. nego, nam habet objectum per ſe expetibile, & licèt aliæ virtutes intellectus eſſent impoſſibiles, tamen adhuc expetendum foret tenere modum rectè dividendi, definiendi, & ar-

gumentandi. Quare Logica dicitur inſtrumentum, quomodo homo dicitur ſeruus aut inſtrumentum ab Ariſtotele 1. Polit. c. 3.

Inſtabis 2. Non poteſt dici, ad quam partem Philoſophiæ Logica ſcientia reducatur.

Reſp. reduci ad animaſticam, à qua tamen differt, quòd animaſtica operationes mentis ſpectet, vt ſunt proprietates fluentes ab anima; Logica verò ſcientia eaſdem ſpectet, quatenus ex regulis artis Logicæ formatæ, habent affectiones quaſdam fluentes ab eſſentia operis arte facti.

Objicies 7. ſcientia diſtingui debet ab arte, diſtinguitur autem tantùm penes ſubjecti neceſſitatem, ſeu exiſtentiam: ergo ſcientia requirit neceſſitatem ſubjecti. Probatur min. Nam ars eſt cognitio certa, & evidens, vtpote virtus mentis. 2. verſatur circa vniverſalia, éſtque cognitio rei per cauſam ex Ariſtotele lib. 1. Metaph. vbi artem diſtinguit ab experientia. 1. quòd ars vniverſalium ſit, experientia ſingularium. 2. quia experti ſciunt tantùm, quòd res eſt; propter quid autem, neſciunt: *Experientia*, inquit, *ſingularium, ars autem vniverſalium cognitio eſt.* Et paulò pòſt, concludit, eos, qui ex arte agunt, expertis ſapientiores & honorabiliores eſſe: *quia*, inquit, *ſciunt cauſam, hi verò minimè. Experti enim ſciunt quidem quòd eſt, propter quid autem neſciunt: illi verò propter quid, & cauſam cognoſcunt.* En Achillem adverſariorum.

Reſp. tamen multiplex eſſe diſcrimen artis, & ſcientiæ, vt jam probavi §. 2. Primùm, ars eſt quidem vniverſalium, ſed quoad cognitionem practicam, non ſpeculativam; ſcientia autem cognoſcit vniverſalia tantùm ſpeculativè. Secundum, ars

verſatur circa exiſtentiam : ſcientia autem circa eſſentiam, ejúſque proprietates. Tertium, ars præcepta ſua, & regulas non tenetur probare, & concludere per ſyllogiſmos demonſtrativos, ſed eorum probationem ſuperiori ſcientiæ relinquit; vt enim ſcientiæ ſcientiis ſubordinantur, & aliæ ex aliis certitudinem mutuantur, vnde dicuntur ſubalternantes, & ſubalternatæ: ita artes iiſdem ſcientiis ſubordinantur, quibus præceptorum ſuorum certitudinem & evidentiam probandam relinquunt. Ratio eſt, quòd fons certitudinis omnis, quæ eſt in ſubalternatis ſcientiis & artibus,ſit in ipſa ſubalternante.

Inſtabis 1. Ars eſſet tantùm certa certitudine extrinſeca; ergo non eſſet virtus. Neg. ant. ars enim certa eſt certitudine propria, ſibíque intrinſeca circa concluſiones, quas practicè deducit ex principiis aliunde acceptis, reddítque cauſam, cur ita faciat. v. g. ſi petis ab arte medica, cur hîc, & nunc rubarbarum applicet homini melancholico, reſpondebit, quia ejuſmodi rubarbarum aptum eſt ad ſanandam melancholiam, quâ ille abundat; at ſi rurſus quæras cur rubarbarum aptum ſit purgandæ melancholiæ, reſpondebit vtique non ſuum eſſe, ſed Phyſici cauſam reddere.

Inſtabis 2. ex Ariſtotele lib. 1. Rhet. cap. 2. nulla ars ſingulare conſiderat; hoc enim eſt infinitum, quod cognoſci non poteſt.

Reſp. diſt. nulla ars abſtractivè ſumpta, conc. applicata huic vel illi materiæ, & veluti in concreto ſumpta, nego.

Objicies vltimò: medium ordinatum ad finem contingentem, non poteſt eſſe objectum ſcientiæ, quia eſt contingens : ſyllogiſmus eſt medium or-

dinatum ad finem contingentem, nempe ad ſcientiam acquirendam; hujus enim connexio cum intellectu noſtro eſt contingens: ergo ſyllogiſmus eſt contingens, adeóque non eſt objectum ſcientiæ.

Reſp. diſt. maj. quod eſt medium ordinatum ad finem contingentem, non eſt objectum ſcientiæ, quatenus ordinatur ad illum finem, concedo: Sub alio reſpectu, nego. Syllogiſmus autem ſecundùm exiſtentiam ordinatur quidem ad finem contingentem; vt enim acquiſitio ſcientiæ eſt contingens, ita ipſa ſyllogiſmi confectio contingens eſt, at ſecundùm eſſentiam non ordinatur.

§. VLT. *Diluuntur objecta contra Logicam artem.*

OBIICIES I. Omnis ars ex Ariſtotele 6. Ethic. cap. 4. eſt habitus vera cum ratione effectivus: Logica practica non eſt talis: ergo nec ars.

Probatur min. Logica practica non habet effectionem propriè dictam; ergo non eſt habitus vera cum ratione effectivus. Probatur antec. effectio propriè dicta tranſit in materiam externam; operatio Logicæ non tranſit in materiam externam: ergo operatio Logicæ non eſt effectio.

Reſp. diſt. maj. Omnis effectio ſtrictiſſimè ſumpta, concedo maj. ſtrictè ſumpta, nego maj. & conceſſa minore diſt. conſequens: Logicæ operatio non eſt effectio ſtrictiſſimè ſumpta, concedo, ſtrictè ſumpta, nego.

Triplex quippe effectio; ſtrictiſſima, ſtrictior, & ſtricta. Strictiſſima tranſit in materiam ſenſibilem, opúſque relinquit, vt confectio domus; ſtrictior agit in potentiam motricem, vt ſaltatio;

ſtricta dirigit operationes intellectus, qualis eſt confectio ſyllogiſmi.

Inſtabis 1. Ariſtoteles 1. magnorum Moral. cap. vlt. docet artis effectionem in eo ab actione diſtingui, quòd effectio relinquat opus ſenſibile, non autem actio: ergo omnis effectio relinquit opus poſt ſe.

Reſp. diſt. ant. effectio ſtrictiſſimè ſumpta, conc. effectio ſtrictè ſumpta, neg. ibi enim diſtinguit Philoſophus artem tantùm inadæquatè, & ſtrictiſſimè ſumptam. Et verò cùm actionem propriè dictam velit ad prudentiam pertinere, idémque eſſe agibile, & eligibile, ſequeretur omnem operationem, quæ non relinquit opus poſt ſe, eſſe propriè dictam actionem, adeóque ad prudentiam pertinere: ergo ars citharíſandi & Grammatica ad prudentiam pertinerent.

Inſtabis 2. Ariſtoteles loco citato diſtinxit artem à prudentia: ergo debuit diſtinguere omnem artem.

Reſp. diſt. antecedens: diſtinxit artem ſtrictiſſimè ſumptam, & popularem, conc. ſtrictam, neg. attulit enim in exemplum artem mechanicam, quæ tranſit in materiam externam, quod ſatis erat ad præſens inſtitutum.

Inſtabis 3. apud Ariſtotelem idem eſt agibile, & eligibile: omne eligibile pertinet ad prudentiam: ergo omne agibile: ergo malè dividuntur artes in activas, & factivas.

Reſp. diſt. antecedens: omne agibile ſtrictè ſumptum, idem eſt ac eligibile, conc. latè ſumptum, neg. duplex quippe agibile, alterum propriè ſumptum, quod pertinet ad mores; alterum quod eſt proprium artis liberalis, ideóque latè ſum-

ptum; hinc Ariſtoteles 6. Eth. cap. 5. definit prudentiam habitum vera cum ratione activum circa ea, quæ homini ſunt bona vel mala: cur autem addit iſtas voces, *quæ ſunt bona vel mala*, ſi omne agibile eſt eligibile?

Inſtabis 4. quod ergo diſcrimen artis vt ſic, à prudentia?

Reſp. Primum eſſe, quòd ars dirigat intellectum ad opus ſive internum, ſive externum, prudentia verſetur circa voluntatis actiones. Secundum, ars circa vtilia, & jucunda; prudentia circa mores, & honeſtatem. Tertium, prudentiæ actio propter ſe expetibilis, artis effectio propter aliud: plura vide §. 2. hujus articuli.

Inſtabis 5. Ariſtoteles in hoc artem à natura diſtinguit, quòd natura ſit principium motus in eo, in quo eſt, ars autem extra eum, in quo eſt.

Reſp. eò loci Ariſtotelem diſtinguere artem inadæquatè ſumptam à natura; quare ars vt ſic abſtrahit ab eo, quòd effectus ejus ſit vel internus, vel externus.

Objicies 2. Logica vel eſt effectrix rectitudinis in communi vel in particulari: neutrum dici poteſt: ergo, &c. Certè in communi nihil fit, & aliunde ars eſt particularium.

Reſp. Objectum artis ſpectari poſſe vel vt cognoſcendum, vel vt efficiendum. Si primum, eſt objectum in communi. Sic Logica conſiderat definitionem in communi. Si ſecundum, eſt objectum in particulari, non enim fit definitio in communi, ſed hæc, vel illa.

Objicies 3. Logica practica eſt ſcientia ſimpliciter practica: ergo non eſt ars.

ad

Reſp. diſt. antecedens: eſt ſcientia practica ab arte diſtincta, nego: quæ ſit eadem cum arte, conc. Ratio eſt ex Ariſtotele, quòd dentur tantùm quinque habitus mentis, tres ſpeculativi, duo practici: ergo ſcientia practica prout diſtinguitur à ſcientia ſpeculativa, & ſtricta, quam Ariſtoteles definit 6. Ethic. cap. 3. & lib. poſter. ad artem revocanda eſt, ne multiplicentur habitus.

Inſtabis 1. Ariſtoteles ſæpe meminit ſcientiæ practicæ, quam tamen artem non vocavit: ergo diſtinguit artem ab illa ſcientia.

Reſp. diſt. ant. & ibi locutus eſt ex vulgi mente, qui cognitionem quamlibet certam, vocat ſcientiam, conc. accuratè, & ex propria mente, nego.

Inſtabis 2. quæ facultas concludit aliquid per cauſam proximam, eſt ſcientia ſtricta, non ars: Logica practica concludit per cauſam proximam: ergo, &c.

Reſp. diſt maj. per cauſam proximam, cur faciendum ſit aliquid circa ſubjectum, nego majorem: per cauſam proximam, cur paſſio inſit ſubjecto, conc. maj. Logica practica concludit de ſubjecto aliquid per cauſam proximam: diſt. per cauſam proximam, cur faciendum ſit aliquid circa ſubjectum, conc. cur paſſio inſit ſubjecto, neg. Porrò artis eſt proprium concludere ex regulis modo practico aliquid faciendum; ſcientiæ autem ſtrictæ concludere, quòd paſſio inſit ſubjecto, vt jam obſervatum eſt. Ratio diſcriminis eſt, quia ſpeculativa ſcientia ex Ariſtotele verſatur περὶ τὸ ὄν, id eſt *circa entis eſſentiam*. Ars autem περὶ τὴν γένεσιν id eſt *circa generationem*.

Inſtabis 3. Ariſtoteles 1. Metaph. cap. 2. diſtin-

guit duo genera ſcientiarum, vnum earum, quæ ſunt gratiâ ſui, alterum earum, quæ ſunt gratiâ operationis.

Reſp. diſt. & illam, quæ eſt gratiâ operationis confundit cum arte, conc. diſtinguit ab arte, nego: aliter darentur tres virtutes practicæ, quod repugnat Ariſtoteli.

Ars itaque concludit 1. ex vniverſalibus, ſed aliquid faciendum. 2. habet cognitionem certam, ſed certitudine regularum, non eſſentiæ. 3. neceſſariò, ſed tantùm ex hypotheſi, quòd velim operari: ſcientia autem concludit ex vniverſalibus 1. paſſionem ineſſe ſubjecto, v. g. riſibile rationali, 2. habet certitudinem, ſed ortam ex vnione indiſſolubili paſſionis cum ſubjecto, non ex regulis, 3. neceſſariò, ſed neceſſitate, quæ hypotheſim reſpuat. Ex dictis

Logica ſpeculativa habitualis definiri poteſt, habitus inclinans intellectum ad naturam operationum mentis directarum propter ſe contemplandam; habet enim pro objecto operationes mentis arte factas, ſecundùm eſſentiam, & proprietates ſpectatas. Practica verò, habitus inclinans intellectum ad dirigendas per præcepta operationes mentis in ordine ad ſcientiam. Breviùs ars rectè cogitandi, quæ proinde ſpectat operationes mentis ſecundùm exiſtentiam. Sed vt natura vtriuſque Logicæ magis pateat, ſit

DISPVTATIO SECVNDA.

De Objecto, & Fine Logicæ.

CVM omnis habitus naturam ex objecto, & ſpeciem quodammodo hauriat, eſſentiam Logicæ perfectè aſſequi nemo antè poſſit, quàm objecti illius naturam noverit; Quare ſit

ARTICVLVS I.

De Objecto materiali, & formali Logicæ.

CVM objecti notio multiplex ſit, primò varia illius acceptio, & partitio explicanda. Secundò quærendum, quodnam ſit objectum materiale Logicæ. Tertiò quod formale.

§. I. *Quid ſit objectum, & quotuplex.*

I. OBIECTVM ſcientiæ, vel artis vt ſic, illud dicitur, quod eidem obijcitur, & quaſi contemplanti ſiſtitur.

II. Objecti ſic accepti prima partitio eſt in materiale, & formale.

III. Materiale iterùm duplex, alterum circa quod, alterum in quo; primum dicitur ſubjectum tractationis, ſecundum ſubjectum inhæſionis.

IV. Materiale circa quod eſt, quod de ſe commune pluribus ſcientiis cùm ſit, indifferens eſt vt de-

terminetur ab hac vel illa ſcientia : ſic corpus naturale eſt objectum materiale Medicinæ, Phyſicæ, & Mathematicæ, quia nulli per ſe addicitur, ſed ab hac vel illa tractari poteſt. Formale eſt ratio quædam ſpecialis, ſub qua conſideratur objectum materiale ab hac potiùs diſciplina, quàm ab illa : ſic corpus, quà naturale, eſt objectum Phyſicæ formale ; quà ſanabile, Medicinæ ; quà quantum, Mathematicæ.

v. Duo in materiali objecto requiruntur. Primum, vt ſit commune, & indifferens ad plures diſciplinas. Secundum, vt poſſit determinari per objecta formalia ad hanc, vel illam diſciplinam.

vi. Duo item in formali. Primum, vt ratio formalis objectum in tali ſpecie conſtituat. Secundum, vt à qualibet alia diſciplina diſtinguat. Ratio vtriuſque eſt, quia materia objecti imitatur materiam corporis phyſici, & forma formam : Ergo ſicut materia phyſica eſt communis, & de ſe indifferens, vt ſit materia equi vel hominis, ita materiale objectum eſt indifferens, vt ſit objectum hujus vel illius diſciplinæ. 2. vt materia phyſica determinatur per formam phyſicam, ita materia objecti de ſe indifferens, determinatur à forma talis objecti.

vii. Secunda partitio eſt in primarium, & ſecundarium. Primarium eſt, quod per ſe, & non ratione alterius tractatur ab aliqua diſciplina, & ad quod cætera refert. Dicitur quibuſdam objectum attributionis. Secundarium, quod propter primarium tractatur : ſic primarium objectum Phyſicæ eſt corpus naturale, ſecundarium quantitas.

viii. Tertia partitio fit in totale ſeu adæquatum, & in partiale ſeu inadæquatum. Totale eſt, quod ex materiali, & formali componitur : Partiale eſt,

pars totalis. Adæquatum totam ſcientiam adæquat. Inadæquatum eſt pars tantùm adæquati.

IX. Quarta in objectum per ſe, & in objectum per accidens. Per ſe, eſt, quod ab aliqua diſciplina, non ratione alterius, ſed per ſe conſideratur; Per accidens verò, quod non per ſe, ſed ratione alterius tractatur. Sic corpus naturale per ſe eſt objectum Phyſicæ, quantitas verò per accidens.

X. Quinta in objectum incomplexum, quod eſt ſubjectum demonſtratiuæ concluſionis, & complexum, quod eſt ipſa concluſio, quatenus prædicatum, & ſubjectum objectivè ſumpta complectitur.

Sexta in terminativum, & motivum. Motivum eſt, quod movet agens ad operandum. Sic paries movet oculum ad ſui viſionem per ſui ſpeciem. Terminativum eſt, quod terminat actionem agentis; ſic tabella confecta eſt objectum terminativum picturæ; hinc objectum aliquando revocatur ad cauſam vel efficientem, vel finalem.

§. II. *De objecto materiali vtriuſque Logicæ.*

I. OBSERVATIO. OBIECTVM materiale Logicæ artis, eſt ſubjectum capax formæ Logicæ, forma autem Logica eſt veritas Logica, ſeu conformitas cum regulis Logicis: Vt enim ſe habet bonitas Moralis ad regulam morum, & ad voluntatem: ita ſe habet veritas Logica ad regulam, quam ars Logica præſcribit, & ad intellectum; hinc

II. Triplex veritas Logica; objectiva, cauſalis, & formalis. Objectiva eſt penes regulam, ad quam exigitur operatio mentis: Cauſalis formalem fundit ex ſeſe: Formalis eſt ipſa rectitudo, quæ tanquam artificioſa forma à Logica arte in ſubjectum proprium

prium inducitur, quodcumque porrò illud ſit, ſive mens ipſa, ſive operatio mentis, ſive voces, ſive res ipſa.

I. Assertio. Objectum materiale proximum Logicæ artis eſt mens humana vt potentia, & ejuſdem operationes vt actus. Probatur 1. Objectum materiale Logicæ artis proximum eſt illud quod per ſe primò ab arte Logica dirigitur: mens humana ab arte Logica primò, & per ſe dirigitur vt potentia, & eiuſdem operationes vt actus; poteſt enim intellectus noſter inter cognoſcendum malè operari, immò ſæpiùs malè operatur, vt dum terminum vniverſalem apprehendit tanquam particularem: quæ non cohærent, conjungit; quæ cohærent, ſeparat: indirectas enuntiationes facit: denique vnum ex alio vitioſè infert, adeóque operationes ipſius interdum rectæ, interdum vitioſæ, nec alius eſt habitus, à quo proximè dirigi queant: Ergo objectum materiale proximum Logicæ artis eſt intellectus vt potentia, & ejuſdem operationes vt actus.

Probatur 2. argumento negativo: ſi quod eſſet aliud objectum materiale proximum Logicæ artis, vel ens rationis formaliter ſumptum, vel voces externæ, vel res ipſæ: Nihil horum dici poteſt; non ens rationis, tum quia multa conſiderat ars Logica, quæ non ſunt ens rationis formaliter, cujuſmodi ſunt iſtæc: *Omnis definitio debet reciprocari cum definito: Syllogiſmus demonſtrativus debet conſtare ex præmiſſis neceſſariis, & cauſis per ſe concluſionis.* Vtique entia rationis non ſunt niſi materialiter: tum quia ens rationis formaliter ſumptum ſecundariò duntaxat, & in ordine ad directionem operationum mentis ſpectat Logica: tum quia licèt nulla entia rationis ex operationibus mentis reſultarent,

adhuc tamen Logica actuoſa præcepta traderet de mente, ejúſque operationibus dirigendis: ergo ens rationis formaliter ſumptum non eſt objectum materiale proximum Logicæ artis.

Dixi ens rationis formaliter ſumptum; nam ſi ens rationis ſumitur, prout opponitur enti naturali, & eſt quoddam rationis artefactum, tum ens rationis eſſe objectum materiale proximum nihil vetat, ſiquidem operationes mentis directæ ſunt artefacta rationis ipſius ex regulis operantis, adeóque entia rationis. Quo ſenſu videtur Ariſtoteles lib. 4. Metaphyſ. ſecundas intentiones ad objectum Logicæ artis reducere.

Non voces externæ, quas Logica per ſe primò nec ſpeculativè conſiderat, nec practicè; non ſpeculativè, quia earum vim, & poteſtatem non contemplatur: non practicè, quia non tradit modum conſtruendarum vocum. Deinde definitio, diviſio, & argumentatio non tractantur in Logica propter voces; immò voces ipſæ ſpectantur à Logico, quatenus tradendis de definitione, diviſione, & argumentatione præceptis inſerviunt.

Non res, quia illud non eſt objectum materiale proximum Logicæ, in quod formam ſuam immediatè non inducit ars Logica: at formam ſuam in res ipſas immediatè non inducit ars Logica; nam forma Logicæ artis eſt definitio, diviſio, & argumentatio, quæ res ipſas non afficit immediatè, ſed conceptus. Vnde res ipſæ dicuntur mediatè duntaxat definiri, & dividi per denominationem extrinſecam ab ipſa rectitudine mentis, ejúſque operationum: at quodnam eſt ſubjectum inhæſionis proximum veritatis ſeu rectitudinis formalis Logicæ? an intellectus, an ipſa operatio?

II. Assertio. Intellectus probabiliùs eſt ſubjectum inhæſionis, & proximum rectitudinis formalis Logicæ. Probatur: Subjectum rectitudinis formalis Logicæ inhæſionis, & proximum vel eſt operatio intellectus, vel ipſe intellectus; non operatio intellectus: ergo ipſe intellectus. Major patet ex ſuperiori aſſertione. Probatur minor: Subjectum proximum rectitudinis formalis Logicæ debet eſſe capax recipiendæ ejuſdem privationis, putà falſitatis formalis, quæ eſt difformitas cum regulis Logicis: at dantur operationes mentis, quæ non ſunt capaces recipiendæ falſitatis formalis; quippe quæ ſint neceſſariò veræ, ſicut dantur operationes, quæ ſunt neceſſariò falſæ; vt enim dantur actus voluntatis neceſſariò boni, & neceſſariò mali.: ita dantur operationes intellectus, quæ ſemper ſunt veræ, aut neceſſariò falſæ Logicè.

Iuxta hanc ſententiam operatio mentis dicitur vera, aut falſa Logicè; dicitur & mens, ſed diſſimili ratione. Operatio dicitur vera efficienter, ſeu habere veritatem cauſalem, quatenus rectitudinem formalem refundit in intellectum, vt ſubjectum illius capax, item falſa efficienter & negativè; efficienter quidem, quatenus cauſat in intellectu falſitatem formalem: negativè autem, quia non eſt capax recipiendæ rectitudinis formalis; mens autem dicitur formaliter vera aut falſa Logicè, quia eſt ſubjectum idoneum recipiendæ rectitudinis formalis Logicæ, ejúſque privationis.

Dixi probabiliùs: Nam multi docent in actibus tum intellectus, tum voluntatis, eſſe capacitatem, & aptitudinem ſecundùm genus, ſicut in talpa dicitur eſſe capacitas ad viſum ratione generis, nempe animalis, non ratione differentiæ ſpecificæ. Iuxta

hanc doctrinam operatio quælibet mentis eſt capax rectitudinis formalis Logicæ, & ejuſdem privationis, adeóque eſt formaliter conformis regulis ſi recta, aut formaliter difformis, ſi diſtorta.

III. Assertio. Objectum materiale proximum ſcientiæ Logicæ ſunt operationes mentis directæ, quæ habent proprietates demonſtrabiles de eſſentia ſua. Patet, nam objectum materiale cujuſque habitus ſpeculativi eſt id circa quod verſatur contemplando: ſcientia Logicæ verſatur circa operationes mentis directas, quæ habent proprietates demonſtrabiles de eſſentia ſua: Ergo &c.

§. III. *De Objecto formali utriuſque Logicæ.*

I. Observatio. Objectum formale cujuſlibet virtutis actuoſæ mentis quadruplex diſtingui poteſt; formale *propter quod*, formale *ad quod*, formale *ſub quo*, & formale *quod*. Ratio partitionis eſt, quia quælibet virtus mentis actuoſa ſpectari poteſt vel ut diſcurſiva, vel ut operativa; & operativa quidem 1. operis Logici, 2. ad ideam, 3. ſub certa, & peculiari ratione. Ut diſcurſiva, habet objectum formale propter quod; ut operatur ad ideas, dictamina practica ſeu regulas ſibi proponit ad imitandum: ut operatur ex certa ratione, objectum formale illius eſt ratio ſpecialis, ſub qua tendit in opus: ut operativa operis, opus ipſum, quod efficit, eſt objectum formale.

II. Observatio. Objectum formale propter quod, eſt ratio propter quam potentia, & habitus movetur, & determinatur ad aſſenſum concluſionis, ideóque motivum formale dicitur. Sic pictor aſſentitur concluſioni practicæ de pingenda

imagine ob regulas, ex quibus tali modo pingendam imaginem concludit. Formale ad quod, eſt dictamen practicum ſeu idea, & exemplar mente præconceptum, ad quod artem, & manum, ſi quando opus ſit, artifex in agendo dirigit: Sic pictor imaginem formandam in tabella, ad exemplar, quod animo informavit, exigit. Formale ſub quo, eſt ratio ſpecialis ſub qua habitus tendit in opus, ſeu forma vt inducenda in opus. Sic ars pingendi tendit in opus ratione formæ, quam in ipſum inducere debet. Formale quod eſt forma inducta, ſeu opus factum, idque cum fine coincidit. Porrò hîc objectum formale ſub quo potiſſimùm quæritur. His obſervatis,

I. Assertio. Objectum Logicæ artis, vt eſt diſcurſiva, eſt medius terminus, quatenus concluſionis practicæ illativus eſt. Probatur: Objectum formale propter quod, eſt id quo movemur, & determinamur ad aſſenſum concluſionis practicæ: medius terminus cum extremis in præmiſſis rite connexus, quatenus illativus eſt concluſionis practicæ, eſt id, quo Logicus artifex movetur, & determinatur ad aſſenſum concluſionis practicæ; ergo medius terminus, vt illativus eſt concluſionis practicæ, eſt objectum formale propter quod Logicæ artis. Probatur minor; nam motivum propter quod aſſentior huic concluſioni: *omnis ſyllogiſmus in barbara debet continere dictum de omni explicitè*, iſtud eſt, quia ejus concluſio debet eſſe vniverſalis, & affirmans, vnde ſic informo ſyllogiſmum. Omnis ſyllogiſmus, cujus concluſio debet eſſe vniverſalis ſimul, & affirmans, debet continere dictum de omni explicitè: ſyllogiſmi in barbara concluſio debet eſſe vniverſalis ſimul, & affirmans: ergo debet continere dictum de omni explicitè.

II. Assertio. Logicæ artis, vt eſt efficiens ad ideam, objectum eſt ipſa idea, ad cujus ſimilitudinem opus ſuum dirigit. Probatur: Objectum formale ad quod operantis ad ideam, eſt exemplar, quod ſibi proponit ad imitandum artifex: Logicus artifex ideas, & regulas ad imitandum ſibi proponit in operando: ergo objectum formale ad quod Logicæ artis eſt ipſa idea, exemplar, & regula Logica. Nempe quod eſt architecto norma, idipſum eſt Logico artifici idea, & exemplar Logicum, ad quod mentem, & operationes ejuſdem dirigit, ne inter cogitandum implicata, & obſcura pro explicatis, & perſpicuis, incerta pro certis, falſa pro veris, confuſa denique pro ordinatis animus apprehendat.

III. Assertio. Objectum formale Logicæ artis ſub quo, vt effectrix eſt, eſt rectitudo Logica ſeu veritas Logica, vt inducenda in proprium ſubjectum, cauſalis quidem in operationes, formalis in intellectum vt ſubjectum inhæſionis. Probatur: Objectum formale ſub quo artis vt efficientis, eſt forma artificioſa, vt inducenda in ſuum ſubjectum, ſeu vt alii loquuntur, ratio ſpecialis ſub qua tendit in objectum, & per quam conſtituitur in ſua ſpecie, & à quolibet alio habitu diſtinguitur: forma artificioſa ſeu rectitudo Logica, vt inducenda ex præceptis, cauſalis quidem in operationes, formalis verò in intellectum, eſt ratio ſpecialis, ſub qua tendit ars Logica in objectum materiale ſuum, & per quam in ſua ſpecie conſtituitur, diſtinguitúrque à quolibet alio habitu acquiſito tum ſpeculativo, nam Logica contemplatrix ſpectat tantùm illam rectitudinem, vt eſt principium certarum proprietatum: Metaphyſica intellectum ejúſque operationes conſiderat, vt ſunt entia: Phyſica vt ſunt qua-

litates : animaſtica, vt intellectus eſt proprietas animæ, & operationes ſunt animæ, & intellectus effectus : tum practico ; nam prudentia per ſe ſpectat intellectum actuoſum, ejúſque operationes, vt tendunt ad honeſtatem morum : ergo objectum formale ſub quo Logicæ artis, vt effectricis, eſt rectitudò Logica, vt inducenda ex præceptis ; cauſalis quidem in operationes mentis, formalis verò in intellectum.

Confirmatur : tum quia omnis habitus practicus ſpecificatur à forma, quam in ſubjectum ſuum inducit, vt patet inductione per ſingulas artes : tum quia ſicut objecti pars ſubjectiva eſt objectum materiale, ita pars formalis ſeu ratio ſpecialis ſub qua, eſt objectum formale.

IV. Assertio. Objectum formale quod, eſt ipſa rectitudo Logica vt inducta. Probatur : Objectum formale quod artis eſt id, ad quod terminatur tanquam ad proprium opus: ad rectitudinem inductam vt ad proprium opus ars Logica terminatur : ergo objectum formale quod Logicæ artis eſt rectitudo inducta ; cauſalis in operationes, formalis in intellectum.

V. Assertio. Opus Logicum, vt ſit vſquequaque perfectum, requirit conformitatem actualem cum præceptis Logicis primò, & per ſe, ſecundariò cum objecto. Probatur, quia finis ſaltem remotus, quem intendit Logica in dirigendo intellectu, & ejuſdem operationibus, eſt veritas tum conſequentiæ, tum conſequentis : ergo requirit conformitatem cum regulis primò, & per ſe, ex qua naſcitur veritas conſequentiæ, & conformitatem cum objecto ſaltem ſecundario, ex qua oritur veritas conſequentis ; hinc ſyllogiſmus ex litteris conſe-

ctus bonus quidem eſt ratione formæ, at ratione operis Logici non eſt vſquequaque perfectus.

VI. Assertio. Objectum formale Logicæ ſcientiæ eſt contemplatio eſſentiæ operis Logici, & ejus proprietatum demonſtratio. Probatur, quia ſcientia Logica ſic diſtinguitur ab arte Logica, aliiſque facultatibus, quæ circa opus Logicum verſantur; certè in hoc Logica ſcientia diſtinguitur ab arte Logica, quòd ars Logica concludat aliquid faciendum circa ſubjectum ſuum, contemplatrix autem Logica concludat paſſionem de ſubjecto, hoc eſt de eſſentia operationum mentis directarum: quòd ars Logica tendat in operationes mentis vt dirigendas; contemplatrix Logica tendat in nudam contemplationem veritatis operationum directarum.

§. IV. *Diluuntur objecta contra objectum materiale Logicæ artis.*

Objicies 1. Voces ſunt objectum materiale Logicæ, tum quia Logica dicitur Sermocinalis ab Ariſtotele: tum quia agit de terminis, prædicato, ſubjecto, nomine, & verbo: ergo non habet pro objecto materiali intellectum; ejúſque operationes.

Reſp. Diſtinguo majorem: voces ſunt objectum Logicæ primarium, & per ſe, nego: ſecundarium, & per accidens, concedo. Ad probationem vtramque, Logica dicitur ſermocinalis, quòd per ſe primò circa ſermonem internum verſetur, circa externum ſecundariò; tractat enim de vocibus in ordine ad directionem operationum mentis, quatenus ſunt ſigna ſenſibilia conceptuum.

Objicies 2. Rectitudo Logica ſive operationibus

mentis, ſive ipſi menti addita, eſt objectum Logicæ: rectitudo ejuſmodi eſt ens rationis: ergo objectum Logicæ eſt ens rationis. Confirmatur: Diviſio, definitio, ſubjectum, & prædicatum ſunt formæ Logicæ, fiúntque tantùm per intellectum: at quod fit tantùm per intellectum, eſt ens rationis: ergo illæ formæ Logicæ ſunt ens rationis.

Reſp. Diſtinguo minorem: rectitudo ejuſmodi eſt ens rationis efficienter: quatenus fit à ratione, concedo: eſt ens rationis formaliter, ſubdiſtinguo: quatenus ab intellectu purè fingente concipitur vt forma quædam realis operationibus aut menti realiter addita, concedo: quatenus fit ab intellectu quocumque modo cognoſcente, nego. Nempe illa rectitudo poteſt concipi tanquam forma phyſica ſubjecto ſuo addita;& ſic eſt ens rationis formaliter, vel tanquam forma metaphyſica, quæ ſit conformitas cum regulis; & ſic eſt tantùm ens rationis fundamentaliter, & materialiter, vt poſtea oſtendam.

Ad confirmationem, Reſpondeo diviſionem, definitionem, ſubjectum & prædicatum, alióſque terminos ſecundæ intentionis eſſe tantùm entia rationis fundamentaliter, quatenus præbent intellectui occaſionem fingendæ alicujus entitatis realis, quæ reſultet in Petrum v. g. ex eo quòd dicitur ſubjectum, & in hominem, ex eo quòd dicitur prædicatum.

Objicies 3. Res ſunt objectum materiale Logicæ: ergo nec operatio mentis, nec mens ipſa ſunt objectum materiale Logicæ artis. Probatur ant. Illud eſt objectum materiale Logicæ, in quod formam Logica inducit: in res ipſas formam inducit Logica: ergo res ſunt objectum materiale Logicæ. Probatur

minor : forma Logica eſt diviſio, definitio, argumentatio : talem formam Logica inducit in res ipſas ; dicuntur enim dividi, definiri &c. ergo Logica formam in res ipſas inducit.

Reſpondeo, diſtinguo minorem : Logica inducit formam in res primariò, proximè, & per ſe, nego: ſecundariò, remotè, & per accidens, concedo minorem, & diſtinguo conſequens : ergo res ſunt objectum Logicæ ſecundariò, remotè, & per accidens, concedo : primariò, proximè, & per ſe, nego ; res enim non dicuntur dirigi, dividi, & definiri, niſi quatenus ſubſunt conceptibus noſtris, & menti objiciuntur, quæ dirigitur vt potentia: ſic explicabis Ariſtotelem, dum ait dialecticam de rebus omnibus diſſerere, nempe mediatè, & remotè.

Inſtabis 1. Medicinæ objectum immediatum, & proximum eſt corpus, non operatio, ſicut lapides, & cæmenta ædificatoriæ artis : ergo à pari res ſunt objectum immediatum, & proximum Logicæ.

Reſpondeo diſparem eſſe rationem, quòd ars Medica per ſe primò intendat ſanitatem inducere in corpus, ſicut ars ædificandi in lapides, & cæmenta : Logica autem id agat duntaxat vnum per ſe, vt dirigat per ſe primò intellectum vt potentiam, & operationes vt actus.

Inſtabis 2. In hac propoſitione, *definitio explicat naturam rei*, res eſt objectum Logicæ : at hæc propoſitio eſt Logica : ergo &c.

Reſpondeo, diſtinguo majorem : Res eſt objectum mediatum, & in obliquo, concedo : immediatum, & in recto, nego ; cùm enim operationes mentis rerum ſint imagines ex natura ſua, non poſſunt perfectè intelligi, niſi ſimul aliquo modo res ipſæ intelligantur ; hinc cùm dicitur, *definitio de-*

bet eſſe clarior re definita, ſenſus eſt, conceptus definitionis debet eſſe clarior conceptu rei definitæ.

Inſtabis 3. Saltem res intentionaliter ſumptæ ſunt objectum materiale proximum Logicæ, quia ex rebus intentionaliter ſumptis ſuum opus efficit Logica, nempe definitionem, vel ſyllogiſmum. Reſpondeo, dum ſic loquuntur adverſarii, eòdem quò nos revolvi. Quæro enim quid ſit res intentionaliter ſumpta reduplicativè, niſi ipſa mens, quæ cogitatione ſua ipſam repræſentat: ergo dicere res, quatenus intentionaliter ſumuntur, eſſe objectum materiale proximum Logicæ, eſt dicere mentem, ejúſque operationes, quibus repræſentantur res tanquam imaginibus, eſſe objectum Logicæ immediatum. Rem exemplo illuſtro. Cùm Deus amat dolorem Petri de peccatis ipſius, non habet pro objecto directo, & immediato peccata Petri, ſed dolorem ejuſdem. Ita cùm definitur res aliqua juxta formam Logicæ, res ipſa non eſt per ſe primò, & immediatè objectum Logicæ, ſed mens ejúſque operatio dirigenda; illa quidem vt potentia, hæc verò vt actus.

Objicies 4. Operatio mentis non eſt dirigibilis: ergo non eſt objectum materiale proximum Logicæ artis. Probatur ant. Si quæ operatio mentis eſt dirigibilis, vel quæ jam facta eſt, vel quæ fit, vel quæ nondum facta: nulla ex his eſt dirigibilis. Non quæ jam facta, quia vel eſt recta, vel vitioſa: ſi recta, non poteſt ampliùs dirigi, quia jam rectitudinem habet: ſi vitioſa, non eſt ampliùs capax rectitudinis, quod enim ſemel vitioſum eſt, rectum fieri nequit, aut ſi mutetur in rectum, prorſus interit, alterâ in locum ipſius ſuffectâ. Non quæ fit, quia cùm fit, jam facta eſt; at quæ facta eſt, non poteſt

ampliùs dirigi. Non quæ nondum facta, quia quod non eſt, non eſt adhuc dirigibile; directio enim ſupponit eſſe rei.

Reſpondeo 1. operationem, quæ jam facta eſt, & quæ fit, & quæ nondum facta, poſſe dirigi: quæ facta eſt, dirigibilis eſt, non in ſe, ſed in alia, quatenus alteram Logicus artifex in locum ipſius ſufficere poteſt, quæ recta ſit vel rectitudine cauſali juxta primam ſententiam, vel formali juxta ſecundam. Sic domus, quæ malè, & non ex ratione conſtructa ſit, aliquatenus emendatur, dum altera ex regulis artis confecta ſubſtituitur. Quæ fit, etiam cùm fit, actu dirigitur, præſertim ſi capacitas ſecundùm genus ad formam recipiendam ſufficit. Ad probationem, diſtinguo, cùm fit vltimò, jam facta eſt, concedo: cùm fit primò, nego: at dirigitur, cùm fit primò, non cùm fit vltimò. Deinde nego, cùm fit, jam factam eſſe. Nam τὸ fieri eſt medium inter factum eſſe, & non factum eſſe, ſicut τὸ ædificare medium quiddam eſt inter ædificaſſe, & non ædificaſſe. Denique etiam quæ nondum facta eſt, dirigibilis eſt, quia licèt actu non ſit, eſt tamen potentiâ, & continetur in virtute cauſæ ſuæ. Certè ſaltatio eſt dirigibilis, etiam cùm non eſt, licèt nunquam exeat ex cauſa, quin recta, vel prava ſit.

Inſtabis 1. Subjectum capax recipiendæ formæ, debet ipſi præexiſtere in aliquo priori: operatio Logica non præexiſtit formæ Logicæ in aliquo priori: ergo non eſt capax recipiendæ formæ Logicæ, adeóque non eſt dirigibilis.

Reſpondeo 1. juxta primam ſententiam operationem mentis non eſſe ſubjectum rectitudinis Logicæ formalis, ſed mentem ipſam, quæ tum habitui Logico operativo, tum formæ illius artificioſæ non

tantùm in priori naturæ, ſed etiam in priori temporis præexiſtit: at

Reſpondeo 2. juxta alteram ſententiam diſtinguo: ſubjectum capax recipiendæ formæ debet ipſi præexiſtere, in priori naturæ ſaltem, concedo: in priori temporis, ſubdiſtinguo, ſemper nego: aliquando, concedo majorem, & diſtinguo minorem; operatio Logicæ non præexiſtit formæ Logicæ, in priori naturæ, nego: in priori temporis, concedo. Sufficit enim aliquando prioritas naturæ ad directionem in iis præſertim habitibus operativis, qui materiam ſuam producunt, & producendo dirigunt, cujuſmodi eſt ars muſica, ars ſaltatoria, aut Logica; quamvis in aliis artibus, quæ materiam ſuam non procreant, requiratur prioritas temporis: ſic ars ædificandi lapides, cæmenta, & ligna vt priora tempore requirit, quorum non eſt effectrix.

Objicies 5. Saltem prima operatio non eſt dirigibilis, quia falſa eſſe non poteſt: ergo nec aliæ. Reſpondeo 1. nego conſequentiam, licèt enim prima falſa eſſe non poſſet, non ſequitur ſecundam, & tertiam non eſſe dirigibiles, ſi quid vitioſitatis habere poſſint. Reſp. 2. nego ant. Nam prima operatio eſt materia ſecundæ: ergo poteſt dirigi in ordine ad ſecundam. Deinde non vno vitio prima laborat; Nam 1. poteſt eſſe confuſa, præſertim ſi complexa ſit: at illius confuſionem tollit ars Logica ope categoriarum. 2. ex terminis ſimplicibus alii ponuntur inter genera, alii inter ſpecies, inter individua alii: at hoc eſt dirigi, denique nonnunquam mens apprehendit genus vt ſpeciem, accidens vt ſubſtantiam. Quare licèt phyſicè prima operatio dirigi non poſſet, eſſet tamen adhuc Logicæ directionis capax, vel formalis, vel cauſalis.

§. V. *Diluuntur objecta contra objectum formale Logicæ.*

OBIICIES 1. Objectum formale Logicæ artis, eſt id per quod movetur, & determinatur ad aſſenſum concluſionis practicæ : tale objectum eſt medius terminus, non rectitudo : ergo objectum formale Logicæ artis eſt medius terminus.

Reſpondeo, diſt. majorem : objectum formale propter quod, concedo : objectum formale ſub quo, de quo hîc potiſſimùm agitur, nego, objectum enim formale ſub quo, eſt ipſa rectitudo inducenda, & vt alii loquuntur, dirigibilitas practica. vel Reſpondeo 2. diſtinguo : objectum formale Logicæ artis ; vt diſcurſiva eſt, concedo : vt eſt effectrix operis ſub certa ratione, nego. vtramque ſolutionem habes fusè explicatam §. 3. obſerv. 1. & 2.

Inſtabis : Illa rectitudo inducenda vel eſt realiter diſtincta à ſubjecto, in quod inducitur : vel non. Reſpondeo non diſtingui realiter à ſubjecto, in quod inducitur, ſed metaphyſicè duntaxat, & virtualiter, vtpote quæ ſit forma artificioſa ; nihil enim aliud eſt, quàm conformitas mentis & operationis cum regulis, quæ juxta primam ſententiam eſt in operatione vt in cauſa efficiente, & in intellectu vt in ſubjecto inhæſionis, aut certè juxta ſecundam in ipſa operatione tanquam in ſubjecto inhæſionis.

Objicies 2. Objectum formale cujuſque habitus non debet illi eſſe commune cum quolibet alio habitu, ſed ipſum diſtinguere, vtpote illius proprium : rectitudo vt inducenda in mentem, ejuſ-

que operationes, eſt communis habitui Logico cum habitu fidei tum humanæ, tum divinæ, ac proinde ab vtroque non diſtinguit: ergo non eſt objectum formale habitus Logici.

Probatur minor: nam ſi quis ex habitu fidei humanæ vel divinæ conficiat ſyllogiſmum ex tribus terminis, quia Ariſtoteles dixit, vel quia Deus revelavit, rectitudo Logica in ejuſmodi ſyllogiſmum inducta erit communis habitui Logico cum habitu fidei humanæ, vel divinæ.

Duplex eſt reſponſio ad hoc argumentum. Prima eſt, rectitudinem Logicam poſſe eſſe arti Logicæ cum alio habitu diverſi ordinis, cujuſmodi eſt habitus fidei divinæ, quæ eſt ordinis ſupernaturalis, communem. Secunda & melior negat in illa hypotheſi rectitudinem Logicam fore habitui Logico practico cum habitu vtriuſque fidei communem. Ratio eſt, quia fieret ab habitu fidei tum humanæ, tum divinæ, diverſo planè modo atque fit ab habitu Logico; fit enim à Logica arte cum certitudine, & evidentia, quia eſt virtus mentis: fides autem quæcunque foret, non conficeret cum evidentia; humana enim caret tum certitudine, tum evidentia; divina autem, vt certa ſit, non eſt evidens. Quare rectitudo inducta in ſyllogiſmum, quia Ariſtoteles dixit, eſſet incerta, ſimul & inevidens; quæ autem ex Dei authoritate refunderetur in ſyllogiſmum, ſaltem eſſet inevidens, quamvis certa foret.

Articulus II.

De primario Logicæ objecto.

Cum objectum primarium ſumi poſſit vel pro eo, quod primò, & per ſe ab habitu ſpectatur, cætera propter ipſum: vel pro eo, quod nobilius eſt; quæritur hic, quodnam ſit objectum Logicæ primarium vtroque ſenſu acceptum.

§. I. Quodnam ſit primarium Logicæ objectum.

I. Assertio. Probabilius non ſola operatio tertia, ſed prima etiam, & ſecunda ſunt objectum primarium Logicæ primo ſenſu acceptum.

Probatur: prima, & ſecunda operatio per ſe primò conſiderantur à Logica: ergo non ſolus ſyllogiſmus per ſe primò conſideratur à Logica. Probatur ant. quod conſideratur à Logica, ſublato quocumque alio, conſideratur per ſe primò à Logica: prima, & ſecunda operatio, etiam tertiâ ſublatâ, conſiderantur per ſe à Logica: ergo prima, & ſecunda operatio per ſe primò conſiderantur à Logica. Probatur min. ſublato ſyllogiſmo adhuc Logica traderet præcepta de explicanda rei natura per definitionem, & diviſionem, aut judicio formando: ergo, ſublatâ tertiâ operatione, prima, & ſecunda per ſe primò ſpectantur à Logica.

Reſpondent nulla tunc fore præcepta de definitione, & judicio formandis, quia ſublato ſi-

ne tolluntur media. At finis primæ, & ſecundæ operationis eſt tertia. Contra id quod eſt per ſe expetibile, poteſt ſtare ſublato alio fine, nec tantùm rationem medii habet, ſed etiam finis: definitio, diviſio, & propoſitio ſunt expetibiles propter ſe: nam expetenda eſt per ſe oratio, quæ naturam rei latentem clariùs explicet, item, bonum per ſe eſt propoſitiones directas, & naturales formare. Deinde prima, & ſecunda operatio independenter à tertia ſuos habent defectus, nempe confuſas apprehenſiones, enunciationes indirectas, &c. ergo dirigi poſſunt independenter à tertia.

Nec dicas in noſtra hypotheſi aliam fore Logicam, quæ in corrigenda prima, & ſecunda operatione tota foret; noſtram verò Logicam non eas dirigere, niſi in ordine ad tertiam, ſed quæro, vnde hunc ordinem deduxeris? quia, inquis, Logicæ finis eſt cognitio veritatis. Bene eſt, atqui prima, & ſecunda operatio valent per ſe ad veritatis cognitionem ſine ordine eſſentiali ad tertiam, quia per debitam apprehenſionem terminorum res nobis innoteſcunt, ſicut ex apta prædicati cum ſubjecto connexione judicia ſine errore fiunt: ergo vtraque per ſe valet ad veritatis cognitionem, non quæ per diſcurſum acquiratur, ſed per apprehenſionem, vel per judicium comparetur.

II. Assertio. Tertia operatio, ſeu ſyllogiſmus poteſt dici objectum primarium Logicæ artis, ſecundo ſenſu acceptum.

Probatur: Illud eſt objectum primarium artis ſecundo ſenſu acceptum, quod reliquis partibus objecti totalis eſt nobilius: ſyllogiſmus eſt nobi-

lior apprehenſione, & judicio; eſt enim perfectum ſciendi inſtrumentum; hinc explicabis Ariſtotelem, aliòſque Philoſophos, qui ſyllogiſmum vocant objectum primarium, & attributionis Logicæ.

§. II. *Diluuntur objecta.*

OBiicies 1. In Logica omnia ſpectantur ab Ariſtotele in ordine ad demonſtrationem, quam ait à ſe vno inventam, & perfectam lib. 2. Sophiſt. Elench. περὶ τοῦ συλλογίζεσθαι παντελῶς οὐδὲν εἴχομεν πρότερον, ἀλλὰ τριβῇ ζητοῦντες πολὺν χρόνον ἐπονοῦμεν: *de ratiocinatione nihil ab aliis prius dictum fuit, ſed nos in ea quarenda diu elaboravimus.* Deinde Logica agit de terminis, vt ſunt partes propoſitionis, de propoſitionibus, vt ſunt materia ſyllogiſmi: ergo Logica habet pro objecto primario ſolam demonſtrationem.

Reſp. diſt. conſequens: Logica habet pro objecto primario ſolam demonſtrationem, vt eſt finis operantis, tranſeat: vt eſt finis operis, & intrinſecus, nego. Probat enim tantùm argumentum, Ariſtotelem pro nutu ſuo omnia in Logica ad demonſtrationem revocaſſe, tanquam ad finem extrinſecum, & operantis, non autem tanquam ad finem intrinſecum, & operis. 2. nego ant. nam Ariſtoteles agit de prima operatione in categoriis, de ſecunda in libris de interpret. de tertia in libris prior. de demonſtrativo ſyllogiſmo, in libris poſter. de probabili in topicis, de Sophiſtico in libris elench. Deinde vix concludi poteſt ex libris ejus, quæ illius mens fuerit circa primam, & ſecundam operationem, quia iſtud opus val-

de mancum, & imminutum ad nos vſque pervenit, vt patet ex eo, quòd ſtatim incipit ab æquivocis, nullâ præmiſsâ operis intentione, quam cæteris operibus ſolet præfigere.

Objicies 2. Sola demonſtratio eſt inſtrumentum ſciendi: inſtrumentum ſciendi eſt primarium Logicæ objectum: ergo ſola demonſtratio eſt primarium Logicæ objectum.

Reſp. diſt. maj. Sola demonſtratio eſt inſtrumentum ſciendi perfectiſſimum, & ſtrictum, conc. minùs perfectum, & latum, nego. Sed inſtrumentum ſciendi eſt primarium ſcientiæ objectum. Diſt. min. inſtrumentum ſciendi, tam latum, quàm ſtrictum, conc. ſtrictum tantùm, nego min. Quòd ſi per objectum primarium, nobiliſſimum intelligis, eſto ſola demonſtratio ſit objectumLogicæ primarium: ſi per primarium intelligis id quod per ſe primò tantū ſpectatur à Logica, neg. Duplex itaque inſtrumentum ſciendi, alterum ſtrictum, quod ex noto infert ignotum, cujuſmodi eſt ſolus ſyllogiſmus, qui vi formæ aliquid concludit: alterum latum, quod præceptionibus ſuis aliquatenus dirigit ad veritatem. Sic prima, & ſecunda operatio, ſi rectè dirigantur, ſunt inſtrumenta ſciendi, ſaltem latè, pariúntque aliquam veritatis cognitionem: ergo ſunt objectum Logicæ primarium, ſaltem inadæquatum.

Inſtabis 1. nullum eſt judicium certum abſque tertia operatione, per quam probetur illius veritas: ergo judicium non eſt inſtrumentum ſciendi.

Reſp. diſt. antecedens: nullum eſt judicium certum abſque tertia operatione, certitudine illatâ per diſcurſum, conc. certitudine judicii ſimplicis,

nego; nam hoc ipſo judicium ſimplex verum eſt veritate Logica, quòd ſit juxta regulas.

Inſtabis 2. Vt ſit certum judicium, debeo eſſe certus de veritate præceptorum, ex quibus ſit: non poſſum eſſe certus de veritate præceptorum, ex quibus ſit ſine tertiæ operationis ſubſidio: ergo non poteſt eſſe judicium certum abſque tertia operatione, nego minorem: poſſum enim veritatem præceptorum per qualemcumque inductionem & experientiam probare, licèt per diſcurſum non probem.

Objicies 3. Cognitio partis ex natura ſua refertur ad cognitionem totius: primæ, & ſecundæ operationis cognitio eſt cognitio partis, quia prima eſt pars ſecundæ, ſicut ſecunda tertiæ: ergò primæ, & ſecundæ cognitio ad cognitionem tertiæ refertur.

Reſp. diſt. maj. Cognitio partis tòtius entis per ſe refertur ad totum ex natura ſua, conc. Partis totius entis per accidens, neg. primæ, & ſecundæ cognitio eſt cognitio partis; diſt. minorem: eſt cognitio partis totius entis, per ſe, nego: totius entis per accidens, conc. Ratio diſparitatis eſt, quòd partes entis per ſe, ita eſſentialem dicant ordinem ad illud, vt nunquam ſeorſim in ratione totius exiſtere poſſint, nec ſpectari, niſi vt partes; at ens per accidens componitur ex multis entibus, quorum quodlibet eſt ens totale, potéſtque exiſtere, & conſiderari independenter ab altero, vtpote ens completum, cujuſmodi ſunt elementa in mundo. Sic prima, & ſecunda operatio ſunt partes entis per accidens, idéoque per ſe ſpectari poſſunt à Logica. Certè definitio eſt fons omnis ſcientiæ, potéſtque per ſe conſidera-

ri à Metaphyſica, vt eſſentiam rei declarat; à Logica verò, vt eſt principium demonſtrationis.

Inſtabis 1. Prima, & ſecunda operatio non poſſunt dirigi ſine ſyllogiſmo, nec ſyllogiſmus eſſe ſine illis, quia ſunt partes.

Ad primam partem, nego; poſſunt enim dirigi aliunde, licèt non tam perfectè. Ad ſecundam, tranſeat, non inde ſequitur, quòd prima, & ſecunda non ſint de objecto primario Logicæ. Quemadmodum ſublato corpore ſimplici, corpus mixtum nullum erit, nec tamen valet conſequentia: ergo corpus ſimplex non eſt objectum formale Phyſicæ.

Objicies 4. Vel ars Logica ſpectat operationes mentis in communi: vel in particulari. Non primum, quia ſpectaret tantùm ſingulas propter operationem in communi: ergo illas primariò non ſpectaret. Non ſecundum, quia objectum Logicæ non eſſet vnum, adeóque non eſſet vna ſcientia.

Reſp. Probabiliùs, tres operationes mentis in particulari eſſe objectum Logicæ artis; tum quia cognitio generis ad cognitionem ſpeciei refertur, non verò cognitio ſpeciei ad cognitionem generis; cognitio enim partis connaturaliùs refertur ad cognitionem totius, quàm cognitio totius ad cognitionem partis; genus autem eſt pars metaphyſica ſpeciei: tum quia id per ſe primò ſpectat Logica ars, ad cujus productionem dirigit. Non dirigit autem ad productionem operationis in communi, quia nihil fit in communi, vt jam dixi, nec poteſt operatio mentis produci, quæ non ſit vel prima, vel ſecunda, vel tertia.

Ad inſtantiam. Diſt. Objectum Logicæ non eſ-

ſet vnum vnitate generis, nego: vnitate ſpeciei, eſto. Dicito ſi voles operationem in communi eſſe objectum quoad cognitionem vniverſalem, operationem verò in particulari, quoad executionem.

§. VLT. *Quis ſit finis Logicæ.*

I. OBSERVATIO. Finis vt ſic ex lib. 2. Phyſic. eſt, cujus gratiâ aliquid fit, & quo adepto quieſcit agens.

II. OBSERVATIO. Finis alius internus, & proximus: alius externus, & remotus. Finis internus eſt, ad quem proximè operatio artis refertur, hoc eſt ipſum opus, quod fit ab artifice vt taliter operante: externus, quem mediante interno aſſequitur agens. Iſque iterum vel eſt propior, quem proximè mediante fine interno obtinet: vel remotior, quem mediantibus tum interno tum externo proximo attingit. Sic v.g. artis nauticæ finis internus, eſt navis perfecta juxta regulas artis, externus proximus, navigatio commoda, remotus, lucrum, victoria de hoſtibus: & his obſervatis ſit

I. ASSERTIO. Finis internus Logicæ artis, eſt operatio mentis directa, ſeu forma artificioſa, quam inducit. Probatur: Finis internus eſt, quem habitus actuoſus per ſuam operationem proximè attingit: operatio mentis directa eſt id quod habitus Logicæ artis proximè attingit, cujuſmodi eſt definitio aut diviſio ad leges Logicæ artis exacta: ergo operatio mentis directa eſt finis internus Logicæ artis. Et verò ſicut finis internus picturæ eſt imago externa artificioſè facta, coloribus inter

ſe certa ratione temperatis, & telæ illitis: ita Logicæ finis internus eſt artificioſa productio verbi interni, ſeu artificioſa imago verbi interni ad regulas expreſſa. Rurſus, ſicut Grammatici eſt congruè loqui, & ſcribere, ita Logici congruè cogitare. Porrò congruè tum cogitat, cùm rectè apprehendit, judicat, & colligit.

II. Assertio. Finis externus Logicæ artis eſt acquiſitio ſcientiæ, ſeu manifeſtatio veritatis ignotæ.

Probatur: Finis externus artis eſt, quem mediante interno attingit: veritatis ignotæ manifeſtationem Logica mediante rectitudine operationum mentis attingit, ſunt enim inſtrumenta ſciendi: ergo finis externus Logicæ practicæ eſt manifeſtatio veritatis.

III. Assertio. Inter fines Logicæ artis alii recenſentur, 1. certitudo de bono vſu rationis, quam reflexio ſupra regulam parit. 2. errorum, qui in cognoſcendo obtingere ſolent, cauſæ detectio. 3. mentis noſtræ perfectior cognitio, quam ex diligenti ejuſdem operationum inſpectione & frequenti in eas reditu conſequimur.

IV. Assertio. Finis Logicæ ſcientiæ internus, & proximus, eſt cognitio proprietatum operationum mentis ex arte directarum. Ratio eſt, quia Logica ſcientia ſpectat operationes mentis, quatenus de illis rectitudine Logica affectis proprietates demonſtrat, putà de demonſtrativo ſyllogiſmo, quòd pariat ſcientiam; de probabili, quòd poſſit gignere opinionem, &c. Hinc Logica ſpeculativa eſt ſcientia de recta mentis operatione.

Quæres, an quælibet pars Logicæ practicæ ex

æquo habeat pro fine externo veritatem illam complexam.

Reſp. Negativè; nam quà agit de demonſtratione, ſemper aſſequitur veritatem vt finem externum, & quidem certò, quia demonſtrationis, quæ eſt finis internus, partus genuinus eſt veritas; quà verſatur circa probabile, non ſemper veritatem operis obtinet, quia probabile poteſt eſſe falſum; quà verò circa ſophiſticum ſyllogiſmum, habet pro fine opus, quod poteſt perinde inducere in falſum ac in verum. Deinde etiam dum ſoluit ſophiſmata, non acquirit veritatis manifeſtationem, niſi negativè, quia tunc habet pro fine interno deſtructionem falſitatis, ex qua non neceſſariò ſequitur cognitio veritatis.

Colligitur ex dictis præſtantia Logicæ artis; cùm enim ratio pars hominis ſit longè nobiliſſima, non poteſt non maximè commendari Logica, cujus eſt rationem excolere, ad verum quodlibet inquirendum acuere ac diſponere, orationem tum internam, tum externam ita dirigere, non vt congrua ſit, quod Grammaticæ munus, non vt affectuoſa, & ornata, quæ ſunt partes Rhetoricæ, ſed vt diſtincta ſit, miniméque ambigua, perſpicua, vera, itáque aptè ad inferendum diſpoſita.

DISPV-

DISPVTATIO TERTIA.

De proprietatibus, & partibus Logicæ.

EXPLICATA Logicæ naturâ, ſupereſt, vt proprietates ejuſdem, variòſque vſus explicemus. Quare ſit

ARTICVLVS I.

De Logica docente & vtente.

QVÆRENDVM hîc primò, quid ſit Logica docens, & vtens. Deinde quomodo inter ſe diſtinguantur.

§. I. *Quædam obſervanda.*

1. LOGICA docens duplex; habitualis, & actualis. Docens habitualis eſt habitus inclinans ad tradenda præcepta de dirigendis operationibus mentis: actualis eſt actus, quo præceptum traditur. Vtens duplex quoque; habitualis eſt, quæ inclinat mentem, vt præcepta à Logica docente tradita, huic aut illi materiæ applicet: actualis eſt ipſa applicatio præcepti, v. g. ſi præcepta definitionis applices animali, definiendo quid ſit, nempe vivens, & ſentiens. Præcepta itaque dicuntur ad vſum revocari, cùm juxta eorum dictamen aliquis actus ſit ipſis prorſus conformis,

ſive in materia Logicæ, ſive in materia alterius diſciplinæ.

II. Quoties præcepta applicantur ad vſum in materia aliqua, concurrit etiam Logica docens ad actum, qui præceptis vtitur; ratio eſt, quia vtens eſt operativa ex cognitione actuali ſeu reflexione ad præcepta, quæ quia eſt ſæpe inſenſibilis, præſertim perito Logicæ, vix advertitur, ſicut qui ex diuturna conſuetudine citharam facilè pulſant, vix ſibi videntur ad præcepta advertere, licèt reipſa ſemper advertant. Ipſa etiam vtens juxta præcepta, & regulas elicit actum; ſicut ad conſtructionem domus architectus jubendo ac dirigendo; manuarius verò exequendo, & fabricando concurrunt.

III. Cùm in alia materia ſyllogiſmi informantur, concurrit habitus illius materiæ proprius, Logicæ habitum ſibi ſubordinando: v. g. dum Phyſica definit hominem animal rationale, juvant ſe mutuò Logica, & Phyſica. Logica quidem regulas, & præcepta tradendo, quà docens eſt, & eadem applicando, quà vtens; ſed aliter concurrit Logica habitualis docens, aliter actualis. Habitualis enim concurrit efficienter ad veritatem formæ, tanquam ad partum genuinum; actualis autem directivè, & moraliter, ſicut exemplar puero propoſitum concurrit ad ipſius ſcriptionem: Phyſica verò materiam bonæ definitionis ſuppeditando ac definiendo juxta regulas, per Logicam ſibi ſubordinatam. Quòd ſi per regulas eaſdem materiam Logicæ propriam, putà ſyllogiſmum, definias, tunc ſola Logica ad id operis concurret, materiam definitionis ſuppeditando ſimul & præceptis à ſe traditis vtendo.

Nec dicas, dum Phyſicus definitionem ſtruit in materia ſua, tum definitio non oritur ab habitu Logico efficienter, ſed tantùm directivè; licèt enim habitus Logicus non concurrat efficienter ratione materiæ, tamen concurrit ratione formæ, ſicut Phyſica concurrit effectivè ratione materiæ.

IV. Si habitus vtens Logicæ ſumitur pro habitu aliarum ſcientiarum, & artium, quæ vtuntur Logica in materia propria vt faber malleo, ſicut docet Scotus, certum eſt diſtingui realiter à Logica illum habitum vtentem, quia tunc eſt habitus Phyſicæ, vel alterius diſciplinæ: ſed hæc acceptio Logicæ vtentis non eſt propria, ſicut habitus miſericordiæ, dum prudentiæ regulis vtitur, non propriè appellatur prudentia vtens.

§. II. *Quomodo diſtinguatur Logica docens ab vtente.*

I. ASSERTIO. LOgica docens actualis; & vtens actualis, diſtinguitur realiter à Logica docente, & vtente habituali. Probatur: Effectus diſtinguitur realiter à ſua cauſa; idem enim non poteſt ſe ipſum producere, quia eſſet prius, & poſterius ſe ipſo; prius, quà producens, poſterius, quà productum: ſed Logica docens, & vtens actualis ſunt effectus Logicæ docentis, & vtentis habitualis: ergo Logica docens, & vtens actualis, diſtinguuntur realiter à Logica docente, & vtente habituali.

II. ASSERTIO. Logica docens, & vtens habitualis diſtinguuntur formaliter, inter ſe, & conceptu objectivo. Prob. Illi habitus diſtinguuntur formaliter, inter ſe, & conceptu objectivo, qui

habent diverſas definitiones : Logica docens, & vtens habent diverſas definitiones, vt patet ex dictis : ergo diſtinguuntur formaliter, & conceptu objectivo. Patet minor; docens enim eſt, quæ tradit præcepta : vtens, quæ tradita applicat.

III. Assertio. Logica docens, & vtens habitualis non ſunt duo habitus inter ſe realiter diſtincti, ſed vnus idémque realiter habitus, qui diverſa munera docentis, & vtentis obeat.

Prob. trito, & vulgari in Philoſophia axiomate, non ſunt multiplicanda entia ſine neceſſitate : ſed nulla eſt neceſſitas diſtinguendi realiter habitum Logicæ docentis ab vtente : ergo non diſtinguuntur realiter. Maj. patet ex naturæ ſolertis ac providæ genio, quæ nihil ſupervacaneum effert, ſed omnem amputat inanitatem, & ad terminum, quàm breviſſimâ poteſt, tendit viâ; Quare probatur minor, ſi quæ eſſet neceſſitas diſtinguendæ realiter vtentis habitualis Logicæ à docente, maximè ad ſuperandas difficultates, quæ novum habitum requirerent, aut certè major facilitas, quæ per habitum vtentis compararetur : neutrum dici poteſt. Non primum; duæ enim tantùm difficultates vſum præceptorum præpedire poſſunt, ignorantia præceptorum, & materiæ difficultas : at neutra requirit habitum vtentem realiter diſtinctum à docente : quia Logica docens profligat ignorantiam præceptorum, dum methodum definiendi, dividendi, & argumentandi tradit; materiæ verò difficultatem tollunt reliquæ artes, & ſcientiæ, dum opportunam ſufficiunt materiam, de qua ſyllogiſmus aut quælibet operatio fieri poſſit : ergo non requiritur novus habitus vtens à docente diſtinctus. Non ſecundum, quia major facilitas acquiri-

tur per habitum realiter docentem, dum applicatur ad vſum; eſt enim operativus ex cognitione; at

Quæres, an poſſit dari aliquod præceptum primum in Logica, quod non ſit vtens paſſivè ſeu artefactum ex alio.

Reſp. dari poſſe, immò & debere; aliàs daretur proceſſus in infinitum. Sic v. g. illud præceptum: omnis ſyllogiſmus ſervans perfectè dictum de omni, debet prædicare in concluſione, quod in præmiſſis de medio prædicatum eſt: omnis ſyllogiſmus in *Barbara* ſervat perfectè *dictum de omni*: ergo omnis ſyllogiſmus in *Barbara* prædicat in concluſione id quod in præmiſſis de medio termino prædicatum eſt; hoc, inquam, præceptum eſt docens reſpectu omnis ſyllogiſmi in *Barbara* in ſuppoſitione diſtributiva accommoda, hoc eſt cum exceptione ſui ipſius; nihil enim propriè eſt docens reſpectu ſui.

§. III. *Diluuntur objecta.*

OBIICIES I. Vbi ſunt diverſæ difficultates ſuperandæ, ibi debent dari habitus realiter diſtincti, à quibus ſuperentur: in Logica docente, & vtente ſunt diverſæ difficultates ſuperandæ; Docens enim tradit præcepta, vtens redigit ad praxim: at tradere præcepta, & redigere ad praxim, ſunt diverſæ difficultates; ſi quidem poteſt aliquis præceptorum Logicorum peritiſſimus laborare in informando ſyllogiſmo, v. g. in materia Phyſicæ: ergo requiruntur diſtincti realiter habitus.

Reſp. diſting. majorem. Vbi ſunt diverſæ difficultates ſuperandæ habitui ipſi intrinſecæ, ſeu ex parte habitus, debent dari habitus realiter diſtincti, à quibus ſuperentur, conc. habitui tantùm extrinſecæ,

ſeu ex parte materiæ, nego. Porrò Logica docens, & vtens habent diverſas difficultates ſuperandas, non intrinſecas quidem habitui Logico, ſed extrinſecas, & ex parte materiæ.

Nempe triplicis generis difficultates inter operandum ſuboriri poſſunt. Prima habitui intrinſeca, quæ non poteſt niſi ab ipſo habitu ſuperari. Secunda ex parte materiæ, ideóque habitui operanti extrinſeca. Rem exemplo illuſtro. Placet definire; quid ſit homo? Superanda eſt 1. difficultas per habitum Logicum docentem, quæ in percipiendis præceptis definitionis reperitur, & quâ ſemel ſuperatâ poteris definire, quia docens per ſe tendit ad praxim, ſtatimque exit in actum, vbi materia nota eſt. At ſi materia eſt ignota, Phyſica debet ſufficere proprietates, & naturam hominis, ideóque hæc difficultas eſt extrinſeca habitui Logicæ, intrinſeca verò Phyſicæ, à quá proinde profligari debet. Tertia denique difficultas oritur ex potentia motrice malè affecta. Ita citharœdus, cujus digiti laborant podagrâ, canere peritè non poteſt, niſi humoribus, quibus digitorum motus retardatur, extenuatis diſſipatiſque; ſic enim habilitas quædam orietur in digitis, qui micare in fidibus facillimè poterunt, ſenſimque eas delibando, peritiſſimè canere.

Objicies 2. Actus ſpecie inter ſe diſtincti procedunt à diſtinctis realiter actibus: actus Logicæ docentis, & vtentis inter ſe ſpecie diſtinguuntur: ergo procedunt à diſtinctis realiter habitibus.

Reſp. diſting. majorem, actus ſpecie diſtincti nec mutuò inter ſe connexi, conc. mutuò inter ſe connexi, nego. At actus Logicæ docentis, & vtentis, quamvis ſpecie diſtinguantur, mutuam tamen habent inter ſe connexionem; actus enim docentis,

vtpote practicus, totus eſt propter vtentem, reſpicitque vſum per ſe, viciſſimque vtens reſpicit docentem, quia applicat præcepta ex prælucente eorum cognitione, quare ab eodem habitu oriri poſſunt. Contrà verò actus Logicæ ſpeculativæ, & practicæ, non habent mutuam inter ſe connexionem.

Dixi mutuam connexionem, licèt enim actus ſcientiæ habeat connexionem cum actu intelligentiæ; tamen quia actus intelligentiæ non dicit ordinem ad ſcientiam, ideò procedunt à diſtinctis realiter habitibus.

Objicies 3. Logica vtens eſt ſpeculativa; ergo realiter diſtinguitur à docente practicâ.

Pr. ant. dum fit ſyllogiſmus in materia Phyſicæ, Phyſica eſt habitus applicans præcepta, adeóque vtens; Phyſica eſt ſpeculativa; ergo habitus vtens eſt ſpeculativus.

Reſp. diſting. majorem. Phyſica eſt habitus applicans præcepta per ſe, & directè, nego: indirectè, & beneficio alterius habitus ſibi ſubordinati, nempe Logicæ, concedo. Itaque Phyſica applicat Logicam ad propriam materiam, ſicut ars militaris frænofactoriam, nec tamen inde ſequitur Phyſicam eſſe eundem habitum cum habitu Logicæ vtentis, ſicut nec ars militaris eſt idem ac frænofactoria.

Inſtabis 1. Qui habitus facit per ſe ſyllogiſmum, per ſe, & directè præcepta applicat; Phyſica per ſe facit ſyllogiſmum: ergo per ſe, & directè applicat præcepta.

Reſp. diſting. majorem: Qui habitus per ſe facit ſyllogiſmum, imperando tantùm, & ſubordinando ſibi Logicam, per ſe, & directè applicat ſyllogiſmum, nego majorem: qui per ſe facit vt ſub-

ordinatus principi habitui, conc. maj. At Phyſica non facit ſyllogiſmum, niſi imperando, ſibique Logicam ſubordinando: Logica verò per ſe, & ex propriis principiis eſt effectrix ſyllogiſmi etiam in materia Phyſicæ, cujus proinde effectus eſt veritas formæ, ſicut Phyſicæ partus eſt veritas materiæ.

Objicies 4. multi præceptorum Logicorum ignari, rectè ratiocinantur, & dirigunt operationes mentis; ergo Logica vtens poteſt eſſe ſine docente.

Reſp. nego conſeq. habent enim vtramque Logicam, tum docentem, tum vtentem, ſed naturalem, aut ſaltem habent experimentalem, per quam præcepta Logicæ communia, & vniverſalia percipiunt.

ARTICVLVS II.

An Logica ſit neceſſaria ad ſcientias acquirendas.

LOGICAM ad ſcientias acquirendas vtilem eſſe nemo eſt, qui non videat; profligat enim errores mentis, ignorantiam expellit, confuſionem tollit; hinc Aug. lib. 2. de Ordine cap. 13. Dialecticam diſciplinarum diſciplinam vocat, *quæ nos docet docere*. Sed vtrum neceſſaria ſit, diſputatur inter philoſophos.

§. I. *An Logica ſit neceſſaria ſimpliciter ad quamlibet cognitionem certam.*

I. OBSERVATIO. NECESSITAS ex cauſa finali petita, duplex eſt; altera ſimplex, & abſoluta: altera ſecundùm quid, ex hypotheſi, & ad melius eſſe: prima eſt, ſine qua finis obtineri

nullatenus poteſt. Sic homini cibus ſimpliciter neceſſarius eſt ad vitam diu conſervandam, intellectus ad judicandum, & argumentandum. Secunda eſt, ſine qua finis obtineri quidem poteſt, ſed non pari facilitate, & commodo: hoc ſenſu equus Petro Romam petenti dicitur neceſſarius ad itineris confectionem, quod pedes conficere ægrè poſſet, equo autem invectus multò faciliùs, & commodiùs.

II. Observ. Scientia poteſt ſpectari vel ſecundùm partem, & aliquas tantùm concluſiones, vel ſecundùm ſe totam, & adæquatè ſecundùm omnes concluſiones.

I. Assert. Logica naturalis eſt abſolutè neceſſaria ad quamlibet cognitionem certam.

Prob. Omnis cognitio certa habetur vel ex ſimplici rerum apprehenſione, vel ex judicio, vel ex diſcurſu: Logica naturalis requiritur ſimpliciter ad hæc tria munera obeunda, ſicut oculus ad videndum: ergo Logica naturalis eſt ſimpliciter neceſſaria ad quamlibet cognitionem certam.

II. Assert. Logica artificialis eſt neceſſaria ſecundùm quid ad quamlibet cognitionem certam. Prob. quia Logicâ artificiali inſtructi commodiùs, certiúſque apprehendimus, judicamus, diſcurrimus, ipsáſque operationes tum proprio, tum alieno marte factas, faciliùs examinamus.

III. Assert. Logica artificialis non eſt ſimpliciter neceſſaria ad quemlibet actum ſcientificæ concluſionis, etiam certum, dum hæc tria adſint. 1. Materia non obſcura, 2. Forma evidens, vt in quatuor primis modis primæ figuræ, 3. Ingenium acerrimum.

Prob. Illud non eſt neceſſarium ſimpliciter ad aſſenſum certum cujuſlibet concluſionis ſcientificæ,

ſine quo concluſioni ſcientificæ certò aſſentiri poſſumus; ſine Logica artificiali certò alicui concluſioni ſcientificæ aſſentiri poſſumus; præſertim vbi eſt materia evidens ſimul, & forma, & ingenium acerrimum: ergo Logica artificialis non eſt ſimpliciter neceſſaria ad aſſenſum cujuſlibet concluſionis ſcientificæ. Probatur min. ſatis eſt ad aſſenſum certum concluſionis, concludere cognitionem rei per cauſam, & quòd eiuſdem rei cauſa ſit, & quòd non poſſit aliter ſe habere: ſed aliquæ ſunt concluſiones in ſcientiis, de quibus id judicare poſſumus; ſolo lumine naturæ ſine præſidio artis Logicæ: ergo Logica naturalis ſufficit ad aſſenſum imperturbabilem alicujus concluſionis ſcientificæ. Prob. minor hoc exemplo, ſit enim hic ſyllogiſmus, in moralibus v. g.

Quidquid furto ablatum eſt, debet reſtitui:
Hæc veſtis furto ablata eſt:
Ergo hæc veſtis debet reſtitui.

Certè nemo adeò plumbeus eſt, qui non videat bonitatem hujus concluſionis, idque vel ex eo patet, quòd nemo inter fures reos de concluſione hujus ſyllogiſmi contendat, ſed in neganda minore totus planè ſit.

Confirmatur 1. quia potentia naturalis, quandiu applicatur, vt par eſt, ſuo objecto, nunquam fallitur, ſed ſemper verum aſſequitur: Secùs natura ſeipſam deſtrueret: at vbi evidens eſt materia, forma non obſcura, ingenium acerrimum, intellectus applicatur, vt par eſt: ergo verum aſſequitur aliquando, etiam citra præſidium artis.

Confirmatur 2. Quia vt aſſentiaris propoſitionibus immediatis, & per ſe notis, ſolum lumen naturale ſufficit, quo terminos apprehendas: nec

opus eſt ad præcepta Logicæ confugere : ergo ſufficit quoque lumen naturale ad aſſentiendum conſequentiæ ex iiſdem principiis in quatuor modis primæ figuræ immediatè deductæ.

Confirmatur 3. Quia nullus habitus eſt abſolutè neceſſarius ad agendum ; in hoc enim habitus à potentia diſtinguitur, quod ſine habitu aliquis actus elici poſſit, ſine potentia verò planè nullus: potentia det vt poſſimus, habitus vt facilè poſſimus: tum quia Ariſtoteles lib. 2. Elench. ſcribit Logicæ præcepta à ſe excogitata, ſaltem maximam partem ; & tamen ante ipſum extitêre philoſophi non contemnendi : tum quia Logica artificialis foret neceſſaria ad ſe ipſam, etiam ſecundùm ſe totam, & adæquatè ; & ſic eſſet prior, & poſterior ſe ipsâ : tum quia non opus eſt quodlibet præceptum de bonitate conſequentiæ per præcepta Logicæ probari ; aliter enim daretur proceſſus in infinitum : ergo dari debet etiam in Logica naturali primum principium Logicæ, nempe *dictum de omni, & dictum de nullo*, de quo ex habitu primorum principiorum certò judicamus, id quod affirmatur aut negatur de omni ſeu toto diſtributivè ſumpto, affirmari quoque, vel negari de ſingulis ſub eo contentis.

Hoc, inquam, principium eſt prima regula, ad quam aliorum ſyllogiſmorum veritatem exigimus, expendimúſque, vt de eorum concluſionis germanitate liquidò nobis conſtet. v. g. quæris à me, an ſyllogiſmus in *Barbara* rectè concludat? Reſpondeo rectè concludere, quia ſervat dictum de omni ; hoc porrò examen fit per ſyllogiſmum naturalem, cujus concluſioni mens ſolo lumine naturæ aſſentitur. Sic autem informatur ille ſyllogiſmus naturalis.

Qui ſyllogiſmus perfectè continet dictum de omni, bene concludit:

Syllogiſmus in Barbara continet perfectè dictum de omni:

Ergo ſyllogiſmus in Barbara bene concludit.

Major hujus ſyllogiſmi eſt immediata regula, quæ per ſe eſt evidens artifici Logico, & ſola inductione probari poteſt.

Objicies 1. Nemo ſine Logica arte eſt imperturbabilis in ſcientia: ergo nemo ſimpliciter ſcire poteſt ſine Logica arte. Prob. ant. Ille non eſt imperturbabilis in ſcientia, qui non videt neceſſariam connexionem conſequentiæ cum præmiſſis, nec diſtinguere poteſt, vtrum ſyllogiſmus concludat materialiter, vel formaliter: at qui caret Logica arte, non poteſt videre connexionem conſequentiæ cum præmiſſis, v.g. ſi quis hunc ſyllogiſmum imperito artis Logicæ proponat,

Omne rationale eſt riſibile:

Omnis homo eſt rationalis:

Ergo omnis homo eſt riſibilis.

Videret quidem Logicæ artis imperitus experientiâ veras eſſe propoſitiones, crederétque ſe ſcire, & tamen idem ſyllogiſmus poſſet eſſe falſus in alia materia.

Confirmatur, quia vt ſim certus de bonitate, & evidentia concluſionis, debeo poſſe reſolvere ſyllogiſmum in ſua principia ratione formæ: at non poſſum reſolvere ratione formæ ſine Logica arte: Ergo &c.

Reſp. diſting. majorem: omnis ſciens debet eſſe imperturbabilis, vel ex præceptis Logicæ, vel ex evidentia materiæ, & formæ, concedo: ſemper ex præceptis Logicæ, nego. Tanta quippe eſt aliquan-

do materiæ ac formæ evidentia, vt clarè bonitatem conſequentiæ videamus, licèt non examinemus per actum reflexum formam noſtri diſcurſus. Deinde patet bonitas concluſionis, & formæ ipſius ſyllogiſmi per reflexionem *ad dictum de omni, & dictum de nullo*, quod ſuppono contineri evidenter in ſyllogiſmo demonſtrativo, nobiſque innoteſcit ex ſola terminorum penetratione, & inductione. Quòd ſi tamen ſit aliquis ſyllogiſmus, cujus conſequentiæ germanitas lumine naturæ non pateat, non diffiteor tunc opus fore Logica arte. At ſuppono materiæ peræquè ac formæ evidentiam non deſiderari.

Ad confirmationem, diſting. debeo reſolvere ſyllogiſmum in ſua principia ratione formæ, ſi ſit primus, & quaſi naturalis, nego: ſi ſit ſecundus, mediatus, & artificialis, conc. Debet enim dari aliquis ſyllogiſmus primus, ne fiat proceſſus in infinitum, cujus concluſioni, etiam quatenus eſt conſequentia, certò, & evidenter aſſentiamur, atque adeò ſit fons veluti naturalis, prima, & immediata regula omnium artificialium.

Inſtabis 1. Nemo poteſt ſcire ſine arte Logica, quid ſit dictum de omni, quid conſequentia, quid medius terminus, majus, aut minus extremum &c. ergo nemo poteſt judicare de bonitate conſequentiæ ſine arte Logica.

Reſp. diſt. ant. Nemo poteſt ſcire, quid ſit dictum de omni, explicitè formaliter, & in actu ſignato ſine arte Logica, conc. anteced. implicitè, virtualiter & in actu exercito, nego anteced. & conſequent. Ita quilibet certus eſt, v. g. ſe videre hunc parietem album, certus, inquam, in actu exercito, licèt neſciat in actu ſignato, id eſt, non poſſit

explicare in actu ſignato, quid ſit viſio, quid albedo: ita judicare imperturbabiliter quis poteſt hanc propoſitionem, *omne totum eſt majus ſua parte*, eſſe veram, quamvis non ſciat, quid ſit propoſitio, quid pars, & totum; & ita de bonitate concluſionis ejúſque evidentia, & certitudine rectè judicabit in actu exercito.

Inſtabis 2. Omnis ſciens debet ſcire cauſam, propter quam res ſit, & cur aſſentiatur: at ſine arte Logica id aſſequi non poteſt: ergo, &c.

Reſp. neg. min. Quia in noſtra hypotheſi determinatur intellectus ad aſſenſum ob connexionem evidentem conſequentis, cum antecedente, ſufficítque, vt ſe reflectat ad evidentiam actus, & ad dictum de omni, aut de nullo, vt judicet de bonitate diſcurſus. Nec refert, quòd ſophiſtæ fallere tentanti reſpondere non poſſit; ſatis enim eſt, quòd ſemper judicet rem ita ſe habere. Sicut ſi velles probare bene oculato Solem non lucere de meridie, nunquam tamen à veritate propoſitionis iſtius, *Sol lucet de meridie*, ipſum abduceres, licèt fallaciis forſan eundem implicares.

§. II. *An Logica ad totales ſcientias ſimpliciter neceſſaria ſit.*

VNICA ASSERTIO. LOGICA ad totales ſcientias eſt ſimpliciter neceſſaria.

Probatur: Ad ſcientiam perfectè acquirendam requiritur certitudo, & evidentia, tum ex parte materiæ, tum ex parte formæ: ſine Logica arte non poteſt haberi certitudo, & evidentia ex parte formæ, & ex parte materiæ in diſciplinis totalibus:

ergo Logica ars ſimpliciter requiritur ad ſcientiam totalem perfectè acquirendam. Major eſt Ariſtotelis 1. poſter. cap. 2. ſub finem ſaltem ex parte. *Siquidem*, inquit, *opus eſt*, *vt qui ſimpliciter ſcit*, *errare & labi nequeat*. Probatur min. certitudo, & evidentia formæ peræquè & materiæ non poteſt haberi ab eo, qui certus non ſit de bonitate conſequentiæ, & bonitate conſequentis: bonitas conſequentiæ ſeu formæ haberi non poteſt multis in rebus ſine Logica arte; eſt enim conformitas concluſionis cum regulis Logicæ artis; illa porrò conformitas haberi non poteſt ſine Logica arte multis in rebus, tum quia in ſcientiis totalibus materia ſæpe obſcura eſt ac difficilis, ideóque opus eſt aliquando vt ſyllogiſmi conſtruantur in modis indirectis: tum quia ſcire oportet varios definitionis ac diviſionis modos, de quibus ars Logica præcipit, atque adeò in ſua reſoluere principia: itaque certitudo ſeu bonitas conſequentiæ, & formæ ſine Logica arte haberi non poteſt.

Confirmatur: Quia nemo hactenus perfectè ſciëntias eſt aſſecutus, qui Logicam non calluerit; hinc Ariſt. docet veteres Philoſophos ex Dialecticæ imperitia fœdiſſimè prolapſos. Vide cum 1. Metaph. textu 2. Denique in tanta vitæ brevitate, tantis ſcientiæ ambagibus, tanta ingenii imbecillitate, nemo poteſt ſcientias perfectè acquirere ſine præſidio artis Logicæ.

Objicies 1. Habitus, qui non eſt certus in præceptis, non poteſt eſſe ſimpliciter neceſſarius ad ſcientiam perfectè acquirendam, quia non eſt neceſſarius niſi ad certitudinem conſequentiæ, quæ ex præceptis incertis haberi non poteſt: Ars Logica

non habet certa præcepta : ergo non eſt ſimpliciter neceſſaria ad ſcientiam perfectè acquirendam.

Probatur min. Logica nec probare poteſt certitudinem præceptorum, nec habet principia illius certitudinis ; qui enim præcepta illa invenit, potuit errare. Deinde experientia eſt incerta : ergo Logica non habet præcepta certa.

Reſp. 1. Probabiliter non eſſe artis probare bonitatem præceptorum ſuorum, ſed ſcientiæ ſubalternantis, cui ars ſubjicitur. 2. poſſe etiam probare præcepta ſua Logicam per reſolutionem ad primum præceptum, de quo antè, & cujus bonitas ſolo naturæ lumine patet. 3. qui invenit præcepta, probaſſe eorumdem bonitatem tum à poſteriori per inductionem, tum à priori per ſyllogiſmum naturalem, & regulam immediatam.

Objicies 2. Si Logica eſt neceſſaria ad totales ſcientias, nobilior eſt reliquis ſcientiis, quia ars dirigens eſt nobilior habitu directo.

Reſp. neg. ſequelam, & diſt. illius probationem, ars dirigens ſimul & imperans, eſt nobilior habitu directo, conc. ars dirigens tantùm miniſtrando, nego. Logica porrò ita dirigit operationes mentis in materia aliarum ſcientiarum, vt illarum adminiſtra ſit.

Inſtabis 1. Ergo ante Ariſtotelem nemo fuit perfectè Philoſophus, quia Logicam à ſe inventam gloriatur cap. vlt. Elench. quâ parte de ſyllogiſmo agit.

Reſp. Ita eſſe, ſi verum eſt, quod de ſe prædicat Ariſtoteles, vnum tamen Adamum excipe.

Objicies 3. Nullus habitus naturaliter acquiſi-

tus, eſt ſimpliciter neceſſarius ad operandum: Logica eſt habitus naturaliter acquiſitus; ergo non eſt ſimpliciter neceſſaria ad operandum.

Reſp. diſt. majorem: Nullus habitus naturaliter acquiſitus eſt ſimpliciter neceſſarius ad quemlibet actum, concedo: Nam primus actus, quem potentia producit, non elicitur ab habitu, vtpote nondum producto: ad actus aliorum habituum, aut ad aliquos etiam ſibi proprios, nego: In hoc quippe habitus diſcrepat à potentia, quòd potentia naturalis ſimpliciter requiratur ad quemlibet actum in particulari, vt potentia viſiva ad quamlibet viſionem. At ſine habitu poſſunt aliqui actus à potentia elici, licèt dentur actus aliqui præſertim in modis indirectis, & in materia obſcura, qui habitum Logicæ requirunt.

Inſtabis 1. Nullus actus mentis humanæ eſt, qui non poſſit fieri ſine habitu Logicæ acquiſitæ: ergo omnes ſine eadem elici poſſunt.

Reſp. 1. neg. antecedens: Quia datur aliquando materia, in quâ modi indirecti vſurpandi ſunt, quos ars vna præſcribit. 2. neg. conſeq. non enim valet conſequentia à ſenſu diſtributivo ad collectivum, & licèt hic, vel ille actus poſſit bene fieri abſque arte, non tamen ſequitur omnes ſimul ſumptos poſſe bene fieri. Sicut v. g. qui artem ſaltandi non didicit, poteſt quidem movere pedem aliquandiu eodem modo, quo ſaltandi peritus moveret; vt autem diu ſempérque moveat ad numerum, fieri moraliter non poteſt, niſi artem ſaltandi didicerit; ſic idem talorum jactus multoties phyſicè poſſibilis eſt, moraliter tamen impoſſibilis.

Inſtabis 2. Poſſumus partiales ſcientias ſine Lo-

tum, quia naturam ſyllogiſmi, & proprietates contemplatur propter ſe, & ſine ordine ad opus. Reſp. 2. Logicam artem non eſſe inſtrumentum ſtrictè ſumptum; poſſe tamen dici inſtrumentum latè ſumptum, quomodo creaturæ dicuntur inſtrumenta Dei, licèt agant virtute propria.

Probatur prima pars: Inſtrumentum ſtrictè ſumptum agit per virtutem aliunde acceptam, & non ex propriis principiis: Logica practica agit ex propriis principiis, hoc eſt, ex præceptis à ſe inventis, & quorum bonitatem probare poſſis per ſyllogiſmos naturales, aut certè Logicæ ſcientiæ probandam relinquere.

Probatur ſecunda: Quia Logica practica inſervit ſcientiis in propria materia: atque hoc ſenſu explicabis Ariſtotelem dum Logicam vocat 2. Metaph. *modum ſciendi*, quo reliquæ ſcientiæ vtuntur tanquam inſtrumento ad finis ſui adeptionem. Sic explicabis Ammonium ita loquentem: *Logica ſecundùm Stoïcos eſt pars Philoſophiæ. Secundùm peripateticos inſtrumentum, ſecundùm Platonem vtrumque.* Et paulò pòſt: *Logica non eſt Philoſophiæ pars, ſed inſtrumentum.* Quare ſi Ariſtoteles Logicam inſcripſit inſtrumentum, intelligendus eſt de inſtrumento latè ſumpto.

Colliges, quàm meritò ars Logica reliquarum diſciplinarum lux dicatur eſſe. Vt enim ſublatâ luce, colores latent, & oculis ſubducuntur; affusâ eâdem, aſpectabiles fiunt ac ſe intuentibus ingerunt: ita remotâ Logicæ artis formâ, reliquæ diſciplinæ nos fugiunt ſéque menti ſubtrahunt; affusâ ejuſdem luce, illuſtrantur ac patefiunt.

DISPVTATIO QVARTA SEV APPENDIX.

De ente rationis.

DISPVTATIONEM de ente rationis hîc intertexímus, quia ad pleniorem tum objecti Logicæ, tum vniverſalium, de quibus mox acturi ſumus, intelligentiam plurimùm confert. Et quoniam non poteſt meliùs à nobis cognoſci, quàm per ſuas cauſas; ſit

ARTICVLVS I.

De cauſa formali & materiali, entis rationis.

QVATVOR hîc examinanda ſunt. Primum, quid ſit ens rationis, ſeu cauſa illius formalis. Secundum, ex quo fiat ſeu cauſa materialis. Tertium, an ſit poſſibile. Quartum, quotuplex.

§. I. *Quid ſit ens rationis, & ex quo fiat.*

I. OBSERVATIO. ENS rationis multis modis dicitur; efficienter, ſubjectivè, objectivè. Efficienter, vt ab intellectu producitur; & ita quodlibet ens artificioſum eſt ens rationis. Subjectivè, vt eſt in intellectu: ſic conceptus, qui ab intellectu vt

cauſa efficienter producuntur, in eodem tanquam in ſubjecto recipiuntur. Objectivè, quod menti objicitur, & ab eadem intelligitur.

II. Observatio. Rurſus eſſe objectivè in intellectu, aliud non purum, aliud purum; non purè eſſe objectivè in intellectu illud dicitur, quod eſt objectivè in mente, & realiter in natura vel actu, vt hæc ſchola, vel potentiâ, vt roſa hyemis tempore. Purè objectivè illud eſt, quod habet eſſe in intellectu, licèt à parte rei nec actu, nec potentiâ ſit; ideóque merum eſt rationis figmentum; de hoc ente rationis hîc potiſſimùm agitur. Quare ſit

I. Assertio. Ens rationis vltimo ſenſu acceptum rectè definitur, ens quod habet tantum eſſe objectivè in intellectu, ſeu non ens conceptum vt ens. Hæc definitio deſumitur ex commentatore 6. Metaph. comment. 3. Et probatur: quia diſtinguit ens rationis ab ente reali tum actuali, tum poſſibili: ergo eſt legitima. Probatur antecedens: quòd nec habet eſſe actuale extra mentem, nec eſſe potentiâ, & cognoſcitur, habet tantùm eſſe objectivè in intellectu: ens rationis à nobis definitum, nec habet eſſe actu à parte rei, nec eſſe potentiâ: ergo habet tantùm eſſe objectivè in intellectu.

II. Assertio. Cauſa materialis ex qua entis rationis, ſunt res, vel conjungibiles per mentem, quæ in re conjungi non poſſunt, vel ſeparabiles, quæ re ipſa vnum ſunt. Patet, nam dum intellectus v. g. conjungit hircum, & cervum, vtriuſque naturæ ſunt inconjungibiles in re, quia ſunt naturæ completæ, & tamen per mentem conjunguntur. Item dum apprehendit animus hominem

non rationalem, apprehendit vt ſeparata in eſſe intentionali, quæ ſunt, idem in eſſe reali; hinc cauſa formalis entis rationis, eſt conjunctio objectiva rerum inconjungibilium, & diviſio rerum inſeparabilium.

III. Assertio. Cauſa materialis in qua, ſeu ſubjectum inhæſionis entis rationis, eſt intellectus. Probatur: quia in eadem potentia recipitur, à qua producitur, mentis partus idem, & hoſpes.

Quatuor ex dictis colliguntur. Primum, triplex conditio ad verum ens rationis requiritur: prima eſt, vt ſit purè non ens, hoc eſt, vt neque ſit ens actu, neque potentiâ. Secunda, vt ſit cognitum. Tertia, ad modum entis; nam ſi impoſſibile cognoſcitur vt impoſſibile, ſive non ens, vt non ens, tunc perfectè cognoſcitur, vt eſt extra intellectum. Hinc D. Thomas opuſc. 42, c. 1. ait tunc fieri ens rationis, cùm intellectus nititur apprehendere quod non eſt, & ideò fingit illud, vt ens aliquo modo: ergo ex mente D. Thomæ. Ens rationis eſt non ens cognitum vt ens.

Secundum, ens rationis, non eſt propriè ſolus conceptus entis; ideóque malè à Nominalibus definitur conceptus rei impoſſibilis; ſed eſt aliquid fictitium, & impoſſibile, cognitum vt poſſibile, cujus ipſe conceptus formalis eſt artifex, dùm illud concipit inſtar entis realis.

Tertium, denominationes viſi, cogniti, prædicati, &c. non ſunt entia rationis formaliter, quia ejuſmodi denominationes ſunt aliquid reale, à quo objecta, cognita, viſa, & prædicata denominantur. Quòd ſi tamen fingat animus entitatis quidpiam in res denominatas ab illis denominationibus refundi, tunc erunt verè entia ra-

tionis. Dici tamen poſſunt entia rationis latè, quatenus fiunt à ratione, vt jam obſervatum ; quo ſenſu D. Thomas videtur locutus, dum ſecundas intentiones, & denominationes generis, ſpeciei, prædicati, entia rationis appellat. Et verò ejuſmodi denominationes extrinſecas, non eſſe entia rationis ſtrictè vel ex eo patet, quòd eſſe viſum, cognitum-ve parietem, concretum quiddam ſit ex viſione, & pariete, quæ duo ſunt realia.

Quartum, ens rationis formaliter ſumptum habet ab intellectu tam eſſe objectum ſeu repræſentatum, quàm eſſe objectivum, & cognoſcibile. Contra verò entia realia, dum cognoſcuntur ab intellectu, habent eſſe objectivum, & cognoſcibile independenter ab ipſo, licèt eſſe objectum ſeu cognitum habeant ab actibus intellectus.

§. II. *Exiſtentia entis rationis aſtruitur.*

VNICA ASSERTIO. DATVR ens rationis à nobis definitum. Prob. 1. ex Ariſt. 5. Metaph. textu 15. vbi docet ens duplex eſſe, aliud in anima, nempe rationis, aliud extra animam, nempe reale.

Prob. 2. ratione. Intellectus poteſt ſimul conjungere duo inconjungibilia, vt hominem, & lapidem, hircum, & cervum, eáque apprehendere per modum entis vnius ; vel inſeparabilia disjungere ; vt ſi animalitatem, & rationalitatem ejuſdem hominis, tanquam duas entitates mente ſepares : hoc eſt facere ens rationis & quidem inſigniter : ergo intellectus poteſt facere ens rationis. Certè dum animal ex hirco, & cervo eſſentialiter conflatum mente apprehendimus, hirco-cervus habet tantùm

tùm eſſe objectivè in intellectu, quia duæ hirci, & cervi naturæ, vtpote completæ, in vnam coaleſcere naturam à parte rei nunquam poſſunt. Deinde quiſquis negat dari ens rationis, vel intelligit quod negat, vel non. Si primum, ergo habet in mente ens rationis, adeóque concipit, paritque; paritur enim dum noſcitur: ſi ſecundum, ergo non negat, aut temerè negat; temeritatis enim eſt negare quod non intelligas. Denique quoties intellectus privationem & negationem vt formas ſubjectis inexiſtentes apprehendit? quoties Eutychiani hæretici duas in Chriſto naturas confuſas, permixtáſque finxerunt? Quoties poëtæ convivia deorum, brutorum cum hominibus colloquia animo informarunt? at hoc eſt fingere ens rationis, cui cum ente reali nomen commune eſt, præterea nihil.

§. III. *Quotuplex ſit ens rationis.*

I. ENs rationis aliud fundatum, aliud non fundatum. Fundatum eſt, cujus concipiendi fundamentum eſt in rebus, vt conſulatus; autoritas enim præbet intellectui occaſionem concipiendi conſulatum vt formam realem ſuperadditam; dicitur Logicum, ſeu ens rationis ratiocinatæ. Non fundatum ſeu purè fictum eſt, quod fit ſine fundamento in re, ideóque dicitur ens rationis ratiocinantis: ita qui hirco-cervum ex hirco, & cervo compingit in vnam eſſentiam, nullum habet fundamentum à parte rei, vtramque naturam ſic componendi.

II. Fundatum quadruplex, negativum, privativum, denominativum, & relativum.

III. Negativum eſt negatio concepta per mo-

dum formæ poſitivæ, vt negatio rationalitatis in equo concepta inſtar formæ.

IV. Privativum, eſt privatio concepta tanquam forma, vt cæcitas concepta in oculo tanquam qualitas moleſta.

V. Denominativum eſt denominatio externa concepta vt forma rei denominatæ inexiſtens, vt ſi concipias viſionem parieti inexiſtentem, ex eo, quòd dicitur paries viſus.

VI. Relativum eſt relatio concepta vt realis inter res, quæ nullam habent, verbi g. relatio generis concepta ad ſpeciem, putà animalis ad hominem, & equum.

VII. Relativum ſubdividitur in non doctrinale, quod ſcientiis non inſeruit, vt hirco-cervus aut conſulatus, & doctrinale, quod ſcientiis vtile eſt; vt in Poëſi figmenta poëtarum, in Grammatica inflexiones & caſus nominum, in Rhetorica metaphoræ, & proſopopœiæ, in Logica ſecundæ intentiones. Ex dictis

Colliges negationes poſſe concipi vel perfectè, vel imperfectè. Tunc concipiuntur imperfectè, cùm per modum formæ poſitivæ animo informantur: v. g. privatio lucis, dum concipitur vt forma poſitiva, quæ perinde lucem expellere incipiat, ac frigus calorem; Perfectè verò, cùm verè concipiuntur vt negationes. Primo ſenſu ſunt entia rationis formaliter, quia habent tantùm eſſe objectivè in intellectu; nam privatio lucis lucem poſitivè non excludit. Secundo ſenſu non ſunt entia rationis formaliter, quia negatio ſic concepta habet eſſe à parte rei, nam v. g. de nocte non eſt lux: ergo nox concepta, vt eſt negatio lucis, non eſt ens rationis niſi materialiter.

§. IV. *Diluuntur objecta.*

ALIA impugnant eſſentiam entis rationis, alia exiſtentiam. Singulis ſatisfacio.

Objicies 1. Si ens rationis eſſet tantùm objectivè in intellectu, idem ſimul eſſet effectus, & objectum fingentis cognitionis: idem non poteſt eſſe ſimul objectum, & effectus, ergo &c. Prob. min. idem non poteſt eſſe prius & poſterius: objectum prius eſt cognitione, quia movet; effectus poſterior: ergo idem non poteſt eſſe ſimul objectum, & effectus.

Reſp. diſt minorem: Objectum eſt prius cognitione ſpeculativâ, concedo; practicâ, nego. At ens rationis eſt objectum cognitionis practicæ, quæ ſuum facit objectum, non ſpeculativæ, quæ illud ſupponit, vel aliter diſtinguo: objectum motivum eſt prius cognitione, conc. terminativum, neg. Porrò ens rationis eſt objectum terminativum tantùm cognitionis, quatenus vt effectus illam terminat, non autem objectum motivum, quod prius eſſe debet cognitione, quia movet per ſui ſpeciem, at quod movet, prius eſt re motâ; terminativum autem non movet, ſed tantùm terminat cognitionem, éſtque ipſius vtplurimùm effectus.

Inſtabis 1. Omne principium ſpecificativum prius eſt eo, quod ſpecificat; objectum terminativum etiam ſpecificat cognitionem ſui; ergo prius eſt cognitione.

Reſp. nego majorem: Vt enim aliquid ab alio ſpecificetur, non opus eſt vt ab eo tanquam à cauſa phyſica pendeat, ſitque naturâ poſterius, ſed ſufficit vt illud eſſentialiter, & ex natura ſua re-

ſpiciat: ſic actio ſpecificatur à termino, nec tamen ideò terminus eſt prior naturâ, aut cauſa actionis.

Objicies 2. Quidquid fit ab intellectu noſtro, eſt conceptus: ſed conceptus eſt realis: ergo quidquid fit ab intellectu noſtro eſt reale, ac proinde ens rationis eſt reale.

Reſp. diſt. majorem: Quidquid fit primariò, eſt conceptus, conc. quidquid fit ſecundariò, nego. At conceptus fit primariò ab intellectu, ens rationis ſecundariò, & mediante conceptu reali.

Inſtabis 1. Quidquid fit à potentia reali per realem actionem, eſt reale: ens rationis fit à potentia reali per actionem realem: ergo eſt reale.

Reſp. diſt. majorem: Quidquid fit primariò, concedo: ſecundariò tantùm, nego. At ens rationis fit ſecundariò. Certè per actionem realem generativam homo cæcus aut claudus producitur, & tamen cæcitas & claudicatio ſunt effectus non poſitivi, ſed negativi, qui ſecundariò, & per accidens produci ſuo modo poſſunt.

Inſtabis 2. Quod eſt verè intelligibile, eſt reale; nam intelligibilitas eſt proprietas entis: ens rationis eſt verè intelligibile: ergo eſt ens verè reale.

Reſp. diſt. majorem: Id quod eſt verè intelligibile veritate ſibi extrinſeca, & cognitionis tantùm, ſeu per veram cognitionem, nego: quod eſt verè intelligibile, veritate ſibi intrinſeca, & objectivâ, concedo: at ens rationis cùm non ſit ens in ſe reale, non habet veram intelligibilitatem objectivam. Deinde nego minorem; nam res eo modo eſt intelligibilis, quo eſt ens: ergo ſi ſit ens fictitiè, erit intelligibilis fictitiè.

Objicies 3. Quidquid concipit intellectus, dum

concipit hircocervum, eſt verè reale : ergo ens rationis eſt reale.

Reſp. diſt. ant. Eſt verè reale ſecundùm extrema, quæ dicit, conc. ſecundùm vnionem extremorum, nego : Exiſtit quidem cervus realiter, exiſtit & hircus ; ſed vnio vtriuſque naturæ completæ in vnam coaleſcentis eſt planè fictitia, in qua tamen conſiſtit formaliter ens rationis.

Objicies 4. Id quod non poteſt cognoſci ab intellectu, non poteſt habere eſſe objectivè in intellectu : ens rationis non poteſt cognoſci ab intellectu : ergo non poteſt habere eſſe objectivè in intellectu.

Probatur minor : Vel enim cognoſceretur per propriam ſpeciem, vel per alienam ; non per propriam, quia non ens non habet propriam ſpeciem ſui repræſentativam : non per alienam, quia ſpecies aliena non eſt repræſentativa illius rei, cujus non eſt propria ſpecies.

Reſp. 1. ens rationis non per propriam, ſed per alienam ſpeciem cognoſci, vnde non eſt in ſenſu, niſi per ſpeciem alienam, v. g. hirco-cervus per ſpeciem hirci, & cervi, tenebræ per modum nigredinis.

Reſp. 2. diſting. illam propoſitionem, ſpecies aliena non eſt repræſentativa primariò ejus rei, cujus non eſt propria ſpecies, concedo : non eſt repræſentativa ſecundariò, nego. Duplex quippe effectus poteſt eſſe ab eadem ſpecie, ſaltem inadæquatè, quia idem principium poteſt habere plures effectus inadæquatos : ſic ſpecies quæ repræſentat nigredinem, vt formam parieti inhærentem, poteſt etiam fœcundare intellectum ad concipiendam cæcitatem ad modum formæ exiſtentis

in oculo. Sic ſpecies, quâ fingimus angelum per modum juvenis alati, primariò repræſentat juvenem alatum, ſecundariò angelum.

Inſtabis 1. Oppoſitum non habet ſpeciem repræſentativam ſui oppoſiti, ita albedinis ſpecies non poteſt nigredinem repræſentare: ens reale eſt oppoſitum enti rationis: ergo ens reale non poteſt repræſentare ens rationis.

Reſp. diſt. majorem: Oppoſitum quoad ſe, vt aliquatenus conveniens quoad nos, non poteſt repræſentare oppoſitum, nego majorem: oppoſitum tam quoad ſe, quàm quoad nos, concedo majorem; Ens reale eſt oppoſitum enti rationis quoad ſe, concedo: quoad nos, nego minorem, & conſequentiam. Certè tenebræ quoad nos proportionem aliqualem habent cum nigredine per aërem expansâ. Ratio eſt, quia datur aliqua connexio inter lucem, & albedinem, lux enim eſt manifeſtatio perſpicui; nihil autem magis perſpicuum, quàm albedo, quia nihil magis viſibile; hinc cùm volumus aliquem locum illuſtrare, dealbamus. Vt ergo lucem per ſpeciem albedinis nobis repræſentamus, ita tenebras luci oppoſitas per ſpeciem nigredinis, quæ albedini opponitur, par eſt repræſentari.

Inſtabis 2. Albedo non poteſt cognoſci per modum nigredinis; ergo non ens non poteſt cognoſci ad modum entis. Tranſeat ant. nego conſequent.

Inſtabis 3. Major eſt proportio albedinis cum nigredine, quàm tenebrarum.

Reſp. diſt. ſecundùm ſe, & in ratione entis, conc. relativè ad nos, nego. Certè ſpecies nigri reſpectivè ad nos, album deſtruit, licèt in ratione entis cum

ipſo conveniat, ſaltem analogicè.

Inſtabis 4. Quidquid aliud repræſentat, vel eſt ſignum naturale, vel artificiale: Nigredo nec eſt ſignum naturale, nec artificiale tenebrarum: ergo non poteſt repræſentare tenebras.

Reſp. Eſſe aliquatenus ſignum naturale tenebrarum, non abſolutè quidem, & ſecundùm ſe, ſed reſpectivè, & quoad nos; quilibet enim connaturaliter nigredinem aſſumit vt ſignum repræſentativum tenebrarum.

Inſtabis 5. Quod repræſentat tantùm quoad nos, eſt ſignum artificiale; per hoc enim diſtinguitur à naturali.

Reſp. diſting. quod repræſentat quoad nos tantùm, & apud aliquos, concedo: quod repræſentat quoad nos, & apud omnes, nego. Nam naturale ſignum eſt ſemper, & vbique idem; Nigredo autem repræſentat tenebras apud omnes homines ſicut albedo lucem, ob rationem modò allatam.

Inſtabis 6. Tenebræ opponuntur nigredini & luci, & negant vtramque: at nihil poteſt repræſentari per ſpeciem illius, quod negat.

Reſp. diſting. minorem, quod negat excluſivè, concedo: quod negat tantùm abſtractivè, hoc eſt, nec inferendo, nec excludendo, nego. At tenebræ excludunt lucem, ideóque per illius ſpeciem repræſentari non poſſunt; nigredinem verò negant tantùm abſtractivè, id eſt, nec inferunt, nec excludunt, ideóque per illius ſpeciem repræſentari vtcumque poſſunt.

Inſtabis vltimò, quod excludit definitio, excludit & definitum, non tantùm abſtractivè negat: definitio entis rationis excludit ens, non tantùm abſtractivè negat; eſt enim non ens &c. ergo & definitum excludit ens. G iiij

Reſp. diſting. minorem : definitio entis rationis excludit ens tale, quale ipſum eſt, concedo : ens, ad cujus modum effingitur, nego.

ARTICVLVS II.

De cauſa efficiente, & finali entis rationis.

QVÆSTIO hîc eſt duplex; Prima, quænam potentia poſſit eſſe entis rationis artifex, an ſenſitiva cognoſcens ſive interna ſive externa, an intellectualis, ſive hominis, ſive angeli, ſive Dei; an vtraque appetitiva tum ſenſitiva, tum rationalis. Secunda, quinam ſit finis entis rationis. Vtrique ſatisfacio.

§. I. *An ens rationis poſſit fieri à ſenſu, & appetitu.*

I. ASSERTIO. ENS rationis non poteſt fieri ab vllo ſenſu cognoſcente, ſive externus ille ſit, vt oculus; ſive internus, vt imaginatio.

Prob. Omnis ſenſus cognoſcens, tum internus, tum externus ſibi tantùm repræſentat id quod eſt materiale; non ens non eſt materiale : ergo ſenſus cognoſcitivus cùm internus, tum externus, non poteſt ſibi repræſentare non ens: ergo nec facere ens rationis. 2. Ens rationis, dum fit, producitur per intellectum aliquatenus operativum ſeu reflexivum : ſic dum tenebræ cognoſcuntur per modum entis, ſupponitur cognitio lucis. Deinde cognitio formæ, v. g. nigredinis, ad cujus modum tenebræ concipiantur, eſt comparativa : at nullus ſenſus

comparare poteſt aut ſe reflectere, itaque nec cudere ens rationis.

Confirmatur 1. quia ſenſus internus, & externus nihil cognoſcit, cujus propriam ſpeciem extrinſecùs non hauſerit: entis impoſſibilis ſpeciem propriam extrinſecùs haurire non poteſt, quia nulla eſt: ergo nec poteſt cognoſcere ens impoſſibile, atque adeò nec ens ad modum entis cognoſcere.

Confirmatur 2. argumento D. Thomæ. *Nomen*, inquit, *intellectus ſumitur ex hoc, quòd intima rei cognoſcit; eſt enim intelligere, quaſi intus legere, Senſus enim, & imaginatio ſola acccidentia externa cognoſcunt*; hinc ſic arguo. Imaginatio tantùm poteſt externa accidentia conjungere. Sic cùm intellectus ex hirci, & cervi naturis completis vnam componit eſſentiam, imaginatio conjungit hirci caput cum corpore cervi, aut pedem cum crure per quandam continuationem. At illa conjunctio continuativa externorum accidentium, non eſt non ens ad modum entis, cùm ſit aliquid poſſibile, & à Deo producibile. Munus enim imaginatricis eſt tantùm vel phantaſmata procudere, vel procuſa conſervare, & ex iiſdem quaſdam conjunctiones, quæ monſtri ſpeciem præſeferant, per continuationem efficere.

Obiicies 4. Oculus apprehendit baculum fractum in aqua, qui integer eſt. 2. Imaginatio ſibi fingit montes aureos, & hirco-cervos: at hoc eſt cognoſcere non ens ad modum entis.

Reſp. Ad primum, eſto, certè oculus immutatus ab objecto præſenti, ſemper ipſum attingit, vt eſt in concurſu ſpeciei refractæ, ſed quia ſpecies immutat diverſo modo, dum diverſo modo concipitur, ideò fallitur mens apprehendendo rem aliter,

quàm ſit. Ad ſecundum, nego minorem; ſunt enim tantùm phantaſmata, & imagines rerum, quæ quamvis actu non ſint, nec fortè naturaliter eſſe poſſint, ſaltem divinitùs eſſe poſſunt. Deinde dum imaginatio ſibi fingit hirco-cervum, fingit tantùm quoad externam ſpeciem, non quoad rerum eſſentiam, hircus autem, & cervus quoad ſpeciem externam vniti, non ſunt ens rationis, & pingi poſſunt à pictore. quid plura? Imaginatio fingit hircum, & cervum ſimul vnitos vnitate continuationis, concedo: vnitate identitatis, & naturæ, nego.

Inſtabis 1. Imaginatio elevata ab intellectu, poteſt efficere vnà cum ipſo id quod per ſe ſola non poteſt, v. g. phantaſma elevatum per intellectum agentem, concurrit ad productionem ſpeciei intelligibilis: ergo ſaltem elevata per intellectum, fabricare poterit ens rationis.

Reſp. quidquid ſit de antecedente, nego conſequentiam; cùm enim ſit potentia purè materialis, elevari non poteſt ad fingendum id quod non eſt, nec poteſt eſſe, quia à materia non abſtrahit.

II. Assertio. Nulla potentia appetens poteſt facere ens rationis.

Prob. Appetitus quicumque ſit, non format rerum imagines, nec dat ipſis eſſe intentionale, ſed in objecta præcognita ab imaginatione, ſi ſit ſenſitivus; vel ab intellectu, ſi rationalis, per deſiderium & amorem fertur: ergo non facit ens fictitium; illa enim tantùm potentia entis rationis opifex eſt, quæ dat eſſe ipſi objectivum, non quæ ſupponit; hinc dum voluntas verſatur circa impoſſibile, vt dum homo vult fieri angelus, non facit ens rationis, quia non verſatur circa objectum

ſuum cognoſcendo, & formando imagines, ſed tantùm appetendo.

III. Assertio. Solus intellectus cudit ens rationis, & quidem per apprehenſionem complexam vel dividentem, vt dum dividit rationale ab animali: vel componentem, vt dum apprehendit conjungitque eſſentias de ſe inconjungibiles; aut affingit fundamento relationem aliquam homini, v. g. ex eo quòd dicitur prædicatum, ſubjectum, &c.

Probatur prima pars: nec ſenſus cognoſcens internus, nec externus ex dictis facit ens rationis: ergo ſolus intellectus. 2. ſolus intellectus jungit, quæ ſunt inconjungibilia in re, & ſeparat, quæ inſeparabilia: ergo ſolus intellectus eſt opifex entis rationis; hinc dicuntur entia rationis hirco-cervi, & chimæræ, quia finguntur à ratione per modum entis. Meritò itaque D. Thomas opuſc. 42. cap. 1. ait tunc ens rationis fieri, cùm intellectus nititur apprehendere, quod non eſt.

Probatur ſecunda pars, quia fingere ens rationis, eſt apprehendere non ens tanquam ens: ergo apprehenſionis complexæ partus eſt: ſive non tam fit per judicium, quàm factum approbatur, quia ſupponit judicium naturas jam compoſitas vel diviſas per apprehenſionem complexam.

Objicies 1. Prima operatio non eſt compoſitiva, nec diviſiva: ergo non cudit ens rationis.

Reſp. diſt. antecedens: non eſt compoſitiva, nec diviſiva affirmando, & negando, concedo: plura per modum vnius, aut vnum per modum plurium cognoſcendo, & repræſentando, nego. Seu vt alii loquuntur, non eſt compoſitiva, & comparativa virtualiter, nego: formaliter, concedo. Non enim

componit, & comparat affirmando vnum de alio, ſed repræſentando. Et verò poteſt intellectus apprehendere relationem realem inter duas albedines: ergo & relationem rationis inter genus, & differentiam abſque enunciatione.

Objicies 2. Non poteſt intellectus duas iſtas apprehenſiones animal, & non ſenſitivum per apprehenſionem complexam vnà jungere, nempe animal non ſenſitivum, quia vna apprehenſio deſtruit alteram, & aliunde contradictoria ſimul judicaret.

Reſp. diſt. Non poteſt duas iſtas apprehenſiones conjungere, ſi diſtinctè, & perfectè cognoſcat ſecundùm id, in quo pugnant, tranſeat: ſi confusè tantùm & imperfectè, nego. At cùm intellectus format ens rationis, habet tantùm apprehenſiones confuſas, & imperfectas, ideóque repræſentat ſibi imperfectè partes entis rationis ſecundùm id, in quo pugnant. Dixi tranſeat, quia in apprehenſione poſſunt eſſe contradictoria, non autem in judicio.

§. II. *Quinam intellectus ſit opifex entis rationis.*

QVÆSTIO eſſe tantùm poteſt de angelico, humano, & divino. Vt ſolvam, ſit

Primum principium. Mens, dum ens rationis fingit, decipitur; apprehendit enim non ens tanquam ens, conjungit in cognitione, quæ ſunt inconjungibilia in re, & ſeparat, quæ inſeparabilia: at hoc eſt decipi, quia eſt apprehendere rem aliter, quàm ſit.

Nec dicas, dum mens concipit Deum ad creaturas referri, intelligit referri relatione rationis,

non reali, quod verum eſt; ergo non decipitur.

Reſp. cùm veritas in eo ſit, quòd intellectus objecto conformetur provt eſt à parte rei, falſum vtique eſt Deum à parte rei referri.

Secundum principium. Licèt ſit deceptio in mente entis rationis opifice, tamen perfectio aliqua eſt facere ens rationis, ſed mixta imperfectione. Prob. prima pars: Id enim arguit amplitudinem mentis humanæ ſupra ſenſus, quippe quæ circa ens, & non ens verſari poſſit. Prob. ſecunda: quia imperfectionis eſt, non poſſe cognoſcere omnia, quæ ſunt intelligibilia, niſi quidpiam fingendo. His poſitis, ſit

I. Assertio. Intellectus angelicus, & humanus circa ea, quæ abſtractivè cognoſcit, poteſt facere ens rationis: circa ea, quæ intuitivè attingit, non poteſt.

Prob. prima pars, de humano patet: de angelico verò prob. Quidni enim poſſit circa ſupernaturalia ens rationis moliri, ea ſiquidem non cognoſcit in ſe ipſis, ſed per alienas ſpecies?

Prob. ſecunda: intellectus non procudit ens rationis circa ea, quæ cognoſcit, vt in ſe ſunt; intellectus, qui cognoſcit intuitivè, ſive angelicus ſit, ſive humanus, cognoſcit res vt in ſe ſunt, quia cognoſcit in ſe ipſis, aut in ſpecie propria: igitur non poteſt procudere ens rationis. Certè qui videt res, vt in ſe ſunt, jungere nequit, quæ vnà jungi nequeunt, nec ſeparare, quæ videt eſſe idem; hinc angelicus intellectus circa res naturales, nec humanus in patria ens rationis formare poſſunt; cognoſcunt enim per ſpecies proprias, aut per lumen gloriæ, hoc eſt perfectiſſimè.

II. Assertio. Deus cognoſcit entiá ratio-

nis ab intellectu creato facta, nec tamen cognoſcendo facit.

Prob. prima pars: Intellectus divinus vtpote infinitus, cognoſcit quidquid eſt cognoſcibile: ens rationis ab intellectu creato fictum, eſt cognoſcibile: ergo intellectus divinus ipſum cognoſcit.

Confirmatur: Ens rationis à ſe fictum intellectus creatus noſcit per actum reflexum; ergo & Deus cognoſcit, denique vim intellectus creati perinde ac illius conceptus in aliqua differentia temporis exiſtentis pervadit Deus ac penetrat: ergo cognoſcit objecta, ad quæ ſe exporrigit: at ſe exporrigit, cùm ad ens reale, tum ad ens rationis: ergo vtrumque Deus cognoſcit.

Prob. ſecunda pars: Ex primo principio, facere ens rationis eſt decipi: Deus in cognoſcendo decipi non poteſt, quia res percipit, vt in ſe ſunt & ſupercomprehendit: itaque ens rationis facere non poteſt. Deinde fingere ens rationis, eſt per alienas ſpecies cognoſcere: Deus non poteſt per alienas ſpecies cognoſcere, quia res, vt in ſe ſunt, pervidet, igitur nec fingere ens rationis poteſt.

Nec dicas Deum ſecundariò ſaltem, & indirectè fingere ens rationis, dum entia rationis ab intellectu creato facta cognoſcit; 1. quia cognoſcendo deſtruit, non approbat: ergo non facit; 2. Deus, dum diſcurſus, & errores humanæ mentis, aut naturæ monſtra noſcit, nec diſcurrit, nec errat, nec monſtra parit, licèt verè errores, diſcurſus & monſtra cognoſcat: ergo nec facit entia rationis, dum ficta à nobis cognoſcit; ens enim à nobis fictum eo planè modo, quo eſt in intellectu, attingit.

§. III. *Diluuntur objecta.*

OBIICIES: Cognoſcere ens rationis, eſt facere: Deus cognoſcit entia rationis: ergo facit.

Reſp. diſt. majorem, cognoſcere entia rationis ſpeculativè, & indirectè, eſt facere, nego majorem: cognoſcere practicè, & directè, concedo: at Deus cognoſcit tantùm ſpeculativè, non practicè; id eſt, non vnit extrema entis rationis, ſed contemplatur vnita ab intellectu creato. Deinde indirectè attingit, & mediante intellectu humano, non directè, & immediatè.

Inſtabis 1. dum mens humana cognoſcit ens rationis, mediante altero intellectu, fabricat ens rationis: ergo à pari intellectus divinus.

Reſp. 1. Si mens humana cognoſcit tantùm ſpeculativè, nullatenus facit, vt dum mens eadem ſe ſupra ens rationis à ſe fictum reflectit, ejúſque naturam conſiderat.

2. Nego paritatem, quia intellectus humanus cognoſcendo ens rationis vel per actum reflexum, vel mediante altero intellectu, non cognoſcit id quod ipſum deſtruit; & ita dici poteſt conſervare quodammodo eſſe objectivum, quod habet ens rationis. At Deus, dum attingit ens rationis à nobis fictum, ſimul intelligit eſſe impoſſibile, ideóque negat poſſibile id quod intellectus tanquam poſſibile concipit.

Inſtabis 2. Deus cognoſcit negationes, & privationes: ergo facit ens rationis negativum.

Reſp. diſt. ant. Cognoſcit privationes, & negationes vt formas poſitivas, nego: vt privationes, & negationes, conc. nempe cognoſcit v. g. aërem, deinde

ejus aptitudinem ad lucem, 3. abſentiam lucis ab aëre, & ita perfectè cognoſcit privationem lucis, quod non eſt facere ens rationis, quia eſt cognoſcere rem, vt eſt in ſe.

Inſtabis 3. Deus ab æterno cognovit ens rationis, quod hodie fit à me: ergo independenter ab intellectu humano, qui ab æterno nullus eſt.

Reſp. diſt. conſequentiam, independenter ab intellectu humano poſſibili ab æterno, nego: actu exiſtente ab æterno, concedo: cognoſcit enim Deus ens rationis à me hodie cudendum mediante intellectu meo ſaltem poſſibili, vt enim videt ab æterno futura contingentia, licèt non ab æterno, ſed in tempore tantùm exiſtant: ſic dicitur ab æterno vidiſſe entia rationis mediante intellectu humano, non ab æterno quidem, ſed in tempore fabricante.

Inſtabis 4. Dum Deus cognoſcit ens rationis ab æterno, ſuum eſſe objectivum quod habet, illi conſervat: ergo aliquatenus producit, quia conſervatio eſt quædam productio.

Reſp. neg. ant. Immo deſtruit cognoſcendo, quia dum figmentum humanæ mentis videt, nempe ens rationis, ſimul judicat eſſe impoſſibile, & ſeparat, quæ mens humana in vnam naturam compegerat.

Inſtabis vltimò. Facere ens rationis, eſt dare illi exiſtentiam objectivam: Deus cognoſcendo ens rationis, dat illi exiſtentiam objectivam: ergo facit.

Reſp. neg. minorem: Quia Deus non cognoſcit cognitione practicâ, ſed ſpeculativâ; dat illi quidem eſſe repræſentatum ſeu cognitum, ſed non dat eſſe objectivum, quæ duo valdè diſcrepant; contrà verò cognitio procreatrix entis rationis

dat illi & eſſe repræſentatum, & eſſe objectivum ſeu repræſentabile.

Objicies 2. Deus hanc veritatem, *hircocervus eſt impoſſibilis*, cognoſcit independenter à quolibet intellectu creato, & poſſibili: ergo Deus facit ens rationis.

Reſp. nego conſequentiam: Quia ſic cognoſcit impoſſibilia directè, non per modum entis, ſed ſub ratione negationis, quatenus cognoſcit res omnes poſſibiles, inter quas non videt hirco-cervum, aliáque id genus humanæ mentis figmenta.

Inſtabis 1. Dixit Deus in ſacris paginis: *Non eſt alius Deus præter me*: ergo facit ens rationis. Probatur conſeq. Non poteſt Deus hanc propoſitionem facere, niſi alium à ſe Deum cognoſcat, quem ſe non eſſe revelat; at non poteſt cognoſcere alium à ſe Deum, niſi ens rationis faciat, quia ſic cognoſcit non ens ad modum entis.

Reſp. Cùm Deus ait, non eſt alius Deus præter me, tunc non facere hanc propoſitionem, cujus ſubjectum ſit alius Deus; Ratio eſt, quòd nullatenus poſſit alium Deum concipere, ſed hoc vnum tantùm aſſerit, quòd natura ipſius per realem diviſionem communicari non poſſit; cognoſcit enim identitatem perfectam naturæ ſuæ, ſummámque ſimplicitatem, vnde ait non poſſe communicari. Porrò quòd ita Dei cogitationes humano modo in ſcripturis exprimantur, in cauſa eſt, quòd homines loquantur, rémque perinde exponant, ac ſi Deus hominis inſtar fingeret aliquod ens rationis, quod poſtmodum impoſſibile eſſe affirmaret. Quare ad ſummum, dum Deus videt hominem, illam propoſitionem animo formantem, cognoſcit mediatè, & indirectè ens rationis in intellectu creato.

Objicies 3. Qui habet conceptum, & imaginem conceptus falſi, habet conceptum falſum: ergo Deus cognoſcendo ens rationis, ſaltem haberet conceptum falſum.

Nego ant. & conſeq. habet quidem conceptum falſi, hoc eſt, quo falſitatem in alio cognoſcit, ſed qui non ſit formaliter falſus. v. g. dum apprehendo Petrum ſe fallentem, non fallor formaliter; immo habeo verum conceptum conceptûs falſi, quem format Petrus.

Inſtabis. Dum concipio animal hinnibile, & rationale, conjungendo illas naturas inconjungibiles, facio ens rationis: at Deus eas conjungit.

Reſp. nego minorem: Sed cognoſcit tantùm intellectum meum conjungentem, in quo nihil eſt imperfectionis.

§. VLT. *De fine entis rationis.*

I. ASSERTIO. ENTIS rationis ficti & non fundati non datur finis intrinſecus, & operis, ſed ad ſummum extrinſecus, & operantis. Probatur: Quia fictio hirco-cervi ex natura ſuâ nulli rei prodeſſe poteſt.

II. ASSERTIO. Entis rationis fundati in rebus, præſertim ſi materialiter ſumitur, finis, & vſus eſt multiplex pro multiplici diſciplinarum genere. Probatur inductione. v. g. Logicæ, & Phyſicæ finis, eſt acquiſitio, & facilior explicatio ſcientiæ; illius quidem, dum ſecundis intentionibus vtitur, hujus verò, dum rerum naturalium veritatem fabularum integumentis adumbrat: Rhetoricæ, dum metaphoras & proſopopœias vſurpat, animorum motus, & perſuaſio: Grammaticæ, facilior diſciplinæ traditio, dum inflexiones, caſúſque nominum

ac verba adhibet: Poëticæ, & Moralis, oblectatio vitæ, inſtitutio morum, amor virtutis, odium vitiorum; hinc ex Philoſopho 1. Metaph. cap. 2. *Quia fabula conſtat ex admirandis, ideo Philoſophus quodammodo eſt amator fabularum.* Ratio eſt, quia admiratio eſt principium ſcientiæ; hinc monet Plato mattum partes,eſſe puerorum animos non minùs fabulis quàm corpora manibus formare ac fingere,

Tantùm de natura, & affectionibus Logicæ. Iam de iis, quæ ad operationum mentis directionem tanquam adjumenta præmittere ſolet eadem, nobis accuratiùs diſputandum incumbit. Porrò ordinem tum in hac ſecunda parte, tum in tertia ſervandum ex his principiis intelliges.

I. Finis Logicæ potiſſimus eſt recta argumentatio, ſeu tertiæ mentis operationis directio; dirigi tertia operatio non poteſt, niſi ſecunda probè conſtituta ſit: ſecunda probè conſtitui nequit, niſi prima ritè formetur, quia prima eſt materia ſecundæ, ſicut ſecunda eſt materia tertiæ.

II. Prima operatio ſuos habet morbos, & errores, qui vt curentur, antè cognoſci debent eorum cauſæ.

III. Errores, qui inter apprehendendum obveniunt, plerumque ortum habent à natura, quorum curatio à Logica petenda. In natura quippe duo ſunt, ex quibus error geminus in primam operationem manare potiſſimùm ſolet; rerum ſimilium ſeparatio, & rerum diſſimilium in eadem re conjunctio. Sic natura duas albedines, quamvis inter ſe ſimiles, variis diſtinxit, diſcrevítque ſubjectis: ſubſtantiam verò, quantitatem, qualitatem, multáque alia diſſimillimæ indolis in eodem

homine, dulcedinem cum albedine in ſaccaro conjunxit.

IV. Hinc mentis error geminus in apprehendendo; primus, cùm inter res ſeparatas, licèt ejuſdem naturæ, eſſentialem differentiam apprehendit, quia ſeparatæ ſunt, vnde falſitas oritur: ſecundus, cùm ſimilitudinem inter res alioqui diſſimiles apprehendit, quia in eodem ſubjecto conjunctas reperit, vnde confuſio.

V. Cùm contraria contrariis curari oporteat, ideo Philoſophi contrariam naturæ viam ineunt; quæ enim natura ſimilia ſejunxit, ipſi conjungunt per abſtractionem, vt ex iis, quæ perfectè ſimilia ſunt, vniverſale conficiant, & ita primo errori apprehenſionis medeantur; quæ autem diſſimilia junxit vnà ipſa natura, & commiſit, ſejungunt eadem, & certos in ordines redigunt, quos categorias appellant, vt confuſionem tollant.

VI. Quoniam autem naturæ vniverſales ſunt materia categoriarum, & materia prior eſt formâ, ideo priùs de vniverſalibus, quàm de categoriis agendum. Quare ſit

PARS SECVNDA.

IN ISAGOGEN PORPHYRII, SEV *DE VNIVERSALIBVS.*

ISAGOGEN Porphyrii aggredimur, quæ Græcè introductionem ad categorias Ariſtotelis ſonat, quia nos juvat in percipiendis categoriis, & ad plenam earumdem notitiam veluti manu ducit. Finis itaque hujus partis proximus, eſt facilis categoriarum perceptio, deinde primæ operationis directio. Auctor illius fuit Malchus cognomento Porphyrius, natione Phœnix, Tyrius patriâ, ſive vt Baronius docet, natione Iudæus, ſectator Platonis, potiùs, quàm Ariſtotelis, magicis artibus vel ad inſaniam addictus. Vixit ſub Aureliano, Diocletiano, & Conſtantino; auditor idem Plotini, Origeniſque condiſcipulus. Occaſionem dedit huic Iſagoge Chryſaorius Patricius Romanus, qui Romæ degens, cùm Ariſtotelis categorias proprio

marte aſſequi non poſſet, à Porphyrio petiit, vt hunc tractatum in Ariſtotelis prædicamenta conſcriberet. Annuit illius votis Porphyrius, húncque libellum elaboravit de quinque vocibus, nempe de genere, ſpecie, differentia, proprio, & accidente.

Nos autem hunc tractatum in tres diſputationes partiemur. Prima erit de diſtinctione graduum metaphyſicorum. Secunda de vniverſalibus in genere. Tertia de vniverſalibus in particulari.

DISPVTATIO I.

De diſtinctione graduum Metaphyſicorum.

PER gradus Metaphyſicos, intelligo gradus communes arbore Porphyrianâ contentos, quorum alii aliis ſunt vniverſaliores, latiúſque patent, cujuſmodi ſunt in eodem homine ſubſtantia, corpus, vivens, animal, homo. Vocantur Metaphyſici, quia eorum conſideratio ad Metaphyſicam pertinet.

Quoniam autem multiplex eſt diſtinctionis ſpecies; alia realis, formalis alia, & ex naturâ rei, juxta Scoti diſcipulos, alia denique virtualis, & rationis ratiocinatæ; videndum primò, an gradus Metaphyſici in eodem individuo diſtinguantur realiter, aut formaliter, & ex naturâ rei. Deinde an ſaltem virtualiter, & ratione ratiocinatâ.

ARTICVLVS I.

An gradus Metaphyſici diſtinguantur realiter aut formaliter in eodem individuo.

VT quæſtio pleniùs intelligatur, juvat hîc multiplex genus diſtinctionis examinare.

§. I. *Quædam obſervanda de variis diſtinctionum modis.*

I. DISTINCTIO vt ſic, negationem identitatis ſonat; diſtinctum enim illud dici ſolet, quod non eſt idem cum altero.

II. Diſtinctio vniverſim duplex; altera realis, altera rationis. Realis eſt inter ea, quæ ante operam mentis non ſunt idem realiter, ſeu inter duas entitates, quarum vna nemine cogitante non eſt realiter altera; rationis verò, quæ fit, vel perficitur per rationem.

III. Diſtinctio realis ſubdividitur in poſitivam, quæ eſt inter ens, & ens, & negativam quæ eſt inter ens, & non ens.

IV. Realis poſitiva iterum duplex; altera, quæ dicitur major, eſt inter extrema, quæ poſſunt ſeorſim ſaltem divinitus exiſtere; talis eſt inter corpus, & animam: altera minor ſeu modalis, cujus alterum extremum poteſt quidem exiſtere ſine altero, ſed non viciſſim. Sic cauſa agens poteſt exiſtere ſine actione, at actio ſine cauſa agente exiſtere non poteſt.

Signa porrò diſtinctionis realis inter duo extrema hæc quatuor afferri ſolent.

Primum, cùm vnum eſt realiter primò producens alterum, nihil enim poteſt ſeipſum primò producere, aliàs eſſet prius, & poſterius ſe ipſo. Dixi primò, quia Chriſtus ex aliquibus Theologis ſeipſum reproducit in Euchariſtiâ, & creatura ad ſe ipſam conſervandam divinitùs elevari poteſt.

Secundum, cùm idem naturaliter poteſt eſſe in diverſis locis, & ſubjectis. Dixi naturaliter, quia poteſt eadem numero albedo divinitùs reproducta ſimul informare ſubjecta diſtincta.

Tertium, cùm actione diſtinctâ duo producuntur aut corrumpuntur.

Quartum, & præcipuum, cùm vnum extremorum, altero remanente, perire poteſt. Traditur ab Ariſtotele 1. Topic. cap. 1. *Ampliùs*, inquit, *ſi poteſt alterum ſine altero eſſe, non erit idem.*

Deinde quod perit non eſt; quod manet, eſt. At eadem entitas non poteſt ſimul eſſe, & non eſſe; quædam tamen diſtinguuntur realiter, quorum vnum ab altero etiam divinitus ſeparari nequit, vt patet in perſonis divinis. Quare hæc illatio non valet, duo diſtinguuntur realiter: ergo ſeparari poſſunt; contrà verò hæc legitima, duo ſeparari poſſunt: ergo diſtinguuntur realiter, vel actu, vel potentiâ.

v. Diſtinctio rationis duplex, altera rationis ratiocinantis, quæ fit ab intellectu, ſine fundamento in re, vt cùm idem objectum à ſe ipſo, v. g. Petrum à Petro diſtinguimus, non varietate ac diſſimilitudine conceptuum objectivorum, ſed ejuſdem conceptus objectivi repetitione, vt, *Petrus non eſt Petrus:* habes ſimilitudinem hujus diſtinctionis in ebrio, qui geminam lucernam videt, quam-

quamvis vnica ſit ; cauſa enim illius varietatis non eſt in objecto, quod vnicum eſt, ſed in oculo geminante objectum.

VI. Diſtinctio rationis ratiocinatæ fit ab intellectu, cum fundamento in re. Dicitur à Philoſophis præciſio objectiva ſeu virtualis diſtinctio, quâ ſimpliciſſima realiter entitas propter eminentiam ſibi propriam, & diverſas operationes, multis perfectionibus realiter diſtinctis æquivalere dicitur, habétque in ſe vim in ordine ad intellectum, præſtandi ea, quæ à multis realiter diſtinctis fierent. Exemplum habes in vitro angulis inciſo, in quo cernitur objectum tanquam multiplex, quod realiter vnicum eſt; cauſa enim diſtinctionis illius non eſt in oculo, ſed extra oculum.

VII. Præter diſtinctionem realem, & diſtinctionem rationis tum ratiocinantis; tum ratiocinatæ, aliam invehunt Scotiſtæ, ita inter vtramque mediam, vt major tamen ſit qualibet diſtinctione rationis, quia eſt ante opus intellectus; minor verò diſtinctione reali, quia non eſt inter duas res, ſed inter duas formalitates. Talem agnoſcunt inter miſericordiam, & juſtitiam divinam, aliáque Dei attributa, perinde ac inter gradus metaphyſicos ejuſdem individui, quam vocant formalem, & ex natura rei, in eóque fundari volunt, quòd gradus Metaphyſici in eodem individuo diverſas habeant definitiones, atque adeò diverſas formalitates.

§. II. *Refellitur vtraque ſententia de diſtinctione reali & formali graduum Metaphyſicorum.*

I. ASSERTIO. GRADVS Metaphyſici in eodem ſubjecto non diſtinguuntur rea-

liter. Prob. 1. nulla eſt neceſſitas diſtinctionis realis inter gradus Metaphyſicos : ergo non datur inter eos diſtinctio realis. Prob. antecedens, poſitâ diſtinctione virtuali, & æquipollentiæ, omnia facilè explicantur, quæ ab adverſariis objici poſſunt, vt mox patebit : ergo nulla eſt neceſſitas admittendæ diſtinctionis realis inter gradus Metaphyſicos ejuſdem individui. Probatur 2. ſi gradus Metaphyſici diſtinguerentur realiter in eodem individuo, vel vt res, & res; vel vt res, & modus diſtinguerentur; non vt res, & res, quia poſſent à ſe invicem realiter ſeparari, & ſeparatim exiſtere. Quod enim diſtinguitur realiter ab altero in creatis, vt res à re, poteſt ab eodem ſeparari, & ſeparatum exiſtere : atque ita poſſet humanitas v. g. Petri ſeparari à Petreitate, adeóque exiſtere ſine Petreitate, viciſſimque Petreitas ſine humanitate : neutrum horum dici poteſt ; non primum, quia humanitas ſic ſeparata, eſſet ſingularis, & non eſſet: eſſet, quia exiſteret, & quidquid exiſtit eſt ſingulare; non eſſet autem, quia non haberet ſingularitatem : non ſecundum, quia ſi Petreitas ab humanitate ſeorſim exiſteret, daretur aliquod individuum ſub nulla ſpecie conſtitutum, atque ita Petrus eſſet hic homo, & non eſſet hic homo.

Confirmatur : Poſſet enim à Deo hypoſtaticè aſſumi vnus gradus, v. g. rationalitas, non aſſumpto animalitatis gradu, quo nihil abſurdius.

Non vt res, & modus, tum quia res modo affecta, & modus à ſe invicem ſeparari poſſunt ; & quamvis modus non poſſit ſtare ſine re, quam modificat, tamen res modificata poteſt exiſtere ſine ſuo modo. Quæro ergo de gradu illo, qui ſuo modo ſupererit, an ſit vniverſalis aut ſingularis?

quidquid dixeris, recurret argumentum ſuperius, tum quia non eſt potior ratio, cur vnus gradus ſit potiùs modificatus, quàm modificet.

II. Assertio. Diſtinctio formalis, & ex natura rei, qualem ſuperiori paragrapho deſcripſimus, nulla eſt, adeòque inter gradus Metaphyſicos non reperitur. Ita vterque Suares; Granatenſis quidem diſput. 7. metaph. ſect. 1. Luſitanus verò tract. 1. de antepradicamentis, diſput. 4. §. 3. Vaſquez 1. part. diſput. 116. contra Scoti aſſeclas.

Prob. ratione multiplici. Prima ſit: diſtinctio ex natura rei, vel nulla eſt, vel realis; realem non eſſe jam confectum eſt ſuperiori aſſertione: ergo nulla eſt. Prob. ant. Illa diſtinctio eſt realis, quæ eſt à parte rei ante operam mentis: talis quippe eſt diſtinctio, quale eſt ens. Ens reale dicitur quod eſt à parte rei independenter ab intellectu: ergo verè realis dicenda eſt illa diſtinctio, quæ eſt à parte rei independenter ab intellectu, nec vllum certius diſtinctionis realis ſignum afferri poteſt, quàm ſi quidpiam ſit à parte rei independenter ab intellectu, quod non ſit idem cum alio: at diſtinctio ex natura rei, eſt à parte rei ante omnem operam mentis: ergo verè realis. Prob. minor: animalitas v. g. in Petro non eſt rationalitas, nemine cogitante: ergo diſtinctio, quæ eſt inter vtramque, eſt ante omnem operam mentis.

Diſtinguunt Scotiſtæ: animalitas non eſt rationalitas, nemine cogitante, realiter, negant: formaliter, concedunt: at quæ ſunt diſtincta formaliter, eſſe idem realiter nihil vetat. Ita illi, ſed contrà, formalitas animalitatis, & formalitas rationalitatis, vel ſunt aliquid, vel nihil: Scotiſtæ non dicent eſſe nihil: ergo aliquid ſint oportet;

liter. Prob. 1. nulla eſt neceſſitas diſtinctionis realis inter gradus Metaphyſicos: ergo non datur inter eos diſtinctio realis. Prob. antecedens, poſitâ diſtinctione virtuali, & æquipollentiæ, omnia facilè explicantur, quæ ab adverſariis objici poſſunt, vt mox patebit: ergo nulla eſt neceſſitas admittendæ diſtinctionis realis inter gradus Metaphyſicos ejuſdem individui. Probatur 2. ſi gradus Metaphyſici diſtinguerentur realiter in eodem individuo, vel vt res, & res; vel vt res, & modus diſtinguerentur; non vt res, & res, quia poſſent à ſe invicem realiter ſeparari, & ſeparatim exiſtere. Quod enim diſtinguitur realiter ab altero in creatis, vt res à re, poteſt ab eodem ſeparari, & ſeparatum exiſtere: atque ita poſſet humanitas v. g. Petri ſeparari à Petreitate, adeóque exiſtere ſine Petreitate, viciſſimque Petreitas ſine humanitate: neutrum horum dici poteſt; non primum, quia humanitas ſic ſeparata, eſſet ſingularis, & non eſſet: eſſet, quia exiſteret, & quidquid exiſtit eſt ſingulare; non eſſet autem, quia non haberet ſingularitatem: non ſecundum, quia ſi Petreitas ab humanitate ſeorſim exiſteret, daretur aliquod individuum ſub nulla ſpecie conſtitutum, atque ita Petrus eſſet hic homo, & non eſſet hic homo.

Confirmatur: Poſſet enim à Deo hypoſtaticè aſſumi vnus gradus, v. g. rationalitas, non aſſumpto animalitatis gradu, quo nihil abſurdius.

Non vt res, & modus, tum quia res modo affecta, & modus à ſe invicem ſeparari poſſunt; & quamvis modus non poſſit ſtare ſine re, quam modificat, tamen res modificata poteſt exiſtere ſine ſuo modo. Quæro ergo de gradu illo, qui ſuo modo ſupererit, an ſit vniverſalis aut ſingularis?

quidquid dixeris, recurret argumentum ſuperius, tum quia non eſt potior ratio, cur vnus gradus ſit potiùs modificatus, quàm modificet.

II. Assertio. Diſtinctio formalis, & ex natura rei, qualem ſuperiori paragrapho deſcripſimus, nulla eſt, adeóque inter gradus Metaphyſicos non reperitur. Ita vterque Suares; Granatenſis quidem diſput. 7. metaph. ſect. 1. Luſitanus verò tract. 1. de antepraedicamentis, diſput. 4. §. 3. Vaſquez 1. part. diſput. 116. contra Scoti aſſeclas.

Prob. ratione multiplici. Prima ſit: diſtinctio ex natura rei, vel nulla eſt, vel realis; realem non eſſe jam confectum eſt ſuperiori aſſertione: ergo nulla eſt. Prob. ant. Illa diſtinctio eſt realis, quæ eſt à parte rei ante operam mentis: talis quippe eſt diſtinctio, quale eſt ens. Ens reale dicitur quod eſt à parte rei independenter ab intellectu: ergo verè realis dicenda eſt illa diſtinctio, quæ eſt à parte rei independenter ab intellectu, nec vllum certius diſtinctionis realis ſignum afferri poteſt, quàm ſi quidpiam ſit à parte rei independenter ab intellectu, quod non ſit idem cum alio: at diſtinctio ex natura rei, eſt à parte rei ante omnem operam mentis: ergo verè realis. Prob. minor: animalitas v. g. in Petro non eſt rationalitas, nemine cogitante: ergo diſtinctio, quæ eſt inter vtramque, eſt ante omnem operam mentis.

Diſtinguunt Scotiſtæ: animalitas non eſt rationalitas, nemine cogitante, realiter, negant: formaliter, concedunt: at quæ ſunt diſtincta formaliter, eſſe idem realiter nihil vetat. Ita illi, ſed contrà, formalitas animalitatis, & formalitas rationalitatis, vel ſunt aliquid, vel nihil: Scotiſtæ non dicent eſſe nihil: ergo aliquid ſint oportet;

ergo res, ergo entia, quorum vnum non eſt aliud, & quidem nemine cogitante: ergo duæ res ante operam intellectus, ergo realiter diſtinctæ, non tantùm formaliter. Vnde ſic argumentor. Quæ ſunt entia realiter, & diſtinguuntur ante operam mentis, eo modo ſunt diſtincta, quo ſunt, quia diſtinctio naturam entis ſequitur, vt illius appendix: animalitas, & rationalitas in Petro ſunt entia realiter, & diſtinguuntur ante operam mentis: ergo diſtinguuntur realiter.

Confirmatur: Non magis datur medium inter diſtinctionem realem, & diſtinctionem rationis, quàm inter exiſtere, & non exiſtere: inter exiſtere, & non exiſtere, non datur medium à parte rei: ergo non datur medium inter diſtinctionem realem, & diſtinctionem rationis. Certè ex Philoſopho 4. Metaph. omne ens vel eſt in ſe, & ſic eſt reale, vel in apprehenſione, & ſic eſt rationis: ergo fictitia eſt diſtinctio formalis, & ex natura rei.

Secunda ratio ſit: Ea tantùm diſtinguuntur à parte rei, quorum vnum habet negationem alterius à parte rei: inter gradus Metaphyſicos vnus non habet negationem alterius à parte rei: v. g. humanitas non habet negationem animalitatis in Petro, nec ſapientia Deitatis in Deo: ergo non diſtinguuntur ex natura rei. Probatur minor: nam verè animalitas à parte rei eſt humanitas in Petro, quia individuum ſibi identificat, quidquid eſt in ipſo realiter. Deinde ſi ſapientia in Deo habet negationem Deitatis, dici vtique poteſt: *ſapientia non eſt natura divina*: ergo creatura ſit oportet, cùm omne ens ſit vel Deus, vel creatura. Et verò vel eſſet major, vel æqualis Deo, vel minor; non major; quid enim Deo majus fingi poteſt? non

æqualis, vel enim eſſet Deus, quod volumus, vel plures forent dii, quod impium; igitur minor Deo, igitur creatura.

Adde quòd hæc propoſitio : *ſapientia non eſt natura divina*, falſitatis perinde ac impietatis arguitur à D. Bernardo ſerm. 8. in cant. contra Gilbertum Porretanum. *Impiiſſimè dicitur ſapientiam, quâ ſapiens eſt Deus, non eſſe Deum*. Denique damnatur error ejuſdem Gilberti in Concilio Rhemenſi, qui has propoſitiones, *Deus eſt ſapientia : ſapientia eſt Deus*, falſas eſſe pugnabat.

Tertia ſit : In Deo perinde ac in homine compoſitio realis foret; nam compoſitio eſt diſtinctorum vnio, ita vt eo modo ſit compoſitio, quo eſt diſtinctio : at diſtinctio Deitatis, & ſapientiæ in Deo vel realis eſt ante operam mentis, vel non eſt formalis, vt modò probatum eſt; igitur & compoſitio realis, quo quid à divina ſimplicitate magis alienum?

§. III. *Diluuntur objecta.*

ALIA probant diſtinctionem realem, alia formalem.

Objicies 1. Illa diſtinguuntur realiter, quibus conveniunt prædicata contradictoria realiter : animali, & rationali in eodem individuo conveniunt prædicata contradictoria realiter : ergo animal, & rationale diſtinguuntur realiter in eodem individuo. Prob. minor. Rationale vt rationale, eſt non ſenſitivum, animal, vt animal eſt ſenſitivum : ſed eſſe ſenſitivum, & non eſſe ſenſitivum ſunt contradictoria realiter : ergo animali, & rationali con-

veniunt in eodem individuo prædicata contradictoria realiter.

Reſp. nego minorem vtriuſque ſyllogiſmi; falſum enim eſt ſenſitivum, & non ſenſitivum, rationale, & animal, differre in re realiter; differunt enim tantùm in conceptu objectivo, ſeu in eſſe virtuali, ratione multiplicis æquivalentiæ; nam vox iſta, *quatenus*, reduplicat tantùm in animali ſentiendi principium, in conceptu animalis objectivo incluſum, in quo ſupponit fundamentum diſtinctionis formalis per intellectum faciendæ, nempe duplicem æquivalentiam, alteram animalis, alteram rationalis.

Inſtabis 1. Idem non poteſt eſſe ſenſitivum, & non ſenſitivum; idem homo eſſet ſenſitivus, & non ſenſitivus: ergo &c.

Reſp. diſt. majorem: Idem ſecundùm eundem gradum, & eandem virtualitatem, concedo: idem ſecundùm diverſos gradus, & virtualitates, nego. At idem homo eſſet ſenſitivus ſecundùm virtualitatem animalitatis, & non ſenſitivus ſecundùm virtualitatem rationalitatis, vnde ſenſitivum, & non ſenſitivum dicuntur quidem de eodem individuo realiter, ſed diverſo virtualiter, quæ duo non ſe deſtruunt, quia contradictio debet eſſe de eodem ſecundùm idem; licèt autem idem individuum dicatur ſenſitivum, & non ſenſitivum, non tamen ſecundùm idem dicitur.

Inſtabis 2. Hæc propoſitio, *rationale, vt rationale, non eſt ſenſitivum*, eſt vera: ergo rationale, vt rationale, diſtinguitur in Petro à ſenſitivo.

Reſp. diſt. anteced. eſt vera in ſenſu reali, & identico, nego; nam falſa eſt hæc propoſitio de Petro, *rationale, vt rationale, in Petro non eſt realiter*

ſenſitivum : vera eſt in ſenſu formali, & in eſſe virtuali, concedo, & diſtinguo pariter conſeq. rationale, vt rationale diſtinguitur in Petro à ſenſitivo realiter, nego conſequentiam : virtualiter, & æquivalenter, concedo conſequentiam.

Inſtabis 3. Dum video eminus hominem currentem, cognoſco eſſe animal, nec tamen cognoſco eſſe Petrum : ergo animalitas in homine diſtinguitur à Petro.

Conceſſo ant. diſt. conſeq. realiter, nego conſequentiam : virtualiter, & æquivalenter, concedo conſeq. Dum enim video hominem currentem, motus illius dat mihi fundamentum concipiendi animal, à quo tanquam à principio fluit, at non dat fundamentum concipiendi Petrum ſecundùm æquivalentiam Petreitatis, quia fundamentum cognoſcendi individui, eſt complexio proprietatum, & accidentium talis, qualis in nullo alio reperiri poteſt, & quam ob nimiam diſtantiam internoſcere non poſſum.

Inſtabis 4. Ergo vera erit hæc propoſitio, *Petreitas eſt humanitas*, aut *rationalitas eſt animalitas*.

Reſp. diſt. ſubſumptum. Vera erit in ſenſu reali, & identico, conc. In ſenſu formali, & in eſſe virtuali, nego. Nam ad veritatem prædicationis formalis, prædicatum debet continere actu, vel poteſtate id omne, quod eſt in ſubjecto ; deinde pars non prædicatur de parte in ſenſu formali.

Objicies 2. quæ ſeparantur, diſtinguuntur realiter : rationalitas, & animalitas Petri ſeparantur; nam rationalitas manet in anima poſt mortem; animalitas verò non remanet : ergo &c.

Reſp. Nego minorem. Ad probationem diſt. ma-

net rationalitas inadæquatè, ratione principii formalis, ſicut manet animalitas, conc. adæquatè, nego. Rationalitas enim adæquatè ſumpta non tantùm ab anima petitur, ſed ab anima, & corpore ſimul vnitis, at non manet vnio corporis, & animæ poſt mortem; ergo nec rationalitas adæquatè.

Inſtabis 1. Gradus Metaphyſici petuntur à partibus phyſicis ejuſdem individui, v. g. animalitas à corpore hominis, rationalitas à forma; ergo tam diſtinguuntur inter ſe realiter, quàm partes Phyſicæ, à quibus petuntur: ſed partes Phyſicæ realiter inter ſe diſtinguuntur: ergo & partes Metaphyſicæ.

Reſp. diſtinguo majorem: à partibus phyſicis diſtributivè, & inadæquatè ſumptis; ita vt vnus gradus ab vna parte, & alter ab altera petatur, nego: à partibus ſimul ſumptis, & vnitis in toto, concedo, & nego conſeq. Ratio eſt, v. g. quòd gradus intelligendi in homine, non ſit gradus intelligendi vt ſic, ſed intelligendi tali modo, nempe diſcurrendo dependenter à phantaſmatis, quod non poteſt fieri ſine corpore: ergo rationale non petitur à ſola anima, ſed ab anima vnita corpori. Item animal non petitur à ſola materiâ primâ, tum quia dantur multa, quæ habent materiam primam, nec tamen ſunt animalia, tum quia materia non dicit principium ſenſationis, ſed anima. Adde quòd in ſubſtantiis ſpiritualibus nulla ſit materia propriè dicta, in quibus tamen ſunt gradus Metaphyſici.

Inſtabis 2. Potentia, & actus diſtinguuntur realiter, quia potentia eſt perfectibilis, actus perfectivus: animal ſe habet, vt potentia, rationale, vt

actus in Petro : ergo diſtinguuntur realiter in Petro.

Reſp. diſtinguo majorem : Potentia phyſica, & actus phyſicus diſtinguuntur realiter, concedo: potentia metaphyſica, & actus metaphyſicus, nego : At animal eſt potentia metaphyſica, & rationale, actus metaphyſicus.

Objicies 3. Quæ habent diverſas eſſentias, diſtinguuntur realiter : gradus metaph. habent diverſas eſſentias : ergo diſtinguuntur realiter.

Diſt. majorem : Quæ habent diverſas eſſentias phyſicas, conc. maj. metaphyſicas, nego major. At gradus metaphyſici in eodem individuo habent diverſas eſſentias phyſicas, nego min. metaphyſicas, conc. min. & nego conſeq. Duplex quippe eſſentia; altera phyſica, quæ ſpectat rei entitatem: altera metaphyſica, quæ ſpectat virtualitatem ſeu naturam rei explicat ſecundùm diverſos gradus objectivos : fateor quidem, quæ habent diverſas eſſentias phyſicas, diſtingui realiter, quia habent diſtinctas entitates, at nego, quæ habent diverſas eſſentias metaphyſicas, diſtingui realiter; ſufficit enim vna eſſentia phyſica ad fundandas diverſas eſſentias metaphyſicas, & logicas, quia poteſt concipi vt principium diverſarum operationum; quare diverſitas eſſentiæ metaphyſicæ non arguit diverſitatem realem, ſed tantùm virtualem.

Objicies 4. Ex eo, quòd res eſt, vel non eſt, propoſitio dicitur vera, vel falſa : ergo ex eo, quòd ſubſtantia non eſt corpus; corpus non eſt animal, verum erit dicere ſubſtantiam diſtingui realiter à corpore, & corpus ab animali.

Reſp. diſt. Axioma, ex eo quòd res eſt, vel non eſt tam formaliter, quàm realiter; propoſitio di-

citur vera vel falſa, concedo antecedens: ex eo quod res eſt vel non eſt, tantùm formaliter, & per intellectum, nego ant. & conſeq. Non enim valet conſequentia à ſtatu formali & æquivalentiæ, ad ſtatum realem, & viciſſim v. g. hæc propoſitio, ſubſtantia non eſt corpus in Petro, eſt vera in ſtatu formali, & æquivalentiæ, quia hunc ſenſum habet, ſubſtantia, quà ſubſtantia, non eſt corpus, quà corpus formaliter, quod verum eſt: at falſa eſt, ſi ſumitur in ſenſu reali, & identico, quia hunc ſenſum habet, ſubſtantia, quæ eſt in Petro, non eſt realiter corpus.

Objicies 5. Idem non poteſt eſſe ſimile, & diſſimile per idem eidem rei: homo eſſet ſimilis equo per animalitatem, & diſſimilis per rationalitatem, quæ ſunt eadem res in Petro: ergo &c.

Diſt. maj. Idem non poteſt eſſe ſimile ſummè, & ſimpliciter, & ſimul diſſimile ſummè ac ſimpliciter, conc. ſimile, & diſſimile ſecundùm quid, & in gradibus remiſſis, nego. Certè calor, & frigus poſſunt ſtare in gradibus remiſſis ſimul in eodem ſubjecto, licèt in ſummo gradu ſe mutuò expellant. Deinde idem argumentum ſolvendum eſt Scotiſtis, quia inde facilè inferretur eandem individuationem à ſe ipſa diſtingui; nam per individuationem ſuam Petrus eſt diſſimilis Paulo, quia per eam à Paulo diſtinguitur, & eſt ſimilis, quia habet prædicatum commune cum individuatione Pauli; vtriuſque enim individuationi id commune eſt, quòd ſint differentiæ.

Inſtabis 1. Idem non poteſt eſſe æquale aut inæquale reſpectu ejuſdem; ergo nec ſimile aut diſſimile. Diſparitas eſt, quia æqualitas ſignificat vnum habere tantum, quantum habet alterum, non

plus, vel minus, ideòque in indiviſibili poſita eſt, at ſimile dicitur, quod eſt ad inſtar alterius, poteſt autem idem magis aut minùs eſſe ad inſtar alterius.

Objicies 6. Saltem per idem homo differret, & conveniret cum equo, diſting. per idem realiter & virtualiter multiplex, conc. per idem tam virtualiter, quàm realiter, neg. homo enim differt ab equo per gradum rationalitatis, & convenit cum eodem per gradum animalitatis: in quo non eſt repugnantia.

Objicies 7. Animal, quod eſt in homine, nec eſt rationale ſecundùm ſe, nec irrationale: ergo diſtinguitur realiter aut ſaltem formaliter à rationali.

Reſp. diſt. ant. Animal ſecundùm ſe, id eſt, per ſuam entitatem; non eſt rationale in homine, nego antecedens: ſecundùm ſe, id eſt, abſtractivè ſumptum & in eſſe virtuali, & objectivo ſumptum, concedo antecedens, & nego conſequentiam. Vt enim abſtractivè ſumitur, & in eſſe objectivo, accipitur penes vnam æquivalentiam, ſecundùm quam ab intellectu attingitur, cognoſcitûrque, aliis, quibuſcum eſt realiter idem, mente intactis ſeu non cognitis.

Adverte porrò in iſtis locutionibus, *de ſe, ſecundùm ſe, per ſe*, latere æquivocationem, dum in hac materia vſurpantur; appellant enim aliquando entitatem rei, ſeu ſtatum poſitivum rei, aliquando ſtatum ipſum abſtractionis, in quo per intellectum gradus conſtituuntur cum fundamento in re. Si primo ſenſu ſumis, falſæ ſunt hæ propoſitiones, *animal, quod eſt in Petro, non eſt rationale: ſubſtantia, quæ eſt in Paulo, non eſt rationalis*, quia

animal eſt realiter Petrus in Petro, ſicut ſubſtantia eſt realiter, & entitativè Paulus in Paulo. At ſi ſumantur ſecundùm ſtatum abſtractionis, hoc eſt vt ſubſunt intellectui abſtrahenti, & novum eſſe objectivum communicanti, veræ ſunt, quia ſuas differentias non involvunt animal, & ſubſtantia, ſed illis in eſſe intentionali denudantur.

Objicies 8. Ea diſtinguuntur formaliter, & ex natura rei, quorum vnius formalitas, nemine cogitante, non eſt formalitas alterius: formalitas ſubſtantiæ in Petro, non eſt formalitas corporis, nemine cogitante: ergo ſubſtantia, & corpus diſtinguuntur formaliter, & ex natura rei in Petro.

Reſp. diſtinguo majorem, quorum vnius formalitas non eſt formalitas alterius, formaliter conc. majorem: æquivalenter tantùm, nego majorem: ſed formalitas ſubſtantiæ in Petro non eſt formalitas corporis, diſting. min. formaliter, nego: æquivalenter, ſeu virtualiter, conc. minorem, & nego conſeq.

Inſtabis 1. Ergo corpus, & ſubſtantia ſunt idem formaliter à parte rei, adeóque per mentem diſtingui formaliter non poſſunt; quæ enim ſemel formaliter ſunt idem, ſemper, & vbique idem ſunt formaliter.

Reſp. diſt. ſubſumptum: Sunt idem formaliter phyſicè, ſeu realiter, concedo: ſunt enim eadem entitas in Petro, quæ poteſt fundare diverſos conceptus objectivos: ſunt idem formaliter Metaphyſicè, & Logicè, nego. Formalitas enim Metaphyſica, & Logica non eſt actu à parte rei, niſi remotè, provt datur æquivalentia multiplex, ſeu diverſitas virtualis fundans diverſas formalitates, quarum opifex, & quaſi conſummator eſt intellectus.

Inſtabis 2. Illi gradus vel ſunt idem Metaphyſicè, & Logicè à parte rei, vel quid diverſum formaliter: at non ſunt idem: ergo quid diverſum.

Reſp. nego majorem: Non enim datur formalitas metaphyſica, & logica à parte rei antè operam intellectûs: ergo non datur diverſitas formalitatis actu, aut identitas à parte rei ante operam intellectus: ſicut Michaël, & Raphaël non ſunt diviſi in colore aut indiviſi, quia in vtroque non datur color. Poteſt tamen concedi gradus ejuſmodi eſſe diverſos formaliter remotè, quia datur ex parte rerum diſtinguibilitas ſeu virtualis diſtinctio, quæ eſt fundamentum diſtinctionis formalis.

Inſtabis 3. Saltem datur diſtinctio virtualis inter ſubſtantiam, & corpus: ſed diſtinctio virtualis eſt realis, & vera diſtinctio: ergo datur realis, & vera diſtinctio inter ſubſtantiam, & corpus.

Reſp. diſtinguo majorem: Datur diſtinctio virtualis ante operam mentis inter ſubſtantiam, & corpus, inchoata, concedo: conſummata, nego: ſed diſtinctio virtualis eſt vera diſtinctio, diſtinguo minorem, inchoata, concedo: conſummata, nego. Nam diſtinctio virtualis ante operam mentis, eſt diſtinguibilitas, & fundamentum diſtinctionis formalis; vt enim calor virtualis in Sole non eſt calor formalis, ſed vis æquivalens calori, ſic diſtinctio virtualis, non eſt propriè diſtinctio, niſi potentiâ, & aptitudine, ſed vis æquivalens diſtinctioni, idémque præſtans in ordine ad intellectum, quod præſtarent res à parte rei diſtinctæ, vt mox patebit.

ARTICVLVS II.

An dentur præciſiones objectivæ.

HACTENVS confecimus contra Scotiſtas, gradus Metaphyſicos ante operam mentis non diſtingui realiter aut formaliter actu, & ex naturâ rei in eodem individuo; nunc videndum ſupereſt, an ſola ratione ratiocinante, an ſaltem ratione ratiocinatâ, & cum fundamento in re diſtinguantur inter ſe.

§. I. *Variæ ſententiæ afferuntur cum ſuis principiis.*

TRIPLEX eſt de hac celebri quæſtione ſententia. Prima rudiorum Nominalium. Secunda ſubtiliorum. Tertia Thomiſtarum.

1. Rudiores Nominales docent, nullum prorſus dari fundamentum ex parte rerum, quo intellectus rem conceptibus inadæquatis exprimat; ſed id totum attingi volunt, quod eſt realiter idem in eodem individuo; ita tamen vt dum intellectus idem animal ſibi repræſentat diſtinctè in Petro, quæcumque eidem animali identificantur à parte rei, etiam confusè cognoſcat, putà ſubſtantiam, corpus, &c. Sicut dum oculus videt eminus objectum coloratum, videt colorem quidem diſtinctè, albedinem verò aut nigredinem tantùm confusè: ex quo principio tria ſequuntur.

Primum: nulla datur in eorum ſententia perfecta abſtractio, ſed confuſa duntaxat, quâ vnus

gradus diſtinctè attingitur, alii verò confusè, & quaſi in turba: v. g. Conceptus, quo apprehendo hominem, repræſentat diſtinctè naturam humanam, confusè verò Petrum, aut Ioannem; ſingulos denique homines repræſentat, ſed non ſingillatim, quia non propriis conceptibus, ſed communi cognoſcit; attingit quæ ſunt diſtincta, ſed non diſtinctè; cognoſcit Petrum, ſed non dignoſcit.

Secundum: idem conceptus diverſo reſpectu eſt ſimul confuſus, & diſtinctus; diſtinctus quidem reſpectu gradus, qui determinatè attingitur: confuſus autem reſpectu aliorum, qui in turba cognoſcuntur.

Tertium: cauſa, cur intellectus diſtinctè gradum vnum attingat, non alium, refundenda eſt in ipſum intellectum imperfectè cognoſcentem, ſicut diximus de ebrio vidente geminam lucernam, quæ vnica ſit. Quòd enim videat lucernam, cauſa quidem eſt in lucerna objecta; ſed quòd videat geminam, cauſa eſt in oculo.

II. Subtiliores Nominales in hoc à rudioribus diſſentiunt, quòd aliquod fundamentum à parte rei dari velint, non quidem in objecto ipſo ſubſtantiali, vt vocant, ſed in objecto ſenſibili, ſeu in aliquo extrinſeco connotato. Hæc autem principia ſtatuunt.

Primum: duplex objectum diſtinguunt: v. g. vt Petrus cognoſcatur, duplicem fingunt quaſi Petrum, alterum ſubſtantialem, ſenſibilem alterum; ſubſtantialis latet ſub accidentibus: ſenſibilis eſt ipſa accidentium complexio, ita Petro propria, vt alteri talis non conveniat. Petrus ſenſibilis eſt objectum medium: Petrus ſubſtantialis eſt objectum

terminans, & vltimum, quia ſubſtantia Petri tota attingitur, ſed intermediâ accidentium, quibus vndequaque veſtitur, complexione.

Secundum: fundamentum, quod ponunt à parte rei, eſt Petrus ſenſibilis, ſeu objectum medium, nempe operationes diverſæ, habitudines, ſimilitudines, aut diſſimilitudines; non autem Petrus ſubſtantialis, qui totus ſemper attingitur ab intellectu ſecundùm intrinſeca, quæ dicit.

Tertium: illam accidentium complexionem intellectus creatus, vtpote finitus, ſimul attingere non poteſt, ſed inadæquatè tantùm attingit, in quo diſtinguitur ab intellectu divino, qui ipſam pervidet, & ſupercomprehendit; hinc

Sequitur. 1. Intellectum humanum cognoſcere per varios conceptus inadæquatos rem eandem indiviſibilem, quia cognoſcit per varia media objecta, hoc eſt, per varia accidentia, quæ ipſam rei eſſentiam manifeſtant; res enim vnica, & ſimplex ſubſtantialiter, eſt accidentaliter multiplex. 2. Cognitionem ejuſmodi imperfectam in intellectum imperfectè res cognoſcentem refundi oportere.

III. Tertia ſententia eſt D. Thomæ, fundamentum diſtinctionis, tum ex Petro ſenſibili, tum ex Petro ſubſtantiali, hoc eſt tum ex connotatis extrinſecis, quæ ſunt effectus, & operationes diverſæ, tum ex perfectione intrinſeca objecto vltimo repetentis; quamvis enim Petrus v. g. ſimplex ſit entitavè, & partibus realiter diſtinctis careat, dicitur tamen plures quaſi partes in ſe continere ſeparatim cognoſcibiles, nempe ſubſtantiam, corpus, &c. Item lux v. g. in ſua entitate realiter ſimplex, cùm illuminativa, exſiccati-

va, & calefactiva ſimul ſit, dicitur virtualiter triplex, non tantùm ob accidentia, quibus veſtitur, & effecta diverſa, quæ ab eadem fluunt; ſed etiam ob divitem, fœcundum, & quaſi multiplicem naturæ ſuæ fundum, qui perinde illuminat, exſiccat, & calefacit, ac ſi triplex eſſet entitas realis.

Quare juxta mentem D. Thomæ, res, quæ eſt in ſe realiter vna, multiplex eſt objectivè, & virtualiter; non tantùm propter accidentium variorum complexionem, ſed etiam ob intrinſecam æquipollentiam, ideóque per diverſos conceptus, cognoſci inadæquatè poteſt ſub vna, aut altera æquipollentia, aliis penitus intactis. Sic idem Petrus, vnus realiter; eſt æquivalenter multiplex in ordine ad intellectum vt eſt ſubſtantia, corpus, &c. potéſtque ſecundùm ſubſtantiam cognoſci, non cognitâ animalitate. Ex quibus

Patet 1. illam rationem multiplicis eſſe objectivi, fundari in triplici principio. 1. in operationibus, & connotatis extrinſecis objecti. 2. in perfectione intrinſecâ ejuſdem objecti. 3. in ipſius intellectus ſubtilitate, qui ſua ſagacitate prædicata realiter identificata, ſeparat intentionaliter ac dividit, ita vt vno repræſentato, aliud non repræſentetur, cum quo tamen eſt idem realiter. Ratio eſt, quia intellectus, vtpote forma intentionalis, quidlibet repræſentare ſibi poteſt, nempe corpus, ſpiritum, ſubſtantiam, & accidens, ens, & non ens; nam ex Granado lib. 1. in primam partem, diſp. 6. num. 5. intellectus poteſt diviſa adunare, & adunata dividere.

Finge itaque 1. fundum opulentum in ſubſtantia Petri. 2. Finge complexionem accidentium,

& operationum ex illo fundo diuite profluentium. 3. Finge intellectum tanquam gladium ſpiritalem, qui ex vno connotato cognito, ſe quaſi inſinuat in Petri ſubſtantiam & gradum, vnde fluit illud connotatum, quaſi diuidit intentionaliter, attingítque, aliis intactis.

Patet 2. Gradus ejuſdem individui ante actum præſcindentem intellectus, diſtingui tantùm potentiâ, fundamentaliter, remotè, virtute, & aptitudine. Vnde diſtinctio rationis ratiocinatæ dicitur à Philoſophis aptitudinalis, fundamentalis, virtualis, & inchoata ante ipſam præciſionem. At vbi actu cognoſcuntur præciſivè, & inadæquatè, tunc dicuntur actu diſtingui, eſſe diverſi in eſſe objectivo, eorúmque diſtinctio per intellectum facta, vocatur actualis, formalis, & conſummata; hinc dicuntur tantùm partes virtuales fundamentaliter in eodem individuo ante cognitionem abſtrahentem. At per cognitionem abſtrahentem dicuntur actu diſtingui formaliter. Quid plura? Gradus ſunt diſtinguibiles ante præciſionem actualem: per præciſionem fiunt actu diſtincti. Ante præciſionem actualem, datur diſtinguibilitas: poſt præciſionem actualem datur diſtinctio. Hæc nota.

§. II. *Dantur præciſiones objectivæ inter gradus Metaphyſicos.*

I. ASSERTIO. GRADVS Metaphyſici diſtinguuntur inter ſe, ratione ratiocinata, non tantùm ex parte connotatorum, ſed etiam ex parte ſubſtantiæ, adeòque dantur præciſiones objectivæ. Ita D. Thomas.

Probatur 1. ex Ariſtotele 3. Metaph. textu 10. Vbi docet differentias eſſe extra conceptum generis, & viciſſim genus eſſe extra conceptum differentiarum: ergo ex Ariſtotele inter animal, & rationale datur in Petro aliqua diſtinctio ex parte objecti, quia datur aliqua compoſitio, quæ eſt diſtinctorum vnio: atqui non eſt compoſitio realis ſeu entitatum, non formalis, ſeu formalitatum: ergo virtualis, ſeu æquipollentiæ.

Nec dicas illam compoſitionem aut diſtinctionem de actibus intellectus genus, & differentiam repræſentantibus intelligendum eſſe. Nam contrà primò, hæc propoſitio, *homo eſt animal rationale*, eſſet falſa cùm vnus actus non ſit alius. 2. ait idem Ariſtoteles hominem componi ex genere, & differentia: ergo aliud ſunt genus, & differentia, quàm actus intellectûs, nempe duo conceptus objectivi ex parte rerum.

Probatur 2. à pari: In divinis dantur præciſiones objectivæ inter miſericordiam, & juſtitiam, v.g. ergo & in creatis. Probatur antecedens 1. ex D. Thomâ quæſt. 18. art. 4. in corpore, vbi agit de Deo, docétque nomina, quæ tribuuntur Deo ad exprimendas illius perfectiones, non eſſe ſynonyma, quia licèt ſignificent vnam rem, tamen ſignificant ſub rationibus multis, & diverſis.

Nec dicas S. Doctorem diſtinguere tantùm perfectiones divinas penes connotata in creaturis; nam ſic loquitur in 1. diſtinct. 2. quæſt. 2. art. 3. *Quidam dicunt, quòd iſta attributa, miſericordia, & iuſtitia divina non differant, niſi penes connotata in creaturis, quod non poteſt eſſe*. Quid hoc clarius? Accedit Concilium Toletanum VI. & XI. dum affirmat in ipſa fidei profeſſione ſolum ſi-

lium aſſumpſiſſe humanitatem in eo, quod eſt proprium Filii, non in eo, quod eſt commune Trinitati: ergo eſt aliqua diſtinctio inter naturam, & proprietatem Filii ante operationem intellectus, quia datur aliquid commune in Filio, in quo non fit vnio Verbi cum humanitate, & aliquid proprium in Filio, in quo fiat vnio. Denique SS. Patres loquuntur de attributis divinis tanquam pluribus, vt patet legenti D. Gregorium Nyſſenum lib. 2. de Trinit. ad Euſtat. Ex quibus ſic arguo.

Vbi eſt pluralitas, ibi eſt aliqua diſtinctio: in attributis divinis eſt aliqua pluralitas ex SS. PP. ergo eſt aliqua diſtinctio, non realis, nec formalis: ergo objectiva.

Probatur idem antecedens ratione: In divinis Filius generatur per intellectum, non per voluntatem; Spiritus ſanctus ſpiratur per voluntatem, non generatur: ergo intellectus divinus generat: & non ſpirat: voluntas ſpirat, non generat: natura communicatur Filio, non paternitas. Ex quibus ſic argumentor:

Vel datur realis diſtinctio inter intellectum, & voluntatem divinam, inter naturam, & attributa, vel diſtinctio objectiva. Primum dici non poteſt, quia in Deo omnia ſunt vnum, vbi non obviat relationis oppoſitio: ergo ſupereſt, vt ſit diſtinctio objectiva.

Confirmatur 1. Datur præciſio in Deo quoad functionem realem generandi, & ſpirandi: ergo debet dari præciſio ſecundùm connexionem tali functioni proportionatam.

Confirmatur 2. Hoc ipſo, quòd affirmo vnum ſine alio, hoc ipſo præſcindo: atqui affirmo de

eſſentia divina, quòd communicetur, de paternitate non affirmo: de intellectu quòd generet, non quòd ſpiret: ergo præſcindo.

Reſpondent Nominales, conceſſo antecedente, negando conſeq. & paritatem; fatentur enim dari in Deo præciſiones objectivas propter fœcunditatem naturæ divinæ infinitam, ex qua pullulant variæ rationes objectivæ, at in creatis rebus dari negant, quia ſunt limitatæ.

Contrà: Licèt enim humana natura non adæquet divinæ fœcunditatem, eſt tamen principium diverſarum operationum: ergo ſicut in divina dantur præciſiones objectivæ, quia eſt principium diverſarum operationum, & æquivalens multis perfectionibus creatis realiter diſtinctis, ita in natura humana debent dari præciſiones objectivæ, quia eſt principium æquivalens multis entitatibus.

Probatur 3. Efficaciter, primò quòd diſtinguantur ratione gradus Metaphyſici; nam quæ diſtinctis nominibus ac definitionibus explicantur diſtinguuntur ratione. Gradus Metaphyſici in eodem individuo diſtinctis nominibus, & definitionibus explicantur; ergo diſtinguuntur ratione. 2. cum fundamento in re, tum ex parte connotatorum, quia in eodem individuo diverſi effectus, habitudines, ſimilitudines, ac diſſimilitudines reperiuntur, idem enim Petrus ſentit, ratiocinatur, ſimilis eſt Paulo per humanitatem, diſſimilis per Petreitatem: tum ex parte ipſius ſubſtantiæ, quia intellectus plura diſtinguit certis in rebus, quàm in aliis: ergo habet fundamentum illius diſtinctionis ex parte ſubſtantiæ. Probatur ant. In homine v. g. plura detegit, quàm in lapide. Nam cùm eminus video Petrum, & adverto moveri, ſtatim judi-

co eſſe animal, nec tamen judico eſſe hominem: ergo eſt aliquod fundamentum ex parte ſubſtantiæ hominis eminus viſi, cur judicem eſſe animal, quamvis non judicem eſſe hominem.

Reſpondent, cognoſci hominem confusè, animal autem diſtinctè, quia non attingitur homo, per proprium hominis conceptum diſtinctè, ſed confusè tantùm per conceptum communem animalis, ex quo fit, vt viſo eminus homine affirmare poſſim eſſe animal, licèt dubitem an ſit homo.

Contrà: Sic vrgeo, ex motu cognoſco eſſe animal; deinde vbi propiùs accedo, cognoſco eſſe hominem; ergo aliquid erat in objecto, quod primo intuitu non detexeram, & quod ſecundo detego: ergo debet dari fundamentum illius diſtinctionis ex parte ſubſtantiæ, nempe multiplex æquipollentia.

Diſtinguunt: detego ſecundo intuitu, quod non detexeram primo diſtinctè, concedunt: quod non detexeram confusè, negant.

Contrà: Illud non detexi confusè primo intuitu, quod non eſt principium motus: rationalitas non eſt principium motus, nec habet connexionem cum motu: ergo ex motu hominis ne quidem confusè rationale detegere potui. Ratio eſt, quòd motus non poſſit detegere in ſua cauſa, niſi id quod eſt principium ipſius.

Confirmatur: dum Petrum à longè video moventem ſe, non poſſem negare eſſe hominem, quia idem eſſet objectum judicii, quo judicarem eſſe animal, & eſſe hominem. Et tamen id fieri poteſt: ergo objectum judicii non eſt idem homo. Porrò quòd non poſſim ſimul affirmare eſſe animal,

& negare eſſe hominem, patet, quia contradictoria de eodem objecto affirmari non poſſunt.

Reſpondent, non eſſe contradictionem, quia intellectus diſtinctè cognoſcit animal, & confusè tantùm hominem; at affirmatio, & negatio circa objectum confusè cognitum ſtare poſſunt. Contrà: Nullæ ſunt partes in illo individuo ex adverſariis virtuales in ordine ad intellectum: ergo non poteſt idem individuum cognoſci confusè, & non confusè.

Denique, ille motus, qui detegit animal in Petro, licèt Petrus non eſſet homo, tamen ab eo prodire poſſet: ergo non poteſt detegere hominem etiam confusè. Deindè fundamentum eſt ex parte rei, cur cognoſcam animal diſtinctè, & rationale tantùm confusè: ergo animal, & rationale non ſunt idem in Petro, ſaltem in ordine ad conceptum, quia objectum indiviſibile non poteſt ſimul cognoſci clarè, & non clarè.

Reſpondent, cognoſci clarè per ordinem ad vnum connotatum, nempe ad motum. Contrà: nullum connotatum eſt primum principium ad formandos conceptus, niſi quatenus ordinem diverſum intrinſecum in eodem objecto detegit: ergo datur ille ordo intrinſecus objecto, qui ſit immediatum, & radicale fundamentum illius diſtinctionis. Vt enim vnum connotatum arguit vnum ordinem intrinſecum, ita diverſum connotatum arguit ordinem diverſum intrinſecum, adeòque diverſam æquipollentiam, ſeu virtutem ſubjecti per ſe fœcundam, & multis æquivalentem.

§. III. *Diluuntur objecta.*

HÆc quatuor ſolutionum principia accipe.

I. Idem realiter ſumptum, poteſt eſſe virtualiter, & æquivalenter multiplex, quia poteſt eſſe principium Phyſicum diverſarum operationum, adeóque fundare diverſas eſſentias Metaphyſicas, & Logicas.

II. Idem inadæquatè ſumptum, poteſt concipi, eo, cum quo eſt realiter idem, non concepto, id eſt, res eadem poteſt concipi ſecundùm vnum gradum, licèt non concipiatur ſecundùm alterum ob æquipollentiam. Quare idem poteſt affirmari de eodem realiter ſumpto, & negari, dummodo ſit virtualiter multiplex, & diſtinguatur in eſſe objectivo. Sic poteſt dici de eodem Petro, quòd ſit ſenſitivus, vt eſt animal, & non ſenſitivus, vt eſt rationalis.

III. Aliquando ſunt idem in ſtatu objectivo, & æquivalenter, quæ diſtinguuntur realiter à parte rei. Sic animalitas Petri, & animalitas equi diſtinguuntur realiter, quia identificantur diſtinctis realiter individuis, & tamen ſunt idem æquivalenter à parte rei, in ordine ad conceptum, & formaliter in ſtatu objectivo, viciſsimque ea, quæ ſunt idem realiter à parte rei, diſtinguuntur in eſſe virtuali: ſic in Petro animal, & rationale identificantur; & tamen in eſſe virtuali ſunt duo.

IV. Hinc non valet conſequentia à ſtatu objectivo ad realem, aut à reali ad objectivum: v. g. animal eſt idem cum rationali in re, & tamen in eſſe objectivo, & virtuali diſtinguitur. Cave itaque, ne modum concipiendi ad res ipſas transferas,

ſeras, hoc eſt à ratione objectiva, vt præciſâ per intellectum, ad illam, prout eſt in re, concludas: nec enim attribui debet rebus ipſis ſecundùm ſe, quod ſolùm per denominationem extrinſecam ipſis ob rationes præciſas convenit. His poſitis,

Objicies 1. Quod eſt indiviſum in ſe, non poteſt diſtingui per aliquid extrinſecum: animalitas, & rationalitas in Petro ſunt quid indiviſum in ſe, & abſtractio, quâ dividuntur, eſt extrinſeca rebus ipſis: ergo animalitas, & rationalitas non poſſunt diſtingui in Petro per abſtractionem.

Reſp. diſt. majorem: Quod eſt indiviſum in ſe realiter, & diviſibile æquivalenter, non poteſt diſtingui per aliquid extrinſecum, nego majorem: quod eſt indiviſibile, tam realiter, quàm æquivalenter, concedo: ſed animalitas, & rationalitas ſunt quid indiviſum in ſe, realiter, concedo: virtualiter, nego minorem, & conſeq. Licèt enim idem ſint in eſſe reali, tamen in eſſe virtuali, & objectivo ſunt diverſa per principium tertium.

Inſtabis 1. Rationalitas in ſtatu objectivo diſtinguitur ab animalitate ex dictis: ergo debet principium aliquod illius diſtinctionis aſſignari: at nullum aſſignari poteſt: ergo &c.

Reſp. Vel quæris cauſam effectricem illius diſtinctionis extrinſecam, vel formalem, & intrinſecam, vel materialem, quæ eſt ex parte rerum, extrinſeca, & efficiens eſt intellectus, qui per abſtractionem perficit, & quaſi conſummat diſtinctionem virtualem: formalis, & intrinſeca eſt ipſum eſſe objectivum repræſentatum, quod accipit ab intellectu abſtrahente gradus præciſus, dum ab eo in novo ſtatu conſtituitur. Vt enim Petrus

intrinſecè à parte rei per ſuum eſſe reale diſtinguitur à Paulo, ita rationale diſtinguitur ab animali intrinſecè per ſuum eſſe objectivum diſtinctione rationis, dum eſt ſub præciſione, habétque vnitatem formalem ab vnitate formali animalis diſtinctam. Cauſa denique materialis ex parte rerum duplex eſt; prima eſt connotatum extrinſecum, v. g. ratiocinatio, ſecunda, ipſa virtus ratiocinandi Petro intrinſeca.

Inſtabis 2. Animal, & rationale diſtinguuntur in eſſe objectivo repræſentato intrinſecè: ergo diſtinguuntur vt res, & res.

Reſp. diſt. ant. Diſtinguuntur intrinſecè formaliter, concedo antecedens: diſtinguuntur intrinſecè realiter, nego ant. & conſeq. nempe duæ ſunt formalitates ſub præciſione, ſed non duæ entitates.

Inſtabis 3. Illa diſtinctio vel eſt intrinſeca objecto ſimpliciter à parte rei, & ita incidimus in ſententiam Scoti: vel purè extrinſeca, & ita cum Nominalibus ſentimus.

Reſp. Diſtinctionem non eſſe intrinſecam objecto à parte rei, quia gradus non diſtinguuntur actu ante operam mentis, licèt diſtinguibilitas ſit intrinſeca, quia diſtinguuntur potentiâ; at intrinſeca eſt eidem objecto ſub eſſe intentionali, & præciſivo, quia animal per intellectum extrinſecè abſtrahentem, à rationali in eſſe objectivo diſtinguitur vt formalitas à formalitate.

Inſtabis 4. Ergo rationale à parte rei eſt formaliter animal.

Reſp. diſting. Eſt formaliter realiter ſeu phyſicè animal, concedo: formaliter metaphyſicè, & logicè, nego; in hoc enim errant adverſarii, quod

tranſferant ad rem ipſam id quod convenit tantùm rei in ſtatu objectivo.

Objicies 2. Dum cognoſcitur rationale in Petro, vel realitas, quæ eſt à parte rei, tota cognoſcitur, vel non cognoſcitur tota; ſi tota, ergo nihil remanet à parte rei cognoſcendum: ſi non tota, ergo remanet aliquid cognoſcendum à parte rei.

Reſp. Totam realitatem Petri, quæ eſt à parte rei, cognoſci, ſed ſecundùm vnam virtualitatem rationalis, non ſecundùm alias virtualitates: ergo, inquies, remanet aliquid cognoſcendum à parte rei. Diſt. aliquid virtuale, concedo: aliquid reale, nego; ſicut in divinis, quando producitur filiatio, non producitur natura divina, quæ filiationi identificatur. Verbo dicam, totus Petrus cognoſcitur totalitate reali, ſed non totalitate æquivalentiæ.

Inſtabis 1. Virtualitates illæ ſunt reales, & ſunt diſtinctæ: ergo ſunt diſtinctæ realiter, nemine cogitante.

Diſt. antecedens: Sunt reales, & diſtinctæ virtualiter, concedo anteced. ſunt reales, & diſtinctæ realiter, nego anteced. & conſeq. 2. Nego conſeq. conceſſo antecedente, tranſit enim argumentum à diſtinctione virtuali ad realem, ideóque non valet juxta quartum principium.

Inſtabis 2. Formalitas rationalis, vt eſt diſtincta virtualiter, ab animali, vel eſt realitas aliqua, vel non: Si primum, ergo dum cognoſcitur tantùm animal, non cognoſcitur omnis realitas, quæ eſt in homine: ſi ſecundum, ergo nihil eſt.

Reſp. Rationale, vt eſt virtualiter diſtinctum ab animali, duo dicere; primum, totam Petri realitatem; ſecundum, virtutem ratiocinandi, adeò-

que dicere totam Petri entitatem, vt eſt principium ratiocinandi: ſicut animal, vt eſt diſtinctum virtualiter à rationali, eſt tota realitas, quatenus eſt principium ſentiendi. Quid plura? vtrobique tota individui entitas reperitur, ſed ſub diverſa formalitate, & æquivalentia.

Objicies 3. Idem non poteſt ſimul cognoſci, & non cognoſci: ſi dantur conceptus objectivi, ejuſdem rei diverſi, idem cognoſcitur, & non cognoſcitur, quia idem Petrus cognoſcitur ſecundùm animalitatem, quæ eſt idem realiter cum ipſo, & non cognoſcitur ſecundùm rationalitatem: ergo non dantur conceptus objectivi.

Prob: major. Quia cognoſci, & non cognoſci, ſunt duo contradictoria. 1. Retorqueo argumentum, implicat contradictionem idem cognoſci confusè, & non confusè: idem Petrus in ſententia Nominalium cognoſcitur confusè, & non confusè; confusè ſecundùm gradum animalitatis, & non confusè ſecundùm gradum rationalitatis.

2. Diſt. maj. Idem non poteſt cognoſci ſecundùm vnam æquivalentiam, & non cognoſci ſecundùm aliam, nego: ſecundùm eandem æquivalentiam, conc. At idem Petrus cognoſcitur ſecundùm animalitatem, & non cognoſcitur ſecundùm rationalitatem, quæ ſunt duæ virtualitates. Certè idem homo poteſt exprimi quoad gradum animalis, licèt non exprimatur quoad gradum rationalis, nec tamen ſequitur exprimi ſimul, & non exprimi à parte rei, ſed exprimi tantùm quoad vnum gradum & non quoad alium: ergo à pari poterit cognoſci ſecundùm vnum gradum, & non cognoſci ſecundùm alium.

Inſtabis 1. Implicat contradictionem idem exi-

ſtere, & non exiſtere: produci, & non produci ſecundùm diverſos gradus, & inadæquatè, quia idem exiſteret, & non exiſteret, diſtingueretur à ſe ipſo, & non diſtingueretur: ergo à pari implicat contradictionem idem cognoſci, & non cognoſci. Diſpar ratio eſt, quòd exiſtentia entis ſit ſimpliciſſima, ipsáque productio attingat exiſtentiam entis, quæ eſt indiviſibilis; cognitio autem eſſentiam phyſicam, quæ eſt diviſibilis virtualiter in plures eſſentias metaphyſicas, quarum vnaquæque ſit objectum cognitionis, ob fœcunditatem individui, fundatam in ipſa ſubſtantiæ, vt ita dicam, opulentia, & in diverſis operationibus, quæ ex fundo rei divite dimanant.

Inſtabis 2. Non magis repugnat idem habere diverſas producibilitates, quàm diverſas cognoſcibilitates; nam exiſtentia ſequitur eſſentiam: ergo ſicut dantur eſſentiæ partiales metaphyſicæ, ita debent dari partiales exiſtentiæ, ac proinde productiones diverſæ, quæ terminentur ad partiales exiſtentias, vna ad vnam, alia ad aliam. Nego paritatem, tum quia productio attingit totum indiviſibiliter objectum, aliter entitas rei diſtingueretur à ſe ipſa; cognitio autem abſtractiva tantùm partialiter, & inadæquatè, tum quia ipſa productio terminatur ad cognoſcibilitates illas, vt ſunt realiter idem, non autem vt ſunt objectivè, & æquivalenter multiplices.

Inſtabis 3. In divinis producitur filiatio, non producitur eſſentia divina eidem identificata: ergo ſaltem à pari poterit produci animalitas Petri, non productâ rationalitate. Negat paritatem Suares Luſitanus, quia non eſt eadem fœcunditas naturæ creatæ, quæ eſt divinæ; illa enim finita eſt,

te rei realis , aut ſaltem formalis ante operam mentis.

Reſp. Si impoſſibilis eſſet intellectus inadæquatè concipiens , impoſſibiles quoque forent termini inadæquatè ſignificantes , adeòque impoſſibilis propoſitio ; daretur tamen à parte rei fundamentum concipiendi vnum gradum ſine alio, eſsétque per accidens reſpectu objecti, quòd non conciperetur inadæquatè.

Objicies 6. Præciſio ſe tenet ex parte intellectus: ergo non ex parte objecti.

Diſt. ant. ſe tenet ex parte intellectus efficienter , concedo : terminativè , nego antecedens. Nam eſt terminativè in objecto , quatenus ad vnam objecti partem virtualem terminatur , non ad aliam. Sicut vnio humanitatis in Chriſto , terminatur ad relationem Verbi immediatè , non autem ad relationem Patris. Deinde alii ſic diſtinguunt , præciſio formalis ſe tenet ex parte intellectus , concedunt : objectiva , negant.

Objicies 7. In hac ſententia deſtruitur forma ſyllogiſtica , vt patet in hoc ſyllogiſmo :

Hoc animal cognoſcitur :

Hoc rationale eſt hoc animal :

Ergo hoc rationale cognoſcitur.

Reſp. negandam eſſe conſeq. quia mutatur ſuppoſitio , dum à ſtatu præciſionis , transferuntur ad ſtatum realem hi duo termini , *hoc animal*, & *hoc rationale*. Quare diſt. hoc animal cognoſcitur adæquatè , nego : inadæquatè , concedo.

Objicies 8. Non datur præciſio in cognitione intuitiva : ergo nec in abſtractivâ , nego paritatem ; nam abſtractiva cognoſcit per alienas ſpecies : ergo non debet repræſentare rem , prout eſt

in ſe, ſed prout convenit cum aliis; convenit porrò cum aliis inadæquatè, v. g. homo inadæquatè cum leone, ideóque ſpecies illæ inadæquatam tantùm rationem repræſentare debent. At cognitio intuitiva attingit totum objectum; cognoſcit enim prout eſt in ſe: ergo totam objecti naturam repræſentare debet cum varia ac multiplici æquivalentia, quam habet in ordine ad intellectum inadæquatè cognoſcentem.

Quæres 1. vtrum intellectus intuitivè cognoſcens poſſit cognoſcere inadæquatè objectum æquivalenter multiplex. Reſpondent aliqui Theologi poſſe; ſic Beatus dum videt Deum intuitivè, non videt ſecundùm omnem rationem; quâ cognoſcibilis eſt, aliter Deum comprehenderet.

Quæres 2. An dum Deus videt voluntatem ſuam ſpirantem, videat diſtinctam virtualiter ab intellectu. Reſpondent Theologi videre, non tantùm in ordine ad conceptus noſtros, quibus Deus videt vnum ab alio præſcindi poſſe, ſed etiam in ordine ad entitatem ipſam infinitâ quâdam fœcunditate pollentem, & duobus æquivalentem, nec tamen ideò Deus præſcindit: vt enim non judicat per realem conceptuum compoſitionem, ita nec præſcindit per actuum diſtinctionem, ſed per ſimplicem actum penetrat totam ſuam virtualem amplitudinem, novitque quot, & quibus, & quomodo æquivaleat; hinc habet conceptum æquivalentem huic propoſitioni: ego, & filius vnum ſumus naturâ, non proprietate.

DISPVTATIO II.

De natura vniuerſalium in genere.

HÆc diſputatio ſex articulis conſtabit: 1. quæret, an ſint vniverſalia: 2. quid ſint: 3. quomodo exiſtant, an ante, an poſt operam intellectus: 4. quâ intellectûs operatione fiant: 5. an ſervent vniverſalitatem, dum actu prædicantur: 6. denique quot ſint.

ARTICVLVS I.

An dentur vniverſalia.

ANTE vniverſalis naturæ exiſtentiam, quàm probem, juvat varias illius ſpecies explicare, ne ipſa nominis appellatio fallat. Quare ſit

§. I. *Quotuplex, & quid ſit vniverſale.*

I. VNIVERSALE ſonat vnum verſus alia, ſeu vnum dicens ordinem ad multa.

II. Dividitur in complexum, & incomplexum; complexum eſt oratio vniverſalis vt propoſitio, vel argumentatio, quæ ſit principium ſcientiæ, ſemper, & vbique vera. De hoc vniverſali intelligendus eſt Ariſtoteles, cùm ait vniverſale eſſe principium ſcientiæ, & lib. 1. Poſter. cap. 21. pronunciat vniverſale neque eſſe hoc aliquid, neque nunc, neque alicubi, quia veritas iſtiuſmodi propoſitio-

num abſtrahit ab omni loco, tempore, & ſingularitate, ſed de hoc vniverſali hîc non agitur.

III. Incomplexum eſt terminus vniverſalis, ſeu vniverſale vnâ voce expreſſum, quod in ſe vnum, commune eſt multis: ſic animal in ſe vnum eſt, & tamen commune leoni, equo, &c. de hoc porrò vniverſali hîc agitur.

IV. Incomplexum quintuplex, in cauſando, in ſignificando, in repræſentando, in eſſendo, & in prædicando.

V. Vniverſale in cauſando, eſt cauſa vniverſalis multorum effectuum productrix, vt Sol aut Deus.

VI. In ſignificando, eſt vox communis multa ſignificans, vt vox, homo.

VII. In repræſentando, eſt idea ſeu imago vniverſalis, quæ multa repræſentat: ſic idea, quam habet artifex de fabricanda domo, plures domos ad ſui ſimilitudinem exprimendas exhibens.

VIII. In eſſendo, quod Metaphyſicum dicitur, eſt vnum aptum ineſſe multis vnivocè, ac diviſim de quo Ariſtoteles 7. Metaph. cap. 13. τοῦτο γὰρ λέγεται καθόλου, ὃ πλειόσιν ὑπάρχειν πέφυκε, *univerſale illud dicitur, quod pluribus aptum eſt ineſſe*: ſic humanitas in Ioanne, & Socrate, apta eſt ineſſe; eſt objectum Metaphyſicæ, quia hujus ſcientiæ eſt communes rerum notiones contemplari.

IX. In prædicando, ex Ariſtotele lib. 1. de Interpretatione, eſt vnum aptum prædicari de multis, λέγω καθόλου μὲν, ὃ ἐπὶ πλειόνων πέφυκε κατηγορεῖσθαι, id eſt, *univerſale quidem dico, quod aptum eſt pluribus attribui*, vt homo Petro, & Paulo. Dicitur Logicum, quia Logicæ eſt ſpectare naturas, vt prædicantur; quare Logicum diſtin-

I vj

guitur à Metaphyſico per prædicabilitatem, quæ eſt affectio vniverſalis Metaphyſici: de vtroque hîc tantùm agimus, ſed vt definitionem intelligas.

x. Tria obſervanda ſunt. Primum, ad naturam vniverſalis propriè dicti tria requiruntur, vnitas, aptitudo, & multiplicitas. Non enim natura vniverſalis debet in multis quomodocumque reperiri, ſed ita vna eſt per intellectum, & apta rebus ineſſe, aut de iis prædicari, vt in illis à parte rei multiplicetur. Per vnitatem convenit cum analogis, quæ habent aliquam vnitatem, ſed differt ab iiſdem, quòd perfectam vnitatem habeat; analoga verò tantùm imperfectam. Vnitatem ſequitur aptitudo; nam ex eo, quòd natura eſt vna vnitate communi, apta eſt iiſdem ineſſe, & attribui. Denique eſt multiplex, quia eſt cum ſui diviſione in inferioribus: ſic animal eſt multiplex in leone, & equo, quia vtrique ineſt cum ſui diviſione. Dicitur denique prædicari vnivocè, quia multis ex natura ſua tribuitur, quale ipſum eſt; hinc

xi. Natura divina, licèt exiſtens in tribus perſonis, aut anima rationalis in multis partibus corporis, non tamen ſunt vniverſales, quia illa eſt vna in tribus perſonis numero, non multiplex, & cum ſui diviſione; hæc verò in multis partibus corporis; hinc albedo eadem divinitùs reproducta in multis parietibus, non eſt vniverſalis, ſed ſingularis, quia non eſt cum ſui diviſione.

xii. Secundum, Aptitudo ad eſſendum in multis eſt indeterminata, & indifferens de ſe, vt priùs ſit in vno, quàm in altero, ideóque addidi vocem hanc, vnivocè, in quo à ſingularibus diſcrepat, quæ ita

addicuntur vni individuo, & quaſi mancipantur, vt communicari alteri non poſſint. Deinde ab analogis attributionis, quia inſunt potiùs analogato primario, quàm ſecundario.

XIII. Tertium, hæc definitio explicat vniverſale in concreto, quia explicat id quod includit vniverſale, tam materialiter, quàm formaliter; materialiter eſt natura communicabilis, nempe homo à parte rei, cui vniverſalitas accidit: formaliter verò eſt ipſa naturæ vnitas, & communicabilitas; hæc porrò definitio ita naturam communicabilem, & ejus vnitatem explicat, vt natura in recto, vniverſalitas in obliquo more concretorum exprimatur. Verbo dicam, definitur natura, prout ſubeſt vniverſalitati.

§. II. *An dentur naturæ vniverſales.*

I. ASSERTIO. DANTVR naturæ vniverſales de multis prædicabiles. Hæc aſſertio eſt contra Heraclitum, & Cratylum.

Probatur 1. ex Ariſtotele, qui lib. de interpret. paſsimque in Metaph. ait rerum alias eſſe vniverſales, alias particulares, ſeu ſingulares.

Probatur 2. ratione: natura vniverſalis eſt vna apta ineſſe, & prædicari de multis vnivocè, & diviſim: dantur naturæ aptæ ineſſe multis, & de iiſdem prædicari: ſic animal aptum eſt ineſſe homini, & equo, homo Petro, & Ioanni, & iiſdem poteſt attribui: ergo dantur naturæ vniverſales reales.

2. Objectum ſcientiæ debet eſſe reale: naturæ vniverſales ſunt objectum ſcientiæ; nam ex 2. de anima tex. 60. *vniverſalium eſt ſcientia*: ergo

naturæ vniverſales ſunt reales. Certè ex Ariſtotele ſcientia non eſt de ſingularibus, quia ſingularia mutationi obnoxia ſunt, objectum verò ſcientiæ immutabile & æternum; hinc probat 1. Poſter. tex. 43. ſcientiam per ſenſum non acquiri, quia ſenſus eſt particularium, ſcientia vniverſalium.

Objicies 1. ex Ariſtotele lib. 7. Metaphyſ. c. 13. tex. 45. genera, & ſpecies ſubſtantiarum nihil ſunt: genera, & ſpecies ſubſtantiarum ſunt naturæ vniverſales: ergo naturæ vniverſales nihil ſunt.

Reſp. 1. diſtinguo majorem: genera, & ſpecies ſubſtantiarum nihil ſunt, id eſt non ſunt ſubſtantiæ primæ, & ſingulares, concedo: id eſt, non ſunt ſubſtantiæ ſecundæ, & vniverſales à parte rei, ſubdiſtinguo, formaliter, concedo, fundamentaliter, nego: ſubſtantiæ enim ſecundæ, & vniverſales inſunt ſingularibus, ratione convenientiæ, & ſimilitudinis, quam inter ſe habent, ſaltem fundamentaliter, quamvis formaliter ſumptæ, partus ſint mentis abſtrahentis.

Objicies 2. Nulla res poteſt eſſe ſimul vniverſalis, & ſingularis, quia hæc ſe mutuò deſtruunt; vniverſale enim eſt in multis, ſingulare in multis eſſe nequit, vtpote ad vnum determinatum: at nihil eſt, quod ſingulare non ſit; nam quidquid eſt, vel eſt increatum, vel creatum: ſi increatum, Deus eſt, iſque ſingularis: ſi creatum, eſt à Deo productum, adeòque terminus actionis, quæ ad ſingulare per ſe exiſtens terminatur: ergo nulla res eſt vniverſalis.

Reſp. diſt. maj. Nulla res poteſt eſſe ſimul vniverſalis, & ſingularis, eodem reſpectu, conc. diverſo reſpectu neg. maj. porrò natura à parte rei, vt cōtracta per

differentiam numericam, eſt ſingularis; vt autem ſimilis eſt in multis à parte rei, eſt vniverſalis fundamentaliter, & per mentem à differentiis individuantibus abſtracta, eſt vniverſalis formaliter; hinc res, quæ ſunt à parte rei, ſingulares ſimul ſunt & vniverſales, quia principium diſſimilitudinis eſt natura ſingularis, principium verò ſimilitudinis eſt natura vniverſalis ſaltem fundamentaliter; at res partim ſunt ſimiles, partim diſſimiles. Alii reſpondent, quidquid eſt à parte rei, eſſe quidem ſingulare per ſe, per accidens autem vniverſale, adeóque eſſe terminum productionis divinæ per ſe, quà ſingulare, & per accidens, quà vniverſale.

Inſtabis 1. Vnum, & multa contradictionem implicant: at vniverſale eſt vnum, & multa: ergo, &c.

Reſp. 1. Nego min. Sed eſt vnum in multis. 2. diſt. maj. vnum, & multa eodem reſpectu implicant, conc. maj. diverſo reſpectu, neg. maj. at vniverſale eſt vnum, & multa diverſo reſpectu; vnum vt mente concipitur, multa vt eſt à parte rei aut iterum diſtinguo, vnum fundamentaliter à parte rei & multa implicant, nego: vnum formaliter à parte rei, & multa, concedo.

ARTICVLVS II.

De natura vniverſalium.

MVLTIPLEX eſt ſententia de natura vniverſalium. Ideam finxit Plato à rebus ſeparatam: Nominales conceptum: Scotus ante operam mentis à parte rei: D. Thomas poſt opus mentis eſſe voluit. Plato ante multa poſuit, quia idea rerum eſt ante res ipſas: Nominales poſt mul-

ta, quia voces, & conceptus rebus ſunt poſteriores. Scotus vnum in multis eſſe voluit, ſed ante operam mentis: Ariſtoteles verò cum D. Thoma poſt operam mentis.

§. I. *An Vniverſale ſit idea Platonica?*

I. OBSERVATIO. TESTATVR Ariſtoteles 1. Metaph. cap. 6. Platonem per naturas vniverſales, quaſdam ideas intellexiſſe, quas ſic explicat Ariſtoteles juxta mentem præceptoris. 1. Illas à rebus ſingularibus ſeparat tanquam formas communes, & exemplaria, ex quibus ſingula quæque, tanquam ex principiis communibus fluant, & quaſi exprimantur: v. g. vnum hominem communem conſtituit Plato, ex quo tanquam exemplari ſinguli homines ducantur propagentúrque: ſicut ex vno ſigillo diverſæ formæ diverſis ſubjectis, putà ceræ aut chartæ imprimuntur. 2. Voluit eas ingenerabiles, incorruptibiles, & æternas, quarum ad ſimilitudinem ſingula fingerentur.

II. OBSERVATIO. Auguſtinus lib. 22. de Civit. Dei cap. 26. Marcilius Ficinus in Theologiâ, Platonem ab hoc errore vindicare conantur, docéntque per ejuſmodi exemplaria, ipſum intellexiſſe primigenias, & archetypas ideas ſeu immutabiles, & æternas rerum faciendarum rationes in mente divina exiſtentes, ad quas Deus, vtpote agens ex arte, antè reſpiciat, quàm quidquam efficiat, opúſque exigat ſuum. His obſervatis,

I. ASSERTIO. Ideæ Platonis primo ſenſu explicatæ, fictitiæ prorſus ſunt, & impoſſibiles.

Probatur 1. Quia exiſterent, & non exiſterent, quod implicat contradictionem; exiſterent, quia

omne principium rei exiſtit; prius eſt enim eſſe, quàm operari: at illæ ideæ ſunt principia rerum ſingularium ex mente Platonis: non exiſterent autem, quia eas à ſingularibus ſejungit Plato, vúltque eſſe nudas quaſdam eſſentias, quæ exiſtentiam non involvant: at quidquid exiſtit eſt ſingulare.

Probatur 2. Illæ eſſentiæ eſſent intrinſecæ rebus, & extrinſecæ ſimul; eſſent intrinſecæ, quia ſingularium eſſentiam conſtituerent, nihil autem magis intrinſecum rei, quàm quod eſſentiam ipſius conſtituit: eſſent quoque extrinſecæ, quia à ſingularibus eas Plato ſeparat. Denique ex eodem auctore, formæ illæ vniverſales ſunt æternæ, & ingenerabiles: ergo datur aliquid ab æterno realiter exiſtens præter Deum, quod fidei repugnat.

II. Assertio. Ideæ etiam ſecundo ſenſu acceptæ non ſunt naturæ vniverſales, de quibus ſcientiam dari volunt Philoſophi.

Probatur 1. Quia ideæ ſecundo ſenſu acceptæ, ſunt ipſe Deus realiter: at ſcientiam quærunt Philoſophi non de Deo ſolo, ſed de rebus à Deo diſtinctis.

Probatur 2. Quodlibet vniverſale debet poſſe de multis prædicari: idea in mente divina contenta, non eſt apta prædicari de multis; nam v.g. idea, quam Deus habet de Petro, & Paulo, non poteſt verè affirmari de Petro, & Paulo; aliter enim, dum proferrem hanc propoſitionem, *Petrus eſt homo*, ſenſus eſſet, Petrus eſt homo in divina eſſentia repræſentatus, ſeu Petrus eſt idea hominis in mente Dei exiſtens, quo nihil inſulſius.

Objicies 1. Plato ſcientiam admiſit de rebus neceſſariis, & immutabilibus: at naturæ, quæ ſunt

in ſingularibus, non ſunt neceſſariæ, & immutabiles: ergo debent dari aliæ naturæ à ſingularibus ſeparatæ, quæ ſunt ideæ Platonis.

Reſp. Id probare tantùm dari, naturas vniverſales, quæ ſecundùm connexionem prædicati cum ſubjecto neceſſariæ, & immutabiles ſint, ſive ſeparentur ab inferioribus, ſive non.

Inſtabis: Debet dari aliquod exemplar extra Deum, ad quod intendat, vt artifex, dum creaturas producit; non aliud, quàm idea Platonis: ergo datur idea Platonis.

Reſp. neg. maj. Dum enim Deus agit vt artifex, agit ex idea interna, & mentali, quæ eſt Verbum divinum, quatenus exemplar eſt rerum creatarum, in quo quidquid factum eſt, videt, juxta illud D. Ioannis 1. *Quod factum eſt, in ipſo vita erat.*

§. II. *An vniverſale ſit vox aut conceptus?*

NOMINALIVM venerabilis reſtaurator Ochamus putavit prima parte Logicæ ſuæ c. 14. & 15. non alia eſſe vniuerſalia, quàm voces, & conceptus pluribus rebus communes. Primus auctor hujus ſententiæ, teſte Aventino lib. 6. Annalium Boiorum fuit Roſſelinus Abaillardi magiſter, quam ferè extinctam revocavit Ochamus.

I. ASSERTIO. Vniverſale non eſt tantùm vox.

Probatur 1. Quod poteſt prædicari de multis non eſt tantùm vox: vniverſale poteſt prædicari de multis: ergo non eſt tantùm vox. Probatur maj. ſi vox prædicaretur tantùm de multis, cùm dico, homo eſt animal, ſenſus eſſet, vox hominis eſt vox animalis, quod ridiculum.

Probatur 2. Scientia eſt de vniverſalibus, ſed ſcientia non eſt tantùm de vocibus: ergo vni-

verſalia non ſunt tantùm voces. Certè nemo dixerit Phyſicam, dum in cognoſcenda hominis natura allaborat, vocem tantùm hominis inquirere. Ad hæc, vniverſalis affectiones ſunt ex Philoſopho, 1. eſſe aptum, vt pluribus inferioribus inſit, 2. non generari, nec corrumpi per ſe, ſed ratione ſingularium, in quibus eſt: at hæc vocibus non conveniunt; falſum enim eſt Platonem v. g. eſſe vocem, *homo*, vocabulum, *animal*, eſſentialiter de homine, & bruto prædicari, &c.

II. Assert. Vniverſale non eſt conceptus formalis, etiam repræſentativè ſumptus.

Probatur auctoritate Ariſtotelis lib. de interpr. cap. 5. vbi res dividit in vniverſales, & ſingulares: ergo dantur res vniverſales præter conceptus. Idem 7. Metaph. cap. 14. probat contra Platonem vniverſalia à ſingularibus non eſſe ſeparata: at conceptus ſeparantur à ſubſtantiis ſingularibus; nam ſubſtantiæ ſunt à parte rei, conceptus verò per mentem. 3. Vniverſalia ſunt ſæpiſſimè ſubſtantiæ ex Ariſtotele, qui diſtinguit ſubſtantias in vniverſales, & ſingulares, docétque ſubſtantias ſecundas non eſſe in ſubjecto: at conceptus ſunt accidentia, quæ menti inhærent tanquam ſubjecto: ergo conceptus non ſunt naturæ vniverſales.

Probatur 2. ratione: Illud non eſt vniverſale Metaphyſicum aut Logicum, quod non eſt primò, & per ſe prædicabile: conceptus non ſunt primò, & per ſe prædicabiles: ergo non ſunt vniverſale Metaphyſicum aut Logicum.

Probatur min. Dantur quædam propoſitiones, in quibus conceptus non ſunt primò, & per ſe prædicabiles: ergo nulli conceptus ſunt per ſe primò prædicabiles. Probatur ant. v. g. in hac propoſi-

tione : *Hæc domus ad me pertniet*, aut in iſta, *Petrus ſuſpendatur*, conceptus primò, & per ſe non prædicantur : nam ſenſus primæ propoſitionis eſſet, *conceptus hujus domus eſt idem cum conceptu ad me pertinentis :* Secundæ verò, *conceptus Petri idem eſt cum conceptu ſuſpenſi*, quod eſt ridiculum. Item *cùm credo vnum eſſe Deum*, ſenſus eſſet, *credo conceptum vnius, eſſe conceptum Dei :* Atqui hoc dici non poteſt ; quia actus ille Deum immediatè non attingeret, ſed tantùm aliquid creatum, nempe Dei conceptum. Item actus amoris Dei, qui ex illo actu fidei conſequeretur, haberet pro objecto conceptum Dei : at non amatur conceptus Dei, ſed Deus ipſe.

Confirmatur vtraque aſſertio auth. D. Anſelmi lib. de Incarnat. cap. 2. ſic loquentis, *Cautiſſimè ad ſacræ paginæ quæſtiones accedant, ſunt monendi illi vtique noſtri temporis Dialectici :* (immò Dialecticæ hæretici) *qui quidem non niſi flatum vocis putant eſſe vniverſales ſubſtantias.* Quare juxta D. Anſelmum propè eſt, vt in hæreſim incidant Nominalium ſectatores.

Addidi vocem illam, tantùm, quia non nego voces, & concepus eſſe vniverſales in ſignificando, & in repræſentando. Deinde ſicut ab aliis rebus ſingularibus vniverſale poſſumus abſtrahere, v. g. à multis hominibus naturam humanam, ita à multis conceptibus aut vocibus præſcindi poteſt ratio communis, quæ verè ſit vniverſalis, ſed hoc ſenſu Nominales non vſurpant.

Objicies 1. Soli conceptus affirmantur in vera propoſitione : ergo ſoli conceptus ſunt vniverſales. Probatur ant. Affirmatur in propoſitione vera id quod eſt verum : ſoli conceptus ſunt veri : ergo

ſoli conceptus affirmantur in propoſitione vera.

Reſp. diſt. maj. Affirmatur in propoſitione id quod eſt verum, veritate objectivâ, conc. formali tantùm, nego: ſoli conceptus ſunt veri, diſting. min. veritate objectivâ, nego minorem: formali, conc. min. Duplex nempe veritas; formalis altera ex parte intellectus, altera objectiva ex parte rerum; illa conceptibus, hæc rebus tribuitur.

Inſtabis: Conceptus ſunt etiam veri veritate objectivâ, quia ſunt imagines rerum: ergo ſunt vniverſales.

Reſp. diſting. conſeq. Sunt vniverſales in eſſendo, nego conſequentiam: in repræſentando, concedo conſequentiam: at hîc agitur de vniverſali in eſſendo, & prædicabili, non de vniverſali in repræſentando, quod ſingulare per ſeſe eſt.

Objicies 2. Species, & genera ſubſtantiarum non ſunt ſubſtantiæ apud Ariſtotelem: ergo ſunt voces, & conceptus.

Reſp. diſt. ant. Non ſunt ſubſtantiæ primæ vel ſingulares, quæ ſimpliciter, & maximè ſunt ſubſtantiæ, quòd ſine aliarum fulcro ſubſiſtant, concedo: non ſunt ſecundæ, & vniverſales ſubſtantiæ, quæ in primis ſubſiſtunt, vt animal, & homo in Socrate, nego.

ARTICVLVS III.

An vniverſale ſit ante operationem intellectus.

CVM hæc quæſtio Thomiſtas inter, & Scotiſtas magna animorum contentione diſputetur, ideò accuratè pertractari à nobis debet. Qua-

re definiendum primò, quid ſit vnitas, & quotuplex. Secundò, in quo conveniant, & diſcrepent vtriuſque ſententiæ patroni. Tertiò, quid ſentiamus, aperiendum.

§. I. *Obſervanda quædam de vnitatis natura, & partitione.*

I. VNVM definitur, quod eſt indiviſum in ſe, & diviſum à quolibet alio. Vniverſaliter, inquit Ariſtoteles, lib. 5. Metaph. cap. 5. *Quæcumque non habent diviſionem, quatenus diviſionem non habent, eatenus ſunt vnum, vt ſi homo prout homo, non habet diviſionem, vnus eſt homo*; hinc vnitas definitur, indiviſio entis, & diviſio à quolibet alio.

II. Triplex eſt vnitas, numerica, ſpecifica, & generica, quia natura ſpectari poteſt, vel quatenus eſt vna numero, vel quatenus eſt vna ſpecie, & multiplex numero, vel quatenus eſt vna genere, & multiplex ſpecie, juxta Ariſtotelem loc. cit. *Alia*, inquit, *ſunt vnum numero, alia ſpecie, alia genere.*

III. *Vnum numero ſunt, quorum materia eſt vna*, id eſt, quorum entitas eſt vna, ſeu indiviſa in ſe, & indiviſibilis in plures, qualis ipſa eſt: ſic Paulus eſt vnus numero, quia licèt poſſit dividi in corpus, & animam, non eſt tamen diviſibilis in multos Paulos, qualis ipſe eſt.

IV. *Specie ſunt vnum, quorum ratio vna eſt*, id eſt quorum definitio, & ratio eſſentialis eſt vna. Sic Petrus, & Paulus ſunt vnum in ſpecie humana, quia ratio eſſentialis naturæ humanæ in vtroque eadem eſt.

V. *Genere vnum ſunt, quorum eadem prædicationis figura*, inquit Ariſtoteles, id eſt, ea dicun-

tur eſſe vnum vnitate generis, quæ ſunt in eodem prædicamento: ſic equus, & homo, ſunt vnum genere, quia ſunt in eodem ſubſtantiæ prædicamento.

VI. Vnitas formalis eſt vnitas ſeu indiviſio naturæ communis: at omnis natura communis, vel eſt genus, vel ſpecies: ergo vnitas formalis, vel eſt generica, vel ſpecifica; nam vnitas numerica ſeu individuans, quâ res quælibet in ſuo eſſe ſingulari conſtituitur, nulli eſt alteri communicabilis, dicitúrque hæcceitas, vt Petreitas, & Pauleitas.

VII. Diſtinctio opponitur vnitati, vel potiùs multitudo, quæ fit per diſtinctionem.

§. II. *In quo conveniant, & diſcrepent D. Thomas, & Scotus.*

I. IN tribus conveniunt, 1. ambo vniverſale tum ex natura, tum ex vnitate generica aut ſpecifica componunt, quia vniverſale concretum eſt; ergo naturam dicit, vt ſubjectum, & vnitatem, vt formam. 2. Subjectum vniverſalitatis apud vtrumque reale eſt, & ante operam mentis, ideóque vniverſale materialiter ſumptum dari à parte rei fatentur ambo. 3. Singularia, licèt à parte rei diſtincta ſint, volunt tamen inter ſe habere convenientiam in natura, vi cujus definiri poſſint, dicantúrque ejuſdem naturæ participes. Porrò fundatur illa convenientia in natura, quatenus eſt principium earumdem operationum. Hactenus conſenſus vtriuſque partis, jam diſſidium oritur.

II. Diſcipuli Scoti contendunt illam convenientiam eſſe vnitatem veram, & propriè di-

ctam, aut ſaltem fundari in vnitate propriè dicta, quæ cùm, nemine cogitante, à parte rei exiſtat, ideò volunt vniverſale dari ante operam mentis.

III. Refragantur Thomiſtæ, pugnántque illam convenientiam eſſe tantùm vnitatem fundamentalem, & materialem, adeóque impropriè dictam; quatenus in ea fundatur vnitas vniverſalis propriè dicta, per quam natura fit vna formaliter. Ratio diſcriminis petitur ex principiis vtriuſque autoris de diſtinctione graduum metaphyſicorum; nam Scotus docet gradus eſſe vel diſtinctos formaliter ante operam mentis, vel idem formaliter: D. Thomas contrà docet, diſtingui tantùm virtualiter, vel virtualiter eſſe idem.

IV. Scotus, vt ſententiam ſtabiliat, quatuor principia ſtatuit. Primum, triplex datur vnitas, generica, ſpecifica, & numerica. Secundum, datur à parte rei triplex illa vnitas; nam Paulus eſt vnus numero: Petrus, & Paulus ſunt ejuſdem naturæ, tum genericæ, tum ſpecificæ. Tertium, non quælibet diviſio repugnat cuilibet vnitati, ſed diviſio ſola numerica vnitati numericæ; ſola ſpecifica, vnitati ſpecificæ; ſola generica, vnitati genericæ. Quartum, cuilibet gradui ſua indiviſio convenit; generico indiviſio generica, quæ ſtare poteſt cum diviſione ſpecifica; ſpecifico indiviſio ſpecifica, ſed quæ ſtare poſſit cum diviſione numerica.

V. Ex his principiis duo infert. Primum, equus & leo v.g. ſunt vnum à parte rei genere, licèt ſpecie dividantur: item Petrus, & Paulus ſunt vnum ſpecie, licèt numero dividantur, quia non habent principium diviſionis in ſpecie; ſicut equus, & leo non habent in genere ſeu in animali.

VI. Secundum, omne vniverſale eſt vnum, & multiplex; vnum ratione gradus, in quo indiviſum eſt, multiplex ratione differentiæ, vel ſpecificæ, vel numericæ: ſic animal in equo, & leone eſt vnum ratione ſui, multiplex verò ratione differentiæ ſpecificæ, quia licèt indiviſum intra ſe ſit, tamen extra ſe dividitur, cùm ad multas ſpecies diſtrahitur per differentias ſpecificas; hinc iſtud argumentum ſolvit, idem eſſet vnum, & non vnum; vnum genere, & non vnum ſpecie, concedit: vnum, & non vnum genere, negat: ſicut natura divina eſt vna numero ratione naturæ, multiplex autem ratione perſonarum. Hactenus Scotus.

VII. D. Thomas contrà negat dari ante opus intellectus vnitatem genericam, aut ſpecificam formaliter, ſed materialiter tantùm, quia non datur natura humana in Petro, & Paulo, ſed dantur naturæ prorſus diſtinctæ, 2. negat vnitati genericæ ſolam diviſionem genericam, ſeu in multa genera, quæ ſit, opponi. Sed vult tum vnitatem genericam, tum ſpecificam tolli etiam per vnitatem numericam, adeòque cùm Petrus, & Paulus ſint numero diſtincti, diſtinctas quoque habere naturas tum animalis, tum rationalis, itaque duo eſſe animalia, & duos homines.

§. III. *Definitur quæſtio.*

I. ASSERTIO. DANTVR naturæ vniverſales materialiter ſumptæ à parte rei ante operam mentis. Prob. Vniverſale materialiter ſumptum eſt convenientia, & ſimilitudo inter multas naturas ante operam mentis: datur conve-

nientia, & ſimilitudo inter multas naturas ante operam mentis: ergo datur vniverſale materialiter ſumptum ante operam mentis. Prob minor. Nam homo, & equus conveniunt in ratione animalis, viventis, corporis, & ſubſtantiæ, etiam nemine cogitante: ergo datur convenientia, & ſimilitudo inter multas naturas ante operam mentis.

II. Assertio. Vniverſale non eſt à parte rei ante operam intellectus. Probatur 1. ex Ariſtotele lib. 1. de Anima, cap. 1. tex. 8. τὸ δὲ ζῶον τὸ καθόλου, ἤτοι οὐδέν ἐστιν, ἢ ὕστερον: *animal autem, quod eſt univerſale, aut nihil eſt, aut poſterius*, nempe animâ. Quod pronunciatum Philoſophi de vniverſali formaliter, non fundamentaliter ſumpto intelligi debet: ergo ex Ariſtotele vniverſale formaliter ſumptum nihil eſt in ſe à parte rei ante operationem intellectus, cùm non exiſtat poſitivè, ſeparatum à ſingularibus, vt volebat Plato; aut certè poſterius eſt, id eſt fit per operationem intellectus. Accedit Averroes 1. de anima com. 8. *Intellectus facit vniverſalitatem in rebus*, & 12. Metaph. com. 4. ait: *Vniverſalia apud Ariſtotelem eſſe collecta ex particularibus in intellectu, qui accipit inter ea conſimilitudinem, & facit ea vnam intentionem.* Denique com. 28. *Vniverſalia non habent eſſe extra animam.* Suffragatur D. Thomas 1. p. q. 85. a. 1. & 7. metap. lect. 13. *Intentio vniverſalitatis eſt ab intellectu.*

2. Ratione. 1. Vniverſale formaliter eſt vniverſalitas ipſa: vniverſalitas non eſt in rebus ante operam mentis: ergo non datur vniverſale formaliter ante operam mentis. Prob. min. Vniverſali-

tas eſt vnitas naturæ communis, apta vt multis inſit: in rebus ante operam mentis, non eſt vnitas naturæ communis apta vt inſit multis: ergo non eſt vnitas formalis ante operam mentis. Prob. min. Natura realiter diviſa, & determinata, non poteſt eſſe natura communis, & apta vt multis inſit; natura humana v. g. à parte rei ante operam mentis, eſt diviſa, & determinata ad Petrum, & ad Paulum: ergo in rebus ante operam mentis, non eſt vnitas naturæ communis, & apta vt multis inſit. Prob. min. Quod eſt identificatum cum differentia individuante Petri, eſt diviſum, & determinatum ad ſingulare: natura humana in Petro eſt identificata cum differentia ejus individuante: ergo eſt diviſa, & determinata.

Diſtinguunt, eſt determinata numericè, concedunt; ſpecificè, negant.

Contrà. Ergo eſſet ſimul determinata, & indeterminata, quæ duo ſe deſtruunt.

Reſp. diverſo reſpectu, concedunt, eodem reſpectu, negant. Nempe indeterminata eſt ratione ſpeciei, licèt determinata ſit ratione differentiæ numericæ.

Contrà. Natura determinata eſt in Socrate ratione differentiæ numericæ, fatentibus adverſariis, ergo determinata eſt ſpecificè. Vt probem conſequentiam, ſit

Vnica Observat. Diviſio ſpecifica vel ſumitur pro ea diviſione, quæ fit generis in ſpecies, diciturque ſpecifica, quia membrum dividens eſt ſpecies: vel pro ea, quâ ſpecies in individua dividitur, quæ ſpecifica vocari poteſt, quia totum, quod dividitur, eſt ſpecies: primam diviſionem volunt pugnare adverſarii cum vnitate ſpecifica,

non autem ſecundam. His poſitis,

Prob. conſequentia. Illa natura eſt determinata ſpecificè, quæ verè diviſa eſt ſpecificè : natura humana determinata numericè, eſt diviſa ſpecificè ergo determinata eſt etiam ſpecificè. Prob. min. diviſio numerica deſtruit vnitatem ſpecificam : ergo quæ natura determinata eſt numericè, diviſa etiam eſt ſpecificè. Prob. ant. Aliqua diviſio deſtruit vnitatem ſpecificam, quia vnitati ſpecificæ opponitur aliqua diviſio : ſola diviſio numerica deſtruit vnitatem ſpecificam ; non enim vnitatem ſpecificam deſtruit diviſio generis in ſpecies, ſed potiùs conſtituit : v. g. per diviſionem animalis in rationale, & irrationale, non deſtruuntur ſpecies animalis, putà equus, aut leo, ſed conſtituuntur : ergo ſola diviſio numerica deſtruit vnitatem ſpecificam.

Confirmatur 1. Ea diviſio eſt tantùm ſpeciei, cujus membra dividentia ſunt partes ſpeciei : at membra diviſionis numericæ, hoc eſt, individua ſunt partes ejuſdem ſpeciei ; quorſum enim ſpecies diviſim exiſtit, niſi quia ſecatur in multa individua?

Confirmatur 2. à pari : Diviſio, quæ deſtruit vnitatem quantitatis pedalis, non eſt ea, quâ quantitas in plures quantitates pedales dividitur, ſed quâ quantitas pedalis in ſuas partes, hoc eſt in duas ſemipedales dividitur : ergo à pari diviſio deſtructiva vnitatis ſpecificæ, non eſt ea, quâ genus in plures ſpecies dividitur, aut ſpecies in plures ſpecies, ſed quâ ſpecies in plura inferiora, hoc eſt, in individua ſecatur ; hinc

Intelliges vnitatem genericam non tolli per diviſionem in multa genera, ſed per diviſionem in

multas ſpecies : nec vnitatem ſpecificam per diviſionem in plures ſpecies, ſed per diviſionem in plura individua : vnitatem denique numericam tolli tantùm per multiplicitatem numericam.

Confirmatur 3. Quæ ſunt idem realiter, ſi vnum eſt determinatum, determinatur & alterum : differentia numerica, & ſpecifica ſunt idem realiter in Petro v.g. ergo ſi differentia numerica determinata eſt, ſpecifica quoque eſt determinata.

Pr. min. Individuatio eſt tota entitas, cui cæteri gradus identificantur : ergo differentia numerica, & ſpecifica eadem ſunt prorſus entitas; vnde ſic argumentor : Petrus ſecundùm individuationem diſtinguitur realiter à Paulo : ergo ſecundùm totam entitatem : ergo ſecundùm naturam tam genericè, quàm ſpecificè ſumptam; nam quæ ſunt eadem vni tertio, ſunt eadem inter ſe.

Diſtinguunt : quæ ſunt eadem vni tertio incommunicabili, concedunt; communicabili, negant. At natura humana eſt communicabilis Petro, & Paulo. Solutionem illuſtrant exemplo ſanctiſſimæ Trinitatis, in qua licèt Paternitas, & Filiatio ſint vnum in natura, non ſunt tamen vnum realiter inter ſe, quia natura diſtinguitur virtualiter à perſonis, quibus eſt communicabilis : ſed quis non videt hoc eſſe effugium, dum obſcurum per obſcurius explicant?

Deinde nonne myſterium naturæ vniverſalis hac ratione anteponunt myſterio Trinitatis; cùm non poſſit perire perſona vna divina, quin tota eſſentia divina ſimul vnà pereat; contrà verò vniverſale retineat eſſentiam ſuam, individuis pereuntibus, modò vnicum ſuperſit in natura individuum.

Prob. vltim. Si datur vniverſale à parte rei, ſequitur eandem naturam in improbis damnari ad ſupplicia, in beatis deſtinari ad præmia: in illis cruciari acerbiùs, in his beari feliciùs: in juſto fulgere gratiæ inſignibus, in ſcelerato vitiorum fœdari ſordibus: in Iuda proditore infamem, & damnatam, in Chriſto omni ſanctimoniâ illuſtrem. At quis monſtrum ex tot diverſis, & inter ſe diſcrepantibus partibus conflatum ferat?

III. Assertio. Vniverſale fit formaliter per operam mentis, quæcumque illa ſit. Prob. Datur vniverſale formaliter: ergo vel ante, vel poſt operam mentis, non ante operam mentis, vt probatum eſt: ergo poſt operam mentis. 2. Per eam operationem fit vniverſale formaliter, per quam fit vnitas naturæ formalis & aptitudo vt multis inſit, & de iiſdem prædicetur: per operam mentis fit vnitas naturæ communis, & aptitudo vt multis inſit, & de iiſdem prædicetur, quia per operam mentis tollitur diviſio, & determinatio naturæ ad vnum; tollitur autem diviſio, & determinatio ad vnum, quia natura cognoſcitur, ſine differentiis, quæ ipſam dividunt ac determinant ad ſingularia, vt poſteà oſtendam.

§. IV. *Diluuntur objecta.*

VT objecta, quæ ab adverſariis plurima proponi ſolent, faciliùs ſolvas, hæc principia accipe.

1. Præter triplicem vnitatis ſpeciem, de qua §. 1. diſtinguenda inſuper duplex vnitas; altera perfecta, & identitatis: altera imperfecta, & ſimilitudinis. Prima eſt, quâ ita aliquid eſt vnum,

vt ſit indiſtinctum prorſus, & indiviſum. Sic natura divina eſt vna vnitate identitatis, quia eſt indiſtincta in tribus perſonis, & prorſus eadem numero: ſecunda eſt, quâ duo inter ſe ita conveniunt, vt tamen inter ſe diſtinguantur, dicitúrque vnitas convenientiæ, & proportionis, ſeu vnitas materialis, & fundamentalis relativè ad vnitatem formalem, & indiviſionis, cujus mens humana opifex eſt, dum vniverſale molitur. Prima ſupponit identitatem, ex qua reſultat, ſecunda multiplicitatem ſubjectorum, & diſtinctionem realem; quidquid enim realiter ſimile eſt, alteri ſimile eſt; exurgit tamen ex convenientia, & proportione, quam habent inter ſe ejuſmodi ſubjecta tum in iiſdem operationibus, tum in eodem gradu æquivalentiæ fundatam. Porrò datur vnitas ſimilitudinis, & materialis inter Petrum, & Paulum à parte rei in natura humana, quæ vnibilitas dici potiùs debet, quàm vnitas, quia æquivalentia rationalitatis, quæ talis eſt in vno, qualis eſt in altero, & operationum ſimilitudo præbent intellectui fundamentum, vt vtrumque per modum vnius hominis concipiat.

11. Quanquam ſimilitudo, quæ inter naturas ſingulares à parte rei exiſtit, dici poteſt formalis, ſimul, & materialis, ſed diverſo reſpectu. Si enim ſpectetur relativè ad rationem fundandi, quæ eſt talitas vnius, & qualitas alterius, dicitur formalis, quia eſt forma metaphyſica ex convenientia reſultans; non quidem diſtincta à parte rei, ſed diſtinguibilis per intellectum: at relativè ad mentem, dicitur ſimilitudo materialis, & fundamentalis, quia dat occaſionem intellectui conficiendæ vnitatis formalis; hinc duplex funda-

mentum naturæ vniverſalis exiſtit à parte rei, proximum, & remotum; proximum eſt ſimilitudo formalis identificata naturis ſingularibus, remotum eſt talitas vnius naturæ, & qualitas alterius, quæ poteſt dici ſimilitudo materialis, quia eſt ratio fundandæ ſimilitudinis formalis.

III. Vnitas generica, per diviſionem in multas ſpecies tollitur, ſicut vnitas ſpecifica per diviſionem in multa individua, quia vtraque vnitas per eam fit multiplex; generica quidem per multas ſpecies, ſpecifica verò per multa individua; hinc implicat contradictionem Petrum, & Paulum à parte rei, quæ naturam humanam ſibi identificant, & duo ſunt individua, eſſe vnum in natura humana formaliter, aut vnum in natura ſentiente cum Bucefalo. Et verò ſicut vnitas numerica leonis non tantùm tollitur per diviſionem in duos leones, aliàs nunquam tolleretur, ſed etiam per diviſionem totius leonis in materiam, & formam, quæ in morte contingit: ita vnitas generica non tollitur tantùm per diviſionem in multa genera, ſed etiam per diviſionem in multas ſpecies, &c.

IV. Sæpè adverſarii argumentantur ex falſo ſupponente: v. g. cùm aiunt Petrum & Paulum vel eſſe indiviſos in natura humana, vel diviſos; ſupponunt enim, non probant dari naturam humanam in Petro, & Paulo, cùm dentur naturæ: aut nituntur verborum ambiguitate, cùm ſumunt negationem differentiæ pro indiſtinctione, quæ vnam ſimilitudinem aut negationem diverſitatis, & diſſimilitudinis ſonat: aut ſecundas intentiones perperam ſumunt pro primis, cùm Petrum, & Paulum aiunt ejuſdem eſſe ſpeciei, vel diverſæ;

nam ſpecies, genus &c. ſunt termini ſecundæ intentionis, qui non conveniunt rebus, vt ſunt in ſtatu reali, ſed vt ſunt in ſtatu intentionali; hinc Petrus, & Paulus nec ſunt ejuſdem ſpeciei à parte rei, nec diverſæ, quia non datur ſpecies à parte rei, niſi fundamentaliter, & remotè.

v. Quæ ex Ariſtotele proponuntur, vel explicabis de vniverſalibus poſt operam mentis, vel certè de vnitate fundamentali, & ſimilitudinis juxta 1. principium.

Objicies 1. Natura humana eſt vna in Petro, & Paulo, nemine cogitante: ergo eſt vna vnitate vniverſali.

Reſp. 1. nego ant. juxta principium 4. dantur enim naturæ in Petro, & Paulo, quia differentiis individuantibus identificatæ ſunt, non natura. Reſp. 2. diſt. Datur natura vna in Petro, & Paulo, vnitate fundamentali, & ſimilitudinis, concedo: vnitate formali, & identitatis, nego. Datur itaque in Petro vnitas conformitatis, quæ eſt potiùs vnibilitas, quàm vnitas, quia natura vnius eſt conformis naturæ alterius: at non datur vnitas indiviſionis, quia realiter diviſi ſunt vel potiùs diſtincti in naturis. Vide 1. principium.

Inſtabis 1. Quæ non differunt in natura, quatenus non differunt, habent principium vnitatis formalis: Petrus & Paulus non differunt in natura: ergo habent principium vnitatis formalis in natura, quatenus non differunt.

Reſp. 1. diſtinguo majorem: Quæ non differunt in natura, id eſt quæ non ſunt diſtincta in natura, habent principium vnitatis formalis, concedo: id eſt quæ non ſunt diſſimilia, nego: Petrus & Paulus non differunt in natura, id eſt non ſunt

diſtincti, nego : id eſt non ſunt diſſimiles, concedo minorem, & nego conſequentiam. Nam non differre, ſeu habere negationem differentiæ, idem eſt ac eſſe ſimile : differre, & habere negationem differentiæ, idem eſt ac eſſe diſſimile ; hinc convenientiæ opponitur diverſitas, ſimilitudini diſſimilitudo, vnitati multiplicitas, indiſtinctioni diſtinctio, indiviſioni diviſio.

Inſtabis 2. Quæ ſunt magis vnum, ſunt maximè vnum, adeóque vnum vnitate formali: Petrus, & Paulus ſunt magis vnum in natura humana, quàm Petrus, & Bucefalus : ergo ſunt maximè vnum, adeóque vnum vnitate formali.

Reſp. diſt. majorem : quæ ſunt magis vnum, vnitate indiſtinctionis, ſeu indiviſionis, concedo: vnitate ſimilitudinis, nego : Petrus, & Paulus ſunt magis vnum, quàm Petrus, & Bucefalus, vnitate ſimilitudinis, concedo: vnitate indiſtinctionis ſeu indiviſionis, nego minorem, & conſequentiam. Porrò illa major convenientia, & ſimilitudo eſt major vnitas fundamentalis, ſeu vnibilitas, quæ per intellectum conſummari poteſt, non vnitas formalis, vt explicui 1. principio.

Objicies 2. Petrus, & Paulus vel ſunt ejuſdem ſpeciei formalis á parte rei, vel diverſæ : non ſunt diverſæ ſpeciei formalis : ergo ejuſdem.

Reſp. nego majorem ; argumentum enim eſt de falſo ſupponente juxta principium 4. huic vtique non abſimile

Bos, & equus habent alas, vel diverſæ ſpeciei, vel ejuſdem :

Bos, & equus non habent alas diverſæ ſpeciei :

Ergo habent alas ejuſdem ſpeciei.

Quare vt valeret argumentum, ita informandum

eſſet : Bos, & equus habent alas, & illæ alæ, quas habent, vel ſunt diverſæ ſpeciei, vel ejuſdem, & tunc vtraque propoſitio neganda erit. Ita à pari dicendum eſſet, Petrus, & Paulus habent à parte rei ſpeciem, & illa ſpecies eſt eadem vel diverſa, & tum major negabitur. Peccat itaque in hoc argumentum, quòd ea tribuat Petro, & Paulo in ſtatu reali ſpectatis, quæ iiſdem duntaxat conveniunt in ſtatu intentionali conſtitutis, quod eſt contra principium quartum.

Inſtabis 1. In hoc diſpar ratio eſt, quòd in bove, & equo non ſit ala; in Petro, & Paulo ſit natura humana.

Reſpondeo non magis dari naturam vnam in Petro, & Paulo formaliter, quàm detur ala in bove, & equo; dantur enim in vtroque duæ naturæ, & quidem penitùs à ſe diſtinctæ, quæ cùm ſimiles ſint, poſſunt dici vna natura, vnitate ſimilitudinis, non vnitate identitatis.

Inſtabis 2. Tam datur in Petro, & Paulo vnitas ſpecifica, quàm datur in Paulo vnitas numerica: datur in Paulo vnitas numerica ante operam mentis: ergo & vnitas ſpecifica in Petro, & Paulo ante operam mentis.

Prob. maj. Ideò Paulus eſt vnus numero, quia non dividitur per differentiam numericam: natura humana in Petro, & Paulo non dividitur per differentiam ſpecificam: ergo eſt vna ſpecie. Reſp. nego paritatem: datur enim à parte rei infimus gradus, ſeu differentia numerica, quam ſequitur vnitas ſingularis: at non datur à parte rei natura ſpecifica communis, ſaltem formaliter: ergo nec datur vnitas communis, quæ eſt naturæ communis modus, eámque vbique ſequitur. Quare

antè probandum eſſet adverſariis dari naturam illam communem, quàm probent illius vnitatem, quia prius eſt eſſe, quàm eſſe vnum; vnitas enim eſt affectio entis.

Ad probationem, nego naturam humanam non dividi in Petro, & Paulo per differentiam ſpecificam; differentia enim dividens ſpeciem non eſt ea, quâ ſpecies dividitur in multas ſpecies, ſed quâ in multa individua diſtrahitur, vt obſervavi 4. principio.

Objicies 3. Ea ſunt vnum à parte rei, quorum eſt vna definitio: eſt vna definitio naturæ humanæ, quæ eſt in Petro, & Paulo: ergo eſt vna natura à parte rei.

Reſp. diſt. maj. ſunt vnum vnitate fundamentali, & ſimilitudinis, conc. vnitate formali, & indiviſionis, neg. ſufficit enim vnitas fundamentalis, quæ eſt ſimilitudo inter duas naturas, excitans intellectum ad faciendam definitionem naturæ vtrique communem.

Inſtabis 1. Natura ante operationem mentis eſt definibilis: ergo eſt vna.

Reſp. diſt. ant. Eſt definibilis proximè, nego: remotè, concedo.

Inſtabis 2. Nihil accipit ab intellectu, vt fiat proximè definibilis.

Reſp. diſt. Nihil accipit ab intellectu, vt à cauſa formali, & intrinſeca, concedo: vt à cauſa efficiente, & extrinſecè abſtrahente, nego: itaque triplex veluti cauſa eſt requiſita ad definitionem, ritè faciendam. Prima ex parte rerum, & materialis, quæ eſt ſimilitudo inter individua ejuſdem naturæ; nam quæ ſunt ſimilia, ſunt vna definitione definibilia, ſaltem remotè. Secunda, & pro-

xima eſt vnitas formalis, quæ ſit per intellectum præſcindentem, ſine qua natura non poſſet vnâ definitione explicari. Tertia, & extrinſeca eſt intellectus abſtrahens.

Objicies 4. Datur ſimilitudo à parte rei inter Petrum, & Paulum in natura: ergo datur vnitas inter Petrum, & Paulum realis.

Diſt. conſ. Datur vnitas realis fundamentalis, conc. formalis, ſubdiſtinguo, remotè, conc. proximè, nego.

Inſtabis 1. Similitudo fundatur in vnitate reali, non in aliâ, quàm formali: ergo datur vnitas formalis realis.

Nego minorem; ſufficit enim vnitas materialis ſeu fundamentalis, quæ nihil aliud eſt, quàm duæ naturæ, vna nempe Petri, & altera Pauli, quæ eaſdem habent operationes, ſive quarum vna talis eſt, qualis eſt altera.

Inſtabis 2. Similitudo fundatur in vnitate fundamentali ex conceſſis: vnitas fundamentalis eſt ſimilitudo: ergo ſimilitudo fundatur in ſimilitudine.

R. diſt. min. Similitudo fundatur in vnitate fundamentali, quæ ſit ratio fundandæ ſimilitudinis, concedo: quæ ſit ratio proxima fundandæ vnitatis formalis, nego: ergo ſimilitudo fundatur in ſimilitudine, nego conſequentiam: aut ſaltem fundatur in ſimilitudine materiali, quæ eſt ratio fundandæ ſimilitudinis formalis, nempe in talitate vnius, & qualitate alterius.

Inſtabis 3. Ex Ariſtotele ſimilia ſunt, quorum qualitas eſt vna.

Diſt. ant. quorum qualitas eſt vna, id eſt indiviſa à parte rei, nego, id eſt, talis in vno, qualis

in altero, conc. ſic dum dicuntur eſſe æqualia, quorum quantitas eſt vna, ſenſus eſt, quorum quantitas tanta eſt in vno, quanta eſt in altero. Ex quibus infertur, vt quemadmodum quantitas menſurans æqualia, eſt vna, & eadem quoad menſuram, ita conceptus ſimilium objectivus vnus, & idem ſit fundamentaliter ex parte rerum, formaliter verò per intellectum. Fundatur ergo ſimilitudo naturæ Pauli, & Petri in duabus vtriuſque naturis, quæ id habent ex ſe, vt talis vna ſit, qualis eſt altera, ob vnitatem conformitatis, adeóque poſtulent magis concipi per modum vnius in ratione hominis, quàm Petrus, & Bucefalus; hinc fundamentum concipiendæ vnitatis formalis naturæ humanæ per intellectum duplex eſt à parte rei, remotum & proximum; remotum eſt talitas vnius naturæ, & qualitas alterius, quæ eſt proximum fundamentum ſimilitudinis, & remotum vnitatis formalis: proximum verò eſt ipſa ſimilitudo, ſeu identitas materialis ex 3. principio.

Objicies 5. Natura ſecundùm ſe eſt ens reale: ergo eſt quid vnum realiter, quia ens, & vnum, convertuntur: ſed non eſt vna vnitate ſingulari: ergo vniverſali.

Reſp. Nego naturam ſecundùm ſe dari à parte rei; natura enim eſt tantùm in duplici ſtatu, vel à parte rei; & ſic habet ſingularem vnitatem: vel in intellectu à differentiis abſtracta; & ſic habet vnitatem formalem ac vniverſalem.

Inſtabis 1. Natura ſecundùm ſe nec dicit vnitatem ſingularem, nec vniverſalem.

Diſt. Secundùm ſe, id eſt, ſecundùm attributa eſſentialia, concedo: natura enim ſecundùm attributa eſſentialia, nec dicit vnitatem, nec multi-

plicitatem : non dicit conſequenter vnitatem in intellectu,aut multiplicitatem à parte rei, tanquam proprietates, nego. Vt enim anima rationalis, quamvis ſecundùm ſe, & eſſentialiter, non dicat incorruptibilitatem, tamen habet inſeparabilem, dicítque conſequenter : ſic natura humana in intellectu habet vniverſalitatem, vt proprietatem ſibi annexam ; à parte rei verò ſingularitatem, quâ eſt ſemper hæc natura.

Objicies 6. Vniverſale eſt objectum intellectûs: ergo non fit ab intellectu, quia objectum movet potentiam, adeóque prius eſt.

Reſp. diſt. ant. Vniverſale fundamentaliter eſt objectum motivum intellectus, conc. formaliter ſumptum, nego : ergo non fit ab intellectu, diſt. conſeq. fundamentaliter ſumptum, conc. conſequentiam: formaliter ſumptum, nego conſequentiam : itáque vniverſale fundamentaliter ſumptum eſt objectum movens intellectum, vt naturam abſtrahat ; vniverſale verò formaliter ſumptum, eſt objectum terminativum, vtpote partus intellectus abſtrahentis.

Inſt. bis 1. Saltem vniverſale formaliter ſumptum eſſet effectus ſingularis : nam terminus actionis ſingularis eſt quid ſingulare ; eſſet autem terminus actionis ſingularis :. ergo, &c.

Reſp. neg. ſequelam majoris. Ad probationem diſt. terminus primarius actionis ſingularis, eſt quid ſingulare, concedo :. terminus ſecundarius, nego. At vniverſale eſt tantùm terminus ſecundarius, cognitio verò abſtrahens eſt primarius terminus intellectus abſtrahentis, quæ eſt ſingularis.

Inſtabis 2. Saltem tot fierent naturæ vniver-

ſales, quot eſſent conceptus abſtrahentes, quo nihil abſurdius.

Reſp. neg. ſequelam, quia ad multiplicitatem concretorum, non ſufficit pluralitas formarum, quandiu manet idem ſubjectum: v. g. idem lapis multas habens albedines, non dicitur multa alba, ſed multoties albus. Idem mercator à decem latronibus ſpoliatus, non dicitur decem ſpoliata, ſed vnus homo decies ſpoliatus. Sic natura vniverſalis per centum intellectus cognita, non dicitur centum vniverſalia, ſed centies cognita, & abſtracta.

Objicies 7. Objectum ſcientiæ, eſt independens ab intellectu operante: vniverſalia ſunt objectum ſcientiæ: ergo non pendent ab intellectu operante.

Reſp. diſt. maj. Objectum ſcientiæ motivum, concedo: objectum ſcientiæ terminativum tantùm, nego majorem: at vniverſale formaliter ſumptum eſt objectum ſcientiæ terminativum, non motivum.

Inſtabis: Debet aſſignari objectum motivum ſcientiæ; non aliud, quàm vniverſale: ergo vniverſale eſt objectum ſcientiæ.

Reſp. diſt. min. non aliud, quàm vniverſale materialiter ſumptum, concedo: formaliter ſumptum, nego. Certè vniverſale materialiter, & fundamentaliter ſumptum eſt objectum ſcientiæ motivum, & mediatum; quatenus mediante ſui ſpecie intellectui obverſatur.

Objicies 8. Illud eſt reale, cujus correlatum eſt reale: correlatum vniverſalis eſt reale, nempe individuum: ergo vniverſale eſt reale.

Reſp. diſt. minorem: correlatum vniverſalis ſeu

individuum eſt reale, quà eſt prædicabile, nego: quà eſt hoc ipſum, quod eſt à parte rei, & ſine reſpectu ad mentem, concedo. At primo ſenſu eſt correlatum vniverſalis formaliter ſumpti, non ſecundo.

Objicies 9. Quæ ſunt indiviſa in natura, ſunt vnum in natura formaliter: Petrus, & Paulus ſunt indiviſi in natura; vel enim ſunt indiviſi vel diviſi: non diviſi, ergo indiviſi.

Reſpondeo, diſt. maj. Si habent illud vnum, in quo ſupponuntur indiviſa, concedo: ſi non habent, nego. At Petrus, & Paulus non habent naturam, ſed naturas: ergo non habent indiviſionem, ſeu vnitatem, quia vnitas eſt modus entis. At vbi non eſt ens, ibi non eſt vnitas, quia modus ſupponit rem modificatam. Porrò non datur natura in Petro, & Paulo, ideóque non magis ſunt indiviſi, aut diviſi in natura humanâ, quàm in rugibilitate, ſicut Michaël, & Raphaël nec ſunt indiviſi in colore, nec diviſi propriè, quia non habent colorem, aut ſi diviſi ſunt Petrus, & Paulus, vtique in naturis diviſi ſunt, non in natura, ſeu habent naturas diviſas per differentias numericas.

Inſtabis 1. Natura humana à parte rei non poteſt dividi per differentias numericas: ergo eſt vna, & indiviſa ſecundùm ſe à parte rei. Probatur ant. Vnitas non tollitur niſi per diviſionem ſibi oppoſitam: differentiæ numericæ non opponuntur vnitati naturæ humanæ, quia non dividunt in multas ſpecies, ſed tantùm in multa individua: ergo, &c.

Reſp. 1. Non dari à parte rei naturam humanam, niſi ſingularem. 2. nego antecedens, &

probationis minorem; differentia enim, quâ ſpecies in multa individua dividitur, maximè opponitur vnitati ſpecificæ, vt jam probatum eſt, ſicut diviſio, quâ genus dividitur in multas ſpecies, maximè opponitur vnitati genericæ; & verò Petrus, & Paulus, quatenus vterque homo eſt à parte rei, habent diviſionem, vel potiùs diſtinctionem, quia vnitas formalis, quâ Petrus eſt vnus homo, diviſa eſt ab illa, quâ Paulus eſt vnus homo: ſicut quia vnitas formalis, quâ Petrus eſt vnum animal, diviſa eſt ab vnitate formali, quâ Paulus eſt vnum animal; ideo vterque habet diviſionem, quatenus eſt animal. Audi Ariſtotelem eodem loco, quem citant adverſarii contra nos. *Quæcunque*, inquit, *non habent diviſionem, quatenus non habent diviſionem, eatenus vnum dicuntur, vt putà, ſi provt homo eſt, non habet diviſionem, vnus eſt homo, quòd ſi prout eſt animal, vnum animal; quòd ſi prout magnitudo, vna magnitudo.* Hæc poſtrema verba adverſarii ſupprimunt; non enim dixit Ariſtoteles, ſi duo homines non habent diviſionem in ratione hominis, ſunt vnus homo: ſi provt animal, ſunt vnum animal, quia probè noverat fieri non poſſe, vt duo homines non habeant diviſionem in ratione hominis aut animalis, cùm duæ ſint in illis ac diviſæ vnitates formales hominis, & animalis, ſed dixit, ſi prout homo, non habet diviſionem, vnus eſt homo, &c. ergo agit tantùm de vno homine, qui tot in ſe vnitates formales habet, quot ſunt in eo rationes, in quibus nullam habet diviſionem.

Inſtabis 2. Differentiæ numericæ ſunt accidentales naturæ humanæ: ergo eam non dividunt.

Diſt. ant. Sunt accidentales ſecundùm modum, concedo: ſecundùm rem, & ſubſtantiam, nego: ſunt enim ſubſtantiales in re, ideóque poſſunt dividere naturam humanam in ſubſtantias.

Objicies vltimò: Quod eſt per intellectum eſt ſolus conceptus: vniverſale eſt per intellectum: ergo eſt ſolus conceptus.

Reſp. diſt. majorem: Quod eſt per intellectum, ſubjectivè, & per modum repræſentantis, eſt ſolus conceptus, concedo: quod eſt objectivè, & per modum repræſentati, nego: at vniverſale formaliter ſumptum, eſt per intellectum objectivè, repræſentatúrque per conceptum formalem, cujus eſt terminus; conceptus autem formalis eſt ſubjectivè in intellectu, & tanquam imago repræſentans. 2. vniverſale eſt tantùm per intellectum inadæquatè, nempe ratione vnitatis formalis; cùm enim concretum ſit, dicátque vnum materiale, nempe naturas ſimiles, & alterum formale, nempe vnitatem formalem; eſt extra intellectum ſecundùm materiale, per intellectum verò ſecundùm formale.

ARTICVLVS IV.

Per quam mentis operam fiat univerſale.

CVM hactenus confectum ſit vniverſale formaliter ſumptum, eſſe partùm mentis; quærendum hîc ſupereſt, quâ potiſſimùm operatione fiat, an ſimplici, an comparativâ.

§. I. *Quid ſit abſtractio, & comparatio, & quotuplex.*

CIRCA abſtractionem, & comparationem hæc obſervanda.

I. Abſtractio definitur ſeparatio vnius ab alio: duplex eſt; realis vna, quâ vnum ab alio reipſa ſeparatur, cum quo antea erat conjunctum, vt dum ſeparatur anima à corpore: mentalis altera, ſeu intentionalis, quâ vnum per mentem ſeparatur ab alio, cum quo eſt idem realiter.

II. Mentalis ſeparatio duplex; excluſiva ſeu poſitiva, & præciſiva ſeu abſtractiva. Excluſiva eſt quâ gradus Metaphyſicus ita diviſim ab aliis cognoſcitur, vt excludantur: v.g. ſi concipiam Petrum rationalem, non animal. Præciſiva; quâ gradus vnus concipitur, aliis, cum quibus idem eſt in re, non conceptis, neque negatis, vt ſi concipiam animal in Petro, non conceptâ rationalitate, neque negatâ, cum qua tamen eſt idem realiter; hinc effatum Logicum: *abſtrahentium non eſt mendacium*; diſcrimen inter vtramque eſt, quòd excluſiva falſa ſit, ſi ea, quæ repræſentat ſeparata, inter ſe jungantur à parte rei: abſtractiva autem vera ſit, licèt juncta ſint realiter, quæ diſtincta repræſentat, ideóque eſt ſimilis imagini, quæ caput Petri ita exprimeret ad vivum, vt tamen reliquæ partes aliis imaginibus ſeparatis exprimerentur.

III. Mentalis abſtractio, altera formalis, altera objectiva; formalis ſe tenet ex parte intellectus cognoſcentis, éſtque ipſa cognitio mentis, quæ circa objectivam verſatur: objectiva eſt ipſum objectum ab intellectu præciſum. Abſtractio

objectiva, vel diſtincta eſt, vel confuſa; diſtincta objectum repræſentat diſtinctè, aliis, quæ ſunt idem realiter cum eo, ſed virtualiter diſtincta, ne confusè quidem cognitis: confuſa gradum diſtinctè repræſentat vnum, alios confusè, & in turba.

IV. Confuſam abſtractionem admittit Arriaga, quâ vna pars objecti concipitur ab intellectu diſtinctè, aliæ verò confusè; hinc vniverſale ex mente illius, nihil aliud eſt formaliter, quàm ſingularia confusè cognita. De abſtractione tantùm, jam de comparatione.

V. Duplex hîc ſpectanda comparatio; altera prior ipsâ abſtractione, quâ intellectus plura individua cognoſcit, & confert inter ſe, vt gradum naturæ, in quo conveniunt, ab illis abſtrahat: altera poſterior, quâ naturam jam abſtractam à differentiis componit cum ſuis inferioribus. Res porrò ita peragitur. 1. Singularia ejuſdem naturæ, ſenſibus objiciuntur, ipsiſque ſpeciem imprimunt. 2. Senſus ſpecie imbutus, v. g. oculus elicit viſionem. 3. objectum mediante viſione ſpeciem corporatam imprimit phantaſiæ, quæ elicit phantaſma materiale, quod Petrum, & Paulum tali complexione accidentium veſtitos repræſentat. 4. quia phantaſia non poteſt transſmittere ſpeciem corporatam in intellectum, qui ſpiritalis; natura indidit homini duplicem intellectum; alterum agentem, qui ex phantaſmatibus corporatis ſpecies ſpirituales educit, quæ dicuntur virtuales objecti imagines: alterum patientem, ſeu poſſibilem, cui ab intellectu agente ſpecies ſpiritales imprimuntur ſicut ſigillum ceræ; deinde intellectus poſſibilis illis ſpeciebus conſignatus, producit Verbum men-

tis, ſeu ſpeciem expreſſam, quâ fit, quodammodo omnia. Quare intellectus illa ſpecie imbutus, ferri poteſt in naturam directè, cognoſcendo eam ſecundùm attributa eſſentialia, & à ſingularibus præſcindendo, vel reflexè, cùm naturam jam præciſam per alium actum à ſuis inferioribus, cognoſcit per novum actum in ordine ad inferiora, quatenus apta eſt illis ineſſe, aut de iiſdem prædicari.

Porrò actio, quâ intellectus agens abſtrahit ſpeciem à phantaſmatis, naturam repræſentantem, dicitur abſtractio intellectûs agentis, quæ naturam ab omni ſingularitate non expedit; actio verò, quâ intellectus poſſibilis, ſpecie ab agente intellectu tranſmiſsâ fæcundatus, naturam cognoſcit ſine differentiis, dicitur abſtractio intellectus poſſibilis; actio, quâ intellectus poſſibilis naturam ſic præciſam cognoſcit cum reſpectu ad inferiora, vt aptam illis ineſſe aut prædicari, dicitur reflexa, & comparativa; reflexa quidem quia verſatur circa naturam jam abſtractam per priorem actum; comparativa, quia attingit illam non abſolutè, ſed reſpectivè ad inferiora.

Denique, hæc comparatio, vel fit ſine affirmatione, naturam cognoſcendo cum ordine ad inferiora, & vt apta eſt illis ineſſe, & attribui, & ſic eſt comparatio ſimplex, vel prædicando actu: & ſic comparatio compoſita dicitur.

VI. Certum eſt 1. vniverſale non fieri per præciſionem excluſivam, nec per cognitionem comparativam, quæ præcedit abſtractionem. Quare ſupereſt tantùm, vt fiat vel per abſtractionem præſcindentem, vel per cognitionem confuſam ſingularium, vel per comparationem ſimplicem, ipsâ abſtractione poſteriorem.

§. II. *Definitur quæſtio.*

I. ASSERTIO. VNIVERSALE Metaphyſicum fit formaliter per abſtractionem objectivam, efficienter verò per conceptum abſtrahentem, qui ita naturam communem repræſentet, vt alios gradus, cum quibus idem eſt realiter, nullo modo attingat.

Probatur 1. Ex Ariſtotele, qui 3. Metaph. docet differentias eſſe extra conceptum generis.

2. Ex D. Thomâ opuſc. 49. vbi poſtquam dixit naturam communem, à natura individua realiter abſtrahi non poſſe, vt Platonici fingebant, ſubdit ſtatim, *Intellectus abſtrahit genus à ſpeciebus, in quantùm intelligit naturam generis, non intelligendo differentias, & ſimiliter abſtrahit ſpeciem ab individuis in quantùm intelligit naturam ſpeciei, non intelligendo principia individuantia.*

Probatur 2. ratione: natura fit vna per abſtractionem, & apta ineſſe multis proximè: ergo per abſtractionem fit formaliter vniverſalis.

Probatur ant. 1. Quòd fiat vna, quia fit indiviſa per abſtractionem; fit indiviſa, quia incipit non habere id, per quod dividebatur; nam id per quod dividebatur natura, erant differentiæ à parte rei exiſtentes, ipſámque naturam determinantes: atqui per abſtractionem objectivam, natura ſpoliatur differentiis, quia concipitur ſine differentiis: ergo incipit non habere id, per quod dividebatur, adeóque fit vna.

2. Quòd apta ſit ineſſe multis, patet; nam aptitudo ſequitur vnitatem, & aliunde natura manet à parte rei multiplex in inferioribus; dum-

enim concipio animal, non cognito rationali, aut irrationali, non deſinit ideò animal dividi, & diſtingui per differentias, quibus identificatur à parte rei. Sicut dum concipio hominem tantùm ſecundùm caput, non ideò caput deſinit cum reliquis partibus à parte rei conjungi.

II. Assertio. Vniverſale Logicum fit quoque formaliter per abſtractionem objectivam.

Prob. Vniverſale Metaphyſicum fit per abſtractionem objectivam formaliter: ergo & Logicum, quia per id, per quod fit eſſentia, fiunt & illius proprietates: at prædicabilitas, quæ conſtituit vniverſale Logicum, eſt proprietas vniverſalis Metaphyſici.

Confirmatur 1. Hoc ipſo natura eſt apta prædicari de multis, quòd concipitur ſine differentiis: ergo per abſtractionem fit vniverſale Logicum. Ratio à priori eſt, quia eſſe *in*, fundat dici *de*, id eſt, hoc ipſo, quòd aliquid aptum eſt alicui ineſſe, aptum quoque eſt de eodem dici.

Prob. vtraque aſſertio argumento negativo. Vniverſale fit per cognitionem confuſam ſingularium, vel per comparativam, vel per præciſivam; non fit per cognitionem confuſam ſingularium, nec per comparativam: ergo per præciſivam. Minoris ſunt duæ partes.

Prima probatur: Per conceptum individua confusè repræſentantem, natura non fit, niſi falsò prædicabilis de inferioribus: ergo non fit proximè prædicabilis per cognitionem confuſam ſingularium. Prob. anteced. v. g. fiat hæc propoſitio, *Petrus eſt homo*, vel erit falſa, vel certè identica: ſed identicam eſſe negant adverſarii: ergo erit falſa. Prob. maj. vel per *τὸ homo* Petreitas ſola concipitur,

concipitur, & ſic eſt identica ; tunc enim hunc ſenſum efficit, *Petrus eſt Petrus*, vel omnes homines concipiuntur, prædicantúrque ; & ſic eſt falſa, idem enim ſonaret hæc propoſitio atque iſta, *Petrus eſt ſinguli homines*, quod falſum eſt.

Reſpondent adverſarii, cognoſci per hominem differentias ſingulares, & prædicari, ſed cognoſci obſcurè, & quaſi in turbâ, prædicari autem indeterminatè, & ſub disjunctione ; ita vt hujus propoſitionis, *Petrus eſt homo*, ſenſus ſit, *Petrus eſt hic, vel iſte homo.*

Contrà 1. Actus ille, qui diſtinguit inferiora, non eſt vniverſalis : actus ille disjunctivus diſtinguit inferiora : ergo non eſt vniverſalis.

2. Dum dico, *Petrus eſt homo*, non volo tantùm dicere, quòd Petrus ſit hic, vel iſte homo, ſed quòd ſit determinatè homo.

Denique actus, quo fit vniverſale per cognitionem confuſam, repræſentat vnum, & multiplex : actus repræſentans confusè ſingularia, non repræſentat vnum, & multiplex, quia ſingularia non ſunt quid vnum, ſed multa.

Reſpondent, ſingularia concipi vt ſimilia, & in illa ſimilitudine habere vnitatem.

Contrà : ſimilia, vt ſimilia, dicunt pluralitatem, & diſtinctionem inter ſe ; ſimile enim non eſt niſi ſimile alteri : ergo ſi individua cognoſcuntur vt ſimilia, cognoſcuntur vt plura.

Nec dicas plura cognoſci ex parte objecti, ſed cognoſci, vt vnum ex parte modi ; Quæro enim, quid ſit illud, vnum ex parte modi, an vnum objectum ? an vnus actus ? ſi vnus actus : ergo quilibet conceptus multorum objectorum, v. g. multorum lapidum, erit vniverſalis ; ſi vnum ob-

jectum : ergo datur objectum illius actus, quod ſit vnum : ſed vnum non fit niſi per præciſivam mentis operationem : ergo admittant neceſſe eſt præciſionem naturæ vniverſalis effectricem ſine vlla confuſione ſingularium.

Prob. 2. pars. Per abſtractionem vniverſale ſupponitur factum : ergo non fit per comparationem ſimplicem, quæ abſtractione ipſa poſterior eſt.

Confirmatur 1. Duo tantùm ad vniverſale opus ſunt, 1. vt intellectus cognoſcat naturam ineſſe multis; 2. vt natura concipiatur ſine differentiis; primum habet ex comparatione prævia ad abſtractionem, ſecundum ab ipſa abſtractione, quæ naturam attingit, intactis differentiis, quarum eſt impedire communicabilitatem naturæ vniverſalis, quia ſunt principia determinationis ſingularis.

Confirmatur 2. Niſi natura eſſet proximè prædicabilis de inferioribus ante comparationem ſimplicem, nunquam eſſet prædicabilis de omnibus, quia illa comparatio de omnibus fieri ſingillatim non poteſt.

Quæres, an vniverſale fiat per abſtractionem intellectus agentis aut patientis.

Reſpondeo, probabiliùs fieri per abſtractionem intellectus patientis; nam 1. intellectus agens determinatus à phantaſmate, producit ſpeciem ſingularem, tum in eſſendo, tum in repræſentando, ita vt hæc ſpecies naturam individuantibus conditionibus illigatam repræſentet. 2. intellectus poſſibilis ſpecie impreſſâ conſignatus, elicit ſpeciem formalem, & ſua virtute vnum ab altero ſecernit, & quaſi ſeponit negativè per abſtractio;

nem, hoc eſt naturam à conditionibus individuantibus expedit, eámque cognoſcit ſecundùm ſe, non cognitis differentiis, quam deinde comparat cum ſingularibus, à quibus abſtracta eſt.

Quare dum D. Thomas ait vniverſale fieri per abſtractionem ſpeciei intelligibilis à phantaſmatis, intelligi debet de confectione inchoata non perfecta, aut certè per ſpeciem intelligibilem ſpeciem expreſſam intelligit, non impreſſam.

Quæres 2. An ad confectionem vniverſalis ſufficiat abſtractio ab vnico individuo, dum reliqua ſint poſſibilia.

Reſp. ſufficere, quia natura ſic abſtracta à Petro, verè eſt vna vnitate communi per intellectum, & multiplex à parte rei, ſaltem potentiâ; hinc D. Thomas docet, licèt vnicus Sol exiſteret, poſſe tamen gradum communem abſtrahi ab illo Sole, qui communis eſſet omnibus aliis poſſibilibus. Et verò ſi centum homines eoſdem ductus ac lineamenta vultûs haberent; pictor, qui vnius tantùm vultum in tabella imaginémque exprimeret, verè dici poſſet imaginem omnium expreſſiſſe, quia imago illa ſingulorum eſſet: ergo à pari humanitas, quæ à Petro abſtrahitur, ſub abſtractione ipsâ non eſt potiùs Petri, quàm Pauli, ſed communis vtrique.

§. III. *Diluuntur objecta.*

Ex objectis, alia probant vniverſale fieri per cognitionem confuſam ſingularium: alia per comparationem ſimplicem: alia negant fieri per abſtractionem. Singulis ordine ſatisfacio.

Objicies 1. Vniverſale eſt multa ſingularia con-

ſtituta in ratione prædicabili per vnum conceptum communem : ergo fit per cognitionem confuſam ſingularium.

Reſp. diſt. ant. Vniverſale eſt multa ſingularia, fundamentaliter ſumpta, conc. formaliter ſumpta, neg. vniverſale enim à ſingularibus abſtrahitur, non vt ſingularia ſunt formaliter, ſed vt conveniunt, ſic enim ſunt materia vnitatis formalis.

Inſtabis 1. Illud repræſentatur per conceptum, quod fit vnum per conceptum : ſingularia fiunt vnum per conceptum : ergo ſingularia repræſentantur per conceptum.

Reſp. diſt. maj. Quod fit vnum per conceptum, repræſentatur per conceptum, ſub ea ratione, quâ fit vnum, concedo : ſub alia ratione, nego : ſingularia fiunt vnum per conceptum, diſt. minorem: vt ſingularia ſunt, nego minorem : vt conveniunt, concedo : fiunt enim vnum, quatenus aliquid commune ſingulis, ab iiſdem abſtrahitur.

Ratio eſt, quòd ſingularia, vt talia, multa ſint: ergo vnitatem perfectam excludunt, aut ſi quam habent à parte rei, illa tantùm eſt fundamentalis vnitas, & ſimilitudinis.

Inſtabis 2. Eorum eſt vnitas, quorum eſt multiplicitas : multiplicitas eſt ſingularium, vt ſingularia ſunt : ergo ſingularium, vt ſingularia ſunt, eſt vnitas.

Reſp. diſt. maj. Eorum eſt vnitas, quorum eſt multiplicitas, materialiter, concedo majorem : quorum eſt multiplicitas formaliter, nego majorem : multiplicitas eſt ſingularium, diſt. minorem : vt ſingularia ſunt formaliter, concedo : vt ſingularia ſunt materialiter, nego minorem, & conſequentiam. Singularia quippe ſumi poſſunt

vel formaliter, vt ſingularia ſunt, vel materialiter, & ſpecificativè: formaliter ſumpta dicunt differentias individuantes, adeoque multiplicitatem: materialiter ſumpta dicunt vnitatem conformitatis, & ſimilitudinis, quæ eſt fundamentum vnitatis formalis.

Objicies 2. Vniverſale Logicum fit formaliter per cognitionem comparativam: ergo non fit per abſtractivam. Prob. ant. id quod fit per cognitionem ſimilitudinis particularium, fit per cognitionem comparativam: vniverſale fit per cognitionem ſimilitudinis particularium: ergo fit per cognitionem comparativam.

Reſp. diſt. minorem: Fit præſuppoſitivè, conc. nam cognitio naturæ communis ſæpè ſupponit notitiam ſimilitudinis particularium: fit formaliter, nego. Operatio enim, quâ natura communis fit formaliter vniverſalis, eſt notitia, quæ naturam communem repræſentat, non repræſentatis differentiis.

Inſtabis 1. Vniverſalitas eſt ordo ad multa: ſimplex abſtractio non dat ordinem ad multa, ſed ipſa comparatio: ergo vniverſale fit formaliter per comparationem.

Reſp. diſt. majorem: Vniverſalitas eſt ordo ad multa, negativus, concedo: poſitivus, nego; porrò ordo negativus eſt naturæ ipſius indifferentia, vt ſit in multis, & dicatur de multis, qualis ex abſtractione naſcitur. Poſitivus eſt relatio rationis, quæ eget comparatione, ſed quæ ad vniverſalitatem non requiritur.

Inſtabis 2. Vniverſale Logicum involvit relationem ad inferiora: ergo fit per cognitionem illius relationis, quæ eſt comparatio.

Reſp. diſt. anteced. Involvit relationem formaliter, nego: conſequenter, tranſeat, & nego conſeq. Certè non eſt neceſſe vt fiat vniverſale Logicum, ipſius relationem ad inferiora concipi.

Inſtabis 3. Superius, vt ſuperius, non poteſt concipi, ſine relatione ad inferiora: vniverſale Logicum eſt ſuperius reſpectu inferiorum: ergo non poteſt concipi ſine relatione ad inferiora, adeóque nec fieri.

Reſp. 1. Licèt non poſſet perfectè concipi vniverſale, ſine illa relatione, non tamen inde inferri debere, quòd per illam relationem fiat; aliud enim eſt non poſſe concipi vniverſale ſine relatione ad individua; aliud non poſſe confici niſi per cognitionem relationis ejuſdem ad individua. 2. Diſt. maj. Superius, vt ſuperius reduplicativè ſumptum, non poteſt concipi ſine relatione ad inferiora, concedo: ſuperius ſpecificativè ſumptum, id eſt, id quod eſt ſuperius, non poteſt concipi ſine relatione ad inferiora, nego. At vniverſale, dum fit per abſtractionem, non concipitur vt ſuperius reduplicativè, nec opus eſt vt concipiatur, quà ſuperius, ſed ſatis eſt vt concipiatur ſine differentiis.

Inſtabis 4. Vniverſale ex Ariſtotele eſt vnum in multis: ergo vniverſale fit per comparationem ad multa.

Diſt. ant. Eſt vnum in multis, aptitudine, & potentiâ, concedo: actu nego. Deinde hæc definitio probabiliùs eſt vniverſalis jam facti, quod actu prædicatur. At dum actu prædicatur, comparatur cum inferioribus, ideóque vniverſale obtinet tunc poſitivam habitudinem ad inferiora ex actuali comparatione, quæ non eſt neceſſaria ad

confectionem vniverſalitatis, quam factam ſupponit.

Objicies 3. Natura per abſtractionem præciſivam, non fit proximè apta prædicari de multis: ergo non fit vniverſalis per abſtractionem præciſivam. Prob. ant. natura præciſa, eſt natura omnium hominum: natura omnium hominum, non eſt apta prædicari de multis, quia eſſet apta prædicari de quolibet individuo: at non eſt apta prædicari de quolibet individuo: ergo non eſt apta proximè prædicari de multis. Pr. min. ſi natura omnium hominum eſſet apta prædicari de quolibet individuo, natura vnius individui, eſſet natura omnium hominum, quod eſt abſurdum.

Nego primum anteced. & diſtinguo majorem probationis illius: natura præciſa formaliter ſumpta, eſt natura omnium hominum, concedo: materialiter ſumpta, nego: natura omnium hominum non poteſt prædicari de quolibet individuo, diſt. min. formaliter ſumpta, nego: materialiter ſumpta, concedo minorem, & nego conſequentiam. Ratio eſt, quia natura formaliter ſumpta, perfectè præſcindit à differentiis, & attributa eſſentialia continet omnibus individuis communia: ergo poteſt de quolibet individuo prædicari. Vt autem materialiter ſumitur, determinata eſt per differentias individuantes: ergo ſic ſumpta non poteſt prædicari de quolibet individuo, aliter prædicaretur Petrus de Paulo.

Inſtabis 1. Si natura formaliter ſumpta de inferioribus prædicatur, prædicatur natura abſtracta; & ita dum dicitur, *Petrus eſt homo*, ſenſus eſt, *Petrus eſt homo abſtractus*, quod falſum.

Reſp. diſt. Prædicatur natura abſtracta, redupli-

cativè, id eſt abſtractio naturæ, nego: abſtracta ſpecificativè, id eſt natura, quæ eſt ſub abſtractione, concedo: ſicut dum dicitur, *Deus eſt ſpiritus*, ſenſus non eſt, Deum eodem modo ſpiritum eſſe, quo à nobis concipitur, nempe ſub ſpecie corporata, ſine qua nihil de ſimplicibus ſubſtantiis concipere aut prædicare poſſumus; ita dum prædicatur natura abſtracta, ſenſus non eſt prædicari abſtractionem naturæ, ſed naturam prædicari ſub abſtractione, tanquam conditione, ſine quâ non.

Inſtabis 2. Prædicatur natura, vel vt abſtracta, vel vt multiplex.

Reſp. nego: Sed prædicatur natura, quæ eſt vna ſub abſtractione per intellectum, & à parte rei multiplex. Sic judex togatus judicat, non quà togatus, ſed quà judex, qui tamen eſt ſub togâ.

Inſtabis 3. Prædicatur conceptus: ergo prædicatur abſtractio. diſt. ant. objectivus, concedo: formalis, nego antecedens, & conſequentiam.

Objicies vltimò: Natura vniverſalis, ſi fit per abſtractionem, eſt ens rationis; natura vniverſalis non eſt ens rationis: ergo non fit per abſtractionem.

Prob. major: Natura abſtracta eſt natura ſine differentiis: natura ſine differentiis eſt ens rationis: ergo natura abſtracta eſt ens rationis.

Reſp. diſt. major. Natura abſtracta eſt natura ſine differentiis, per intellectum, & extrinſecè, concedo: à parte rei, & intrinſecè, nego. Natura ſine differentiis, eſt ens rationis. diſt. minorem: Natura ſine differentiis per intellectum, & abſtracta extrinſecè, nego minorem: Natura à parte

rei ſine differentiis, & contracta intrinſecè, concedo. Certè natura, quæ eſt à parte rei intrinſecè contracta per differentias individuantes, denominatur abſtracta, tantùm extrinſecè, hoc eſt ab abſtractione formali, quæ fit ab intellectu, & in eodem recipitur, non in re: vnde non eſt magis ens rationis, quàm paries cognitus per eundem intellectum, aut viſus per oculum.

Inſtabis 1. Natura fit formaliter vniverſalis per vnitatem communem: vnitas illa communis eſt ens rationis, quia eſt terminus ſecundæ intentionis.

Reſp. 1. Terminos ſecundæ intentionis non eſſe ens rationis formaliter, ſed fundamentaliter tantùm, prout intellectui dant occaſionem refundendæ entitatis in res ipſas. Reſp. 2. hìc agi de vniverſali primò intentionaliter ſumpto, non de vniverſali ſecundò intentionaliter ſumpto, cujuſmodi eſt genereitas, ſeu vniverſalitas.

Inſtabis 2. Id quod habet tantùm eſſe objectivè in intellectu, eſt ens rationis: natura abſtracta, quæ eſt vniverſale primò intentionaliter ſumptum, habet tantùm eſſe objectivè in intellectu: ergo eſt ens rationis.

Nego minorem, nam vniverſale dicit, duo vnum in recto, quud eſt natura, alterum in obliquo, quod eſt modus eſſendi non realis, nempe vnitas, quæ fit per intellectum. At non ſequitur ex eo, quòd natura habeat modum eſſendi non realem, ipſam à parte rei non eſſe realem, ſicut homo veſtitus ſerico, non propterea eſt ſericus intrinſecè, ſed habens veſtem ſericam.

Inſtabis 3. Id quod eſt compoſitum ex ente reali, & modo non reali, eſt ens rationis: natura

vniverſalis eſt compoſita ex ente reali, nempe naturâ, & modo non reali, nempe vnitate: ergo eſt ens rationis.

Reſp. diſt. maj. Quod eſt compoſitum ex ente reali, & modo non reali, quorum alterum ſit in recto, alterum in obliquo, nego majorem: ſi vtrumque ſit in recto, concedo majorem. At modus eſt tantùm in obliquo, natura in recto; Et verò, vt homo habens veſtem ſericam, non eſt ens rationis: ita natura habens vniverſalitatem, non eſt ens rationis, ſed aliquid reale ſub modo non reali, qui naturam non conſtituit. Quòd ſi intellectus apprehendat illam vnitatem quaſi intrinſecam naturæ à parte rei exiſtenti, ipſique affingat, tum fingit ens rationis, & quidem inſigniter, ſecùs non fingit, nec errat, ſicut oculus percipiens albedinem lactis, licèt non apprehendat dulcedinem albedini junctam, non errat, quia nihil affingit albedini, quod eidem non inſit; nihil negat, quod inſit.

Inſtabis 4. Vnum, & multa implicant contradictionem.

Reſp. diſt. Vnum, & multa intrinſecè, & à parte rei, concedo: vnum extrinſecè & per intellectum & multa à parte rei intrinſecè, nego. At vniverſale eſt vnum per intellectum & multa extrinſecè, multa autem à parte rei, & intrinſecè. Verbo dicam, eſt vnum in multis, quæ duo non ſe deſtruunt.

Ex dictis, cauſæ vniverſalis ſunt quatuor; intrinſecæ duæ, duæ extrinſecæ. Intrinſecæ ſunt, 1. materialis, nempe ſimilitudo, & convenientia individuorum fundata in iiſdem operationibus, & eadem æquivalentia: formalis, vnitas communis,

quæ ſequitur naturam in eſſe objectivo repræſentato conſtitutam. Duæ extrinſecæ ; efficiens eſt ipſe intellectus, qui per abſtractionem præciſivam gradum vnum attingit, aliis intactis : finalis eſt 1. idonea rerum apprehenſio, quia res ſimiles ritè apprehendi non poſſunt ſine conceptu vniverſali ; 2. Scientia, quæ eſt de vniverſalibus fundamentaliter ſumptis, mediante vnitate formali, cujus opifex intellectus.

Articvlvs V.

De prædicabilitate vniverſalis ſeu de vniverſali Logico.

Cvm prædicabilitas vniverſale Logicum conſtituat, & à Metaphyſico, cujus eſt proprietas, diſtinguat, à nobis hîc perfectè intelligi debet : quare videndum 1. quid ſit prædicatio & quotuplex, 2. an dum vniverſale Logicum actu prædicatur, amittat vniverſalitatem : v. g. an dum fit hæc propoſitio, *Petrus eſt homo*, homo deſinat eſſe vniverſalis.

§. I. *Quædam obſervanda de natura prædicationis.*

I. Prædicabilitas eſt aptitudo quædam vniverſalis, vt de multis affirmari poſſit, ſeu forma, per quam natura fit proximè prædicabilis de multis ; ideóque vniverſale Logicum per illam prædicabilitatem conſtituitur, & à Metaphyſico diſtinguitur.

II. Prædicatio actualis eſt actus prædicabilitatis,

qui tunc fit, cùm vniverſale de ſingulari per judicium affirmatur. Definitur attributio vnius ad alterum, ſi affirmativa ſit; & ſeparatio vnius ab altero, ſi negativa.

III. Prædicatio duplex, eſſentialis, & accidentalis: eſſentialis eſt, in qua prædicatum ſecundùm formale, quod includit, eſt de eſſentia ſubjecti, v. g. in hac propoſitione, *homo eſt animal rationale*, τὸ *animal rationale* ſecundùm rationem formalem includitur in conceptu formali ſubjecti: accidentalis eſt, in qua ratio formalis prædicati non includitur in conceptu formali ſubjecti, ſed ei accidit in eſſentia jam conſtituto, vt *paries eſt albus*, τὸ *albus* in hac propoſitione non eſt de eſſentia parietis.

IV. Ad veritatem prædicationis affirmativæ, tum accidentalis, tum eſſentialis, requiritur aliqua connexio inter prædicatum, & ſubjectum. Ratio eſt, quia copula, *eſt*, ſignificat aliquam connexionem, & identitatem eſſe inter prædicatum, & ſubjectum; cum hoc tamen diſcrimine, quòd prædicatio accidentalis connexionem ſignificet inter ſubjectum, & prædicatum, duntaxat materialem, ſeu formæ cum ſubjecto, de cujus eſſentia non ſit; nam dicere hominem eſſe album, idem eſt ac dicere hominem eſſe ſubjectum habens albedinem: Eſſentialis autem requirit identitatem formalem inter ſubjectum, & prædicatum: v. g. Vt hæc propoſitio ſit vera, *Petrus eſt homo*, ratio formalis prædicati debet includi in conceptu formali ſubjecti, quia ad veritatem prædicationis requiritur, vt id quod attribuitur ſubjecto, verè illi inſit: ergo ad veritatem prædicationis eſſentialis, requiritur vt id quod eſt de conceptu formali, ſeu

eſſentia prædicati, includatur in conceptu formali, ſeu eſſentia ſubjecti; ad accidentalem autem prædicationem ſufficit vnio formæ cum ſubjecto, v. g. inhærentia albedinis cum pariete.

v. Prædicatio tum eſſentialis, tum accidentalis vel eſt directa, in qua forma de ſubjecto, effectus de cauſa, ſuperius de inferiori prædicatur: vel indirecta, in qua prædicatur ſubjectum de forma, cauſa de effectu, inferius de ſuperiori, vel forma de forma.

VI. Ex prædicabilibus quædam æquè latè patent ac ſubjectum, vt *homo eſt rationalis*: quædam latiùs patent, licèt vtrumque vniverſale ſit, vt *homo eſt animal*: quædam habent prædicatum vniverſale, & ſubjectum ſingulare, vt *Petrus eſt homo*.

De duabus primis propoſitionibus non eſt hîc quæſtio, quia ſubjectum vtriuſque eſt vniverſale; & quamvis ſubjectum ſecundæ minùs latè pateat, quàm prædicatum, vtrumque tamen manet vniverſale, quia ſubjectum ſemper manet vniverſale, aut certè ſi genus contrahitur ad ſpeciem, de hac ſecunda propoſitione perinde ratiocinandum eſt ac de tertia. Vt enim ſe habet genus ad ſpeciem, ita ſpecies ad individuum. Quare de tertia hîc potiſſimùm diſputandum, videndúmque, an natura humana, dum prædicatur de Petro, v. g. ſervet vniverſalitatem, an verò amittat.

§. II. *An vniverſale in actuali prædicatione ſeruet vniverſalitatem.*

I. Observatio. IN hac propoſitione, *Petrus eſt homo*, triplex diſtingui debet conceptus. Primus ſubjecti, quo Petrus per ſimplicem apprehenſionem concipitur. Secundus prædicati, quo natura humana ſimplici apprehenſione abſtrahente cognoſcitur. Tertius eſt conceptus complexus, quo prædicatum apprehenditur cum ordine ad ſubjectum, & qui eſt materia proxima judicii. Denique judicium, quo homo de Petro affirmatur, ita tamen, vt ſit ſimplex qualitas, quæ cadit primariò in copulam, *eſt*, ſecundariò in ſubjectum, & prædicatum.

II. Observatio. Quæſtio præſens dupliciter modo inſtitui poteſt. 1. An natura per apprehenſionem præciſa à differentiis, adeóque vniverſalis facta, ſemper perſeveret ſua vniverſalitate conſignata; & ita ſemper remaneat apprehenſio præciſiva, accedente judicio, quo homo de inferioribus prædicatur. 2. An in ipſo judicio ſemper natura reluceat, vt vniverſalis, & ab omnibus differentiis expedita.

I. Assertio. Natura humana, v.g. dum actu prædicatur de inferioribus, manet ſemper vniverſalis ſub apprehenſione abſtrahente, adeóque vniverſale in actuali prædicatione ſervat vniverſalitatem. Ita D. Thom. opuſc. 56. vbi ſic loquitur, *homo ſecundùm quod particulare, non prædicatur de Socrate, ſed ipſe terminus homo ſignificat naturam humanam abſque omni participatione, & particulariſatione* : ergo ex mente D. Thomæ,

dum natura per judicium contrahitur ad ſubjectum, manet vniverſalis ſub apprehenſione. Item Ariſtoteles 1. de partibus animal. definit vniverſalia, quæ pluribus inſunt: At non inſunt pluribus, niſi ipſis jungantur per prædicationem: ergo dum prædicantur, ſunt vniverſalia ſub apprehenſione, licèt per judicium contrahantur extrinſecè.

Probatur ratione: Vniverſale, dum actu prædicatur, non fit ſingulare: ergo non amittit vniverſalitatem. Probatur ant. Illud non fit ſingulare, quod non habet principium deſtructivum vniverſalitatis: vniverſale, dum actu prædicatur, non habet principium deſtructivum ſuæ vniverſalitatis: ergo dum actu prædicatur, non fit ſingulare.

Probatur minor. Si quod haberet principium deſtructivum ſuæ vniverſalitatis, vel apprehenſionem complexam, vel conjunctionem judicativam: neque apprehenſio complexa, neque conjunctio judicativa deſtruit vniverſalitatem: ergo vniverſale, dum actu prædicatur, non habet principium deſtructivum ſuæ vniverſalitatis. Probatur min. per partes. Non apprehenſio complexa, quia apprehendit tantùm prædicatum ad ſubjectum, ſeu habitudinem prædicati ad ſubjectum: ergo ſupponit prædicatum diverſum à ſubjecto, adeòque non idem cum ſubjecto, ſed ab eodem abſtractum: non conjunctio judicativa, quia non opponitur abſtractioni, ſeu appre henſioni præciſivæ; non opponitur autem, tum quia ſupponit apprehenſiones ſimplices ſubjecti, & prædicati, ſecunda enim operatio eſt aſſenſus ad connexionem prædicati cum ſubjecto; aſſenſus autem

non ſit, niſi ex comparatione prædicati cum ſubjecto : ergo prædicatum præſupponitur manere diſtinctum à ſubjecto per apprehenſionem, quia non ſit comparatio niſi inter plura, adeóque inter ſe aliquatenus diſtincta: tum quia conjunctio judicativa eſt planè extrinſeca apprehenſioni præciſivæ.

Confirmatur 1. Si homo in actuali prædicatione apprehenditur cum differentia numerica contractus, vel cum differentia numerica Petri tantùm, vel cum differentiis ſingulorum hominum : neutrum dici poteſt; non primum, quia propoſitio eſſet identica, faceretque hunc ſenſum *Petrus eſt Petrus*; affirmaret enim de Petro id quod apprehenderet in prædicato : atqui apprehenderet in prædicato hunc hominem, ſeu Petrum : ergo affirmaret Petrum de Petro. Non ſecundum, quia propoſitio eſſet falſa, húncque ſenſum haberet, *Petrus eſt Petrus, Ioannes*, &c.

Nec dicas prædicatum in hac propoſitione ſignificare Petrum per accidens, quatenus ei jungitur per affirmationem, adeóque propoſitionem non eſſe identicam; nam hoc eſt incidere in ſententiam noſtram, quæ docet naturam manere vniverſalem ſub abſtractione, licèt per accidens, ſeu ratione judicii conjungatur cum ſubjecto.

Confirmatur 2. dum formamus iſtud judicium, *Petrus eſt homo*, alio modo concipimus hominem, qui eſt prædicatum, quàm cùm formamus hanc propoſitionem : *Petrus eſt hic homo* : ergo in prima propoſitione hominem non concipiebamus, cum differentia numerica identificatum, adeóque vniverſalis ſub apprehenſione relucebat. Denique non magis repugnat naturam hu-

manam ſub prima operatione, manere ſine differentiis, cùm per ſecundam jungitur differentiis, quàm repugnet caput ejuſdem hominis videri aliqua in tabula à corpore præciſum, dum in altera tabula cum eodem corpore repræſentatur. At

II. Assertio. Natura vniverſalis, dum actu prædicatur, non apparet ſimpliciter vniverſalis.

Probatur: Natura vniverſalis in actuali prædicatione, non apparet ſimpliciter à differentiis expedita: ergo non apparet ſimpliciter vniverſalis. Probatur anteced. Vt natura appareret ſimpliciter à differentiis expedita, deberet tum ſub apprehenſione præſcindente, tum ſub ipſo iudicio expedita à differentiis apparere; at licèt ſub apprehenſione ſimplici videatur à differentiis ſuis expedita; tamen ſub judicio apparet contracta ad ſubjectum: quare perinde ſe habet ac caput hominis, quod in vna tabula apparet quidem præciſum à corpore, in altera verò cum corpore conjunctum, ideóque dici non debet à corpore ſimpliciter præciſum, vt jam obſervavi.

§. III. *Diluuntur objecta.*

Obiicies 1. Id quod contrahitur, & determinatur ad ſingulare, non eſt vniverſale: natura humana, dum prædicatur de Petro, contrahitur, & determinatur ad ſingulare: ergo non eſt ampliùs vniverſalis.

Reſp. diſt. majorem: Id quod contrâhitur, & determinatur intrinſecè ad ſingulare, non eſt ampliùs vniverſale, concedo: id quod contrahitur tantùm extrinſecè, neg. natura humana, dum

prædicatur de Petro, contrahitur, & determinatur ad ſingulare, diſt. min. intrinſecè, nego: extrinſecè, concedo: ſcilicet duplex contractio naturæ, intrinſeca vna, extrinſeca altera; intrinſeca eſt conjunctio apprehenſiva, quâ natura communis identificata cum differentia numerica apprehenditur, quaſi per modum vnius objecti: extrinſeca eſt conjunctio judicativa, quâ natura, dum ſub apprehenſione ſemper relucet vniverſalis, adeóque habet rationem extremi aliquatenus à ſubjecto diverſi, tamen per judicium extrinſecè, & quaſi per accidens contrahitur, atque adeò non apparet, ſimpliciter vniverſalis, vt jam obſervatum eſt.

Inſtabis 1. Conjunctio judicativa ſupponit conjunctionem apprehenſivam: dum vniverſale actu prædicatur, fit conjunctio judicativa: ergo ſupponit conjunctionem apprehenſivam: ergo & contractionem intrinſecam, etiam ex parte apprehenſionis. Prob. maj. mutua habitudo prædicati, & ſubjecti prærequiritur ad judicium, quia non affirmo prædicatum ineſſe ſubjecto, niſi quia vtriuſque habitudinem apprehendi: mutua habitudo prædicati, & ſubjecti non cognoſcitur, niſi per apprehenſionem conjunctivam: ergo, &c.

Reſp. neg. maj. primi ſyllogiſmi. Ad probationem, conceſsâ majore, nego minorem; ſatis enim eſt cognoſci habitudinem illam per comparationem prædicati ad ſubjectum: vbi autem fit comparatio inter duo, ibi ſemper extrema apparent diverſa; non eſſet autem diverſitas inter prædicatum, & ſubjectum, ſi prædicatum apprehenderetur intrinſecè contractum, ſed potiùs identitas omnimoda.

Inſtabis 2. Vt affirmem hominem de Petro, debeo apprehendere hominem in Petro: non poſſum apprehendere hominem in Petro, niſi per conjunctionem intrinſecam: ergo debet conjungi intrinſecè homo cum Petro.

Reſp. diſt. maj. Debeo apprehendere hominem in Petro, ex parte ſubjecti, conc. ex parte prædicati, neg. ſatis enim eſt, ſi ex parte prædicati, illius habitudinem ad Petrum apprehendam: ſed non poſſum apprehendere hominem in Petro, niſi per conjunctionem intrinſecam, diſt. minorem: ex parte prædicati, concedo: ex parte ſubjecti, nego minorem & conſequentiam.

Objicies 2. Natura humana ideo eſt à parte rei ſingularis, quia eſt determinata tota ad Petrum: ſed per iudicium determinatur ad ſingulare: ergo fit ſingularis per judicium.

Reſp. neg. paritatem. Ratio eſt: quia in Petro eſt determinata intrinſecè per differentias individuantes à parte rei, ideóque non eſt apta vt aliis attribuatur. At in prædicatione actuali, natura determinatur tantùm extrinſecè, & per judicium, manétque ſemper indifferens ſub abſtractione, & intrinſecè, vt de aliis inferioribus prædicetur.

Inſtabis 1. Eſſe abſtractum, & contractum ſe deſtruunt, quia eſſe abſtractum, eſt eſſe extra ſingularia, & eſſe contractum, eſt eſſe intra ſingularia: ſed eſſe extra ſingularia, & eſſe intra ſingularia, ſe mutuò deſtruunt: ergo eſſe abſtractum, & contractum ſe mutuò deſtruunt.

Reſp. diſt. maj. Eſſe abſtractum intrinſecè, & contractum intrinſecè, ſe mutuò deſtruunt, concedo: eſſe abſtractum intrinſecè, & contractum extrinſecè, nego: at contractio, quæ fit

in actuali prædicarione, eſt extrinſeca naturæ, vt eſt ſub apprehenſione vniverſalis.

Inſtabis 2. Abſtractio eſt ſeparatio naturæ ab inferioribus, & contractio eſt vnio naturæ cum inferioribus: ſeparatio, & conjunctio ſe deſtruunt.

Reſp. diſt. min. ſeparatio, & conjunctio apprehenſiva, ſe mutuò deſtruunt, concedo: ſeparatio apprehenſiva, & conjunctio judicativa, nego: at prædicatio actualis eſt conjunctio judicativa, quâ intellectus prædicatum cum ſubjecto per affirmationem connectit, quæ non repugnat abſtractioni, ſed eam ſupponit: at contrà ſe mutuò deſtruunt ſeparatio apprehenſiva, & conjunctiva, quia ſeparatio apprehenſiva eſt, quâ gradus communis cognoſcitur, non cognito gradu inferiori, cum quo idem eſt: conjunctio autem apprehenſiva, quâ gradus communis ſimul apprehenditur cum gradu inferiori, nec ab alio diſtinguitur: at non poteſt idem gradus per eandem operationem apprehendi ſine inferiori gradu, & ſimul cum inferiori gradu.

Inſtabis 3. Abſtractio eſt negatio conjunctionis naturæ cum individuis: ergo cùm apprehenditur natura abſtracta, non poteſt conjungi per judicium.

Diſt. ant. Abſtractio excluſiva, & poſitiva, concedo: præciſiva, & negativa tantùm, nego. Porrò vniverſale fit per abſtractionem præciſivam, & negativam, non excluſivam, & poſitivam.

Objicies 3. Dum dicitur, *Petrus eſt homo*, vel prædicatur tota natura humana, vel tantùm pars illius; non primum, quia falſa eſſet prædicatio; nam Petrus non eſt omnis homo: non ſecundum,

quia falſum eſt Petrum habere tantùm partem naturæ humanæ, cùm ſit integrè, & completè homo.

Reſp. diſt. maj. Prædicatur tota natura intenſivè, & eſſentialiter ſumpta, id eſt ſecundùm id omne, quod dicit in conceptu eſſentiali, concedo: tota extenſivè, & integraliter, nego. Natura porrò intenſivè, eſt natura ſumpta ſecundùm attributa eſſentialia, quo ſenſu Petrus, vt eſt homo, tam eſt eſſentialiter homo, quàm mille homines, quia eſſentia rerum Metaphyſicarum in indiviſibili poſita eſt, natura extenſivè, & integraliter, eſt natura quatenus per prædicationem extenditur ad multa individua; & ita dum prædicatur de Petro, non prædicatur tota extenſivè, quia poteſt prædicari de Ioanne, Iacobo, &c. qui ſunt magis homines extenſivè, quàm Petrus, vt pote qui majorem numerum conficiant: ſicut ignis, qui inflammat totam domum, major eſt eo extenſivè, qui ardet tantùm in camino, non tamen intenſivè.

Inſtabis 1. Non poteſt explicari, quis ſit ſenſus hujus propoſitionis, *Petrus eſt homo.*

Reſp. Senſus eſt, Petrus habet naturam humanam intenſivè quidem totam, extenſivè verò, & in actu exercito ſuam. Quare prædicatum ex modo eſt vniverſale, quia ex parte prædicati nulla apparet limitatio, quamvis ex parte ſubjecti limitetur, huncque ſenſum habeat propoſitio, Petrus eſt vnum ex naturæ humanæ inferioribus.

Inſtabis 2. Vel prædicatur homo in ſuppoſitione ſimplici, vel perſonali, non ſimplici, quia prædicaretur vt vniverſale; non perſonali, quia vt tale ſumitur pro ſingularibus: ergo eſt quid ſingulare.

Reſpondeo, dum homo prædicatur de Petro, tranſire de ſuppoſitione ſimplici in abſolutam, quæ ſupponit tam pro immediato, quàm pro mediato ſignificato.

Inſtabis 3. Ergo prædicatur natura, vt ſingularis, & vt vniverſalis. Nego ſubſumptum; ſed prædicatur natura, quæ ſingularis eſt à parte rei, & vniverſalis per intellectum, non tamen quà ſingularis aut vniverſalis.

Inſtabis 4. In ſuppoſitione perſonali ſumitur pro individuis: ergo prædicatur vt ſingularis.

Reſp. 1. Non ſumi tantùm in ſuppoſitione perſonali, ſed abſolutâ. 2. Diſt. ant. ſumitur pro individuis ſecundùm rem, id eſt ſecundùm naturam, quæ eſt in individuis, concedo: ſecundùm modum ſingularitatis, nego antecedens, & conſequentiam. Vt ergo ignis, dum comburit lignum, non comburit lignum, quà approximatum, ſed quà combuſtibile, licèt requirat approximationem vt conditionem, ſine qua non: Ita natura non prædicatur vt vniverſalis aut vt ſingularis, licèt vniverſalitatem requirat in intellectu qui eſt illius opifex, & ſingularitatem à parte rei.

Inſtabis 5. Vel prædicatur omnis homo de Petro, vel aliquis.

Reſp. Nec omnem, nec aliquem prædicari, ſed hominem ſub abſtractione, qui tamen ſub actuali prædicatione expreſſiùs ſupponit pro Petro.

Inſtabis 6. Saltem prædicatio illa non erit intrinſeca Petro: ergo non prædicabitur aliquid intrinſecum.

Reſp. diſtinguo antecedens, non erit intrinſecà ſecundùm modum, concedo: ſecundùm rem, nego; Nempe duo ſunt in natura humanâ, modus,

qui eſt abſtractio, & vniverſalitas, & res ſignificata, nempe animal rationale. Abſtractio, & vniverſalitas eſt extrinſeca Petro, natura autem eſt ipſi intrinſeca, vtpote quæ idem ſit realiter cum ipſo.

Objicies 4. Id quod prædicatur actu, non eſt ampliùs prædicabile: id quod non eſt ampliùs prædicabile, non eſt ampliùs vniverſale, quia prædicabilitas ſequitur vnitatem communem, vt proprietas: ergo vniverſale, dum actu prædicatur, amittit vniverſalitatem.

Reſp. diſt. ant. Id quod prædicatur actu, non eſt ampliùs prædicabile, potentiâ excludente actum, & purâ, concedo: potentiâ mixtâ, & includente actum, nego. Duplex quippe potentia, pura, & mixta; pura excludit omnem actum, mixta includit aliquem actum: vniverſale antequam actu prædicetur, eſt prædicabile potentiâ purâ. At dum actu prædicatur, eſt prædicabile potentiâ mixtâ. Vt enim paries eſt maximè viſibilis, dum videtur actu, aut habet potentiam exiſtendi, qui exiſtit actu, ſed non puram, quia mixta eſt cum actu: ita vniverſale dum actu prædicatur, eſt maximè prædicabile. Ratio eſt, quia actus non deſtruit potentiam, ſed perficit; hinc axioma fluxit, *ab actu ad potentiam valet conſequentia*, id eſt ab exiſtentia actuali alicujus rei rectè infertur ejus poſſibilitas, vt Petrus exiſtit: ergo eſt maximè poſſibilis, & verò dici non poteſt de eo, quod exiſtit, eſt impoſſibile: ergo dici debet, eſt poſſibile, non potentiâ purâ, ſed potentiâ actum includente.

Objicies 5. Si vniverſale ſervat vniverſalitatem, hæc converſio nulla erit, *homo eſt animal*: ergo

aliquod animal eſt homo, quia prædicatum in converſâ, non erit idem cum ſubjecto; animal enim latiùs patet, quàm homo.

Reſp. ſufficere, quòd animal ſit idem cum homine, ſaltem inadæquatè.

Appendix ad V. Articvlvm.

Quomodo concreta, & abſtracta primarum, & ſecundarum intentionum prædicentur.

Ratio prædicandi vnum de alio permagni eſt ad Logicas enunciationes momenti; ideóque juvat regulas, quæ in ejuſmodi prædicatione ſervari debeant, accuratiùs præſcribere. Sed antè ſit

§. I. *Quædam obſervanda.*

I. Concretvm definitur, id quod ſubjectum, & formam ſimul ſignificat: ſic homo ſignificat habens humanitatem: abſtractum verò, id quod formam tantùm ſignificat; hinc concreta ſignificant vt tota: ſic album id totum ſignificat, quod ex ſubjecto, & albedine coaleſcit: abſtracta autem ſignificant vt partes: ſic albedo formam tantùm ſignificat, ex qua album conſtituitur.

II. Id diſcriminis eſt inter abſtracta ſubſtantiæ, & accidentis, quòd abſtracta ſubſtantiæ ſignificent non ſolùm vt partes, ſed ſint reipsâ partes, vt humanitas, quia ſimul cum ſubjecto vnum per ſe faciunt; at vnum per ſe nonniſi ex partibus eſſentialiter incompletis exiſtit; abſtracta verò accidentium præſertim Phyſicorum, vt color, licèt ſumantur

ſumantur vt partes in ordine ad concretum, quod componunt, non ſunt tamen veræ partes Metaphyſicæ, ſed tota quædam eſſentialiter completa in proprio genere: ſic color eſt qualitas perfectè completa ſecundùm ſe, nec ad aliud complendum eſſentialitèr refertur, ſed tantùm ad perficiendum accidentariò ſubjectum coloratum: vnde eſt pars tantùm accidentalis per ordinem ad illud.

III. Abſtractionis duplex ſpecies; prima phyſica, ſecunda metaphyſica. Phyſica tribuitur accidentibus, quia per modum naturæ completæ ſignificantur, habéntque rationem concretorum, vt albedo, quæ rurſus abſtractionem metaphyſicam admittit, nempe albedineitatem, quæ eſt forma albedinis eſſentialiter conſtitutiva, ſicut humanitas hominis: Quare abſtractum phyſicum ſignificat 1. qualitatem ſine ſubjecto. Metaphyſica eſt abſtractio ſuperioris gradus ab inferioribus, quibus eſt eſſentialis, vt cùm abſtrahitur homo à Petro, & Paulo &c. Vel gradus eſſentialis in abſtracto ſumpti ab ente, cujus eſſentiam tanquam forma conſtituit, vt dum abſtrahitur ab homine humanitas, coloreitas à colore &c. Vt autem ſcias quomodo fiat prædicatio concretorum, & abſtractorum. Sit

§. II. *Regula prædicationis abſtractorum, & concretorum.*

PRIMA ſit. Concreta primæ intentionis, hoc eſt naturæ reales in concreto ſumptæ, prædicantur de ſuis inferioribus aut æqualibus, etiam in concreto expreſſis. Sic rectè dicimus, *homo eſt ani-*

M

mal : animal eſt corpus : Ratio eſt, quia non prædicatur pars de parte, ſed totum de ſubjecto, quod proinde continet potentiâ, vel actu id totum, quod eſt in ſubjecto; ideóque prædicatio eſt bona in ſenſu formali.

Secunda. Abſtractum de concreto, aut concretum de abſtracto, non prædicatur in ſenſu formali, ſed tantùm in ſenſu reali, & identico: quia abſtractum ſignificat per modum partis, & concretum per modum totius: at pars non dicitur de toto, nec totum de parte vt pars eſt, quia hæc propoſitio, *humanitas eſt animal,* hunc haberet ſenſum formalem, humanitas, quà humanitas, eſt habens animalitatem, quod falſum eſt in ſenſu formali, licèt verum ſit in ſenſu reali, & identico. Porrò dicitur prædicari de alio in ſenſu reali, quod eſt realiter idem cum illo, quamvis non ſit idem formaliter, vt *rationalitas eſt animalitas*; prædicari verò dicitur in ſenſu formali, quod eſt idem formaliter cum ſubjecto, vel adæquatè, vt *homo eſt animal rationale*: vel inadæquatè, vt *homo eſt animal.*

Dices. Valent iſtæ prædicationes in ſenſu formali, *entitas eſt ens : Deus eſt Deitas : quantitas eſt quanta.*

Reſp. Eſto, ita obtinuit vſus apud Philoſophos. Ratio eſt in ente, & Deo, quòd ſint ſimplicia; in quantitate verò, quòd concretum illius non habeat magis partes, quàm abſtractum.

Tertia. Abſtracta prima accidentium, hoc eſt, nomina, quibus accidentia ſignificantur ſine ſubjectis, non prædicantur de ſubjectis, nec abſtractum generis de abſtracto differentiæ; hinc non dicitur, *albedo eſt paries,* quia hunc ſenſum fal-

ſum efficeret, albedo eſt habens parietem: nec dicitur, *rationalitas eſt animalitas*, quia hic ſenſus propoſitioni ſubeſſet, rationalitas, vt talis, eſt animalitas, quod falſum. Ratio eſt, quòd omne prædicatum debeat continere ſubjectum, vel actu, vel potentiâ; deinde prædicatum debet habere habitudinem ad ſubjectum: at animalitas non continet rationalitatem, quia pars, vt pars, non includit compartem, nec albedo habet habitudinem ad parietem.

Quarta. Abſtracta ſuperiora ſubſtantialia de inferioribus abſtractis ſubſtantiarum, non prædicantur in ſenſu formali; hinc falſa eſt in ſenſu formali hæc prædicatio, *humanitas eſt animalitas: animalitas eſt corporeitas*. Ratio eſt, quia prædicatum debet continere, id quod continet ſubjectum vel actu, vel potentiâ: at animalitas non continet id quod dicit humanitas, actu aut potentiâ. Deinde hic ſenſus eſſet, humanitas, vt concepta in ordine ad ratiocinationem, eſt animalitas, vt concepta in ordine ad ſenſationem; hinc

Duo inferuntur; primum, genera vniverſalia debent ſumi in concreto; ſecundum, naturæ abſtractæ non ſunt genera, & ſpecies, niſi exprimantur nominibus concretis; genus enim eſt ex natura ſua totum potentiale, ſpecies verò totum actuale.

Objicies 1. Hæc prædicatio, *anima rationalis eſt ſenſitiva*, vera eſt in ſenſu formali, in qua tamen abſtractum ſuperius de inferiori prædicatur: ergo abſtractum ſuperius de inferiori prædicari poteſt in ſenſu formali.

Reſp. nego conſequentiam; nam in hac prædicatione prædicatum, & ſubjectum ſunt connexa,

quia anima rationalis ſignificat per modum habentis gradum ſenſitivum, non quidem vt homo, qui ex corpore, & anima componitur, ſed vt forma, quæ compoſito gradum illum tribuit.

Objicies 2. Sufficit incluſio prædicati in ſubjecto ad veram prædicationem: ergo abſtractum prædicatum, poteſt prædicari de ſubjecto, quia in eo continetur.

Diſt. ant. Sufficit incluſio formalis, concedo: realis, nego: non enim ſufficit identitas in re ad prædicationem formalem, niſi etiam ſit in conceptu; aliter enim pars prædicaretur de toto in recto.

Quinta. Abſtracta phyſica accidentium, prædicantur de abſtractis phyſicis inferioribus in ſenſu formali, vt *albedo eſt color: color eſt qualitas*, quia eſt eadem ratio abſtracti phyſici accidentium, quæ concreti ſubſtantiarum: atqui concreta ſubſtantiarum prædicantur de inferioribus in concreto ſumptis: ergo abſtractum phyſicum accidentium prædicari poteſt de alio abſtracto phyſico in ſenſu formali.

Sexta: Abſtractum metaphyſicum accidentis, quod dicitur abſtractum ſecundum, non prædicatur de concreto metaphyſico; hinc non valet, *albedo eſt albedineitas.* Item abſtractum vnum metaphyſicum accidentis phyſici, non poteſt dici de inferiori abſtracto metaphyſico accidentis phyſici: Ratio eſt, quia nec pars de toto, nec pars de parte, vt talis, formaliter prædicatur; hinc non valet, *albedineitas eſt coloreitas.*

Dices: in accidentibus abſtractum prædicatur de abſtracto in ſenſu formali, vt *albedo eſt color:*

ergo etiam abſtractum ſubſtantiale de abſtracto ſubſtantiali, vt *rationalitas eſt animalitas.*

Diſt. ant. Abſtractum phyſicum prædicatur de abſtracto phyſico in accidentibus, concedo; metaphyſicum de metaphyſico, nego antecedens, & conſequentiam; nam in ſubſtantiis non datur abſtractum phyſicum, ſicut in accidentibus; at abſtractum phyſicum in accidentibus, eſt totum quoddam.

Porrò, quæ diximus de terminis primæ intentionis, facilè applicari poſſunt terminis ſecundæ intentionis, vt comparantur inter ſe, vel cum terminis primæ intentionis, ex quibus tria ſequuntur.

I. Concreta ſuperiora ſecundarum intentionum rectè prædicantur de concretis inferioribus, vt *genus eſt vniverſale.*

II. Concreta non prædicantur de abſtractis, nec viciſſim; hinc non dicitur, *genus eſt vniverſalitas*, aut *vniverſalitas eſt genus*, ſicut non dicitur, *albedo eſt album*, aut *album eſt albedo.* Philoſophi tamen in ſecundis intentionibus legitimam volunt eſſe prædicationem abſtracti ſuperioris de abſtracto ſuperiori, vt *genereitas eſt vniverſalitas*, quia ſecundæ intentiones, vtpote accidentia rationis, naturam imitantur accidentium phyſicorum, & ſignificant per modum totius, ſicut abſtracta phyſica accidentium.

III. Secundæ intentiones prædicantur de primis in concreto, quia ſecundæ intentiones ſunt quædam primarum accidentia; hinc dicimus, *animal eſt genus : homo eſt ſpecies*, non autem, *humanitas eſt ſpecies : animalitas eſt genus : animalitas eſt genereitas.*

ARTICVLVS VLTIMVS.

De numero, & proprietatibus Vniverſalium.

DVo hîc examinanda ſunt. Primum, quot ſint vniverſalia. Secundum, quæ vniverſalium proprietates.

§. I. *Quot ſint Vniverſalia.*

I. OBSERVATIO. HIc agitur de Vniverſali formaliter ſumpto, eóque vnivoco, & incomplexo.

II. OBSERVATIO. Vniverſale latiùs patet inferioribus ſuis, vt ipſa vniverſalitatis ratio indicat.

III. OBSERVATIO. Inter inferiora vniverſalis, alia dicuntur ſubjecta contractionis, quæ ſtrictè vocantur inferiora, & in linea directa categoriæ ſibi invicem ſubjiciuntur, vt ſpecies reſpectu generis, & individuum reſpectu ſpeciei: alia ſubjecta inhæſionis, & minùs propriè dicta inferiora, vt Petrus reſpectu riſibilis, aut paries reſpectu albedinis. His obſervatis,

I. ASSERTIO. Vniverſalia prædicabilia duo tantùm ſunt, diviſione immediatâ; alterum, eſſentiale, accidentale alterum. Prob. Tot ſunt prædicabilia, ſeu vniverſalia Logica, diviſione immediatâ, quot ſunt modi immediati prædicandi vnum de multis: ſunt tantùm duo modi immediati prædicandi vnum de multis: ergo ſunt tantùm duo vniverſalia Logica, diviſione immediatâ. Prob. minor. Quidquid prædicari poteſt

de multis, prædicatur de illis, vel vt aliquid eſſentiale, vel vt aliquid accidentale: ergo ſunt tantùm duo modi immediati prædicandi vnum de multis.

II. Assertio. Quinque ſunt vniverſalia Logica, diviſione mediata, nempe genus, ſpecies, differentia, proprium, & accidens. Prob. Tot ſunt vniverſalia Logica diviſione mediatâ, quot ſunt modi prædicandi mediatè vnum de alio: quinque ſunt tantùm modi prædicandi mediatè vnum de alio: ergo ſunt quinque vniverſalia Logica, diviſione mediatâ. Prob. min. Tot ſunt modi prædicandi, quot ſunt modi eſſendi in multis; ſunt quinque modi eſſendi in multis: ergo ſunt quinque modi prædicandi vnum de multis.

Pr. minor. Quidquid eſt aptum alteri ineſſe, vel eſt aptum ineſſe, vt tota eſſentia, & eſt ſpecies: vel vt pars communis, & materialis ſpeciei & eſt genus: vel vt pars formalis, quâ ſpecies ab aliis ſecernitur, & eſt differentia: vel vt aliquid fluens ab eſſentia, & cum illa neceſſariò connexum, & eſt proprium: vel contingenter connexum, & eſt accidens commune: ergo ſunt tantùm quinque modi eſſendi in multis.

Porrò quòd illa diviſio ſit mediata, patet quia diviſione immediatâ ſunt tantùm duo vniverſalia.

Confirmatur ex D. Thom. ſimilitudine compoſiti naturalis, in quo quinque ſpectari poſſunt, nempe materia, cui reſpondet genus; forma, cui reſpondet differentia; compoſitum ex materia, & forma, cui reſpondet ſpecies; proprietas fluens ab eſſentia phyſica corporis, v. g. quantitas, cui reſpondet proprium; denique accidens commune,

quod abeſſe poteſt à corpore naturali, vt calor, & frigus, cui reſpondet quintum prædicabile.

§. II. *Diluuntur objecta.*

DVPLEX genus argumentorum proponunt adverſarij: altero conantur evincere pauciora eſſe vniverſalia, quàm quinque: altero plura.

Objicies 1. Omne vniverſale eſt aptum ineſſe multis, vel eſſentialiter, vel accidentariò: ergo duo ſunt tantùm vniverſalia; alterum eſſentiale, alterum accidentale.

Reſp. diſt. ant. Diviſione immediatâ, concedo: mediatâ, & vltimâ, nego: fit autem diviſio mediata in quinque ſpecies, 1. ob majorem lucem; clariùs enim patet modus, quo ſingula vniverſalia ſuis inferioribus inſunt, ex diviſione mediata, quàm ex immediata bimembri, in qua obſcurè tantùm apparent, 2. quia aptior eſt ad finem Logicæ ipſius, quæ eſt directio operationum mentis, ad ſcientias comparandas.

Objicies 2. Vnum eſt tantùm vniverſale nempe ſpecies ex Ariſtotele, qui lib. 7. Metaph. vniverſale diſtinguit à genere, & differentia.

Item cap. 4. lib. 1. Poſter. vniverſale definit, quod omni ineſt per ſe, & quatenus ipſum, quæ definitio ſoli proprio convenit.

Ad primum reſpondeo, ibi vniverſale ſumi ab Ariſtotele inadæquatè pro eo, quod primò, & immediatè prædicatur de ſingularibus, id autem vni ſpeciei convenit.

Ad ſecundum, ſumit ibi Ariſtoteles vniverſale pro eo, quod demonſtrari poteſt demonſtratione perfectiſſimâ, hoc eſt, à priori. At ſolum proprium

quarto modo, eſt ita demonſtrabile, quia demonſtratur per cauſam immediatam.

Objicies 3. Differentia, proprium, & accidens, non ſunt prædicabilia Logica: ergo duo ſunt tantùm vniverſalia. Prob. ant. Si eſſent prædicabilia, maximè quatenus de ſubjectis, quibus inhærent, prædicari poſſunt: non poſſunt prædicari de ſubjectis, quibus inhærent: ergo non ſunt prædicabilia Logica. Probatur minor: ſi eſſent prædicabilia de ſubjectis quibus inhærent, ſingulare eſſet prædicabile de ſingulari.

Reſp. diſt. ant. Differentia, proprium, & accidens, abſtracta abſtractione partiali, non ſunt prædicabilia Logica, concedo: abſtractione totali, nego. Nempe duplex eſt abſtractio, altera partialis, quâ pars abſtrahitur à comparte, ita vt nihil illius includat, vt dum animalitas abſtrahitur à rationalitate: altera totalis, quâ id quod abſtrahitur, includit aliquo modo ſubjectum, à quo fit abſtractio; & ita proprium, & accidens in concreto abſtrahi à ſubjecto poſſunt, ſic à Petro riſibile, & à pariete album abſtrahitur: fateor id quod abſtrahitur abſtractione partiali, non poſſe prædicari Logicè de ſubjectis: at quod abſtrahitur abſtractione totali à ſubjectis tum inhæſionis, tum contractionis, poteſt Logicè prædicari: ſic album poteſt de hoc, vel illo pariete albo prædicari, vt ſpecies de individuis, & ſubjectis contractionis, ſeu inferioribus ejuſdem nominis, adeòque eſſentialiter: aut de hoc, vel illo pariete, ſeu de ſubjectis inhæſionis, & diverſi nominis, adeòque accidentariò.

Inſtabis 1. Subjecta phyſica, non ſunt inferiora propria.

Reſp. diſt. contractionis, & ejuſdem nominis, concedo : inhæſionis, & diverſi nominis, nego.

Inſtabis 2. dum prædicatur album de pariete, vel prædicatur de pariete albo, vt albus eſt, vel non.

Reſp. quatenus eſt quintum prædicabile, prædicari de pariete, vt eſt albus materialiter, & ſpecificativè, id eſt, quatenus eſt ſubjectum albedinis, non autem de pariete, vt eſt albus formaliter, hoc eſt, ita vt albedo ſit ſubjectum illius prædicationis; ſic enim prædicaretur vt ſpecies.

Inſtabis 3. Album vt ſic, non abſtrahit à ſubjectis albedinis, ſeu ab albis materialiter, ſed ab albis, vt alba ſunt formaliter, quia album vt ſic, ſemper involvit ſubjectum vtpote concretum, quod dicit formam, & ſubjectum.

Reſp. diſt. maj. Album vt ſic, non abſtrahit à ſubjectis albedinis, vt ſunt ſubjecta contractionis, concedo : vt ſunt ſubjecta inhæſionis, nego; nam vt album abſtrahit à ſubjectis contractionis, ſeu ab albis, vt alba ſunt, tunc revocatur ad ſpeciem, quia prædicatur vt ſpecies coloris de ſubjectis contractionis; at dum abſtrahit à ſubjectis inhæſionis, conſtituit quintum prædicabile, quod abſtrahit ſemper à ſubjecto determinato hoc vel illo, licèt non abſtrahat à ſubjecto indeerminato.

Inſtabis 4. Albedo abſtracta à ſubjecto realiter, non eſt vniverſalis, vt patet in Euchariſtia, in qua albedo realiter à ſubjecto abſtracta, manet tamen ſingularis : ergo accidens non poteſt abſtrahere, vt vniverſale à ſubjecto inhæſionis.

Reſp. concеſſo antecedente, nego conſequentiam; non enim ſufficit ad vniverſalitatem, abſ-

tractio ſingularis à ſingulari, qualis eſt abſtractio albedinis à pane in Euchariſtia, ſed requiritur præterea abſtractio albi, v. g. tanquam alicujus ſuperioris ab inferioribus individuis ſubſtantialibus, quibus dat certum modum eſſendi per modum accidentis: quare vt album conſtituat quintum prædicabile, requiritur tanquam conditio, vt poſſit etiam abſtrahere à ſubjectis contractionis, licèt non conſtituat quintum prædicabile., quà abſtrahit à ſubjectis contractionis.

Objicies 4. Vniverſale prædicatur vnivocè de inferioribus: accidens non prædicatur vnivocè de inferioribus inhæſionis, putà de nive, & lacte: ergo non eſt vniverſale. Prob. minor. Illud non prædicatur vnivocè, quod non prædicatur ſecundùm eandem rationem eſſentiæ: accidens non prædicatur ſecundùm eandem rationem eſſentiæ: ergo non prædicatur vnivocè. Probatur minor, prædicari ſecundùm eandem rationem eſſentiæ, eſt prædicari eſſentialiter: accidens non prædicatur eſſentialiter de nive, & lacte: ergo non prædicatur ſecundùm eandem rationem eſſentiæ.

Reſp. diſtinguo majorem: Prædicari ſecundùm eandem rationem eſſentiæ de ſubjectis contractionis, eſt prædicari eſſentialiter, concedo: de ſubjectis inhæſionis, nego: Nam prædicari vnivocè, eſt eandem rationem eſſentiæ multis attribui, accidentariò quidem ſubjectis inhæſionis, à quibus participatur accidentaliter; ſubjectis verò contractionis eſſentialiter, à quibus participatur eſſentialiter.

Inſtabis 1. Accidens prædicatur denominativè: prædicari denominativè, non eſt prædicari vni-

vocè, nam Ariſtoteles 2. Topic. docet genera, & ſpecies non prædicari denominativè, ſed vnivocè: ergo opponit prædicari denominativè, & vnivocè.

Reſp. diſt. min. Prædicari denominativè, non eſt prædicari vnivocè, ſtrictè, concedo: latè, nego. Duplex quippe vnivocatio; ſtricta, quæ iis convenit, quæ prædicantur eſſentialiter: lata, quæ iis tribuitur, quæ prædicantur accidentariò. Porrò Ariſtoteles meminit tantùm trium vniverſalium 1. Topic. quia ibi non quærit ex profeſſo numerum vniverſalium, ſed diverſa tantùm problemata de genere, ſpecie, & differentia ſolvit.

Objicies 5. Tot ſunt modi prædicandi, quot ſunt modi contrahendi: duo tantùm ſunt modi contrahendi naturam ad inferiora, nempe genus ad ſpecies, & ſpeciem ad individuum.

Reſp. diſt. maj. Quot ſunt modi contrahendi in linea tum directâ, tum indirectâ, concedo: in linea tantùm directâ, nego: ſunt tantùm duo modi contrahendi naturam ad inferiora. diſting. minorem, in linea directa, concedo: in linea indirecta, nego: nam genus, & ſpecies habent inferiora in linea quidem directâ: at reliqua vniverſalia habent inferiora in linea indirecta; v. g. rationale, vt eſt tertium vniverſale, prædicatur de Petro, & Paulo, qui non ſunt in eadem linea, vt patet ex intuitu arboris Porphyrianæ.

§. III. *Diluuntur objecta, quæ probant plura eſſe vniverſalia, quàm quinque.*

OBJICIES 1. Tot ſunt prædicabilia, quot ſunt prædicamenta, decem ſunt prædica-

menta : ergo decem prædicabilia.

Reſp. neg. maj. Quia numerus prædicamentorum conſtituitur ex numero naturarum, quæ ſe totis differunt; numerus autem prædicabilium ex variis modis eſſendi in multis formaliter: at accidentia, quæ novem prædicamenta conſtituunt, habent tantùm duplicem modum eſſendi formaliter in ſubjectis, alterum neceſſarium, alterum contingentem, ideòque revocantur ad duplex vniverſale, proprium ſcilicet, & accidens.

Inſtabis 1. quodlibet prædicamentum continet aliquod prædicabile ab iis, quæ in aliis prædicamentis ſunt, diſtinctum : ergo decem prædicamenta continent decem prædicabilia.

Reſp. diſt. ant. Diſtinctum ab aliis materialiter, conc. formaliter, nego ant. & conſeq. Prædicabile porrò materialiter, nihil aliud eſt, quàm res ipſa, quæ prædicatur; prædicabile verò formaliter, præter rem, dicit modum, quo res ipſa prædicatur. At novem accidentia prædicantur tantùm duplici modo, putà neceſſario, vel contingenti.

Objicies 2. Genus ſupremum, & infimum: ſpecies ſubalterna & infima, habent diverſum modum prædicandi; nam genus ſupremum prædicatur de multis genere differentibus, infimum de multis ſpecie differentibus tantùm, ſicut ſpecies ſubalterna prædicatur de multis ſpecie, & numero differentibus, infima de multis ſolo numero differentibus : ergo conſtituunt diverſa prædicabilia.

Reſp. diſt. ant. Habent diverſum modum prædicandi accidentalem, concedo : eſſentialem, nego; dum enim genus dividitur in ſupremum,

medium, & infimum, dividitur tantùm accidentariò, non eſſentialiter: deinde quòd ſpecies prædicetur de multis ſpecie, vel numero differentibus, eſt per accidens: ratio enim eſſentialiter diſtinguens genus à ſpecie, hæc eſt, quòd prædicetur, vt pars materialis eſſentiæ, ſeu in quid incompletè, ſpecies autem vt tota eſſentia, & in quid completè: ſic differentia generica, & numerica in hoc conveniunt, quòd prædicentur in quale quid, adeóque non diſtinguantur eſſentialiter in ratione differentiæ, licèt accidentariò diſtinguantur.

Objicies 3. Id quod prædicatur de multis, eſt vniverſale: individuum vagum, vt *quidam*, prædicatur de multis, nec tamen ad vnum è quinque vniverſalibus revocatur: ergo conſtituit ſextum vniverſale.

Reſpondeo, diſtinguo majorem: Id quod prædicatur de multis tam ſecundùm vocem, quàm ſecundùm rem, concedo: ſecundùm vocem tantùm, nego: at individuum vagum non prædicatur de multis ſecundùm rem perfectè eandem, ſed ſecundùm vocem, quia non abſtrahit ab inferioribus niſi confusè, & de iiſdem prædicatur vt ſingulare ſingularitate indeterminatâ: Quare hujus propoſitionis, *Petrus eſt aliquis homo*, ſenſus eſt, Petrus eſt vel hic, vel ille homo: ergo individuum vagum ſignificat plura individua in confuſo, & ſub disjunctione, ideóque non ſignificat gradum perfectè præciſum.

Inſtabis: Dum cognoſco aliquem hominem, neque cognoſco Petrum, neque Ioannem.

Reſp. diſtinguo, diſtinctè, concedo: confusè, nego.

Objicies 4. Definitio eſt ſextum vniverſale.

Nego, quia eſt vniverſale complexum ex genere & differentia : at hîc agimus de incomplexo.

Objicies 5. Exiſtentia, perſona, ſuppoſitum partes phyſicæ tum eſſentiales, tum integrantes prædicantur de multis, nec tamen ad vnum è quinque vniverſalibus revocari poſſunt.

Reſp. Exiſtentiam, perſonam, & ſuppoſitum prædicari vel eſſentialiter, vel neceſſariò; ſi eſſentialiter, vt *hæc perſona eſt perſona : hæc exiſtentia eſt exiſtentia*; vel de multis ſpecie differentibus, vel de ſolo numero differentibus prædicantur, & ſic ad genus, & ſpeciem revocantur. Si accidentariò, revocantur ad quartum prædicabile.

Iam ſi ſint partes eſſentiales, vel prædicantur per modum partis materialis, & ita ad genus revocatur: vel per modum partis formalis, & ſic ad differentiam reducuntur. Denique partes integrantes vel ſunt inſeparabiles, & ita ad proprium pertinent: vel ſeparabiles, & ita ſpectant ad commune accidens.

Objicies 6. Hæc prædicatio, *Deus eſt homo*, nec eſt generis nec ſpeciei, nec differentiæ, quia non eſt eſſentialis: nec proprii, quia non eſt neceſſaria, nec accidentis, quia non fit nomine adjectivo, ſed ſubſtantivo: ergo eſt prædicatio ſexti vniverſalis.

Reſp. Revocandam eſſe ad prædicationem accidentis, licèt enim fiat nomine ſubſtantivo, non deſinit eſſe accidentalis: quia homo prædicatur contingenter de Deo, in quæſtione *quis ſit*.

§. IV. *An vniverſale ſit vnivocum ad quinque vniverſalia.*

I. Assertio. Vniversale materialiter ſumptum, non eſt genus vnivocum ad quinque vniverſalia.

Prob. Nihil reale eſt vnivocum ſubſtantiæ, & accidenti: vniverſale materialiter ſumptum eſt ſubſtantia, & accidens; nam eſt natura communis multis, vel eſſentialiter, vel accidentaliter.

II. Assertio. Vniverſale formaliter ſumptum, eſt genus vnivocum ad quinque vniverſalia. Probatur; Quod prædicatur in quid incompletè de inferioribus ſecundùm idem nomen, & eandem rationem eſſentiæ, eſt genus vnivocum: vniverſale formaliter ſumptum prædicatur in quid incompletè ſecundùm idem nomen, & eandem rationem eſſentiæ, de quinque vniverſalibus: ergo eſt genus vnivocum ad quinque vniverſalia. Probatur min. Quia vniverſale in ſuo conceptu eſſentiali importat tantùm vnitatem, & aptitudinem eſſendi in multis, abſtrahendo à modo eſſendi eſſentiali, vel accidentali, & de iiſdem eodem modo prædicatur, ſicut linea prædicatur eodem modo de parva, & magna, quia licèt magna linea ſit major, quàm parva, non eſt tamen magis linea.

Objicies 1. Ergo vniverſale conſtituit ſextum vniverſale, dum prædicatur de quinque vniverſalibus.

Reſpondeo, nego: Sed revocatur ad genus,

valet enim hæc propoſitio, *vniverſale eſt genus ad quinque prædicabilia.*

Inſtabis 1. Vniverſale prædicatur de genere ex dictis: ergo genus non prædicatur de vniuerſali; aliter prædicaretur genus de genere.

Reſp. diſt. Vniverſale prædicatur de genere eſſentialiter, conc. accidentalititer, neg. ergo genus non prædicatur de vniverſali. Diſt. conſeq. eſſentialiter, conc. accidentariò, & denominativè, neg. nam hæ duæ propoſitiones, multum diſcrepant; *vniverſale eſt genus*: *genus eſt vniverſale.* Prima eſt accidentalis, huicque ſimilis, *animal eſt genus*, perinde enim accidentale eſt vniverſali, quàm animali eſſe genus. Secunda verò eſt eſſentialis; huic non abſimilis, *homo eſt animal*, quia in vtraque genus de ſua ſpecie prædicatur. Et verò quærenti, quid ſit genus, rectè reſpondebis eſſe vniverſale; Quærenti autem, quid ſit vniverſale, non rectè reſpondebis eſſe genus. Sicut quærenti, quid ſit nomen, rectè reſpondetur, quòd ſit vox: quærenti autem quid ſit vox, non rectè reſpondetur, quòd ſit nomen, niſi denominativè, & accidentariò: ſic vniverſale prædicatur de genere eſſentialiter, genus autem de vniverſali accidentariò.

Inſtabis 2. Genus non poteſt eſſe ſpecies: atqui genus eſſet ſpecies vniverſalis: ergo, &c.

Reſp. diſt. maj. Genus eſſentialiter ſumptum, non poteſt eſſe ſpecies denominativè, & accidentariò, neg. eſſentialiter, conc. At in hac prædicatione, *genus eſt ſpecies*, vox *ſpecies* prædicatur denominativè, non eſſentialiter, ſicut nomen prædicatur de voce denominativè, & accidentariò tantùm.

Inſtabis 3. Saltem hæc propoſitio, *genus eſt*

ſpecies, eſſet indirecta, ſicut iſta, ***animal eſt homo.***

Nego paritatem, quia ſpecies in prima propoſitione prædicatur per modum accidentis, & recepti, non autem homo, idéóque prima propoſitio eſt directa, ſecunda verò indirecta.

Inſtabis 4. Idem non poteſt eſſe ſimul inferius, & ſuperius reſpectu ejuſdem: vniverſale reſpectu ejuſdem generis eſſet ſimul ſuperius, quia de eo prædicaretur, & inferius, quia eidem ſubjiceretur.

Reſp. diſt. maj. Sub eodem reſpectu, conc. ſub diverſo reſpectu, nego. At vniverſale eſſet ſuperius reſpectu generis ſecundùm id, quod includit eſſentialiter, quia prædicatur eſſentialiter de genere, & inferius ſecundùm id, quod dicit accidentariò; vniverſale enim eſt tantùm accidentariò ſpecies generis, eſſentialiter autem genus generis, quæ duo ſunt diverſa.

Porrò genus primò intentionaliter ſumptum, id eſt pro natura, quæ ſubeſt genereitati, dicitur genus denominativè, & accidentariò, quia eſt per accidens animali, v. g. quod abſtrahatur ab inferioribus, & genereitate veſtiatur; at genus ſecundò intentionaliter ſumptum, quod pro ipſa genereitate ſumitur, dicitur genus eſſentialiter, & formaliter, quia eſt ratio formalis generis, quo ſenſu dicitur prædicabile de multis in quid incompletè, ſeu vt pars materialis eſſentiæ.

§. V. *Affectiones Vniverſalium.*

1. VNIVERSALIA ſpectari poſſunt relativè vel ad tempus, vel ad locum, vel ad actionem agentis, vel ad potentiam cognoſcentem,

vel ad inferiora, & ſingularia; hinc variæ illorum affectiones, & pronunciata.

II. Relativè ad tempus, dicuntur ἀΐδια, *æterna*, lib. I. Poſt. c. 24. Non quidem æternitate exiſtentiæ realis, & poſitivè, quia nihil ab æterno exiſtit præter Deum. Deinde vniverſalia non exiſtunt poſitivè, niſi in ſingularibus, quæ dum corrumpuntur, in iiſdem corrumpuntur & intereunt: non æternitate exiſtentiæ objectivæ, ſive rationis, quia illius exiſtentiæ opifex intellectus, ſed ratione eſſentiæ, & quoad prædicata eſſentialia, ſeu vt ait D. Thomas, negativè, & per viam affirmationis, quatenus nulli addicuntur tempori, nam homo v. g. indifferens eſt ad quamlibet differentiam temporis. Vnde de vniverſalibus complexis in materia neceſſaria fiunt propoſitiones ſempiternæ veritatis, quia verbum, *eſt*, in materia neceſſaria abſtrahit à tempore, & quocunque tempore proferatur hæc propoſitio: *homo eſt animal rationale*, ſemper eſt vera: itaque *vniverſalia ſunt ſemper*, I. Poſter. c. 24.

III. Relativè ad locum, ſunt πανταχοῦ, *vbique*, & immenſa, I. Poſt. c. 24. tum negativè, tum poſitivè. Negativè quidem, quatenus vniverſale indifferens eſt ex ſeſe, vt in diverſis locis exiſtat per ſua ſingularia; abſtrahit enim à conditionibus ad certum locum limitantibus: rurſus negativè, & per viam affirmationis, quia quocunque in loco proferatur hæc propoſitio, v. g. *homo eſt animal*, ſemper eſt vera. Poſitivè autem, non ſimpliciter quidem; vni enim Deo convenit vbique poſitivè exiſtere, & immenſitate ſua omnia complecti, ſed ſecundùm quid, hoc eſt in iis omnibus locis, in quibus eorum ſingularia exiſtunt. Vnum quippe

ſingulare vno tantùm ac ſuo loco circunſcribitur; Vniverſale autem eſt vbique, id eſt, in omnibus ſimul locis ſuorum ſingularium: hinc duo paradoxa; primum, *quod vbique eſt nullibi eſt*, quia vniverſalia ſunt vbique negatiuè, & nullibi per ſe, ſed tantùm per accidens, & ratione ſingularium, quæ per ſe generantur, & fiunt in loco. Secundum, *vniverſale non eſt vbique poſitivè*, nempe ſimpliciter: *vniverſale eſt vbique poſitivè*, hoc eſt in iis omnibus locis, in quibus poſſunt eſſe ipſius ſingularia: Meritò itaque pronunciat Ariſtoteles 1. Poſter. *vniverſale non eſt homo, nec nunc, ſed ſemper, & vbique.*

IV. Relativè ad actionem agentis, vniverſalia ſunt *ἀγέννητα, καὶ ἄφθαρτα, ingenerabilia, & incorruptibilia*, quia nec generantur per ſe, nec corrumpuntur, ſed per accidens, & ratione ſingularium, quibus inſunt: Sic homo non naſcitur per ſe, aut moritur, aut creſcit, aut ambulat, ſed per Petrum aut Ioannem, qui generantur per ſe, aut corrumpuntur, quia per ſe terminant actionem, productionem aut corruptionem; vniverſalia autem tantùm per accidens. Certè vniverſalia vt ſic, hoc ipſo, quòd à ſingularibus abſtrahuntur, conſequenter etiam à tempore & loco, & ab omni mutatione, inceptione, & deſitione ſeparantur, adeòque non ſunt temporalia per ſe, ſicut ſingularia; hinc *vniverſalia magis ſunt quàm particularia, quia incorruptiblia*, 1. Poſter.

V. Relativè ad potentiam cognoſcentem, ſeu abſtrahentem, vniverſalium ſolus intellectus eſt opifex. Probatur: nec potentia cognoſcens materialis, nec vlla appetens abſtrahit: ergo ſolus intellectus. Probatur antecedens: non potentia cognoſcens

materialis; nam nec ſenſus internus, cujuſmodi eſt vis imaginatrix, nec externus vniverſale cudere per ſe valet, tum quia verſantur tantùm circa ſenſibilia per ſe. Vniverſale autem non eſt ſenſibile per ſe, ſed per accidens ratione ſingularium: tum quia ex Ariſtotele 1. Poſter. c. 26. *Senſus eſt ſingularium, intellectus vniverſalium.* Non potentia appetens, quia ad objecta trahitur potiùs, quàm ad ſe trahat: abſtrahere vniverſale, eſt quaſi trahere vnum ad ſe, aliis, cum quibus eſt realiter idem, relictis.

Objicies 1. Vis imaginatrix rem non exiſtentem ſibi repræſentat. 2. ex Ariſtotele lib. 2. Poſt. objectum oculi non eſt color hic, vel ille, ſed color: color eſt vniverſale quiddam: ergo objectum oculi eſt vniverſale.

Reſp. ad primum, vim imaginandi abſtrahere quidem à præſentia objecti, ſed non à ſingularitate, quia cognoſcit tantùm materialia.

Ad ſecundum: ſenſus eſt Ariſtotelis, oculum non determinari ad vnum numero colorem, ſed omnes indeterminatè reſpicere, & quemlibet in ſingulari.

Inſtabis 1. Oculus videns eminus objectum coloratum, videt gradum genericum coloris, non colorem ſingularem: ergo abſtrahit colorem ab individuis.

Reſp. Nego antecedens: Oculus enim ſemper videt colorem ſingularem, ſed quia videt confusè ob nimiam diſtantiam, inde occaſionem arripit intellectus abſtrahendi colorem: itaque abſtractio ſolius intellectus eſt, non oculi.

Inſtabis 2. Si videntem interroges, jurabit ſe videre colorem, & ſimul jurabit ſe non videre,

qualis ſit: ergo oculus videt colorem in communi.

Reſpondeo, nego conſequentiam: Nam ſi oculus loqui poſſet, reſponderet vtique ſe videre hunc colorem; ſed intellectus*, qui abſtrahit, aliter loquitur ob imperfectionem, & decolorationem ſpecierum, quas emittit objectum. Cùm enim intellectus ob nimiam objecti diſtantiam, dijudicare non poſſit, qualis ſit color, ideo pronuntiat ſe neſcire, qualis ſit.

v. 1. Rurſus relativè ad cognitionem, *vniverſaliora notiora ſunt, quàm minùs vniverſalia.* Hoc pronuntiatum verum eſt ordine doctrinæ accuratæ, & quoad ſe, quia ex cognitione magis vniverſalium pendet diſtincta cognitio minùs vniverſalium. Ratio eſt, quòd cognitio totius actualis diſtinctè haberi non poſſit, quin antè diſtinctè cognoſcantur à nobis partes actuales, ſeu eſſentiales: at vniverſaliora ſunt partes actuales, ſeu eſſentiales minùs vniverſalium: ſic partes eſſentiales hominis ſunt ſubſtantia, corpus, &c.

Dixi quoad ſe; nam quod nos, & relativè ad ſenſum ſingularia, & minùs vniverſalia notiora ſunt, quia ſenſibus propinquiora, à quibus quælibet cognitio initium ducit: vnde fluxit alterum pronuntiatum: *difficiliora cognitu ſunt, quæ magis vniverſalia*, quod intelligi debet de vniverſalibus incomplexis, non complexis, cujuſmodi ſunt prima ſcientiarum principia, quorum cognitio habetur ex terminis; hinc conciliatur Ariſtoteles cùm 2. Poſter. tex. 82. ait: *minùs vniverſalia nobis eſſe notiora, quàm magis vniverſalia.* Hoc enim verum eſt de ſcientifica cognitione per viam

inventionis acquiſitâ, quâ animus vniverſalibus, vtpote ſenſui vicinioribus ad vniverſaliora progreditur, & quoad nos, non quoad ſe.

VII. Relativè ad ſingularia, vniverſalia priora ſunt ſingularibus, 5. Metaphyſ. non prioritate temporis, & exiſtentiæ, per quæ, & in quibus exiſtunt; ſed prioritate naturæ, & exiſtendi conſequentiâ, quatenus valet conſequentia à ſingularibus ad vniverſalia, vt *Petrus eſt: ergo homo eſt*; non autem ab vniverſalibus ad ſingularia, vt *animal eſt: ergo homo eſt*; nam poteſt eſſe leo, in quo exiſtat animal, licèt nullus homo ſit. Item prioritate cognitionis ſecundùm ſe, vt enim ſe res habet ad eſſe, ita ad cognoſci: vniuerſalia prioritate naturæ priora ſunt ſingularibus: ergo & prioritate cognitionis ſecundùm ſe, non quoad nos, & ad ſenſum.

VIII. Vniverſale relativè ad inferiora, *eſt quoddam totum, quia multa complectitur vt partes.* Ita Ariſtoteles 1. Phyſic. cap. 1. genus enim continet potentiâ ſpecies, ideóque eſt totum potentiale; hinc vniverſale, vt tale, debet concipi per modum totius, licèt pars aliquando ſit, & prædicari de inferioribus vt totum, adeóque ſumi in concreto.

DISPVTATIO TERTIA.

De Vniverſalibus in particulari.

CVM quinque ſint vniverſalia; genus, differentia, ſpecies, proprium, & accidens: de ſingulis totidem articulis hîc agendum.

ARTICVLVS I.

De Genere.

EXAMINANDVM primò, quid ſit genus, & quotuplex. Secundò, quomodo differentias contineat. Tertiò, an in vnica ſpecie conſervari poſſit.

§. I. *Quid ſit genus, & quotuplex.*

GENVS vel ſumitur materialiter, & primò intentionaliter; & ſic eſt gradus eſſentiæ communis, qui ſubeſt ſecundæ intentioni, ſeu genereitati: vel formaliter & ſecundò intentionaliter, eſtque concretum quoddam, tum ex naturâ, tum ex ſecunda intentione conflatum.

I. ASSERTIO. Genus ſecundò intentionaliter rectè definitur; vnum aptum ineſſe multis ſpecie differentibus, in quid incompletè, ſeu vt pars materialis eſſentiæ. Probatur: Quia hæc definitio conſtituit genus Metaphyſicum, & diſtinguit

guit ab omnibus aliis vniverſalibus, 1. dicitur ineſſe multis ſpecie differentibus, vt diſtinguatur à ſpecie, quæ apta eſt ineſſe, & prædicari de multis numero differentibus, 2. in quid, quia genus eſt de eſſentia rei, cui attribuitur, ipſique convenit per modum per ſe ſtantis. Duo quippe requiruntur, vt aliquid prædicetur in quid; primum, vt ſit eſſentiale rei, de qua quæritur, quid ipſa ſit: ſecundum, vt prædicetur ſubſtantivè, ſeu nomine abſoluto, & ſubſtantivo, hoc eſt per modum ſubſiſtentis, quod convenit ſpeciei, & generi.

Contrà prædicari adjectivè, eſt prædicari per modum adjacentis, hoc eſt nomine connotativo, & adjectivo: at generi convenit vtraque conditio requiſita ad prædicationem in quid; eſt enim, 1. eſſentiale ſpeciei, 2. eidem convenit per modum per ſe ſtantis; vnde de ſpeciebus ſimpliciter & ſine addito prædicatur. Differentia autem licèt prædicetur in quid, non tamen prædicatur in quid ſimpliciter, ſed in quale quid, ſeu nomine adjectivo, 3. incompletè, ſeu vt pars materialis eſſentiæ, quia genus non eſt tota eſſentia ſpeciei, ſed pars communior, & materialis, quia imitatur materiam phyſicam; vt enim materia prima eſt potentia perfectibilis per formam phyſicam, deinde indeterminata ex ſe, determinatur per formam phyſicam ad hoc, vel illud compoſitum phyſicum: ſic genus eſt potentia metaphyſicè perfectibilis per differentiam, quæ eſt forma metaphyſica; deinde eſt quid indeterminatum, & indifferens ad hanc, vel illam ſpeciem, determinatúrque per differentiam ad compoſitum metaphyſicum; & ita genus in duobus cum materia convenit.

Differunt 1. quia multa habent genus, quæ non habent materiam phyſicam, vt ſubſtantiæ ſpiritales. 2. In ſubſtantiis materialibus, genus non petitur præciſè à materia, ſed à toto. 3. Genus ponitur directè in prædicamento, materia tantùm reductitiè. 4. Genus totum ſignificat, ſaltem potentiâ, ideóque prædicatur de ſpecie in recto; materia verò ſignificat tantùm partem, ideóque dicitur in obliquo de compoſito; ſed vt naturam generis pleniùs intelligas, ſit

I. Assertio. In definitione generis, natura definitur vt *quod*, genereitas vt *quo*.

Prob. Vel natura ſola definitur, vel ſola intentio ſecunda, vel conflatum ex vtroque: non natura ſola, quia præſcindendo à ſecunda intentione, non eſt apta prædicari de multis; nam duæ illæ definitiones differunt inter ſe formaliter, *animal eſt natura ſentiens : animal eſt, quod eſt aptum prædicari de multis* : at in prima definitione natura explicatur ſecundùm ſe. In ſecunda autem, vt ſubſtat ſecundæ intentioni ſeu genereitati : non ſola genereitas, quia genereitas non prædicatur de multis : ergo vtrumque continetur in definitione generis, & natura, & genereitas; nam definitur genus vt concretum quoddam accidentale Logicum.

Iam quod definiatur natura vt *quod*, & genereitas vt *quo*, probatur. Id definitur vt quod, quod in reſolutione propoſitionis exprimitur in recto, & id definitur vt quo, quod eſt ratio, cur rei definitio conveniat, & in obliquo exprimitur : atqui natura exprimitur in recto, quia eſt ſubjectum, & genereitas in obliquo, quia eſt forma, & ratio, cur rei definitio conveniat:

ergo natura definitur vt quod, & genereitas vt quo.

II. Assertio. Genus ita dicitur pars, vt ſimul ſit totum, ſed diverſo reſpectu. Pars prout concurrit ad compoſitionem totius actualis metaphyſici, quod eſt ſpecies; ſic enim ſubſternitur differentiæ tanquam pars materialis, & cum ea ſpeciem conſtituit: totum verò potentiale, quatenus totam eſſentiam ſpeciei includit, rationem quidem genericam actu, differentias autem potentiâ.

III. Assertio. Genus prædicatur vt totum potentiale, non vt pars. Ratio eſt, quia ad prædicationem formalem & Logicam opus eſt, vt prædicatum contineat potentiâ ſaltem id totum, quod ſubjectum continet actu; nam prædicatio enunciat hoc eſſe illud: ergo prædicatum debet continere totum vel actu, vel potentiâ, quod eſt in ſubjecto: atqui genus vt pars, non continet potentiâ id totum, quod actu includitur in ſpecie; quia de ratione partium eſt, quà tales ſunt, vt ſe mutuò excludant, ſaltem negativè: ergo genus prædicatur vt totum potentiale.

IV. Assertio. Genus petitur ex duplici fundamento; altero proximo, altero remoto. Proximum, eſt tota rei eſſentia, vt determinabilis, & perfectibilis per differentias, ſicut proximum fundamentum differentiæ, eſt tota rei eſſentia, quatenus eſt determinativa, & perfectiva generis. Ratio eſt, quia tota rei entitas, vt eſt determinabilis, & perfectibilis per differentiam, præbet immediatè fundamentum, genus à differentia diſtinguendi. Idem per proportionem dixeris de ſubſtantiis ſpiritualibus, in quibus ra-

tio generica ſumitur à tota rei entitate, ſimplici quidem realiter, ſed virtualiter communi, & contrahibili per differentias. Remotum verò fundamentum in ſubſtantiis corporeis generis ipſius, eſt materia prima, ſicut fundamentum remotum differentiæ, eſt forma phyſica. Ratio eſt, quia primum in quolibet genere eſt cauſa cæterorum ejuſdem rationis: atqui materia eſt prima in genere potentialitatis, quia eſſentialiter eſt plura potentiâ; forma autem phyſica eſt prima in genere actualitatis, quia eſt primus actus: ergo materia prima, prima eſt radix, & fundamentum remotum graduum compoſiti metaphyſici, qui ſunt perfectibiles, ſicut forma phyſica eſt principium remotum graduum metaphyſicorum, qui ſunt perfectivi.

V. Assertio. Genus multiplex eſt, dividitúrque, 1. ratione quantitatis, in qua ſpectatur communitas, in ſupremum, Porphyrio γένος γεννικώτατον, quo nullum ſuperius: ſubalternum, ὑπάλληλον, quod medium eſt inter ſupremum, & infimum, ideóque reſpectu ſupremi, eſt ſpecies, & reſpectu infimi, genus: denique infimum, quod ſupra ſe habet genera, & infra ſe, ſpecies atomas. 2. Ex parte modi, quo convenit inferioribus, dividitur in perfectum, ſeu vnivocum, quod ſpeciebus vnivocè convenit, vt animal homini, & equo, & in imperfectum, ſeu analogum, quod inferioribus analogicè convenit, vt ſanum reſpectu hominis, pharmaci, aëris, medicinæ, &c.

§. II. *Diluuntur objecta.*

OBIICIES I. Genus prædicatur etiam de pluribus genere differentibus, vt vivens de planta, & animali, & de pluribus numero differentibus, vt animal de Petro, & Bucefalo: ergo malè definitur aptum ineſſe multis ſpecie differentibus.

Reſp. nego conſeq. Debuit enim definiri per id quod convenit omni generi, & ſoli: at prædicari de multis genere differentibus, non convenit generi infimo, ſed medio tantùm & ſupremo. Deinde ſpecies etiam infima prædicatur de multis numero differentibus: at omni generi & ſoli convenit eſſentialiter, eſſe prædicabile de pluribus, tum ſpecie infima, tum ſubalterna differentibus. Adde quòd non prædicatur de individuis, niſi mediante ſpecie.

Objicies 2. Ex Ariſtotele, cap. de ſubſtantiâ, ſecundæ ſubſtantiæ, id eſt vniverſales, non ſignificant propriè quid, ſed quale: ſed genus eſt ſecunda ſubſtantia. Item vocat genus formam ſpecierum: at forma prædicatur in quale quid.

Ad primum, diſtinguo: Subſtantiæ ſecundæ non ſignificant quid propriè, id eſt, individua, ſeu ſubſtantias primas, quas propriè quid vocat Ariſtoteles, concedo: alio ſenſu, nego. Certè cùm ſecundæ ſubſtantiæ prædicentur per modum per ſe ſtantis, debent prædicari in quid.

Ad ſecundum, diſtinguo: Genus dicitur forma, quæ ſignificetur per modum adjacentis, nego: per modum per ſe ſtantis, concedo: Genus enim eſt totum quoddam potentiale reſpectu ſpe-

cierum, quod totum ſuarum partium forma dicitur. Item dum ait Ariſtoteles ſub genere latere æquivocationes, intellige de genere phyſicè, & realiter ſumpto, prout animalitas in Petro eſt quid diverſum ab animalitate, quæ eſt in equo, quia in Petro identificatur humanitati, in equo autem hinnibilitati: at per intellectum, & ſub abſtractione convenit vnivocè ſuis inferioribus.

Objicies 3. Quod continetur in definitione generis, prædicatur in quid eſſentialiter; genereitas non prædicatur in quid eſſentialiter: ergo non continetur in definitione generis.

Reſp. diſtinguo majorem: Quod continetur vt quod, concedo: vt quo tantùm, nego. At genereitas continetur tantùm vt quo, quia definitur vt quo; hinc dum natura animalis prædicatur de inferioribus, non prædicatur genereitas, ſed natura ſub genereitate.

Inſtabis 1. Ens per accidens non poteſt definirì: genus eſt ens per accidens, quia conſtat natura reali, vt materiâ, & genereitate vt formâ: ergo genus non poteſt definiri.

Reſp. diſtinguo majorem: Ens per accidens ordinis non poteſt definiri, nego: puræ informationis, concedo: at genus eſt ens per accidens ordinis.

Objicies 4. Vel prædicatur genus vt pars, vel vt totum; non vt pars, quia pars non prædicatur Logicè: non vt totum, quia non diſtingueretur à ſpecie.

Reſp. prædicari vt totum potentiale, in quo differt à ſpecie, quæ prædicatur vt totum actuale. Porrò totum potentiale dicit partem genericam explicitè, & actu, differentialem autem im-

plicitè tantùm, & potentiâ; vtramque verò actu, & diſtinctè totum actuale ſignificat.

§. III. *Quomodo genus contineat differentias.*

I. Observatio. Vnum in alio multis modis poteſt contineri, 1. actu diſtincto, & expreſſo: ſic definitio vtramque partem definiti diſtinctè, & expreſsè continet, 2. actu confuſo, & indeterminato, cùm ſuperiùs confuſè inferiora continet: ſic ens continet ſubſtantiam, & accidens. 3. potentiâ, cùm ſuperius vnivocum eſt contrahibile per inferius: ſic animal continet hominem, 4. realiter actu, dum vnum eſt idem realiter cum alio: ſic gradus ſuperiores ſubſtantiæ, corporis, &c. continentur realiter actu in individuis.

II. Observatio. Genus ſumitur vel fundamentaliter pro naturis realibus, vel formaliter pro natura, quæ ſubeſt ſecundæ intentioni.

I. Assertio. Genus fundamentaliter ſumptum continet realiter actu differentias. Probatur: quia ex dictis in eodem individuo gradus ſuperiores ſunt idem realiter cum inferioribus.

II. Assertio. Genus formaliter ſumptum continet tantùm potentiâ differentias, per quas eſt determinabile. Probatur: genus formaliter ſumptum aliquo modo continet differentias: ergo vel actu explicito, vel confuſo, vel potentiâ tantùm continet. Non actu explicito, quia abſtrahit à differentiarum conceptu: non confuſo, quia haberet ſimul formam, & negationem formæ; includeret enim differentias oppoſitas, quarum

vna dicit negationem alterius ; deinde homo, qui eſt animal, ſimul eſſet rationalis, & irrationalis ; nam quà animal, eſſet irrationalis, & quà homo, rationalis : ergo ſupereſt, vt genus contineat tantùm potentiâ differentias.

Confirmatur: Genus ſe habet ad differentias vt materia prima ad formam : materia prima dicitur continere potentiâ formas omnes, per quas eſt perfectibilis, & determinabilis : ergo & genus ſuas differentias.

Objicies 1. Animal idem eſt ac habens animalitatem : habens animalitatem eſt leo, homo, &c. ergo animal habet leonem, hominem, &c. adeóque illorum differentias continet.

Reſpondeo, diſtinguo majorem : Animal eſt habens animalitatem, genericè, concedo : ſpecificè, nego : habens animalitatem, eſt leo, diſt. minorem : ſpecificè, concedo : genericè, nego minorem, & conſequentiam ; hinc quatuor ſunt termini in hoc-ſyllogiſmo, quia mutatur ſuppoſitio ſimplex in perſonalem. Deinde habens animalitatem, non eſt propriè leo, aut homo, ſed poteſt eſſe leo, aut homo : ideóque genus dicitur ab Ariſtotele multa continere, & habere partes potentiâ, non actu.

Inſtabis : Non magis poteſt continere genus multa potentiâ inter ſe oppoſita, quàm actu.

Reſp. nego : Non enim valet conſequentia à potentiâ ad actum ſimpliciter : ſic materia prima habet potentiam remotam ad formas ſimul oppoſitas, nec tamen poteſt naturaliter ſimul actu omnes continere.

§. IV. *An genus requirat plures ſpecies.*

RATIO dubitandi eſt vox iſta *de multis*, quæ in definitione generis continetur. Quæritur ergo an ad rationem genericam plures ſpecies requirantur actu exiſtentes, an tantùm potentiâ phyſicâ, aut logicâ.

I. OBSERVATIO. Species ſpectari poteſt vel in eſſe actuali, cùm actu extra cauſas exiſtit à parte rei: vel in potentiâ phyſicâ, quatenus continetur in virtute cauſæ naturalis, à qua phyſicè produci poteſt: vel in potentiâ logicâ, quæ eſt non repugnantia ad exiſtendum.

II. OBSERVATIO. Genus vel ſumitur materialiter pro natura reali, & exiſtente à parte rei: vel formaliter, & logicè pro eadem natura vt abſtracta.

I. ASSERTIO. Genus materialiter ſumptum conſervari poteſt in vnica ſpecie, actu exiſtente. Probatur: quia ſublatis cæteris animalibus, & exſtinctis, in vno homine ſuperſtite ſervatur tota generis eſſentia, ſeu conceptus objectivus animalis; licèt enim non eſſet brutum, ſolúſque exiſteret homo in naturâ, eſſet tamen vivens, & ſentiens.

Objicies: In vnica ſpecie non ſervatur tota generis perfectio: ergo non poteſt ſervari genus in vnica ſpecie actu exiſtente.

Reſp. diſtinguo antecedens: Non ſervatur tota generis perfectio extenſiva, & accidentaria, concedo: nam ſpecies quælibet, & differentia, genus ipſum extendit, perficitque accidentariò: intenſiva, & eſſentialis, nego; nam definitio generis ſecundùm

eſſentiam ſumpti, in vna ſpecie ſervatur, quia eſſentia conſiſtit in indiviſibili, at non ſervatur tota ejuſdem extenſio.

II. Assertio. Genus formaliter ſumptum non poteſt conſervari, niſi ſaltem plures ſpecies ſint poſſibiles. Probatur: quia genus eſſet, & non eſſet; eſſet, vt ſupponitur; non eſſet autem, quia ex eſſentiâ ſuâ eſt vnum aptum ineſſe multis, ſi metaphyſicum ſit, aut prædicari de multis ſpecie diverſis, ſi logicum: at ſi foret vnica ſpecies poſſibilis, genus non eſſet aptum ineſſe aut prædicari de multis ſpecie diverſis: ergo non eſſet genus.

III. Assertio. Species ejuſmodi debent eſſe poſſibiles, non modò potentiâ logicâ, ſed etiam phyſicâ.

Probatur 1. ex Ariſtotele 5. Metaph. Genus ex naturâ ſuâ aptum eſt ineſſe multis ſpecie differentibus: at quod eſt ex natura ſua aptum ineſſe multis ſpecie differentibus, exigit ſpecies poſſibiles potentiâ phyſicâ; hinc mortuorum corpora non dicuntur habere habitudinem ex natura ſua ad vitam, licèt divinitùs reſurgere poſſint, quia non habent potentiam phyſicam ad vitam; denique vt materia prima non dicitur apta ad formam recipiendam per ſolam non repugnantiam, ſed per potentiam phyſicam: ita genus cùm ordinetur ex natura ſua ad totum componendum metaphyſicum, requirit potentiam phyſicam ſpecierum.

IV. Assertio. Genus formaliter ſumptum non requirit plures ſpecies actu exiſtentes, ſed in vnica poteſt conſervari, dum aliæ ſint poſſibiles. Probatur ex ipſa definitione generis; definitur

enim vnum aptum ineſſe, vel prædicari de multis: at aptitudo vt inſit, & prædicetur de multis, ſervatur, modò plures ſpecies ſint poſſibiles. Et verò prædicabile non importat prædicationem actualem, ſed prædicandi potentiam.

Objicies 1. Licèt vnica ſpecies ſit poſſibilis, animal, v. g. de eadem vt ſuperius de inferiori prædicari poterit: ergo animal ſecundùm ſe poteſt ſtare in vnica ſpecie poſſibili, aliis impoſſibilibus.

Reſp. nego antecedens, quia in illa hypotheſi animal non latiùs patebit homine: ergo non erit genus.

Inſtabis 1. Non prædicaretur animal, vt ſpecies: ergo vt genus.

Reſp. nego conſequentiam, ſed quærendus eſſet alius prædicandi modus illi ſtatui accommodus.

Objicies 2. Et ſi poſſibile foret vnicum individuum, adhuc ſtaret ſpecies: ergo à pari licèt poſſibilis tantùm eſſet ſpecies vnica, ſtabit genus. Probatur antecedens: illud individuum ſub ſua ſpecie conciperetur, vt habens aliquam naturam ſpecificam: ergo verè eſſet individuum: ergo ſub ſpecie verâ.

Reſp. diſtinguo conſequens: Eſſet verè individuum materialiter, concedo: formaliter, nego, quia, vt concipiatur individuum formaliter, debet concipi per ordinem ad naturam ſpecificam, quia individuum, vt tale eſt, ſolo numero, non eſſentiâ differt ab alio; vt autem individuum materialiter concipias, ſatis eſt, ſi Petrum à parte rei exiſtentem cogites, qui non eſt multi homines; at tunc non opus eſt concipere naturam multis communem.

Inſtabis : Saltem illa ſpecies eſſet verè ſpecies, diſtinguo : vniverſalis, nego : realis, & ſecundùm naturam, concedo ; nam in illo caſu eſſet quidem natura realis completa à parte rei ; at non eſſet vna vnitate communi, nec poſſet concipi vniverſalis per intellectum, quia non haberet aptitudinem eſſendi in multis, cùm vnicum foret poſſibile individuum.

Objicies 3. Ariſtoteles ait 3. Topic. cap. 6. deficiente vnâ ex ſpeciebus deficere genus. Item ex eodem plures Soles non ſunt poſſibiles, & tamen natura Solis ex Ariſtotele eſt vniverſalis : ergo non requiritur multitudo individuorum poſſibilis ad ſpeciei conſervationem, nec ſpecierum ad genus.

Ad primum, diſtinguo : Deficit genus ſecundùm perfectionem extenſivam, concedo : intenſivam ſeu eſſentialem, nego.

Ad ſecundum, diſtinguo : Natura Solis ex Ariſtotele eſt ſpecies poſitivè, nego : negativè, concedo ; ſpeciem negativam voco, id quod generi ſubjicitur ; poſitivam verò, quæ eſt prædicabilis de multis numero differentibus in quid completè, adeóque vniverſalis.

Quæres 1. Quomodo genus ſit prius ſpecie ?

Reſp. Eſſe prius ſubſiſtendi conſequentiâ, quia à ſpecie valet conſequentia ad genus ; non à genere ad ſpeciem, v.g. rectè infertur, *Petrus eſt homo : ergo Petrus eſt animal*, non viciſſim, *eſt animal : ergo eſt homo.*

Quæres 2. An genus ſit perfectius differentiâ ?

Reſp. Eſſe perfectius ſecundùm modum prædicandi, quia genus prædicatur per modum per ſe ſtantis, differentia per modum adjacentis : at no-

bilius eſt per ſe ſtare, quàm adjacere. Tamen differentia perfectior eſt in modo eſſendi; nam quò magis prædicata diſtant ab ente, eò ſunt perfectiora in modo eſſendi: ſic rationalitas eſt perfectior animalitate: at differentia magis diſtat à ratione communi entis, quàm genus.

Quæres 3. An genus vnicâ relatione ad ſpecies, & individua referatur, v.g. animal ad hominem, & Petrum.

Reſp. quidni? vnica enim relatio ſufficit, vt aliquid referatur ad terminos ſubalternos; hinc vnica eſt relatio avi ad filium, & nepotem: at ſpecies & individua termini ſunt ſubalterni; nam individuum reſpicitur à genere, ob ſpeciem.

ARTICVLVS II.

De Differentiâ.

QVATVOR hîc examinanda de differentiâ. Primum, quotuplex ſit. Secundum, quid ſit. Tertium, an dentur differentiæ vltimæ. Quartum, an inferiores contineant formaliter ſuperiores.

§. I. *Quid ſit, & quotuplex differentia.*

VT ſcias quid ſit differentia, vtendum eſt diviſione.

1. Differentia in genere eſt id, quo vnum ſeparatur, & differt ab alio. Ratio eſt, quia omnis differentia eſt à forma, & ab actu; confuſio autem à materiâ, & potentiâ; hinc effatum iſtud, potentia confundit, actus ſeparat, ac diſtinguit: ergo quot erunt formæ, tot erunt differentiæ: at

Inſtabis : Saltem illa ſpecies eſſet verè ſpecies, diſtinguo : vniverſalis, nego : realis, & ſecundùm naturam, concedo ; nam in illo caſu eſſet quidem natura realis completa à parte rei ; at non eſſet vna vnitate communi, nec poſſet concipi vniverſalis per intellectum, quia non haberet aptitudinem eſſendi in multis, cùm vnicum foret poſſibile individuum.

Objicies 3. Ariſtoteles ait 3. Topic. cap. 6. deficiente vnâ ex ſpeciebus deficere genus. Item ex eodem plures Soles non ſunt poſſibiles, & tamen natura Solis ex Ariſtotele eſt vniverſalis : ergo non requiritur multitudo individuorum poſſibilis ad ſpeciei conſervationem, nec ſpecierum ad genus.

Ad primum, diſtinguo : Deficit genus ſecundùm perfectionem extenſivam, concedo : intenſivam ſeu eſſentialem, nego.

Ad ſecundum, diſtinguo : Natura Solis ex Ariſtotele eſt ſpecies poſitivè, nego : negativè, concedo ; ſpeciem negativam voco, id quod generi ſubjicitur ; poſitivam verò, quæ eſt prædicabilis de multis numero differentibus in quid completè ; adeóque vniverſalis.

Quæres 1. Quomodo genus ſit prius ſpecie?

Reſp. Eſſe prius ſubſiſtendi conſequentiâ, quia à ſpecie valet conſequentia ad genus ; non à genere ad ſpeciem, v. g. rectè infertur, *Petrus eſt homo : ergo Petrus eſt animal*, non viciſſim, *eſt animal : ergo eſt homo.*

Quæres 2. An genus ſit perfectius differentiâ?

Reſp. Eſſe perfectius ſecundùm modum prædicandi, quia genus prædicatur per modum per ſe ſtantis, differentia per modum adjacentis : at no-

bilius eſt per ſe ſtare, quàm adjacere. Tamen differentia perfectior eſt in modo eſſendi; nam quò magis prædicata diſtant ab ente, eò ſunt perfectiora in modo eſſendi: ſic rationalitas eſt perfectior animalitate: at differentia magis diſtat à ratione communi entis, quàm genus.

Quæres 3. An genus vnicâ relatione ad ſpecies, & individua referatur, v. g. animal ad hominem, & Petrum.

Reſp. quidni? vnica enim relatio ſufficit, vt aliquid referatur ad terminos ſubalternos; hinc vnica eſt relatio avi ad filium, & nepotem: at ſpecies & individua termini ſunt ſubalterni; nam individuum reſpicitur à genere, ob ſpeciem.

ARTICVLVS II.

De Differentiâ.

QVATVOR hîc examinanda de differentiâ. Primum, quotuplex ſit. Secundum, quid ſit. Tertium, an dentur differentiæ vltimæ. Quartum, an inferiores contineant formaliter ſuperiores.

§. I. *Quid ſit, & quotuplex differentia.*

VT ſcias quid ſit differentia, vtendum eſt diviſione.

1. Differentia in genere eſt id, quo vnum ſeparatur, & differt ab alio. Ratio eſt, quia omnis differentia eſt à forma, & ab actu; confuſio autem à materiâ, & potentiâ; hinc effatum iſtud, potentia confundit, actus ſeparat, ac diſtinguit: ergo quot erunt formæ, tot erunt differentiæ: at

triplex eſt forma; prima ſubſtantialis, ſecunda accidentalis, quæ eſt vel inſeparabilis, nempe proprietas neceſſariò fluens ab eſſentia, vt riſibilitas reſpectu hominis, vel ſeparabilis ab eſſentia, vt nigredo;

II. Hinc triplex differentia, communis, propria, & maximè propria. Communis eſt accidens, quo vnum differt ab alio, aut à ſeipſo contingenter, vt Petrus albus à Petro nigro, Ioannes ſenex à ſe ipſo juvene. Propria, quâ vnum neceſſariò differt ab alio, vt riſibile. Denique maximè propria, quâ vnum differt ab alio eſſentialiter, vt rationale.

III. Conveniunt, quòd omnes faciant aliquid diverſum, vel potiùs differens. At tripliciter differunt, 1. quòd prima, & ſecunda ſubjectum faciant alterum, hoc eſt, accidentaliter diverſum, tertia autem faciat aliud. Qui ſtat, non eſt alius à ſedente, ſed alio modo ſitus. At homo eſt quid aliud ab equo, quia rationale eſt differentia eſſentialis, 2. maximè propria, valet ad definiendum, & dividendum, quia definitio fit per genus, & differentiam maximè propriam; diviſio autem generis in ſpecies per differentias eſſentiales; communis, & propria valent ad deſcribendum, & aſſignandas diſſimilitudines, 3. communis ſuſcipit magis, & minus; ſic idem poteſt eſſe minùs albus, aut niger. Maximè propria, non item; nam vnus homo non eſt magis vel minùs rationalis altero.

IV. Secunda diviſio eſt, in inſeparabiles, & ſeparabiles. Inſeparabilis propriam, & maximè propriam continet, ſeparabilis communem.

V. Inſeparabilis ſubdividitur in inſeparabilem per

ſe, quæ definitur à Porphyrio, ratio ſubſtantiæ aliud faciens, & inſeparabilem per accidens, quæ definitur faciens alterum, quia rei accidit tanquam accidens, quo res alterantur, ſive alteræ fiunt.

VI. Maximè propria triplici munere gaudet, nempe eſt diviſiva generis, διαιρετικὴ, conſtitutiva ſpeciei, & ejuſdem diſtinctiva συςατικὴ, καὶ συμπληρωτικὴ. Ratio eſt, quia imitatur formam phyſicam: at forma phyſica materiam primam indeterminatam quaſi dividit ad ſe determinando, deinde conſtituit cum ea totum phyſicum, & ab aliis diſtinguit: ſic differentia maximè propria vagam generis potentiam dividit, contrahítque ad certam ſpeciem, contrahendo conſtituit, conſtituendo diſtinguit ab alia ſpecie ſub eodem genere contentâ.

VII. Tertia diviſio eſt differentiæ maximè propriæ, in genericam, & ſpecificam. Ratio hujus diviſionis eſt, quia duplex eſt ſpecies, ſubalterna, & infima.

VIII. Differentia generica conſtituit ſpeciem ſubalternam, ſpecifica infimam: Ariſtoteli 6. Topic. cap. 6. εἰδοποιὸς *faciens ſpeciem* dicitur. His poſitis, ſit

I. ASSERTIO. Differentia, vt conſtituit tertium vniverſale, rectè definitur, vnum aptum prædicari de multis ſpecie, vel numero differentibus in quale quid, ſeu vt pars formalis eſſentiæ. Porphyrius volebat de pluribus ſpecie differentibus tantùm prædicari, quia vltimas differentias non agnoſcebat.

Legitima eſt hæc definitio, quia omni differentiæ, & ſoli eſſentialiter convenit. Omni, nem-

pe genericæ, quæ de multis ſpecie differentibus prædicatur, vt ſenſitivum de equo, & leone; ſpecificæ verò, quæ de multis tantùm numero differentibus dicitur, vt rationale de Petro, & Ioanne. Soli, quia nihil eſt præter differentiam, quod prædicetur in quale quid; quà prædicatur in quale, diſtinguitur à genere, & ſpecie, quæ prædicatur tantùm in quid; quà prædicatur in quid, diſtinguitur à proprio, & accidente, quæ prædicantur tantùm in quale; dicitur prædicari in quale quid, hoc eſt, in quale eſſentiale, ſive in quæſtione factâ, qualis res ſit eſſentialiter; licèt enim ſit pars eſſentialis ſpeciei, quam conſtituit, non prædicatur tamen in quid ſimpliciter, ſed in quale quid, ſeu per modum adjacentis, quia eſt actus metaphyſicus determinans genus ac modificans: at determinare ac modificare, munus eſt formæ adjacentis, & qualitatis; hinc Ariſtoteles vocat differentiam qualitatem, ſed eſſentialem; certè non dicitur ſubſtantivè, Petrus eſt rationalitas, ſed adjectivè, Petrus eſt rationalis.

II. Assertio. Differentia conſtituit tertium vniverſale, per reſpectum ad ſpecies inferiores, ſi ſubalterna ſit, vt ſenſitivum per reſpectum ad hominem, & equum: per reſpectum ad individua, ſi infima ſit, vt rationale per reſpectum ad Petrum, & Paulum.

Prob. Quodlibet vniverſale per id conſtituitur, à quo habet vt ſit ſuperius, & prædicabile de ſuis inferioribus: differentia ſubalterna habet, vt ſuperior ſit, & prædicabilis, per reſpectum ad ſpecies inferiores, infima per reſpectum ad individua ſpeciei infimæ.

Confirmatur : Non prædicatur de genere ſuo differentia ſubalterna, niſi vt quid inferius de ſuperiori, nec de ſpecie infima, niſi vt æquale de æquali.

§. II. *Diluuntur objecta.*

OBIICIES 1. Ex Ariſtotele 4. Topic. cap. vltimo, differentia prædicatur in quid de ſpecie.

Reſp. 1. diſtinguo : De ſpecie ſumpta in ſuppoſitione perſonali, id eſt, prout ſupponit pro individuo, eſto : in ſuppoſitione ſimplici, id eſt, vt ſupponit pro ſe ipſa, nego.

Objicies 2. Hæc propoſitio, *homo eſt ſenſitivus*, non prædicat ſenſitivum in quale quid. Nemo enim reſponderit quærenti, qualis ſit homo, eum eſſe ſenſitivum ; & tamen ſenſitivum eſt differentia ſubalterna : ergo differentia non prædicatur in quale quid.

Nego antecedens : Eodem enim modo ſe habet ſenſitivum ad hominem, quo rationale ad Petrum : at rationale prædicatur de Petro in quale quid ; aliquando tamen ſenſitivum ſupponit pro animali, vt cùm dicitur, *ſenſitivum rationale eſt ſenſitivum* ; tunc enim prædicatio eſt generis, & in quid. Ratio eſt ex Arriaga, quia licèt ſenſitivum adjaceat homini, non tamen adjacet ſenſitivo, quod ponitur expreſsè ex parte ſubjecti.

Objicies 3. Differentia non prædicatur in quale, niſi reſpectu generis ſuperioris : ergo eſt tantùm prædicabilis, vt differentia, reſpectu generis. Prob. ant. de eo tandem prædicatur in quale, cui adja-

cet: at ſuperiori generi tantùm adiacet, v. g. rationale non adjacet Petro, ſed includitur in ipſius eſſentia, nihil autem ſibi adjacet: ergo differentia poteſt tantùm prædicari in quale de genere non in quale quid.

Reſp. neg. antecedens, & ejus probationem; quia hæc prædicatio, *animal eſt rationale*, ad quintum prædicabile refertur; quare prædicari debet rationale de Petro, vt conſtituat tertium prædicabile, cui ex parte adjacet, quia adjacet alteri comparti, quæ eſt in Petro: ex parte verò non adjacet, quia eſt pars illius eſſentiæ, ſicut in phyſicis forma materiæ comparata, purè illi adjacet, quia tota eſt extra eſſentiam illius; at reſpectu totius partim adjacet illi, quia adjacet materiæ, quæ eſt pars illius, partímque eſt de eſſentia illius, quia eſt pars formalis eſſentiæ compoſiti phyſici. Deinde dicitur prædicari in quale, quia prædicatur adjectivè.

Inſtabis 1. Vniverſale conſtituitur in ratione vniverſalis, per ordinem ad ea, de quibus immediatè prædicatur: differentia immediatè prædicatur de ſpecie, non de individuis: ergo, &c.

Reſp. diſt. majorem: De quibus prædicatur immediatè, vt ſuperius de inferiori, concedo: vt æquale de æquali, ſeu pars de parte, nego. At differentia prædicatur de ſpecie, vt æquale de æquali, aut pars de parte; de individuis autem, vt ſuperius de inferiori.

Porrò in hoc convenit differentia cum forma phyſica, quòd determinet genus, conſtituat ſpeciem, & diſtinguat, ſicut forma phyſica determinat materiam, conſtituit compoſitum phyſicum, & diſtinguit. At differt in tribus. 1. Differentia præ-

dicatur in quale quid, non forma; quærenti enim, qualis ſit homo eſſentialiter, rectè reſpondetur, eſt rationalis: malè autem, eſt anima. 2. Differentia à genere, cui ſemel iuncta eſt, non avellitur, niſi pereunte genere: forma phyſica ſeparari poteſt realiter à materia ſuperſtite. 3. Forma in ſolis compoſitis phyſicis reperitur: differentia etiam in ſubſtantiis ſpiritalibus.

Quæres vnde petatur differentia?

Reſp. peti à toto, vt determinante, & actuante compoſitum metaphyſicum, tanquam à fundamento proximo; à forma autem phyſica in ſubſtantiis corporatis, aut quaſi phyſica in ſpiritalibus, tanquam à fundamento remoto.

§. III. *An dentur vltimæ differentiæ.*

PORPHYRIVS putavit nullas dari differentias infimas, quæ cum ſpecie atoma, converterentur, ideóque explicabat naturam hominis duplici differentiâ, definiendo animal rationale, & mortale. Nam rationale etiam de Angelis prædicari volebat, quos proinde definiebat, animalia rationalia, & immortalia.

I. ASSERTIO. Dantur differentiæ vltimæ, & cum ſpeciebus infimis convertibiles. Probatur 1. à priori: in qualibet ſpecie infima, eſt certa quædam forma phyſica, quæ nulli alteri ſpeciei convenit, vt in homine anima rationalis: ergo poteſt ab ea deſumi differentia, quæ nulli alteri ſpeciei conveniat.

Probatur 2. à poſteriori: dantur in ſpeciebus infimis quædam proprietates cum iiſdem convertibiles, vt riſibilitas in homine: ſed omnis pro-

prietas fluit ab aliquo gradu eſſentiali : ergo datur in ſpecie infima aliquis gradus eſſentialis cum ea convertibilis, qui ſit radix proprietatum ; is autem gradus eſt differentia vltima.

Objicies : Ariſtoteles 1. Topicorum cap. 3. de eſſentiali differentia loquens ait, differentia generalis cùm ſit, cum genere eſt communicata, & 6. Topic. c. 3. & 4. ait de pluribus differentiam affirmari, quàm ſpeciem.

Reſp. Ariſtotelem in his, & aliis locis loqui de media, & ſubalterna differentia vt patet ex ipſa lectione; at differentiæ infimæ vix meminit, quia vt plurimùm ignoratur, ejúſque vſus eſt rarior.

Certè Ariſtoteles lib. 7. Metaph. c. 12. docet definitionem debere conſtare ex genere, & differentia vltima, quæ ſit ſubſtantia, & eſſentia rei.

§. IV. *An differentia inferior includat formaliter ſuperiores*.

STATVS quæſtionis eſt, an rationale, v. g. & hinnibile, vt talia, id eſt, rationalitas & hinnibilitas in abſtracto, etiam abſtractione partiali, includant in conceptu eſſentiali directè, in recto, & vt aliquid intrinſecum, τὸ ſenſitivum; ſicut homo includit animal, & rationale; ita vt hæc propoſitio, *rationale eſt ſenſitivum*, perinde vera ſit in ſenſu formali, atque iſta, *homo eſt animal*.

Certum eſt 1. Differentiam inferiorem præſupponere ſuperiores; nullum enim eſt rationale aut irrationale, quod non ſit ſenſitivum, ſaltem præſuppoſitivè.

Certum 2. ſuperiores differentias de inferioribus prædicari in ſenſu reali, identico, & ma-

teriali, quia eidem individuo identificantur.

I. Assertio. Differentiæ ſuperiores non includuntur formaliter in differentiis inferioribus: v. g. ſenſitivum, non eſt de conceptu formali rationalis, ita D. Thomas, Capreolus, & Ruvius.

Prob. 1. ex Ariſtotele 4. Topic. cap. 2. vbi ex eo, quòd differentia non eſt ſpecies, nec individuum, ſic concludit. *Manifeſtum eſt ergo, quoniam differentia non participat genus.* At ſi in ſuo conceptu formali differentiam genericam ſuperiorem, inferior ſpecifica includeret, genus ipſum participaret: ergo ex Ariſtotele differentia inferior non includit formaliter ſuperiorem.

Probatur 2. ratione. Ex genere, & differentia fit compoſitio metaphyſica: at ſi differentia inferior includit formaliter ſuperiorem, non poteſt fieri compoſitio metaphyſica, quia idem componeretur ex ſeipſo: ergo differentia inferior non includit formaliter ſuperiorem.

Prob. minor. Vt fiat compoſitio, vna pars debet eſſe extra aliam, & eo modo extra, quo eſt compoſitio. Si compoſitio realis ſit, debet eſſe realiter extra; ſi rationis, debet eſſe extra intentionaliter, quia compoſitio eſt duarum partium ſimul poſitio: atqui non poſſet ex genere, & differentia fieri compoſitio metaphyſica, quia genus non eſſet extra differentiam, ſed includeretur formaliter in ipſa differentia: ergo ſi differentia inferior includit formaliter ſuperiorem, non eſt compoſitio metaphyſica ex genere, & differentia. Probatur minor: Senſitivum non deſcendit ad rationale niſi per animal: ergo ſi ſenſitivum includitur formaliter in rationali, includetur quoque formaliter animal, per quod ſenſitivum deſcendit ad rationale.

Confirmatur 1. Differentia inferior eſſet differentia, & non eſſet; eſſet vt ſupponitur: non eſſet autem, quia per differentiam inferiorem duo formaliter convenirent; nam rationale, quod eſt differentia inferior, includeret formaliter ſenſitivum; & ita per rationalitatem, quæ eſſet formaliter ſenſitiva, homo cum bruto conveniret, à quo per rationalitatem differret: ergo per idem homo conveniret, & differret. Quin etiam ipſa differentia eſſet ſpecies, quia includeret formaliter genus, & differentiam: at differentia inferior non eſt ſpecies ſub genere.

Denique, genus non eſſet vnivocum, quia includeretur formaliter in differentiis, à quibus proinde expediri non poſſet.

§. V. *Diluuntur objecta.*

OBIICIES 1. Ariſtoteles in Metaph. ait differentias ſuperiores includi in inferioribus, adeóque nihil referre vtrum omnes in definitione ponantur, an ſola inferior. 2. Alibi ait differentiam ſuperiorem prædicari de inferioribus, vt in hac propoſitione, fiſſio pedum eſt aliqua pedalitas. Denique differentiam inferiorem vocat totam rei eſſentiam.

Ad primum, & ſecundum, diſtinguo antecedens: Differentias ſuperiores includi in inferioribus, & de illis prædicari in ſenſu reali, identico, & materiali, concedo: in ſenſu formali, nego; & ſic fiſſio pedum eſt aliqua pedalitas realiter, & identicè, non formaliter; aut certè eſt aliqua pedalitas præſuppoſitivè; nemo enim poteſt habere fiſſos pedes, quin ſupponatur jam habere pedes;

vnde fiſſio pedum includit pedalitatem materialiter, & præſuppoſitivè.

Ad tertium, diſtiuguo pariter. Differentia infima eſt tota rei eſſentia, formaliter, nego: præſuppoſitivè, & completivè, concedo: præſuppoſitivè quidem, quia præſupponit ſuperiores gradus: completivè autem, quia eoſdem complet vt actus metaphyſicus, & includit in obliquo, tanquam aliqua extrinſecè connotata. Sicut forma determinans materiam, non poteſt concipi, quin intelligatur materia in obliquo, & vt connotatum.

Inſtabis 1. Differentia ſpecifica prædicatur formaliter de individuali, vt *hæc animalitas eſt rationalitas*: ergo differentia ſpecifica continetur formaliter in individuali, hoc eſt ſuperior in inferiori.

Reſp. nego: In propoſitione allatâ prædicari differentiam ſpecificam de individuali, ſed prædicatur ſpecies de individuo inferiori; vt autem prædicaretur differentia ſpecifica de individuante, ſic formanda eſſet propoſitio *Petreitas eſt rationalitas*, quæ vera eſt in ſenſu reali, & materiali, falſa in formali.

Inſtabis 2. Rationale non poteſt concipi formaliter, quin concipiatur formaliter ſenſitivum.

Reſp. nego. Rationale enim vt ſic, non continet formaliter ſenſitivum, alioquin vera eſſet hæc propoſitio, rationale, quà principium ratiocinandi, eſt ſenſitivum, quà eſt principium ſentiendi.

Inſtabis 3. Non poteſt eſſe rationale, quin ſit ſenſitivum: ergo non poteſt concipi rationale, quin concipiatur ſenſitivum.

Reſp. diſt. antecedens : non poteſt eſſe rationale, quin ſit ſenſitivum, realiter, & præſuppoſitivè, concedo : formaliter, nego antecedens, & conſeq.

Inſtabis 4. Hæc illatio bona eſt : *Omnis homo eſt formaliter ſenſitivus : Omnis homo eſt formaliter rationalis : Ergo aliquod rationale eſt formaliter ſenſitivum.*

Reſp. conceſſis majore, & minore, nego conſequentiam : ſunt enim quatuor termini, in hoc ſyllogiſmo, quia vox *formaliter* jungitur in antecedente cum homine, quà animal eſt, & in conſequente cum rationali, quà homo eſt : ergo ſunt quatuor termini ; quia præmiſſæ non ſunt veræ, niſi quatenus ſumuntur inadæquatè ; falſum enim eſt, hominem adæquatè eſſe tantùm animal, cùm inſuper rationale ſit. Deinde argumentum retorqueo :

Omnis homo eſt formaliter animal :
Omnis homo eſt formaliter rationalis :
Ergo aliquid rationale eſt formaliter animal.

Quare vt vitium ſyllogiſmi corrigas, ſic informabis in prima figura,

Omnis homo eſt formaliter ſenſitivus :
Omne rationale eſt formaliter homo :
Ergo omne rationale eſt formaliter ſenſitivum.

Et tunc negabis majorem, ſi adæquatè ſumitur.

Objicies 2. Omne diviſum debet contineri in membris dividentibus : differentia ſuperior eſt quid diviſum, inferior verò dividens : ergo differentia ſuperior debet contineri in inferiore.

Reſp. diſtinguo majorem : In membris dividentibus vt *quod*, concedo : dividentibus vt *quo*, nego. At differentiæ inferiores dividunt ſuperiores tantùm

tantum vt *quo*, non vt *quod*, quia dividens, vt quod, eſt ſubjectum recipiens diviſum; dividens, vt quo, eſt ratio per quam diviſio fit. Differentia inferior non recipit diviſum, ſed eſt duntaxat ratio dividendi.

Objicies 3. Anima perfectior includit formaliter imperfectiorem, vt rationalis vegetativam, & ſenſitivam: ergo à pari differentia inferior ſuperiorem.

Nego antecedens; ſed includit tantùm materialiter, & realiter; falſa enim eſt hæc propoſitio in ſenſu formali, anima rationalis, quà rationalis, eſt vegetativa, aut ſenſitiva, licèt aliunde anima rationalis ſit formaliter ſenſitiva, vt eſt principium ſentiendi.

Objicies 4. Differentia infima eſt formaliter ſubſtantia: ergo formaliter corporea, vel incorporea: ergo formaliter includit gradum corporis aut ſpiritûs. Prob. antecedens: vel eſt formaliter ſubſtantia, vel accidens, quia omne ens, vel eſt formaliter ſubſtantia, vel accidens: differentia infima non eſt accidens: ergo eſt formaliter ſubſtantia.

Ad 1. antecedens diſt. Differentia vltima eſt ſubſtantia, prout ſubſtantia dicitur id quod non eſt accidens, concedo: eſt ſubſtantia categorica, & completa logicè, nego.

2. Nego vtrumque antecedens: differentia enim non eſt ſubſtantia, vt *quod*, ſed tantùm, vt *quo*, hoc eſt modus ſubſtantiæ, vt enim differentia qualitatis, non eſt qualitas, ſed modus qualitatis: ita differentia ſubſtantiæ, nempe corporeum, & incorporeum, non eſt ſubſtantia categorica, ſed modus, & appendix ſubſtantiæ, ideóque ponitur in categoria tantùm indirectè.

O

Objicies 5. Hinnibile non poteſt concipi formaliter, ſine ſenſitivo: ergo differentia inferior includit formaliter ſuperiorem. Prob. ant. hinnibile eſt principium formale ſenſationis equinæ: ergo non poteſt concipi hinnibile ſine ſenſitivo.

Reſpondeo, diſtinguo antecedens: hinnibile eſt principium ſenſationis equinæ, vt *quod*, nego: vt *quo*, concedo; non enim hinnibile facit, vt equus ſentiat, ſed vt tali modo ſentiat. Sicut rationale, v. g. non eſt principium vitalis operationis in homine, ſed principium operationis tali modo vitalis, ex quo non ſequitur ſenſitivum includi formaliter in hinnibili, nec vivens in rationali, quamvis rationale ſupponat vivens, & hinnibile ſenſitivum.

Inſtabis 1. Hinnitus eſt formaliter ſenſatio: hinnibile formaliter ſumptum eſt principium hinnitus: ergo hinnibile eſt formaliter principium ſenſationis.

Reſp. diſtinguo minorem: hinnibile eſt formaliter principium hinnitus adæquatè ſumpti, nego: inadæquatè ſumpti, concedo; nam hinnitus eſt vox compoſita, includens formaliter duo, nempe ſenſationem, & talitatem ſenſationis: at hinnibile eſt differentia ſimplex, atque adeò principium tantùm vnius ſimplicis talitatis ſenſationis ipſius, hoc eſt, hinnitus, vt hinnitus eſt.

Inſtabis 2. Si per impoſſibile poneretur in rerum natura ſola hinnibilitas, adhuc eſſet principium ſenſationis: ergo hinnibilitas per ſe, & ratione ſui, eſt ſenſitiva.

Nego antecedens, & conſequentiam. In hac enim hypotheſi, hinnibile eſſet tantùm principium talis ſenſationis; id eſt, hinnitus, qui eſſet

propria equi operatio, vt hinnibilis eſt, non vt ſenſitivus. Porrò hîc vides facilè ſolvi argumenta omnia ab eo, qui præciſiones objectivas calleat.

ARTICVLVS III.

De ſpecie.

SPECIES cùm ſpectari poſſit, vel cum reſpectu ad genus, vel cum reſpectu ad inferiora, ſeu individua, vtroque ſenſu definienda eſt.

§. I. *Quid ſit ſpecies.*

SPECIEM Porphyrius per reſpectum ad genus duplici definitione explicat: prima, ſpecies eſt, quæ ſubjicitur generi: ſecunda, ſpecies eſt de qua genus prædicatur in quid, nempe completè; quæ ambæ diverſæ ſunt, quia dantur per diverſam habitudinem ſpeciei ad genus; ſpecies enim refertur ad genus ſuum, vel vt inferius ad ſuum ſuperius, vel vt ſubjicibile ad ſuum proprium prædicabile. Primum reſpectum bellè prima definitio explicat, ſecundum verò ſecunda. Species ſic definita duplex, intermedia εἶδος μέσον, καὶ ὑπάλληλον, quæ reſpectu inferiorum eſt genus, reſpectu ſuperiorum ſpecies, & ſpecialiſſima εἶδος εἰδικώτατον, cui proximè adjacent individua.

Objicies 1. Definitio prima convenit individuo, quia individuum ſubjicitur generi.

Reſp. diſt. Subjicitur immediatè, nego: mediante ſpecie, concedo; hinc ſpeciem clariùs definies, quæ immediatè ſubjicitur generi.

Inſtabis 1. Animal prædicatur immediatè de individuo, v. g. *hoc animal eſt animal*: ergo genus poteſt prædicari immediatè de individuis; nego conſequentiam, quia hæc prædicatio non eſt generis de individuo; ſed ſpeciei de inferioribus individuis. Ratio eſt, quia hoc animal, quod eſt individuum, non ſubjicitur generi formaliter, vt genus eſt, & quatenus includit partem ſubjecti eſſentialem materiæ reſpondentem, ſed ſub ratione ſpeciei, prout totam hujus animalis eſſentiam continet, ſaltem implicitè.

Objicies 2. In hac definitione, ſpecies eſt, quæ ſubjicitur generi, circulus committitur vitioſus; definitur enim genus, quod habet ſub ſe ſpeciem, & ſpecies, quæ eſt ſub genere.

Reſpondeo circulum non eſſe vitioſum. Ratio eſt, quia proprium relativorum, vt vnum definiatur in ordine ad aliud; at genus, & ſpecies ſunt relativa. Deinde, vitioſus eſt ille circulus, in quo idem per idem explicatur, voce activâ in paſſivam mutatâ, quod hîc non contingit.

Denique aliam ſpeciei definitionem ſubſtituo ſuperiori meliorem, per reſpectum ad individua;& quia reſpectus ille, vel eſt Metaphyſicus, vel Logicus; hinc duplex illius definitio. Prima eſt, & quidem metaphyſica, ſpecies eſt vnum aptum ineſſe multis, numero differentibus, in quid completè, ſeu vt tota rei eſſentia: ſic enim diſtinguitur ab aliis vniverſalibus; à genere, quod ineſt, vt pars materialis; à differentia, quæ ineſt, vt pars formalis: at ſpecies eſt tota rei eſſentia, & quidem actu; ab accidente, & proprio, quæ non prædicantur eſſentialiter.

Dixi de numero differentibus; quia licèt ſpe-

cies ſubalterna prædicetur de multis ſpecie differentibus, vt animal de equo, & homine, non eſt tamen propriè ſpecies prædicabilis, ſed tantùm ſubjicibilis, quia dum prædicatur animal, v. g. de equo, & homine, habet rationem generis, non ſpeciei.

Altera definitio ſpeciei, eáque Logica eſt, id quod eſt aptum prædicari de multis, numero differentibus, in quid completè. Porrò circa ſpeciem, hæc pronunciata accipe.

I. Species conſtituitur in ratione vniverſalis per ordinem ad inferiora individua.

Prob. Per illud conſtituitur ſpecies, per quod habet, vt ſit vnum aptum ineſſe, & prædicari de multis: per reſpectum ad inferiora individua ſpecies habet, vt ſit vnum aptum ineſſe, & prædicari de multis: ergo ſpecies conſtituitur in ratione vniverſalis per ordinem ad inferiora individua. Minor patet, quia ſpecies comparata ad genus, ſubjicibilis quidem eſt, vt quid inferius, non autem prædicabilis, vt quid ſuperius.

II. Dantur ſpecies infimæ. Probatur: quia dantur differentiæ vltimæ quæ ipſam conſtituunt, vt jam confecimus. Deinde dantur in figuris ſpecies infimæ, quæ in alias eſſentialiter ſecari, dividíque non poſſunt, vt triangulum, & quadratum. Item in numeris, vt binarius: ergo à pari in eſſentiis metaphyſicis ſubſtantiarum dantur differentiæ vltimæ, adeóque ſpecies infimæ.

III. Species petitur à materia ſimul & forma remotè, in ſubſtantiis corporatis; proximè verò à toto, vt determinabili, & determinante, quia conſtat genere, & differentia.

IV. Hæc ſeptem axiomata de genere ad ſpeciem relata ſunt.

Primum, ſublato genere, tollitur ſpecies. Quare valet, non eſt animal: ergo nec homo.

Secundum, quod poteſt eſſe, & non eſſe in alio, non eſt genus, quia non prædicatur in quid.

Tertium, ſpecies participat genus, non genus ſpeciem, hoc eſt definitio generis prædicatur de ſpecie, non viciſſim.

Quartum, de quo prædicatur ſpecies, de eo & genus prædicatur, ſed non viciſſim, quia genus latiùs patet ſpecie.

Quintum, quæ ſpecie differunt, participant idem genus.

Sextum, quoties duo genera prædicantur de vna ſpecie, toties ſubalterna ſunt.

Septimum, genus eſt totum prædicabile affirmativè de ſpecie.

Objicies 1. Ariſtoteles in categ. cap. de ſubſt. ait genera, & ſpecies prædicari in quale quid: ergo ſpecies non prædicatur in quid.

Reſp. nego conſequentiam; ideò enim ſecundæ ſubſtantiæ, nempe genera, & ſpecies dicuntur ſignificare quale quid, quia ſignificant eſſentiam ſecundùm aliquam ejus qualitatem, quæ eſt communitas.

Objicies 2. Species, vt ſpecies eſt ſecundùm vniverſale: ſpecies, vt ſpecies, dicit ordinem ad ſuperiora: ergo ſpecies vt vniverſale, dicit ordinem ad ſuperiora.

Reſp. diſt. majorem: ſpecies, vt ſpecies, prædicabilis, eſt ſecundum vniverſale, concedo: vt ſubjicibilis, nego. & diſtinguo minorem: ſpecies, vt ſpecies ſubjicibilis, dicit ordinem ad ſuperiora, concedo: vt prædicabilis, nego: nempe ſpecies infima ſumi poteſt, vel prout non habet alias

ſpecies ſub ſe, ſed tantùm individua, & ita dicitur infima quaſi negativè, vel quatenus ſuperioribus gradibus ſubjicitur; primo modo ſumpta conſtituit ſecundum vniverſale, non ſecundo.

§. II. *De individuo.*

INDIVIDVVM ſpeciei ſubnectimus, quia illius correlativum eſt, de quo videndum, quid ſit, & quotuplex.

Individuum ſumitur vel primò intentionaliter, vel ſecundò intentionaliter; primò intentionaliter ſumptum, eſt res ſingularis, vt eſt à parte rei ſine ordine ad intellectum. Definitur à Porphyrio, in quo talis multitudo proprietatum, & accidentium reperitur, qualem in nullo alio reperire licet. Ita Socrates eſt individuum, quia eam habet complexionem accidentium, quæ in alio reperiri non poteſt. Quæ ſit autem illa accidentium complexio, hi verſus indicant:

Forma, figura, locus, tempus, cum nomine ſanguis,
Patria ſunt ſeptem, quæ non habet vnus, & alter.

Secundò intentionaliter ſumptum Ariſtoteli eſt, quod non eſt prædicabile de multis; Porphyrio, quod de vno tantùm prædicatur, vt Socrates: vel quod ſubjicitur ſpeciei.

Objicies, individuum non definitur.

Reſp. diſt. Si determinatè ſumitur pro hoc, vel illo individuo Petro, vel Paulo, tranſeat; nam differentiæ numericæ nos latent, vnde non poteſt dici, quid ſit Petrus, aut Paulus: ſi indeterminatè de quolibet ſingulari dicitur, nego.

Inſtabis: Individuum non habet inferius ſubje-

ctum : ergo non prædicatur de ſubjecto.

Diſt. conſeq. de ſubjecto, quod ſit inferius, concedo : quod ſit propoſitionis terminus, de quo quid dicitur, nego. Certè Iſaac eſt individuum, & dicitur de filio Abrahæ. Hactenus de individui definitione, jam de partitione.

Prima fit in vagum, & determinatum; vagum ſignificat indeterminatè naturam ſingularem, vt *aliquis homo*; hinc individuum vagum, vt tale, eſt per intellectum, quia quidquid eſt à parte rei, determinatum eſt.

Determinatum, quod & ſignatum dicitur, illud eſt, quod determinatè naturam ſingularem ſignificat, vt Socrates; ideóque demonſtrativum dicitur, quia pronomine demonſtrativo *hic, hæc, hoc* determinari, & oſtendi poteſt.

Determinatum iterum duplex; ſuppoſitum, quod eſt individuum ſubſtantiæ completæ, vt *Petrus*, ídque propriè dicitur individuum : non ſuppoſitum, quod eſt vel accidens, vt *hic candor*, vel pars ſubſtantiæ, *hic digitus*.

Determinatum primò intentionaliter definit Porphyrius, quod eſt indiviſum in ſe, & diviſum à quolibet alio, hoc eſt, ita eſt indiviſum in ſe, vt ſit indiviſibile in plura talia, quale ipſum eſt : ſic Petrus, licèt diviſibilis ſit in partes ſuas, tum phyſicas, quæ ſunt corpus, & anima, tum integrantes, quæ ſunt caput, cor, &c. non tamen eſt diviſibilis in plures Petros, ſeu in plura ejuſdem omninò rationis, ſecundùm quod ſit diviſio. In quo diſtinguitur ab vniverſali, cujus tota ratio in membris reperitur diſtincta, vnde dicitur vniverſale pluribus diviſim ineſſe.

Determinatum ſecundò intentionaliter defini-

tur, quod de vno tantùm prædicatur.

Objicies 1. Petrus eſt individuum : Petrus prædicatur de multis : ergo individuum prædicatur de multis.

Diſt. min. Petrus prædicatur de multis ſecundùm nomen, concedo : ſecundùm rem, nego, nam id quod Petri nomine ſignificatur in vno, diverſum quiddam eſt ab eo, quod eodem nomine in altero ſignificatur, quia id quod ſignificatur, eſt differentia numerica, quæ perinde diverſa eſt in duobus Petris, ac in Petro, & Paulo.

Objicies 2. Res vniverſalis non poteſt dividi in plura, quæ ſint idem cum ipſa : ergo definitio individui primò intentionaliter ſumpti convenit vniverſali.

Reſp. nego antecedens : Nam vniverſale, vt vniverſale, debet in plura dividi à parte rei, quæ multa ſint in ea ratione, in qua ipſum eſt vnum per intellectum, in quo diſtinguitur ab individuo.

Quæres hîc, an ratio individui ſit vnivoca ad Petrum, & Paulum : reſpondeo probabiliùs non eſſe.

Prob. Omne vnivocum debet perfectè abſtrahere à differentiis : ratio individui non perfectè abſtrahit à differentiis : ergo ratio individui non eſt vnivoca ad Petrum, & Paulum. Probo minorem : illa ratio non abſtrahit à differentiis Petri, & Pauli, cujus abſtrahendæ nullum eſt fundamentum : nullum eſt fundamentum abſtrahendæ individuationis à differentiis Petri, & Pauli, quia ſe totis diſtinctæ ſunt, & ſimpliciſſimæ.

Confirmatur 1. Ratio formalis differendi, non poteſt eſſe ratio formalis conveniendi : ipſa individuatio, eſt ratio formalis differendi : ergo non

poteſt eſſe ratio formalis conveniendi. Deinde ex Porphyrio, individuum eſt, quod de vno prædicatur; ergo de multis prædicari non poteſt.

Dices, individuantis differentiæ concretum in communi, reſtringi quidem per differentias individuantes, ſed alterius rationis.

Contrà ſic vrgeo: vel poteſt abſtrahi ratio communis individuationis ab iſtis vltimis differentiis, à quibus jam facta eſt abſtractio, vel non: Si abſtrahi non poteſt: ergo nec potuit à primis: ſi poteſt, hæc ratio communis iterùm contrahetur per alias differentias individuantes: & ita in infinitum. Quòd autem poſſet æquè abſtrahi ab vltimis differentiis, atque à primis, facilè probatur, quia in hoc maximè conveniunt, quòd ſint vltima ratio differendi.

Objicies 1. Individuum prædicatur de Petro, & Paulo; dicitur enim, *Petrus eſt individuum: Paulus eſt individuum.*

Reſp. diſt. Prædicatur individuum de Petro, & Paulo, vt quid vniverſale, ſeu ſecundùm rem, nego: ſecundùm nomen, concedo; nam Petrus, & Paulus dicendi ſunt potiùs differre in ratione individui, quàm convenire, ideóque individuum de iis prædicatur æquivocè. Deinde licèt prædicaretur vnivocè, non conſtitueret ſextum vniverſale, ſed revocandum eſſet ad proprium, quia prædicaretur accidentariò, & denominativè.

Porrò individuum definitum per complexionem accidentium, propriè convenit ſubſtantiis corporatis, quia individua ſubſtantiarum ſpiritualium non conſtant ejuſmodi proprietatibus; hinc dum fit prædicatio de individuo ſumpto pro

complexione accidentium, v. g. *Petrus eſt hic homo,* ſenſus eſt: *Petrus eſt homo* talis ſtaturæ, coloris, ætatis, &c. Ideóque accidentalis eſt, quia cùm ignotæ nobis ſint individuantes rerum differentiæ, quando dicimus, *hic homo*, non jungimus cum homine aliquid quod ſit realiter identificatum cum eo, ſed collectionem duntaxat plurium accidentium, quæ reipſa hunc hominem afficiunt.

ARTICVLVS IV.

De proprio.

TRIA hîc examinanda de proprio: primum, quotuplex ſit. Secundum, quid ſit. Tertium, quodnam proprium conſtituat quartum vniverſale.

§. I. *Quid ſit proprium, & quotuplex.*

PROPRIVM, vt hîc ſumitur, eſt accidens non commune, nec alienum à ſubjecto, cui proprium eſt, vt ridere in homine.

Proprium ſic acceptum quadruplex facit Porphyrius, & ſua quodlibet definitione explicat.

Proprium primo modo eſt, quod alicui ſpeciei ſoli convenit, ſed non omni, toti-ve ſpeciei, vt eſſe medicum ſoli homini convenit, ſed non omni.

Proprium ſecundo modo eſt, quod omni ſpeciei convenit, ſed non ſoli, vt eſſe bipedem convenit quidem homini, ſed non ſoli, nam avibus etiam convenit.

Proprium tertio modo, quod omni, & ſoli convenit, ſed non ſemper, vt homini caneſcere;

nam omnes quidem homines caneſcunt; ſi ad extremam ſenectutem perveniant: at non ſemper, quia homo in pueritia, & adoleſcentia non caneſcit, nec id convenit aliis animalibus ſimpliciter; nam equi v. g. caneſcunt tantùm ſecundùm quid, id eſt ſecundùm aliquot pilos.

Proprium quarto modo eſt id quod omni, & ſoli ſpeciei, & ſemper convenit, cujuſmodi eſt riſibile reſpectu hominis; vbi per ſpeciem intellige tum ſubalternam, tum infimam. Duplex enim proprium; ſpecificum, quod vltimæ ſpeciei convenit, vt riſibile homini: genericum, quod ſpeciei ſubalternæ congruit, vt eſſe tactu præditum animali: definit Ariſtoteles, 4. Topic. ἴδιόν ἐστιν, ὃ μὴ δηλοῖ μὲν τὸ τί ἦν εἶναι, μόνῳ δ' ὑπάρχει, καὶ ἀντικατηγορεῖται τοῦ πράγματος: *proprium eſt, quod non declarat rei eſſentiam, ſoli autem ineſt, & converſim de re ſubjecta prædicatur.*

Hæc diviſio non eſt vnivoca, quia ſolum proprium quarto modo eſt verè proprium.

§. II. *Quid ſit proprium quarto modo, quatenus univerſale eſt.*

PROPRIVM quarto modo, vel ſumitur primò intentionaliter, quatenus eſt propria rerum affectio, vel ſecundò intentionaliter, vt conſtituit quartum vniverſale.

Primo modo ſumptum definit Porphyrius, quod omni, & ſoli, & ſemper convenit. Ariſtoteles 1. topic. quod non declarat rei eſſentiam, ſoli autem ineſt, & converſim de re prædicatur. Clariùs, eſt perfectio accidentaria ex principiis eſſentiæ naturali quadam conſecutione fluens, & cum eadem

convertibilis ; nullus enim eſt gradus eſſentiæ , à quo non emanet ſua proprietas , cum eodem reciproca : ſic calor maximè intenſus eſt proprietas quarto modo ignis , quia calor in intenſo gradu ſoli igni naturaliter convenit.

Secundo modo ſumptum definitur , vnum aptum ineſſe multis , & de iiſdem prædicari in quale neceſſariò , & converſim. Vt prædicabile eſt in quale , diſtinguitur à tribus primis prædicabilibus; vt neceſſariò , & converſim , ab accidente communi , quod contingenter , & non reciprocè ſubjecto ſuo attribuitur.

Porrò neceſſariò prædicatur , tum ex parte ſubjecti , quod eſſe non poteſt ſine proprio , tum ex parte proprii , quod non poteſt eſſe ſine ſubjecto: ſic homo non poteſt eſſe ſine riſivo , nec riſivum ſine homine : vnde dicuntur ad convertentiam.

Neceſſitas autem , quâ proprium ineſt ſubjecto , manat ab eſſentia ſubjecti ; ideôque eſt intrinſeca, non extrinſeca : quæ verò oritur ex conjunctione cauſarum extrinſecarum , quarum ex concurſu qualitas ſubjecto imprimitur, dicitur extrinſeca : ſic neceſſitas , quâ Æthiops eſt neceſſariò niger , dicitur illi extrinſeca , quia petitur ex cauſis extrinſecis , quæ talem colorem Æthiopi imprimunt ; hinc

Neceſſitas proprii eſt intrinſeca ſubjecto eſſentialiter ſumpto ; accidentis verò communis , quod dicitur phyſicè inſeparabile , tantùm eſt extrinſeca. Ratio eſt , quòd Porphyrius in hoc proprium à communi accidente diſtinguat , quòd proprium priùs conveniat ſpeciei , quàm individuis , accidens autem commune priùs individuis , quàm ſpeciei : ergo proprium habet intrinſecam cum

ſubjecto connexionem; ſi enim extrinſecam tantùm haberet, hoc eſt à cauſis extrinſecis petitam, cùm cauſæ extrinſecæ primò, & per ſe agant in individua, priùs individuis proprium conveniret, quàm ſpeciei: ſic prius eſt Petrum eſſe album, quàm hominem, quia albedo à cauſis extrinſecis oritur. At contrà prius eſt hominem eſſe riſibilem, quàm Petrum, quia riſibilitas oritur ab homine, vt homo eſt.

Nota hîc propria generum, v.g. intellectivum, quæ converſim dicuntur cum ſuperioribus gradibus, ad quartum prædicabile revocari; cùm enim manent ab eſſentiis genericis, habent neceſſariam cum ſubjecto connexionem, dicuntúrque converſim. Nec refert, quòd Ariſtoteles pugnet proprium converſim de ſpecie, non de genere dici; quia per ſpeciem intelligit tam ſubalternam, quàm infimam: aut certè ſi de ſola infima ſpecie locutus eſt, cauſa eſt, quia notior eſt proprietas generum, quàm ſpecierum; vnde de proprio ſpeciei ſubalternæ mentionem non fecit, ſed de proprio duntaxat infimæ.

I. Assertio. Solum proprium quarto modo conſtituit quartum vniverſale, ita D. Thomas, & Toletus. Prob. 1. ex Ariſtotele, qui 1. analyt. ſtatuit duos modos per ſe prædicandi; alterum in quo definitio, vel pars definitionis prædicatur, vt *homo eſt rationalis*; alterum, in quo proprium de ſubjecto prædicatur, vt *homo eſt riſibilis*. Deinde ſubdit alia omnia prædicata ſubjectis inexiſtentia eſſe accidentia, & non prædicari neceſſariò: ſed Ariſtoteles ibi loquitur tantùm de proprio quarto modo: ergo proprium quarto modo conſtituit quartum vniverſale. Prob. min. agit de eo proprio,

quod definitur per ſubjectum, & reciprocè cum eo dicitur; at ſolum proprium quarto modo eſt ejuſmodi; nam bipes, quod eſt proprium ſecundo modo, non definitur per ſubjectum, nec cum eo reciprocè dicitur, malè enim definiretur bipes, homo habens duos pedes, quia avis etiam habet duos pedes.

Prob. 2. ratione: hoc quartum prædicabile conſtituunt Philoſophi, vt de illo propoſitiones fiant ad demonſtrationem aptæ, adeóque vniverſales, & *quatenus ipſum*, vt ait Ariſtoteles, id eſt tales, vt nec prædicatum latiùs pateat ſubjecto, nec ſubjectum prædicato, ſed converſim dicantur, ipſúmque adeò proprium fluat ab vna eſſentiâ, tanquam à propria, & adæquata cauſa: at ſolum proprium quarto modo tale eſt: ergo ſolum proprium quarto modo, conſtituit quartum vniverſale.

Objicies 1. Proprium 2. modo, vt intellectivum reſpectu hominis, prædicatur neceſſariò, & fluit ab eſſentia: ergo pertinet ad quartum prædicabile.

Diſt. ant. Fluit ab eſſentia hominis, vt cauſâ adæquatâ, nego: inadæquatâ, concedo: nam convenit etiam Angelo, fluítque à gradu generico ſubſtantiæ ſpiritalis, qui homini, & Angelis communis eſt; & ſic eſt proprium quarto modo genericum, quia dicitur reciprocè cum gradu ſubſtantiæ ſpiritalis.

Inſtabis 1. Proprium ſecundo modo, non dicitur de ſubjecto contingenter: ergo pertinet ad quartum prædicabile, vt eſt proprium.

Reſp. nego conſeq. ſed pertinet ad quartum prædicabile gradus ſuperioris generici; hinc eſſe bipe-

dem, vel ſumitur pro exigentia duorum pedum; & ita prædicatur de homine, vt proprium quarto modo alicujus ſuperioris gradus, qui ſit ipſi homini communis, cum aliis animantibus, quæ duos pedes exigunt: vel ſumitur pro actu ipſo, & ſic eſt proprium 2. modo, nec pertinet ad quartum prædicabile.

Objicies 2. Quod eſt maximè proprium, non eſt vniverſale: proprium quarto modo eſt maximè proprium reſpectu ſpeciei: ergo non eſt vniverſale. Vt reſpondeam, ſit

II. Assertio. Quartum prædicabile conſtituitur vniverſale per ordinem ad inferiora naturæ genericæ, ſi ſit proprium genericum: & per ordinem ad inferiora naturæ ſpecificæ, ſi ſit proprium ſpecificum.

Probatur: Per illum reſpectum proprium quarto modo conſtituitur prædicabile, per quem fit aptum, vt inſit, & prædicetur de multis in quale neceſſariò, tanquam ſuperius de inferioribus: proprium genericum id habet per reſpectum ad inferiora generis, & ſpecificum per reſpectum ad inferiora ſpeciei; nam proprium genericum prædicatur de genere, & ſpecificum de ſpecie, vt æquale de æquali: ergo, &c. Hinc proprium eſt proprium, & vniverſale diverſo reſpectu. Proprium quidem per reſpectum ad ſubjectum, cum quo converſim dicitur; vniverſale autem per reſpectum ad inferiora illius ſubjecti.

Objicies 1. Proprium convenit tantùm individuis mediante ſpecie: ergo non convenit per ſe.

Reſp. conceſſo antecedente, nego conſequentiam; Callias enim ideo eſt riſibilis, non quia

Callias eſt, ſed quia homo, nec tamen ideo riſibile convenit per accidens Calliæ, ſed per ſe, quia Callias eſt per ſe homo.

Quæres 1. quomodo proprietates differant ab eſſentia.

Reſp. Quaſdam differre realiter, vt ſummum lumen à Sole, quaſdam ratione tantùm, vt bonitatem ab ente. Illæ ſunt accidentia phyſica; hæ verò logica, & metaphyſica, quæ ex noſtro concipiendi modo diſtinguuntur à ſubjecto cum fundamento in re, id eſt virtualiter. Quare non propriè inhærent ſubjecto, quia ipſi identificantur; dicuntur tamen eſſentiæ accidere, quia concipimus in rebus aliquid primum, ex quo perfectiones aliæ fluant, vt proprietates metaphyſicæ: v. g. licèt in homine ratio ipſa, & vis intelligendi ſint vnica realiter perfectio, quia tamen rationem præconcipimus ante alias perfectiones, idcirco in ipſa vi ratiocinandi conſtituimus eſſentiam hominis, ex qua vis diſcurrendi, admirandi, & ridendi profluunt, quaſi nativæ illius proprietates.

Porrò, res poteſt eſſe cauſa proprietatis ſuæ, vel vt finis. Sic homo eſt finis virtutis intellectivæ: vel vt ſubjectum, in quo inhæret proprietas; ſic homo ratione animæ eſt ſubjectum facultatis intelligentis: vel vt cauſa efficiens realiter, & phyſicè; ſic anima rationalis profundit ex ſe phyſicè intellectum: aut virtualiter, & metaphyſicè; ſic rationale eſt cauſa virtualis, & metaphyſica intellectivi, intellectivum admirativi, &c.

ARTICVLVS V.

De accidente communi.

QVATVOR hîc examino. Primum, quotuplex ſit accidens commune. Secundum, quid ſit. Tertium, in quo differat à proprio. Quartum, quomodo quintum prædicabile conſtituat.

§. I. *Quid ſit, & quotuplex accidens commune.*

NOMEN accidentis æquivocum eſt. Sumitur 1. pro eo omni, quod eſt extra cujuſque rei eſſentiam; & ſic differentiæ dicuntur accidere generi, quia ſunt extra eſſentiam generis. 2. pro qualibet re, quæ non eſt ſubſtantia; talis eſt quantitas, qualitas, &c Quo ſenſu novem dicuntur accidentia, totidem categorias conſtituere. 3. pro accidente communi, quod opponitur proprio quarto modo, de quo hîc agitur.

Prima accidentis partitio eſt in Phyſicum, & Metaphyſicum, ſeu Logicum; Phyſicum diſtinguitur realiter à ſubjecto, vt quantitas: Metaphyſicum, ſeu Logicum extra eſſentiam rei eſt, ſive realiter ab ea, ſive per mentem cum fundamento in re diſtinguatur, ſive ſit de genere ſubſtantiæ, aut de genere accidentis: ſic rerum proprietates dicuntur accidentia metaphyſica, & logica, vt vis admirativa in homine, & riſiva.

Secunda eſt in accidens neceſſarium ex parte ſubjecti, quod fluit ab eſſentia, & conſtituit quartum prædicabile; & merè contingenter inhærens, quod

conſtituit quintum prædicabile, potéſtque ſumi, vel primò intentionaliter, vel ſecundò intentionaliter; hinc

I. Assertio. Accidens commune primò intentionaliter ſumptum definit Porphyrius, quod eidem rei contingit ineſſe, & non ineſſe. Secundò intentionaliter, quod poteſt adeſſe, & abeſſe ſine ſubjecti corruptione: συμβεβηκός ἐστιν, ὃ γίγνεται, καὶ ἀπογίγνεται χώρις τῆς τοῦ ὑποκειμένου φθορᾶς. Definitionem quatuor principiis explico.

1. Accidens poteſt abeſſe à ſubjecto vel realiter, vt albedo à pariete, à quo reipſa ſeparatur, vel per mentem tantùm, & logicè, vt ſi per mentem neges albedinem de pariete, quæ tamen inſit reipſa parieti.

II. Per mentem vnum ab alio duobus modis abeſſe poteſt, 1. per primam mentis operationem, hoc eſt, per nudam abſtractionem præciſivam, vt dum gradum vnum concipio, altero, cum quo eſt idem, non concepto, v. g. ſi concipias animal, non concepto rationali. 2. per ſecundam operationem, ſeu judicium; & quidem dupliciter, nempe; vel per judicium negativum, vt *homo non eſt riſibilis*: vel per judicium affirmativum, quo non negamus quidem expreſſè aliquod accidens de ſubjecto, ſed oppoſitum ipſi accidenti, quod ineſt, aliud accidens tribuimus eidem, vt *homo eſt hinnibilis*. Quare hinc ſequitur

III. Subjectum rei corrumpi poteſt duobus modis, vel phyſicè, & realiter, cùm deſinit eſſe in rerum naturâ, vt dum homo moritur: vel logicè, & ſecundùm eſſentiam, cùm aliquid ſubjecto eſſentiale, vel conſequens neceſſariò eſſentiam, negatur; tunc enim ipſa eſſentia mentaliter, & logicè corrumpi dicitur.

IV. Illa corruptio mentalis, & logica duplex eſt; prima formalis,ſecunda conſequens. Formalis eſt, in qua negatur aliquid eſſentiale ſubjecto, quæ iterum duplex, adæquata, & inadæquata. Adæquata eſt, quâ negatur tota eſſentia; inadæquata, quâ pars eſſentiæ tantùm, vel communis, vel propria negatur, vt ſi neges de homine animalitatem, aut rationalitatem; tunc perit per mentem eſſentia hominis, fitque corruptio formalis, quia negas de ſubjecto, quod eſt de conceptu formali illius.

Conſequens corruptio fit, cùm negatur proprietas de ſubjecto, quia negatur aliquid neceſſariò fluens ab eſſentiâ: vnde naturali conſecutione deſtruitur ipſa eſſentia: v. g. negas de homine riſibilitatem, perit conſequenter conceptus rationalitatis, cum quâ riſibile neceſſariò connectitur tanquam proprietas cum cauſa virtuali, à qua fluit. His poſitis,

Senſus definitionis eſt, accidens commune illud eſt, quod poteſt adeſſe, & abeſſe à ſubjecto ſuo, ſine illius corruptione; non phyſicâ quidem, vt patet in corvo, & Æthiope, ſed logicâ judicativâ, ſeu eſt id quod per intellectum poteſt à ſubjecto ſeparari, & eidem tribui, ſalvâ ſemper per mentem ſubjecti eſſentiâ.

Probatur: Quia accidens commune per illam definitionem diſtinguitur à proprio, quod licèt abeſſe poſſit à ſubjecto per abſtractionem mentalem abſque ejuſdem ſubjecti interitu, non poteſt tamen abeſſe per judicium, hoc eſt, non poteſt negari de ſubjecto, aut contrarium illius eidem attribui, quin intereat conſequenter, & quaſi connaturaliter ipſum ſubjectum in mente hominis: v. g. eſſentia hominis concipi quidem ſine riſibili

per apprehenſionem præciſivam poteſt , viciſſímque riſibile ſine rationali ; at non poteſt negari riſibilitas de homine , aut contrarium eidem attribui , putà hinnibilitas , quin deſtruatur conceptus eſſentiæ hominis ; non formaliter quidem, ſed conſequenter.

Confirmatur ex Porphyrio definitio accidentis explicata , qui poſtquam in exemplum accidentis inſeparabilis corvum , & Æthiopem attulit , ſubjungit ſtatim : *poteſt enim intelligi , & corvus albus , & Æthiops, abjecto colore, ſine interitu ſubjecti :* ergo ex mente Porphyrii ſufficit ſeparatio judicativa ad rationem communis accidentis.

Alii illam ſeparationem realem eſſe volunt , in eòque poſitam , vt poſſit fieri ab aliquo ſaltem ſubjecto , licèt non fiat ab omni : v. g. vt nigredo dicatur eſſe accidens commune corvi , ſatis eſt , quòd poſſit realiter abeſſe ab alio ſubjecto ; putà à pariete , abſque illius interitu. Ratio eſt, quòd per ſeparationem realem , ab aliquo ſubjecto, accidens commune à proprio diſtinguatur , quòd à nullo planè ſubjecto abeſſe realiter poteſt , quia omni , & ſoli , & ſemper convenit.

Confirmant ex Ariſtotele 4. Topic. cap. 1. *Accidit*, inquit , *vt aliquid ſit album , & non ſit: quare albedo eſt accidens nivis, quoniam accidens dicebamus , quod poteſt ineſſe alicui , & non ineſſe*, vbi videtur probare Ariſtoteles albedinem eſſe accidens nivis , quia alteri ſubjecto , cui convenit, ineſſe , & non ineſſe realiter poteſt.

Objicies 1. In primam explicationem , nigredo non poteſt abeſſe à corvo , & Æthiope , quin ambo corrumpantur : ergo nigredo non eſt commune accidens.

Reſp. diſtinguo antecedens : Quin ambo corrumpantur, phyſicè, concedo : logicè, & per mentem, nego ; licèt enim ſeparetur realiter nigredo ab vtroque, non idcirco per mentem vtriuſque eſſentia peribit conſequenter, aut formaliter.

Inſtabis 1. Hæc propoſitio, *corvus non eſt niger*, eſt falſa : ergo nigredo non poteſt negari de corvo.

Reſpondeo diſtinguo antecedens, abſolutè, tranſeat : cum addito, hoc eſt abſque eſſentiæ corvi deſtructione, nego ; nam hæc propoſitio. *corvus non eſt niger*, abſolutè prolata, falſa eſt : at ſi dicas, *corvus non eſt niger, aut eſt niger, ſalvâ ſuâ eſſentiâ*, per mentem, vera eſt.

Objicies 2. Mors non poteſt adeſſe viventi, ſine ſubjecti interitu, quia eſſentia viventis poſita eſt in vnione animæ cum corpore, quam tollit mors : ſed mors eſt accidens commune : ergo, &c.

Reſp. diſt. maj. Sine corruptione phyſicâ ſubjecti ſecundùm exiſtentiam ſumpti, concedo : Logicâ, & ſecundùm eſſentiam ſumpti, nego ; nam vnio actualis animæ cum corpore, non eſt de eſſentia viventis ; vt ſic, ſed objectiva duntaxat, quæ tunc deſtruitur formaliter, cùm negatur eſſentia ; conſequenter verò, cùm negatur proprietas ab ipſa fluens.

Inſtabis, dum dicitur, *Petrus eſt mortuus*, prædicatio vel eſt eſſentialis, vel accidentalis.

Reſp. Petrum in illa propoſitione ſumi ſecundùm ſtatum diſtractionis, hoc eſt in alio tempore, quàm illud ſit, quod verbo propoſitionis videtur exprimi. Quare ſenſus eſt, Petrus, qui

jam vixit, non ampliùs vivit, ſeu Petrus aliàs vixit, & non ampliùs vivit: vbi privatio vitæ non habet Petrum pro ſubjecto, aut certè ſubjectum illius privationis inhæſivum eſt materia prima, quæ non perit, pereunte compoſito; ſubjectum verò denominationis eſt compoſitum, vnde homo dicitur mortuus denominativè, ratione materiæ, ſeu corporis, quod vitâ privatur.

Objicies 3. Proprium poteſt etiam à ſubjecto ſeparari ſeparatione mentali, ſalvâ ejus eſſentiâ. v.g. dum concipio riſibile, non concepto rationali: ergo ſeparatio accidentis à ſubjecto non eſt tantùm mentalis.

Reſp. diſt. ant. ſeparatione mentali ſimplici, & præciſivâ, concedo: ſeparatione negativâ, quâ negetur proprium de ſubjecto, aut affirmetur oppoſitum, nego. Fateor enim proprium mente concipi poſſe, præſcindendo à ſubjecto, viciſſimque ſubjectum, præſcindendo à proprio, v.g. riſiuum, præſcindendo à rationali, viciſſimque rationale, præſcindendo à riſibili. At nego poſſe negari riſibile de rationali per judicium, aut hinnibile poſſe affirmari, quin ſtatim negetur eſſentiæ gradus, vnde fluit, ſaltem conſequenter: aut addatur novus eſſentiæ gradus, vnde vis hinniendi promanet; atqui vnius gradus detractio, vel additio ejus oppoſiti deſtruit eſſentiam, quia eſt in indiviſibili poſita.

Objicies 4. Accidens aliquando neceſſariò ineſt: ergo non ineſt contingenter: v.g. nix eſt neceſſariò alba.

Reſp. diſt. ant. Secundùm quid, hoc eſt vel ex parte ſubjecti tantùm, vel ex parte accidentis tantùm, concedo antecedens: ſimpliciter ex par-

te vtriuſque, nego: v. g. albedo ineſt nivi neceſſariò ex parte nivis, quia nix non eſt ſine albedine: at non ex parte albedinis, quia albedo eſt ſine nive, vt in lacte. At Grammatica ineſt homini neceſſariò ex parte ſui, quia non reperitur Grammatica ſine homine: non autem ex parte hominis, quia homo ſæpe eſt ſine Grammatica.

§. II. *Definitur accidens commune, vt eſt quintum prædicabile.*

VNICA ASSERTIO. ACcidens commune ſecundò intentionaliter ſumptum, vt eſt quintum prædicabile, definitur vnum aptum ineſſe, & prædicari de multis in quale contingenter. Probatur: ſic enim differt à proprio, quod prædicatur in quale neceſſariò, & ab aliis vniverſalibus, quæ prædicantur in quid. Quà enim prædicatur contingenter, à proprio diſcrepat: quà prædicatur in quale tantùm, à genere, ſpecie, & differentia.

Quæres, an quintum prædicabile requirat inferiora de quibus prædicatur, actu exiſtentia, an tantùm poſſibilia. Vt reſpondeam, ſit

VNICA OBSERVATIO. Accidentia alia ſunt realia, & intrinſeca: alia extrinſeca. De realibus, & intrinſecis, quatuor pronuntiata accipe.

I. Album in communi cognitum, etiam re nullâ albâ exiſtente, eſt vniverſale, quia ad vniverſale non opus eſt, vt habeat actu inferiora exiſtentia, ſed tantùm vt poſſit habere, vt patet ex definitione, quâ dicitur vnum aptum ineſſe multis.

II. Album ſic cognitum in communi, eſt etiam remotè prædicabile, quia vt poteſt ineſſe multis, ita etiam poteſt de illis prædicari, ſaltem remotè.

III. Al-

III. Album cognitum in communi, aut aliud accidens commune, non eſt proximè prædicabile, niſi cùm actu exiſtunt illius inferiora, quibus inhæreat.

Prob. Quod nullam habet de ſe connexionem cum ſubjecto neceſſariam, debet illi actu ineſſe, vt de ipſo prædicetur: accidens commune de ſe nullam habet cum ſubjecto neceſſariam connexionem, quia inhæret merè contingenter: ergo debet illi ineſſe actu, vt de illo actu prædicetur.

IV. Accidentia intrinſeca petita ab actibus intellectûs, aut voluntatis, non requirunt exiſtentiam ſubjectorum, ſeu objectorum, quæ ab ipſis extrinſecè denominantur; licèt accidentia, à quibus denominantur objecta, debeant actu exiſtere; v. g. vt dicatur bonum cognitum, & amatum, non opus eſt ipſum bonum actu exiſtere. Item, negationes puræ non requirunt ſubjectum actu exiſtens; rectè enim dicitur de Adamo, quòd non ſit rugibilis. At contrà privationes verè affirmari non poſſunt de ſubjectis non exiſtentibus actu.

Ex dictis duo colliguntur. 1. Proprium partim cum accidente communi convenit, partim differt. In duobus convenit, 1. vtrumque eſt extra eſſentiam ſubjecti, 2. Ambo prædicantur in quale. At quadruplex diſcrepantia; prima, proprium fluit ab eſſentia ſubjecti, adeóque neceſſariò ipſi ineſt tam ex parte ſubjecti, quàm ex parte ſui: accidens verò commune ex temperamento, & complexione accidentium, vt nigredo in corvo; aut ex concurſu aliarum cauſarum extrinſecarum, vt nigredo in Æthiope: ideóque ineſt tantùm ſubjecto neceſſariò, vel ex parte ſubjecti tantùm, vel ex parte duntaxat ſui. Secunda, proprium dicitur conver-

ſim de ſubjecto immediato, non autem accidens. Tertia, proprium convenit primariò naturis genericis, & ſpecificis, ſecundariò autem inferioribus: ſic riſibilitas primò convenit homini, ſecundariò Petro; ideò enim Petrus eſt riſibilis, quia eſt homo: accidens commune primariò ineſt individuis, ſecundariò naturis tum ſpecificis, tum genericis; ideò enim dicitur, *homo ſcribens*, quia Petrus, aut Ioannes, aut aliquis homo ſingularis ſcribit. Item ideò animal dicitur moveri, quia hic equus, aut hic homo movetur. Quarta, proprium neceſſariò, accidens contingenter prædicatur; ideóque proprium de ſubjecto negari, aut oppoſitum ipſi de ſubjecto affirmari non poteſt, quin conſequenter eſſentia illius intereat: contrà verò accidens negari, aut oppoſitum illius affirmari de ſubjecto poteſt, ſalvâ, & integrâ per mentem eſſentiâ.

2. Modi, qui dicuntur intrinſeci, vtpote ex rerum natura fluentes, revocantur ad quartum prædicabile, quia habent modum prædicandi neceſſarium, vt ſubſiſtentia, & inhærentia; qui autem ſunt extrinſeci rebus, quarum ſunt modi, pertinent ad quintum prædicabile, quia modum prædicandi habent purè contingentem; quòd ſi modi illi cum inferioribus comparentur, putà ſubſiſtentia, cum hac, aut illa ſubſiſtentia, tunc revocantur ad genus, aut ſpeciem.

Objicies 1. Alia quatuor prædicabilia non requirunt actualem exiſtentiam inferiorum, vt ſint proximè prædicabilia: ergo nec quintum.

Reſp. nego paritatem; alia enim quatuor prædicabilia ſunt neceſſariò cum inferioribus connexa, quia vel ſunt eſſentialia, vel certè ab eſſentia fluunt,

adeóque ſecundùm illam connexionem de iiſdem prædicari poſſunt, abſtrahendo ab ipſorum exiſtentiâ. At quintum prædicabile habet tantùm contingentem vnionem, quia nec de eſſentia eſt, nec fluit ab eſſentia: ergo debet cum ſubjectis actu vniri, vt completè, & proximè ſit prædicabile.

Inſtabis 1. Inde ſequitur tantùm non prædicari actu, dum actu non vnitur; at non ſequitur non eſſe prædicabile, ſicut licèt homo actu non exiſtat, non ſequitur non eſſe riſibilem.

Reſpondeo, diſtinguo ſeq. Non ſequitur non eſſe prædicabile proximè, nego: remotè, tranſeat. Diſpar quippe eſt ratio accidentis communis ab aliis vniverſalibus, quòd neceſſitas actualis ſubjecti pertineat ad potentiam proximam prædicabilitatis vniverſalis, illámque vltimò compleat, vt proximè ſit prædicabile; at actus ridendi non complet potentiam ridendi in actu primo, ſed ſupponit completam.

Inſtabis 2. Actualis ſubjectorum exiſtentia eſt extrinſeca quinto prædicabili: ergo illâ non indiget.

Reſp. diſt. ant. Eſt extrinſeca quinto prædicabili materialiter, & remotè ſumpto, tranſeat; formaliter, & proximè ſumpto, vt eſt quintum prædicabile, nego antecedens, & conſequentiam.

PARS TERTIA LOGICÆ.

DE CATEGORIIS.

I. MATERIAM categoriis oppidò idoneam ſuffecimus, dum naturas vniverſales generatim, & ſingillatim explicuimus. Iam poſtulat ordo doctrinæ, vt de ipſis categoriis, quæ vniverſalium quædam quaſi forma ſunt, eò diligentiùs agamus, quò plus momenti ad omnem Logicæ vſum videntur afferre. Hujus quippe operis, tum ad definitiones rerum, quæ ſunt fontes ſcientiæ, indagandas, tum ad argumentationem qualibet de re ritè inſtituendam maxima opportunitas; ad definitiones quidem, accuratâ generum, ſpecierum, & differentiarum diſtinctione: ad argumentationem verò, dilucidâ cujuſque rei naturæ, & proprietatum explicatione. Porrò circa hoc opus tria antè quæri à me oportet, quàm ad examinandas illius partes deſcendo. Primum, quis illius author. Secundum, ad quam diſciplinam potiſſimùm pertineat. Tertium, quæ illius partitio.

II. Hujus Libri authorem Architam Tarentinum Iamblicus agnoſcit; Ariſtotelem maxima pars interpretum Græcorum, Arabum, & Lati-

norum, tum quia ſtyli brevitas, ſubtilitáſque diſſerendi, quæ hoc libro continetur, Ariſtotelis ingenium redolet: tum quia opus mutilum, & mancum edidiſſet, ſi de ſyllogiſmis ſcripturus, aut propoſitiones, quæ ſunt materia illorum proxima, aut terminos ſimplices, quæ materia remota, omiſiſſet: tum quia conſenſus idem hujus operis, qui aliorum operum Ariſtotelis, eſſe videtur, vt obſervat Boëtius.

III. Categoriæ partim Metaphyſicæ, partim Logicæ conſiderationis ſunt. Ratio eſt, quia res categoriis contentæ, ſpectari poſſunt, vel quatenus ſunt vniverſales, & particulares in eſſendo, vel quatenus in enuntiatione ſubjici, & prædicari poſſunt. Primo ſenſu ad Metaphyſicam pertinent. Secundo ad Logicam.

IV. Ei Logicæ parti potiſſimûm reſpondet categoriarum doctrina, quæ de prima operatione agit, quâ ſimplicia apprehendimus, quia categoriæ munus eſt ſimplices terminos ordinare inter ſe, ac diſponere.

V. Hic liber in tres partes diſtribuitur, quarum prima, anteprædicamenta continet. Secunda, prædicamenta. Tertia, poſtprædicamenta.

VI. Anteprædicamenta ſunt proluſiones quædam ad categoriarum intelligentiam, quàm maximè vtiles, in quibus agit Ariſtoteles de æquivocis, vnivocis, & denominativis, cap. 1. De terminis complexis, & incomplexis, cap. 2. Denique cap. 3. tres regulas præſcribit ad pleniorem notitiam eorum, quæ in prædicamentis continentur: quarum prima eſt, cùm quidpiam de alio, vt de ſubjecto dicitur, ea quæ dicuntur de prædicato, dicuntur etiam de ſubjecto. Secunda, generum

non ſubalternatim poſitorum differentiæ diverſæ ſunt. Tertia, generum ſubalternatim poſitorum, nihil prohibet eaſdem eſſe differentias.

Hujus ordinis ratio petitur ex reſolutione finis præcipui Logicæ in media, ſeu inſtrumenta ipſi aſſequendo paria. Nam finis Logicæ princeps eſt recta argumentatio: rectæ argumentationis principium eſt germana cujuſque rei definitio: definitio germana ex genere proximo, & differentia eſſentiali coaleſcit: genus proximum ordo categoriarum tum detegit, cùm tollitur ambiguitas terminorum: non antè tollitur ambiguitas, quàm nota ſit; hinc Ariſtoteles opus Logicum à definitione æquivocorum, & vnivocorum orditur. Aut ſi voles, finis proximus Logicæ eſt directio operationum mentis: itaque eorum præmittenda explicatio, quæ ad operationes mentis ritè dirigendas conferunt; porrò operationes mentis terminis ſignificantur; termini quibus mentis operationes, ſeu conceptus exprimimus, res, aut actiones ab iiſdem promanantes repræſentant: res poſſunt ad ſe invicem habitudinem habere aliquam, & affinitatem: hæc habitudo rerum in cauſa ſæpè eſt, cur nomen idem rebus diverſis plerumque tribuamus, vnde ambiguitas ſubnaſcitur: ambiguitas confundit categorias: itaque antè tollenda ambiguitas, quàm rem quamlibet ſuâ ac nativâ categoriâ includamus: ergo debet nobis innoteſcere; innoteſcit autem ex æquivocorum explicatione, quam ideò philoſophus præmittit. 2. Categoriæ res complexas ſuo ambitu excludunt, incomplexas admittunt: ergo par fuit philoſophum de terminis complexis, & incomplexis quædam præfari. 3. Cùm duplici lineâ quælibet cate-

goria conſtet, directâ vnâ, alterâ indirectâ, & collaterali, vtriuſque lineæ vſum, tres regulæ ab Ariſtotele traditæ aperiunt: meritò itaque Ariſtoteles agit 1. de æquivocis, vnivocis, & denominativis, & quidem priùs de æquivocis, quàm de vnivocis, priùs de vnivocis, quàm de paronymis, quia finis æquivocorum eſt cognoſcere habitudinem ſubſtantiæ, & accidentium cum ente, generum ſupremorum cum inferioribus, denique ſubſtantiæ cum accidentibus: at prima habitudo latiùs patet, quàm ſecunda, & ſecunda, quàm tertia; tum de terminis complexis & incomplexis: poſtremò de regulis.

VII. Prædicamenta continent expoſitionem decem categoriarum: de quibus Ariſtoteles.

VIII. Poſtprædicamenta explicant certarum vocum vim, ac poteſtatem, quarum mentionem fecit Ariſtoteles in ipſis categoriis.

IX. De tribus hiſce partibus ſic agemus, vt anteprædicamenta vnâ diſputatione, prædicamenta quinque, poſtprædicamenta vnicâ, eáque breviſſimâ complectamur.

DISPVTATIO PRIMA.

De Anteprædicamentis.

CVM res ſingulæ, vel penitùs diverſæ ſint, vel penitùs eædem, vel partim diverſæ, partim eædem, & quaſi ex vtroque temperatæ: hinc triplex genus vocis à Philoſophis inventum eſt ad res iſtiuſmodi explicandas. Quæ res ſunt prorſus eædem, dicun-

tur vnivocæ; quæ prorſus diverſæ, æquivocæ appellantur; quæ partim ſunt eædem, partim diverſæ, analogæ nuncupantur. De quibus ſingulis hîc agendum nobis eſt, vbi tamen pauca de denominativis præmiſerimus.

ARTICVLVS I.

De denominativis, ſeu paronymis.

EXAMINANDA primò natura, & partitio denominativorum. Deinde quæ eorumdem principia.

§. I. *Quid ſit denominativum, & quotuplex.*

I. DENOMINATIVA definiuntur ab Ariſtotele, cap. I. ὅσα ἀπό τινος διαφέροντα τῇ πτώσει, τὴν κατὰ τοὔνομα προσηγορίαν ἔχει: *quacumque ab aliquo ſolo differentia caſu, ſecundùm nomen habent appellationem.* Id eſt quæ nominis appellationem ab aliquo ſic accipiunt, vt tamen caſu, hoc eſt terminatione differant: ſic Grammaticus à Grammatica, Muſicus à Muſica derivatur; hinc

II. Quatuor ad denominationem requiruntur. Primum, forma denominans, à qua denominatio ducitur: ſic à Grammatica Grammaticus. Secundum, nomen denominativum ductum à forma denominante, caſu, ſeu terminatione ab eadem diſcrepat. Tertium, vt differant tantùm in fine, non in ipſo initio; hinc virtus, & ſtudioſus non ſunt denominativa. Quartum, vt forma denominans ſit extra rei eſſentiam; hinc homo non dicitur rationalis denominativè; contrà verò dici-

Digitized by Google

tur doctus denominativè. Quare denominativum ſtrictè ſignificat per modum adjacentis, petiturque à forma accidentali.

III. Tria itaque ſunt in denominativis, v. g. in Grammatico, nempe denominabile, vt homo: res denominans, vt Grammaticus: denominativum, quod eſt quoddam concretum ſignificans rem denominantem, & rem denominatam; illam quidem in obliquo, hanc verò in recto, vt Grammaticus; hinc

IV. Denominatio eſt communicatio nominis proprii alicujus formæ, facta alteri rei; forma autem poteſt habere duplicem reſpectum ad ſubjectum: vel enim tota eſt intra ſubjectum, vt viſio intra oculum: vel tota extra, vt cognitio extra parietem cognitum; hinc duplex denominatio, vna intrinſeca, extrinſeca altera.

V. Intrinſeca eſt, quæ petitur à formâ totâ intra ſubjectum poſitâ: ſic paries denominatur intrinſecè albus ab albedine ſibi intrinſecùs inhærente.

VI. Extrinſeca petitur à formâ totâ extra ſubjectum denominatum poſitâ, vt dum dicitur objectum cognitum à cognitione, quæ eſt tota intra intellectum, & extra objectum, quod denominat.

VII. Quidam mixtam admittunt denominationem, hoc eſt, partim intrinſecam, partim extrinſecam, quæ petitur à forma, partim extra, partim intra ſubjectum poſita: ſic paries dicitur ſimilis à ſimilitudine, quæ ex gemina parietum albedine reſultat. Ideò enim vnus paries eſt alteri ſimilis, quia talis eſt vnus paries, qualis eſt alter.

VIII. Denominatio ſic explicata, duplex eſt; objectiva vna, quæ eſt ipſum album in pariete,

quod coaleſcit ex pariete, & albedine inhærente: altera formalis, quæ eſt propoſitio formata ex illius albedinis inhærentia, tanquam ex objecto, vt ſi dicas, *paries eſt albus.*

IX. Vſus denominativorum eſt, vt habitudo ſubſtantiæ ad accidentia cognoſcatur; accidentia enim ſubſtantiæ tribuuntur, quatenus ſunt denominativa: ſic dicitur homo juſtus, non juſtitia.

§. II. *Axiomata denominativorum.*

I. NVLLA forma denominat vnum extrinſecè, quin alterum denominet intrinſecè. Ratio eſt, quia omnis forma ex natura ſua exigit ineſſe ſubjecto, hoc eſt, informare: at non informat, niſi intrinſecè afficiat, adeòque denominet intrinſecè.

II. Quæ forma denominat intrinſecè vnum, & alterum extrinſecè, non vtrumque denominat vnivocè, quoad conceptum, nec eadem terminatione quoad vocem: ſic viſio oculum videntem & parietem viſum denominat: ſic ſanum non eſt vnivocum ad animal, & medicinam, quia denominat animal intrinſecè, & medicinam extrinſecè. Ratio eſt, quòd forma ſubjecta denominationis diverſo modo reſpiciat.

III. Quæ forma denominat vnum intrinſecè, & alterum extrinſecè, priùs denominat intrinſecè, quàm extrinſecè. Ratio eſt, quòd formam eſſe idem ſit, ac ineſſe: ergo priùs intelligitur forma ineſſe rei, cui intrinſeca eſt, quàm reſpicere rem, cui eſt extrinſeca; hinc ſanum priùs denominat animal, quàm medicinam, quia denominat animal intrinſecè, & medicinam extrinſecè.

IV. Non poteſt incipere nova denominatio, niſi fiat aliqua mutatio, quia tunc forma incipit denominare, cùm incipit eſſe: at non poteſt incipere eſſe, niſi per mutationem.

V. Non incipit nova denominatio tota ſubjecto intrinſeca, & abſoluta, niſi ſubjectum intrinſecè mutetur, quia omnis denominatio eſt à forma: ergo denominatio nova, tota intrinſeca ſubjecto, & abſoluta petitur à nova forma intrinſeca, ſubjecto ſe de novo communicante.

VI. Poteſt tamen incipere denominatio intrinſeca relativa ſine mutatione intrinſeca ſubjecti denominati, ideóque ſine forma intrinſecè adveniente, modò fiat mutatio in extrinſeco: ſic paries A jam exiſtens, de non ſimili denominatur ſimilis parieti B, qui de novo conſtruitur, aut dealbatur.

VII. Poteſt quoque incipere denominatio nova extrinſeca ſine mutatione intrinſeca denominati, modò fiat mutatio in extrinſeco: ſic paries de non viſo fit viſus abſque mutatione ſui intrinſeca, ſed mutatur tantùm oculus intrinſecè per viſionem, quam recipit.

Hæc axiomata ſcrutare, ſi ſapis, vtpote fœcunda variarum concluſionum ſemina.

ARTICVLVS II.

De vnivocis, æquivocis, & analogis:

TRIA hîc diſcutienda. Primum, quid ſint vnivoca, & quot ſint. Secundum, quid æquivoca. Tertium, quid analoga.

§. I. *De vnivocis, ſeu ſynonymis.*

I. DEFINIT Ariſtoteles vnivoca, cap. I. *ὧν τότε ὄνομα κοινὸν, καὶ ὁ κατὰ τοὔνομα λόγος τῆς οὐσίας, ὁ αὐτός : quorum nomen eſt commune, & ratio ſubſtantiæ ſignificata per nomen, eadem.* Breviùs, quæ perfectè conveniunt tam re, quàm nomine : ſic homo vnivocè dicitur de Petro, & Paulo, quia iiſdem convenit ſecundùm idem nomen, & rationem humanitatis perfectè eandem.

II. Vnivoca, alia ſunt vnivocata, nempe res nomine communi ſignificatæ : alia vnivocantia, nempe voces ipſæ, quibus res exprimuntur. Ex dictis

III. Ad vnivocationem quatuor requiruntur. Primum, eſſentia, in qua conveniunt vnivocata, debet eſſe perfectè vna vnitate fundamentali, & ſimilitudinis ex parte rerum; formali verò, & indiviſionis ex parte intellectûs. Ratio eſt, quia vnivoca opponuntur æquivocis, quorum diverſa prorſus eſt ratio. Secundum, quæ conveniunt vnivocè, debent eſſe plura. Tertium, eſſentia in ipſis multiplicari debet. Quartum, eodem modo ab iiſdem participari : adeóque non priùs vni, quàm alteri convenire ex parte ſui.

IV. Æquivoca, & analoga carent prima conditione : homo, & Socrates carent ſecundâ in ratione animalitatis, quia non ſunt plura. Tertia non reperitur in divinis : vnde perſonæ divinæ non conveniunt vnivocè in natura divina, quia in illis non multiplicatur. Denique defectu quartæ, nigrum, & corvus non conveniunt vnivocè in colo-

rato, quia nigrum eſt eſſentialiter coloratum, corvus tantùm accidentariò.

v. Præterea ex dictis ad vnitatem perfectam vnivocorum, requiritur perfecta abſtractio ab inferioribus. Perfecta autem abſtractio eſt mutua, quâ nec ſuperius includit in ſe differentias inferiores, nec viciſſim includitur in ipſis. Ratio à priori eſt, quia quod eſt perfectè vnum, eſt indiviſum in ſe, & diviſum à quolibet alio: at quod includitur in differentiis, vtique dividitur per illas, fitque multiplex, quia identificatur diviſis, vt diviſa ſunt, ſeu vt ſunt rationes differendi: ergo non poſſunt differentiæ expediri ab illa ratione communi, quia includunt illud ſuperius, quod dividunt, ac proinde non manet perfectè vnum.

Confirmatur: ad perfectam abſtractionem, debet inferius poſſe reſolvi in duos conceptus objectivos, quorum alter ſuperior ſit, alter inferior: ſic animal perfectè abſtrahit, quia homo, quod eſt illius inferius, in duos conceptus objectivos reſolvi poteſt, quorum vnus alterum non includat, nempe in animal, & rationale; hinc quæ mutuam non habent præciſionem, analoga ad ſummum dicuntur, non vnivoca.

vi. Denique vnivocum non convenit inæqualiter ſecundùm ſe inferioribus, nec ſecundùm prius, & poſterius, nec cum dependentia vnius ab alio. Ratio eſt, quia eodem modo debet ab illis participari: at quod convenit inæqualiter ſecundùm ſe inferioribus, non eodem modo participatur. Item quod poſterius eſt, idem & deterius eſt ex Ariſt. in Metaph. Et quod eſt in aliquo dependente ab alio, eſt modo imperfectiori in eo, quod dependet; nam dependentia imperfectionem dicit.

VII. Hinc animal perfectè eſt vnivocum reſpectu hominis, & equi, quia illis convenit ſecundùm ſe eodem modo, nec prius eſt in vno, quàm altero, nec cum dependentia. Certè ſi impoſſibilis eſſet homo, non ideo deſineret equus eſſet animal, quia rationem animalis non communicat equus dependenter ab homine; at contrà ſi impoſſibilis eſſet ſubſtantia, impoſſibile foret accidens, quia accidens participat tantùm rationem entis dependenter à ſubſtantia.

VIII. Definitionis vnivocorum vſus ſpectat habitudinem ſubſtantiæ cum inferioribus, quæ nomen ipſius, & eſſentiam perfectè participant: ſic nomen, & eſſentia animalis homini, & bruto convenit.

§. II. *De Æquivocis, ſeu Homonymis.*

I. ÆQVIVOCA, dicuntur Ariſtoteli, ὧν ὄνομα μόνον κοινόν· ὁ δὲ κατὰ τοὔνομα λόγος τῆς οὐσίας ἕτερος: *quorum nomen eſt commune; ratio verò ſubſtantiæ per nomen ſignificata, prorſus diverſa.* Breviùs, quæ nihil habent commune, præter nomen; hinc

II. Tria ad æquivocationem requiro. Primum, idem nomen, aliter eſſent multivoca. Secundum, rationem prorſùs diverſam, quæ proinde non poſſit vna fieri per intellectum concipientem, & abſtrahentem, nec vnâ definitione explicari: ſic non poſſum vno conceptu aſſequi, quid ſignificet Gallus. Tertium, quoties nomen æquivocum profertur, dubius hæret animus, donec ſubjiciatur vox vagam, & indeterminatam nominis æquivoci rationem ad vnum reſtringens, ideóque antè vtendum diviſione, quàm æquivoca primò intentionaliter

ſumpta definiantur. De definitione ſatis, jam de diviſione.

III. Prima eſt, in æquivoca æquivocata, quæ ſunt res ipſæ nomine æquivoco ſignificatæ, & in æquivocata æquivocantia, quæ ſunt ipſa nomina res ſignificantia. Æquivocum æquivocans definitur, vox, quæ plura ſignificat, vt plura, & diverſa in natura, per vocem ſignificatam.

IV. Secunda eſt, in æquivoca à caſu, & æquivoca à conſilio. Æquivoca à caſu, ſunt, quæ idem nomen fortuitò ſortiuntur, vt Taurus reſpectu montis, & animalis: æquivoca à conſilio, ſunt quæ ex cauſa leviori aut graviori, idem habent nomen: ſic Romani Imperatores, dicti ſunt Cæſares, quia Cæſaris fuere ſucceſſores: ſic pars hominis infima, & montis dicitur pes ob mutuam proportionem.

V. Tertia eſt, in æquivoca ab vno ad vnum, & æquivoca à proportione; illa dicuntur analoga attributionis, hæc analoga proportionis.

Objicies: Omnis definitio debet explicare naturam aliquam: purè æquivoca non habent naturam aliquam, ſed naturas plures: ergo definiri non poſſunt.

R: diſt. min. Æquivoca materialiter ſumpta, ſeu primò intentionaliter non habent naturam vnam, concedo: formaliter, & ſecundò intentionaliter ſumpta, nego; nam æquivoca primò intentionaliter ſumpta ſunt res, quæ diverſas habent naturas, ac proinde definiri non poſſunt, antequàm dividantur, vt monet Ariſtoteles 2. Topic. cap. 2. ſumpta autem formaliter in hoc conveniunt, quòd ſub vno nomine diverſas habeant definitiones.

v I. Æquivocationis tres modi, ex I. Elench. c. 3. Primus, cùm nomen aut oratio plura ſignificat principaliter. Secundus, cùm nomen aut oratio quidpiam principaliter ſignificat, aliud tralatitiè. Tertius, cùm nomen compoſitum plura ſignificat, ſeparatum verò vnum.

v I I. Nullum æquivocum poteſt in prædicamento poni, nec definitione explicari ante diviſionem, nec vſus illius in diſciplinis vllus eſt ante diſtinctionem.

§. III. *De analogis tum attributionis, tum proportionis.*

I. ANALOGIA, vt vox ipſa ſonat, eſt quædam duorum inter ſe proportio; proportio autem ſimilitudo rationum. Ratio, vt hîc ſumitur, eſt ex Euclide mutua duarum quantitatum ejuſdem generis ſecundùm quantitatem habitudo, Græcis λόγος, vt habitudo trium ad ſex, & dimidii ad duplum.

I I. In ratione duo ſunt termini, quia comparantur duæ quantitates, quas Geometræ appellant terminos: in proportione quatuor; proportio enim eſt comparatio duarum rationum, adeóque quatuor quantitatum, Græcis ἀναλογία: v. g. quatuor ſe habent ad duo, vt ſex ad tria.

I I I. Proportio à quantitate traducta eſt ad ſubſtantiam, aliáſque categorias. Quare

I V. Analoga definiuntur, quæ ſub eodem nomine, rationem partim eandem, partim diverſam habent. Quà eandem habent, cum vnivocis conveniunt; quà diverſam, cum æquivocis. Quà cum vnivocis communicant, aliqualem habent vnita-

tem; quà cum æquivocis, multiplicitatem; hinc vnum, & multa in confuſo repræſentant, eorúmque conceptus eſt vnus vnitate tantùm confusâ, & imperfectâ.

v. Analoga, alia attributionis, alia proportionis; analoga attributionis definiuntur, quorum nomen commune eſt, ratio verò per nomen ſignificata in vno eſt intrinſecè, & formaliter, in aliis verò extrinſecè, & per ordinem ad aliud, in quo eſt formaliter. Vocat Ariſtoteles analoga ab vno, vel ad vnum. Patebit definitio exemplo ſani. Nam animal, medicina, color, deambulatio ſana dicuntur, ideòque habent nomen commune. At ratio per idem nomen ſignificata eſt tantùm formaliter in animali, quod eſt primarium analogatum; in aliis verò, quæ ſunt ſecundaria analogata, extrinſecè tantùm, & per ordinem ad animal. Pharmacum enim, deambulatio, & color ſana appellantur tantùm, quia vel ſanitatem animali reſtituunt efficienter, vt medicina, vel conſervant, vt deambulatio, vel indicant, vt color. Quare ſanitas, quæ eſt forma denominans, licèt communis ſit omnibus analogatis, diverſo tamen modo ad eadem pertinet, nempe ad hominem, vt forma ad ſubjectum; ad colorem, vt res ſignificata ad ſignum; ad pharmacum, & deambulationem, vt effectus ad cauſam. Quæ tres habitudines ſunt diverſæ; hinc quidam ita definiunt analoga attributionis, quorum nomen eſt commune, ratio nomini reſpondens ſecundùm terminum eadem, ſecundùm habitudinem ad terminum diverſa. Quare

vi. Ad analogiam attributionis quatuor requiruntur. Primum, vt ſit idem nomen. Secundum,

vt ratio eodem nomine expreſſa, ſit formaliter, & intrinſecè in primario analogato, extrinſecè autem in ſecundariis analogatis; non quòd non habeant virtutem intrinſecam aliquid conferendi ad primarium analogatum: nam medicina dicitur ſana intrinſecè efficienter, quia ſanat per virtutem ſibi intrinſecam, ſed quòd ſanitas formaliter ſumpta ſit tantùm intrinſecè in animali, vt ſubjecto. Tertium, vt quæ participant analogiam extrinſecè, non poſſint niſi per ordinem ad primarium analogatum definiri: nec enim medicinam, vt ſanam definire aliter poſſis, quàm id, quod ſanitatem animalis efficere poteſt. Quartum, vt nomen analogum abſolutè poſitum, præcipuum analogatum ſignificet: ſic ſanum ſine addito animal ſignificat.

VII. Analoga proportionis ſunt, quorum nomen commune, ratio verò ſecundùm ſimilitudinem, & proportionem eadem, ſeu quorum nomen eſt commune ob habitudinem ſimilitudinis ad varios terminos: ſic pes reſpectu hominis, & menſæ eſt analogum proportionis. Vt enim ſe habet pars infima hominis ad hominem, quem ſuſtentat; ita ſe habet pars infima menſæ ad menſam, quam ſuſtinet; modus autem, quo pes de duobus dicitur, vocatur proportio, Græcis *ἀναλογία*, vnde vocantur analoga per comparationem rationum.

VIII. Tria itaque analogia proportionis requirit. Primum, nominis communionem. Secundum, convenientiam in ratione per nomen ſignificata. Tertium, diſſimilitudinem aliquam in ratione communi, in qua conveniunt.

IX. Differunt ab vnivocis, quòd in his nulla

ſit diſſimilitudo, in illis aliqua: ab analogis attributionis, quòd ratio ſignificata per nomen intrinſeca ſit primario analogato, ſecundariis extrinſeca, & per dependentiam aliquam à primario; in analogis autem proportionis, ratio per nomen ſignificata, ſingulis ſit intrinſeca, nec vni dependenter ab altero conveniat: nam pes menſæ fulcit menſam per virtutem intrinſecam, & independentem à pede hominis. Denique à purè æquivocis, quòd hæc nulla in re conveniant, illa aliquomodo.

x. Analoga præterea ſunt mixta, quæ ex vtraque analogia tum attributionis, tum proportionis aliquid participant, idcóque duplex eorum conditio. Prima, ratio communi nomine expreſſa, eſt intrinſecè, & formaliter, in omnibus analogatis, in quo conveniunt cum analogis proportionis. Secunda, illa tamen ratio, licèt ſingulis intrinſeca, convenit illis dependenter ab vno; & ita participant ex analogia attributionis. Sic ens reſpectu Dei, & creaturarum, eſt analogum analogiâ mixtâ; nam ratio nomine expreſſa, nempe eſſe oppoſitum nihilo, convenit formaliter Deo, & creaturis. Vt enim Deus opponitur per ſuam entitatem, ita res creata per ſuam, quam tamen habet dependenter à Deo, vt primario analogato.

Objicies 1. Medicina dicitur ſana intrinſecè, quia habet virtutem intrinſecam ſanitatis effectricem: ergo non tantùm extrinſecè.

Reſp. diſt. ant. Intrinſecè efficienter, concedo: ſanat enim per virtutem intrinſecam: intrinſecè formaliter, nego; non enim in ſe recipit formam ſanitatis, ſed vnum animal.

Objicies 2. Ens eſt analogum attributionis ex Ariſtotele, & ad vnum reſpectu ſubſtantiæ, & accidentis, & tamen accidens eſt ens intrinſecè.

Reſp. Ita eſt, quia ens eſt analogum, analogiâ mixtâ.

x 1. Definitio æquivocorum, & analogorum inſervit, 1. cognoſcendæ habitudini ſubſtantiæ, & accidentium cum ente. 2. claritati cognitionis, dum multiplices, & varios ſignificatus explicat. 3. interrogationi, ne interrogans, & reſpondens ad diverſos ſenſus ſuos ferant intellectus, & ſic fiat ſyllogiſmus non ad rem, ſed ad nomen. 4. ad vitandam deceptionem; qui enim vocis varios ſignificatus, & diſtinctionem novit, non decipitur, inquit Ariſtoteles 1. Topic. c. 14. immò poteſt decipere.

Quæres, an in analogis illa ratio, in qua conveniunt, poſſit abſtrahi ab illa ratione, in qua diverſa ſunt.

Reſp. Non poſſe ſub qualibet abſtractione quia ſecundùm idem partim conveniunt, partim diſconveniunt, non ſimpliciter, in quo nihil repugnantiæ eſt.

Articvlvs III.

An ens ſit vnivocum ad ſubſtantiam, & accidens, Deum, & creaturas.

Statvs quæſtionis eſt, an ens ſit vnivocum ad inferiora ſua, ac proinde ab iiſdem æquè perfectè abſtrahat, ac ſubſtantia à ſuis inferioribus, putà, à ſpiritu, & corpore. Huic quæſtioni vt fiat ſatis, ſit

§. I. *Quædam obſervantur.*

I. ENs eſt id, quod habet eſſe, ſeu quod eſt oppoſitum nihilo.

II. Ens ſumitur vel vt nomen, vel vt participium; ens vt nomen ſignificat eſſentiam realem, quæ poſitivè accepta, definitur, id quod poteſt exiſtere: negativè ſumpta, id quod non involvit contradictionem, ſeu non repugnantiam: ens participium ſignificat id, quod eſt actu exiſtens: hìc de ente nominaliter ſumpto agimus.

III. Ens nominaliter ſumptum dividitur in ſubſtantiam, & accidens, Deum, & creaturam; ſubſtantia definitur, ens per ſe: accidens, ens in alio: Deus, ens à ſe: creatura, ens ab alio. Differentia ſubſtantiæ, eſt perſeitas; accidentis, inalietas; Dei, aſeitas; creaturæ, abalietas.

IV. Conceptus duplex: formalis, & objectivus. Formalis eſt ipſa cognitio mentis, quæ inſtar formæ in intellectu recipitur; & quæ eſt imago objecti: dicitur conceptus objectivus Nominalibus; nobis autem conceptus objectivus, eſt ipſa res, quæ conceptui formali objicitur, à quo denominatur extrinſecè conceptus. Breviùs, formalis conceptus, eſt conceptus objecti: objectivus eſt objectum formalis conceptus. Sic cognitio Petri eſt conceptus formalis, Petrus verò, vt objectum cognitionis, eſt conceptus objectivus.

V. Vterque aliquando eſt confuſus tantùm, aliquando diſtinctus tantùm, aliquando partim confuſus, partim diſtinctus. Formalis tum diſtinctus eſt, cùm rem diſtinctè repræſentat ab alia diverſam: confuſus, cùm tantùm confusè, &

quaſi permixtam, cum alia exhibet: diſtinctus ſimul, & confuſus, cùm partim diſtinctè, partim confuſè repræſentat: ſic conceptus, quo ens concipio, eſt diſtinctus, & expreſſus ratione entis, quia clarè repræſentat rationem oppoſitam nihilo; confuſus autem reſpectu ſubſtantiæ, & accidentis, quia inter vtrumque non ſatis diſcernit, ſed implicitè in ipſo ente repræſentat.

VI. Conceptus objectivus diſtinctus per proportionem definitur, res ipſa intellectui clarè, & ſine ambagibus repræſentata: confuſus, eſt res confuſè menti objecta ſub ratione aliqua communi, in qua multa conveniunt. His poſitis,

VII. Certum eſt hîc non agi de conceptu formali. Vt enim oculus vnicâ viſione res inter ſe diſſimiles, v. g. flores intuetur: ſic intellectus, qui eſt alter quaſi animæ oculus, vnicâ cognitione ea, quæ partim conveniunt, partim differunt, intueri poteſt. Itaque agitur præſertim de conceptu objectivo entis, prout menti ſiſtitur, quæritúrque, an ſicut, dum concipio animal, conceptus animalis objectivus perfectè præſcindit à rationali, & irrationali, noſcitúrque, non cognitis differentiis: ita dum concipio ens, detur conceptus illius objectivus perfectè præciſus à ſubſtantia, & accidente, Deo, & creaturis.

Triplex eſt ſententia. Prima Scoti, qui docet eſſe perfectè vnivocum. Secunda purè æquivocum agnoſcit. Tertia, quæ eſt Ariſtotelis, analogum pugnat, adeóque ipſum ens in ſuo conceptu differentias formaliter includere confuſè ſaltem, & implicitè, quatenus ſunt inter ſe aliquo modo ſimiles ac diverſæ.

§. II. *Statuitur noſtra ſententia.*

I. Assertio. ENs non eſt purè æquivocum ad inferiora.

Prob. Ens purè æquivocum ſignificat rationes planè diverſas, & diſſimiles: ens non ſignificat rationes planè diverſas, & diſſimiles: ergo non eſt purè æquivocum. Probatur minor: Subſtantia, & accidens: Deus, & creatura ſunt inferiora entis: atqui non habent rationes purè diverſas, ſed aliquatenus ſimiles: vt enim Deus, & ſubſtantia opponuntur nihilo, ita creatura, & accidens: ergo, &c.

2. Purè æquivoca nullam habent connexionem, nec vnum ex alio inferri poteſt: inferiora entis habent connexionem inter ſe, & vnum ex alio inferri poteſt; nam cognoſcitur Deus per creaturam, ſubſtantia per accidens, vnum eſt effectus alterius; creatura Dei, accidens ſubſtantiæ. Quare dum Ariſtoteles ens vocat æquivocum, ſumit æquivocum latè, prout idem eſt ac analogum.

II. Assertio. Ens non eſt perfectè vnivocum ad inferiora. Probatur ex Ariſtotele 3. Metaph. cap. 2. Non eſt autem poſſibile, inquit, neque ipſum vnum entium eſſe genus, neque ipſum ens. Neceſſe enim eſt, vniuſcujuſque generis differentias, & eſſe, & vnamquamque vnam eſſe. Impoſſibile verò eſt, aut ſpecies generis de proprijs differentiis prædicari, aut genus eſſe abſque ſui ſpeciebus. Quare ſi vnum, vel ens genus eſt, nulla differentia, nec vnum, nec ens erit. Ex hoc loco ſic arguo, quod impoſſibile eſt

eſſe genus, non poteſt eſſe perfectè vnivocum: ex Ariſtotele impoſſibile eſt ens eſſe genus: ergo ex Ariſtotele ens non eſt vnivocum.

2. Ex eodem 8. Metaph. cap. vlt. Statim vnumquodque ens quiddam, & vnum quiddam, non vt in genere, eſt in ente & vno, nec tanquam ſint ſeparata præter particularia. Hinc ſic argumentor:

Si ſtatim atque concipitur ens, concipitur & tale ens, debet concipi principium, per quod ſit tale ens; ſed principium, per quod ens ſit tale, eſt differentia: ergo debet concipi differentia entis, dum concipitur ens: ergo debent concipi ſingularia ſub conceptu entis, ſaltem confusè.

Rurſus, quod non eſt præter particularia, dicit particularia in ſuo conceptu: ex Ariſtotele ens, & vnum non ſunt præter particularia: ergo ens, & vnum dicunt in ſuo conceptu particularia. Hic locus ſententiæ adverſariorum jugulum petit; nam ibi Ariſtoteles innuit rationem entis ſingularibus primariò, & immediatè convenire, mediatè autem, & quaſi ſecundariò, gradibus abſtractis: quare hæc propoſitio, *animal eſt ens,* non eſt vera, niſi mediante iſta, *Petrus eſt ens.* Certè impoſſibile foret animal, ſi differentia animalis eſſet impoſſibilis, quia impoſſibile eſt genus, vbi ſpecies eſt impoſſibilis, & impoſſibilis eſt ſpecies, vbi nullum poſſibile eſt individuum, quia poſſibile, & ens ſunt idem; nam ens eſt id quod poteſt exiſtere, at id quod poteſt primariò exiſtere, eſt ſingulare, quia abſtractum exiſtere per ſe non poteſt. Vnde ſequitur in definitione entis, ſingularia per ſe 1. contineri, adeóque ens non eſſe vnivocum ad inferiora.

Probatur 2. ratione. Ens ſecundùm ſe, ſub quali-

qualibet abſtractione, includit differentias formaliter, viciſsímque includitur formaliter in illis: ergo non eſt vnivocum ad differentias. Patet conſequentia ex definitione vnivocorum, quorum conceptus objectivus eſt perfectè vnus, & idem: at non eſſet vnus, & idem, ſi includeretur in differentiis, quia differentiæ ſe totis, & totaliter differunt, vtpote quæ ſint rationes differendi.

Duæ antecedentis ſunt partes. Prima, quòd ens ſub qualibet abſtractione includat differentias. Secunda, quòd viciſſim includatur formaliter in differentiis.

Probatur prima pars: Qui conceptus eſt diviſus, non eſt vnus: conceptus entis ſub qualibet abſtractione, eſt diviſus: ergo non eſt vnus: ergo nec vnivocus.

Prob. minor. Quod concipitur includens conceptum objectivum differentiarum ſub qualibet abſtractione, eſt diviſum ſub qualibet abſtractione, quia eſt idem cum diviſis, nempe cum differentiis, quas in ſüo conceptu imbibit, & quæ ſunt primò diverſæ: ens ſub qualibet abſtractione concipitur, vt includens differentias: ergo conceptus entis ſub qualibet abſtractione, eſt diviſus. Prob. min. Ens ſub qualibet abſtractione in ſuo conceptu involvit omnem rationem entis: aliter enim abſtractio entis non eſſet perfecta. Vt enim album abſtractum ab omnibus differentiis, dicit omnem rationem albi, eámque includit formaliter; ita vt, ſi eſſent multæ formæ albi conſtitutivæ, eas omnes ſub abſtractione involveret, contineretque: ita ens, vt ens, ſub abſtractione, includit in ſuo conceptu formali omnem rationem entis conſtitutivam: atqui differentiæ ſub-

Q

ſtantiæ, & accidentis, Dei, & creaturæ, ſunt entia formaliter, quia ſunt extra nihil: ſunt autem extra nihil, quia conſtituunt aliquod ens reale, ipsúmque diſtinguunt ab alio; nempe perſeitas eſt extra nihil: inhærentia eſt extra nihil; illa ſubſtantiam conſtituit, hæc accidens: independentia eſt extra nihil: dependentia extra nihil; illa Deum conſtituit, hæc creaturam: ergo ratio entis ſub ipſa abſtractione, includit formaliter ſuas differentias, nempe perſeitatem, inhærentiam, independentiam, & dependentiam: ergo includit rationes diverſas in ſuo conceptu formali, ac proinde diviſa eſt, ac diverſa. Certè nihil eſt in differentiis, quod non ſit ens. Diſtinguunt: nihil eſt, quod non ſit ens, & aliud ſimul, conced. quòd non ſit ens aliud, negant. Contrà: nihil eſt in differentiis entis, quod ſit aliud ab ente, quia nihil ſingi poteſt in illis, quod non ſit ens formaliter, vt jam oſtenſurus ſum.

Prob. ſecunda pars: Nempe quòd differentiæ entis ipſum includant formaliter, 1. ens formaliter eſt quod aptum exiſtere; differentiæ entis, perſeitas, & inalietas, aſeitas, & abalietas, ſunt aptæ exiſtere: ergo differentiæ entis ſunt formaliter ens: ergo includunt formaliter ens. Prob. min. quod de facto exiſtit, eſt aptum exiſtere. Valet enim conſecutio ab actu ad potentiam: perſeitas, & inalietas, aſeitas, & abalietas exiſtunt in ſubſtantia, & accidente, Deo, & creatura exiſtentibus: ergo ſunt aptæ exiſtere.

Confirmatur 1. Perſeitas v. g. vel repræſentatur vt ens, vel vt nihil; non repræſentatur, vt nihil: ergo vt aliquid: ergo vt ens. Deinde perſeitas habet prædicatum in ſe repugnans chimæræ, quia

id habet, quod eſt ſubſtantiæ conſtitutivum, quod chimæra non habet; jam quæro, quid eſt illud repugnans chimæræ, niſi ens?

Confirmatur 2. Perſeitas non poteſt explicari, niſi in ordine ad ens: ergo eſt formaliter ens.

Prob. ant. Nam quærenti, quid ſit perſeitas, reſpondetur ipſum ens. At contrà quærenti, quid ſit rationale, reſpondetur ſine ordine ad animal, eſſe principium ratiocinandi. Cur autem? niſi quia in homine fundamentum diſtinctionis vtriuſque conceptus objectivi invenio, nempe duplicem æquivalentiam, diverſaſque functiones, quæ præbent occaſionem intellectui duo principia diſtinguendi, quæ ſe formaliter non includunt. Contrà verò in ſubſtantia non eſt principium alicujus actionis perſeitas, in ordine ad quam poſſim ipſam diſtinguere ab ente: ergo neceſſe eſt recurrere ad totum, nempe ad ſubſtantiam, cujus perſeitas eſt pars: atqui in ipſa ſubſtantia involvitur ens. Denique dum fundum perſeitatis penitius intro, nihil niſi ens invenio, vel enim eſt aliquid, vel nihil.

Dices, differentias entis neque eſſe ens, neque non ens formaliter, ſed modos entis: non eſſe ens quidditativum, quod prædicetur in quid, & nomine ſubſtantivo, ſed ens qualificativum, quod prædicetur in quale, ſeu nomine adjectivo, ſicut differentia ſubſtantiæ non eſt ſubſtantia, ſed modus ſubſtantiæ.

Contrà: Differentiæ entis ſunt etiam formaliter entia: ergo non tantùm identicè, & realiter, ſeu modi entis. Probatur antecedens. 1. quia differentiis entis formaliter ſumptis conveniunt proprietates entis, nempe vnitas, veritas, bonitas: Per-

ſeitas enim eſt vna, quia indiviſa; vera, quia intelligibilis; bona, quia optabilis. 2. Vel ſunt ens, vel nihil, nam non datur medium inter contradictoria: at differentiæ entis formaliter ſumptæ, non poſſunt dici eſſe nihil, quia ſunt propriæ rationes entium realium: ergo formaliter reales: ergo non ſunt nihil. In quo eſt manifeſta diſparitas; licèt enim differentia ſubſtantiæ, non ſit ſubſtantia, non ſequitur ipſam eſſe nihil: at ſi perſeitas non ſit ens, ſequitur eſſe nihil.

Nec dicas, perſeitatem eſſe ens incompletum, non completum, contrà enim ſic vrgeo: Perſeitas, eſt ens incompletum: ergo eſt formaliter ens.

Probatur ampliùs de ente reſpectu Dei, & creaturæ. Primò quod eſt inæqualiter in Deo, & creatura; non eſt eadem ratione in vtroque: Ens eſt inæqualiter in Deo, & creatura, quia in Deo eſt, vt totum; in creatura, vt pars; at pars eſt inæqualis toti. Certè ens ſe habet ad Deum, ac creaturam, ſicut regia dignitas ad regem, & regis legatum: at regia dignitas eſt in rege, vt in toto; in legato, vt in parte: ergo ens eſt in Deo, vt in toto; in creatura, vt in parte. Ratio autem cur Deus ſit totum ens, ex D. Dionyſio eſt, quia Deus *ὑπερών ſuperens*, creatura autem pars entis, quia eſt tantùm ſupremi entis participatio.

2. Illud convenit inæqualiter, quod priùs dicitur de vno, quàm de altero; ens priùs dicitur de Deo, quàm de creatura, quia priùs ens dicitur de cauſa, quàm de effectu non adæquante virtutem cauſæ ſuæ: ſicut domus priùs dicitur de domo mentali, quàm de materiali, quia materialis eſt effectus non adæquans perfectionem domus mentalis, ſeu cauſæ ſuæ: atqui Deus eſt cauſa, creatu-

ra effectus, qui non adæquat perfectionem ſuæ cauſæ, ſed deficit ab ea, quia eſt pars.

Denique ens non convenit eodem modo Deo, & creaturis; nam Deo convenit ſubſtantivè, creaturis adjectivè: Deo ſimpliciter, creaturis multipliciter: Deo, vt enti à ſe primariò, & infinitè, creaturis, vt entibus ab alio, ſecundariò, & per participationem; hinc Patres Græci aiunt, dum prædicamenta creaturarum transferuntur ad Deum, de Deo *οὐσιωδῶς*, *ſubſtantivè* prædicari, de creaturis *κατὰ συμβεβηκός*, *adjectivè*.

III. Assertio. Ens eſt analogum ad ſubſtantiam, & accidens, analogiâ mixtâ, hoc eſt attributionis, & proportionis.

Prob. prima pars: Vel eſt vnivocum, vel merè æquivocum, vel analogum. Non eſt merè æquivocum, nec vnivocum, vt mox demonſtratum eſt: ergo eſt analogum.

Confirmatur ex Ariſtotele 4. Metaph. cap. 2. *τὸ δὲ ὂν λέγεται πολλαχῶς, ἀλλὰ πρὸς ἕν, καὶ μίαν τινὰ φύσιν, καὶ οὐχ ὁμωνύμως.* *Ens*, inquit, *multipliciter dicitur, verùm ad vnum, vnámque naturam, & non æquivocè, ſed ſicut ſanum ad ſanitatem.* Ex hoc loco duo habes; primum, ex Ariſtotele ens non eſſe purè æquivocum; ſecundum, eſſe analogum analogiâ ſaltem attributionis: Quare

Prob. ſecunda pars: Nempe quòd ſit analogum analogiâ mixtâ. Ac primò quidem attributionis, quia multis per attributionem vnius, vel multorum ad vnum convenit, nempe creaturis per attributionem ad Deum; & accidentibus per attributionem ad ſubſtantiam; Deus enim eſt ens per eſſentiam, creaturæ per participationem: ſubſtantia ens per ſe, accidentia aliquid ſubſtantiæ, vt-

pote illius vel diſpoſitiones, vel inſtrumenta, vel menſuræ, vel paſſiones; hinc ſubſtantia proprio ſuo jure dicitur ens *ἁπλῶς*, *ſimpliciter*: accidentia verò entia *κατά τι*, *ſecundùm quid*, & *παραφυάδες*, *additamenta* ſubſtantiæ, ſeu appendices; eorum quippe eſſe, non eſt *ὑπάρχειν*, ſed *ἐνυπάρχειν*, *ineſſe*, nempe ſubſtantiis, quæ ſunt eorum quaſi fulcra.

Denique, vt medicina, & color dicuntur extrinſecè ſana, à ſanitate animalis, ad quam dicunt habitudinem cauſæ, & ſigni; ita res creatæ denominantur extrinſecè entia ab entitate ſimpliciter dicta ſoli Deo intrinſeca, quia ſunt participationes illius, effectus, ſigna, & veſtigia.

Proportionis verò, quia inferiora entis participant rationem entis intrinſecè; nec enim ſunt intrinſecè nihil. Vt ergo ſubſtantia dicitur ens, quia poteſt exiſtere: ita accidens dicitur ens, quia poteſt exiſtere. Vt Deus habet ſuum eſſe: ita & creatura ſuum eſſe habet. Ratio eſt, quia ens ſumitur, vel vt ſignificat habens eſſe qualecumque, & ita eſt intrinſecè in omnibus inferioribus ſuis per quandam proportionem, & ſimilitudinem: vel vt habens eſſe ſimpliciter, neceſſariò, à ſe, & per ſe; & ita intrinſecè ſoli Deo, & ſubſtantiæ convenit, creaturis verò, & accidenti per ordinem ad Deum, & ſubſtantiam.

Objicies: Analogum attributionis ſignificat rationem intrinſecam ſoli primario analogato, & extrinſecam ſecundariis analogatis: ratio entis non tantùm eſt intrinſeca Deo, & ſubſtantiæ, quæ ſunt primaria analogata, ſed etiam creaturæ, & accidenti: ergo ens non eſt analogum analogiâ attributionis ad Deum, & creaturas, ſubſtantiam, & accidens.

Reſp. diſt. min. Ratio entis latè ſumpti eſt intrinſeca creaturæ, & accidenti, concedo : ratio entis ſimpliciter, à ſe, & per ſe, nego ; nam ratio entis à ſe, ſoli Deo eſt intrinſeca ; creaturæ verò extrinſeca : ſicut ratio entis per ſe, eſt intrinſeca ſubſtantiæ, & extrinſeca accidenti.

Inſtabis : Ergo ſaltem res creatæ debent dici entia per eſſentiam, ac proinde Deus ipſe, ſicut accidens ſubſtantia.

Reſp. nego ſubſumptum, ſed ſatis eſt, ſi res creatæ dicantur eſſe aliquid entis per eſſentiam, & accidens aliquid ſubſtantiæ, quia ſunt vel effectus, vel affectiones, vel ſigna Dei, aut ſubſtantiæ. Ex dictis

Colliges conceptum entis objectivum aliquo modo præſcindere ab inferioribus, præciſione ſaltem analogâ, & confuſâ, quâ ratio entis explicitè, & expreſsè concipitur, quia in ea conveniunt inferiora, vt aliquo modo ſimilia, implicitè verò, & confuſè differentiæ entis : hinc conceptus diſtinctus entis, eſt conceptus confuſus ſubſtantiæ, & accidentis, Dei, & creaturæ.

Quæres quomodo ens in actuali prædicatione ad inferiora deſcendat ?

Reſp. 1. non deſcendere, vt genus ad differentias, quia non datur præciſio mutua inter ens, & illius inferiora ; ideóque non contrahi ratione entis propriè, & per additionem differentiarum propriè dictarum.

Reſp. itaque 2. deſcendere tantùm ens ad inferiora, per modos magis exprimentes, ſeu per conceptus magis expreſſos, quatenus nomine Dei, & creaturæ, ſubſtantiæ, & accidentis, dum ens de illis prædicatur, exprimitur, & importatur id

quod ens, vt ſic, actu ſolùm implicitò, & confuſo includit: v. g. dum concipio ens in communi, concipio explicitè id quod poteſt exiſtere; ſubſtantiam verò, & accidens implicitè, & ſic imperfectè abſtraho. Deinde concipio ens magis expreſsè, quatenus exiſtit per ſe, & illud contraho quodammodo ad ſubſtantiam, quia in illo conceptu relucet clarè, & explicitè ſubſtantia. Concipio adhuc ipſum ens magis expreſsè, & exigens indiviſibilitatem, & ſic contraho ad ſubſtantiam ſpiritualem, & ita de cæteris; donec denique ventum ſit vſque ad vltimam differentiam individuantem per conceptus magis, vel minùs expreſſos. Ratio eſt, quia hoc modo ſalvatur generum ſummorum ſimplicitas: deinde vitatur proceſſus in infinitum, cùm ex parte objecti nulla ſit compoſitio, de qua poſſet eadem quæſtio redire.

§. III. *Diluuntur objecta.*

DVO genera argumentorum proponuntur; alia probant ens eſſe merè æquivocum, alia vnivocum.

Objicies 1. Finiti ad infinitum nulla eſt proportio, ſeu analogia; Deus eſt infinitus, creatura eſt finita: ergo non eſt analogia inter Deum, & creaturas.

Diſt. maj. Finiti ad infinitum nulla eſt proportio quantitatis, tranſeat; nam proportio quantitatis determinatam æqualitatem plurium, vel determinatum exceſſum vnius ſupra alterum exigit: nulla eſt proportio habitudinis, & dependentiæ in aliquo genere cauſæ, nego. Certè infi-

nita diſtantia effectus à ſua cauſa, non impedit originem effectus ab agente, nec mediorum tendentiam ad finem: ergo nec proportionem, quia media fini, & opera artifici aliquatenùs proportionata ſunt; finis enim eſt menſura mediorum, & artifex operum.

Inſtabis 1. Ex Ariſtotele nihil eſt commune æterno, & temporali, corruptibili, & incorruptibili: ergo nihil commune eſt Deo, & creaturæ.

Reſp. diſt. ant. Phyſicè, concedo: Logicè, ſeu metaphyſicè, nego; menſura enim, & menſuratum habent attributa per quandam proportionem communia: at incorruptibile eſt menſura corruptibilium. Et verò nonne analogiam Dei, & creaturæ clarè explicuimus?

Objicies 2. Illud perfectè abſtrahit à differentiis, quod concipitur ſine differentiis: ens concipitur ſine differentiis: ergo abſtrahit à differentiis. Prob. min. dum concipio ens vt ſic, concipio tantùm id quod habet eſſe, non autem id quod habet eſſe per ſe, aut in alio, aut à ſe, aut ab alio: ergo concipio ens perfectè ſine differentiis.

Reſp. diſt. antecedens: Dum concipio ens vt ſic, non concipio ens per ſe, aut in alio, diſtinctè, & explicitè, concedo: confusè, & implicitè, nego. Dum enim concipio ens diſtinctè, inferiora ejuſdem omnia concipio confusè, & implicitè; habens quippe eſſe, ſunt ipſa inferiora, quatenus aliquam inter ſe proportionem, & ſimilitudinem in ente obtinent; itaque conceptus diſtinctus entis eſt conceptus confuſus, & implicitus ſubſtantiæ, & accidentis, Dei, & creaturæ.

Inſtabis 1. Cognoſco, quid ſit ens diſtinctè, dum concipio ens, & confusè, quid ſit ſubſtantia, & accidens, ex conceſſis: ergo ſubſtantiam, & accidens cognoſco non diſtinctè: ergo dum cognoſco ens, cognoſco accidens ſimul diſtinctè, & non diſtinctè.

Nego vltimam conſeq. ſed in ente accidens cognoſco confusè, & non diſtinctè. Verbo dicam, ens cognoſcitur diſtinctè: ſubſtantia, & accidens confusè; quia in ratione objectiva entis clarè cognitâ, ratio quoque objectiva inferiorum continetur confusè, & implicitè.

Inſtabis 2. Superius perfectè abſtrahit ab inferioribus: ens eſt ſuperius ad ſubſtantiam, & accidens, Deum, & creaturas: ergo ens perfectè abſtrahit ab illis.

Reſp. diſt. major. Superius vnivocum, concedo: analogum, nego: cùm enim analogum ſit medium inter æquivocum, & vnivocum, & quidem per participationem extremorum, vtique aliquid ex ipſis participat: ergo partim idem eſt, partim diverſum: ergo dicit vnum, & multa: vnum diſtinctè, multa confusè; & quidem ſecundùm eandem rationem.

Inſtabis 3. Definitio entis, eſt eſſe extra nihil: inferioribus entis convenit eſſe extra nihil æquè perfectè, & eodem modo: ergo ens convenit inferioribus ſecundùm nomen, & definitionem.

Reſp. nego minorem: Nam eſſe extra nihil diverſa ſignificat in diverſis inferioribus; in Deo plenitudinem entis, in creatura participationem, in ſubſtantia perſeitatem, in accidente inalietatem, ſeu inhærentiam, ſicut eſſe ſanum, dum definitur habens ordinem ad ſanitatem, ambiguum

eſt; nam in animali ſignificat eſſe ſubjectum ſanitatis, in colore eſſe ſignum, in medicina, & deambulatione eſſe cauſam effectricem, & conſervatricem. Hinc definitio analogorum non eſt perfectè vna, ſed vna ſecundùm quid, adeóque ambigua.

Inſtabis 4. Cognitio entis non diſtrahitur ad multos conceptus: ergo eſt perfectè vna, & non ambigua.

Reſp.diſt. antecedens: Non diſtrahitur ad multos conceptus, quos diſtinctè, & quaſi ſeorſim repræſentet, concedo: quos confusè, & velut in turba repræſentet, nego; nam ipſo conceptu entis independentia Dei, dependentia creaturæ, perſeïtas, inhærentia ſignificantur diſtinctè, vt habent ſimilitudinem in ente, & ſub ratione entis: confusè autem, vt ſunt diverſa.

Objicies 5. Ille conceptus, de quo intellectus eſt certus, non includit conceptum, de quo eſt dubius: intellectus ſæpè certus eſt de conceptu entis, & dubius de ratione ſubſtantiæ, & accidentis: ergo conceptus entis non includit conceptum ſubſtantiæ, & accidentis. Prob. minor. Dum vides hoſtiam in altari, certus vtique es, ipſam eſſe ens, quamvis dubites, an ſit accidens, an ſubſtantia panis, quia dubitas an conſecrata ſit.

Reſp nego majorem: Sufficit enim conceptum eſſe confuſum, & diſtinctum diverſo reſpectu, vt ſim certus de vno, & dubitem de alio, cum quo eſt idem, v. g. Quæris à ruſtico, an certus ſit Petrum eſſe hominem? reſpondet ſe certum eſſe, quamvis dubitet, an ſit animal rationale, quia conceptus animalis rationalis implicitè tantùm continetur in conceptu hominis. Quare vt certò ſci-

ret hominem eſſe animal rationale, deberet habere conceptum diſtinctum vtriuſque partis eſſentiæ metaphyſicæ hominis, nempe generis, & differentiæ. Idem dixeris de ente reſpectu inferiorum.

Objicies 4. Medium demonſtrationis eſt vnum; ſed ens eſt medium demonſtrationis, vt in hoc ſyllogiſmo: *omne ens eſt oppoſitum nihilo*; *ſubſtantia eſt ens*: *ergo ſubſtantia eſt oppoſita nihilo*: ergo ens debet eſſe vnum. Maj. patet, niſi enim medium demonſtrationis ſit vnum, erit multiplex, & æquivocum, adeóque quatuor erunt termini in ſyllogiſmo.

Reſp. diſt. maj. primi ſyllogiſmi: Medium demonſtrationis eſt vnum vnitate vel vnivoca, vel analoga, concedo: ſemper vnivoca, nego: dummodo enim analogum ſumatur diſtributivè pro ſuis omnibus analogatis, poteſt eſſe medium; v. g. dum affirmatur bonum de ente, quod eſt per proportionem in ſubſtantia, & accidente, de iiſdem poterit affirmari eodem modo per proportionem in concluſione; hinc Ariſtoteles 4. Metaph. cap. 2. non ſolùm, inquit, ea quæ ſecundùm vnum dicuntur, id eſt vnivoca, ſed etiam ea, quæ ad vnam naturam dicuntur, id eſt analoga attributionis, vnius eſt ſcientiæ ſpeculari; nam hæc etiam quodammodo ſecundùm vnum dicuntur.

Objicies 5. Si ens ſignificat ſubſtantiam, & accidens, ſignificat vel copulativè, vel disjunctivè, vel ſimpliciter, vel expreſsè; ſi copulativè, dum fiet iſta propoſitio, *ſubſtantia eſt ens*, ſenſus erit, ſubſtantia eſt ſubſtantia, & accidens: ſi disjunctivè, ſenſus erit, ſubſtantia eſt, vel ſubſtantia, vel accidens: ſi expreſsè, ſenſus erit, ſubſtantia eſt

ſubſtantia: ſi abſolutè, & ſimpliciter, ſenſus erit, ſubſtantia eſt Deus, creatura, accidens: vterque primus ſenſus, & quartus ſunt falſi: tertius eſt identicus. Vt reſpondeam, ſit

I. Observatio. Ens poteſt ſumi vel extra prædicationem actualem, vel intra, dum nempe actu prædicatur.

II. Observatio. Ad propoſitionem perfectè identicam duo requiruntur: primum, vt idem ſit prædicatum, & ſubjectum ſecundùm rem: ſecundum, vt idem quoque ſit ſecundùm modum exprimendi. Quare ſi diverſus ſit exprimendi modus, & clarior, vel ex parte prædicati, vel ex parte ſubjecti, propoſitio non erit identica: v. g. hæc propoſitio, *homo eſt animal rationale:* aut iſta, *animal rationale eſt homo*, non eſt identica, quia vel ex parte prædicati, vt in prima, vel ex parte ſubjecti, vt in ſecunda, modus exprimendi clarior, & diſtinctior eſt. His obſervatis,

Reſp. 1. Ens extra prædicationem ſignificare ſubſtantiam confusè, & implicitè, licèt expreſsè, clarè, & diſtinctè rationem entis ſignificet. 2. dum actu prædicatur, reſtringi, & applicari ſubſtantiæ, prout expreſſiùs ſignificat rationem entis per ſe. Ratio eſt, quia prædicatum quodlibet debet accommodare, & reſtringere ſignificatum ſuum, ſecundùm exigentiam ſubjecti, cui applicatur, vt in hac propoſitione, *canis terreſtris eſt animal latrabile*, vox canis, quæ ſignificabat canem, tum terreſtrem, tum cæleſtem, jam latrabile animal ſignificat, cui in prædicatione accommodatur; hinc iſta propoſitio, *ſubſtantia eſt ens, non eſt perfectè identica*, quia nomine ſubſtantiæ diſtinctiùs, & expreſſiùs ſignificatur id, quod ens confusè tan-

tùm ſignificabat, ſenſúſque eſt, ſubſtantia eſt ſubſtantia confusè cognita; quia in actuali prædicatione ens reſtringitur ad ſignificandam ſubſtantiam, idémque dicitur de ſeipſo ſub diverſa ratione.

Inſtabis 1. Ergo dum ens prædicatur de ſubſtantia, quatenus prædicatur de ſubſtantia, non involvit accidens.

Reſp. diſt. ſubſumptum: Non involvit tanquam id quod prædicatur, concedo: tanquam id quod includitur formaliter in eodem ſenſu confuſo, cum eo quod prædicatur, nego: itaque ens prædicatur inadæquatè de ſubſtantia, vt illi convenit, in ſenſu accommodo.

Inſtabis 2. Prædicatur de ſubſtantia id omne, quod includit ens: ſed ens includit ſubſtantiam, & accidens: ergo ſubſtantia, & accidens de ſubſtantia prædicantur.

Reſp. diſt. majorem: Prædicatur id omne, quod includit ens, in ſenſu accommodo, concedo: in ſenſu non accommodo, nego majorem, & diſting. minorem: Ens dum prædicatur de ſubſtantia, & accidente, includit ſubſtantiam, & accidens, ſubdiſtinguo minorem: includit ſubſtantiam & accidens, vtrumque in ſenſu accommodo, nego minorem: ſubſtantiam in ſenſu accommodo, & accidens in ſenſu non accommodo, concedo minorem, & nego conſequentiam. Itaque licèt ens contineat ſubſtantiam, & accidens in ſuo conceptu, tamen non includit accidens, quod ſit accommodum ſubſtantiæ, ideóque de ipſa prædicari non poteſt.

§. IV. *Diluuntur reliqua objecta.*

OBIICIES 6. Ex Ariſtotele 7. Metaph. cap. 4. nihil intereſt, ſi dixeris ens eſſe analogum, ſive vnivocum. Et lib. 4. cap. 2. cùm ait ens eſſe analogum, loquitur de ente, prout commune eſt enti reali, & enti rationis. Denique lib. 2. ejuſdem Metaph. ſicut vnumquodque, inquit, maximè tale eſt, ſecundùm quod aliis vnivocatio ineſt, putà ignis eſt calidiſſimus, quia eſt cæteris caloris cauſa: ergo Deo ineſt vnivocatio in ratione entis cum rebus creatis, quia eſt cauſa eſſendi rerum omnium.

Ad primum reſpondeo, Ariſtotelem eodem cap. docere, ens rectiùs dici analogum, quàm æquivocum, vt jam obſervatum, quare cùm hæc verba ſubjicit, *ſed iſta quidem quomodocumque dicere quis velit, nihil refert*; Senſus eſt vt interpretatur D. Thomas, vtrum vis dicas de propoſita eo loco quæſtione, an accidentia habeant propriam definitionem, nihil referre.

Ad ſecundum, Ariſtoteles ibi loquitur de ente, prout dicitur de ſubſtantia, ejúſque paſſionibus, hoc eſt de quantitate, qualitate, &c.

Ad tertium, Ibi agit de cauſis vnivocis, quæ ſunt ejuſdem ſpeciei cum effectibus ſuis. At inter cauſas hujuſmodi, & effectus, datur vnivocatio; ſufficit autem inter cauſam æquivocam, & effectum analogia, vt ex cognitione effectus mens aſſiliat ad cognitionem cauſæ, cum qua effectus habet ſimilitudinem ſaltem imperfectam.

Objicies 7. Quæ ſunt partes componentes idem totum, non ſe invicem includunt; ens, & aſei-

tas ſunt partes componentes idem totum, nempe ens à ſe: ergo non ſe invicem includunt.

Reſpondeo, nego minorem: Certè ſuprema genera, putà, ſubſtantia, quantitas, &c. ſunt ſimpliciſſimi conceptus, à quibus nihil poteſt abſtrahi; ſunt enim res primò diverſæ, quia ſunt rationes diverſitatis. Quare cùm apprehendimus in ſubſtantia rationem entis, & rationem perſeitatis: in Deo rationem entis, & rationem aſeitatis tanquam diverſas rationes, ex quibus ſubſtantia, & Deus conſtent, ſicut homo, v. g. ex animali, & rationali, in cauſa eſt intellectus noſtri imperfectio, qui res ſimpliciſſimas ſine compoſitione aliqua vix apprehendit. At non datur fundamentum ex parte rerum mutuæ præciſionis.

Objicies 8. Ratio numeri generica, licèt vnivoca, convenit vni ſpeciei, dependenter ab aliâ: ità ternarius numerus conſtituitur in ratione ternarii dependenter à binario: item qualitas, quæ eſt vnivoca ad potentiam, habitum, & actum, illis communicatur per prius, & poſterius: ergo ratio dependentiæ prioris; & poſterioris, non impedit vnivocationem: ergo licèt ens communicetur priùs ſubſtantiæ, quàm accidenti, non deſinet eſſe vnivocum.

Reſp. diſt. ant. Ratio numeri convenit ſpeciei dependenter ab alia, dependentiâ ſe tenente ex parte differentiæ ſpecificæ, concedo: ex parte differentiæ genericæ, nego; vt enim notat D. Thomas, ſpecies numeri comparari poſſunt immediatè cum ipſo genere; & ita perfectè conveniunt in eo, quòd plures habeant vnitates, in quo nullam dicunt dependentiam. 2. Inter ſe comparantur, & ita à ſe dependent ratione differentiæ

ſpecificæ. Et verò ſi numerus cum dependentia ſui inferioribus communicaretur, ternarius numerus perfectior eſſet in ratione generica numeri, quàm millenarius; quia id quod communicatur per prius, & poſterius, nobiliori modo eſt in priori, quàm in poſteriori: ergo eſſet etiam perfectior in ratione differentiæ ſpecificæ, quia perfectiori generi perfectior debetur differentia. At hoc falſum; eò enim perfectior eſt numerus, quò pluribus ex vnitatibus coaleſcit. Idem dixeris de qualitate: at ratio entis communicatur ſubſtantiæ, & accidenti cum quadam dependentia accidentis, quà accidens eſt, à ſubſtantia; quia ratio entis convenit primariò ſubſtantiæ, & per ſe, accidenti verò ſecundariò, & ratione ſubſtantiæ, vt patet ex vtriuſque definitione. Nam ſubſtantia eſt ens per ſe; accidens ens in alio. Accidens eſt propter ſubſtantiam, vt cauſam finalem, & ex ſubſtantia tanquam ex cauſa materiali. Hinc Ariſtoteles 4. & 7. Metaph. ait rationem entis eſſe analogam ad ſubſtantiam, & accidens, quia accidens non eſt ens, niſi per ordinem ad ſubſtantiam.

Objicies 9. Tam ens abſtrahit à ſubſtantia, & accidente, quàm animal à rationali, & irrationali: ergo ens eſt vnivocum ad ſubſtantiam, & accidens. Probatur ant. Tam datur fundamentum præciſionis objectivæ in ſubſtantia, & accidente reſpectu entis, quàm datur in homine, & equo reſpectu animalis; nam in ente per ſe, & in ente in alio ſunt diverſæ operationes, & proprietates, quæ virtualem diſtinctionem fundant.

Reſp. neg. primum antecedens, & ejus probationem. Ratio diſparitatis eſt, quòd conceptus obje-

ctivus animalis, nullatenus involvat conceptum objectivum rationalis aut irrationalis, nec viciſſim involvatur in eo. At conceptus objectivus entis involvit perſeitatem, & inhærentiam, viciſsímque in illis involvitur, quia involvit quidquid eſt reale, viciſsímque involvitur in eo omni, quod eſt aliquid.

Inſtabis 1. Ergo ſubſtantia, & accidens per idem convenirent, & diſconvenirent.

Diſtinguo ſubſumptum: per idem ſimpliciter, & vnivocè, nego: ſecundùm quid, & analogicè, concedo: in eo enim poſita eſt ratio analogorum, vt per idem formaliter conveniant, & diſconveniant ſecundùm quid. Vnde ſubſtantia non eſt ſubſtantia per aliud reale, & ens per aliud.

Inſtabis 2. Si ita eſſet, malè dicerentur ſuprema genera primò diverſa, nam ſaltem conveniunt in ente.

Reſp. nego; Non enim ideo dicuntur primò diverſa, quòd non aliquo modo conveniant, ſed quòd in nullo genere perfectè conveniant, vt probat ipſe Porphyrius, cap. de ſpecie. 2. quia non propriis differentiis, ſed ſe ipſis differunt ſub ente.

Objicies 10. Vel differentiæ entis ſunt tantùm ens, vel ens ſimul, & aliquid aliud: ſi ſunt ens, & aliquid aliud, vel iſtud aliud includit ens tantùm, vel aliquid præterea, & ita in infinitum.

Reſp. diſt. Sunt ens, & aliquid aliud confuſum cum ente, concedo: non confuſum cum ente, nego. Quare non datur proceſſus in infinitum, quia deberet ſeparari iſtud aliud ab ente: at ſeparari non poteſt; nam differentiæ entis ita ipſum ens includunt, vt ab eo per mentem ſeparari non poſſint.

Objicies 11. Ens eſt gradus eſſentiæ indiviſibilis, quia quò gradus ſunt ſuperiores, eò ſunt minùs diviſibiles; ens autem eſt gradus omnium ſupremus: ergo eſt indiviſibilis.

Reſp. 1. nego, eſſe ſupremum gradum, quia non præſcindit ab inferioribus ſuis, ſed tranſcendit omnia entia, eáque in ſe imbibit, viciſsímque in illis imbibitur; hinc aſeitas, & abalietas non diſtinguent Deum, & creaturam ſub genere vnivoco, ſed tantùm analogo, ideóque dicuntur potiùs diverſitates, quàm differentiæ.

Objicies 12. Ens abſtrahit, vt completum ab incompleto, quia ejus differentiæ ſunt tantùm ens incompletum.

Reſp. Vel intelligis per ens completum id quod eſt per modum totius, adeóque concretum aliquod, quod ſit vel genus, vel ſpecies, vel individuum, incompletum verò ens ſit differentia: vel intelligis ens completum metaphyſicè, quod eſt habens entitatem; ſi primo ſenſu intelligis, nego ens eſſe completum ad ſubſtantiam, & accidens, quia ex Ariſtotele jam citato, ens non eſt genus; multo minùs ſpecies, aut individuum: ergo non eſt ens completum primo ſenſu, quo hîc accipit Ariſtoteles: ſi ſecundo ſenſu, tunc non abſtrahit perfectè ab entitate ſubſtantiæ, & accidentis, quia perſeitas, & inalietas, ſunt formaliter entitas. Deinde habens animalitatem non abſtrahit ab animalitate: ergo nec habens entitatem ab entitate abſtrahit.

Inſtabis 2. Ens vel eſt completum logicè, vel quid incompletum: non eſt quid incompletum; eſſet enim differentia, quod falſum.

Reſp. Nec eſſe completum, nec incompletum,

eo ſenſu, quo ſumit Ariſtoteles in categoria: ens enim completum vocat, quod directè in categoria ponitur, vel vt genus, vel vt ſpecies, vel vt individuum: nam ens completum categoricè prædicatur apud Ariſtotelem in quid, & per modum totius per ſe ſtantis, vt genera, vel ſpecies: at ens nec genus eſt, nec ſpecies; non incompletum, quia ens incompletum, ponitur indirectè in categoria: at ens, cùm tranſcendat omnes categorias, non ponitur in iis indirectè propriè.

§. V. *Soluuntur variæ quæſtiones.*

PRIMA, vnde petatur attributio multorum entium ad vnum? Reſp. à dependentia. Nam accidentia ſubſtantiæ attribuuntur, & creaturæ, Deo, quia illa pendent à ſubſtantia, hæ verò à Deo.

Secunda, vnde petatur analogia proportionis? Reſp. à tranſcendentia, ſeu generalitate entis, quæ rebus ſingulis formaliter ineſt, & tribuitur; ideo enim differentiæ entis habent inter ſe proportionem aliquam, & comparationem, quia ſingulæ includunt ens in formali conceptu; vt enim aſeitas opponitur formaliter nihilo per ſuam entitatem, ita abalietas per ſuam entitatem.

Tertia, quomodo accidens ſe habeat ad novem accidentia? Reſp. vt ſe habet ens ad ſua inferiora; hinc non eſt purè æquivocum, quia convenit novem generibus accidentium ratione aliquatenus eadem, tum ob attributionem ad ſubſtantiam, tum ob comparationem rationum; omnia quippe dicuntur accidentia, quòd tribuantur ſubſtantiæ, ſicut regi regia omnia, & quòd ſimi-

litudinem habeant rationum. Vt enim qualitas accidit ſubſtantiæ, ſic relatio. 2. non eſt vnivocum, quia includitur formaliter in differentiis novem generum accidentium, putà in quantitatis extenſione, in qualitatis diſpoſitione, &c. Certè accidens vt ſic, definitur, quod eſt in ſubjecto, ſeu entis ens. At incompletum accidens eundem conceptum involvit: immo quò magis eſt incompletum, eò minùs ſubſiſtere per ſe, & ſine ſubjecto poteſt. 3. itaque eſt analogum, quia habet nomen commune novem accidentium generibus. Deinde habet rationem partim eandem; quia in hoc conveniunt, quòd ſint entia in alio, partim diverſam, quia in ipſo accidente, diverſas habent habitudines ad ſubſtantiam ſingula accidentia: quantitas enim reſpicit ſubſtantiam; vt extendat, qualitas, vt diſponat, relatio vt referat. 4. Denique eſt analogum analogiâ mixtâ; attributionis quidem, quia accidentia omnia ſunt quædam additamenta ſubſtantiæ, eique attribuuntur, vt regia regi: proportionis verò, quia in hoc conveniunt, quòd ſubſtantiæ accidant, & ad eam pertineant. Sicut enim eſſe quantitatis ipſi ſubſtantiæ accidit, & ad eandem pertinet, ita eſſe qualitatis, relationis, &c.

Objicies 1. Ratio accidentis perfectè præſcindit à novem generibus.

Reſp. neg. quia non eſt eadem in ſingulis. Hinc diviſio entis in ſubſtantiam, & accidens, eſt diviſio in ſubſtantiam, quantitatem, qualitatem, &c.

Inſtabis 1. Eſſe in ſubjecto convenit novem generibus accidentium.

Reſp. diſt. analogicè, & diverſo modo, concedo: vnivocè, & eodem modo, nego; nam in

quantitate eſſe in ſubjecto, eſt ſubjectum extendere: in qualitate, eſt diſponere, ideòque eſſe in ſubjecto importat diverſas habitudines in diverſis accidentibus.

Inſtabis 2. Subſtantia completa abſtrahit à differentiis: ergo & accidens.

Reſp. Diſpar ratio eſt, quòd ſubſtantia completa non includat in conceptu ſuo differentias, ſeu ſubſtantias incompletas, nec viciſſim in iiſdem includatur; nam completa definitur, quæ poteſt per ſe ſubſiſtere, incompleta, quæ non poteſt per ſe ſubſiſtere: ergo vnus conceptus perfectè abſtrahit ab altero; at contrà differentiæ accidentis involvunt formaliter συνυπάρχειν, *eſſe in* ſubjecto.

Objicies 2. Quidquid eſt vniverſale eſt vnivocum: accidens eſt vniverſale ad novem genera accidentium: ergo eſt vnivocum.

R. diſt. minorem: accidens ſecundò intentionaliter ſumptum, & vt eſt prædicabile, concedo: primò intentionaliter ſumptum, nego. Nempe accidens ſecundò intentionaliter prædicatur contingenter, & non reciprocè de quolibet accidente communi, ratione ſecundæ intentionis, quam mens ipſi affingit; at non prædicatur, vt ſumitur primò intentionaliter pro re, cui affingitur ſecunda intentio, niſi analogicè.

Appendix.

De Regulis prædicamentorum.

Regulas quaſdam præſcribit Ariſtoteles, ex quibus intelligas, quænam includi in prædicamentis, aut excludi ab iiſdem: quænam in li-

nea directa poni, quænam in collaterali, ſeu ad latus apponi debeant.

Prima ſit. Eorum, inquit, quæ dicuntur, alia cum complexione dicuntur, vt homo albus: alia ſine complexione, vt homo: id eſt, rerum, quæ vocibus exprimuntur, aliæ ſunt complexæ, id eſt, pluribus conceptibus expreſſæ, atque adeò termino complexo; aliæ vno conceptu, & termino incomplexo.

Ex hac diviſione colligere eſt res incomplexas, cujuſmodi eſt homo, per ſe poni in prædicamento; complexas verò nonniſi per partes, cujuſmodi eſt homo albus: homo enim ponitur in vno prædicamento, albedo in altero.

Secunda. Quod affirmatur de prædicato, ſeu attributo, affirmatur de ſubjecto, & contrà quod negatur de prædicato, negatur de ſubjecto. Senſus eſt, quod prædicatur eſſentialiter de ſuperiori, prædicatur de ſingulis inferioribus ſub eo contentis: verbi gratiâ, quia ſenſitivum dicitur eſſentialiter de animali, dicitur etiam de homine, equo, &c. Et contrà, quia genus, & ſpecies prædicantur tantùm accidentariò de animali, ideo non affirmantur de inferioribus animalis; hinc non valet *animal eſt genus: ergo homo eſt genus.* Hæc regula, quæ vſum lineæ rectæ edocet, poteſt quoque valere pro iis, quæ non continentur lineâ rectâ, aut ſunt in diverſa categoria: ſic rationale, quod convenit homini, convenit etiam Petro; & facultas riſiva, quæ eſt qualitas hominis propria, ipſi quoque Petro congruit.

Tertia. Differentiæ generum non ſubalternorum, id eſt, quæ ponuntur in diverſis prædica-

mentis, ſunt heterogeneæ, id eſt diverſæ ſpeciei: v. g. differentiæ animalis, & ſcientiæ ſunt ſpeciei diverſæ, ideòque non ſunt in eodem prædicamento.

Quarta. Subalternorum generum nihil prohibet eaſdem eſſe differentias: ſic animal, & corpus, eaſdem habent differentias, quia differentia, quæ conſtituit corpus, includitur in animali, vt ſuperius in inferiori. Item animal, & planta habent eandem differentiam corporis, ſub qua continentur.

Dixit Ariſtoteles, nihil prohibet, quia id non fit, cùm genus ſub quo continentur inferiora, eſt ſupremum. Ita corpus, & ſpiritus, quæ ſub ſubſtantia immediatè collocantur, nullam habent communem differentiam: ex duabus hiſce regulis poſtremis facilè dignoſcitur, quis ſit vſus lineæ collateralis.

Quæres, cur dixerit Ariſtoteles, eorum, quæ ſunt, alia de ſubjecto aliquo dicuntur, nec tamen in ſubjecto ſunt: alia ſunt in ſubjecto, & dicuntur de ſubjecto: alia ſunt in ſubjecto, nec dicuntur de ſubjecto: alia denique nec ſunt in ſubjecto, nec dicuntur de ſubjecto? Vt reſpondeam, ſit

I. Observatio. Quæcumque ſunt, dividuntur ab Ariſtotele in ſubſtantias vniverſales, ſeu ſecundas, & particulares, ſeu primas, in accidentia vniverſalia, & particularia.

II. Observatio. Subjectum ſumitur ab Ariſtotele, vel pro ſubjecto inhæſionis, vel pro ſubjecto prædicationis, cùm ſuperius de inferiori prædicatur; hinc apud Ariſtotelem, eſſe, vel non eſſe in ſubjecto, tribuitur accidentibus; dici verò, vel non dici de ſubjecto, tribuitur ſubſtantiis vniverſa-

vERſa-

verſalibus, & ſecundis. His obſervatis explica tur diviſio Ariſtotelis quatuor pronuntiatis.

I. Aliqua dicuntur de ſubjecto, nec ſunt in ſubjecto, nempe ſubſtantiæ vniverſales, & ſecundæ quæ de inferioribus ſuis, ſeu ſubjectis prædicationis eſſentialiter dicuntur, vt animal de inferioribus, nec tamen ſunt in ſubjecto inhæſionis.

II. Aliqua ſunt in ſubjecto, & non dicuntur de ſubjecto, nempe accidentia ſingularia, quæ ſunt in ſubjecto inhæſionis, nec dicuntur de ſubjecto prædicationis eſſentialis: ſic hæc albedo eſt in pariete, vt ſubjecto inhæſionis, nec tamen de ſubjecto dicitur eſſentialiter, quia parieti non convenit vt ſubjecto contractionis, ſeu vt inferiori eſſentialiter ſuperius contrahenti.

III. Alia ſunt in ſubjecto, & dicuntur de ſubjecto, nempe accidentia vniverſalia, quæ inſunt ſubjecto inhæſionis, & dicuntur præterea eſſentialiter de inferioribus: ſic ſcientia eſt in anima, vt in ſubjecto inhæſionis, & dicitur de Phyſica, & Metaphyſica, vt ſubjectis prædicationis, ſeu contractionis.

IV. Aliqua nec ſunt in ſubjecto, nec dicuntur de ſubjecto prædicationis, nempe ſubſtantiæ ſingulares, quæ neque ſubjecto inhæſionis inſunt, quia non ſunt accidentia, nec de ſubjecto prædicantur, quia nullum habent inferius, vt Petrus, Ioannes, &c.

DISPVTATIO SECVNDA.

De categoriis, ſeu prædicamentis.

DOCTRINAM categoriarum tanti fecêre veteres Philoſophi, faciúntque etiamnum, qui in Logica paulò acutiùs vident, vt ſine ea perfectam ſcientiam aſſequi poſſe neminem putent. τὸ διαιρεῖν τὰς κατηγορίας, ἀρχὴ τῆς λογικῆς ἐστι θεωρίας, inquit Galenus: *diviſio categoriarum, principium eſt Logicæ conſiderationis.* βιβλίον πρὸς ἅπασαν φιλοσοφίαν στοιχειωδέστατον, ait Simplicius: *liber totius philoſophiæ maximè elementarius.* Ex Alexandro, τὰ πρῶτα τῆς φιλοσοφίας, καὶ ἀρχὴ τῆς λογικῆς πραγματείας: *quod eſt in philoſophia primum, & Logicæ tractationis principium.* Et meritò quidem; ſeries enim prædicamentorum res numero propè infinitas, locis diſſitas, temporibus diſcretas ab infinitate illa numeri, loci, ac temporis varietate, & tumultuaria diſperſione in certos ordines redigit, & vno quaſi aſpectu menti noſtræ ſpectandas proponit; fontes definitionum aperit, dum genera proxima detegit; quàm multa de vno, quàm de multis vnum dici poſſit; quid ſubjici in propoſitione debeat, quidve attribui: quid cuique rei conveniat, quid non conveniat, apertè indicat; vt mirum ſit quoſdam noſtræ ætatis Philoſophos hanc partem, ſine qua nullus rerum in mente perinde, & operationum ordo ſit, nulla cogitatio niſi confuſa: quæ index naturæ, tabula vniverſitatis, totus, vt ita di-

çam, mundus repræſentatitius eſt, tanquam inutilem, immo, & noxiam ex Logica expungere voluiſſe. Sed quocunque illos novitatis pruritus, & impetigo abducat, nullà nos ejuſdem illecebra à probata tot ſæculis veterum philoſophorum docendi ratione avocabit vſquam, neque hanc partem accuratè minùs, quàm reliquas Philoſophiæ partes tractabimus. Naturam itaque categoriarum in communi ex cauſis eruemus. Deinde de ſingulis agemus.

ARTICVLVS I.

Natura categoriæ ex cauſis eruitur.

IN categoria, quadruplex cauſa ſpectanda; materia, ex qua fit: forma, per quam fit: efficiens cauſa, à qua conſtruitur: finis, ad quem refertur. Item modus, quo qnidlibet in eadem ponitur: de ſingulis ſtrictim agimus.

§. I. *Quænam ſit materia, & forma categoriæ.*

I. ASSERTIO. MATERIA categoriæ, ſunt res per mentem ordinabiles. Probatur. Materia cujuſque artefacti, eſt id, ex quo componitur; ex rebus categoria componitur: ergo materia categoriæ ſunt res ipſæ. Dixi per mentem ordinabiles; nam logicus artifex non ſpectat res nudè, vt in ſe ſunt, ſed per reſpectum ad diſpoſitionem, & ſeriem, quam ipſe conſtruit; hinc categoria non vnius facultatis eſt objectum. Vt enim ſumitur ex parte naturarum realium, quæ in prædicamentis conſtituuntur, & ſecundùm

principia, partes, & proprietates conſiderantur, ad varias ſcientias pertinet. Vt continet ſumma genera, in quæ tanquam in partes ens ipſum diſtribuitur, Metaphyſicæ objectum eſt, cujus eſt de ente, vt ens eſt, agere. Denique quatenus juvat primam operationem mentis rectâ diſpoſitione rerum, eſt logicæ conſiderationis.

Quæres, an res ipſæ per ſe primò diſponantur in categoria, an conceptus?

Reſpondeo duplicem eſſe ſententiam. Prima docet res per ſe primò diſponi, conceptus verò rerum, & voces ſecundariò, quatenus res repræſentant, quia non aliud diſponitur per ſe primò in prædicamento, quàm quod volumus cognoſcere: at res extra mentem poſitas volumus cognoſcere mediantibus conceptibus: ergo res per ſe primò diſponuntur in categoria; conceptus tamen ſecundariò ordinantur, quatenus habent vim repræſentandi res ipſas, quarum ſunt imagines: huic ſententiæ ſuffragatur Auguſtinus, lib. de cat. c. 3. Averroes, Avicenna, & Themiſtius.

Secunda pugnat conceptus, & voces per ſe primò diſponi, res ſecundariò. Probatur, quia dialectica tota eſt ſermocinalis: ergo omnes ejus partes, cujuſmodi eſt hæc, ſermonem internum per ſe primò ſpectant. 2. traduntur in categoriis prima elementa propoſitionum, & ſyllogiſmorum: at propoſitiones conſtant terminis ſignificantibus, non rebus ſignificatis ſaltem primariò. hanc ſententiam ſequuntur Alexander, Simplicius, & Boëtius, qui primariam categoriæ materiam pugnant eſſe voces, & conceptus, ſecundariam res ipſas.

II. Assertio. Forma categoriæ eſt ordo

rationis, res ſingulas ſub certo genere collocantis. Probatur. Forma cujuſque artefacti eſt ordo partium, ex quibus coaleſcit: categoria eſt quoddam artefactum rationis: ergo forma categoriæ eſt ordo rationis, res ſub certo genere collocantis; hinc prædicamentum Ariſtoteli κατηγορία dicitur, quæ accuſationem ſonat. Vt enim ea, quæ reo in judicio forenſi ſolent objici crimina, ad certa capita, inter accuſandum, majoris lucis gratiâ revocantur; ita Philoſophi res ſingulas, & conceptus, quos de rebus habent, ad ſumma capita revocant, ne multitudo earumdem confuſionem pariat. Putat tamen Ammonius præfatione in Porphyrium prædicamenta dici, quaſi κατηγορήσεις κατά τινων: *de quibuſdam attributiones*, ſeu *prædicationes*, quòd in prædicamentis ſuprema genera inferioribus attribuantur, & de iiſdem prædicentur.

III. Assertio. Categoria definitur, ordo rationis, res ſingulas ſub ſummo genere vno collocantis, ſeu ordo generum, ſpecierum, & individuorum ſub ſupremo genere contentorum. Vtraque definitio traditur per cauſam materialem, & formalem, vt patet ex ſuperioribus aſſertionibus. Adhuc, clariùs deſcribi poteſt; ordo generum, & ſpecierum ab vno ſupremo genere deſcendentium ad individuum, & ab individuo ad ſpecies, à ſpeciebus ad ſummum genus aſcendentium. Sic à ſubſtantia ad corpus, à corpore ad vivens, à vivente ad animal, ab animali ad hominem, ab homine ad Paulum fit deſcenſus; & viciſſim à Paulo ad hominem, ab homine ad animal, alióſque gradus ſubalternos paulatim aſcenditur, donec ad ſubſtantiam, quod eſt ſupremum genus, denique perventum ſit.

Patet ex dictis prædicamenta nihil aliud eſſe, quàm indices, & quaſi catalogos rerum naturæ, ſicut mappæ geographicæ, ſunt indices regionum, & vrbium, quæ toto orbe terrarum continentur. Certè tunc cognitio eſt vera, cùm eſt rebus conformis: quare vt res eſt in natura, ita debet eſſe in prædicamento. Seriem prædicamentalem concinnâ ſimilitudine exprimit Ludovicus Vives in libello de explanatione eſſentiæ. Quemadmodum, inquit, pharmacopolæ, & vnguentarii diſpoſitas habent domi capſulas, & narthecia, quorum alia piper continent, alia cinnamomum: ſunt, quæ theriacam: ſunt, quæ olea, & cætera, quæ ad eos artifices pertinent, & nomen ſuperſcribunt, quid in quoque inſit: ita natura omnia in ſuas veluti pyxides diſtribuit, & cuique adſcripſit nomen illis, quæ continentur, commune. Homo, equus, pyrus, albor, nigror, virtus. Rurſus quemadmodum vna eſt civitas, & in ea multæ familiæ Scipionum, Fabiorum, Lentulorum, vnaquaque ab vno aliquo autore ſanguinis deducta: ſic in rebus certæ ſunt quaſi familiæ, ſubſtantia, quantitas, qualitas, actio, paſſio, &c. & quemadmodum mappæ non ſunt ipſæ mundi partes, ſed indices, & picturæ partium mundi: nec pyxides ipſum cinnamomum, aut piper, ſed vaſa, quibus cinnamomum, & piper continentur: ita prædicamenta non ſunt res ipſæ, ſed diſpoſitio, & coordinatio generum, ſpecierum, & individuorum ab intellectu confecta cum fundamento in re; eſt enim conſentaneum naturis rerum, vt à conceptibus vniverſalioribus, & ſimplicioribus ad minùs vniverſales, magíſque compoſitos deſcendamus.

§. II. *Cauſa finalis, & efficiens categoria.*

I. Assertio. Inter fines internos categoriæ, primus eſt, ſimplicis thematis, quod Logicus explicandum ſuſcipit, ad certum ordinem reductio, ſeu generis cujuſque rei facilis, & expedita inventio. Patet aſſertionis veritas ſolâ explicatione, cùm enim infinita propè multitudo rerum in mundo eſſe videatur, multitudo autem in cognitionibus confuſionem pariat, niſi ordinata ſit; id agit vnum mens logici artificis, vt id, de quo quæſtionem inſtituit, ad certum ordinem, genúſque revocet, paulatimque ad proximum illius rei genus, diviſione factâ, deſcendat, ex quo definitionem rei conficiat, quæ eſt principium, & radix proprietatum, quæ de re propoſita demonſtrari poſſint, quare ſit

II. Assertio. Finis etiam internus categoriæ, eſt directio primæ operationis mentis; hæc aſſertio ſequitur ex prima. Probatur: finis primæ operationis eſt clara, & diſtincta rerum apprehenſio: at tria claritatem cognitionis impediunt, 1. multitudo rerum. 2. confuſio earumdem inter ſe, aut ſeparatio; ſæpè enim in eodem individuo vnà junguntur, quæ ſunt diſſimilis indolis, putà ſubſtantia, quantitas, qualitas, & diverſis item individuis inſunt, quæ naturæ ſunt prorsùs conſimilis, vt humanitas Petri, & humanitas Pauli. 3. eſſentiæ cujuſque rei, & proprietatum ignoratio. Hæc tria impedimenta tollit ordo categoriarum, aut certè multùm imminuit; nam 1. multitudinem rerum infinitam ad decem ſumma capita revocat, 2. tollit confuſionem aptâ quâdam,

& concinnâ rerum ſimilium ſub vno ſummo genere, & diſſimilium ſub diverſis generibus collocatione. Denique proprietates cujuſque rei detegit, dum genera, & differentias, ex quibus fluunt, oculis ſubjicit: ergo finis categoriæ eſt directio primæ operationis mentis.

III. Assertio. Finis internus à primo ortus, eſt directio ſecundæ, & tertiæ operationis. Probatur prima pars: quia tunc rectè quis judicat, cùm id ſubjicit, quod ſubjici naturæ ordo poſtulat, & attribuit, quod attribui debet: inferius ſubjici debet, vt homo animali; ſuperius attribui, vt animal homini: porrò categoria gradus inferiores, & ſuperiores inter ſe aptè diſponit, dum hos attollit, illos deprimit, vt cernere eſt. Probatur ſecunda: tunc recta ratiocinatio fit, cùm proprietas de ſubjecto, cui convenit, per definitionem affirmatur, aut negatur de ſubjecto, cui non convenit: definitio conſtat ex genere proximo, & differentia propria, ordo prædicamentalis, quem ratio inter res conſtituit, genus proximum ſubjecti, & differentiam aperit: ex quibus definitio confici queat, quæ eſt potiſſimum demonſtrationis medium; hinc patet finem externum, & remotum categoriæ eſſe præcognitionem ſubjecti; circa quod logicè operari volumus: vt enim aurifaber debet aliquid cognoſcere de auri materia: ita logicus artifex, cui animus eſt verſari circa res omnes cognoſcendas, debet prænoſſe quidpiam de rerum diſtinctione: v. g. quid ſit ſubſtantia, quid accidens, quid quantitas, &c. Vnde vſus invaluit apud Logicos, breviter de ſubſtantia, quantitate, aliiſque id genus entibus pauca præfari.

IV. Assertio. Cauſa effectrix categoriæ duplex, remota, & proxima; remota eſt natura, proxima intellectus Probatur prima pars: Natura enim ponit fundamentum categoriarum, hoc eſt ſimilitudinem, ac diſſimilitudinem rerum; illa fundatur in iiſdem æquivalentiis, & operationibus, hæc in diverſis. Et verò ſimilitudo, quæ ex iiſdem connotatis reſultat, cauſa eſt ſaltem remota, & radicalis, cur multa eâdem categoriâ includantur: v.g. homo, & equus ſub animali: animal, & planta ſub vivente, &c. diſſimilitudo autem cauſa eſt, cur multa diverſis in categoriis collocentur, & quaſi ſeponantur, putà homo in categoria ſubſtantiæ, numerus in categoria quantitatis, potentia, habitus, & actus in categoria qualitatis, &c.

Probatur ſecunda: Duo ſunt in categoriis. Primum, ſeparatio ſupremorum generum, & quaſi ſecretio in diverſos ordines: Secundum, collectio multarum rerum ſub vno genere ſupremo: at intellectus vtriuſque eſt cauſa, & quidem proxima; res ſiquidem ac terminos, ſi habeant inter ſe diſſimilitudinem, ad varios ordines revocat, vt hominem ad ſubſtantiam, numerum ad quantitatem, &c. Sin habeant ſimilitudinem, ſub vno, eodémque ſupremo genere conſtituit, & quaſi colligit, vt hominem, & equum ſub ſubſtantia: vtrumque porrò natura non præſtat, tum quia ſæpè confundit ſuprema genera, ac permiſcet in eodem ſuppoſito, in quo variorum accidentium ſupellectilem cum ſubſtantia conjungit: tum quia res inter ſe ſimiles ſeparat à parte rei, ac diſtinguit: v.g. piſces, & aves diſtinguuntur à ſe invicem in re, quos tamen intellectus eâdem ca-

tegoriâ illigat, vt patet intuenti.

Meritò ex dictis categoriæ dicuntur à Philoſophis officina philoſophiæ, in quibus ſubjecta diſciplinarum cuduntur, quia diſciplinæ de variis entium ſpeciebus agunt, ſubſtantiarum, & accidentium explicationem tradunt. 2. fontes definitionum, quia genera tum remota, tum proxima, & differentias, ex quibus definitio contexitur, ſeriatim exponunt. 3. theſauri diſtinctionum, quia diſcrimen ſubſtantiæ ab accidente, abſoluti à reſpectivo ſufficiunt. 4. memoriæ panacea, quia aptâ diſpoſitione tum rerum, tum terminorum memoriam maximè juvant.

V. Assertio. Categoriarum affectio eſt ſimplicitas. Probatur 1. quia in categoriis res, & terminos quærimus, ex quibus definitio formari poſſit: at non fit definitio, niſi rerum ſimplicium, & incomplexorum terminorum. 2. categoria eſt ordo: ergo terminorum finitorum ordo; nam infinita ordinari non poſſunt: at ſoli ſimplices termini ſunt finiti, complexi verò infiniti; hinc cùm nomina categoriarum proferuntur, citra affirmationem, & negationem proferuntur, adeóque vna veritatè incomplexa gaudent, complexam, & formalem reſpuunt.

§. III. *Modus, quo res qualibet in categoria reponitur, & gradus.*

I. Observatio. Modus, quo res ſunt in prædicamentis, duplex, perfectus, & imperfectûs: perfectus iis tantùm rebus convenit, quæ rectam ſibi lineam cujuſque prædicamenti vindicant: imperfectus iis, quæ aut ad la-

tus apponuntur, aut aliquatenùs ad categoriam, ob affinitatem aliquam, revocantur; idcóque duplex, alter indirectus, alter reductitius; hinc res in categoriis poni dicuntur à Logicis tribus modis; 1. per ſe, & directè, 2. indirectè, 3. reductitiè, & per accidens.

II. Observatio. In quolibet prædicamento, duplex linea diſtinguenda, recta, in qua per aſſenſum, vel per deſcenſum proceditur; per aſſenſum quidem, cùm ab individuo ad ſpecies, à ſpeciebus ad genus ſupremum progreſſio fit: per deſcenſum verò cùm à genere ſupremo ad ſpecies, & à ſpeciebus ad individuum regreſſio fit: indirecta, & collateralis rectæ vtrinque apponitur, continétque differentias generis ſuperioris diviſivas, & ſpeciei conſtitutivas, aut certè repugnantes; & ſanè cùm categoria ſcalæ inſtar ſit, ſuos ideo habere gradus debet, per quos aſcendatur, ac deſcendatur; ſua item latera, per quos gradus illi nectantur vnà, & inter ſe cohæreant.

I. Assertio. Quidquid ponitur in linea recta cujuſque categoriæ, ſeu directè, debet eſſe 1. reale, 2. ens per ſe, ſeu vnius eſſentiæ, 3. ſimplex ſeu incomplexum, 4. vnivocum, & eſſentiale, 5. completum, ſeu totum, 6. finitum.

1. Reale eſſe debet, tum quia Ariſtoteles 5. Metaph. cap. 10. diſtribuit ens reale in decem prædicamenta: tum quia prædicamenta ex objectis ſcientiarum conſtituuntur: at ſcientia eſt de rebus. Defectu hujus conditionis negationes, vt non homo, privationes, vt cæcitas, & entia rationis formaliter ſumpta à linea recta categoriæ excluduntur.

Nec dicas categoriam eſſe ens rationis; nam

dum dicitur eſſe ſeries generum, & ſpecierum, ibi genus, & ſpecies probabiliùs ſumuntur primò intentionaliter, hoc eſt pro rebus ipſis. Deinde licèt haberet ſecundas intentiones pro objecto primario, non ideò eſſet ens rationis formaliter, ſed duntaxat fundamentaliter.

II. Ens per ſe, & vnius eſſentiæ, non ens per accidens, hoc eſt ex multis entibus completis conflatum, quæ ſub diverſis generibus conſtituuntur. Ratio eſt, quòd ens per accidens ex duobus entibus diverſarum categoriarum fiat, vt *homo doctus*, & ita ad eandem categoriam pertinere non poteſt, vel ex multis entibus completis ejuſdem categoriæ, quod proinde à categoriis removetur, quarum finis eſt diſtinguere res inter ſe, & ordinare; hinc compoſita ex arte non ponuntur per ſe in prædicamento directè, ſed reductitiè tantùm: v. g. materia entis per accidens reducitur ad ſubſtantiam, forma verò, ſeu figura ad qualitatem.

III. Simplex, & incomplexum, quia categoriæ tractatio inſtituta eſt ad res ſimplices ordinandas, & enunciandos conceptus incomplexos. 2. quia complexa poſſunt eſſe infinita, & ad multas categorias pertinere, vt homo currens ad ſubſtantiam, & actionem. Quare ipſa definitio non ponitur directè in prædicamento, licèt ſpecies ponatur, quia ſpecies vno conceptu, & nomine exprimitur, duobus autem definitio. Porrò eo ſenſu dixit Ariſtoteles definitiones ex prædicamentis repetendas eſſe, quòd in ipſis directè, aut indirectè genera, & differentias invenire ſit, ex quibus definitiones fiant.

IV. Vnivocum, & eſſentiale, quia ens categoricum debet eſſe perfectè vnum, ideòque Ariſto-

teles in antepradicamentis diſtinxit vnivoca ab æquivocis, & analogis; hinc termini æquivoci, analogi, & tranſcendentales, vt ens, vnum, verum, bonum, non ponuntur directè in prædicamento, nec ipſe Deus, cui nihil vnivocum cum creaturis; eſt enim ὑπερὸν, *ſuperens*; & nec ipſa paronyma ſtrictè loquendo, quia non ſunt in eadem categoria cum ſubjectis, quibus inhærent; licèt enim album multis ſubjectis eodem modo attribuatur, non per ſe tamen ponitur in categoria ſubſtantiæ, quia ei non attribuitur eſſentialiter.

v. Finitum per eſſentiam, & creatum; categoria enim continet diviſiones entis in ſuas partes: at infinitum non poteſt eſſe pars. Deinde ens categoricum totum quoddam eſt, vt patebit ex ſexta conditione: at infinitum non poteſt eſſe totum, nec pars totius; hinc Deus à categoria excluditur.

vi. Denique completum in ſuo genere, ſeu totum. Porrò duplex eſt ens completum; alterum, quod ita in ſe determinatum eſt, & abſolutum, vt ad nullius entis compoſitionem per ſe concurrere poſſit, cujuſmodi ſunt ſola individua: alterum, quod per ſe ad entis completi conſtitutionem ita concurrit, vt de illo prædicetur in quid, & per modum totius per ſe ſtantis, vel potentialis, vt genus; vel actualis, vt ſpecies. Quare ſit

II. Assertio. Sola genera, & ſpecies ponuntur directè in categoria, & quidem in concreto. Probatur: quia iis duntaxat vnis conveniunt conditiones allatæ. Dixi in concreto, quia abſtractum ſubſtantiæ, & abſtractum metaphyſicum ac-

cidentis incompletum eſt, vt *humanitas*. & *coloreitas*. Dixi abſtractum metaphyſicum accidentis; nam abſtracta phyſica accidentium directè ponuntur, quia ſunt entia completa, ſignificántque per modum totius. Denique concreta accidentia, vt eſſe doctum, expunguntur à lineâ rectâ, quia non ſunt entia per ſe, & ad diverſas categorias pertinent.

Objicies 1. Prædicamenta accidentium conſtituuntur per diverſos inhærendi modos: ſed modos illos non habent, niſi quatenus ſunt concreta: ergo accidentia non conſtituunt prædicamenta, niſi quatenus concreta.

Reſp. nego minorem, ſed habent illos inhærendi modos, vt ſunt eſſentialiter accidentia talia: ſic quantitas, vt dicit proprium modum inhærendi ſubſtantiæ aptitudinaliter, eſt accidens, & tale accidens: ergo ſicut accidentia eſſentialiter, & ſecundùm ſe ſpectata, ſunt quid abſtractum, ita quatenus abſtracta, ejuſmodi modos dicunt.

Objicies 2. Concreta ſola accidentium prædicantur de ſubſtantia; dicitur enim ſubſtantia eſt qualis, non qualitas: ergo ſola concreta accidentium ſunt in prædicamento.

Reſp. diſt. antecedens: Prædicantur de ſubſtantia denominativè, concedo: eſſentialiter, nego; at ſeries prædicamentalis accidentium non conſtituitur ex accidentibus denominativè, & accidentariò ſubſtantiæ attributis, ſed quatenus vnivocè, & eſſentialiter ſuis inferioribus tribuuntur; ſola autem abſtracta phyſica ita ſe habent, vt *albedo eſt color.*

III. Assertio. Differentiæ ponuntur indirectè in categoria. Probatur, quia poni indirectè,

eſt ad latus generum apponi, vt partem: differentiæ ad latus generum vt partes apponuntur: ergo indirectè; & verò differentia ſic generi à latere accidens, ſuo munere commodiùs defungitur, quia ipſi ad latus accedendo, dividit, reſtringítque ad ſpeciem, quam cum eo conſtituit, vt pars formalis eſſentiæ.

IV. Assertio. Reductitiè ponuntur, quæcumque habent cognationem, & ſimilitudinem aliquam cum iis, quæ directè, aut indirectè ponuntur, putà 1. entia incompleta, vt partes phyſicæ, & integrantes, abſtracta ſubſtantialia, quia carent ſextâ conditione, 2. proprietates, vt rationale, proprietates enim indicant, cujus categoriæ ſit res quælibet, ſicut inſignia, cujus centuriæ ſit miles, 3. privationes, negationes, & entia rationis, quia carent primâ, 4. entia per accidens, tum puræ informationis, vt album, tum puræ aggregationis, vt acervus lapidum, tum collectionis, & ordinis, vt mundus, quia carent ſecundâ, & tertiâ. Denique notiones ſecundæ, relationes rationis, entia intentionalia extra mentem, vt colores apparentes, aliáque id genus ad eas categorias reducuntur, cum quibus habent affinitatem aliquam: ſic materia, & forma ſubſtantialis ad categoriam ſubſtantiæ revocantur; rationale ad eandem ſubſtantiam; negationes, & privationes ad prædicamenta ſuorum habituum, ſeu formarum; definitio ad categoriam definiti; colores apparentes ad qualitatem, &c. Porrò cùm concretum ad plures categorias refertur, ad illam reduci potiùs debet, cui ratione formæ affine eſt, quia in categoriis formale potiùs attenditur, quàm materiale; hinc limes v. g. ad relationem

potiùs, quàm ad ſubſtantiam reducendum.

V. Assertio. Graduum cujuſque categoriæ triplex vſus. Primus indicare, quod ſit ſummum in categoria, quod medium, quod-ve infimum. Secundus, oſtendere genus, ex quo definitio contexatur. Tertius, docere, quid ſubjici in propoſitionibus, quid prædicari debeat, quæ denique prædicationis cohærentia. Primus, & ſecundus vſus ad primam operationem pertinent, tertius ad ſecundam, & tertiam. Duplex affectio illorum, nam quò quiſque gradus ſuperior, eò ſimplicior, & vniverſalior: quò autem inferior, eò magis compoſitus, & reſtrictior. Vt autem ideam categoriæ animo informes aliquam, hîc prædicamentum ſubſtantiæ, quam vocant Porphyrianam arborem, appingo, ad cujus ſpeciem ſimiles in aliis prædicamentis formare queas.

Articvlvs II.

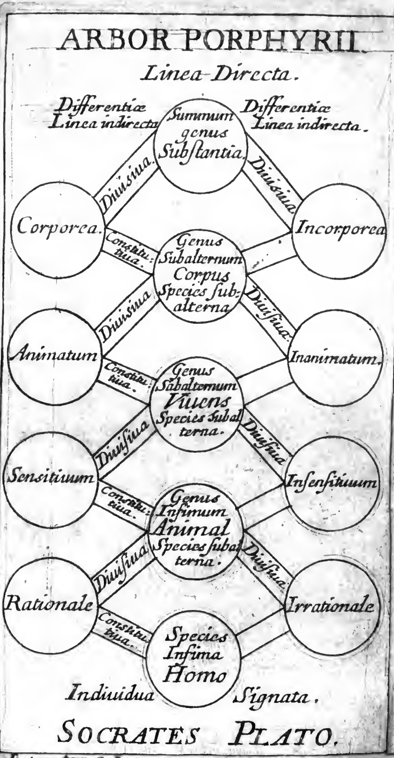
Numerus, & diſtinctio categoriarum.

DVo ſuperſunt examinanda circa categorias in communi. Primum, quot ſint. Secundum, quomodo diſtinguantur.

§. I. *Numerus categoriarum definitur.*

CErtvm eſt non eſſe vnam tantùm categoriam, quia ens non eſt vnivocum ad inferiora; nec duas tantùm, nempe ſubſtantiam, & accidens, quia accidens non eſt vnivocum ad novem genera accidentium; hinc

Vnica Assertio. Decem ſunt categoriæ.

P. 400. tom. I. Log.

Digitized by Google

Probat 1. Ariſtoteles, cap. 4. lib. categ. *Eorum*, inquit, *quæ ſine complexione dicuntur, vnumquodque, aut ſubſtantiam ſignificat, aut quantum, aut quale, aut ad aliquid, aut vbi, aut quando, aut ſitum, aut habere, aut agere, aut pati.*

Probat ratio: Tot ſunt categoriæ, quot poſſunt fieri quæſtiones ſimplices de ſubſtantia prima, & ſingulari ad ſenſum demonſtrata, v. g. de Petro: poſſunt fieri decem quæſtiones ſimplices de ſubſtantia prima, & ſingulari ad ſenſum demonſtrata: ergo ſunt decem categoriæ.

Major prob. ex Ariſtotele lib. 1. topic. cap. 9. vbi docet tolli confuſionem rerum, dum in certos ordines diſtribuuntur: meliùs autem tolli confuſionem illam, ſi ad decem capita ſimplicium quæſtionum omnia revocentur.

Prob. itaque minor: 1. de ſubſtantia ſingulari quæritur quid ſit: 2. quanta ſit: 3. qualis ſit: 4. ad quid ſit: 5. quid agat: 6. quid patiatur: 7. vbi ſit: 8. quando ſit: 9. quo ſitu ſit, ſeu quomodo diſpoſita ſit in loco: 10. quo habitu ſit, an togata, an galeata. Singulas categorias duobus verſiculis accipe.

Subſt. quant. relatio, qualitas, actio, paſſio,
Arbor, ſex, ſervos, ardore refrigerat vſtos
vbi, quando, ſitus, habitus,
Ruri, cras, ſtabo, nec tunicatus ero.

Objicies 1. Quæſtio, cur res ſit, & quomodo, non poteſt ad decem prædicamenta revocari: ergo ſunt plus, quàm decem categoriæ.

Reſp. cur, ad relationem referri; quomodo, autem pertinere ad omnes categorias. Quæri enim poteſt de qualibet categoria, quomodo ſit. Deinde hæc quæſtio non eſt ſimplex, & prima, ſed aliam ſupponit.

Objicies 2. Ariſtoteli tot modis dicitur vnum oppoſitum, quot aliud: ſubſtantia, & accidens ſunt oppoſita: ergo ſubſtantia novem modis dicitur vt accidens, vel accidens vno modo vt ſubſtantia.

Reſp. diſt. Ariſtotelem, ſi opponuntur ſtrictè, vt viſus, & cæcitas, concedo: ſi latè tantùm, vt ſubſtantia, & accidens, nego.

Objicies 3. Quæſtio an res ſit, non poteſt revocari ad vllam categoriarum; deinde quidni numerus categoriarum petatur ex numero complexarum quæſtionum? denique quorſum aſſignatur ſubſtantia ſingularis pro ſubjecto quæſtionum?

Ad 1. reſp. quæſtionem, an res ſit, non revocari ad aliquam è categoriis, quia decem quæſtiones allatæ, ſupponunt rem eſſe, ſiúntque de ſubſtantia ſingulari ad ſenſum demonſtratâ; at quod demonſtratur ad ſenſum, ſupponitur eſſe.

Ad 2. reſp. non poſſe, quia poſſunt fieri quæſtiones infinitæ complexæ de terminis complexis; at infiniti nullus ordo.

Ad 3. Ratio eſt, quia ſubſtantia ſingularis eſt prima ſubſtantia; at prima ſubſtantia eſt *πρῶτον ὑποκείμενον*, *primum ſubjectum* omnium, quæ ſunt in ipſa, & de ipſa dicuntur.

Objicies 4. Habere ſervum, quantitatem &c. non ſunt diſtincta prædicamenta: ergo nec habere veſtem.

Reſp. nego paritatem, quia habere ſervum ad relationem reducitur, ſicut habere quantitatem, ad quantitatem; peculiare enim quiddam dicunt: at habere veſtem non revocatur ad aliud, ſicut habere agrum, aut ſervum revocatur ad relationem.

§. II. *Quomodò diſtinguantur categoriæ.*

CERTVM eſt 1. non ſemper diſtingui realiter; nam actio, & paſſio non diſtinguuntur inter ſe realiter, nec relatio à fundamento.

Certum 2. nonnullas diſtingui realiter, tum inter ſe, tum à ſubjecto: ſic quantitas, & qualitas diſtinguuntur inter ſe realiter, & à ſubſtantia, cui inhærent. Quare ſit

VNICA ASSERTIO. Ad prædicamenta diverſa conſtituenda, requiritur ſaltem diſtinctio rationis ratiocinatæ, eáque ſufficit.

Prob. quia inter omnia prædicamenta intellectus, aliquod diſcrimen ponit, eorúmque naturam diverſis definitionibus explicat: ergo ſupponit aliquod fundamentum ex parte rerum illius diſtinctionis; imò, & aliquam diſtinctionem, ſaltem virtualem. Deinde prædicamenta ſunt 1. diverſa, & multa.

Quòd ſufficiat, ratio in promptu eſt, quia ad diverſitatem categoriarum, ſufficit diverſitas conceptuum objectivorum, & definitionum.

Hactenus de categoria in communi, jam de ſingulis in particulari. Ariſtoteles hanc partem ſic complexus eſt, vt primam ſubſtantiæ, ſecundam quantitati, tertiam relationi, quartam qualitati, quintam aliis prædicamentis tribuerit. Nos hunc ordinem paulum immutabimus, & hanc Logicæ partem quatuor diſputationibus complectemur. Prima erit de ſubſtantia. Secunda de accidentibus abſolutis, quæ ad relationem, vel vt fundamentum remotum, vel vt proximum requiruntur. Ter-

tia reliqua prædicamenta complectetur: rationem hujus partitionis ſuis locis afferemus.

DISPVTATIO TERTIA
De categoria ſubſtantiæ.

PRIMAM ſibi diſputationem inter categorias vindicat ſubſtantia categorica proprio jure, ac ſuo; eſt enim prior accidentibus, tum naturâ, tum dignitate; naturâ quidem, quia illius cauſa eſt efficiens, & materialis; dignitate, quia illorum finis.

ARTICVLVS I.
De natura, & partitione ſubſtantiæ.

TRIA hoc articulo de ſubſtantia quærenda ſunt. Primum, quid ſit ſubſtantia. Secundum, quotuplex ſit. Tertium, quæ illius proprietates.

§. I. *Quid ſit ſubſtantia.*

VNICA OBSERVATIO. SVBSTANTIÆ nomen variè accipitur. Primò pro eſſentia cujuſque rei, ſive accidens ſit, ſive ſubſtantia, quo ſenſu Ariſtoteles vſurpat in definitione vnivocorum. Secundò pro eo, quod non eſt accidens; & ſic dividitur in ſubſtantiam finitam, & infinitam. Tertiò pro ſubſtantia finita, ſive completa, vt homo, ſive incompleta, vt forma. Quartò denique pro ſola ſubſtantia completa categorica, de qua hîc

agitur. Et quoniam vel metaphyſicè ſpectari poteſt, vel logicè; hinc

I. Assertio. Subſtantia metaphyſicè ſumpta deſcribitur 1. id quod non eſt in alio, tanquam in ſubjecto inhæſionis, ſed hæc deſcriptio negativa eſt, ideóque aliquid prius, quod poſitivum ſit, ſupponitur, 2. id quod ſubſtat accidentibus, vnde ſubſtantiam dictam volunt à ſubſtando, quia accidentibus, vtpote caducis, & imbecillibus, per ſe ſtans, ſtabilitatem tribuit? Sed hæc definitio primâ nihilo perfectior eſt, quia prius eſt rem conſtitui in ordine ad ſe, quàm ad aliud, præſertim, ſi abſoluta ſit. Deinde, Deus eſt verè ſubſtantia, immo, & ſuperſubſtantia, licèt accidentibus non ſubjaceat. Quare

Definitur meliùs, ens per ſe ſubſiſtens, nam hæc definitio explicat id quod eſt, primum in ſubſtantia; perſeitas enim eſt ipſius conſtitutiva, & diſtinctiva, ſub ente analogo ab accidente, quod conſtituitur per inalietatem; hinc rectè deſcribitur ſubſtantia categorica, ens completum, & finitum, aptum per ſe ſubſiſtere.

Porrò per ſe ſubſiſtere, non hîc ſignificat habere propriam ſubſiſtentiam, ſed exiſtere independenter ab alio, vt ſubjecto inhæſionis; & ita ab accidentibus diſtinguitur, quæ ſubjecto ſemper alicui inhærent vel potentiâ, vel actu, quia eorum eſſe, nihil aliud eſt, quàm ineſſe vel potentiâ, vel actu.

Aptabis hanc definitionem ſubſtantiæ incompletæ, ſi dicas, ſubſtantia incompleta eſt, quæ licèt ſit in alio, non tamen eſt in alio, vt ſubjecto inhæſionis, ſed vt pars totius compoſiti; ſic enim diſtinguitur ab accidente, quod licèt in alio inſit:

non ineſt tamen vt pars, hoc eſt, non pertinet ad eſſentiam, aut integritatem ejus, cui ineſt, aut alicujus, quod eſt vnum per ſe.

II. Assertio. Subſtantia logicè definitur, id quod reſpondetur ad quæſtionem quid eſt, vocatúrque à Philoſophis quidditas, quanquam hoc ſenſu dicenda eſt potiùs eſſentia rei, quàm ſubſtantia.

§. II. *Partitio ſubſtantiæ in primam, & ſecundam.*

I. Dividunt Philoſophi ſubſtantiam in primam, & ſecundam, quia quæſtio quid eſt, vel fit de hoc aliquo; & quod reſpondetur, eſt prima ſubſtantia: vel fit de ſubſtantia in communi; & quod reſpondetur, eſt ſubſtantia ſecunda.

II. Prima definitur ab Ariſtotele, quæ nec eſt in ſubjecto, nempe inhæſionis, nec dicitur de ſubjecto, nempe denominationis, vt Socrates, qui de nullo dicitur, niſi de ſe ipſo, quia eſt ſubſtantia ſingularis. Non eſt in ſubjecto inhæſionis, in quo diſtinguitur ab accidente: nec dicitur de ſubjecto prædicationis, quia nullum habet inferius, de quo prædicetur, in quo à ſubſtantiis ſecundis differt; hinc

Dicitur maximè ſubſtantia, quia maximè ſubſtat, & ſubſiſtit; nam ſubſtare, eſt eſſe ſub alio, vt fulcrum; ſubſiſtere, eſt eſſe in ſe. At prima ſubſtantia eſt maximè ſub alio, quia per ſe, & immediatè ſubeſt accidentibus, vt fulcrum ipſorum, non per aliud, & mediatè; ſubeſt quoque ſecundis ſubſtantiis, vtpote ipſarum baſis; v. g. Alexander ſubeſt immediatè virtuti militari, &

homo per Alexandrum: idem Alexander ſubeſt quoque homini, & animali, quia ambo ſunt in eo. Denique eſt maximè in ſe, & per ſe, quia non eſt in alio, nec vt accidens in ſubjecto, nec vt pars in toto, nec vt ſuperius in inferiori; reliqua autem ſunt per illam, & in illa.

III. Secunda definitur, quæ non eſt in ſubjecto, & dicitur de ſubjecto, ideòque eſt vniverſalis; non eſt in ſubjecto inhæſionis, quia non eſt accidens, & dicitur de ſubjecto prædicationis, quia eſt ſubſtantia vniverſalis; hujuſmodi ſunt ſpecies, & genera: ſic homo dicitur de Socrate, & Platone.

IV. Prima ſubſtantia dicitur hypoſtaſis, perſona, ſuppoſitum, hoc aliquid. Hypoſtaſis, quia omnibus prædicatis ſubjicitur, eâque ſuſtinet: perſona, quia eſt incommunicabilis: ſuppoſitum quia ſupponitur omnibus prædicatis, éſtque principium actionum omnium, ſeu ſubjectum denominationis: vnde axioma fluxit, *actiones ſunt ſuppoſitorum*. Denique hoc aliquid, quia eſt id quod demonſtratur pronomine demonſtrativo, *hic, hæc, hoc.*

V. Hæc diviſio ſubſtantiæ in primam, & ſecundam, non eſt generis vnivoci in ſpecies, ſed tantùm analogi, quia ratio ſubſtantiæ inæqualiter vtrique convenit, nempe magis primæ, quàm ſecundæ. Deinde ſecundùm prius, & poſterius communicatur; nam per ſe primò ſubſiſtere, & ſubſtare accidentibus convenit primariò primis ſubſtantiis; ſecundis verò ſecundariò, & per attributionem ad primam. Sicut enim primæ ſubſtantiæ per ſe primò exiſtunt, & operantur ex Ariſtotele I, Metaph.in proœmio; ita per ſe primò

ſubſiſtunt, & ſuſtentant accidentia. Rurſus ſicut ſecundæ ſubſtantiæ non exiſtunt, niſi in primis, non enim exiſtunt per ſe ſeparatim: ita nonniſi per primas, & in primis accidentia ſuſtentant, & fulciunt. Nec refert, quòd riſibile, v.g. & reliquæ proprietates neceſſariò nectantur cum ſecunda ſubſtantia, ex qua fluunt, quia per ſe primò primæ ſubſtantiæ inhærent, & in eadem ſuſtentantur: ſic riſibilitas primò, & per ſe inhæret Petro, & primariò connectitur cum homine, quæ duo non pugnant.

VI. Denique, hæc diviſio eſt ſubjecti in accidentia, quia vniverſalitas, & ſingularitas, vtpote varii modi ſubſiſtendi, & concipiendi accidunt ſubſtantiæ, nam ſingularitas eſt modus ſubſiſtendi in ſe, & conceptus ſubſtantiæ, quatenus ad vnum determinatur; vniverſalitas verò modus ſubſiſtendi in alio, & conceptus ſubſtantiæ, quatenus à ſingularibus eſt præciſa: at ſubſtantia vniverſalis, & ſingularis, eſt vna, & eadem res diverſo modo ſubſiſtens, & concepta. Vt determinata concipitur ad vnum, & in ſe ſubſiſtens, dicitur ſingularis: Vt concipitur ſpoliata ſingularibus, dicitur vniverſalis.

§. III. *Proprietates ſubſtantiæ.*

I. SEX numerantur, quatuor communes vtrique ſubſtantiæ: duæ, quarum prima ſubſtantiæ primæ tantùm convenit, nempe non dici de ſubjecto, ſecunda ſoli ſubſtantiæ ſecundæ, nempe dici de ſubjecto.

II. Prima, communis vtrique, eſt non eſſe in ſubjecto, nempe per modum inhæſionis; nam

ſecunda

ſecunda ſubſtantia eſt in prima, vt in ſubjecto denominationis: ſic homo eſt in Petro. Subjectum porrò inhæſionis eſt, in quo aliquid eſt, tanquam accidens, non vt pars: ſubjectum denominationis, ſeu prædicationis, de quo res ſimpliciter prædicatur; hinc licèt forma ſit in materia, non eſt tamen accidens, quia eſt pars totius.

III. Secunda, ſubſtantia nihil habet contrarium (intellige ſtrictè loquendo) nam contraria ſtrictiſſima ſunt viciſſim in eodem ſubjecto, & ab eo ſe mutuò excludunt, vt calor, & frigus ab aquâ; ſubſtantiæ non ita ſe habent; non prima, quæ eſt primum ſubjectum, vt Petrus; non ſecunda, quæ non inhæret ſubjecto, licèt dicatur de ſubjecto; non incompleta, vt ſubſtantiales formæ, quæ non ſe expellunt ab eodem ſubjecto per ſe immediatè, ſed per ſuas qualitates, ſeu diſpoſitiones, quas mutuò retundunt, deſtruúntque: ſic ignis non corrumpit per ſe aquam, ſed per calorem, & ſiccitatem deſtruit frigus, & humiditatem, quibus deſtructis, forma aquæ perit, forma ignis producitur.

Objicies: Ignis, & aqua ſibi contraria ſunt: ignis, & aqua ſunt ſubſtantiæ: ergo ſubſtantiæ ſibi ſunt contrariæ.

Reſp. diſt. majorem: Ignis, & aqua ſibi contraria ſunt cauſaliter, & radicaliter, concedo; fundunt enim ex ſe contrarias qualitates, quæ formalem habent inter ſe oppoſitionem: formaliter, & ratione ſui, nego. Item differentiæ ſubſtantiæ non propriè contrariæ dicuntur, quia in eodem ſubjecto viciſſim eſſe non poſſunt, ſed potiùs ſunt incompoſſibiles.

IV. Tertia, ſubſtantia non recipit magis, &

minus, hoc eſt, nec intenditur, nec remittitur. Ratio eſt, quòd vna ſubſtantia non ſit magis, aut minùs ſubſtantia, quàm alia, nec vno tempore, quàm altero; ſic puer creſcens non fit magis homo, aut magis ſubſtantia, quàm erat in ipſo ortu: aut Petrus dicitur eſſe magis homo, quàm alius.

Adverte tamen ſubſtantiam poſſe dici magis ſubſtantiam, quàm alteram quatuor modis. Primò, ſecundùm excellentiam naturæ, cùm vna nobilior eſt ex natura ſua, quàm altera. Quo ſenſu Ariſtoteles vocavit intelligentias, maximè entia. Secundò, quia vna ſecundùm nos notior eſt, quàm altera; Et ſic Ariſtoteles 2. de anim. corpora ſubſtantias maximè vocat. Tertiò, ratione ſuſtentationis, quatenus vna pluribus ſubſtat, ſive accidentalibus, ſive eſſentialibus prædicatis, quo ſenſu idem Ariſtoteles primam ſubſtantiam vocat maximè ſubſtantiam, quia pluribus ſubſtat, aitque ſpeciem magis eſſe ſubſtantiam, quàm genus, quia pluribus gradibus ſubſternitur, quàm genus, ſed tunc ſubſtantia dicitur magis ſubſtantia ſecundùm affectionem tantùm accidentalem, nempe ſecundùm modum ſubſtandi, quo ſubſtantia individua magis ſubſtat, quàm ſpecies, & ſpecies, quàm genus: at non ſecundùm eſſentiam, & gradum determinatum; nam vna ſubſtantia determinata, non dicitur eſſe magis id quod eſt in certa ratione, quàm altera: v. g. ſi hæc ſubſtantia ſit homo, non erit magis, aut minùs homo, quàm alius, vel quàm ipſe priùs eſſet. Quartò denique ratione intenſionis, aut remiſſionis, quâ ſubjectum recipit plures, aut pauciores partes accidentis in eadem parte ſubjecti, vt lucidum plures aut

pauciores partes lucis in eadem aëris parte, quo ſenſu ſubſtantia non recipit magis aut minus. Nam homo habere nequit plures, aut pauciores humanitatis partes in eadem ſui parte.

v. Quarta, ſubſtantia eadem manens numero, poteſt ſuſcipere contraria: ſic aqua, cùm frigida ſit, licèt cum ſui mutatione fiat calida, manet tamen vna, & eadem numero aqua: hæc proprietas ſubſtantiæ categoricæ, convenit omni, & ſoli; omni, ſic vnus numero aër calidus fit, & frigidus: vnus homo fit albus, & niger, & ita de reliquis: ſoli, quia non tribuitur aliis prædicamentis; nec enim vnus numero color, eſt modò albus, modò niger. Hæc affectio, licèt vtrique ſubſtantiæ conveniat, tamen primæ præſertim tribuitur ab Ariſtotele, quæ vt per ſe primò exiſtit, ſic per ſe primò contraria ſuſcipit.

Dices 1. Quantitas recipit etiam accidentia contraria, 2. oratio ſuſcipit veritatem, & falſitatem ſucceſſivè: ergo recipere contraria, non eſt maximè proprium ſubſtantiæ.

Reſp. ad 1. diſt. ant. Quantitas recipit vt quo, concedo: vt quod, nego; ſubjectum autem vt quo, eſt id quod immediatè recipit quidem accidentia, ſed dependenter ab altero ſuſtentante. Subjectum vt quod, quod per ſe, & independenter ab alio, tanquam à ſubjecto accidentia recipit. primum convenit quantitati, quæ ſuſtentatur in ſubſtantiâ: ſecundum ſubſtantiæ categoricæ.

Ad 2. diſt. Oratio ſuſcipit veritatem, & falſitatem cum ſui mutatione intrinſeca, nego: extrinſeca, tranſeat. Oratio enim de falſa, fit vera, præſertim, ſi vocalis ſit, non per ſui mutationem, ſed per mutationem objecti.

VI. Quinta, eſt dici de inferioribus ſynonymῶs ſive eſſentialiter, hoc eſt quoad nomen, & definitionem; ſic homo tribuitur Petro, & ſecundùm nomen, & ſecundùm definitionem: at albedo tribuitur parieti, quoad nomen in concreto quidem, vt *paries eſt albus*; definitio autem albedinis parieti tribui non poteſt nomine ſubſtantivo in abſtracto; non enim dicitur, *paries eſt albedo*; hæc porrò proprietas ſoli ſubſtantiæ ſecundæ convenit.

VII. Sexta, quæ ſoli primæ tribuitur, eſt eſſe ſingulare hoc aliquid, Ariſtoteli τὸ δέ τι, id eſt tale, quod digito demonſtrari poſſit; hinc dixit Ariſtoteles primam ſubſtantiam ſignificare *hoc aliquid*, quia dicit naturam per ſe ſubſiſtentem, quæ veluti digito indicari poteſt. Porrò ſubſtantiæ ſecundæ dicuntur ſignificare *quale quid*, quia ſignificant naturam vniverſalem in alio, hoc eſt, in ſingularibus exiſtentem; qui modus exiſtendi cùm ſimilis ſit ei, quem habent formæ, & accidentia, & omnis forma rationem qualitatis imitetur, ideò ſecundæ ſubſtantiæ dicuntur ſignificare quale quid.

Huc adde affectiones quaſdam ſubſtantiæ ad accidens relatæ, ratione prioritatis. Prima ſit. Subſtantia prior ratione, quàm accidens, 7. Metap. cap. 1. id eſt, perfectiùs definitur, quàm accidens, quia ſubſtantia abſolutè definiri poteſt ſine accidentibus, accidentia autem propriè definiri non poſſunt ſine ordine ad ſubſtantiam. Secunda. Subſtantia prior cognitione, quàm accidens, hoc eſt ſecundùm ſe, quia ſubſtantia prior eſt naturâ, & entitate, quàm accidens: deinde ſubſtantia eſt principium, & cauſa ſuarum proprietatum, & acci-

dentium, à cujus proinde notitia cognitio perfecta accidentium pendet..

APPENDIX.

De accidente.

I. APPENDIX ſubſtantiæ cùm ſit accidens à qua totum pendet; hîc quid ſit, quotuplex, & quomodo à ſubſtantia pendeat, breviter diſcutio.

II. Accidens duplici definitione explicatur. Prima, accidens eſt entis ens, id eſt, ſubſtantiæ ens; nec enim eſt ens, niſi per ordinem ad ſubſtantiam, aut propter ſubſtantiam, cui inhæreat; vel tanquam virtus inſtrumentaria ad agendum, vel ad alium finem. Secunda, ὃ ἔν τινι, μὴ ὡς μέρος ὑπάρχον, ἀδύνατον χωρὶς εἶναι τοῦ ἐν ᾧ ἐστι. cap. 2. categor. accidens eſt id quod eſt in alio, non tanquam pars illius, & impoſſibile eſt eſſe ſine eo, in quo eſt.

Tres ſunt partes definitionis: prima, eſſe in alio, quæ tenet locum generis analogi: ſecundà, non eſſe partem illius in quo eſt, in quo diſtinguitur à ſubſtantia incompleta: tertia, eſſe inſeparabile à ſubjecto, ſaltem connaturaliter, & ſecundùm exigentiam. Vtraque locum habet differentiæ, vel potiùs diverſitatis.

III. Notat hîc Toletus vndecim modis poſſe aliquid eſſe in alio; nam 1. poteſt eſſe, vt pars in toto. 2. vt totum in partibus. 3. vt genus in ſpeciebus: ſic animal eſt in homine, & bruto. 4. vt ſpecies in genere, quia ſpecies eſt pars generis ſubjectiva. 5. vt forma in materia. 6. vt in fine ſuo:

ſic avarus eſt in divitiis, affectu nempe; vbi enim theſaurus tuus, ibi & cor tuum. 7. vt in movente, & efficiente: ſic cor hominis eſt in manu Dei. 8. vt in loco: ſic Petrus eſt in ſchola. 9. vt contentum in continente: ſic vinum eſt in dolio. 10. vt in tempore: ſic duramus jam nunc, ſumúſque in tempore. 11. vt accidens in ſubjecto.

IV. Accidens porrò, dum dicitur eſſe in ſubjecto, non eſt tanquam in ſubjecto denominationis, & prædicationis propriè, ſed inhæſionis; hinc forma ſubſtantialis, licèt ſit in materia, vt in ſubjecto, non tamen eſt accidens, quia ineſt, vt pars conſtitutiva totius ſubſtantialis.

V. Inhærentia duplex, altera actualis, quâ accidens actu inhæret ſubjecto, quod afficit: altera aptitudinalis, quâ accidens, licèt divinitus ſeparatum ſit, exigit tamen ſubjecto ſuo actu inhærere. Prima inhærentia non eſt de eſſentia accidentis, vt patet in venerabili Euchariſtiæ ſacramento, vbi quantitas ſervatur ſine ſubſtantia panis: at ſecunda, eſt de eſſentia accidentis, quia accidens non poteſt concipi ſine inhærentia aptitudinali. Quare vt legitima ſit definitio Ariſtotelis, vox, *impoſſibile*, idem ſonare debet ac repugnans, ſi de inhærentia actuali ſermo ſit, quia repugnat naturaliter accidenti, eſſe extra ſubjectum, quòd ſi ſtrictè ſumitur, intelligi debet de ipſa inhærentia aptitudinali, quæ ab accidente ſeparari nunquam poteſt: hactenus de natura accidentis, jam de diviſione.

Prima eſt in Phyſicum, & Metaphyſicum: Phyſicum eſt proprietas entis phyſici, ſeu quod eſt extra eſſentiam phyſicam ſubjecti, à cujus entitate diſtinguitur realiter, ideóque vocatur accidens en-

titativum, vt calor reſpectu ignis, aut quantitas reſpectu corporis: metaphyſicum eſt virtualitas quædam diſtinguibilis per mentem à ſubjecto, quæ nihil addit reale ad ſubjectum, nec ab eo realiter diſtinguitur, quà talis, vnde vulgò dicitur formalitas potiùs, quàm forma accidentalis, vt ſimilitudo reſpectu parietis, aut riſibile reſpectu rationalis.

Secunda in naturale, & ſupernaturale: naturale eſt, quod ex ordine communi naturæ, à cauſis naturalibus produci poteſt, & debet. Supernaturale duplex, aliud in modo, aliud in entitate. Supernaturale in modo, eſt quod ſecundùm entitatem exigit quidem produci à cauſa creata, at ſecundùm modum eſt ſupra vim illius: vt potentia viſiva reſtituta cæco. Supernaturale in entitate eſt, quod tam ſecundùm entitatem, quàm ſecundùm modum à Deo ſolo, vt cauſa ſupernaturali produci exigit, vt gratia ſanctificans.

Tertia diviſio accidentis phyſici eſt in quantitatem, & qualitatem. Illa ſequitur materiam, hæc formam: hactenus de diviſione, jam de dependentia.

VI. Accidens ex natura ſua pendet à ſubſtantia. 1. vt à ſubjecto, ſeu cauſa materiali, cui inhæreat, & extra quam non poſſit naturaliter exiſtere. 2. vt à cauſa veluti formali, quatenus nobilitas accidentis pendet à nobilitate ſubſtantiæ, cui inhæret; ſubſtantiæ enim nobiliori debetur nobilius accidens, ſicut regi debetur nobilior comitatus, quàm principi, principi, quàm viro nobili, denique viro nobili, quàm plebeio. 3. vt à cauſa finali; omne enim accidens eſt propter ſubſtantiam, vtpote virtus illius, ad eámque pertinet,

ſicut ad regem pertinent regia. 4. vt à cauſa efficiente, & radicali; accidentia enim vel ſunt phyſica, vel metaphyſica; phyſica producuntur à ſubſtantia, vt cauſa efficiente realiter à ſe diſtincta: metaphyſica, vt à cauſa virtuali, ſed virtualiter diſtincta; hinc

VII. Ex dictis hoc articulo tria inferuntur. Primum, ſubſtantia prior eſt accidente ratione, cognitione, & naturâ. Ratione, quia ſubſtantia perfectiùs definitur, quàm accidens, poteſt enim definiri ſine ordine ad accidentia, non viciſſim, quia accidentia ſunt entis entia. Cognitione, quia ſicut ſe habet res ad eſſe, ita ad cognoſci: at ſubſtantia prior eſt naturâ, & entitate, quàm accidens. Naturâ, quia ſubſtantia eſt principium, & cauſa accidentium, & cauſa eſt prior naturâ ſuo effectu.

Secundum, accidentis ad ſubjectum relati, affectiones ſunt, 1. comparatur ad ſubjectum vt actus ad potentiam, quia ei, vel inhæret, vel adhæret, ipſúmque afficit vt forma, 2. non migrat de ſubjecto in ſubjectum ſaltem naturaliter, ideóque non poteſt eſſe in diverſis ſubjectis, 3. accidens non accidit accidenti vt ſubjecto vltimato, & *quod*, quia ſolà ſubſtantia eſt ſubjectum vt *quod*, poteſt tamen accidere accidenti, vt ſubjecto *quo*, quia quantitas eſt ſubjectùm inhæſionis aliorum accidentium.

Tertium, accidentis ad ſubſtantiam relati, affectiones ſunt 1. accidens ſupponit rem, ſubſtantia facit, quia accidens ſupponit rem in eſſentia conſtitutam, ſubſtantia conſtituit in ſuo eſſe, 2. accidens eſt minùs ens, quàm ſubſtantia, à qua pendet in omni genere cauſæ, ideóque entitas accidentis non eſt entitas ſibi, ſed ſubſtantiæ,

3. accidens non poteſt eſſe ſine ſubſtantia naturaliter, quia ejus eſſe, eſt ἐνυπάρχειν, *ineſſe*, 4. per accidens ſubſtantia cognoſcitur quoad nos, & à poſteriori, 5. accidens commune primò ineſt ſubſtantiæ ſingulari, vt ſubjecto convenientiæ, & inhærentiæ: ſic albedo v. g. primò ineſt, & convenit Petro, & homini per Petrum; proprium autem ineſt quidem ſubſtantiæ primæ ratione exiſtentiæ, ſecundæ verò ratione convenientiæ: ſic proprium innaſcitur ſpeciei, vt riſibile rationali, 6. accidentia mutant conditionem ſubſtantiæ ſaltem accidentariò: hoc pronunciatum verum eſt, tum in accidentibus phyſicis, tum in moralibus.

Articvlvs II.

Quanam reponantur in prædicamento ſubſtantiæ.

QVÆSTIO inſtituitur hic de Deo, Angelis, & cælis: vt ſolvatur, ſit

§. I. *An Deus directè ponatur in prædicamento ſubſtantiæ:*

I. ASSERTIO. EX mente Ariſtotelis, Deus non ponitur in categoria ſubſtantiæ communi cum creaturis, nec directè, nec indirectè, nec reductitiè. Ita ſentiunt ejus interpretes, D. Bonavent. Durandus, &c. & è Græcis Simplicius, & Alexander.

Prob. prima pars: 1. Ex Ariſtotele, hoc cap. ſubſtantia categorica ſubſtat accidentibus. Et aliunde

12. Metaph. docet Philoſophus, cap. 7. Deum nullis accidentibus ſubſtare, quia eſt actus purus, nullámque potentiam habet ad formam recipiendam. 2. ſubſtantia categorica ſuſcipit contraria cum ſui mutatione ex eodem Ariſtotele; Deus non mutatur: ergo Deus ſubſtantiâ categoricâ non continetur. 3. ex principiis noſtris, quidquid ponitur directè in prædicamento ſubſtantiæ, convenit vnivocè cum aliis ſubſtantiis: nihil eſt vnivocum Deo, & creaturis, vt jam confectum: ergo Deus non ponitur directè in categoria ſubſtantiæ; Et verò differentia Dei in ratione ſubſtantiæ eſt infinita, & independens: ergo includit formaliter rationem ſubſtantiæ, vt divina eſt, quia includere debet omnem rationem ſubſtantiæ poſſibilem, quæ nihil imperfectionis habet; id autem non contingeret, ſi ratio ſubſtantiæ à Deo perfectè abſtraheret; ſubſtantia enim eſſet extra eſſentiam differentiarum, per quas contraheretur: ergo eſſet extra eſſentiam entis increati, & infiniti, quo tanquam differentiâ contraheretur ad Deum: ergo eſſet aliqua perfectio in ratione ſubſiſtentis, quam Deus non involveret.

Confirmatur: Quidquid directè ponitur in categoria, vel eſt genus, vel ſpecies, vel individuum: Deus nec ponitur, vt genus, quia non dantur multi Dii, qui ſpecie differant: nec vt ſpecies, quia vbi eſt ſpecies, ibi eſt compoſitio ex genere, & differentia, ex potentia, & actu, perfectibili, & perfectivo; genus enim eſt gradus potentialis, & perfectibilis, differentia gradus actuans, ac perficiens: at nulla reperitur in Deo compoſitio ex potentia, & actu, perfectibili, & perfectivo, quia Deus eſt actus puriſſimus juxtà ac ſimpliciſſimus.

Nec dicas compoſitionem ex genere, & differentia ſe tenere ex parte intellectus, non ex parte rei, 1. quia ita Deus debet concipi per mentem tanquam actus puriſſimus, vt nihil compoſitionis, in ipſa cogitatione admittar. 2. compoſitio ex genere, & differentia, quæ per intellectum conſummatur, fit cum fundamento in re, & quidem duplici; altero ex parte connotatorum, altero ex parte ſubſtantiæ ipſius fundi divitis, & opulenti. Certè, vt diximus, prima radix generis eſt materia phyſica, aut quaſi materia phyſica, ſicut forma phyſica eſt prima radix formæ metaphyſicæ, ſaltem in corporibus. Deinde fundamentum diſtinguendi in creaturis gradus diverſos, petitur à diverſis perfectionibus, & operationibus, quæ à ſuperioribus gradibus dimanant: at in Dei ſubſtantia, non dantur ejuſmodi perfectiones, quæ à ſuperioribus gradibus dimanent, nec perſeitas ab infinitate abſtrahit, quia ſubſtantia Dei involvit implicitè infinitudinem.

Nec dicas independentiam, quæ eſt differentia Dei conſtitutiva, præcisè, & formaliter ſumptam, removere tantùm à Deo dependentiam, vt à cauſa efficiente, non autem vt à ſubjecto, & comparte.

Nam contrà, independentia Dei conſtitutiva, Deo confert neceſſitatem exiſtendi: ergo non minùs negat dependentiam à ſubjecto, & comparte, quàm à cauſa efficiente, quia id quod neceſſariò exiſtit, independens eſt ab omni alio, non tantùm vt ab efficiente, ſed etiam vt à ſubjecto, & comparte.

Denique, non ponitur, vt individuum ſubſtantiæ categoricæ, quia non convenit vnivocè cum

S vj

aliis individuis ſub ſubſtantia ; nam totum non convenit vnivocè cum parte , nec cauſa cum effectu perfectionem cauſæ non adæquante , quia inæqualiter rationem communem participant: at Deus eſt totalitas ſubſtantiæ, & cauſa ; reliqua individua participationes ſubſtantiæ , & effectus imparis vtique cum cauſa principe perfectionis.

Pr. ſecunda pars : Quidquid reducitur ad categoriam , aut ponitur indirectè ; & ſic eſt pars eius, quod directè ponitur , cujuſmodi eſt differentia reſpectu ſpeciei : vel vt quid conſequens , & affine: Deus nullo ex his modo ad categoriam pertinet, quin potiùs eſt ſuperioris ordinis , tranſcenditque entia finita, quæ ad ipſum, vt principem cauſam revocantur : hinc S S. Patres docent Deum poni in prædicamentis creaturarum , non tanquam ſubjectum affirmationis, de quo gradus diſpoſiti in categoria affirmentur , ſed tanquam ſubjectum negationis, id eſt, de quo negentur. Accedit Divus Thomas, qui ait Deum eſſe in prædicamento, vt cauſa eſt in effectibus , ideóque non referri ad prædicamenta, ſed hæc potiùs ad ipſum. Alii aiunt poni participativè , vtpote qui à cæteris omnibus ſubſtantiis participetur. Conſule D. Auguſtinum , lib. 3. de Trinit.

II. Assertio. Chriſtus , quatenus homo eſt , ponitur directè in prædicamento , non autem quatenus eſt Deus, ſeu ratione ſuppoſiti divini.

Prob. prima pars : Chriſtus in ratione naturæ humanæ, convenit vnivocè cum aliis hominibus; participat enim eandem naturam , & per omnia nobis aſſimilatur, excepto peccato.

Confirmatur ex D. Thoma 3. parte, quæſt. 2. art. 3. docente res non reponi in categoria, ratione ſuppoſiti, & perſonalitatis, ſed ratione naturæ, quæ ſecundùm ſe non dicit formaliter ſuppoſitum, ſed tantùm connaturaliter exigit ſubſiſtentiam propriam. Denique humanitati Chriſti convenit character genuinus ſubſtantiæ categoricæ, nempe ſuſcipere contraria.

Prob. ſecunda pars: Chriſtus, vt Deus, eſt ſupra omnem categoriam, vt mox probatum eſt. Deinde, vt eſt perſona divina, non ponitur in categoria, tum quia perſona divina eſt, tum quia res non ponuntur in categoria ratione perſonæ, ſed naturæ. Certè multùm diſcrepant hæ propoſitiones geminæ, Chriſtus eſt homo, Deus eſt homo; nam prima eſt eſſentialis, ſecunda accidentalis, & propter communicationem idiomatum tantùm, vera. Quare homo de Chriſto, vt Deus eſt, non prædicatur in quid: ergo nec gradus ſuperiores.

§. II. *Diluuntur objecta.*

OBIICIES 1. contra primam aſſertionem: Ariſtoteles 1. Ethic. cap. 6. vt doceat in omnibus categoriis ens inveniri, affert exemplum de Deo, & mente in categoria ſubſtantiæ.

Reſp. Ariſtotelem eo loco ſumere ſubſtantiam pro qualibet re, quæ non eſt accidens, & loqui de genere analogo; ſæpè enim vocat genus id quod eſt analogum, ſicut ens aliquando genus appellat, per regulam extremorum, quæ docet medium comparatum cum vno extremorum, induere rationem alterius extremi. Item dum D. Auguſt. 1. de Trinitate, cap. 8. docet ſubſtantiam,

actionem, & relationem propriè dici de Deo, ſenſus eſt, non dici metaphoricè de Deo, quomodo dicitur locus, aut ſitus, ſed per quandam analogiam. Denique, dum D. Damaſcenus docet Deum continere ſubſtantiam, quæ eſt genus, ibi ſumit genus latè pro eo quod eſt analogum; nam ex eodem cap. 4. dialog. Θεὸς οὐσία ἐςὶν ὑπερούσιος. *Deus non tam eſt ſubſtantia, quàm ſuperſubſtantia.*

Objicies 2. Subſtantia divina habet eandem definitionem, & eaſdem proprietates cum prædicamentali: ergo conveniunt vnivocè.

Reſp. nego antecedens: Nam categorica definitur, ens creatum per ſe ſubſiſtens, & contrariorum ſuſceptiva eſt, quæ duo ſubſtantiæ increatæ non conveniunt.

Inſtabis 1. Ex Ariſtotele, ſubſtantia prima eſt, quæ nec eſt in ſubjecto, nec dicitur de ſubjecto: at talis eſt ſubſtantia divina: ergo continetur ſub categorica ſubſtantia, quæ in primam, & ſecundam dividitur.

Reſp. hanc definitionem eſſe imperfectam, & negativam; licèt enim categorica ſubſtantia nec ſit in ſubjecto, nec dicatur de ſubjecto, tamen adhuc eſt contrariorum ſuſceptiva, mutabilis, & ſecundis ſubſtantiis ſubjicibilis, vnde dicitur ſubſtare accidentibus, & ſecundis ſubſtantiis; hinc Deus non eſt propriè ſubſtantia prima, vt hîc ſumitur, quia non ſubſtat accidentibus, nec ſuſcipit contraria; non ſecunda, quia Deus non eſt quid vniverſale.

Objicies 3. Deus eſt juſtus, & homo juſtus, 2. Deus, & homo dicuntur ſimiles: ergo poteſt abſtrahi conceptus aliquis à Deo, & creaturis perfectè vnus.

Reſp. nego conſequentiam : Deus enim eſt juſtus per eſſentiam, & ſubſtantialiter, homo adjectivè, & contingenter. Deinde licèt creaturæ dicantur Deo ſimiles, non ideò tamen Deus eſt dicendus ſimilis creaturis, quia in cauſa, & cauſato, inquit D. Dionyſius, non recipimus reciprocationem ſimilitudinis, Filius Patri ſimilis dicitur, non viciſſim Pater Filio ſimilis.

Inſtabis : Saltem in Deo attributa à ſe invicem præſcindunt ; nam ſubſtantia divina ſicut juſtitia videntur perfici per infinitudinem : ergo in Deo poteſt dari genus, & differentia.

Reſp. 1. Licèt daretur genus, & differentia inter attributa divina, & naturam divinam ; non ideò dari genus reſpectu Dei, & creaturarum, quare viderint de antecedente Theologi, 2. nego antecedens, quia attributa non præſcindunt niſi vt actus inadæquati, non verò vt quid perfectivum, & perfectibile : ſed ne his te implices.

Inſtabis 2. Si daretur quantitas infinita, conveniret vnivocè cum quantitate finita : ergo infinitas non tollit vnivocationem entis.

Reſp. diſt. conſequens : Infinitas in aliquo genere, & accidentalis ſuo ſubjecto, non tollit vnivocationem, tranſeat ; infinitas in omni genere entis, & ſubjecto ſuo eſſentialis, nego : at linea infinita, eſſet tantùm infinita accidentariò, & in genere extenſionis : Deus autem eſt eſſentialiter infinitus, & quidem in genere ſubſtantiæ.

Inſtabis 3. Ex Ariſtotele menſura eſt ejuſdem generis cum menſurato, Deus eſt menſura creaturæ : ergo &c.

Reſp. diſt. majorem : Homogenea, concedo : heterogenea, ſeu diverſæ rationis, nego : at —

Deus eſt menſura heterogenea, ſuperans infinitè creaturas, quæ menſurantur.

Inſtabis 4. Ariſtoteles ſæpè dixit Deum eſſe animal, & ſuas habere differentias.

Reſp. vel falli interpretes, qui ambiguitate vocis, ζῶον, decepti, verterunt *animal*, cùm *vivens* vertere debuiſſent, vel certè loquitur Philoſophus ad mentem vulgi, qui Deum ſubtiliori corpore induit, vel per Deum, heroem intelligit, ob virtutem communi ſorte majorem in cælum evectum.

Objicies 4. in ſecundam aſſertionem: Quidquid ponitur in prædicamento, eſt completum: humanitas Chriſti ſecundùm ſe ſumpta, non eſt completa, quia non habet ſubſiſtentiam; ergo non ponitur in prædicamento.

Reſp. diſt. majorem: Quidquid ponitur in prædicamento, eſt completum in ratione naturæ, & eſſentiæ, concedo: in ratione ſuppoſiti, nego: at humanitas, Chriſti, completa eſt in ratione naturæ, & eſſentiæ, licèt ſecundùm ſe non ſit completa in ratione ſuppoſiti: porrò res non ponitur in prædicamento ex D. Thom. 1. parte, quæſt. ſecunda, ratione ſuppoſiti, ſed naturæ.

Inſtabis 1. Humanitas eſt abſtractum ſubſtantiale; abſtractum non ponitur directè in prædicamento: ergo nec humanitas.

Reſp. 1. Dum dicitur humanitas poni in prædicamento, ſenſus eſt, naturam humanam Chriſti poni in prædicamento, vel potiùs Chriſtum poni in prædicamento, ratione naturæ humanæ. Quare reſpondeo 2. diſt. maj. humanitas ſeorſim ſumpta eſt abſtractum ſubſtantiale, tranſeat major: ſimul ſumpta cum ſua hypoſtaſi, nego: po-

nitur enim in categoria Verbum humanitati junctum; ita tamen vt humanitas ſit id, ratione cujus Verbum eſt in categoria. At homo ſingularis ponitur vt *quod*, ſicut dum Chriſtus mortuus eſt, Verbum erat id quod moriebatur, humanitas, id quo moriebatur.

Inſtabis 2. Chriſtus, vt hic homo, ponitur in prædicamento: Chriſtus, vt hic homo, includit divinam perſonam, nempe Verbi hypoſtaſim: ergo vt includens divinam perſonam, ponitur in prædicamento.

Reſp. diſt. majorem: Chriſtus, vt hic homo, ponitur in prædicamento, ratione humanitatis, concedo: ratione perſonalitatis, nego: porrò Chriſtus, vt hic homo, dicit perſonam divinam accidentariò, non eſſentialiter; & aliunde vt homo ponitur in categoria, ratione eorum, quæ conveniunt ei eſſentialiter, non accidentariò; at perſonalitas accidit naturæ humanæ. Deinde, poteſt negari conſequentia, quia ſunt quatuor termini, particula enim *vt*, reduplicat terminum in conſequente, qui in præmiſſis ſpecificativè tantùm accipiebatur, aut certè ſi ſumitur reduplicativè, tunc neganda major.

Inſtabis 3. Subſtantia categorica ſingularis eſt individuum; natura humana Chriſti non eſt individuum, quia non habet propriam ſubſiſtentiam: ergo non eſt ſubſtantia categorica.

Reſp. diſt. majorem: Subſtantia categorica ſingularis eſt individuum, habens propriam ſubſiſtentiam aptitudine ſemper, concedo: actu ſemper, nego: at natura humana Chriſti eſt individuum, ſaltem aptitudine habens propriam ſubſiſtentiam, licèt actu non habeat.

§. III. *An Angeli, & cæli ponantur directè in prædicamento.*

VNICA ASSERTIO. ANGELI, & cæli ponuntur directè in categoria.

Prob. 1. Ex Ariſtotele, qui 5. Metaph. dæmonia inter membra ſubſtantiam dividentia numerat; ſubſtantiam, inquam, quæ eſt corruptioni obnoxia, adeóque categorica. Item cælos 8. Metaph. c. 1. categoriæ accenſet.

2. Angeli, & cæli habent omnes conditiones, vt directè in categoria ponantur; ſunt enim ſubſtantiæ completæ, finitæ, per ſe ſubſiſtentes; denique contrariorum ſuſceptivæ; Angeli quidem ſcientiæ, erroris, amoris, & odii; cæli autem lucis, & tenebrarum, raritatis, & denſitatis, motus surſum, & deorſum: ergo ſunt ſubſtantiæ categoricæ.

3. Angeli, & cæli rationem ſubſtantiæ vnivocè participant; nam differentiæ eorum non includunt formaliter ſubſtantiam, quia incorruptibile non includit formaliter ens per ſe, ſed id tantùm, quod ſemel productum, non poteſt naturaliter non exiſtere; id autem non dicit per ſe ſubſiſtere, cùm dentur accidentia etiam incorruptibilia: ergo Angeli, & cæli ponuntur directè in prædicamento.

Objicies 1. Ex Ariſtotele in Metaph. Corruptibile, & incorruptibile differunt genere. 2. Angeli ex eodem ſunt actus puri: ergo nihil eſt commune vnivocè cælis, & Angelis cum ſubſtantiis categoricis.

Ad primum, diſt. Corruptibile, & incorru-

ptibile differunt genere ſupremo, nego: ſubalterno, tranſeat: habent enim prædicata aliqua communia vnivocè, nempe ſubſtantiam, quod ſufficit.

Ad ſecundum, diſting. Angeli ſunt actus puri, phyſicè, concedo: metaphyſicè, nego; Secùs enim tam eſſent actus puri, quàm ipſe Deus. Actus porrò phyſicè purus eſt, qui nihil habet materiæ phyſicæ, & compoſitionis phyſicæ; Angeli autem nec habent materiam phyſicam, nec compoſitionem in ſe phyſicam ex materia, & forma patiuntur. Actus purus metaphyſicus eſt, in quo nihil potentiæ perfectibilis per mentem concipi poteſt cum fundamento in re, qui proinde vni Deo convenit. Porrò Angeli ſunt actus puri phyſicè, quia non conſtant ex materia, & forma; at non ſunt actus puri metaphyſicè, quia conſtant ex eſſentia, & exiſtentia, ex genere, & differentia ſaltem virtualiter diſtinctis.

Inſtabis 1. Vbi non eſt materia, ibi non eſt genus, quia genus petitur à materia, ſaltem remotè: in Angelis non eſt materia: ergo nec genus.

Reſp. diſt. majorem: Vbi non eſt materia phyſica, aut metaphyſica, & logica, non eſt genus, concedo: vbi non eſt materia phyſica, & eſt metaphyſica, & logica, nego: at licèt in Angelis non ſit materia phyſica, tamen eſt materia metaphyſica, & logica; datur enim in illis eſſentia, quæ eſt pars quaſi materialis relativè ad exiſtentiam, quæ proinde materiæ primæ aliquatenus reſpondet: Deinde per ſe ſubſiſtere, eſt quaſi materia, & genus relativè ad differentiam angeli, quia eſt pars communior.

Objicies 2. Cauſis æquivocis nihil eſt commune;

cæli ſunt cauſæ æquivocæ, producunt enim effe-ctus diverſæ rationis : ergo nihil eſt illis commu-ne, cum aliis ſubſtantiis.

Reſp. diſt. majorem : Cauſis æquivocis ſecun-dùm omnes gradus, & ſimpliciter, nihil eſt commune, concedo : ſecundùm aliquos tantùm gradus, ſeu ſecundùm quid, nego : at cæli ſunt cauſæ æquivocæ tantùm ſecundùm quid, & non ſimpliciter.

Objicies 3. Ex Ariſtotele, in cælis nulla eſt poten-tia, nec genus, ait enim 9. Metaphyſ. in æternis idem eſſe, poſſe, & eſſe.

Reſp. 1. cælos conſtare materia, & forma phyſi-cis, vt ſuo loco probabo. Ad Ariſtotelis pronun-ciatum, ſenſus eſt, quæ æterna ſunt, in iis idem eſt eſſe, & poſſe, quia ſi aliquod temporis pun-ctum præceſſiſſet, in quo actu non extitiſſent, ſed tantùm potuiſſent exiſtere, haud dubiè à ve-ra ratione æternitatis defeciſſent, quia nihil prius æterno eſſe poteſt.

Objicies 4. Subſtantiæ corporeæ, & incorpo-reæ, nihil eſt vnivocum : ergo non reponuntur in eadem categoria. Prob. antecedens : gradus ille ſubſtantiæ, qui diceretur communis corporeæ, & incorporeæ ſubſtantiæ, vel eſſet ſpiritualis, vel non eſſet. Si primum, ergo dum communicatur ſub-ſtantiæ corporeæ, aliquid eſt in ſubſtantia corpo-rea ſpirituale. Si ſecundum, ergo aliquod non ſpirituale ineſt ſubſtantiæ incorporeæ, quod ab-ſurdum,

Reſp. 1. gradum ſubſtantiæ ſecundùm ſe, nec ſpiritualem, nec corporeum eſſe formaliter. Quam-vis enim in Angelo ſit formaliter ſpiritualis, & in lapide corporeus, quia in illo jungitur cum ſpi-

ritalitate, in iſto cum corporeitate; tamen perinde abſtrahit à corporeo, & incorporeo, atque animal à rationali, & irrationali, color ab albedine, & nigredine. Quare nego primum antecedens, & ejus probationem.

Inſtabis 1. Omnis ſubſtantia vel eſt corporea, vel incorporea.

Reſp. diſtinguo realiter, concedo: formaliter, nego: differentiæ enim ex 4. Topic. aliquatenus participant genus: ergo vel formaliter, vel realiter; non formaliter, vt jam probatum eſt: ergo realiter.

Inſtabis 2. Corporeum, & incorporeum includunt in ſuo conceptu ipſam rationem ſubſtantiæ: ergo ſubſtantia non poteſt abſtrahi à corporea, & incorporea, niſi analogicè. Prob. antecedens: corporeum, & incorporeum concipiuntur, vel vt ſubſtantia, vel vt accidens: non vt accidens, quia ſpiritus, & corpus differrent, tantùm accidentariò: ergo debent concipi, vt ſubſtantia.

Reſp. corporeum, & incorporeum, nec eſſe ſubſtantiam, nec accidens formaliter, licèt realiter ſint vel ſubſtantia, vel accidens, ſed eſſe modos ſubſtantiæ, & accidentis.

Inſtabis 3. Quidquid eſt à parte rei, vel eſt ſubſtantia, vel accidens: ergo corporeum, & incorporeum, ſunt vel ſubſtantia, vel accidens.

Reſp. diſt. antecedens: Eſt ſubſtantia, vel accidens, realiter, concedo: formaliter, nego.

Reſp. 2. nego antecedens: ſed eſt modus. Certè differentiæ ſubſtantiæ completæ, non involvunt conceptum illius, ſed ad ſummum dici poſſunt ſubſtantiæ incompletæ, ſeu modi ſubſtantiæ incompletæ.

Inſtabis 4. Non poteſt explicari, in quo differat ſubſtantia completa ab incompleta, quia vtraque eſt pars ſubſtantiæ.

Reſp. nego: definitur enim ſubſtantia completa, id quod per ſe ſubſiſtit, & eſt genus; incompleta verò, ratio, per quam fit corpus, aut ſpiritus, ſeu quæ alteri adjacet tanquam comparti communiori, nempe generi: ſic corporeitas concipitur eſſe in ſubſtantia, tanquam pars formalis, complens ſpeciem, nempe corpus. Itaque ſubſtantia incompleta non dicit conceptum per ſe ſtantis, ſed conceptum adjacentis, ſeu modificantis genus ſubſtantiæ.

Inſtabis 5. Ex Ariſtotele, 1. Phyſic. tex. 52. & 7. Metaph. cap. 15. tex. 47. non fiunt ſubſtantiæ ex non ſubſtantiis, ſed ex ſubſtantiis: atqui ſubſtantiæ fiunt ex differentiis: ergo differentiæ ſunt ſubſtantiæ.

Reſp. diſt. majorem: Subſtantiæ non fiunt ex non ſubſtantiis, id eſt, ex eo quod eſt accidens, concedo: id eſt ex eo quod non eſt ſubſtantia incompleta, ſeu modus ſubſtantiæ, nego; itaque non ſubſtantia ſumitur hìc ab Ariſtotele, pro eo quod eſt accidens, non pro eo quod non eſt ſubſtantia incompleta, ſenſúſque pronuntiati eſt, ſubſtantiam non fieri, aut ex nihilo, aut ex accidente, ſed ex ſubſtantiis incompletis. Quare rurſus diſtinguo: Ex non ſubſtantiis completis non fit ſubſtantia, concedo: quia ex entibus completis nihil per ſe fit: ex non ſubſtantiis incompletis, nego: nam ſubſtantiam completam ex ſubſtantiis incompletis fieri nihil vetat.

Inſtabis 6. Ens immediatè dividitur in ſubſtantiam, & accidens: ergo differentia ſubſtantiæ

eſt vel accidens, vel ſubſtantia; ſecùs diviſio foret inadæquata.

Reſp. diſt. Ens dividitur in ſubſtantiam, prout complectitur completam, & incompletam, & accidens, concedo: in ſubſtantiam completam tantùm, nego.

Cave tamen, ne rationem ſubſtantiæ vnivocam putes ad completam, & incompletam; nihil enim eſt vnivocum enti completo, & incompleto; hinc ſubſtantiæ, vt ſic reſpectu completæ, & incompletæ, non poteſt dari exacta definitio; deſcribi tamen poteſt, ens, quod non eſt in alio, de cujus eſſentia non ſit: ſic enim diſtinguitur ab accidente phyſico, quod eſt in alio, de cujus eſſentia non ſit; & à metaphyſico, & logico, quod licèt non diſtinguatur realiter à ſubjecto, tamen non eſt de ipſius eſſentia; ſubſtantia verò eſt ſemper de eſſentia ejus, in quo eſt.

DISPVTATIO TERTIA.

De prædicamentis quantitatis, qualitatis, actionis, & paſſionis.

INTER novem accidentia, quinque ſunt, quorum cognitio magis neceſſaria ad directionem operationum mentis: quatuor, quorum cognitio minùs requiritur. Primi generis ſunt, *quantitas, qualitas, actio, paſſio, & relatio*, quia nec quantitas propoſitionis, quæ eſt vniverſalitas, aut particularitas: nec qualitas, quæ eſt affirmatio,

Digitized by Google

aut negatio, veritas, aut falſitas: nec ipſa productio, & receptio operationum mentis, quæ ſunt actus immanentes: nec denique mutua habitudo terminorum, aut propoſitionum, ſine qualicumque ejuſmodi accidentium notitia probè intelligi poſſunt. Secundi verò generis, *vbi, ſitus, quando, habere.* Rurſus ex iis accidentibus, quorum cognitio plus momenti ad directionem operationum mentis affert, quatuor abſoluta, vnum relativum; ex abſolutis, alia fundamenta remota relationis, vt quantitas, & qualitas: alia fundamenta proxima, ſeu rationes fundandi, vt actio, & paſſio. Poſtulat itaque ratio methodi, vt priùs de quantitate, & qualitate; tum de actione, & paſſione, quàm de relatione agamus, quia fundamentum remotum proximo, & abſolutum relativo prius eſt.

ARTICVLVS I.

De prædicamento quantitatis.

QVANTITAS ſequitur materiam, vt nativa illius affectio; qualitas formam, vt virtus: materia prior eſt formâ: igitur & quantitas qualitate. Deinde quantitas eſt ſubjectum proximum aliorum accidentium: Quare priùs de ea agendum, quàm de qualitate, & quidem breviter, quantum ſatis eſt ad inſtitutum logicum, quærendúmque 1. quid ſit. 2. quæ ſpecies illius. 3. quæ affectiones;

§. I. *Quid ſit quantitas.*

I. QVANTITAS generatim duplex, altera virtutis, & impropria: altera molis, & propria.

II. Quantitas virtutis eſt, quâ res dicuntur magnæ, vel parvæ in perfectione eſſentiali, aut accidentali: ſic Deus dicitur maximus, ſeu infinitæ magnitudinis ob infinitas perfectiones, quas in ſe continet: ſic calor, vt ſex, dicitur major calore, vt duo, ideoque hæc quantitas rebus ſpiritalibus etiam convenit.

III. Quantitas molis, eſt accidens, per quod corpus habet partes extra partes, in ordine ad locum proximè replendum, ſeu à quo habet corpus, vt poſſit proximè loco coextendi. Hæc definitio in Phyſica fuſiùs explicabitur. Ab aliis deſcribitur, accidens abſolutum, aptum fundare remotè relationem æqualitatis, aut inæqualitatis, & ſubſtantiæ ratione materiæ conveniens. Generatim ſumpta extenſionem ſignificat; quærenti enim, quanta res ſit, examinatâ illius extenſione, rectè reſpondemus eſſe pedalem, vel bipedalem.

IV. Extenſio eſt partium extra ſe poſitio, ideóque omne quantum debet conſtare partibus, quarum aliæ extra alias ponantur; ſed quia partes illius ita ſe reſpicere poſſunt, vt termino communi copulentur, vel nullo; hinc

V. Diviſio quantitatis, eſt in continuam, & diſcretam. Continua aliquando prior diſcretâ, quia diſcreta naſcitur ex diviſione continuæ; diſcreta tamen per ſe prior continuâ, quia eſt menſura continuæ, metimur enim tempus numero

horarum, corpus numero pedum, quid quòd diſcreta convenit, etiam ſpiritibus per quandam analogiam, continua vnis corporibus? ſed vt de vtraque fuſiûs agamus, ſit

§. II. *De quantitate continua, ejúſque ſpeciebus.*

I. QVANTITAS continua eſt, cujus partes communi termino copulantur: ſic partes lineæ puncto copulantur, ſi non reali, ſaltem virtuali, partes ſuperficiei lineâ, partes corporis ſuperficie, in tempore præteritum, & futurum præſenti connectuntur. Hæc definitio quantitatem continuam diſtinguit à diſcreta, cujus partes nullo communi termino copulantur.

II. Quantitas continua, alia permanens, alia ſucceſſiva; illa eſt extenſio rei permanentis in ordine ad locum, & magnitudo dicitur: hæc extenſio rei ſucceſſivæ in ordine ad tempus, quæ permanentem ſupponit.

III. Magnitudinis tres ſunt ſpecies; & quidem eſſentialiter diſtinctæ, non plures, nec pauciores, nempe linea, ſuperficies, & corpus. Tres ſunt partes aſſertionis.

Probatur prima: Quod participat rationem formalem quantitatis, eſt vera ſpecies quantitatis: linea, ſuperficies, & corpus participant rationem formalem quantitatis: ergo linea, ſuperficies, & corpus ſunt veræ ſpecies quantitatis. Probatur minor: ratio formalis quantitatis poſita eſt in extenſione loci proximè repletiva: rationem extenſionis loci proximè repletivæ ſibi vindicant linea, ſuperficies, & corpus; linea quidem in longum,

ſuperficies in longum, & latum, corpus in longum, latum, & profundum: ergo linea, ſuperficies, & corpus participant rationem formalem quantitatis.

Probatur ſecunda: Quæ ſpecies habent extenſiones formaliter diverſas, ſunt ſpecies quantitatis eſſentialiter diſtinctæ: linea, ſuperficies, & corpus habent extenſiones formaliter diverſas: ergo ſunt ſpecies quantitatis eſſentialiter diſtinctæ. Probatur minor: extenſio formalis lineæ eſt longitudo, ſuperficiei latitudo, corporis profunditas: at ejuſmodi extenſiones ſunt formaliter diverſæ: nec enim ex longitudine, quà talis eſt, poteſt fieri ſuperficies: nec ex ſuperficie corpus fit, niſi aliquid adjungatur; linea enim eſt longitudo latitudinis expers, ſuperficies, longitudo, & latitudo ſine profunditate, denique corpus includit longitudinem, latitudinem, & profunditatem.

Probatur tertia: Tot ſunt ſpecies magnitudinis, quot ſunt modi poſitionis in corpore; magnitudo enim eſt quantitas habens poſitionem partium: tres ſunt tantùm modi poſitionis partium in magnitudine: ergo ſunt tres ſpecies quantitatis, non plures nec pauciores. Probatur minor: omnes poſitionum modi ſunt vel diſtantia inter ante, & retro: vel diſtantia inter dextrum, & ſiniſtrum; vel diſtantia inter ſurſum, & deorſum; ſi primum, eſt linea, quæ vnam dimenſionem includit; ſi ſecundum, eſt ſuperficies, quæ duas; ſi tertium, corpus, quod tres continet.

Confirmatur argumento negativo: Si quæ eſſet alia ſpecies magnitudinis, vel locus, vel pondus; non locus, nam in loco tria ſpectari poſſunt, vacuitas, quam corpus locatum replet, vel ſuperfi-

cies, & continentia ; locus enim eſt ſuperficies corporis ambientis prima, & immobilis : nihil horum conſtituit ſpeciem quantitatis à tribus ſpeciebus modò allatis diſtinctam ; non vacuitas, quæ eſt quædam negatio ; non continentia, quia vel eſſet continentia aptitudinalis, vel actualis: neutra arguit novam ſpeciem quantitatis ; nam à prima habet tantùm, vt poſſit denominari continens, à ſecunda, vt actu denominetur, quæ denominationes nullam extenſionem dicunt, ſed vel fundamentum relationis, putà vbi, ad quod reducuntur, vel relationem loci ad locatum ; ad quam proinde revocantur. Denique ſuperficies ipſa corporis locantis non eſt ſpecialis quantitas, ſed ipſamet ſuperficies, & reſpectu corporis locati non eſt ſpecialis extenſio, quod ſupponit extenſum, non extendit, & ad habitus categoriam reducitur. Non pondus, quod nihil aliud eſt, quàm gravitas deorſum premens, ac proinde de categoria qualitatis ; idque vel ex eo patet, quòd pondus ſuſcipiat magis, & minus ; magis enim ponderat quantitas palmaris ferrea, quàm lignea.

Objicies 1. in primam partem : Nullum indiviſibile eſt ſpecies quantitatis, quia ſpecies quantitatis participat rationem illius diviſibilitatis, & ponitur directè in categoria ; indiviſibile autem nec participat rationem diviſibilitatis, nec ponitur directè in categoria ; hinc Ariſtoteles punctum reducit tantùm ad categoriam : linea, & ſuperficies ſunt quid indiviſibile ; quia linea, vt terminat ſuperficiem, & ſuperficies, vt terminat corpus, negant vlteriorem extenſionem : ergo linea, & ſuperficies non ſunt ſpecies quantitatis.

Reſp. diſtinguo minorem : Linea, & ſuperficies ſunt quid indiviſibile, præcisè vt terminant, linea quidem ſuperficiem, & ſuperficies corpus, concedo ; ſic enim negant vlteriorem extenſionem : vt dicunt extenſionem, linea quidem in longum, ſuperficies in longum, & latum, nego minorem. Ad exemplum puncti, diſpar ratio eſt, quòd punctum ſit prorsùs individuum, adeóque reductitiè tantùm in prædicamento magnitudinis collocetur.

Objicies 2. Nullum ens incompletum eſt ſpecies entis categorici : linea, & ſuperficies ſunt entia incompleta, magnitudo ens categoricum : ergo linea, & ſuperficies non ſunt ſpecies magnitudinis. Probatur minor : linea componit ſuperficiem, ſuperficies corpus : ergo ſunt entia incompleta.

Reſp. diſt. majorem : Nullum ens incompletum ſimpliciter, vt materia, & forma, concedo : incompletum ſecundùm quid, nego : linea, & ſuperficies ſunt entia incompleta, diſtinguo minorem, ſimpliciter, nego : ſecundùm quid, concedo. Quamvis enim linea, vt componit ſuperficiem, & ſuperficies, vt componit corpus, ſint aliquatenùs incompletæ, quia ſic ſumuntur vt indiviſibiles ; tamen ſunt completæ, linea quidem in ratione longitudinis, licèt incompleta ſit in ratione latitudinis, ſuperficies autem in ratione latitudinis, licèt incompleta ſit in ratione profunditatis.

Objicies 3. in ſecundam partem : Vna ſpecies non includit aliam, quia ſpecies ejuſdem generis ſunt ſimul naturâ, adeóque vna non ſupponit aliam : ſuperficies includit lineam, corpus vtramque :

ergo linea non eſt ſpecies diſtincta à ſuperficie, nec ſuperficies à corpore. Prob. minor: ſuperficies enim eſt extenſio duarum dimenſionum, corpus verò trium.

Reſp. diſtinguo majorem: Vna ſpecies non includit aliam, præſuppoſitivè, & materialiter, nego: formaliter, concedo; at ſuperficies includit lineam præſuppoſitivè tantùm, & materialiter, non formaliter, ſicut corpus ſuperficiem; certè quaternarius numerus ternarium, & ternarius binarium includit præſuppoſitivè: non formaliter, quæ incluſio non impedit diſtinctionem formalem ſpecierum.

Inſtabis: Superficies eſt formaliter longa, & lata: corpus formaliter longum, latum, & profundum: ergo ſuperficies includit formaliter lineam, ſeu longitudinem, & corpus vtrumque.

Reſp. diſt. antecedens: Superficies eſt formaliter longa, longitudine, quæ ſit propria lineæ formaliter ſumptæ, nego: quæ non ſit propria lineæ, concedo. Porrò longitudo propria lineæ, non eſt præcisè longitudo, ſed longitudo excludens latitudinem, ſicut latitudo propria ſuperficiei non eſt qualiſcunque latitudo, ſed latitudo excludens profunditatem; at ſuperficies non eſt tantùm longa, ſed etiam lata, & corpus non tantùm longum, & latum, ſed etiam profundum. Vt ergo homo, licèt ſit formaliter vivens, & ſentiens, non ideò eſt planta, aut brutum, quia vtrumque gradum includit formaliter, vt contractum ad hominem, non ad plantam, & brutum: ita ſuperficies non eſt propriè longitudo, nec corpus ſuperficies, quia ſuperficies continet longitudinem affectam latitudine, & corpus ſuperficiem affectam profunditate,

Objicies 4. in tertiam partem : Ariſtoteles prædicamento de quantitate inter ſpecies quantitatis recenſet locum, & 4. Phyſic. pondus. Deinde locus eſt magnus, & extenſus : ergo locus eſt quantitatis ſpecies.

Ad 1. diſt. Ariſtoteles locum, & pondus inter ſpecies quantitatis proprias recenſet, nego : inter ſpecies improprias, concedo : & verò 5. Metaph. cap. 14. examinat veras ſpecies quantitatis, inter quas locum non recenſet, & dum pondus 4. Phyſic. cap. 4. inter ſpecies quantitatis enumerat, vel ſumit pondus materialiter pro ipſa quantitate, quæ eſt ſubjectum ponderis, vel de ſpecie impropria intelligi debet. Ad 2. id probat tantùm locum eſſe ſuperficiem, quod vltro fatemur.

Inſtabis : Superficies ſpectari poteſt, vel relativè ad ſuum corpus, quod terminat intrinſecè, vel relativè ad corpus locatum, quod ambit, quo ſenſu locus dicitur : eſto, primo reſpectu ſit ſecunda ſpecies quantitatis, ſaltem ſecundo debet quartam ſpeciem conſtituere.

Reſp. 1. per eandem extenſionem, quâ menſuratur corpus continentis, & intrinſecè terminatur, menſurari extrinſecè corpus contentum. Vt enim vlna non novam ſpeciem quantitatis conſtituit, prout menſurat pannum, ita nec ſuperficies corporis continentis, quatenus menſurat corpus locatum, quod ſupponit extenſum, non facit, aut certè ſpectata per ordinem ad corpus contentum ſuperficies locans ad prædicamentum habitus reducitur : ita Suares Luſitanus.

I V. Quantitas ſucceſſiva eſt, cujus partes ſunt in continuo fluxu, id eſt, nunquam ſunt ſimul permanenter vt motus, & tempus. Motus eſt actus

entis in potentia, prout in potentia, ſeu mutatio ſucceſſiva, vt calefactio. Tempus, numerus, motus ſecundùm prius, & poſterius: ſeu menſura motus. Porrò vtrum motus, & tempus ſint quantitates categoricæ, videbimus in Phyſica.

§. III. *De quantitate diſcreta.*

I. QVANTITAS diſcreta definitur ab Ariſtotele, cujus partes nullo communi termino copulantur: v. g. in duodenario numero ſex priores vnitates cum ſex poſterioribus nullum habent commune vinculum, ſed ab iis ſecretæ ſunt: & in oratione vocali, ſyllabæ nullo nexu ligantur inter ſe: duplex illius ſpecies, numerus, & oratio.

II. Numerus definitur, multitudo finita vnitatum, nullo inter ſe nexu cohærentium. D. Thomæ multitudo menſurata per vnum dicitur, quia vnum eſt prima menſura numeri, ex 5. Metaph. tex. 12. ſed quia duplex eſt vnitas; tranſcendens vna, quæ per categorias funditur cum ente, cujus eſt proprietas: altera categorica, quâ aliquid dicitur vnum, quia vnam habet quantitatem vt Paulus; hinc

III. Numerus alius tranſcendens, alius categoricus. Tranſcendens eſt multitudo collecta quarumlibet rerum, etiam non quantarum: categoricus eſt multitudo collecta quantitatum diſcretarum.

IV. Rurſus, numerus categoricus alius numeratus, ſeu numerabilis, alius numerans ex 4. Phyſic. Numerus numeratus eſt multitudo determinata vnitatum, qui materialis dicitur. Numerus nu-

merans eſt adunatio quædam, ſeu collectio ejuſmodi vnitatum, quâ multæ vnitates inter ſe diviſæ, & ſecretæ, in vnam numeri ſpeciem confluunt, v.g. in quaternarium, aut quinarium. Ratio diviſionis eſt, quia in numero ſpectatur materia, ſpectatur, & forma; materia eſt multitudo vnitatum, forma eſt ordo, ſeu adunatio ejuſmodi vnitatum. Tolle hunc ordinem, & adunationem, ex duobus hominibus, quorum vnus ſit Pariſiis, alter Lutetiæ, non fiet binarius numerus, nec vnus eſt primus, nec alter ſecundus, ſed ſunt tantùm vnus, & vnus homo.

v. Numerus non eſt ſpecies quantitatis categoricæ. Probatur: nec numerus tranſcendens, nec categoricus eſt ſpecies quantitatis categoricæ: ergo nullus. Probatur antecedens: non tranſcendens, quia ad omnes categorias pertinet: non categoricus, quia vel eſt numeratus, vel numerans: neuter categoriâ quantitatis directè includitur; non numeratus, quia eſt ens per accidens; dicit enim multas vnitates nullo nexu conjunctas, adeòque plura includit, & quidem completa: at ens categoricum debet eſſe ens per ſe, & quid vnum: non numerus numerans, quia eſt collectio multarum vnitatum: collectio illa non eſt realis; ſint enim quatuor homines in ſchola, non magis eſt vna quaternitas, quàm duplex dualitas, nec vnus eſt potiùs primus, quàm alter ſecundus: at ens categoricum debet eſſe reale. Ad hæc, vbi eſt collectio multarum vnitatum, ibi eſt ordo: ordo pendet ex mente vnitatem, vt vltimam, & formam reliquarum vnitatum, quæ ſunt inſtar materiæ, concipiente; idque vel inde patet, quòd nullus ordo inter ejuſmodi vnita-

tes appareat, quippe quæ ſint ejuſdem rationis. Confirmatur ex Ariſtotele, qui 8. Metaphyſ. c. 5. ait numerum non eſſe vnum.

VI. Numeri affectiones ſunt 1. paritas, & imparitas; paritas eſt proportio in quantitate diſcreta: paria, quæ æquè magna ſunt: ſic quatuor ſervi ſunt pares, quia in numero binario conveniunt: imparitas eſt diſproportio in quantitate diſcreta: imparia, quæ non æquè magna ſunt, vt quinque ſervi, qui in binario diſconveniunt. 2. numerus, quia numerabilis, non poteſt eſſe infinitus, 3. Phyſic. tex. 41. 3. numeri ſpecies variatur, quæcumque additâ aut ſublatâ vnitate, 8. Metaph. 4. numerus dicitur paucus, aut multus, non brevis aut longus 4. Phyſic. tex. 109. 5. numerare nihil poteſt præterquam anima, & animæ mens, 4. Phyſic. tex. 131. quia numerus formaliter eſt ordo; ordo autem actus rationis.

Objicies 1. Ariſtoteles dividit quantitatem in continuam, & diſcretam, vt in duas ſpecies: ergo numerus eſt ſpecies quantitatis categoricæ.

Reſp. diſt. ant. in duas ſpecies analogas, concedo: vnivocas, nego; nec enim quantitas eſt vnivoca ad continuam, & diſcretam, ſed analoga, & quidem analogiâ attributionis, quâ diſcreta quantitas ad continuam refertur ratione extenſionis, aliarúmque proprietatum, in quibus ipſi aliquatenùs affinis eſt.

Inſtabis 1. Numerus participat rationem extenſionis, & menſuræ, æqualis, & inæqualis: ergo eſt ſpecies vnivoca quantitatis continuæ, ſiquidem participat ejus eſſentiam, & proprietates.

Reſp. diſt. ant. Participat analogicè, concedo: vnivocè, nego. Et verò non tam eſt in numero

extenſio, quàm vnitatum multiplicatio, nec eſt menſura extenſionis, ſed multiplicationis, dicitúrque æqualis, aut inæqualis, quia totidem aut pluribus, ſive paucioribus vnitatibus conſtat.

Objicies 2. Multitudo quantitatum datur vna à parte rei: ſed vna multitudo quantitatum eſt numerus formaliter: ergo datur numerus formaliter à parte rei.

Reſp. diſting. majorem: Datur vna multitudo quantitatum à parte rei, per aggregationem, concedo: vna ſimpliciter, nego. Porrò vnitas aggregationis non impedit multiplicitatem, vt patet in cumulo lapidum. Et verò intellectus, opifex eſt ordinis inter vnitates vſque ad certam vnitatem, putà ſeptimam, octavam; hinc quamvis dentur quatuor elementa à parte rei, non tamen datur numerus formalis quatuor elementorum, quia non habent vnitatem ordinis ſecundùm prius, & poſterius vſque ad quartam vnitatem definitam, ſed numerabilia ſunt ſine ordine prioris, & poſterioris. Non ſunt quidem plura, quàm quatuor à parte rei, id eſt, ſunt quatuor negativè à parte rei, quia plura non ſunt; at non ſunt quatuor cum ordine vnitatum inter ſe vſque ad quartam.

Inſtabis 1. Quatuor elementa habent ordinabilitatem vſque ad quartam vnitatem: ergo faciunt numerum vnum.

Reſp. diſt. conſequens: Materialiter, concedo: formaliter, nego. Deinde non habent ordinabilitatem, vi cujus vna vnitas exigat priùs ordinari, quàm altera.

Inſtabis 2. Datur ordo inter perſonas Trinitatis, 2. inter cauſam efficientem, & effectum, 3. in-

ter ſcholaſticos hujus ſcholæ, & quidem nemine cogitante.

Reſp. ad 1. diſt. Ordo originis, concedo: numeri, nego: ad 2. diſt. Ordo cauſalitatis, & dependentiæ, concedo: numeri, nego; ad 3. diſt. eſt ordo ſecundùm ſitum, ratione cujus vnus eſt ante alium, concedo: ordo numeri, nego.

Objicies 3. Numerus eſt objectum Arithmeticæ ſcientiæ: ergo eſt ens per ſe.

Reſp. nego conſeq. ſufficit enim vnitas ordinis ad objectum ſcientiæ.

Objicies 4. Ex Ariſtotele numerus eſt quantus per ſe; 2. eſt ſenſibilis: ergo realis.

Reſp. ad 1. diſt. Eſt quantus per ſe, id eſt, non eſt quantus per aliud, vt ſubſtantia per quantitatem, concedo: id eſt, componitur ex quantitatibus, quæ ordinem habeant vnitatis per ſe, nego. Ad 2. diſt. Numerus materialiter ſumptus eſt ſenſibilis, concedo: formaliter ſumptus, nego.

Objicies 5. Numerus nihil aliud eſt, quàm vnitates: ſed tot ſunt vnitates rerum à parte rei: ergo numerus eſt à parte rei.

Reſp. diſt. majorem: Numerus materialis, concedo: formalis, nego: numerus enim formalis eſt multitudo vnitatum ordinata; ordo autem eſt rationis partus. Deinde tot vnitates à parte rei faciunt quidem numerum negativè, vt jam monui, quia non ſunt plures, aut pauciores vnitates; non autem ordinativè, ita vt hæc, aut illa vnitas ſit prior, aut poſterior, in quo eſt ratio formalis numeri.

Inſtabis 1. Vniverſale materialiter ſumptum ponitur in categoria directè, licèt formaliter ſumptum ſit partus mentis abſtrahentis: ergo à pari numerus.

Reſp. diſparem eſſe rationem, quòd vniverſale materialiter ſumptum ſit ens vnius eſſentiæ, & habeat conditiones ad ens categoricum; numerus autem non ſit vnus à parte rei, ſed multa ſimpliciter.

VII. Oratio eſt vel mentalis, vel vocalis, vel ſcripta. Mentalis mente concipitur, vocalis ore profertur, ſcripta ſcriptis conſignatur. Hîc de vocali agitur.

VIII. Vocalis eſt multitudo vocum ſibi ordine ſuccedentium, ſeu vox articulata variis ſyllabis conſtans, quarum nullus eſt terminus communis, quo menſurentur; hinc duo habet oratio, primum, quòd ſit diſcreta, hoc eſt partes habeat nullo termino communi cohærentes, quia ſemper inter eos aliqua temporis mora interjicitur: ſecundum, quòd ſit ſucceſſiva, quia voces cum organorum motu, & eo quidem ſucceſſivo proferuntur.

IX. Materia orationis ſunt ſyllabæ, quarum aliæ ſunt longæ, aliæ breves, ideóque inæquali tempore proferuntur: ex contextu longarum, & brevium ſyllabarum conſonantia, & diverſitas vocum exiſtit, vnde diſtinctio carminum, & pedum in poëſi; hinc & vnicum vocabulum poteſt eſſe oratio, vt hîc ſumitur, quia in vno vocabulo plures poſſunt eſſe ſyllabæ; hinc etiam reducitur ad quantitatem, quia eſt ſeries quædam longarum, & brevium, quæ tempore menſurantur. At quæritur hîc, an oratio ſit vera ſpecies quantitatis.

X. Oratio non eſt vera ſpecies quantitatis. Probatur, quia eſt ens per accidens; eſt autem ens per accidens, tum quia eſt quantitas diſcreta ex

partibus nullo nexu inter ſe vnitis : tum quia in ea tantùm reperire eſt 1. ſonum, 2. motum organorum vocalium, 3. ſyllabarum multitudinem, 4. extenſionem, 5. vim ſignificandi, quæ non poſſunt facere vnum ens per ſe, & ad alia prædicamenta revocantur ; ſonus enim ad qualitatem pertinet, motus organorum ad actionem, multitudo ſyllabarum ad numerum, extenſio ad tempus, vis ſignificandi ad relationem. Quare Ariſtoteles eam vocat quantitatem impropriè, & reductiriè, & dum veras ſpecies quantitatis in Metaphyſica enumerat, orationis non meminit.

§. VLT. *Proprietates quantitatis.*

I. TRES quantitatis proprietates enumerat Philoſophus, quibus ſtrictim defungor.

II. Prima eſt : Quantitas nihil habet contrarium ; nam bicubito, tricubito, ſuperficiei, & aliis ſimilibus nihil eſt propriè contrarium ; hinc multum, & paucum, magnum, & parvum, breve, & longum, quæ ſibi videntur contraria, ſunt de genere relatorum, quia dicuntur per comparationem ad aliud ; omne autem quantum, per ordinem ad ſe dicitur quantum. Deinde licèt ad quantitatem aliquatenùs reducerentur, non tamen ideò contrarietas ſtricta quantitati ineſſet, quia hæc inſunt eidem ſubjecto ; v. g. idem homo tricubitus, reſpectu pygmæi, eſt magnus, reſpectu gigantis parvus ; contraria autem ſtricta non inſunt eidem ſubjecto. Deinde contraria ſtrictè ſunt naturæ abſolutæ, & per ſe, non autem parvum, & magnum.

III. Secunda : Quantitas non ſuſcipit magis

aut minus : v. g. vnum bicubitum non eſt alio magis bicubitum, nec vnus numerus magis alio numerus, nec tempus vnum magis alio tempus; vna enim hora non eſt magis hora, quàm alia.

IV. Tertia, quæ maximè propria quantitatis, eſt æqualitas, & inæqualitas, æqualitas eſt convenientia vnius quantitatis cum altera ejuſdem rationis, inæqualitas contrà. Dixi ejuſdem rationis, quia æqualitas, vel inæqualitas fundatur in commenſuratione; hinc linea non dicitur propriè æqualis, aut inæqualis ſuperficiei, quia eidem non commenſuratur; diverſum enim habet cum ea extenſionis modum. Porrò relatio æqualitatis, aut inæqualitatis fundatur remotè in ipſa natura quantitatis, proximè in adæquatione, vel inadæquatione partium ejuſdem naturæ; hinc ad æqualitatem tria requiruntur, 1. vt duo quanta inter ſe diſtinguantur; idem enim non eſt ſibi æquale, 2. vt habeant quantitatem ejuſdem rationis; linea enim nec eſt, nec dicitur æqualis angulo, 3. vt quantitas non ſit major in vno, quàm in alio; æqualia enim dicuntur per negationem majoris, & minoris ex lib. 10. Metaph. tex. 12.

Adverte hîc æqualitatem, aut inæqualitatem ſumi quoad potentiam, non quoad actum, quia non neceſſe eſt quantitatem eſſe actu æqualem, aut inæqualem; nam ſi Deus vnicam quantitatem producat, tunc erit tantùm æqualis potentiâ, non actu.

ARTICVLVS II.

De prædicamento qualitatis.

DE qualitate prædicamentali, tria examinanda. Primum, quid ſit. Secundum, quotuplex. Tertium, quis ordo inter ſpecies qualitatis. Quartum, quæ illius affectiones.

§. I. *Quid ſit qualitas.*

I. QVALIFICARI ſubſtantia dicitur vel eſſentialiter, vel accidentariò; eſſentialiter per formam phyſicam, aut metaphyſicam; accidentariò vel ſimpliciter, & ſine addito, vel ſecundùm quid, & cum addito; hinc

II. Qualitas ſumitur impropriè, & propriè. Impropriè eſt quilibet modus, aut forma, quæ ſubjecto attribuitur in quale, ſive eſſentialiter, ſive accidentariò. Hoc ſenſu differentia eſſentialis dicitur qualitas generis, cui accidit, & cum quo ſpeciem conſtituit: ſic rationale eſt qualitas animalis. Propriè eſt peculiare accidens, quod hoc prædicamentum conſtituit, Græcis ποιότης.

III. Qualitas definitur accidens, à quo ſubſtantia qualis ſimpliciter dicitur: ſic quærenti, qualis ſit aqua, reſpondetur, quòd ſit frigida, vel calida: quærenti, qualis ſit homo, reſpondetur, quòd ſit doctus, aut juſtus. In hac definitione, 1. accidens inſtar generis analogi obtinet, 2. à quo ſubſtantia dicitur qualis, en effectum formalem, qualitas enim eſt forma qualificans, 3. ſimpliciter, vt diſtinguatur à cæteris formis, quæ

ſubjectum denominant quale ſecundùm quid, & cum addito; quærenti enim qualiter quantus ſit Socrates, reſpondetur, tricubitus; ſi qualiter ſitus, reſpondetur, ſedens, jacens, &c. Quærenti autem qualis ſit ſimpliciter, reſpondetur, ſapiens, albus, &c. Porrò definitur per quale, quia concreta notiora ſunt nobis quoad nos, quàm abſtracta; album enim in concreto viſu percipitur, albedo abſtracta ſolâ mente. Nec refert quod Ariſtoteles quale definiat per qualitatem, & ita videatur committere circulum; nam primò circulus in relativis non eſt vitioſus, qualitas autem, & quale ſunt aliquatenus relativa. Deinde à concreto ad abſtractum explicandum progredi licet, môxque ab abſtracto ad concretum regredi, quia concretum ſecundùm nos, notius, abſtractum ſecundùm ſe, clarius.

Qualitas aliter deſcribi poteſt, diſpoſitio ſubſtantiæ, quia qualitatis eſt diſponere ſubſtantiam, ſeu accidens abſolutum, quod aptum eſt fundare remotè relationem, & ſubſtantiæ ratione formæ convenit. Dicitur accidens abſolutum, & fundamentum remotum relationis, in quo convenit cum quantitate, diſcrepat autem, quòd quantitas materiam ſequatur, & fundet relationem æqualitatis, aut inæqualitatis, qualitas autem ſequatur formam, & fundet relationem ſimilitudinis, aut diſſimilitudinis.

§. II. *Variæ ſpecies qualitatis.*

1. QVATVOR ſunt ſpecies qualitatis. Ita Ariſtoteles cap. de qualit. Prima, habitus, & diſpoſitio: Secunda, naturalis potentia, & impo-

tentia : Tertia, patibilis qualitas, & paſſio: Quarta, forma, & figura. Ratio diviſionis eſt ex D. Thoma, quia ad quatuor illas ſpecies quælibet qualitas revocari poteſt; nam qualitas inhæret ſubſtantiæ, eam ita diſponens, vt bene, vel malè ſe habeat; & eſt diſpoſitio, & habitus: vel vt principium operationis; & eſt potentia naturalis, & impotentia: vel vt procedit à principio operantis per motum, & eſt paſſio, & patibilis qualitas: vel denique reſultat ex ſubſtantiæ extenſione per quantitatem, vt forma, & figura. Alii ſic conantur evincere, qualitas vel eſt in ſola ſuperficie, vel intra ſubjectum; ſi in ſola ſuperficie, eſt forma, & figura; ſi intra ſubjectum, vel ſubjicitur ſenſibus, vel non; ſi ſubjicitur, eſt patibilis qualitas, & paſſio; ſi non ſubjicitur, vel eſt innata, vel adventitia; ſi innata, eſt naturalis potentia, & impotentia; ſi adventitia, eſt habitus, & diſpoſitio.

11. Vtraque hæc ratio non caret nævis ſuis; prima quidem, quia habitus actuoſi perinde comparantur cum actione, vtpote principia agendi, atque cum ſubjecto; naturalis verò potentia, aliæque qualitates cum natura ſubjecti comparantur, quatenus ipſum qualificant. Non ſecunda, quia qualitatem innatam ad potentiam, & impotentiam reſtringit, & tamen multæ qualitates patibiles ſubjectis ſuis innaſcuntur, deinde prima ſpecies non exhaurit qualitates adventitias; dantur enim qualitates patibiles adventitiæ, quæ tamen pertinent ad tertiam ſpeciem. Quare hæc diviſio tenenda tantùm eſt propter authoritatem Ariſtotelis.

Objicies 1. Species qualitatis ſunt inter ſe oppo-

ſitæ, adeóque vni eidémque rei convenire non poſſunt; diſpoſitio, potentia, & patibilis qualitas vni, eidémque rei conveniunt, v. g. calori, qui ita diſponit ignem, vt ſit potentia comburendi, & patibilis qualitas, 2. ex Ariſtotele fortè ſunt plures modi qualitatis: ergo hæc diviſio non eſt adæquata.

Reſp. ad 1. ſufficere diſtinctionem virtualem in calore, vt hæc munera obeat; eſt enim diſpoſitio, quatenus bene, vel malè ſubjectum diſponit, vt eſt moderatus, vel immoderatus; potentia vt eſt principium operationis neceſſarium; patibilis qualitas, vt tactui paſſionem infert.

Ad. 2. diſt. Fortè plures ſunt modi qualitatis, qui ad hos quatuor revocentur, concedo: qui non revocentur, nego; affectus enim, vt amor, & odium ad tertiam ſpeciem revocantur, quatenus videntur rem durabiliter afficere: mollities, & durities ad eandem: ſpecies intentionales ad primam, vel tertiam.

III. Prima ſpecies bimembris vt aliæ, quia continet diſpoſitionem, & habitum. Diſpoſitio eſt qualitas, per ſe facilè à ſubjecto mobilis, quâ res bene, vel malè ſe habet, aut in ſe, aut in ordine ad aliud, v. g. ad operationem, aut objectum: ſic per ſanitatem, & ægritudinem bene, aut malè ſe habet homo in ſe; per virtutem, aut vitium ad actionem honeſtam, aut turpem ipſáque objecta amabilia. Dixì, facilè mobilis per ſe, quia per accidens difficilè à ſubjecto expellitur, vt febris ectica ob cauſas difficulter à ſubjecto mobiles.

IV. Habitus vox ambigui ſenſûs, 1. idem eſt, ac τὸ habere, & ita categoriam ſpecialem conſti-

tuit, 2. affectio ad quidpiam, 3. eſt qualitas firmior, difficulter per ſe mobilis à ſubjecto, quâ ſe bene, vel malè habet, aut in ſe, aut ad aliud; ſive ſit à natura, vt calor in igne, ſive aliunde, vt febris in corpore, ſive ab vſu, & exercitatione, vt temperantia. Dixi, per ſe difficulter mobilis, quia per accidens facilè aboletur interdum, vel ob ſubjecti mutabilitatem, vel ob aliam cauſam: ſic morbi ſcientiam facilè obliterant, &c.

v. Habitus, & diſpoſitio conveniunt, quòd ſubjectum ſuum bene, vel malè afficiant; diſcrepant, quòd habitus ſit affectio permanens, conſtans, & vt ait Quintilianus, *firma facilitas*; diſpoſitio tranſiens, mobilis, & imbecilla facilitas; hinc non differunt, niſi accidentariò, hoc eſt ſecundùm magis, & minus quia perfectum, & imperfectum intra eandem ſpeciem accidentariò tantùm diſtinguuntur: v. g. temperantia inchoata dicitur diſpoſitio: perfecta, & roborata, habitus, potéſtque diſpoſitio fieri habitus graduum acceſſione, ſicut puer fit vir, inquit D. Thomas.

vi. Secunda ſpecies continet potentiam, & impotentiam naturalem. Definitur qualitas ad agendum, vel patiendum, vel reſiſtendum ſimpliciter, ſive producatur à natura, vt vis currendi, ſive per miraculum, vt habitus infuſi.

vii. Convenit, & diſcrepat cum prima ſpecie. Convenit, quatenus eſt qualitas; diſcrepat 1. ratione principii, & finis, quia qualitas ſecundæ ſpeciei, eſt principium operandi ſimpliciter, qualitas primæ ſpeciei ad agendum bene, vel malè, 2. ratione ordinis, potentia eſt principium agendi primarium, non radicale quidem, ſed inſtrumentale; habitus, ſecundarium, & adjuvans.

VIII. Vt diſpoſitio levis ab habitu; ita potentia ab impotentia diſtinguitur ſaltem conceptu objectivo; hinc potentia eſt facultas facilè agendi ſimpliciter, vel reſiſtendi, vel patiendi difficulter, vt agilitas naturalis, robur corporis, aut durities, durum enim eſt, quod tangenti facilè reſiſtit, & difficulter patitur: impotentia verò eſt qualitas difficulter agendi, & reſiſtendi, & facilè patiendi; talis eſt ingenii hebetudo, à qua quis habet, vt difficulter diſcat, & mollities, à qua habet, vt facilè patiatur; molle enim tangenti facilè cedit, & difficulter reſiſtit.

IX. Potentia, & impotentia accidentariò diſtinguuntur: v.g. potentia videndi in juvene, & ſene differunt tantùm intra eandem ſpeciem ſecundùm magis, & minus, ſicut vegetum, & languidum.

X. Potentiæ, & impotentiæ partitio multiplex, nam potentia alia activa, vt vis currendi in animali, vis calefactiva in igne: alia reſiſtitiva, vt durities. Potentia activa iterum alia prima, quæ eſt manifeſta, vt virtutes elementorum, vel occulta, vt vis trahendi in magnete: alia ſecunda, & ex primis orta, qualis eſt diſpoſitio ex temperamento orta. Impotentia item alia difficulter activa, hoc eſt quæ difficulter aliquid agit, vt hebetudo mentis, viſus imbecillitas: alia minùs reſiſtitiva, quæ difficulter reſiſtit, & facilè patitur, vt aquæ, & aëris fluiditas.

XI. Tertia ſpecies continet patibilem qualitatem, & paſſionem. Generatim hæc ſpecies definitur, qualitas corporis, quæ ſit propriè ſenſibilis, vt dulcedo, & acerbitas, calor, & frigus, ſonus, ſapor, &c. Ariſtoteli *ποιότης παθητικὴ*, *qualitas*

afficiens, ſeu *patibilis*. Porrò dicitur patibilis, non quòd ſubjecta, quæ ipſam recipiunt, quidquam patiantur; non enim mel dicitur dulce, quòd aliquid patiatur, ſed vel ab effectu, quòd ejuſmodi qualitas paſſionem inferat in ſenſum; ſic dulcedo guſtum paſſione quadam afficit, & frigus tactum: vel ratione principii, quod ex paſſione aliqua oriatur, vt albedo, & nigredo. Et quoniam ejuſmodi paſſio vel brevis eſt, vel diuturna; hinc

XII. Vt diſpoſitio levior ab habitu perfecto, ita paſſio à patibili qualitate aliquo modo diſtinguitur; hinc patibilis qualitas eſt qualitas ſenſibilis orta ex alteratione fixa, & permanente, ideòque ex natura ſua conſtans eſt, vt rubor, & pallor à natura inſitus; paſſio verò eſt qualitas ſenſibilis orta ex brevi alteratione, vt rubor ex verecundia, pallor ex metu ortus; illa nomen qualitatis retinet, & denominat ſimpliciter quale: hæc paſſio nuncupatur, & denominat potiùs aliquid paſſum, quàm quale: v.g. qui ex erubeſcentia rubore afficitur, non ruber, nec qui ex timore citò tranſeunte pallet, pallidus dicitur, ſed potiùs pallorem paſſus.

XIII. Pertinet quoque ad animum tum patibilis qualitas, tum paſſio; quæ enim à paſſionibus non citò tranſeuntibus, ſed diu permanentibus effecta oriuntur, qualitatis nomen retinent, vt amentia, ira, quia ab iis quales dicimur, v.g. amentes, iracundi: quæ autem ex perturbatione ſubitò orta, ac citò tranſeunte promanant, paſſionis nomen ſibi vindicant: ſic qui in dementiam ex perturbatione ſtatim avolante incidit, non tam demens dicitur, quàm dementiam paſſus.

XIIII. Patibilis qualitas, & paſſio differunt

tantùm accidentariò, quia differentia petita ex brevitate, & diuturnitate temporis eſt accidentaria: patibilis qualitas, & paſſio differunt penes vnam brevitatem, & diuturnitatem temporis; nam paſſio citò tranſit, patibilis qualitas diu permanet; deinde paſſio in patibilem qualitatem tranſire poteſt, ſi diuturnior: ſic pallor, qui ex ſtudio vnius diei ortus eſt, paſſio, poſt aliquos annos, patibilis qualitas dicitur.

Dices: Ex Ariſtotele nemo denominatur qualis à paſſione; nam, inquit, dum quis præ pudore erubeſcit, quærenti qualis ſit, non reſpondetur, rubeus, ſed erubuit, ſeu paſſus eſt ruborem: ergo paſſio non poteſt eſſe qualitas.

Reſp. diſtinguo: nemo denominatur qualis à paſſione, ex vulgi mente, tranſeat: ex rei veritate, nego; paſſio enim citò tranſiens ex vulgi mente pro nihilo habetur; vt enim ſciens dici non conſuevit, qui vnam, aut alteram demonſtrationem habet, nec dives, qui duos, tréſve aſſes poſſidet: ita nec rubeus appellari ſolet, qui præ pudore erubuit.

xv. Patibilis qualitas, alia naturalis, vt pallor nativus in corpore: alia fortuita, vt pallor ex morbo. Item alia animi, vt inſania; alia corporis, audibilis, vt ſonus; viſibilis, vt lumen, & color; olfactibilis vt odor, qui ſuavis, vel inſuavis; ſapida, vt dulcedo, & amaror; tactilis, quæ eſt vel prima, vt calor, & frigus, ſiccitas, & humor, vel ſecunda, vt durities, mollities, lævitas. Denique alia ex motione oritur, vt rubor ex verecundia, pallor ex timore, & motio ipſa, quatenus durando diutiùs afficit, ac determinat.

XVI. Quarta ſpecies bimembris quoque eſt, continétque figuram, & formam. Deſcribitur terminus magnitudinis, ſeu exterior diſpoſitio partium quantitatis.

XVII. Figura, vt diſtinguitur à forma; eſt qualitas reſultans ex terminatione quantitatis ſecundùm ſe ſpectatæ, hoc eſt non habitâ ratione ſubjecti, quo ſenſu ſpectatur à Geometra, vt circulus, triangulus &c. Forma eſt qualitas reſultans ex terminatione quantitatis in aliqua re ſpectatæ, vt forma externa hominis, ideóque eſt ſubjecto addicta, & à Phyſicis ſpectatur. Breviùs, eſt exterior diſpoſitio magnitudinis corporum naturalium. Dicitur propria animatorum, & artefactorum, quia forma exterior animatorum partes diſtinguit ab invicem, & artefacta ipſa ſpecie diſtinguit: ſic cathedra, & arca per figuram diſtinguuntur. Damaſcenus figuram, & formam promiſcuè tribuit animatis, & inanimatis. Alii formam vnis animatis, nonnulli hoc ponunt diſcrimen, dum vtramque rebus tum animatis, tum inanimatis tribuunt, vt figura dicatur reſpectu lineamentorum, ſeu partium ſitus, & temperationis; forma reſpectu coloris, aut lucis: ita in facie humana qualitas dicitur figura reſpectu lineamentorum, & diſpoſitionis partium in ore, naſo, &c. reſpectu verò coloris in eadem facie hoc vel illo modo affecta, dicitur forma: vide Fonſecam, 5. Metaph. c. 14. q. 2.

XVIII. Figura, & forma accidentaliter differunt, quia differunt tantùm ratione ſubjecti, & modi, quo ſubjectum ſpectatur.

XIX. Partitio figuræ eſt in planam, ſolidam, rotundam, & angularem; plana eſt in ſuperficie-

bus,

bus, vt circulus, & triangulus; ſolida in corporibus, vt ſphæra; rotunda caret angulis, vt circulus; angularis habet angulos, vt cubus, &c.

XX. Formæ partitio fit in naturalem, & artificialem; naturalis eſt, quam natura ipſa cuique corpori tribuit, vt forma cæli, animalium, &c. artificialis autem certa diſpoſitio, quam artifex juxta regulas artis ſuæ in ſubjectum inducit; talis eſt forma, quam ſtatuarius in lignum, aut lapidem inducit.

XXI. Ariſtoteles hunc inter quatuor ſpecies qualitatis ordinem conſtituit, vt primò habitum, deinde potentiam numeret, quia habitus reſpicit naturam, quam perficiat, potentia actionem, quam eliciat: at natura prior actione, quia prius eſt eſſe, quàm operari. Tertio loco qualitatem recenſuit, quia terminus actionis principium ſequitur. Quarto denique loco figuram, & formam, quia configuratio, & conformatio partium corporis alterationem qualitatum ſequitur.

§. III. *Affectiones qualitatis.*

I. TRES numerantur à Philoſopho. Prima, qualitatibus contrarietas ineſt, ita Ariſtoteles, cap. 8. ſic juſtitiæ injuſtitia, albedini nigredo contraria eſt. Hæc affectio non omnibus qualitatibus convenit; luci enim, & ſono nihil eſt contrarium, nec coloribus mediis ſaltem per ſe, ſed tantùm comparativè, & per regulam extremorum.

II. Secunda, qualitas ſuſcipit magis, & minus, quia intenditur, & remittitur: ſic album vnum altero intenſius, aut remiſſius eſt, immo

& ſe ipſo, dum in eadem parte ſubjecti intenditur, & remittitur, ſed hæc affectio non convenit omni qualitati: v. g. intellectus, & voluntas ſunt qualitates, quæ non ſuſcipiunt magis, aut minus, vt oſtendemus in Phyſica particulari, nec circulus dicitur magis altero circulus. Porrò qualitas non ſuſcipit magis, aut minus ratione eſſentiæ, ſed ratione inhæſionis in ſubjecto, quod eſt capax plurium graduum.

III. Tertia, quæ eſt proprietas quarto modo; ratione qualitatis res dicuntur ſimiles, & diſſimiles, ſimilitudine, aut diſſimilitudine ſaltem aptitudinali, & quæ conveniat ratione ſui; nam ſi vnica qualitas exiſteret, nulli actu ſimilis foret, ſed potentiâ tantùm; nec duæ ſubſtantiæ ſimili qualitate affectæ dicuntur ſimiles ratione ſui, ſed ratione qualitatum.

ARTICVLVS III.

De prædicamentis actionis, & paſſionis.

CVM actio, & paſſio proximè fundent relationem ſecundæ ſpeciei, meritò relationis prædicamento præmittuntur. Quare ſit

§. I. *Actionis natura, & partitio.*

I. ACTIO definitur, actus vltimus agentis, vt agens, id eſt modus, quo agens conſtituitur formaliter in ratione agentis. Dicitur actus vltimus, in quo à formis ſubſtantialibus, potentiis, & habitibus diſtinguitur, quibus ſubſtantia non vltimò operatur. Agentis, vt agens

eſt, quia actio eſt forma agentis, quatenus agit: ſic per illuminationem Sol fit formaliter illuminans; dicitur aliis applicatio agentis ad patiens, quâ fit mutatio in patiente, ſeu via effectûs ab agente. Relativè ad relationem, accidens abſolutum, & proximum fundamentum relationis, quæ eſt inter cauſam, & effectum.

II. Partitio actionis fit vel ratione principii, à quo fluit, vel ratione ſubjecti, vel ratione termini, vel ratione durationis; hinc multiplex illius ſpecies.

III. Ratione principii, dividitur in naturalem, artificialem, & ſupernaturalem, neceſſariam, & liberam, ſeu moralem; naturalis eſt, quæ ortum habet à principiis naturæ intrinſecis, vt motus lapidis deorſum, cui actio violenta opponitur: artificialis, cujus principium eſt ars, vt confectio domus: ſupernaturalis, quæ eſt à principio ſupernaturali, cujuſmodi eſt actus charitatis: neceſſaria, quæ oritur à principio ad vnum determinato, vt calefactio ignis: libera, quæ eſt à principio ad vtrumque indifferente.

IV. Ratione ſubjecti, ex quo, alia eſt eductrix, alia creatrix; eductio eſt productio formæ ex ſubjecto ſuſtentante, vt productio formæ leoninæ ex materia: creatio eſt productio rei independenter à ſubjecto ſuſtentante, ſeu ex nihilo ſimpliciter. Ratione ſubjecti in quo, alia immanens, cujus terminus in ipſo agente recipitur, talis eſt actio, quâ conceptus mentis producitur: alia tranſiens, cujus terminus eſt extra ipſum agens, vt actio mundi creatrix. Item alia corporea, quæ recipitur in ſubjecto corporeo, vt illuminatio Solis, alia ſpiritalis, vt intellectio: alia item

perfectiva ſubjecti, vt aquæ refrigeratio, alia deſtructiva, vt aquæ calefactio.

v. Ratione termini, alia ſubſtantialis, quæ ad ſubſtantiam terminatur, vt generatio ſubſtantiæ: alia accidentalis, quæ ad accidens, vt calefactio, quæ intrinſecè denominat aquam patientem, & extrinſecè ignem calefacientem.

vi. Ratione durationis, alia inſtantanea, quæ in inſtanti perficitur, vt illuminatio, aut generatio: alia ſucceſſiva, quæ temporis fluxu indiget, vt calefactio, & augmentatio.

vii. Actionis affectiones ſunt, 1. perficit cauſam agentem extrinſecè, 2. certo fine ſuſcipitur, & terminatur; quia omne agens agit propter finem, 3. prior eſt paſſione ordine dignitatis, 4. habet contrarium, non ratione ſui, ſed ratione qualitatum: ſic calefactio, & frigefactio dicuntur aliquatenùs contrariæ, quia calor, & frigus ſunt contraria, 5. ſuſcipit magis, & minus ex parte terminorum, qui intenduntur, aut remittuntur, 6. ſimul eſt cum paſſione, quam infert, 7. ſemper fit per contactum agentis, & patientis.

§. II. *De paſſione.*

I. PASSIO, vox eſt ambigui ſignificatûs, 1. idem eſt ac proprietas cujuſque rei, quæ ab eſſentia illius dimanat, vt riſibilitas reſpectu hominis, 2. eſt qualitas ſenſibilis citò tranſiens, & ſic ad tertiam ſpeciem qualitatis pertinet, 3. eſt motio appetitus ſentientis, de qua in Morali egimus. Denique eſt receptio formæ in ſubjecto ab agente productæ, quo ſenſu hîc à nobis ſumitur.

II. Paſſio definitur, actus patientis, quatenus patiens eſt, quo mediante formam recipit : non dicitur actus vltimus, quia paſſio terminatur ad formam in patiente productam : nec primus, quia datur ante paſſionem potentia in ſubjecto patiente, quâ mediante formam recipit ; ita tamen vt inter potentiam, & formam mediet paſſio, quæ ideò eſt immediata formæ productæ, non potentia paſſiva.

III. Actio, & paſſio diſtinguuntur formaliter, non realiter ; formaliter quidem, quia habent diverſos conceptus objectivos ; non autem realiter, quia nulla eſt neceſſitas, vt oſtendemus in Phyſica.

IV. Paſſio perindeac actio dividitur vel ex parte principii, vel ex parte ſubjecti, vel ex parte termini ; hinc alia perfectiva, vt gubernatio mundi : alia defectiva, & privativa, vt corruptio, putredo : alia item tranſmutativa, alia intentionalis ; tranſmutativa immutat ipſum patiens ; ſic verberatio efficit ſenſibilem paſſionem in corpore, quæ dicitur propriè paſſio : intentionalis eſt, quâ patiens non mutatur, ſed actionem tantùm excipit, & terminat : ſic res colorata, dum videtur, dicitur quodammodo pati, quia viſum excipit, & terminat, &c.

V. Paſſionis affectio quadruplex, 1. ſuſcipit contrarium, 2. magis, & minus ratione qualitatum, ad quas terminatur, in quo cum actione convenit, 3. ſimul eſt cum actione, cum qua eſt idem realiter, 4. imperfectior actione, quia pati imperfectionis eſt, agere perfectionis.

DISPVTATIO QVARTA.

De ente relativo, ſeu relatione.

EXPLICATO vtroque fundamento, tum proximo, tum remoto ipſius relationis, ſupereſt vt de ipſius natura agamus. Ariſtoteles tres in partes caput de relatis dividit. Prima continet relatorum definitionem à veteribus traditam; relata, inquit, ea dicuntur, quæcunque hoc ipſum quod ſunt, aliorum eſſe dicuntur, & referuntur, id eſt, relata ſunt ea, quorum totum eſſe, & natura, eſt dici in ordine ad aliud. Quam definitionem tacitè arguit Ariſtoteles, refellitque, quia convenit etiam rebus abſolutis, cujuſmodi ſunt potentiæ, habitus, & actus; potentia enim eſt alicujus potentia, & habitus eſt alicujus habitus, quæ tamen ad alias categorias pertinent. Secunda quatuor proprietates relatorum enumerat. Tertia relatorum definitionem ſubjicit.

Nos majoris lucis causâ, hanc diſputationem in quinque articulos partiemur. Primus, terminos quæſtionis explicabit. Secundus quæret, an dentur relationes eſſentiales. Tertius, exiſtentiam, naturam, & diſtinctionem relationis categoricæ deſcribet. Quartus, examinabit, quodnam fundamentum illius capax ſit. Quintus denique, ſpectabit illam per ordinem ad terminum, & illius proprietates explicabit.

ARTICVLVS I.

Quædam præmittuntur ad naturam relationis plenius intelligendam.

IN relatione, quinque voces occurrunt nobis explicandæ, nempe abſolutum, relativum, fundamentum, terminus, & ratio fundandi, quarum notitiam à nobis haberi antè opus ſit, quàm naturam relationis penitiùs intremus. Quare ſit

§. I. *Notio terminorum aperitur.*

I. ENs vel eſt abſolutum, vel relativum. Abſolutum eſt quod eſt ad ſe, & quaſi ſolutum ab alio: duplex eſt, ἁπλῶς, & κατά τι, abſolutum *ſimpliciter*, vt Deus, & abſolutum *ſecundùm quid*, vt creatura, quæ rationem tranſcendentalem dependentiæ à Deo in fundo eſſentiæ ſuæ includit.

II. Abſolutum aliud efficienter, quod eſt abſolutum ab omni cauſa, vt Deus: aliud ſubjectivè, quod non eſt in alio tanquam in ſubjecto inhæſionis, vt ſubſtantia: aliud terminativè, quod non reſpicit relationem ad quam terminetur.

III. Relativum dicitur, quod eſt ad aliud, in quo abſoluto opponitur. Præterea in hoc differunt conceptus abſoluti, & relativi, quòd licèt conceptus abſoluti plura aliquando repræſentet, omnia tamen æquè primò repræſentet; conceptus autem relativi vnum primariò, & in recto repræſentet, alterum ſecundariò, vt *pater eſt filii pater*; hinc abſolutum prius relativo, quia prius

eſt eſſe ad ſe, quàm ad aliud, & ſe habet abſolutum ad relativum, vt vnum ad duo, at vnum prius eſt duobus. Item relativum fundatur in abſoluto.

IV. Relatum, relativum, & reſpectivum idem ſonant in ſcholis. Quidam tamen diſtinguunt relatum à relativo, vt actum à potentia, quia relatum actu refertur, relativum verò potentiâ tantùm.

V. Correlatum dicitur relatum quodlibet, prout alteri relato è regione reſpondet, & ad ipſum correfertur: ſic pater, & filius ſunt correlata; hinc relatum latiùs patet correlato, quia dantur relationes non mutuæ, & omne correlatum, relatum quidem eſt, at non omne relatum eſt correlatum.

VI. Relatio, quæ differt à relato, vt abſtractum à concreto, eſt modus, quo vnum ad aliud refertur, ſeu ordo, & habitudo vnius ad aliud: ſic paternitas eſt habitudo hominis generantis ad hominem genitum; hinc omnis relatio dicit vnum, & aliud; vnum, cujus eſt habitudo, aliud, ad quod eſt habitudo. Primum dicitur à philoſophis ſubjectum. Secundum, terminus, ambo extrema relationis. At

VII. In ſubjecto ſpectari debet præterea fundamentum, quod eſt cauſa relationis, vel ratio fundandæ relationis; ideóque fundamentum ſubdividitur in proximum, & remotum. Remotum eſt cauſa, cur ſubjectum ad terminum referri poſſit, licèt actu non ſemper referatur. Proximum eſt ratio proxima, cur ſubjectum actu referatur ad terminum, dicitúrque ratio fundandi: ſic in relatione patris ad filium, homo generans eſt

ſubjectum, potentia generandi fundamentum remotum, ſeu cauſa, cur ſubjectum referri poſſit. Denique generatio actualis eſt fundamentum proximum, ſeu ratio fundandi. Quatuor itaque ex parte ejus, quod refertur, diſtinguenda ſunt diligenter, ſubjectum, fundamentum remotum, ſeu cauſa relationis, fundamentum proximum, ſeu ratio fundandi, poſtremò relatio.

VIII. Terminus eſt id, ad quod fundamentum refertur, iſque duplex eſt; alter materialis, alter formalis. Materialis eſt entitas ipſius termini, putà homo, vel paries. Formalis duplex, remotus, & proximus. Remotus eſt ratio, quâ terminus materialis eſt aptus terminare alterius habitudinem ad ſe. Proximus, eſt ratio proxima, quâ materialis terminus actu terminat relationem: ſic in relatione patris ad filium, homo genitus eſt terminus materialis, formalis remotus eſt potentia paſſiva, quam habet filius vt generetur, formalis proximus eſt generatio paſſiva.

IX. Poſito fundamento, termino, & ratione fundandi exurgit neceſſariò relatio, quia ponuntur omnia ad relationem requiſita.

§. II. *Diviſio relationis.*

PRIMA eſt, in relationem realem, & relationem rationis. Realis eſt, quæ, nemine cogitante, exiſtit: rationis, quæ exiſtit dependenter ab intellectu duo inter ſe comparante, quæ realiter ſunt idem, aut ſaltem eorum vnum non eſt capax relationis. Talis eſt relatio generis ad ſpeciem, ſpeciei ad individua, Dei ad creaturas.

Secunda, in relationem ſecundùm dici, & re-

lationem ſecundùm eſſe. Relatio ſecundùm dici, eſt relatio ſecundùm nomen duntaxat, cùm aliquid ad aliud dicitur, nec tamen eſt: v. g. ſi tribuis relationem rebus abſolutis, quam tamen non habeant. Relatio rationis triplicis generis eſt. Prima, cùm entia rationis concipiuntur ad ſe referri, vt genus, & ſpecies. Secunda, cùm extrema non ſunt realiter diſtincta, vt identitas, quæ eſt relatio ſui ipſius ad ſemet. Tertia, quæ fingitur ab intellectu, vt cùm dextrum, & ſiniſtrum dicuntur relata. Relatio ſecundùm eſſe, eſt quâ vnum ad aliud reipſa refertur.

Ad relationem porrò realem, D. Thom. opuſc. 48. tract. 5. de prædicamento ad aliquid, cap. 2. requirit, 1. vt extrema ſint realia, quia relatio eſt accidens reale, 2. vt extrema diſtinguantur inter ſe realiter; quia relatio eſt oppoſitio realis inter duo: omnis oppoſitio diſtinctionem ſupponit eo modo; quo eſt; ſi realis, realem; ſi rationis, diſtinctionem rationis; hinc in divinis perſonæ diſtinguuntur realiter, quia ſunt relativæ ad ſe invicem. Vnde fluxit decretum Concilii Toletani: *In divinis omnia ſunt vnum, vbi non obviat relationis oppoſitio.* Quare albedo eadem numero reproducta in multis ſubjectis, non diceretur ſimilis, prout in vno ſubjecto exiſtens, reſpiceret alterum, vt terminum, quia fundamentum non diſtingueretur à termino; eadem enim albedo foret fundamentum in vno ſubjecto, & terminus in altero; hinc in divinis perſonæ non dicuntur ſimiles in natura, quia eadem eſt in ſingulis realiter indiviſa. 3. fundamentum relationis vnius debet eſſe realiter diverſum à fundamento relationis oppoſitæ, quia relationes oppoſitæ inter ſe rea-

liter differunt : ergo fundamenta requirunt realiter diſtincta, non tantùm ſubjecta. 4. ratio fundandi debet eſſe realis, quia fundamentum relationis eſt tale, quia ſtat ſub tali ratione fundandi; hinc relatio generis ad ſpeciem non eſt realis. 5. Aliqui requirunt, vt relata ſint ejuſdem ordinis, vnde docent Deum realiter non referri ad creaturas.

Tertia, in mutuam, & non mutuam; mutua eſt, cujus extrema ſe mutuò reſpiciunt, vt relatio inter patrem, & filium; hæc dicitur correlatio, extrema verò correlata : non mutua, cujus vnum extremum refertur ad alterum, ſed non viciſſim : ſic creaturæ referuntur ad Deum, & ei dicuntur ſimiles, non viciſſim Deus ad creaturas.

Quarta, in relationem æquiparantiæ, & diſparantiæ. Prima eſt inter extrema ejuſdem nominis, vt inter duo alba. Secunda inter extrema diverſi nominis in vtroque extremo, vt relatio Patris, & Filii, quæ in patre dicitur paternitas, & in filio filiatio.

Quinta, in relationem intrinſecùs advenientem, & extrinſecùs advenientem. Prima eſt, quæ poſito ſubjecto, & termino, neceſſariò reſultat, vt relatio creaturæ ad Deum. Secunda, quæ non neceſſariò exurgit, poſito ſubjecto, & termino : ſic relatio Solis ad lucem non continuò reſultat, poſito Sole, & lumine, ſed requirit adhuc Solis actionem.

Sexta, in relationem prædicamentalem, ſeu categoricam, & tranſcendentalem; quæ diviſio vt intelligatur, ſit

ARTICVLVS II.

An dentur relationes tranſcendentales, & ſubjectis eſſentiales.

VT quæſtio faciliùs ſolvatur, antè explicandum, quid ſit relatio categorica; & tranſcendentalis.

§. I. *Quid ſit relatio tranſcendentalis, & in quo differat à categorica.*

VNICA ASSERTIO. RELATIO tranſcendentalis rectè definitur, habitudo eſſentialis ei ſubjecto, cujus eſt habitudo: categorica, quæ ſubjecto ſuo accidit, nec eſt de illius eſſentia. Prob. quia ſic ambæ inter ſe differunt; nam tranſcendentalis ſubjectum conſtituit, & refert: categorica refert, non conſtituit.

Quinque vtriuſque diſcrimina accipe. Primum, categorica reſpicit terminum, vt purè terminum, id eſt, vt explicat Suares Granatenſis, poſitâ ſemel exiſtentiâ termini, categorica ſtatim reſultat: tranſcendentalis autem reſpicit terminum, non vt purè terminum, quia ſub aliqua ratione determinata, vel ſubjecti, vel objecti, vel cauſæ efficientis, vel finalis reſpicit. Secundum, tranſcendentalis eſt eſſentialis fundamento, categoria accidentalis. Tertium, categorica requirit terminum actu exiſtentem: tranſcendentalis non requirit. Ratio eſt, quia tranſcendentalis eſt eſſentialis ſubjecto; ergo ab eo ſeparari non poteſt,

ſive terminus exiſtat, ſive non; ſic relatio patris ad filium in creatis, vt potentis generare, eſt tranſcendentalis, ipsíque inexiſtit, licèt non generet actu, nec generaverit: categorica autem eſt accidentalis, ideóque exigit terminum actu exiſtentem: ſic relatio paternitatis non reſultat, niſi poſito termino. Quartum, tranſcendentalis non eſt ſemper mutua, categorica verò ſemper quia tranſcendentalis reſpicit terminum, ſive exiſtat actu, ſive non; ſic ſcientia reſpicit ſcibile objectum actu, licèt actu objectum non exiſtat; non viciſſim ſcibile reſpicit ſcientiam; ſaltem dum actu non exiſtit. Quintum, ex Suare categorica non intenditur per ſe à natura, nec fit vi actionis, ſed ſequitur poſito fundamento: tranſcendentalis per ſe intenditur à natura: ſic per actionem vnitivam fit modus vnionis, qui dicit tranſcendentalem relationem ad vnibilia.

Objicies 1. Relatio non tantùm dicit eſſe *ad*, ſed etiam eſſe *in*: ergo relatio categorica non eſt tota ad aliud, ſiquidem dicit ordinem ad ſubjectum.

Reſp. diſt. ant. Relatio dicit eſſe *in*, vt aliquid, ſibi commune cum aliis accidentibus, concedo: vt proprium, & peculiare ſibi, quà relatio eſt, nego; habet enim eſſe *in*, prout eſt accidens, quia accidentis eſt inhærere, id eſt ineſſe ſubjecto; at quà relatio, habet eſſe ad, totúmque ejus eſſe, eſt ad aliud: vnde relatio eſt internum quid ad externum, ſeu habitudo ſubjecti ad terminum.

Objicies 2. Omnis relatio identificatur fundamento: ergo etiam categorica eſt de eſſentia fundamenti.

Reſp. diſt conſeq. Eſt de eſſentia fundamenti

relativè ſpectati, concedo: abſolutè ſpectati, nego; duplex quippe virtualitas in fundamento abſoluta, quâ eſt ad ſe, relativa, quâ eſt ad aliud; categorica relatio eſt de eſſentia fundamenti, vt ſe habet ad aliud, paries enim ſimilis non poteſt intelligi ſine ſimilitudine, quâ ſimilis eſt, non autem, vt ſe habet ad ſe.

Objicies 3. Paternitas eſt relatio categorica: paternitas non reſpicit filium, vt purè terminum; ſiquidem pater aliquid agit circa filium: ergo aliqua relatio categorica, non reſpicit terminum, vt purè terminum.

Reſp. diſt. min. Pater vt pater, non reſpicit filium, vt purè terminum, nego: vt principium productivum, concedo; nam pater, vt pater, ſupponit filium productum, ſicut filius, vt filius ſupponit principium ſui productivum, nempe hominem generantem, à quo formaliter procedit.

Inſtabis: Creatura ſaltem reſpicit Deum, vt purè terminum: ergo aliqua relatio tranſcendentalis reſpicit terminum, vt purè terminum.

Reſp. nego anteced. Creatura enim reſpicit Deum, 1. vt principium ſui productivum, à quo habet eſſe, & eſſentialiter pendet in prima ſui productione, & conſervatione, 2. vt finem ad quem tendit, licèt fortè aliunde ad Deum referri poſſit relatione categorica diverſitatis v. g. aut aliâ, quâ Deum reſpicit, vt purè terminum.

§. II. *An dentur relationes abſolutis eſſentiales.*

DUPLEX eſt ſententia. Prima docet relationem tranſcendentalem abſolutis eſſe tantùm

cauſaliter eſſentialem, prout fluit ab ipſa ſubjecti eſſentiâ, habétque neceſſariam cum ipſo connexionem. Secunda docet eſſe formaliter eſſentialem.

I. Assertio. Relatio tranſcendentalis ſubjecto ſuo eſt formaliter eſſentialis.

Prob. 1. authoritate Ariſtotelis, qui lib. 7. Metaph. cap. 4. & 5. docet ſubſtantias definiri per ſe ipſas; accidentia autem per additamentum, hoc eſt, per ſuam ſubſtantiam, & 2. de anima, ait potentias ſumere eſſentias ab objectis, hoc eſt, conſtitui eſſentialiter per ordinem ad objecta. D. Thom. qui ſcientiam noſtram ait in hoc à divina differre, quòd illa ab objectis pendeat: hæc non item.

2. Prob. ratione duplici: prima ſit. Relatio dependentiæ creaturæ à Deo, eſt ipſi formaliter eſſentialis: ergo datur aliqua relatio tranſcendentalis ſuo ſubjecto formaliter eſſentialis. Prob. antec. quæ relatio eſt primò conſtitutiva, & diſtinctiva creaturæ ab ente increato, eſt illi formaliter eſſentialis, vtpote illius differentia: relatio dependentiæ creaturæ à Deo, illius eſt primò conſtitutiva, & diſtinctiva ab ente increato: itaque formaliter illi eſſentialis eſt. Prob. min. illud eſt differentia entis creati primò conſtitutiva, & diſtinctiva, qúo primùm poſito, intelligitur conceptus creaturæ, quo ſublato deſtruitur, & ex quo, vt è radice omnes illius proprietates fluunt: at ratio dependentiæ in creatura eſt ejuſmodi; nam præciſis aliis omnibus proprietatibus, manet adhuc dependentia à Deo, quæ à conceptu creaturæ primario expediri non poteſt.

Confirmatur 1. Ex SS. Patribus, qui definiunt creaturam, ens ab alio, Deum autem ens à ſe: er-

go ſicut aſeitas, ſeu independentia eſt formaliter de Dei eſſentia : ita abalietas, ſeu dependentia eſt formaliter eſſentialis creaturæ.

Confirmatur 2. Niſi ratio dependentiæ ſit eſſentialis formaliter creaturæ, ipſa poterit concipi, licèt Deus, qui eſt ejus terminus, non concipiatur, vt poſſibilis, vel concipiatur, vt impoſſibilis: at id dici non poteſt, quia impoſſibile eſt aliquid concipi ſine eo, ſine quo impoſſibile eſt illud exiſtere. Porrò creaturam ſine Deo exiſtere impoſſibile eſt.

Nec dicas, Paulum concipi ſine Deo, licèt non poſſit exiſtere ſine Deo. Quamvis enim imperfectè concipi poſſit, non poteſt tamen perfectè concipi ſine Deo; ſi enim perfectè concipitur, vtique concipitur ſecundùm gradus eſſentiales : ergo ſecundùm gradum entis creati. Et verò ſi Petrus eſt homo : ergo eſt animal : ergo vivens : ergo corpus : ergo ſubſtantia : ergo creata, vel increata; non increata, ergo creata. Atque hinc fit, vt Deus naturaliter cognoſcatur ab homine, juxta illud Pſalmiſtæ, *ſignatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine.*

Secunda. Materia prima non poteſt concipi, niſi concipiatur vt potentia paſſiva, quia concipi non poteſt, niſi vt ſubjectum primum formarum; actus vitalis non poteſt concipi ſine potentia vivente, quia ſic diſtinguitur ab actu non vitali, quod ſit à potentia vitali, vt vitalis eſt; denique nec potentia, nec habitus poſſunt concipi, niſi per ordinem ſibi eſſentialem ad objecta. Cave tamen ne ipſa objecta putes potentiis, habitibus, aut actibus eſſentialia; nam ordo duntaxat eſſentialis eſt.

§. III. *Diluuntur objecta.*

PRINCIPIA ſolutionum quatuor accipe.

I. Res dicitur abſoluta, vel prædicamentaliter, vel tranſcendentaliter. Omnia prædicamenta præter prædicamentum relationis, abſoluta ſunt prædicamentaliter, quia in categoria relationis non reponuntur; at non ſunt abſoluta tranſcendentaliter, quia relatio tranſcendentalis in ſingulis reperitur, ideóque dicitur tranſcendentalis, quia tranſcendit omnes categorias.

II. Solus Deus eſt ſimpliciter abſolutus, reliqua entia abſoluta tantùm ſecundùm quid, quia dicunt relationem ſaltem tranſcendentalem dependentiæ à Deo: v. g. homo eſt eſſentialiter animal; animal eſſentialiter vivens, vivens; eſſentialiter corpus; corpus eſſentialiter ſubſtantia: ergo ens: ergo creatum: ergo ens ab alio.

III. Abſolutum ſimpliciter definitur ſine relativo, quia ab eo prorſus ſolutum eſt; at abſolutum ſecundùm quid, non definitur perfectè ſine relativo tranſcendentali, à quo pendet, vt à principio ſui conſtitutivo.

IV. Relatio non eſt de eſſentia rei perfectè abſoluta, qualis eſt ſolus Deus: vnde ſcientia divina, non dicit ordinem realem ad objecta creata: ſecùs autem ſe habet in re abſoluta ſecundùm quid.

Objicies I. Illud non eſt de eſſentia abſoluti, ſine quo concipi poteſt: abſolutum quodlibet ſine relatione concipi poteſt: ergo relatio non eſt de eſſentia abſoluti.

Reſp. diſt. minorem: Sine relatione categorica,

concedo : tranſcendentali, nego. Solutionem explicat primum principium.

Inſtabis 1. Quæ habent diſtinctas rationes formales, eorum vnum poteſt concipi ſine alio : relativum, & abſolutum habent diſtinctas rationes formales : ergo abſolutum poteſt concipi ſine relativo.

Reſp. diſt. min. Relativum categoricum, concedo : relativum tranſcendentale, & abſolutum, nego.

Inſtabis 2. Angelus poteſt perfectè concipere hominem ſine ordine ad Deum.

Reſp. diſt. Sine ordine categorico, tranſeat : tranſcendentali, nego. Certè ſi Angelus concipit perfectè hominem, concipit vt animal, animal vt corpus, corpus vt ſubſtantiam, ſubſtantiam, vt ens creatum : ergo vt ens ab alio.

Inſtabis 3. Relatio ſupponit abſolutum : ergo non eſt de ejus eſſentia.

Reſp. diſt. ant. Supponit abſolutum ſimpliciter, concedo : ſecundùm quid, nego ; nam relatio tranſcendentalis eſt de eſſentia abſoluti ſecundùm quid : ergo non illud ſupponit, aut certè ipſum complet.

Inſtabis 4. Saltem deberet dici compoſitum ex abſoluto, & relativo, adeòque relativum, perinde ac abſolutum ; & ita creatura dici deberet quid relativum, cùm tamen dicatur quid abſolutum.

Reſp. nego : Nam ens abſolutum ſecundùm quid, debuit potiùs dici abſolutum, quàm relativum, vt diſtinguerentur reliquæ categoriæ à categoria relationis, quæ eſt purè relatio, & relativa tranſcendentalia à relativis purè categoricis.

Objicies 2. Nulla relatio poteſt eſſe eſſentialis

aliis prædicamentis, quia nullum abſolutum involvit in ſua eſſentia relativum, vtpote ſolutum ab omni alio, ſicut nullum relativum eſt ad ſe, ſed ad aliud.

Reſp. diſt. Nulla relatio categorica, concedo: tranſcendentalis, nego. Ad probationem, diſting. Nullum abſolutum ſimpliciter involvit relativum, concedo: abſolutum ſecundùm quid, nego. At prædicamenta omnia præter relationem ſunt abſoluta ſecundùm quid, & relativa tranſcendentaliter, nec vllum planè eſt, cujus ſi naturam penitus intraveris, in eo non reperias ordinem ad aliud.

Inſtabis 1. Ergo alia prædicamenta revocanda ſunt ad prædicamentum relationis.

Reſp. nego ſubſumptum: quia ſunt abſoluta ſecundùm quid; prædicamentum autem relationis eſt purè relativum; hinc Ariſtoteles inſtituit prædicamentum ad aliquid, vt omnia relativa categoricè complectatur, non autem relativa tranſcendentaliter.

Objicies 3. Subſtantia creata eſt eſſentialiter abſoluta, quia eſt ens per ſe ſubſiſtens: ergo independens ab alio.

Reſp. diſt.ant. Abſoluta ſimpliciter, nego: ſecundùm quid, concedo; licèt enim ab accidentibus non pendeat, aut ab aliis ſubſtantiis creatis, tamen pendet à Deo, vt ens creatum; nam homo v.g. involvit in ſuo conceptu implicitè dependentiam à Deo, ſicut quælibet differentia entis involvit in ſuo conceptu ens.

Objicies 4. Quæ ſunt diverſorum prædicamentorum, non poſſunt conſtituere vnam eſſentiam, niſi per accidens: abſolutum, & reſpectivum ſunt

diverſorum prædicamentorum : ergo non poſſunt conſtituere vnam eſſentiam , niſi per accidens. Major eſt Ariſtotelis in antepradicamentis. *Diverſorum*, inquit, *generum , & non ſubalternatim poſitorum diverſa ſunt differentiæ , & ſpecies.*

Reſp. diſt. min. Abſolutum , & relativum prædicamentale ſunt diverſorum prædicamentorum , concedo : abſolutum , & relativum tranſcendentale , nego ; nam relatio tranſcendentalis refertur ad ea prædicamenta , quorum eſt relatio.

Inſtabis 1. Relatio in genere , & vniverſim ſumpta , eſt in diverſo prædicamento ab abſolutis : ergo relatio in ſpecie , vt tranſcendentalis.

Reſp. nego ant. Nam relatio vniverſim ſumpta, de ſe aliquatenus indifferens eſt , vt cum eſſentialibus ad abſoluta prædicamenta , vel cum accidentalibus ad prædicamentum relationis categoricæ revocetur.

Inſtabis 2. Quod eſt eſſentialiter ad aliud , non poteſt complere id , quod eſt eſſentialiter ad ſe : relativum eſt ad aliud , abſolutum eſt ad ſe : ergo relativum non poteſt complere abſolutum.

Reſp. diſt. major. Quod eſt eſſentialiter ad ſe , ſimpliciter , & abſolutè , concedo : ſecundùm quid tantùm , nego : at abſolutum creatum eſt ad ſe, non ſimpliciter , ſed ſecundùm quid.

Inſtabis 3. Relatio non poteſt complere qualitatem in ratione qualitatis ; qualitas enim non eſt qualitas per relationem formaliter.

Reſp. diſt. ant. Non poteſt complere in ratione qualitatis vt ſic , reſpectivè ad objecta , concedo : in ratione talis qualitatis , nego : ſic ſcientia completur in ratione talis qualitatis per ordinem tranſcendentalem ad ſcibile.

Inſtabis 4. Ergo ſaltem ſcientia eſt abſoluta, quà eſt qualitas.

Reſp. diſt. Eſt abſoluta ab objecto ſcibili, concedo: à Deo, & ſubſtantia, nego; qualitas enim dicit relationem eſſentialem cùm ad Deum, quà accidens creatum, tum ad ſubſtantiam, vt ad cauſam finalem, & materialem, quia eſt entis ens.

Objicies 4. Ariſtoteles cap. de quali, ait ſcientiam in ſpecie, vt grammaticam, non eſſe ad aliud, & licèt hoc eſſet, rem eandem per vnum in prædicamento qualitatis, & per aliud in prædicamento relationis collocari poſſe; ergo falſum eſt relationem ſcientiæ tranſcendentalem eſſe, & ad ejus prædicamentum pertinere; item ait cap. ad aliud caput, & manus, non eſſe ad aliud, quia nulla ſubſtantia eſt ad aliud: ergo non dantur relationes ſubſtantiis eſſentiales.

Reſp. 1. juxta multorum mentem, apud Suarem Granat. Ariſtotelem ibi non ex ſuâ, ſed ex eorum ſententia locutum, qui primam relatorum definitionem ſequebantur. At illam definitionem poſtea non approbat: ergo nec cenſendus eſt approbare, quæ ex ea ſequebantur, licèt doceat, quomodo juxta hæc principia reſpondendum ſit.

Reſp. 2. cum eodem Suare, licèt Ariſtoteles ex propria mente locutus eſſet, ſcientiam, & alias qualitates, ſecundùm eſſentialem relationem, quam habent, non dicere reſpectum prædicamentalem, ſed tranſcendentalem duntaxat, adeóque dum ſic ſpectantur non pertinere ad prædicamentum ad aliquid; quatenus autem ſcientiæ poteſt adjungi aliquis reſpectus purè accidentalis,

eam non in prædicamento qualitatis reponi, ſed in prædicamento duntaxat relationis.

Reſp. 3. Caput, manus, non eſſe relationes prædicamentales, quia caput v.g. eſt ſubſtantialis pars, cujus proinde totum non eſt eſſe ad aliud: neque eſſe etiam tranſcendentales, quia caput v. g. in ratione capitis, non dicit ordinem eſſentialem ad aliud, licèt in ratione entis creati dicat ordinem eſſentialem ad Deum. Denique Ariſtoteles videtur eo capite dubitanter locutus, vt colligitur ex his verbis. *Fortaſſe*, inquit, *difficile eſt de ejuſmodi rebus vehementer aſſerere, niſi ſæpiùs pertractata ſint; dubitare enim de harum vnaquaque non eſt inutile.*

Ad SS. Patres; præſertim D. Auguſt. 1. de Trinit. vbi negat quidquam relativum eſſe de eſſentia abſoluti. Reſpondebis, nihil categoricum relativum eſſe de eſſentia abſoluti, licèt relativum tranſcendentale ipſius abſoluti ſecundùm quid, eſſentiam conſtituere nihil vetet.

ARTICVLVS III.

An detur relatio categorica, & quid ſit.

VIDENDVM hoc articulo, an præter relationem eſſentialem, admitti debeat etiam categorica, ſeu pura relatio; & quia categoricæ relationis diviſio pendet ab ipſa ratione fundandi, quærendum deinde, quotuplex ſit ratio fundandi.

§. I. *De relationis categoricæ exiſtentiâ.*

VNICA ASSERTIO. DANTVR relationes reales categoricæ. Prob. 1. ex Ariſtotele, qui cùm hoc capite de relatis, tum 5. Metaph. relationis categoriam ſpecialem conſtituit: at categoria eſt ordo entium realium: ergo dantur relationes reales categoricæ.

Prob. 2. ratione: In divinis dantur relationes reales inter Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum: ergo & in creatis. Prob. conſeq. ideò in divinis dantur relationes reales inter Patrem, & Filium, quia Pater realiter generat Filium, Filius realiter generatur à Patre: at in creatis Socrates verè generat Calliam, & Callias generatur à Socrate: ergo in creatis dantur relationes reales perinde ac in divinis.

Dices Calliam denominari filium Socratis tantùm extrinſecè: Socratem verò patrem Calliæ extrinſecè.

Contrà: Denominatio filii in Callia petitur à potentia paſſiva, quam habet, vt à patre generetur: denominatio patris in Socrate à potentia generandi, quæ eſt in Socrate, quatenus infert generationem activam: ſed vtraque denominatio eſt intrinſeca; illa homini genito, hæc homini generanti: 2. omnis forma denominans vnum extrinſecè, alterum denominat intrinſecè: ergo ſi paternitas denominat Calliam extrinſecè filium, denominabit Socratem intrinſecè patrem.

Denique, nemine cogitante, dantur habitudines, & affinitates rerum aliquarum ad alias: v. g. conſonantia vocum, & diſſonantia inter ſe: ſi-

militudo duorum baculorum, ſi ſint albi: aut æqualitas, ſi vnus tantùm habet extenſionis, quantum alter: ſimilitudo ovorum inter ſe, & diſſimilitudo cum arboribus: convenientia cauſæ naturalis ad effectum, & effectûs ad cauſam, v. g. arboris ad fructum, & fructus ad arborem.

Dices 2. Parietes duos eſſe formaliter ſimiles per albedinem, baculos verò eſſe æquales per quantitatem.

Contrà: Albedo non facit parietem ſemper formaliter ſimilem, licèt faciat formaliter album; v. g. ſi vnicus paries exiſtat albus. Item quantitas baculi vnius non facit ſemper formaliter æqualem, niſi exiſtat alter baculus tantus, quantus ipſe eſt; & tamen eum facit ſemper quantum: ergo paries non eſt formaliter ſimilis per albedinem, nec baculus formaliter æqualis per quantitatem ſuam. Et certè effectus formalis nihil aliud eſt, quàm forma, vt afficiens ſubjectum; at albedo non facit ſemper ſubjectum ſimile, nec quantitas æquale, vt mox probatum eſt: ergo &c.

Deinde quæro, in quo ſita ſit ratio ſimilis in communi? ſi dicas eſſe albedinem A, & albedinem B, vt octo. Contrà eſt, quia nigredo A, & nigredo B, vt octo, ſunt ſimiles, & tamen non ſunt albedo, & albedo, vt octo. Ratio à priori eſt, quia res aliæ ſunt abſolutæ, quæ proinde exigunt concipi ſine extrinſeco, ſive quòd vnum ſint, vt homo; ſive multa, quæ æquè primò concipi poſtulent, vt ternarius numerus: aliæ autem relativæ, quarum hæc eſt natura, vt vna exigat concipi primariò, altera ſecundariò, & quaſi in obliquo.

Porrò relatio realis eſt, tam ſecundùm eſſe *in*, quàm ſecundùm eſſe *ad*, quia verè eſt accidens: ergo dicit eſſe *in*; aliunde conſtituit prædicamentum diſtinctum à reliquis: ergo dicit realiter eſſe *ad*, tanquam differentiam, vel potiùs diverſitatem, in qua ratio accidentis intrinſecè includitur; ſicut in conceptu formali quantitatis, vtpote analoga ad novem genera accidentium.

Objicies 1. Relatio eſt comparatio: comparatio eſt actus intellectus: ergo relatio eſt actus intellectus, ideóque non realis.

Reſp. diſt. maj. Relatio eſt comparatio objectiva, id eſt, objectum comparationis, concedo; eſt comparatio formalis, ſeu ipſa actio comparandi, nego; licèt enim intellectus non comparet baculum baculo, aut arborem fructui, tamen baculus baculo ſimilis eſt, & arbor congruit fructui, vt cauſa effectui, ideóque datur exigentia, & aptitudo in ejuſmodi rebus, vt inter ſe per rationem comparentur.

Objicies 2. Ea ſunt ſimilia, quorum qualitas eſt vna ex Philoſopho: ergo eo modo ſunt ſimilia, quo ſunt vna: at ſunt vna per intellectum, quia vniverſale eſt partus intellectus: ergo ſunt ſimilia per intellectum.

Reſp. Explico Ariſtotelem, quorum qualitas eſt vna vnitate fundamentali à parte rei, & formali per intellectum, conc. maj. vnitate tantùm formali, negó maj. at vnitas fundamentalis eſt realis à parte rei, nempe talitas vnius, & qualitas alterius.

Objicies 3. Relatio non producitur, quia ex Ariſtotele ad relationem non datur motus: ergo relatio non eſt ens reale.

Reſp. diſt. anteced. Relatio non producitur per ſe, concedo: per accidens, & ratione fundamenti, cui identificatur, nego.

Objicies 4. Si relatio eſt perfectio realis, ſequitur patrem eſſe perfectiorem filio in divinis, quia relatio paternitatis non eſt in filio.

Reſp. nego ſequelam, & diſt. illius probationem: Relatio paternitatis formaliter ſumpta, concedo: eminenter, & æquivalenter ſumpta, nego. Certè paternitas non eſt formaliter perfectio Filii, ſicut filiatio non eſt formaliter perfectio Patris; tamen paternitas eſt in Filio eminenter ob divinam eſſentiam vtrique identificatam, quæ eſt eminenter omnis perfectio: eſt etiam æquivalenter ob aliam perfectionem relativam ipſi æquivalentem.

Inſtabis 1. Saltem plus erit perfectionis in tribus perſonis ſimul ſumptis, quàm in vna.

Reſp. diſt. Plus perfectionis extenſivè, & ſecundùm quid, concedo: plus perfectionis intenſivè, & ſimpliciter, nego.

Objicies 5. Dextrum, & ſiniſtrum ad columnas eſt extrinſeca denominatio: ergo à pari eſſe ſimile, aut diſſimile eſt quid extrinſecum reſpectu albedinis.

Reſp. nego paritatem, quia relatio categorica ex parte objecti requirit rem aliquam aptam ad ſui ipſius fundamentum: v. g. relatio ſimilitudinis, quæ eſt in vno pariete albo ad alium, requirit albedinem, & vnitatem in gradibus qualitatis, qualem alia albedo habere poteſt. At denominatio extrinſeca nullum ejuſmodi fundamentum exigit ex parte ſubjecti: ita dexteritas columnæ eſt denominatio petita à dextera anima-

lis, nec habet in ſe columna quidquam, vi cujus dicatur dextera potiùs, quàm ſiniſtra.

§. II. *Quotuplex ſit ratio fundandi.*

I. RATIO fundandi, quæ dicitur fundamentum proximum ad diſtinctionem remoti, eſt ratio quædam ſpecialis, à qua fundamentum habet intrinſecè, vt ſit formaliter fundans vnam relationem potiùs, quàm alteram.

Neceſſaria porrò eſt, quia fundamentum remotum poteſt fundare multas relationes diverſæ rationis: v. g. albedo poteſt fundare relationes ſimilitudinis, & diſſimilitudinis: ergo requiritur peculiaris aliqua ratio, vi cujus albedo fundet relationem ſimilitudinis cum albo, & diſſimilitudinis cum nigro. Dicitur hæc ratio formalis, quia ab ea habet ſubjectum, tanquam à forma, vt poſſit proximè fundare relationem.

II. Triplex eſt, quia totuplex eſt ratio fundandi, quotuplex eſt relatio; triplex eſt relatio: igitur & triplex ratio fundandi, nempe vnitas, & numerus: actio, & paſſio: menſura, & menſurabile; prima fundat primam ſpeciem relationis: ſecunda, ſecundam: tertia, tertiam.

III. Prima ratio fundandi dicitur vnitas, ſeu convenientia, & numerus, ſeu diverſitas. Convenientia, vel reperitur inter duas qualitates, & fundat ſimilitudinem, vel inter duas quantitates, & fundat æqualitatem, vel inter duas ſubſtantias, & fundat identitatem, ſeu ſimilitudinem in ſubſtantia. *Eadem*, inquit Ariſtoteles, *ſunt, quorum eſſentia eſt eadem*, id eſt, quorum eſſentia talis eſt in vno, qualis eſt in altero: *ſimilia, quorum*

qualitas vna, id eſt, quorum in vno talis eſt qualitas, qualis eſt in altero: *æqualia, quorum quantitas vna*, id eſt, quorum in vno tanta eſt quantitas, quanta eſt in altero; hinc eandem dicuntur fundare relationem, quorum natura eſt apta concipi vno conceptu, & vna definitione explicari, ob vnitatem fundamentalem.

Rurſus, cùm duplex ſit ſimilitudo; altera fundata in vnitate graduali, vt ſimilitudo, quæ inter duas qualitates æqualiter intenſas, putà inter duas albedines intenſas, vt quatuor: altera fundata in vnitate ſpecifica, quæ inter qualitates ejuſdem ſpeciei vt inter duos intellectus reperitur, & coincidit cum relatione identitatis in ſpecie; hinc duplex vnitas, altera gradualis, altera ſpecifica; hæc reperitur in omni qualitate, iſta non item.

IV. Oppoſitæ relationes fundantur in numero, ſeu in extremis illis, quæ habent diverſitatem, vel eſſentiæ, vel qualitatis, vel quantitatis; & ita eorum fundamenta diverſa ſunt, nec vno conceptu concipi, aut vna definitione explicari poſſunt: ergo tot ſunt relationes fundatæ in numero, quot fundatæ in vnitate, nempe relationes differentiæ eſſentialis, vt inter hominem, & equum: diſſimilitudinis accidentalis, vt inter parietem album, & nigrum. Denique inæqualitatis, vt inter duas quantitates, quarum vna ſit major, altera minor.

V. Relationes fundatæ in numero, ſeu diſconvenientia, dicuntur privativæ, non poſitivæ, quia fundantur in privatione vnitatis, ſeu in non talitate vnius, & qualitate alterius, ſive in non tantitate vnius, & quantitate alterius; hanc doctrinam inſinuat Ariſtoteles, lib. 5. Metaph. c. 15.

de relatis, his verbis: ἔτι ἔνια κατὰ στέρησιν δυνάμεως ὥσπερ τὸ ἀδύνατον, καὶ ὅσα οὕτω λέγεται, οἷον τὸ ἀόρατον. Item *quædam ſecundùm privationem potentiæ, vt impoſſibile, & quæcumque ita dicuntur, vt inviſibile.*

Confirmat eandem doctrinam cap. 22. ejuſdem libri, docétque quoties negationes ab *α* quod Latinis, *in*, ſonat, vel ſimili negatione incipiunt, toties privationes dici, affértque in exemplum ἄνισον, id eſt, *inæquale, quod ideò dicitur tale, quòd non habeat æqualitatem, cùm aptum ſit habere*, ἄνισον μὴ γὰρ τῷ μὴ ἔχειν ἰσότητα πεφυκὸς λέγεται, quanquam ſi ſumitur diverſitas materialiter, & præſuppoſitivè, eſt aliquid reale, ſicut vnitas materialiter ſumpta. Huc porrò revocabis relationes diſtantiæ, diviſionis &c.

VI. Secunda ratio fundandi relationem inter cauſam, & effectum, eſt actio, & paſſio, quatenus ſubjectum ſe habet vt agens, aut vt patiens, ita actio generativa, eſt ratio fundandi paternitatem in homine generante; generatio autem paſſiva, eſt ratio fundandi filiationem in homine genito. Huc revocabis relationes inter fratres, & ſorores, quæ extremis inſunt propter habitudinem ad cauſam eandem. Item relationes materiæ, & formæ.

Objicies 1. Remanente relatione, remanet ratio fundandi; ſublatâ actione, & paſſione, adhuc remanet paternitas in generante, & filiatio in genito: ergo actio, & paſſio, non ſunt rationes fundandæ relationis cauſæ ad effectum.

Reſp. diſt. maj. In prima ſpecie relationum, concedo: in ſecunda, nego: ſatis enim eſt præteriiſſe actionem, & paſſionem, quia tantùm

requiritur ratio fundandi, vt conditio applicans, & quaſi movens fundamentum ad terminum; quâ applicatione, & motu ſemel factis, ſive pereat ratio fundandi, ſive non, remanent applicata ad invicem extrema, quemadmodum ex mente quorumdam Philoſophorum, vt quæ diſtant, fiant præſentia, debet applicari virtus moventis, vt fiat motus, quo ſemel motu facto, & pereunte, res manent ſibi invicem præſentes.

Porrò, relationis hujus ſpecies eſt categorica, quia non poteſt ad aliud prædicamentum revocari. Certè poteſt intelligi tota eſſentia Petri, qui Pauli filius eſt, abſque relatione filiationis: ergo illa relatio Petro non eſt eſſentialis, ſed purè categorica.

Objicies 2. Eadem relatione actio refertur ad cauſam, quâ effectus: relatio actionis ad cauſam, eſt tranſcendentalis: ergo & relatio effectus.

Reſp. neg. maj. Diſpar ratio, quia effectus eſt de ſe indifferens, vt producatur ab hac, vel illa cauſa: at actio fluit ex eſſentiâ ſuâ ab hac numero cauſâ, non ab alia, vtpote illius modus.

Inſtabis 1. Vt ſe habet effectus creatus ad Deum, ita effectus productus à cauſa creata, ad eandem ſe habet: effectus creatus ad Deum refertur tranſcendentaliter: ergo effectus productus à cauſa creata, ad eandem tranſcendentaliter refertur.

Reſp. nego parit. quia effectus creatus ita eſt à Deo, vt non poſſit non eſſe ab eo: at ita pendet à cauſa creata, à qua fluxit, vt potuerit ab alia produci.

Inſtabis 2. Effectus, vt effectus cauſæ creatæ, non poteſt intelligi ſine ordine ad cauſam creatam: ergo effectus, vt effectus cauſæ creatæ, re-

ſpicit eſſentialiter ipſam.

Reſp. 1. Licèt effectus creatus reſpiceret cauſam creatam vt ſic, non tamen eſſentialiter hanc reſpiceret, à qua fluxit, quia potuit ab alia fluere. 2. vt eſſentiam effectus creati intelligas, non opus eſt vt concipias cauſam creatam: ſic rectè intelligitur eſſentia Petri, qui eſt filius Pauli, licèt non intelligas eſſe filium Pauli. At non poteſt perfectè intelligi vllum ens creatum, non intellecto Deo.

VII. Tertia ratio fundandi eſt menſura, ſeu menſurabilitas activa, & paſſiva; *alia*, inquit Ariſtoteles, *vt menſurabile ad menſuram, & ſcibile ad ſcientiam, & ſenſibile ad ſenſum*. Porrò menſura eſt quaſi regula, & exemplar perfectionis alterius, quia ipſum commenſurat, perficítque; menſurabile verò, commenſuratur, perficitúrque à menſura; hinc fundamentum relationis menſuræ ad menſurabile, eſt menſurabilitas activa; menſurabilis autem ad menſuram, fundamentum eſt paſſiva menſurabilitas. Talis eſt relatio potentiarum, habituum, & actuum ad ſua objecta, quæ ſunt veluti menſura activa eorum, quæ non habent ſuum eſſe, niſi per ordinem ad ipſa objecta, ad quæ referuntur ex natura ſua.

VIII. Duæ ſunt dotes relationis hujus tertii generis. Prima, non eſt mutua; licèt enim menſurabile realiter ad menſuram referatur, vt potentia, & habitus ad objecta, non viciſſim menſura refertur realiter ad menſurabile, ſed tantùm relatione rationis, & ſecundùm dici: ſic objectum, non refertur realiter ad potentiam, habitum, & actum, ſed relatione duntaxat relationis: ſic ſcientia refertur quidem realiter ad ſcibile; ſcibile autem ad ſcientiam relatione tantùm ratio-

nis, quatenus intellectus ad explicandam relationem ſcientiæ, ipſum ſcibile concipit quaſi correlativum. Secunda, non eſt prædicamentalis relatio hujus generis, ſed tranſcendentalis, quia fundamento formaliter eſſentialis eſt; nam ſcientia non poteſt concipi formaliter, ſine ordine ad ſcibile: nec actio ſine reſpectu ad terminum, & cauſam.

Objicies: Ariſtoteles cap. de relat. affert ſcibile in exemplum eorum, quæ ſunt ad aliquid: ergo ſcibile refertur ad ſcientiam.

Reſp. diſt. ant. Quæ ſunt ad aliquid tam relatione reali, quàm rationis; concedo: relatione tantùm reali, nego: ibi enim loquitur Philoſophus de relatis, tam ſecundùm dici, quàm ſecundùm eſſe.

Inſtabis: Scibile eſt ſcibile per ſcientiam: ergo verè refertur ad ſcientiam.

Reſp. diſt. conſeq. Relatione rationis, concedo: relatione reali, nego: Non enim poteſt intelligi ſcibile ſine ſcientia, cujus terminat relationem ad ſe, licèt ſit independens ſecundùm ſe à ſcientia. Audi Ariſtotelem: *menſurabile autem*, inquit, *& ſcibile, & intelligibile, eò quòd aliud ad aliud dicatur.*

Quæres 1. An fundamentum proximum, ſeu ratio fundandi diſtinguatur realiter à fundamento remoto.

Reſp. Aliquando diſtingui v. g. in relatione cauſæ ad effectum, fundamentum proximum eſt actio realiter à cauſa producente diſtincta.

Quæres 2. Quotuplex ſit fundamentum remotum.

Reſp. Triplex eſſe pro triplici ſpecie relationum.

Primum reſpondet vnitati, & diverſitati, éſtque ipſa forma, per quam res conſtituitur in eſſe ſubſtantiali, vel accidentali: ſic in Petro, & Paulo fundamentum remotum ſimilitudinis in natura eſt duplex natura vtriuſque; in duobus parietibus, albedo gemina; in duobus quantis, quantitas gemina. Secundum, quod reſpondet actioni in patre, eſt potentia generans, quâ conſtituitur in ratione actuoſi principii; quod verò paſſioni reſpondet in filio, eſt potentia paſſiva, à qua habet vt produci poſſit. Tertium denique, reſpondens menſurationi activæ, & paſſivæ, eſt potentia ad menſurandum, & menſurabilitas; illa in menſurâ activâ, hæc in paſſivâ.

§. III. *An relatio ſit duo.*

PVTAVIT Arriaga relationem nihil aliud eſſe, quàm duo extrema, ſive hoc, & hoc, v. g. ſimilitudinem albedinis, formaliter eſſe duo alba, & quidem intrinſecè; ſicut homo nihil aliud eſt phyſicè, quàm corpus, & anima ſimul vnita. Vnde diſtinguit tantùm relationem à fundamento, & termino, vt includens ab incluſo.

Certum eſt, relationem adæquatè ſumptam pro eo omni, quod dicit in conceptu objectivo, tam primario, quàm ſecundario, involvere terminum, quia ſine eo concipi non poteſt. At quæritur, an includat terminum primariò, & per ſe.

I. ASSERTIO. Relatio formaliter intrinſecè eſt quid vnum, non multa, adeóque terminum non dicit, vt partem intrinſecam eſſentiæ ſuæ.

Prob. 1. ex Ariſtotele: Omne ens categoricum eſt vnum, & ſimplex, non multa: relatio ex eodem

X v

eſt ens categoricum ; ſiquidem conſtituit categoriam ab aliis diſtinctam : ergo relatio eſt quid vnum, & ſimplex. 2. ex eodem Philoſopho, relatio non eſt quid, aut aliqua, ſed habitudo vnius ad aliud : at habitudo diſtinguitur ab eo, ad quod eſt habitudo : ergo relatio diſtinguitur à termino.

Prob. 2. ratione duplici. Prima ſit, forma ſimplex non includit intrinſecè multa intrinſeca : relatio eſt forma ſimplex : ergo non includit multa intrinſeca. Prob. minor: quæ forma tribuit denominationem ſimplicem, eſt ſimplex : relatio tribuit denominationem ſimplicem, quia vnicum ſubjectum afficit, & appellat : v. g. paternitas afficit vnum hominem generantem, denominátque patrem tantùm non filium, licèt denominet in ordine ad ipſum filium : ergo relatio eſt forma ſimplex.

Confirmatur : Terminus eſt quid aliud à relatione adæquatè ſumpta ſecundùm primarium conceptum : ergo terminus non eſt de primario conceptu relationis. Prob. ant. terminus eſt id ad quod relatio definita adæquatè ordinem habet, quia totum eſſe relationis, eſt ad aliud ſe habere: ergo τὸ aliud, quod eſt terminus relationis, eſt aliud ab ipſa relatione. Et verò terminus vnionis eſt extra ipſam vnionem, ſicut terminus cognitionis eſt extra cognitionem : ergo à pari terminus relationis eſt extra ipſam relationem.

Nec dicas relationem definiri inadæquatè ; nam contrà : qui totum dicit, comprehendit adæquatè definitionem relationis, ſaltem ſecundùm conceptum primarium, & intrinſecum : at totum relationis eſt ad aliud ſe habere ex Ariſtotele.

Secunda ratio petitur à paritate : relatio in divi-

nis non eſt duo; nec enim relatio, quâ Deus Pater refertur ad Filium, eſt Pater, & Filius; ſiquidem paternitas in divinis realiter à Filio diſtinguitur: ergo à pari in creatis relatio non eſt duo.

Confirmatur: ſequeretur patrem, & filium eſſe idem realiter; quæ enim non diſtinguuntur realiter, ſunt idem realiter; pater, & filius in creatis non diſtinguuntur realiter ex Arriaga; nam paternitas eſt hoc, & hoc: ergo pater, & filius ſunt idem realiter. Prob. min. ea ſunt idem realiter, quorum principia adæquatè componentia, non diſtinguuntur realiter; principia adæquatè componentia paternitatem, & filiationem, non diſtinguuntur realiter; nam principia, ex quibus componitur paternitas, & filiatio, ſunt pater, & filius, & actio, ſed illa ſunt idem: ergo &c. Totum concedit Arriaga, ex quo ſic arguo: ergo filius eſt reipſa pater. Prob. ſubſumptum, nam quod habet filiationem, eſt filius; pater habet filiationem: ergo pater eſt filius.

II. Assertio. Quamvis relatio non dicat terminum, vt aliquid ſibi intrinſecum, tamen concipi non poteſt, ſine termino, & fundamento, vt ſibi extrinſecis.

Prob. Relatio eſt habitudo vnius ad aliud, hoc eſt fundamenti ad terminum: ergo non poteſt concipi ſine fundamento, & termino; res enim eo modo eſt intelligibilis, quo eſt ens; ſic accidens concipitur, & definitur per reſpectum ad ſubſtantiam, quia eſt entis ens: at relatio non eſt ſine fundamento, & termino: ergo non poteſt concipi ſine fundamento, & termino: hinc duplex differentia relationis; vna intrinſeca, quæ eſt differentia metaphyſica intrinſecè conſtituens

relationem : altera extrinſeca , nempe terminus, qui eſt veluti cauſa formalis extrinſeca relationis ipſius.

§. IV. *Diluuntur objecta.*

OBJICIES 1. Oppoſitorum entium oppoſitæ ſunt rationes conſtitutivæ : ens abſolutum, & relativum opponuntur : ergo habent oppoſitas rationes ſui conſtitutivas.

Reſp. concedo totum, quid inde?

Inſtabis 1. Ens abſolutum eſt vnum : ergo relativum eſt multiplex.

Reſp. diſt. conſeq. Relativum eſt multiplex, ratione extrinſecorum, concedo : ratione intrinſecorum, nego. Cùm enim ſit ordo vnius ad aliud, non poteſt concipi, nec definiri ſine vno, & alio, nempe ſine fundamento, in quo ſit, & ſine termino, ad quem ſit, & qui proinde eſt quaſi differentia extrinſeca relationis.

Inſtabis 2. Id, quo mutato, mutatur relatio, eſt intrinſecum relationi : mutato termino, mutatur relatio : ergo terminus eſt intrinſecus relationi.

Reſp. diſt. majorem : Id, quo mutato, mutatur relatio intrinſecè, concedo : mutatur tantùm extrinſecè, nego : at mutato termino, mutatur tantùm relatio extrinſecè, non intrinſecè.

Inſtabis 3. Mutatâ parte eſſentiali, mutatur intrinſecè relatio : terminus eſt eſſentialis relationi, & mutatur : ergo mutato termino, mutatur intrinſecè relatio.

Reſp. diſt. maj. Mutatâ parte eſſentiali intrinſecâ, mutatur intrinſecè relatio, concedo : mutatâ parte eſſentiali tantùm extrinſecâ, nego : at ter-

minus eſt tantùm pars eſſentialis extrinſeca, quia eſt tantùm differentia extrinſeca, ſine qua differentia intrinſeca relationis non tribuit effectum formalem ſecundarium, hoc eſt, non denominat ſubjectum actu relatum.

Inſtabis 4. Pars eſſentialis eſt maximè intrinſeca rei: terminus eſt pars eſſentialis relationi: ergo eſt maximè intrinſecus relationi.

Reſp. diſt. majorem: In abſolutis, concedo: in relativis, ſubdiſtinguo. Pars eſſentialis, primaria, & intrinſeca, concedo: pars eſſentialis, ſecundaria, & extrinſeca, nego. At terminus eſt pars eſſentialis entis relativi; deinde eſt tantùm ſecundaria pars, & quaſi differentia extrinſeca. Ratio diſparitatis petitur ex naturâ entis abſoluti, & relativi; abſolutum enim eſt ad ſe: ergo habet differentiam ad ſe, & in ſe; relativum verò eſt ad aliud: ergo habet differentiam ad aliud: differentia ad aliud eſt intrinſeca relationi; aliud verò, nempe terminus, eſt differentia tantùm extrinſeca.

Inſtabis 5. Quod ingreditur definitionem rei, eſt illi maximè intrinſecum: terminus ingreditur definitionem relationis: ergo eſt illi maximè intrinſecus.

Reſp. diſt. majorem: Quod ingreditur intrinſecè, concedo: extrinſecè tantùm, nego; at terminus ingreditur tantùm extrinſecè. Certè paternitas divina nec eſſe, nec concipi poteſt abſque filiatione: & tamen filiatio non eſt intrinſeca paternitati. Item actus judicii, quo judico hominem eſſe animal, nec eſſe, nec concipi poteſt abſque homine, & animali; & tamen non includit hominem, & animal intrinſecè, quia eſt

actus ſimplex : ſic relatio, licèt non poſſit concipi ſine extrinſecis, non ideò illa dicit, tanquam principia ſibi intrinſeca.

Inſtabis 6. Debet aſſignari differentia intrinſeca relationis ; nam v. g. ſimilitudo, & diſſimilitudo differunt intrinſecè : non alia aſſignari poteſt, quàm terminus : ergo terminus eſt differentia intrinſeca.

Reſp. nego minorem : Habet enim differentiam ſibi intrinſecam quælibet relatio, quæ nihil aliud eſt, quàm ipſa relationis entitas, vt poteſt concipi cum fundamento in re, in ordine ad extrinſecum hoc, vel illud.

Inſtabis 7. Omne principium ſpecificativum, eſt intrinſecum rei eſſentiæ ; terminus ſpecificat relationem : ergo eſt intrinſecus eſſentiæ relationis.

Reſp. 1. nego maj. Nam objecta ſpecificant potentiam habitus, & actus, nec tamen ſunt intrinſeca illis. Reſp. 2. diſt. maj. Specificativum intrinſecè, cujuſmodi eſt rationale reſpectu hominis, concedo : ſpecificativum extrinſecè, nego. At terminus ſpecificat tantùm extrinſecè relationem ; differentia autem intrinſeca relationi, ſpecificat intrinſecè : vt autem diſtinguas quando principium eſt intrinſecum, aut extrinſecum eſſentiæ, duas regulas accipe.

Prima ſit : Quoties ſunt duo intrinſeca rei eſſentiæ, debent ex æquo exprimi in recto, cùm reſpondetur ad quæſtionem quid eſt ? vt quid eſt homo ? eſt animal rationale. Secunda, quod ponitur in obliquo, reſpicitur ab eſſentia, vt aliquid extra ipſam poſitum, adeóque extrinſecum. At quærenti, quid ſit pater, non reſpondetur, eſt

filius, ſed eſt filii pater; vbi vides filium poni in obliquo.

Inſtabis 8. Ergo extrema relationis erunt tantùm accidentaria relationi.

Reſp. Poſſe dici eſſentialia extrinſecè, non autem intrinſecè, ideóque non eſt purè accidentaria; habet enim ſuum genus, & differentiam intrinſecam relatio, per quam conſtituitur in ratione talis relationis, ſed dependenter à fundamento, & termino. Genus, eſt ordo; differentia, talis ordo: porrò talis eſt, quia eſt talis fundamenti ad talem terminum.

Objicies 2. Identitas, & ſimilitudo ſunt multa: ergo dicunt intrinſecè, fundamentum, & terminum.

Reſp. nego ant. Sed eadem, & ſimilia ſunt multa: vnde Ariſtoteles, ſimilia ſunt ea, quorum qualitas eſt vna. Verbo dicam, identitas, & ſimilitudo ſunt quid vnum, & ſimplex formaliter, nempe formalitas metaphyſica virtualiter diſtincta à fundamento, ſed non ſine multis extrinſecis, quia præſupponunt fundamentum, & terminum.

Objicies 3. Poſitis duobus albis, præcisâ quâcumque formâ, parietes intelliguntur ſimiles: ergo ſimilitudo nihil eſt præter duo alba.

Reſp. diſt. ant. Sunt ſimiles fundamentaliter, & materialiter, concedo: formaliter, nego; ſunt enim ſimiles formaliter per ſimilitudinem, ſicut ignis eſt formaliter calidus per calorem, quem ſi ab eo ſepares, erit tantùm radicaliter, & fundamentaliter calidus.

Colliguntur ex dictis tria. Primum, relatio ſecundùm intrinſeca eſt quid ſimplex, & vnum,

ſed non ſine multis extrinſecis. Secundum, rectè definitur habitudo vnius ad aliud, quia exigit vnum, & aliud. Tertium, ens abſolutum dicit principia eſſentialia ſibi intrinſeca, quia eſt ens ad ſe, & in ſe; relativum verò, cùm ſit ad aliud, dicit terminum ſibi extrinſecum.

§. V. *Quomodo relatio diſtinguatur à fundamento.*

Dvplex eſt ſententia. Prima, quæ eſt Suaris Luſitani, diſtinguit à fundamento realiter, vt modum à re modificata. Secunda, quæ Suaris Granat. eſt, diſtinguit tantùm virtualiter, & conceptu objectivo.

I. Assertio. Relatio diſtinguitur à fundamento ſuo virtualiter. Pr. ea diſtinguuntur virtualiter, quorum vnius conceptus objectivus, non eſt conceptus objectivus alterius: conceptus objectivus albedinis v. g. non eſt conceptus objectivus ſimilitudinis; aliter enim definitur albedo, nempe qualitas viſum diſgregans, aliter ſimilitudo, nempe ordo parietis albi v. g. ad parietem album. Deinde conceptus albedinis abſolutus eſt, adeóque prior, conceptus verò ſimilitudinis relativus, & poſterior: ergo conceptus albedinis objectivus diſtinguitur virtualiter à conceptu objectivo ſimilitudinis.

II. Assertio: Relatio non diſtinguitur realiter à fundamento ſuo, vt modus phyſicus à re modificata.

Pr. 1. Nulla eſt neceſſitas admittendæ illius diſtinctionis realis: ergo non debet admitti. Prob. ant. baculus v. g. dicitur æqualis alteri ex eo præ-

ciſè, quòd non habeat plures, aut pauciores partes abſque nova entitate realiter ſuperaddita; & quantitas A, hoc ipſo poteſt æquari quantitati B, quod detrahitur, aut additur aliquid quantitati B: ergo ſufficit mutatio extrinſeca in termino abſque novâ entitate additâ fundamento.

Prob. 2. Nulla datur cauſa entitatis modalis relativæ effectrix, aut peremptrix: ergo nulla datur entitas modalis relativa diſtincta à fundamento. Prob. ant. ſi quæ eſſet cauſa effectrix, vel fundamentum, vel terminus, vel vtrumque ſimul: nihil horum dici poteſt; non terminus, qui ſæpè longiùs diſtat, fac enim nunc conſtrui parietem in India, ſtatim relatio in pariete Pariſino producetur, an à termino tam longè diſſito? Item homini Romæ degenti naſcitur filius Pariſiis, tunc producitur relatio paternitatis in patre, qui Romæ degit; at quis dicat paternitatem illam produci à filio Pariſiis recèns nato. Non fundamentum, tum quia illa productio primò, & per ſe terminaretur ad relationem primò productam: at hoc eſt contra Ariſtotelem 5. Metaph. text. 10. vbi ait ad relationem non eſſe motum; hoc eſt nullam actionem per ſe terminari ad relationem: tum quia nulla vis agendi fundamento ſæpè ineſt; nam quantitas v. g. quæ eſt fundamentum æqualitatis, non eſt actuoſa.

Dices 1. produci à fundamento determinato ad illam productionem per terminum, tanquam conditionem.

Contrà 1. Ergo dabitur actio in diſtans, & dicam à pari, accenſo igne Romæ, reſultare naturaliter calorem in manu mea, dum Pariſiis dego. 2. quis admonuit parietem Romæ exiſtentem, vt

hoc potiùs tempore, quàm alio relationem funderet ex ſinu ſuo.

Dices 2. relationem oriri in fundamento per quandam reſultantiam.

Contrà: Deneget Deus concurſum ſuum ad illam reſultantiam; tunc erit fundamentum, & terminus, quamvis nulla ſit relatio. Iam quæro, an erunt ſimiles duo parietes albi? ſi ſunt ſimiles formaliter: ergo ſunt ſimiles formaliter ſine ſimilitudine, quod dici non poteſt; & tamen aliunde habebunt omnia requiſita ad ſimilitudinem, quia eſſe formaliter ſimiles, eſt talem eſſe vnum parietem, qualis eſt alter: atqui ſublatâ illâ ſimilitudine, talis erit vnus paries, qualis alter: ergo erunt formaliter ſimiles, quamvis non habeant ſimilitudinem.

3. Subjectum relationis non mutatur per relationem intrinſecè: ergo relatio non diſtinguitur realiter à fundamento; patet conſeq. quia non poteſt advenire nova forma intrinſeca ſubjecto relationis abſque mutatione intrinſeca ejuſdem ſubjecti, quare prob. antec. 1. ex Ariſtotele lib. 5. Phyſ. cap. 3. & lib. 3. cap. 1. vbi docet ad relationem non dari motum. Hinc in lib. categ. cap. de ſubſtantia, ait orationem de vera fieri falſam abſque ſui mutatione, ſed objecto duntaxat mutato. 2. ex D. Thom. quæſt. 7. de potentiâ: *Non oportet,* inquit, *quod ad hoc, vt de aliquo relatio de novo dicatur, aliqua mutatio in ipſo fiat, ſed ſufficit quòd fiat mutatio in aliquo extremorum.* 3. ad motum, vel vnius muſcæ, totus orbis mutaretur, ejus ſiquidem partes ſingulæ, novam relationem diſtantiæ, vel propinquitatis acquirerent, quæ proinde nova eſſet entitas: at quid abſur-

dius, quàm ad vnius muſcæ volatum, quidquid vbique rerum eſt, mutari illicò, & pullulare ex rebus ſingulis reculas multitudine infinitas, quæ aliæ aliis ſuccedant perpetuâ quaſi ſerie, naſcantur, & pereant?

Dices, ad relationem non dari quidem motum ſenſibilem, ſed inſenſibilem duntaxat; ideóque mundum non mutari ſenſibiliter ad muſcæ volatum.

Contrà: productio ſpecierum in potentiis, aut in medio non eſt ſenſibilis, & tamen immutant ſubjectum, cui inhærent: ergo licèt mutatio ſit inſenſibilis, non deſinit eſſe vera mutatio. Deinde Ariſtoteles loco jam cit. ait eſſe motum in illo, qui quidpiam addiſcit: atqui talis motus eſt inſenſibilis: ergo Ariſtoteles loquitur etiam ibi de motu inſenſibili, eúmque negat ad relationem dari.

§. VI. *Diluuntur objecta.*

PRINCIPIA ſolutionum quatuor accipe.

I. Relatio, licèt ſit idem realiter, & phyſicè cum fundamento, diſtinguitur tamen ab eo virtualiter: quare idem realiter fundamentum, virtualiter multiplex eſt, adeóque ſimul abſolutum, & relativum diverſo reſpectu.

II. Duplex denominatio intrinſeca; altera abſoluta, quæ petitur à forma, vt eſt talis per ſe, & ſecundùm ſe: altera relativa, quæ petitur ab eadem forma, vt alterum reſpicit; hinc eadem realiter forma, ſed virtute multiplex denominat ſubjectum abſolutè, vt eſt talis ſecundùm ſe; relativè autem, cùm talis eſt, qualis eſt altera, ſeu

cùm eſt ad aliud. Ratio eſt, quia forma abſoluta, non pendet ab extrinſeco, & eſt tota ad ſe: relativa autem pendet ab extrinſeco, & eſt ad aliud. Quare quandiu illud aliud non exiſtit; tandiu ligatur forma relativa, impeditúrque, ne ſubjectum denominet actu relatum: non defectu quidem ſui, ſed tantùm extrinſeci; hinc

III. Denominatio relativa non eſt tota intrinſeca ſubjecto, ſecundùm omnia, quæ dicit, ſaltem extrinſecè, ſed eſt intrinſeca ad extrinſecum, quo poſito, ſtatim relatio exit in actum ſecundum, cùm eſſet anteà tantùm in actu primo, denominátque ſubjectum relatum actu, cùm denominaret anteà tantùm referibile; hinc

IV. Formæ relativæ duplex effectus diſtinguitur, primarius, & ſecundarius; primarius eſt, facere ſubjectum relativum, ſeu referibile: ſecundarius, facere actu relatum, ſeu actu referre. Primus, requirit terminum tantùm poſſibilem. Secundus, requirit actu exiſtentem: primum ſemper tribuit relatio, etiam non exiſtente termino, modò exiſtat fundamentum; hinc referibilitas duplex, remota, quæ convenit fundamento poſſibili, proxima, quæ convenit fundamento actu exiſtenti, ſed nondum exiſtente termino. Secundum nunquam tribuit ſubjecto, ſeu fundamento, licèt exiſtenti, niſi terminus actu exiſtat. Ratio hujus duplicis effectus eſt, quia terminus ſpectari poteſt, vel vt poſſibilis, vel vt actu exiſtens. His obſervatis,

Objicies I. Omne accidens inhærens ſubjecto, diſtinguitur realiter à ſubjecto; relatio eſt accidens inhærens ſubjecto: ergo diſtinguitur realiter à ſubjecto.

Reſp. diſt. majorem: Omne accidens phyſicum, concedo: metaphyſicum, nego; ſufficit enim diſtinctio virtualis, & æquivalentiæ, in ordine ad conceptum, ad accidens metaphyſicum conſtituendum, quia perficit ſubjectum per modum virtualitatis; ad phyſicum autem requiritur diſtinctio realis, quia perficit ſubjectum per additionem novæ entitatis: porrò relatio eſt accidens metaphyſicum.

Inſtabis 1. Perfectivum, & perfectibile diſtinguuntur realiter: relatio eſt perfectiva, ſubjectum perfectibile: ergo &c.

Reſp. diſt. majorem: Perfectivum phyſicè, concedo; nihil enim perficit ſeipſum realiter, quia eſſet prius, & poſterius; perfectivum metaphyſicè, nego: at relatio perficit tantùm metaphyſicè ſubjectum, vt virtualitas, non phyſicè, vt entitas ſuperaddita.

Inſtabis 2. Quod pendet à ſubſtantia, non eſt realiter idem cum ipſa; idem enim à ſeipſo pendere non poteſt: relatio pendet à ſubjecto: ergo non poteſt eſſe idem realiter cum ipſo.

Reſp. diſt. maj. Quod pendet à ſubſtantia, dependentiâ propriâ, & phyſicâ, concedo: impropriâ, & metaphyſicâ, nego. At relatio pendet à fundamento ſuo impropriâ, & metaphyſicâ dependentiâ, quæ eſt dependentia virtualitatis à ſubjecto; non propria, & phyſica, quæ eſt dependentia entitatis ab entitate.

Objicies 2. Illa diſtinguuntur realiter, quorum vnum poteſt exiſtere, alio non exiſtente: fundamentum poteſt exiſtere, non exiſtente relatione; nam deſtructo pariete B, deſtruitur ſimilitudo, quæ inerat parieti A, nec ampliùs exiſtit, eodem

remanente : ergo fundamentum diſtinguitur realiter à relatione.

Reſp. diſt. maj. Quorum vnum poteſt eſſe ſine alio entitativè, & realiter, concedo : denominativè tantùm, nego ; at fundamentum non poteſt eſſe ſine relatione entitativè, & realiter, licèt poſſit eſſe ſine denominatione relati actu, defectu extrinſeci.

Inſtabis 1. Remanet ſimilitudo in fundamento realiter, etiam deſtructo termino : ergo denominat actu ſimile, etiam deſtructo termino. Prob. conſeq. forma exiſtens in ſubjecto tribuit effectum formalem, quia tribuere effectum formalem, eſt formam ineſſe ſubjecto : atqui ſimilitudo eſt forma, & exiſtit adhuc ſuperſtes in ſubjecto poſt deſtructum terminum : ergo denominat ſubjectum ſimile, etiam poſt deſtructum terminum.

Reſp. diſt. majoris probationem : Forma abſoluta exiſtens in ſubjecto, tribuit effectum formalem, concedo : relativa, ſubdiſtinguo : tribuit effectum formalem primarium, id eſt, facit ſubjectum referibile, concedo : ſecundarium, id eſt, facit ſubjectum actu relatum, nego ; cùm enim forma relativa dicat eſſe *in*, & eſſe *ad*, quandiu terminus actu non exiſtit, ligatur quodammodo, quoad effectum ſecundarium, quod eſt facere ſubjectum actu relatum, licèt communicet effectum primarium, quod eſt facere ſubjectum referibile, ad quod ſufficit termini poſſibilitas ex quarto principio.

Inſtabis 2. Forma abſoluta, tribuit effectum, tum primarium, tum ſecundarium cùm ſubjecto actu inhæret : ergo & forma relativa.

Reſp. nego conſeq. Ratio diſparitatis eſt, quia

forma abſoluta tota eſt ad ſe, ac proinde ab omni extrinſeco ſoluta; hinc albedo, hoc ipſo, quòd inhæret ſubjecto, denominat formaliter album: at cùm relativa ſit ad aliud, quod eſt poſſibile, vel actuale, facit actu quidem referibile, licèt terminus actu non exiſtat: at non facit actu relatum, nec tribuit effectum ſecundarium, quia non actu exiſtit terminus.

Diſtingue ergo in eadem albedine tres effectus; primum abſolutum, nempe denominare ſubjectum album: duos alios relativos, quorum primus eſt, denominare ſubjectum referibile, ad terminum poſſibilem; ſecundus eſt, denominare ſubjectum actu relatum, quem non tribuit niſi exiſtente termino: ſic exiſtentia Petri triplicem poteſt ipſi tribuere denominationem; 1. denominat abſolutè actu exiſtentem, ſtatim atque eſt extra cauſas, 2. coexiſtentem potentiâ Paulo poſſibili, 3. coexiſtentem actu, ſtatim atque exiſtit Paulus.

Inſtabis 3. Deſtructo termino, fundamentum habet ſimilitudinem: ergo eſt actu ſimile.

Reſp. diſt. ant. Habet ſimilitudinem quoad effectum primarium, à qua proinde denominatur referibile, concedo: quoad effectum ſecundarium, à quo dicatur actu relatum, nego anteced. & conſequent.

Inſtabis 4. Similitudo inexiſtens denominat actu ſubjectum referibile: ergo denominat actu.

Reſp. 1. nego conſeq. quia argumentum eſt à dicto ſecundùm quid ad dictum ſimpliciter.

Reſp. 2. diſt. conſeq. Denominat actu referibilitatis, ſeu quoad effectum primarium, concedo: denominat actu relationis, ſeu quoad effectum ſe-

cundarium, nego. Ratio eſt, quia deeſt terminus actu exiſtens.

Inſtabis 5. Etiam ſubjectum non exiſtens, eſt referibile: ergo poteſt denominari referibile, licèt non exiſtat.

Reſp. diſt. ant. Subjectum non exiſtens eſt referibile potentiâ, conc. actu, neg. debet enim de eſſe poſſibili ad eſſe actuale tranſire, vt ſit actu referibile; hinc duplex referibilitas, altera potentialis, altera actualis; prima ſequitur poſſibilitatem fundamenti, ſecunda ſupponit exiſtentiam fundamenti, & poſſibilitatem termini.

Inſtabis 6. Relationis totum eſſe, eſt ad aliud referre: ergo ſemper refert actu.

Reſp. diſt. ant. Ad aliud referre, vel actuale, vel poſſibile; concedo: ſemper actuale, nego: ergo refert actu ſubjectum. diſt. conſeq. ad terminum poſſibilem, conc. ſemper actualem, nego; quà refert ad terminum poſſibilem, denominat actu ſubjectum referibile, ſeu relativum; quà refert ad terminum exiſtentem, denominat actu relatum.

Objicies 3. Vbi eſt nova denominatio, ibi nova mutatio: dum paries de non ſimili dicitur ſimilis, eſt nova denominatio, quia eſt novus ſtatus: ergo nova expreſſio ſtatus illius, quæ eſt nova denominatio: ergo & nova mutatio, adeóque nova entitas.

Reſp. 1. concedo totum, præter vltimam conſeq.

Reſp. 2. diſt. maj. Eſt nova mutatio, vel extrinſeca, vel intrinſeca, concedo: ſemper intrinſeca, nego, & conceſſâ minore, diſt. conſeq. ergo eſt nova mutatio parieti intrinſeca, nego: extrinſeca, concedo. Porrò mutatio intrinſeca, fit ratione intrinſeci

intrinſeci advenientis de novo ; extrinſeca verò ratione extrinſeci, quod vel de novo producitur, vel deſtruitur.

Inſtabis 1. Illa mutatio eſt nova, & intrinſeca: ergo eſt mutatio intrinſeca.

Reſp. Eſt nova, fateor; eſt nova intrinſeca, nego ant. & conſeq. fit enim tranſitus à ſenſu disjunctivo ad copulativum.

Inſtabis 2. Nova forma intrinſeca infert mutationem intrinſecam : dum paries de non ſimili, dicitur ſimilis, nova forma intrinſeca accidit parieti : ergo nova mutatio intrinſeca.

Reſp. nego minorem. Prob. tamen, vbi eſt nova denominatio, ibi eſt nova forma, ſi denominatio eſt intrinſeca, forma eſt intrinſeca : dum paries de non ſimili fit ſimilis, eſt nova denominatio intrinſeca : ergo eſt nova forma intrinſeca.

Reſp. nego majorem, ſed nova denominatio intrinſeca poteſt peti à forma vetere, quæ poſito termino extrinſeco, incipit denominare ſubjectum, nec mutat intrinſecè, ſed tantùm extrinſecè ratione termini. Quare diſtingue inter has quatuor propoſitiones : denominatio petitur à forma : denominatio intrinſeca petitur à forma intrinſeca : denominatio nova petitur à nova forma : denominatio nova intrinſeca petitur à nova forma intrinſeca ; duæ primæ veræ ſunt, duæ aliæ falſæ, niſi de forma extrinſeca, ſeu termino intelligas.

Inſtabis 3. Dum perit terminus, perit relatio : relatio eſt intrinſeca fundamento : ergo pereunte termino, perit aliquid intrinſecum fundamento.

Reſp. diſt. majorem : Perit relatio ratione ex-

trinſeci, concedo: ratione intrinſeci, nego; perit enim tantùm relatio ratione termini, non ratione alicujus entitatis, quæ ſit intrinſeca fundamento: deinde nego perire relationem, pereunte termino, ſed deſinit tantùm denominare, ſeu tribuere effectum ſecundarium.

Inſtabis 4. Deſtructo termino, relatio non denominat ſubjectum actu relatum: ergo perit denominatio.

Reſp. diſt. conſeq. Perit denominatio ratione intrinſeci, nego: ratione extrinſeci, hoc eſt, termini, concedo: vnde non tam perit denominatio, quàm terminus.

Inſtabis 5. Dum incipit relatio denominare, advenit nova denominatio intrinſeca fundamento, & realis: ergo advenit aliquid intrinſecum.

Reſp. diſt. ant. Advenit denominatio intrinſeca, ratione alicujus intrinſeci, nego: ratione extrinſeci termini, concedo, & nego conſeq.

Inſtabis 6. Dum paries de non albo, denominatur intrinſecè albus, advenit aliquid intrinſecum parieti, nempe albedo: ergo à pari dum de non ſimili denominatur intrinſecè ſimilis, advenit aliquid intrinſecum parieti.

Reſp. nego conſeq. Diſpar ratio eſt, quòd denominatio albi ſit abſoluta, totáque ſubjecto intrinſeca: ergo petitur à forma, quæ tota ſubjecto inſit, independenter ab extrinſeco; relativa verò pendet ab extrinſeco, vt denominet: vnde ſufficit mutatio in extrinſeco.

Inſtabis 7. Ergo fieret tranſitus de contradictorio in contradictorium ſine mutatione in rebus.

Reſp. nego ſubſumptum, quia ſaltem fit mutatio intrinſeca in termino, qui vel incipit, vel

deſinit eſſe ; hinc ad denominationem novam relati, ſufficit mutatio intrinſeca alteri extremorum.

Inſtabis 8. Denominatio intrinſeca, eſt aliquid intrinſecum ; perit denominatio intrinſeca: ergo perit aliquid intrinſecum.

Reſp. diſt. maj. Denominatio intrinſeca, eſt aliquid intrinſecum, ſecundùm ea, quæ dicit intrinſecè, concedo : ſecundùm ea, quæ dicit extrinſecè, nego. Perit denominatio intrinſeca, diſt. minorem, ſecundùm intrinſeca, quæ dicit, nego ; ſecundùm extrinſeca, quæ connotat, concedo.

Porrò multa defectu tantùm extrinſeci, non tribuunt effectum formalem, quo ſemel poſito, ſtatim tribuunt ; ſic Paulus voto emiſſo, manet intrinſecè obligatus, ſolâ tamen mutatione ſuperioris, remittentis obligationem, dicitur non obligatus.

Objicies 4. Quæ patiuntur contrarias mutationes, diſtinguuntur realiter : albedo, & ſimilitudo patiuntur contrarias mutationes : ergo diſtinguuntur realiter. Prob. min. intendi, & remitti, ſunt mutationes contrariæ : dum albedo intenditur, remittitur ſimilitudo ; nam ſint duo parietes albi, vt duo, dicuntur ſimiles. Vnus deinde fiat albus, vt quatuor, tunc albedo intendetur, & ſimilitudo remittetur ; erunt enim minùs ſimiles.

Reſp. diſt. majorem : Quæ patiuntur contrarias mutationes metaphyſicas, diſtinguuntur realiter, nego : phyſicas, concedo ; at relatio eſt accidens metaphyſicum, cujus intenſio, ſi quæ ſit, non eſt phyſica, ſed metaphyſica. Dixi, ſi quæ ſit, quia

relatio propriè non intenditur, aut remittitur, ſed formaliter poſita eſt in indiviſibili, quare ſi vni albo accedat novus gradus albedinis, non propriè augetur ſimilitudo prior, ſed in aliam quaſi mutatur, quia ſimilitudo inter duo alba, eſt quædam proportio vnius albi ad alterum album, quæ non manet ampliùs, aut certè non denominat, factâ mutatione in ſubjecto, vel in termino.

Inſtabis: Magis differunt ſimilitudo, & albedo, quàm albedo, & albedo; ſed albedo A, & albedo B, differunt realiter: ergo ſimilitudo, & albedo differunt realiter.

Reſp. diſt. majorem: Magis differunt phyſicè, nego: metaphyſicè, concedo; differunt enim conceptu objectivo, & definitione albedo, & ſimilitudo, at non differunt entitate. Contrà albedo A, & albedo B, differunt entitate, non definitione.

Objicies 5. Numerus binarius æquè primò dicit duas vnitates: ergo à pari relatio dicit æquè primò fundamentum, & terminum.

Reſp. Diſparitas eſt, quia numerus binarius eſt quid abſolutum, adeòque dicit vtramque vnitatem æquè primò; relatio verò eſt quid reſpectivum: ergo per ſe primò denominat ſubjectum, terminum verò dicit in obliquo.

Objicies vltimò. Relatio eſt vinculum fundamenti, & termini: ergo ſemper requirit terminum actu exiſtentem, quo ſublato neceſſe eſt ipſam perire.

Reſp. diſt. ant. Relatio eſt vinculum fundamenti, vniens fundamentum termino, vel vt relatum, vel vt referibile, concedo: ſemper vt relatum, nego. Ratio eſt, quia reſpicit terminum,

vel vt poſſibilem, vel vt actualem. Deinde relatio non eſt vinculum, niſi metaphoricè.

Colliges relationem ex natura ſua, eſſe entium omnium minimum, quia ſupponit abſolutum, in quo fundetur, rationem fundandi, & terminum, quibus ſublatis, effectum tribuere non poteſt. 2. quia à ſubſtantia longiſſimè recedit, quæ eſt ens per ſe, & in ſe, & ad ſe, relatio verò ad aliquid. 3. quia non producitur per ſe, ſed ratione fundamenti.

ARTICVLVS IV.

Quænam fundare poſſint relationem.

QVÆSTIO inſtitui poteſt, vel de Deo, in ordine ad creaturas; vel de creatura abſolutè, in ordine ad alteram creaturam; vel de relatione ipſa, in ordine ad alteram relationem; ſingula breviter exequor.

§. I. *An detur relatio realis in Deo ad creaturas.*

RATIO dubitandi eſt, quòd Deus dicatur creator, conſervator, dominus, & cauſa rerum creatarum, quæ voces videntur relationem inferre; nam creator eſt rerum creatarum creator, conſervator, rerum conſervatarum conſervator, dominus, ſubditorum dominus.

I. ASSERTIO. Nulla datur in Deo relatio realis ad creaturas. Ita D. Thomas, 1. parte, q.13. a. 7. & lib. 2. contra Gentes, cap. 12. Suares Granat. in metap. d. 47. ſect. 15. n. 17.

Probatur 1. auctoritate D. Thomæ, 1. parte, q. 13. a. 7. *Cùm Deus*, inquit, *ſit extra totum ordinem creaturæ, & omnes creaturæ ordinentur ad ipſum, & non è converſo: manifeſtum eſt, quòd creaturæ realiter referantur ad ipſum Deum; ſed in Deo non eſt aliqua realis relatio ejus ad creaturas, ſed ſecundùm rationem tantùm, in quantum creaturæ referuntur ad ipſum.* Accedit D. Auguſtinus lib. 83. quæſt. *Deus eſt abſolutus, quia non eget creaturis.*

Prob. 2. Deus eſt entium omnium menſura ex D. Thoma, lib. 2. contra Gentes, c. 12. & ſe habet ad res creatas, ſicut ſcibile ad ſcientiam noſtram: at menſura, & ſcibile non dicunt relationem ad menſuratum, & ad ſcientiam, niſi terminativè; ſcibile enim dicitur relativè ex 5. Metaph. non quia ipſum referatur, ſed quia aliquid aliud ad ipſum refertur: ergo Deus non dicit relationem ad res creatas, niſi terminativè, quatenus relationem earum ad ſe terminat. Ad hæc, Deus eſt eſſentialiter ſupra omnia, finíſque vltimus omnium: ergo non decet ipſum realiter ad creaturas referri, ſed potiùs realem earum ad ſe relationem per virtutem abſolutam creandi, conſervandi, & imperandi ſiſtere, ac terminare.

Probatur 3. Nulla perfectio contingens Deo convenire poteſt, quia Deus non eſt in potentia paſſiva, vtpote actus puriſſimus, & perfectionis totalitas: relatio creatoris, & domini, quam acciperet Deus ex creatione, & dominio actuali rerum creatarum, eſſet perfectio contingens, quia ipſam haberet per ordinem ad res creatas, quæ ſunt ex natura ſua contingentes: ergo nulla relatio realis Deo ad creaturas ineſt.

Probatur 4. Si datur relatio realis in Deo ad res creatas, vtique eſt ipſe Deus, eique eſſentialis, quia quidquid eſt in Deo, eſt eſſentialiter ipſe Deus ob ſummam ſimplicitatem, quæ omnem compoſitionem excludit; hinc effatum D. Bernardi, *nihil eſt in Deo, quod non ſit ipſe Deus*: ergo Deus eſt formaliter relatio ad creaturas, ſicut eſt formaliter ſubſtantia: ac proinde poteſt definiri, cujus totum eſſe eſt ad creaturas: ergo nec concipi poteſt, vt ens perfectè abſolutum, quippe qui relationem in eſſentia ſua imbibat, quod ſummæ ejus independentiæ repugnat; ſic enim argumentor: repugnat ſummæ Dei independentiæ, pendere eſſentialiter à creatura ſua, ejúſque exiſtentiam exigere, cùm ſibi ſufficientiſſimus ſit: relatio realis Dei ad creaturas dependentiam eſſentialem ejuſdem à creaturis arguit, quippe qui totus ſit ad illas, nec concipi ſine illis poſſit: ergo &c. hæc eſt ratio D. Thomæ, lib. 2. contra Gentes, cap. 12. *Cùm relativa ſint, quæ ſecundùm eſſe, ad aliud quodammodo ſe habent*, vt Philoſophus dicit in prædicamentis, *oporteret, quòd Dei ſubſtantia; hoc ipſum quod eſt, ad aliud diceretur; quod autem hoc ipſum quod eſt, ad aliud dicitur, quodam modo ab ipſo dependet, cùm nec eſſe, nec intelligi ſine eo poſſit: oporteret igitur, quòd Dei ſubſtantia ab extrinſeco eſſet dependens, & ſic non eſſet per ſe ipſum neceſſe &c.*

Reſpondent, relationes creatoris, conſervatoris, & domini in Deo eſſe relationes ſuperpoſitionis, & dignitatis, quæ non ſunt perfectibiles, ſed perfectivæ, non ſuppoſitionis, & inferioritatiſ, quæ perfectibiles ſunt; nam inquiunt eſſe regem in homine, ſupponit ſubditos, quos regat, nec tamen

arguit imperfectionem in rege, immò perfectionem. ſed contrà: regia dignitas in homine, licèt perfectio quædam ſit, non eſt pura perfectio, ſed mixta aliquâ imperfectione, quia virtutem regendi abſolutam non habet, ſed ſubditis vectigalem, & tributariam quam tenetur impendere bono ſubditorum, contrà verò in Deo virtus dominandi, eſt abſoluta.

Ad inſtantiam, quâ dixi Deum fore ſuam relationem, diſtinguunt: Deus eſſet ſua relatio, id eſt omnipotentia, quâ aptus eſt referri ad creaturas, & refertur ad eas, quas producit, concedunt: id eſt, Deus eſſet relatio adæquata, negant, quia includit inſuper productionem creaturæ, & ipſam creaturam. Contrà: licèt relatio creantis dicat creaturam, & ejus productionem in obliquo, tamen Deus nec eſſe, nec concipi poſſet ſine ea: ergo diceret dependentiam à ſua creatura, & ita non eſſet ens prorſus abſolutum.

Denique relatio eſt ordo vnius ad aliud: at ordo non eſt inter res diverſi ordinis, qualis eſt Deus, & creatura; res enim dicuntur eſſe ejuſdem ordinis, quæ vel ſunt extra omne genus, & dependentiam cauſæ, vt perſonæ divinæ: vel quæ ſunt intra idem genus, & eâdem categoriâ illigantur, vt duæ ſubſtantiæ, & duæ qualitates; vel quæ licèt ſpectent ad diverſa genera, vnum pendet ab alio, aut ab eo perficitur, & ita ad illud ordinatur: at Deus eſt ſupra genus, & categoriam, nec pendet à creatura, nec ab ea perficitur: ergo non eſt ejuſdem ordinis cum creatura.

II. Assertio. Relatio, quæ concipitur eſſe in Deo, eſt relatio rationis, & ſecundùm dici. Hæc aſſertio ſequitur ex prima, cùm enim nulla

ſit relatio realis in Deo: nec tamen concipi à nobis poſſit, vt creator ſine creaturis, quas inferat: nec vt dominus ſine ſubditis, quibus præſit, conſequens eſt, vt relatio, quam ipſi affingimus, rationis ſit, non rei.

§. II. *Diluuntur objecta.*

OBIICIES 1. Deus, vt omnipotens, non poteſt concipi ſine creaturis poſſibilibus: ergo dicit relationem ad creaturas poſſibiles.

Reſp. diſt. ant. Non poteſt concipi ſine creaturis poſſibilibus, quas per virtutem abſolutam inferre poſſit, concedo: per virtutem dependentem ab illis, nego ant. & diſt. conſequens, ergo dicit relationem ad creaturas poſſibiles, realem, nego: rationis, eſto. Et verò cùm creaturæ poſſibiles, nihil realiter ſint à Deo diſtinctum, quomodo relationem realem ad ipſas diceret, quæ debet eſſe inter duo realiter diſtincta? denique licèt Deus relationem ad creaturas poſſibiles diceret, tranſcendentalem diceret, non categoricam, de qua hîc agitur.

Inſtabis 1. Inter omnipotentiam Dei, & creaturas, datur connexio neceſſaria: ergo & dependentia.

Reſp. diſt. conſeq. Dependentia ſe tenens ex parte creaturarum, concedo: ex parte Dei potentis producere, nego. Cùm enim Deus ſit ens à ſe, & virtus ſequatur ipſum eſſe, Deus vtique creaturas debet poſſe producere per virtutem abſolutam, & independentem ab illis, licèt vt ſunt entia ab alio, ab eo ſingulæ neceſſariò pendeant.

Objicies 2. Deus, vt creator rerum omnium,

habet omnia requiſita ad relationem realem; tria enim tantùm requiruntur ex parte cauſæ; ſubjectum, potentia, productrix, actio creativa: Deus eſt ſubjectum: potentia creatrix, fundamentum remotum: actio creativa fundamentum proximum: creaturæ verò ſunt terminus: ergō Deus habet omnia requiſita ad relationem realem creatoris.

Reſp. diſt. maj. Ad realem relationem requiritur ſubjectum capax relationis realis, concedo: incapax, nego. At Deus eſt ſubjectum relationis incapax. Ratio eſt, quia vt agens ſit ſubjectum capax fundandæ relationis, potentia illius productrix, debet eſſe capax fundandæ relationis: vt potentia ſit capax fundandæ relationis realis, debet eſſe tributaria & vectigalis effectui: ſic virtus cauſarum creatarum ex naturali quodam debito, tenetur dare eſſe effectui, qui eſt finis virtutis illius. At Deus ſe communicat ex mera bonitate creaturis, perficit creaturas, non perficitur ab illis.

Inſtabis 1. Agens, vt agens, dicit relationem ad effectum: ergo Deus, vt creans, dicit relationem ad creaturas.

Reſp. nego ant. Sed dicit tantùm connexionem & virtutem inferendi effectum, aut diſt. antec. agens creatum, concedo: divinum, nego. Ratio diſparitatis eſt, quòd agens creatum acceperit virtutem propter effectum, vt finem, divinum autem, ſit finis omnium effectuum, quibus non ſe communicat ex debito juſtitiæ.

Inſtabis 2. Quod non poteſt concipi ſine effectu, realiter refertur ad effectum; Deus, vt creator, non poteſt concipi ſine creatura: ergo &c.

Reſp. diſt. maj. Sine effectu, à quo pendeat, & perficiatur, concedo : quem inferat per virtutem abſolutam, nec ordinatam ad effectum, & à quo non perficiatur, nego. At Deus producit creaturas per virtutem abſolutam, nec iiſdem tributariam, licèt eas connotet, nec ab iis perficitur; agens autem creatum perficitur per effectum, & quidem tribus modis, vel quia per actionem aliquid in ſe recipit, ſic agens intelligens recipit in ſe imaginem rei intellectæ : vel quia ſic conſervat eſſe ſuæ ſpeciei perenni propagatione individuorum, in quibus ſervatur ſpecies : ſic ignis ignem producendo perennat ſe ; vel quia finem ſuum aſſequitur, finis enim rei eſt ipſius bonum, & perfectio, vt dum aſtra agunt in corpora ſublunaria ; Deus autem nec quidquam in ſe recipit, nec quidquam ejuſdem ſpeciei ſecum extra ſe procreat, nec habet extra ſe finem.

Inſtabis 3. Agens, vt agens, in creatis refertur ad effectum : agens, vt agens, non pendet ab effectu: ergo licèt Deus, vt agens, ad creaturas realiter referatur, non ideò pendebit ab effectu.

Reſp. diſt. min. Agens, vt agens, formaliter pendet ab effectu, nego : agens creatum, vt potens agere, concedo ; licèt enim agens creatum, vt formaliter agens, non pendeat ab effectu ; tamen vt potens agere, pendet, quia accepit virtutem à Deo agendi eo fine, vt ſe effectui communicet: at Deus neque vt actu agens, neque vt potentiâ agens, pendet à creatura, aut ab ea perficitur.

Inſtabis 4. Potentia refertur ad actum, & per actum ad opus ex Ariſtotele : ergo creator debet referri ad actionem creativam, deinde ad creaturam.

Reſp. diſt. ant. Potentia creata, & tributaria effectui, concedo: increata, & abſoluta, nego. Itaque potentia Dei non eſt ſubjectum capax relationis, nec dicit relationem ſubjectivè, ſed tantùm terminativè, quatenus terminat relationes creaturarum ad ſe, juxta Ariſtotelem 5. Metaph. vbi ait quædam habere relationem, quia relationem terminant, quæ ab aliis habeatur. Huic accedit D. Auguſt. lib. 1. de Trin. cap. 5. *Quod Deus incipit*, inquit, *temporaliter dici relativè, manifeſtum eſt dici non ſecundùm accidens Dei, ſed ſecundùm accidens creaturæ.*

Objicies 3. Omnis ſcientia refertur realiter ad objectum ſcibile: in Deo datur ſcientia rerum creatarum: ergo ſcientia Dei refertur realiter ad res creatas.

Reſp. diſt. maj. Refertur ad objectum realiter, à quo pendet, vt objecto movente, concedo: vt purè terminante, nego; at ſcientia Dei pendet à rebus creatis tantùm vt objecto terminante, quia habet pro objecto motivo ſuæ cognitionis ideas rerum archetypas, quæ ſunt in verbo.

Inſtabis 1. Deus cognoſcit effectus contingenter liberos dependenter ab operatione noſtra; non enim ideò peccamus, quia Deus præſcit, ſed ideò Deus præſcit, quia peccamus.

Reſp. inde tantùm inferri, cognitionem divinam pendere ab illo actu terminante, ſeu tanquam conditione ſecundùm extrinſecum requiſitâ, at habet pro objecto primario, & movente, ideas rerum repræſentativas.

Objicies 4. Creatura in Paulo eſt ſimilis Deo: ergo Deus eſt ſimilis creaturæ, quia valet reciprocatio ſimilium.

Reſp. nego conſeq. Ad probationem diſt. valet reciprocatio ſimilium, inter extrema ejuſdem ordinis, conc. inter extrema diverſi ordinis, nego. Dicuntur autem extrema ejuſdem ordinis, quæ ſub communi principio continentur: at Deus eſt ens à ſe, nec habet ſupra ſe principium, ac proinde non eſt ejuſdem ordinis cum creaturis. Ea, inquit D. Dion. cap. 9. de divinis nominibus, quæ ſunt ejuſdem ordinis, fieri poteſt, vt inter ſe ſint ſimilia, & vtrinque reciprocentur, mutua ſimilitudine, ſintque ambo ſimilia, quia alteri principio ſunt ſimilia: in cauſa, & cauſato non approbamus reciprocationem ſimilitudinis; hinc vides Deum propriè nec ſimilem, nec diſſimilem eſſe creaturæ, ſed potiùs ab ea diverſum. Deinde licèt diceretur diſſimilis, non idcircò relationem ad ipſam haberet, quia diſſimilitudo eſt negatio relationis.

Objicies 5. Relationes divinæ non dicunt imperfectionem: ergo nec relatio creatoris ad creaturam arguet imperfectionem in Deo.

Reſp. diſparitatem eſſe, quòd relationes divinæ, vtpote perſonales, non ſint de eſſentia naturæ divinæ; at relatio creatoris eſſet eſſentialis Deo, qui proinde definiretur, cujus totum eſſe, eſſet ad creaturas. Deinde relationes divinæ oriuntur ex abundantia perfectionis; relatio autem creatoris oriretur ex indigentia. 3. perſonæ divinæ ſaltem ſunt ejuſdem ordinis, Deus autem non eſt ejuſdem ordinis cum creatura.

§. III. *An vna relatio categorica fundet aliam.*

STATVS quæſtionis eſt, an, ſicut albedo A fundat relationem ſimilitudinis cum albedine B: ita ſimilitudo albedinis A fundet relationem ſimilitudinis cum ſimilitudine albedinis B. Affirmat Scotus hoc nixus fundamento: duæ quantitates fundant relationem æqualitatis, quia tanta eſt vna, quanta eſt altera; duæ albedines relationem ſimilitudinis, quia talis eſt vna, qualis eſt altera: ergo à pari duæ paternitates fundant relationem ſimilitudinis inter ſe, quia talis eſt vna, qualis eſt altera. Conſentiunt Scoto, Suares Granat. in Metaph. diſp. 47. ſect. 11. P. Tellez diſp. 62. ſect. 4. n. 13. contra quos ſit

VNICA ASSERTIO. Probabilius vna relatio aliam fundare non poteſt. Ita D. Thomas 1. parte, q. 42. a. 1. Conimbricenſes in Logica, cap. de oppoſitis, q. vnica. Suares Luſit. in Metaph. tract. 5. diſp. 1. de relat. in communi §. 4.

Probatur 1. ex Ariſtotele, qui tria tantùm prædicamenta recenſet, quæ relationem categoricam fundare apta ſint, ſubſtantiam, quantitatem, & qualitatem: ergo non admittit relationem tanquam fundamentum relationis categoriæ idoneum, & ex D. Thoma, loco mox citato ad quartum. *Manifeſtum eſt*, inquit, *quòd idem ad ſe ipſum non refertur aliqua relatione reali: nec iterum vna relatio refertur ad alteram, per aliquam aliam relationem; cùm enim dicimus, quòd paternitas opponitur filiationi, oppoſitio non eſt media inter paternitatem, & filiationem, quia vtroque modo multiplicaretur in infinitum.*

Probatur 2. ratione, poſitis duobus principiis. Primum ſit, Non datur proceſſus in infinitum: ita Ariſtoteles 5. Phyſic. text. 10. vbi docet ideò actionem non poſſe fieri per aliam, nec vnum vbi per aliud vbicari, & 3. Metaph. cap. 2. negat dari habitum habiti, ne fiat proceſſus in infinitum.

Secundum, relatio in alia relatione fundata, arguit proceſſum in infinitum. Patet: nam ſi duæ paternitates fundant relationem ſimilitudinis inter ſe, hæ iterum ſimilitudines, vtpote ejuſdem inter ſe rationis, fundare quoque debent alias ſimilitudines, & duæ illæ ſimilitudines alias relationes diſſimilitudinis à primis, & hæ alias ſimilitudines inter ſe, quæ rurſus fundabunt alias diſſimilitudines ab illis, in quibus fundantur, & ita in infinitum. Ex quibus ſic arguo: non poteſt dari proceſſus in infinitum ex 1. principio; ſi relatio fundat aliam, datur proceſſus in infinitun ex 2. principio: ergo vna relatio non fundat aliam.

Ad 1. principium, reſpondent proceſſum in infinitum tantùm repugnare, qui ſit inter cauſas, & qui fit à poſterioribus ad priora, non autem quemlibet alium, quia etiam admittunt Peripatetici in quantitate, quæ non excludit proceſſum in infinitum per diviſionem. Contrà 1. eſto, Ariſtoteles non neget proceſſum in infinitum inter partes, quà ſunt dividuæ, illud infinitum eſt tantùm potentiâ, non actu. At inter relationes daretur reipsâ infinita multitudo relationum actu divino intellectui objecta.

Reſpondet 2. Suares Granat. proceſſum in formalitatibus, cujuſmodi ſunt illæ relationes, non eſſe incommodum. Contrà 1. ſaltem qui relatio-

nem diſtinguunt, vt modum à fundamento, deberent admittere infinitam multitudinem modorum relativorum, quo nihil abſurdius. Deinde licèt relatio diſtinguatur tantùm virtualiter à fundamento, illæ virtualitates debent eſſe actu, quia ſunt actu relationes, & quidem nemine cogitante, & vna non eſt alia: ergo ſunt actu virtualitates infinitæ, & vt tales videntur à Deo.

Reſpondent alii ad 2. principium, non ideò dari proceſſum in infinitum, quia docent relationes in aliis tantùm fundari, quæ ſint diverſæ denominationis; fatentur quidem duas paternitates v. g. poſſe fundare relationes ſimilitudinis, ſed negant primas relationes ſimilitudinis fundare ſecundas relationes ſimilitudinis.

Contrà 1. Gratis id fingunt; nam duæ ſimilitudines perinde ſunt ejuſdem generis, aut ſpeciei, ac duæ paternitates: ergo ſi duæ paternitates fundant relationes ſimilitudinis, pari jure fundabunt duæ ſimilitudines. Deinde nec ſic quidem fugiunt proceſſum in infinitum; ſint enim duæ paternitates inter ſe ſimiles ratione ſimilitudinis, certè hæ ſimilitudines erunt diſtinctæ relatione diſtinctionis, & inter ſe: ſunt enim duæ, & quidem ex duabus paternitatibus reſultantes. Rurſus cùm hujuſmodi diſtinctiones conveniant ſaltem in ſummo genere relationis, vtique erunt ſimiles ſimilitudine eſſentiali.

Dices, proceſſum ſaltem ſiſtere in relationibus diſſimilitudinis, quæ fiunt ſimiles per relationes ſimilitudinis, in quibus fundantur. Contrà ſic vrget Suares Luſitanus, ejuſmodi diſſimilitudines non poſſunt fieri ſimiles per fundamenta, quia relationes fundamentales ſibi duntaxat ſunt ſimiles,

non ipſis diſſimilitudinibus: ergo non poſſunt eas reddere ſimiles, quia formæ non poſſunt præſtare formalem effectum, quem non continent. Deinde ſi ſimilitudines paternitatum reddunt ſimiles earum diſſimilitudines, mutant vtique terminos; diverſi enim ſunt termini ſimilitudines paternitatum, & diverſi earum diſſimilitudines. Ita ille.

§. IV. *Diluuntur objecta.*

OBIICIES I. In divinis vna relatio fundat aliam: ergo à pari in creatis.

Reſp. nego ant. Nam ſpirationis activæ relatio fundatur in ipſa vi ſpirandi communi patri, & filio juxta Theologos.

Objicies 2. Duo homines ſunt ſibi ſimiles in natura, & quidem per geminam ſimilitudinem, virtualiter à naturis ſuis diſtinctam: ergo à pari duæ paternitates ſunt ſimiles per ſimilitudinem à ſe diſtinctam; & ita vna relatio fundat aliam.

Reſp. nego parit. Quia in primo exemplo entium abſolutorum, non ſequitur proceſſus in infinitum, ſequitur autem in ſecundo. Deinde duæ paternitates non dicuntur propriè ſimiles, quia fundamentum ſimilitudinis debet eſſe quid, non ad aliquid, aut ſi dicuntur ſimiles, ſunt ſeipſis ſimiles, non per aliam ſimilitudinem; vt enim albedo non eſt alba per aliam albedinem, ſed ſeipsâ, & actio ſeipsâ eſt actio, non per aliam actionem: ſic relatio eſt ſeipsâ relatio, & vt quo. Hæc enim eſt natura multarum formarum realium, vt non ſint ſubjectum capax denominationis illius, quam alteri tribuunt, aut ſaltem non denominentur per formam à ſe ipſis diſtinctam.

Inſtabis 1. Duæ paternitates in duobus hominibus exiſtentes, habent eandem eſſentiam, & definitionem: ergo habent omnia requiſita ad fundandam relationem ſimilitudinis.

Reſp. nego conſeq. quia non ſunt quid abſolutum: at fundamentum relationis debet eſſe quid abſolutum, ne fiat proceſſus in infinitum. Deinde probaret argumentum duas paternitates, per quas idem homo generans reſpicit duos filios, habere ſimilitudinem inter ſe, quod falſum.

Inſtabis 2. Vera eſt hæc propoſitio, hæc paternitas eſt eadem cum illa: ergo habet identitatem, quæ eſt relatio.

Reſp. diſt. ant. Eſt eadem cum illa, ſeipſâ, aut per relationem rationis, concedo: per relationem realem, nego, quia fundamentum non eſt capax relationis realis.

Inſtabis 3. Ad relationem realem identitatis, ſufficit convenientia eſſentialis; duæ paternitates habent convenientiam eſſentialem: ergo &c.

Reſp. diſt. maj. Sufficit convenientia eſſentialis rei abſolutæ, concedo: rei relativæ, ut relativa eſt, nego. Quare habent tantùm relationem rationis, aut certè ſe ipſis referuntur. At, inquies, nonne poſſunt dici ſimiles realiter? Reſp. ratione fundamenti realis poſſe dici, non ratione alicujus relationis realis.

ARTICULUS V.

De termino relationis.

HACTENUS relationem ſpectavimus ratione fundamenti, quod refert; jam ſpectanda ra-

tione termini, ad quem refert, de quo hîc tria examino. Primum, vtrum relatio categorica requirat terminum actu exiſtentem. Secundum, an terminetur ad abſolutum, aut relativum. Tertium, an vna relatio plures terminos reſpicere poſſit.

§.I. *An relatio categorica requirat terminum actu exiſtentem.*

VNICA ASSERTIO. EX Ariſtotele relatio categorica requirit terminum actu exiſtentem; nam hoc libro docet relata categorica, eſſe ſimul naturâ, quia ſe mutuò ponunt, ac tollunt: ergo ſi tollitur terminus relationis categoricæ, neceſſe eſt quoque tolli relatum, vt relatum eſt. Deinde docet hanc proprietatem non convenire relatis ſecundùm dici, ſed relatis, ſecundùm eſſe; quia in relatis ſecundùm dici, fieri poteſt, inquit, vt vnum exiſtat, non exiſtente alio: at in his, id eſt, in relatis prædicamentalibus, poſito vno, vt formaliter relato, neceſſe eſt poni alterum formaliter, vt relatum eſt, & ſublato vno, tolli aliud: ergo Ariſtoteles requirit in relationibus categoricis terminum actu exiſtentem.

Prob. ratione: Relatio categorica, vt exiſtat, requirit partes ſui conſtitutivas; pars relationis categoricæ conſtitutiva ſaltem extrinſecè, & in obliquo eſt terminus actu exiſtens: ergo requirit terminum actu exiſtentem, vt adæquatè ſit realis, hoc eſt, tam ſecundùm ea, quæ dicit intrinſecè, quàm ſecundùm ea, quæ dicit extrinſecè. Verbo dicam, ſi nomine relationis categoricæ, intelligis ſolam formam relativam, non exigit terminum actu exiſtentem, quia eo ſublato, tota, & inte-

gra permanet in fundamento; ſin verò intelligis relationem adæquatè ſumptam, & denominantem actu, neceſſariò poſtulat terminum actu exiſtentem, quia nec eſſe poteſt actu denominans relatum, ante exiſtentiam termini, nec perſeverare denominando poſt deſitionem termini; hinc relationes ſingulæ, quæ terminum reſpiciunt non exiſtentem actu, aut ſunt tantùm relationes rationis, aut certè tranſcendentales.

Ratio à priori eſt, quia ſubjectum de ſe indifferens eſt, vt dicatur ſimile, vel diſſimile termino: ergo determinari debet per actualem denominationem: at denominatio actualis non eſt, niſi termino actu exiſtente; hinc ait Ariſtoteles ſimile eſſe ſimili ſimile, æquale eſſe æquali æquale. Certè forma relativa categorica, in hoc ab abſoluta diſtinguitur, quòd relativa tribuat ſuum effectum dependenter ab extrinſeco exiſtente: abſoluta verò independenter ab extrinſeco.

Objicies 1. Ariſtoteles 5 Metaph. c. 15. ait productivum referri ad producibile: ergo relatio non requirit terminum actu exiſtentem.

Reſp. diſt. ant. Refertur tranſcendentaliter, concedo: prædicamentaliter, nego. At hîc agimus de relatione prædicamentali. Ratio diſparitatis, quia tranſcendentalis non reſpicit terminum, vt purè terminum; categorica verò reſpicit, vt purè terminum, ideòque poſitâ termini exiſtentiâ, reſultat: ſublatâ autem tollitur.

Objicies 2. Categorica non requirit exiſtentiam termini, nec ex parte fundamenti, nec ex parte termini, quia habet totam entitatem à fundamento, & in fundamento. Eſto, habeat ſuam entitatem à fundamento, & in fundamento, at certè

non habet denominationem actualem, niſi dependenter à termino: ergo ſi adæquatè ſumitur, vt eſt forma actu referens, requirit terminum actu exiſtentem.

Objicies 3. Petrus dicitur pater Pauli mortui: ergo refertur ad terminum non exiſtentem actu.

Reſp. diſt. conſeq. Relatione rationis, concedo: reali, nego. Deinde dum dicitur, Petrus eſt pater Pauli mortui, τὸ eſt ſumitur in ſuppoſitione diſtracta, ſicut dum dicitur Petrus eſt mortuus: ſenſus itaque eſt, Petrus eſt ille homo, qui olim pater fuit Pauli, dum vixit; hinc beata Virgo in triduo mortis Chriſti amiſit relationem matris realem ad Filium, non entitativè, ſed quoad denominationem actualem, quam recuperavit, reſurgente Chriſto, abſque nova generatione, quia ad relationem patris, & matris, ſatis eſt, quòd generatio præceſſerit, & terminus exiſtat.

Objicies 4. Vna albedo tam ſimilis eſt in eſſentia albedini non exiſtenti, quàm exiſtenti, quia habet eandem convenientiam.

Reſp. nego illud, *tam*, eſt enim tantùm ſimilis in eſſentia albedini non exiſtenti per rationem, ſeu ſimilitudine rationis.

§. II. *Vtrum relatio terminetur ad abſolutum.*

I. OBSERVATIO. IN termino duplex virtualitas ſpectanda, abſoluta, & relativa: ſic filius, qui eſt terminus paternitatis, eſt quid abſolutum, vt homo genitus; & quid relativum, vt filius: pater, vt homo generans, eſt quid abſolutum; vt pater, quid relativum. Porò dum terminus viciſſim refertur, fundamentum correlationis

appellatur, dicitúrque correlativum materialiter, & ſic eſt quid abſolutum. Quæſtio itaque eſt, an relatio terminum ſuum reſpiciat, vt formaliter abſolutum, an vt formaliter correlativum, v. g. an pater reſpiciat filium, vt eſt homo genitus, an verò vt eſt formaliter filius.

II. Observatio. Relationes aliæ ſunt mutuæ, aliæ non mutuæ. Item agitur hîc tantùm de categoricis relationibus; nam tranſcendentales terminantur ad ſuum correlativum, ſi tranſcendentale ſit, quia correlativum illud eſt eſſentialiter correlativum.

I. Assertio. Relationes non mutuæ terminantur ad abſolutum, non ad correlativum. Prob. quia aliter relationes non mutuæ, eſſent mutuæ & non eſſent; eſſent, quia relatio ad terminum, vt relativum formaliter, terminaretur; non eſſent autem ex ſuppoſitione.

II. Assertio. Relatio, etiam mutua, non terminatur ad correlativum formaliter, ſed ad abſolutum.

Prob. 1. Relatio non mutua terminatur ad abſolutum, vel ſaltem ad aliquid ſe habens per modum abſoluti: ergo relatio etiam mutua terminatur ad abſolutum, quia ſic erit major conſenſus doctrinæ. Dixi ad aliquid abſolutum, vel quod ſe habeat per modum abſoluti, quia relatio ſcientiæ, v. g. quam habeo de paternitate, terminatur ad paternitatem, vt ad aliquid ſcibile, quod ſe habet inſtar abſoluti.

Prob. 2. Si ab hoc albo præſcindatur omnis forma relativa, & ſola ejus albedo intelligatur, adhuc terminabit ſimilitudinem alterius albedinis: ergo albedo parietis B, eſt terminus ſimilitudinis

parietis A, non ipſa correlatio formaliter. Prob. ant. Illud terminat relationem ſimilitudinis formaliter, quod reſpondetur ad quæſtionem, cur paries albus B, terminet relationem parietis albi A: ſed quærenti, cur paries albus B, terminet relationem ſimilitudinis parietis albi A ad ſe, reſpondetur, quia albus eſt, non quia eſt ſimilis: ergo terminus ſimilitudinis mutuæ, eſt albedo parietis B, non ipſa correlatio.

Prob. 3. In relationibus cauſæ, & effectus, cauſa non refertur, niſi ad effectum quem per ſe 1. producit: at homo generans v. g. per ſe producit hominem genitum, non filiationem: ergo refertur per ſe ad hominem genitum, non ad ipſam filiationem, & verò cauſa, cur pater refertur ad filium, hæc eſt, quia eſt homo genitus, non quia correfertur, & viciſſim filius refertur ad patrem, quia eum genuit; nam hoc ipſo, quòd concipimus hominem generantem, & hominem genitum, habemus ſufficientem rationem, cur vel pater reſpiciat filium, vel filius patrem, quia formalis ratio termini, quæ redditur, non eſt relatio termini, ſed eſſe genitum in filio, & genuiſſe in patre.

Denique, terminus relationis mutuæ eſt cauſa quodammodo illius: ergo eſt prior naturâ ipſa relatione: ergo eſt quid abſolutum, quia correlativum formaliter non eſt aliquid prius relatione ipſa. Reſpondet Arriaga terminum non debere eſſe priorem naturâ, quia terminus actionis non eſt prior naturâ actione: ergo nec terminus relatione; ſed diſpar ratio eſt, quòd actio ſit quaſi via ad terminum, cui exiſtentiam confert; relatio autem nec eſt per modum viæ, nec confert

exiſtentiam termino, ſed ipſum ſupponit. Prob. ant. hoc axiomate, relatio non reſultat, niſi poſito fundamento, & termino.

Accedit Ariſtoteles lib. 3. Metaph. cap. 15. Viſus, inquit, eſt cujuſdam viſus, non cujus eſt viſus, ſed ad colorem; id eſt, viſus ad rem viſam refertur, v. g. ad colorem, qui eſt quid abſolutum, non autem ad potentiam viſivam.

§. III. *Diluuntur objecta.*

OBIICIES 1. Ex Ariſtotele, relata ſunt ſimul naturâ, ſed niſi relatio terminetur ad correlativum formaliter, relata non erunt ſimul naturâ: ergo relatio terminatur ad correlativum formaliter.

Prob. min. Ea non ſunt ſimul naturâ, quorum vnum eſt prius altero: prior erit paternitas, quàm filiatio: ergo paternitas, & filiatio, quæ ſunt correlata, non erunt ſimul naturâ. Pr. min. tunc eſt paternitas, cùm eſt homo generans, & homo genitus, quia relatio exurgit poſito fundamento, & termino: atqui poſito homine generante, intelligitur poni paternitas, non intelligitur poni filiatio, quia filiatio ſupponit hominem genitum, ad quem conſequitur: ergo &c.

Reſp. conceſſâ majore, primi ſyllogiſmi, nego minorem. Ad probationem primam, nego minorem. Ad ſecundam, diſtinguo: tunc eſt paternitas, cùm eſt homo generans, & homo genitus conſequenter ad vtrumque, & concomitanter cum filiatione, concedo: non concomitanter cum filiatione, nego: atqui poſito homine generante, & homine genito, intelligitur poni paternitas, diſtinguo minorem; intelligitur poni paternitas conſe-quente-

quenter ad hominem generantem, & hominem genitum, & concomitanter cum filiatione, concedo: non concomitanter cum filiatione, nego. Eodem quippe inſtanti reali naturæ, & rationis, exurgit vtraque ſimul relatio; paternitas quidem in homine generante, filiatio autem in homine genito concomitanter, ſi ad ſe invicem comparentur; conſequenter autem ad hominem generantem, & hominem genitum.

Rem vt concipias, in eodem inſtãti reali, diſtingue tria quaſi inſtantia in relatione cauſæ ad effectum; primum, in quo cauſa ſpectatur in actu primo; ſecundum, in quo ſpectatur, vt actu cauſans; tertium, in quo ſpectatur, vt relata ad effectum. In primo ſtatu cauſa eſt prior naturâ ſemper ſuo effectu, & aliquando tempore. In ſecundo, eſt ſimul naturâ, & ratione cum effectu, quia non poteſt intelligi efficiens actu, niſi intelligatur ſimul effectus. Vnde cauſa, effectus, & cauſalitas ſimul ſumpta, nullam dicunt prioritatem: at in hoc ſecundo inſtanti nondum relatio intelligitur emergere. Sed in tertio inſtanti rationis emergit duplex relatio ſimul, & concomitanter, nempe paternitas in Paulo generante, per quam homo generans refertur ad hominem genitum, & filiatio in Petro, quâ homo genitus refertur ad hominem, qui genuit: vnde homo, vt potens generare, prior eſt naturâ, & tempore homine genito: homo, vt actu generans, eſt ſimul naturâ cum homine genito. Denique in tertio ſigno rationis, paternitas, & filiatio ſunt ſimul naturâ, & ratione, quia poſito fundamento, & termino, neceſſariâ quâdam concomitantiâ, emergit vtrinque relatio; hinc poſito homine generante, intelligitur poni paternitas, & non poni

filiatio, formaliter, tranſeat: concomitanter, nego. Vt enim paternitas conſequitur hominem generantem, ita filiatio concomitanter cum paternitate conſequitur hominem genitum.

Objicies 2. Albedo non terminat ſimilitudinem mutuam, niſi vt eſt ejuſdem rationis cum altera; nam ſi diverſæ ſit rationis, terminat diſſimilitudinem: ergo albedo terminat ſimilitudinem, vt eſt formaliter correlativa.

Reſp. diſt. antecedentis has voces, niſi vt eſt ejuſdem rationis cum altera, fundamentaliter, concedo; nempe quatenus habet vnitatem in natura tanquam conditionem, qua terminari poſſit: niſi vt eſt ejuſdem rationis formaliter, nego.

Inſtabis 1. Terminus relationis ſimilitudinis, v. g. albedo, eſt ſimilis formaliter.

Reſp. diſt. Eſt ſimilis formaliter, vt terminus, nego: vt correlatus formaliter, concedo.

Inſtabis 2. Albedo, vt terminus, non poteſt concipi ſine relatione: ergo eſt formaliter relativa, vt terminus.

Reſp. diſt. ant. Sine relatione extrinſeca, quam terminet, concedo: quam in ſe habeat, & quâ ad aliud referatur, nego ant. & conſeq.

Inſtabis 3. Terminus relationis eſt formaliter reſpectivus; relatio refertur ad terminum: ergo ad formaliter reſpectivum. Prob. maj. terminus eſt alicujus terminus: ergo eſt formaliter reſpectivus.

Reſp. diſt. ant. Terminus eſt alicujus terminus, quia ipſe eſt ad aliquid, nego: quia aliquid eſt ad ipſum concedo: at dicitur tantùm formaliter relativum, quod ad aliud dicitur, non id, ad quod aliud dicitur.

Inſtabis 4. Quod ponitur in prædicamento relationis, eſt formaliter relativum: terminus, vt terminus, ponitur in prædicamento relationis: ergo eſt formaliter relativus. Pr. minor, quod ingreditur definitionem relationis, ponitur in prædicamento relationis, terminus ingreditur definitionem relationis: ergo ponitur in prædicamento relationis.

Reſp. diſt. maj. Quod ingreditur, vt connotatum extrinſecum tantùm, nego: vt principium conſtituens intrinſecè, concedo. At terminus eſt tantùm principium extrinſecum relationis, nec de illius eſſentia, niſi vt terminans. Certè cùm terminus ſit veluti finis relationis, & ad finem cætera ordinentur, non autem finis ad alia, vel inde pacet terminum debere eſſe quid abſolutum.

Objicies 3. Relatio cauſæ terminatur ad effectum, quà effectus eſt: ſed effectus, vt effectus eſt, formaliter eſt relativus: ergo relatio cauſæ terminatur ad effectum, vt formaliter relativum.

Reſp. 1. nego minorem. Reſp. 2. diſt. Effectus eſt formaliter relativus, vt eſt formaliter effectus, nego: vt eſt relativus conſequenter, concedo; nam effectus ſpectari poteſt, vel vt eſt à cauſa, vel vt eſt ad cauſam: vt eſt à cauſa, conſtituitur in ratione effectus; & ſic non eſt formaliter relativus: vt eſt ad cauſam, tunc eſt formaliter relativus, ſed relatione conſequente ipſum eſſe effectûs.

Inſtabis 1. Cauſa reſpicit effectum, vt ſibi oppoſitum relativè: effectus, vt oppoſitus relativè cauſæ ſuæ, eſt formaliter relativus.

Reſp. nego minorem: Terminus enim dicitur oppoſitus alteri relativè, prout terminat relationem ejus ad ſe, non prout ad ipſum correfertur.

Sufficit enim ad oppoſitionem relativam inter extrema, ſi alterutrum ad aliud referatur, vt patet in relationibus non mutuis.

Inſtabis 2. Terminus paternitatis eſt filius : filius, vt filius, formaliter eſt relativus : ergo terminus paternitatis eſt formaliter relativus.

Reſp. diſt. majorem : Eſt filius ſpecificativè, & materialiter, concedo : reduplicativè, & formaliter, quà filius, nego.

Inſtabis 3. Pater non poteſt intelligi ſine filio.

Reſp. diſt. Sine filio ſpecificativè ſumpto, ſive vt eſt homo genitus, concedo : reduplicativè, & vt formaliter correlato, nego.

Inſtabis 4. Relationes mutuæ ſe mutuò reſpiciunt : paternitas, & filiatio ſunt relationes mutuæ : ergo ſe mutuò reſpiciunt ; at non ſe mutuò reſpiciunt, niſi vt extrema ſunt formaliter relativa.

Reſp. 1. nego ant. & conſeq. Non enim propriè dicuntur mutuæ, quòd ſe mutuò reſpiciant, & terminent, ſed quia aliquid inveniunt in vtroque extremo, quod mutuò referant. Reſp. 2. diſt. maj. ſe mutuò reſpiciunt, vt materialiter ſumuntur, concedo : vt formaliter ſumuntur, nego. Vnde ſe terminant tantùm, vt ſumuntur materialiter, adeóque vt ſunt aliquid abſolutum, non autem vt ſumuntur formaliter.

Inſtabis 5. Sublatâ per mentem filiatione ab homine genito, tunc pater non referetur potiùs ad hominem genitum, quàm ad alium terminum.

Reſp. nego : Referetur enim ad filium, vt eſt homo genitus, ad quem ſtatim ſequetur relatio.

Inſtabis vltimò. Formalis terminus reciprocatur cum relato ; ſolum correlatum formaliter,

cujuſmodi eſt filius, quà filius, reciprocatur cum relato: ergo ſolum correlatum formaliter, cujuſmodi eſt filius, quà filius, eſt formalis terminus.

Reſp. nego min. Terminus enim, vt eſt fundamentum mutuæ relationis, dicitur reciprocè cum relato, nec enim tantùm dicitur, *pater eſt filii pater, & filius patris eſt filius*; ſed etiam, *pater eſt hominis à ſe geniti pater*; & *filius eſt hominis ſe generantis filius.* Solent tamen termini explicari per vocem relativam, tum quia vſus ita obtinuit, tum quia relativa ſunt notiora, quàm ipſa abſoluta, ſaltem à poſteriori: tum quia ſic exprimitur correlatio, quæ eſt in termino, dum termini adæquati aſſignantur.

Objicies 4. Ex Ariſtotele, cap. ad aliquid, ſervus refertur ad dominum, demptis aliis omnibus, quæ accidunt domino, velut eſſe bipedem, & aptum hominem ad bene dicendum, hoc tantùm relicto, quòd ſit dominus: ergo relatio ſervi ad dominum, terminatur, vt ad formaliter correlativum.

Reſp. diſt. ant. Hoc tantùm relicto, quòd ſit dominus formaliter, nego: quòd ſit dominus tam materialiter, quàm formaliter, concedo anteced. & nego conſeq. Nempe in domino duo diſtinguenda; primum, ratio abſoluti, quæ eſt homo habens poteſtatem, ſecundum, relativum formaliter, nempe ratio domini: ſicut in ſervo ſpectatur homo ſubditus ſervituti, deinde ipſa ſervitus. Ratio eſt, quia dominus eſt concretum quoddam: ergo dicit ſubjectum denominationis, quod eſt homo habens poteſtatem, & formam denominationis, quæ eſt ratio domini. Ariſtoteles itaque vult ſervum terminari ad dominum, non quà dominus

reduplicativè eſt, ſed quà eſt homo habens poteſtatem, ſicut ſervus terminat relationem domini ad ſe, ſub virtualitate hominis ſubditi ſervituti, ſeu quà homo ſervituti ſubditus, non autem ſub virtualitate ſervi, ſeu quà ſervus eſt.

Inſtabis 1. Particula, præter, quam vſurpat Ariſtoteles, excludit omnia abſoluta à domino, & ſervo.

Reſp. diſt. Excludit abſoluta, quæ non fundant relationem domini, & ſervi, adeóque ſe habent per accidens ad vtrumque, cujuſmodi eſt eſſe bipedem, aut aptum hominem ad diſcendum, conc. Excludit abſoluta, quæ fundant relationem domini, & ſervi, nego. Et verò ſupponit Ariſtoteles remanere relationem ſervi, & domini mutuam: ergo ſupponit vtriuſque fundamentum ſupereſſe, nempe in domino jus, & poteſtatem coërcendi, in ſervo ſubjectionem. Deinde particula, præter, non excludit concomitantia, vt ſi dicas, nullus præter Cæſarem Pompeium vicit, vox, præter, non excludit concomitantia, nempe duces, & milites.

Inſtabis 2. Qui removet hominem à domino, removet poteſtatem coërcendi: Ariſtoteles removet etiam hominem, vt patet legenti textum: ergo removet poteſtatem coërcendi: ergo relinquit ſolam relationem, vt terminum.

Reſp. diſt. maj. Qui removet hominem tam determinatum, quàm indeterminatum, concedo: qui removet determinatum, & abſtrahit ab indeterminato, nego; Ariſtoteles verò, removet tantùm hominem determinatum, nempe hunc, vel iſtum, non autem indeterminatum, quia habens poteſtatem, eſt aliquis homo, quem ſervus reſpi-

cit, non vt eſt hic homo, ſed vt eſt homo habens poteſtatem coërcendi.

Inſtabis 4. Ariſtoteles cap. 7. de categ. ait, non rectè dici, ala eſt avis ala, temo eſt navis temo, ſed dicendum potiùs, ala eſt alati ala, temo eſt temonati temo: ergo cenſet vnum relativum ad correlativum formaliter referri.

Reſp. nego conſeq. Sed ideò negat dicendum eſſe, ala eſt avis ala, & temo eſt navis temo, quia nec avis eſt ſubjectum adæquatum alæ, nec navis temonis; multa enim, inquit, habent alas, & non ſunt avis: multa habent temonem, & non ſunt navis. Porrò quòd ſubjectum adæquatum alæ, & temonis nominibus relativis alati, & temonati expreſſerit, cauſa eſt, quòd nulla ſint nomina abſoluta nobis nota, quibus vtrumque ſignificari poſſit; vnde fit ſæpiùs, vt terminos relationum nominibus relativis deſignemus, quia deſunt abſoluta, quibus vniverſim exprimi poſſint.

Objicies 5. In divinis relatio Patris terminatur ad Filium, quà Filius eſt: ergo à pari in creatis.

Reſp. nego conſeq. Diſpar ratio eſt, quòd in divinis nihil producatur, niſi relativum; in creatis autem producitur aliquid abſolutum, quod poteſt terminare relationem.

Objicies 6. Relata ſunt ſimul cognitione, & definitione: ergo relatio terminatur ad correlativum formaliter, quia cognitio, & definitio relativi habentur per terminum ejus formalem, qui eſt relatio.

Reſp. diſt. ant. Relata ſunt ſimul cognitione, & definitione eſſentialiter, ita vt vnum relatum per aliud relatum, vt relatum eſt, definiri debeat, nego; habetur enim ſufficienter cognitio, & defini-

tio vnius relativi per terminum formalem, non cognitâ relatione oppoſitâ: ſunt ſimul cognitione concomitanter, quatenus per eadem principia ad ipſorum cognitionem intellectus provehitur, concedo. Et verò definitio legitima debet fieri per principia, quæ ſint naturâ priora: at vna relatio non eſt prior naturâ alterâ: ergo relativum, vt tale formaliter, non debet ingredi definitionem correlativi, ſed vt eſt abſolutum: quare hinc ſententia noſtra firmatur potiùs, quàm infringitur.

§. IV. *An vna relatio poſſit plures terminos reſpicere.*

I OBSERVATIO. TERMINVS relationis eſt, vel primarius, vel ſecundarius: adæquatus, & inadæquatus.

Primarius primò, & per ſe reſpicitur, vt pater à filio: ſecundarius propter primarium, vt nepos à patre propter filium.

Adæquatus eſt, qui ſufficit per ſe ad terminandam relationem, vt populus reſpectu regis: inadæquatus, qui per ſe non ſufficit, vt vnus è populo reſpectu regis.

II. OBSERVATIO. In eodem fundamento reperire eſt relationes diverſæ ſpeciei, v. g. ſimilitudinis, & diſſimilitudinis, pro diverſa ratione terminorum.

Quæſtio eſt, an multiplicatis terminis tum primariis, tum ſecundariis, tum adæquatis, tum inadæquatis, multiplicentur relationes; an verò vnica ſufficiat.

I. ASSERTIO. Multiplicato termino ſecundario, & inadæquato, probabiliùs non multiplicatur relatio.

Pr. Quia vnica filiatio v.g. videtur ſufficere, vt referat filium ad patrem, avum, & proavum: vnica relatio regem referre poteſt ad plures ſubditos, qui ſe habent per modum vnius termini totalis.

II. Assertio. Multiplicatis terminis primariis & adæquatis, probabiliùs, multiplicantur quoque relationes: v.g. multiplicatis filiis, multiplicantur paternitates.

Prob. Vbi ſunt omnia requiſita ad novam relationem, ibi nova exurgere debet relatio: poſito novo filio, omnia ſunt requiſita ad novam paternitatem: ergo exurgit nova paternitas. Confirmatur, quia genito novo filio, exurgit nova denominatio: ergo ab alia relatione, ſeu alia paternitate peti debet.

Nec dicas, primam paternitatem ad novum filium ſe extendere; nam nova illa extenſio, eſt nova relatio, vel potiùs petitur ab alia virtualitate, quæ ſit alia paternitas, quia non eſt quid abſolutum, ſed ad aliquid; at omne quod eſt ad aliquid, eſt formaliter relativum.

Pr. 2. Reſpicere terminum vt ſic, eſt eſſentiale relationi vt ſic: ergo tali relationi eſſentiale erit, reſpicere ſuum terminum; Et verò niſi ſint tot paternitates, quot filiationes, vnica paternitas patrem referet ad decem filios, opponetúrque decem filiationibus: at vnica paternitas non poteſt opponi decem filiationibus, quia oppoſitæ relationes ſunt ſimul naturâ, vna autem paternitas non poteſt eſſe ſimul naturâ cum decem filiationibus diverſæ ætatis.

Objicies 1. Plura accidentia ejuſdem ſpeciei, non poſſunt eſſe in eodem ſubjecto: ergo nec duæ pa-

ternitates in eodem homine.

Reſp. diſt. ant. Plura accidentia phyſica, & quæ idem officium habeant, concedo: metaphyſica, & diverſum habentia officium, nego: v. g. duæ albedines ſolo numero diſtinctæ, licèt intenſiſſimæ, fruſtra eſſent in eodem ſubjecto, quia non haberent diſtinctos effectus formales, & diverſa munera; at duæ paternitates habent in eodem homine diſtinctos effectus formales, & diſtincta munera, quia effectus paternitatis A, eſt referre patrem ad filium A: & effectus paternitatis B, eſt referre patrem ad filium B, quem ex individua ſua ratione, reſpicit.

Inſtabis: Ergo à pari filius referetur per vnam relationem ad patrem, & per alteram ad avum.

Reſp. nego conſeq. Quia avus, & pater ſunt termini ſubordinati, qui vnum adæquatum conſtituunt, non autem duo filii ejuſdem patris.

Inſtabis 2. Saltem duæ paternitates in eodem homine generante facerent duos patres.

Reſp. nego. Quia ad multiplicitatem concretorum non ſufficit multiplicitas formarum, ſed ſubjecta debent multiplicari: v. g. multæ artes in mente ejuſdem artificis non faciunt plures artifices, ſed eundem multoties artificem; ſic multæ paternitates in eodem homine non faciunt eum multos patres, ſed multoties patrem.

Objicies 2. Potentiæ, habitus, &c. referuntur ad terminos de novo productos eadem relatione: v. g. voluntas eadem relatione reſpicit bonum multiplicatum: ergo à pari relatio categorica eadem reſpicit terminos non ſubordinatos.

Reſp. nego conſeq. Quia relatio eſſentialis reſpicit objectum in communi, vt à ſingularitate ter-

minorum abſtrahit ; categotica verò, & accidentalis, reſpicit hunc vel illum terminum primarium, & non ſubordinatum.

Colliges hinc, relationem categoricam individuari dependenter à termino adæquato, & primario, ſimul & à fundamento ; ita vt vbi eſt idem fundamentum, & terminus, eadem quoque ſit numero relatio.

§. V. *Vnde relatio ſpecificetur.*

CERTVM eſt 1. relationem non pendere à termino, vt à cauſa efficiente, quia terminus nihil phyſicè producit in fundamento ; nec in genere cauſæ materialis, & formalis propriè dictæ, quia ambæ ſunt intrinſecæ, terminus autem extrinſecus, ideóque relatio non dicitur compoſita ex materia, & forma ; ſed ex genere, & differentia.

Certum 2. pendere à termino extrinſecè, vt à cauſa, veluti formali ; vnde terminus revocatur ad cauſam formalem, quia relatio definitur per ordinem ad illum, vt connotatum extrinſecum.

Cave tamen, ne dicas terminum eſſe differentiam intrinſecam relationis ; habet enim relatio ſuum genus, & differentiam intrinſecam. Genus eſt ordinatio ad terminum ; differentia, ordinatio ad talem terminum : hinc genus relationis intrinſecè à tota natura relationis ſpectata ſub communi conceptu referendi ad terminum petitur ; differentia verò à natura relationis ſpectatâ ſub ſpeciali conceptu referendi ad talem terminum, dependenter tamen à termino vt principio remoto, & extrinſeco ; quare ſit

I. Assertio. Relatio ita ſpecificatur à termino, vt vbi eſt diverſus ſpecie terminus, ibi quoque relatio ſpecie differat.

Prob. Talis eſt ſpeciei relatio, quia eſt ad talem terminum: ergo relatio ſpecificatur à termino. Prob. ant. relatio ſimilitudinis albi ad album, & relatio diſſimilitudinis ejuſdem albi ad nigrum ideò differunt ſpecie, quia ſunt diverſi termini, alter albus, alter niger: ergo &c.

II. Assertio. Relatio aliquo modo ſpecificatur etiam à fundamento. Prob. Relatio non eſt tantùm ad aliud, ſed hujus ad hoc: ergo fundamentum concurrit aliquo modo ad ſpeciem relationis; & verò relatio Petri ad Socratem, & bucephali ad Socratem ſpecie diſtinguuntur, quia diverſum eſt fundamentum, nempe natura humana, & equina, ſicut relationes Socratis ad Petrum, & bucephalum ſpecie diſtinguuntur, quia diverſus eſt terminus, homo nempe, & equus: vnde eſt identitas ad Petrum, diverſitas ad bucephalum.

Itaque vnitas generica, & diſtinctio generica relationum, petitur ab vnitate, & diſtinctione generica fundamentorum: vnde tria genera relationum pro tribus generibus fundamenti proximi aſtruximus; vnitas ſpecifica relationum ab vnitate fundamentorum & terminorum. Denique vnitas numerica relationis, ab vnitate numerica fundamenti, & termini adæquati: diſtinctio verò numerica à numerica diſtinctione ſolius termini, vel ſolius fundamenti; hinc vnica eſt numero paternitas Adami ad Abelem, quia vnicus eſt terminus, & vnum fundamentum; diverſa ad Abelem, & Cainum, quia duplex terminus, duplex Abelis, & Caini ad Adamum, quia duplex fundamentum.

Objicies 1. Accidentia non ſpecificantur per ſubjecta: v. g. nigredo, & albedo, quæ eidem quantitati inhærent, non ſunt ejuſdem ſpeciei.

Reſp. 1. Etſi id concedatur de entibus abſolutis, falſum tamen eſſe in relativis; ratio eſt, quòd relatio ſit ordo vnius ad aliud: ergo ab vtroque extremo, aliquatenus ſpecificatur.

Reſp. 2. diſt. ant. Accidentia à ſubjectis non ſpecificantur ſecundùm rationem vltimam, & individuantem, eſto: ſecundùm rationem genericam, & ſubalternam, nego; hinc enim fit, vt corporea ſint accidentia, quæ reſpiciunt ſubjectum corporeum, ſpiritualia, quæ ſpirituale.

Objicies 2. Quod ſpecificat aliud, ipſi dat eſſe: terminus non dat eſſe relationi, nam reſpicitur à categorica, vt purè terminus: ergo non ſpecificat relationem.

Reſp. diſt. maj. Quod ſpecificat aliud per modum cauſæ formalis intrinſecæ, dat illi eſſe, concedo: per modum cauſæ formalis tantùm extrinſecæ, nego; at terminus eſt tantùm cauſa formalis extrinſeca, habétque ipſa relatio differentiam ſuam intrinſecam, à qua ſpecificatur, & individuatur intrinſecè, dependenter tamen à termino, quia eſſentialiter eſt ordo vnius ad aliud.

§. VI. *De proprietatibus relatorum.*

SEx recenſentur; prima eſt habere contrarium, quod non intelligendum de contrarietate ſtrictè ſumpta, quâ duo ſe ab eodem ſubjecto expellunt. Cùm enim relata, & relationes ſint ad aliud, non poſſunt eidem ſubjecto convenire, aut ſe ab eodem expellere; quare contrarietas hîc ſumitur pro

oppoſitione ; & dum ait Ariſtoteles relata non habere contrarium, accipit contrarium ſtrictè, non enim habent contrarium ſtrictè, niſi ratione fundamenti, v. g. in qualitatibus.

Secunda, relatio ſuſcipit magis, aut minus, ſed impropriè tantùm, & per accidens ; ea enim tantùm ſuſcipiunt magis, aut minus propriè, quæ pluribus gradibus conſtant, vt qualitates. Dicuntur autem ſuſcipere magis, aut minus per accidens, aut impropriè, quæ ratione alterius intenduntur, aut remittuntur. Porrò relatio intenditur, aut remittitur impropriè, cùm eſt inter qualitates, quæ per ſe intenduntur, aut remittuntur.

Dices: cùm duo ſunt idem realiter, quod dicitur de vno, dicitur de altero ; relatio idem eſt realiter cum qualitatibus, quæ dicuntur propriè intendi, & remitti: ergo poteſt dici relatio intendi, & remitti.

Reſp. diſt. maj. Quod dicitur de vno realiter, dicitur de altero, quod eſt idem cum ipſo, quatenus eſt idem, ſive identicè, concedo: formaliter, & quatenus eſt diverſum, nego. Vnde ſequitur tantùm relationem intendi, & remitti identicè, ac realiter, hoc eſt ratione fundamenti ; cum quo eſt idem, non autem formaliter: quare Ariſtoteles vtramque hanc proprietatem, non tam ex ſua, quàm ex veterum ſententia protulit.

Quæres, quomodo additione graduum idem fundamentum, & forma relativa deſinat.

Reſp. Quia priores gradus erant fundamentum formæ relativæ, quatenus habebant intentionem talium graduum, & non plurium: ergo cùm plures adveniunt, neceſſe eſt tolli ipſum fundamentum, & conſequenter ipſam relationem. Melius

tamen dixeris totam entitatem formæ relativæ remanere, non tamen denominare ſubjectum, non quidem defectu formæ, aut entitatis termini, ſed quia non eſt ampliùs negatio novorum graduum ad talem denominationem requiſita.

Tertia, relata dicuntur ad convertentiam ſi mutua, vt homo generans eſt pater hominis geniti, & viciſſim. Aut pater eſt filii pater, & filius eſt filius patris.

Quarta, relata ſunt ſimul naturâ. Vt autem aliqua ſint ſimul naturâ, duo requiruntur; primum, vt ſimul ſint, & ſimul non ſint, id eſt, mutua ſit conſequentia ab exiſtentia vnius ad exiſtentiam alterius, aut à negatione vnius ad negationem alterius; hinc animal, & homo defectu hujus conditionis, non ſunt ſimul naturâ. Secundum, vt neutrum eorum ſit cauſa alterius, quatenus ſunt formaliter relata; vna enim relatio non cauſat aliam.

Dices 1. Pater eſt cauſa filii: ergo pater, & filius non ſunt ſimul naturâ.

Reſp. diſt. ant. Pater, vt formaliter pater, eſt cauſa filii, nego: vt eſt homo vim habens generandi, concedo; at ſic eſt quid abſolutum categoricè.

Dices 2. Omnis cauſa eſt prior effectu: inter cauſam, & effectum eſt relatio mutua: ergo &c.

Reſp. diſt. maj. Cauſa, vt habens vim producendi, concedo: vt formaliter cauſa, nego; nam cauſa, vt actu cauſans, eſt ſimul naturâ cum effectu.

Quinta, relata ſunt ſimul definitione, & cognitione, quia res eſt eo modo intelligibilis, quo eſt ens: at correlata ſunt entia à ſe invicem quaſi de-

pendenter, quia à ſe pendent in cognitione.

Dices: Ergo datur circulus vitioſus in relativis; quia vnum per aliud definitur.

Reſp. 1. Non eſſe vitioſum circulum in relativis; cùm enim res à parte rei ſe mutuò reſpiciant, & efficiant quaſi circulum in eſſendo; quidni Philoſophus poſſit facere circulum, eaſdem explicando, & per mutuum reſpectum definiendo? Certè definitio explicat rei eſſentiam, at eſſentiæ relativæ ſe mutuò reſpiciunt, vt ſi dicas, materia eſt ſubjectum receptivum formarum; forma eſt actus informans materiam.

Reſp. 2. Eo ſenſu relata dici ſimul cognitione, & definitione, quia ſicut relationes mutuæ neceſſariâ concomitantiâ ſimul reſultant in eodem inſtanti reali, & rationis: vnde ſunt ſimul naturâ; ita eadem ratione ſimul cognoſci poſſunt, cognitis fundamento, & termino. Quare in noſtra ſententia, non definitur planè idem per idem, nam patrem definimus, qui filium genuit ſibi ſimilem in ſubſtantia.

Sexta, relatio dicitur non produci per ſe, ſed tantùm ratione ſubjecti, quia eſt ens entitate ſubjecti, ex quo reſultat.

DISPVTATIO QVINTA.

De quatuor vltimis prædicamentis.

HÆc quatuor vltima prædicamenta, ad Logicæ inſtitutum, cùm ſint minùs neceſſaria, ideò eorum tractatione breviſſimè defungemur.

ARTICVLVS I.

De prædicamentis vbi, & ſitus.

VBI, & ſitum eodem articulo complector, propter affinitatem; ſitus enim reſultat ex locali partium vbicatione: vtriuſque naturam, partitionem, & affectiones explico.

§. I. *De prædicamento vbi.*

I. VBI, eſt forma interna, quâ res eſt in loco formaliter, v. g. in foro, aut in templo: ſeu eſt modus, quo res finitæ alicubi eſſe dicuntur; hinc Deus non habet vbi, quia rebus iis tantùm convenit, quæ loco finiri, & circumſcribi poſſunt; Deus autem loco circumſcribi non poteſt, vtpote immenſus: aut ſi quod vbi Deo impropriè tribuitur, vtique repletivum eſt, quia omnia replet.

II. Vbi diſtinguitur à re locata, & loco, vt modus à rebus modificatis, hoc eſt diſtinctione minoris realitatis. Probabitur in Phyſica vniverſali.

III. Partitio vbi, eſt in permanens, & fluens; permanens eſt forma, à qua habet res locata, vt quieſcat in ſpatio immobiliter; tale eſt vbi turris, ſcopuli, aut domus: fluens eſt forma locativa rei, quæ movetur, ſeu forma applicativa rei mobilis loco fluenter.

IV. Vtrumque duplex eſt, circumſcriptivum, & definitivum. Circumſcriptivum eſt forma, quâ res eſt tota in toto ſpatio, & ſingulæ eius partes in ſingulis partibus loci; tale eſt vbi omnium corporum,

vt vbi Socratis in ſua cathedra : quare duo habet corpus ab vbi circumſcriptivo ; primum, vt loco commenſuretur ; ſecundum, vt partes ejuſdem partibus loci reſpondeant ; ſuperiores ſuperioribus, mediæ mediis, inferiores inferioribus. Definitivum eſt forma, quâ res eſt tota in toto loco, & tota in ſingulis partibus loci : ſic Angelus per vbi definitivum, eſt totus in toto ſpatio, cui correſpondet, & totus in ſingulis partibus.

v. Affectio vbi multiplex; prima, eſt immobile, quia non poteſt moveri cum corpore, in quo eſt, & quod affigit loco ; ſecunda, eſt acquiſibile per motum localem ; nam qui eſt Romæ, poteſt acquirere vbi Pariſiuum. Tertia, non ſuſcipit magis, aut minus ; non enim vnum corpus eſt magis in vno loco, quàm aliud, etſi majorem fortè locum occupet. Quarta, non habet propriè contrarium, quia eſſe in hoc, vel illo loco, non ſunt propriè contraria, licèt eadem ſimul connaturaliter competere non poſſint : eſt tamen aliqua contrarietas lata inter varia vbi, ratione differentiarum loci, ſurſum, & deorſum. Quinta, eſt fundamentum relationis propinquitatis, & diſtantiæ

§. II. *De ſitu.*

I. PRÆSENTIAM localem ſignificamus, cùm rem hîc, aut iſtic eſſe dicimus ; ſitum verò cùm certum aliquem modum exiſtendi in ſpatio exprimimus : v. g. cùm dicimus hominem ſedere, ſtare, &c. hinc

II. Situs, eſt diſpoſitio partium corporis in loco, reſultans ex locali partium vbicatione : vt dum quis ſtat, vel ſedet, vel jacet ; nam ſtare, eſt ha-

bere partes ita poſitas, vt caput ſupremum locum teneat, pedes infimum, aliæ partes ſint rectæ, non inflexæ. Differt itaque ſitus ab vbi, quòd vbi dicat tantùm præſentiam rei in loco, ſitus autem addat certam diſpoſitionem partium inter ſe per ordinem ad locum. Quæris, vbi ſit Petrus? reſpondetur eum eſſe in templo, in area, &c. Quæris, quomodo ibi ſit? reſpondetur eum eſſe vel ſtantem, vel ſedentem, &c.

111. Situs idem eſt realiter cum vbi corporum; formaliter tamen diverſum, ſicut actio à paſſione. Ita Suares Granat. diſp. 52. de ſitu. Probatur prima pars, quia nulla eſt neceſſitas diſtinctionis realis. Deinde ita inter ſe comparantur vbi, & ſitus reſpectu ejuſdem corporis, vt ſimul fiant, & amittantur; qui enim ſtat, non fit ſedens, niſi per motum localem; nec amittit ſeſſionem, niſi per motum localem, vel totius, vel aliquarum partium: ergo nec ſitus in tali ſubjecto poteſt ſeparari à tali vbi integro, nec è converſo tale vbi à tali ſitu ſeparari poteſt. Probatur ſecunda, quia vbi vt ſic, dicit tantùm modum, quatenus conſtituit rem alicubi; ſitus autem dicit illum modum, vt denominantem rem ita diſpoſitam in ſe, diſpoſitione quadam reſultante ex locali partium coordinatione, in qua denominatione non ſpectatur formaliter ratio præſentiæ; conſtituit tamen ſitus prædicamentum à prædicamento vbi diſtinctum, quia ſufficit diſtinctio objectiva ad conſtituenda diverſa prædicamenta.

Dices: corpus in vacuo exiſtens haberet ſuum vbi, nec haberet ſitum: ergo ſitus diſtinguitur realiter ab vbi. Prob. ant. corpus in vacuo, nec ſtare, nec ſedere poſſet, quia nullum corpus ex-

trinſecum inibi foret, à quo ſuſtentaretur, &c.

Reſp. diſt. anteced. Non haberet ſitum, id eſt ſedem, in qua ſuſtentaretur, concedo: id eſt, non haberet talem diſpoſitionem partium corporis, nego. At hæc poſtrema ratio pertinet ad rationem formalem ſitus, non prior.

IV. Differentiæ ſitus ſubalternæ ſunt, æquè, vel non æquè poni, ſeu flexè, aut rectè: ſpeciales, ſeſſio, ſtatio, cubatio, &c.

V. Vbi latiùs patet, quàm ſitus, quia vbi competit rebus omnibus finitis, etiam ſpiritalibus, ſitus nonniſi corporeis, quæ partes habent in ſpatio certo modo diſpoſitas: vnde ſitus ineſt illis propter quantitatem; quidquid enim quantum eſt, neceſſariò cum aliqua partium diſpoſitione in ſpatio exiſtit.

VI. Situs duplex, propriè dictus, & impropriè dictus, & per analogiam; impropriè dictus eſt ſitus inanimatorum, & homogeneorum proprius: v. g. lapidum, lignorum, putà jacere, erigi, &c. Propriè dictus, eſt rerum animatarum v. g. plantarum, brutorum, & hominum, quia ſpectat ad corporea heterogenea ſecundùm partium diſpoſitionem, præſertim hominis, ſive ſpectetur ejus natura, ſive voluntas indifferens ad omnia; hinc mirabilis varietas ſitus in corporibus humanis.

VII. Situs propriè dictus triplex; naturalis, qui convenit à natura, vt homini habere os ſublime: voluntarius, qui convenit ex appetitu elicito, vt ſedere, vel ſtare: violentus, qui repugnat inclinationi naturali, vt homini habere caput reſupinum.

VIII. Affectio ſitus triplex. Prima, non habet propriè contrarium; nam ſedere, & ſtare, quæ

ſunt duæ ſpecies ſitus, ſic repugnant inter ſe, vt ſimili modo pugnent cum aliis, v. g. cum accubare; licèt ergo inter ejuſmodi ſpecies ſit repugnantia, eſt potiùs diverſitas quædam eſſentialis, qualis eſt inter figuras, quàm vera contrarietas. Secunda non propriè ſuſcipit magis, & minùs; quamvis enim ex vſu communi, dicatur aliquod corpus modò magis, modò minùs erectum, aut curvatum, id tantùm eſt reſpectu diverſarum poſitionum, non reſpectu ejuſdem, quod tamen ad veram intenſionem, & remiſſionem requiritur, vt patet in qualitatibus, quæ intenſionem, & remiſſionem in ſe ferunt. Tertia non convenit, niſi rebus corporatis, & extenſis, non ſpiritalibus, in quibus non eſt partium poſitio.

ARTICVLVS II.

De prædicamentis, quando, & habere, ſeu habitus.

QVANDO reſpicit tempus, habitus eorum, quæ circa corpus ſunt, adjacentiam: vtriuſque naturam, partitionem, & affectiones evolvo.

§. I. *De prædicamento quando, ſeu durationis.*

1. QVANDO eſt affectio, quâ res dicitur eſſe formaliter in tali tempore, ſeu continentia rei in tempore, vt durationem ejus menſurante; hinc non eſt relatio rei temporaneæ ad tempus, ſed fundamentum illius relationis, nec ipſum

tempus, quia tempus ſpectat ad quantitatem, quando verò ſpecialem categoriam conſtituit. Deinde quando non reſpondetur ad eandem quæſtionem, ac tempus ipſum; quærenti enim, quandiu Chriſtus vixerit, reſpondetur eum triginta tribus annis vixiſſe; quærenti autem, quando vixerit, reſpondetur, eum vixiſſe tempore Auguſti.

Quando, multiplex eſt pro multiplici tempore, cui reſpondet; hinc quando aliud præteriti temporis, vt heri; aliud præſentis, vt hodie; aliud futuri, vt cras. Denique aliud hybernum, vernum, æſtivum, &c.

III. Duplex affectio quando. Prima, non habet contrarium, quia vnum quando non eſt propriè alteri contrarium; quamvis enim inter præteritum, & futurum ſit quædam repugnantia, non eſt tamen propriè contrarietas. Secunda, non ſuſcipit magis, & minus, quamvis ſuſcipiat majus, & minus. Non ſuſcipit magis, & minus, quia ex rebus, quæ hodie exiſtunt, non dicitur vna magis exiſtere, quàm alia: ſuſcipit tamen majus, & minus, quo ſenſu, vna res, quæ ſupereſt, aliâ pereunte, dicitur magis durare, ſeu longiori tempore exiſtere, quia pluribus temporis partibus reſpondet: de duratione plura in Phyſica.

§. II. *De prædicamento habitus.*

I. HABITVS vox æquivoca. Interdum eſt mera denominatio paſſiva ab habendo ducta; quacunque ratione res habeatur, & ſic nullius eſt prædicamenti. Interdum certa ſpecies qualitatis à ſubjecto difficulter mobilis; hîc eſt adjacentia, & accommodatio veſtis ad corpus, quâ vnum dicitur

habere, & alterum haberi inſtar veſtis, armaturæ, vel ornamenti. Ariſtoteli 5. Metaphyſ. c. 2. eſt actus medius inter habens, & habitum; ſicut actio, inquit, mediat inter agens, & effectum: ſic inter eum, qui veſtem habet, & veſtem quæ habetur, medius eſt habitus.

II. Habitus non eſt tamen modus à veſte, & veſtito realiter diſtinctus, ſed externa denominatio petita à corpore adjacente. Probatur, quia homo ſine mutatione ſui poteſt veſtiri duntaxat per adjacentiam, & circumpoſitionem veſtis, aut ſi quæ mutatio intervenit, per ſe terminatur ad vbi, non ad habitionem tanquam ad formam realiter diſtinctam. Et verò homine, & veſte in tali diſpoſitione, & propinquitate locali ac ſituali conſtitutis, præciſo quolibet alio modo, homo dicitur veſtitus: ergo inanis eſt quilibet alius modus realis ex veſtibus in corpore veſtito dimanans, adeóque habitio eſt ſola adjacentia extrinſeca, & accommodatio indumenti ad rem indutam. Porrò abſtractum hujus prædicamenti eſt veſtis, concretum eſt veſtitum.

Objicies 1. Perinde Ariſtoteles habitum diſtinguit ab habente, & habito, atque actionem à cauſa, & effectu: actio diſtinguitur realiter à cauſa, & effectu: ergo & habitus ab habente, & habito. 2. veſtis eſt ſubſtantia, eáque ſæpè complexa; hoc autem prædicamentum eſt accidentis non cujuſque, ſed ſimplicis.

Reſpondeo ad 1. ibi Ariſtotelem non innuere habitum eſſe medium realiter diſtinctum ab extremis, ſed velle duntaxat habitum, vt conſtituit hanc categoriam, requirere veſtitionem, vt ita loquar, quâ mediante, veſtis cum corpore vnia-

tur, non propriâ vnione, ſed circumſiſtentiâ; ſic enim diſtinguitur ab habere veſtem, prout idem ſonat ac poſſidere; poteſt enim quis habere veſtem, ſeu poſſidere, quâ tamen non ſit indutus.

Ad 2. reſpondeo cum D. Thoma, non omnes denominationes accidentium ſemper peti ab accidentibus, ſed etiam à ſubſtantia, quatenus aliam denominat; præſertim ſi ſubſtantia alteri accidat, vt affecta eſt certâ accidentium complexione, v.g. quantitatis, qualitatis &c.

Inſtabis: Veſtis eſt ſubſtantia: ergo non eſt accidens.

Reſp. diſt. ant. Eſt ſubſtantia in ſe, concedo: reſpectu ſubjecti, cui adjacet, & circumponitur, nego.

III. Vt res dicatur haberi, quatuor requirit, 1. vt ſit corpus, 2. vt circumponatur corpori, 3. vt non ſit pars habentis, nec aliquid ei cohærens; hinc manus, pedes, plumæ, roſtra, & quælibet alia animalium ornamenta, quæ ipſis natura affudit, vel ad defenſionem, vel ad tegumentum, vel ad volatum, vel ad natatum, vel ad ornamentum, ab hoc prædicamento expunguntur, & ad prædicamenta ſuarum ſubſtantiarum, tanquam partes integrantes, revocantur. 4. vt à loco ad locum poſſit transferri; hinc qui in domo eſt, aut in aquis natat, non dicitur domo, aut aquis veſtiri.

IV. Affectio triplex habitus; prima, propriè habitus ſolis hominibus convenit, non plantis, aut brutis, aut rebus inanimatis: ita D. Thomas. Ratio eſt, quia res inanimatæ propriè non veſtiuntur: brutæ animantes plumis, & pilis veſtiuntur, vt partibus integrantibus; homo autem cùm nudus,

dus, & inermis naſcatur, ratione duce, & magiſtrâ, veſtes, & ornamenta ſibi parat, egétque ſubſidiis externis ad conſervationem juxta & defenſionem, quæ omnia categoriâ habitus includūntur. huc tamen revocantur veſtes artefactæ, quæ animantibus, vt ſimiis, aut rebus inanimis, vt imaginibus, & ſtatuis hominum operâ accommodantur; item aulæa, & tapetes, quibus templa, aut domus ornantur, denique quælibet denominationes, quæ ab aliqua ſubſtantia per modum ornamenti corpori appoſita, petuntur, vt deauratio, dealbatio, &c.

Secunda, non habet contrarium, quia veſtis vna per ſe non pugnat cum altera, nec ornatus cum ornatu; ſiquidem vni, eidémque rei competere poſſunt.

Tertia, ſuſcipit magis, & minus, non ratione intenſionis, aut remiſſionis, quæ qualitatum propria, ſed ratione additionis, aut detractionis vnius, aut alterius veſtis: ſic dicitur magis veſtitus, ornatus, armatus, qui plura indumenta, ornamenta, & arma geſtat.

Quarta, veſtis propria vnius partis totum denominat; ita dicitur homo galeatus, & calceatus, licèt galeam in capite tantùm, & calceos in pedibus habeat. De prædicamentis tantùm, jam de poſtprædicamentis.

DISPVTATIO VNICA.

De poſtprædicamentis.

POSTPRÆDICAMENTA categoriarum quædam ſunt quaſi appendices, quæ continent explicationem nonnullorum terminorum, quorum meminit Ariſtoteles in categoriis, & qui latiùs patent, quàm termini categorici. Quinque omninò ſunt, 1. oppoſita, 2. modi prioris, & poſterioris, 3. modi ſimul, 4. ſpecies motus, 5. modi habendi. De quibus hîc agendum.

ARTICVLVS I.

De oppoſitione in communi, & ejus ſpeciebus.

TRIA hoc capite tractat Ariſtoteles, 1. explicat quatuor oppoſitorum genera, 2. hæc eadem inter ſe confert, & quomodo inter ſe diſtinguantur, edocet, 3. contrariorum, de quibus paulò fuſiùs, quàm de aliis oppoſitis agit, attributa recenſet. Nos de oppoſitis in communi primùm; de ſingulis deinde ſpeciebus agemus.

§. I. *Quid ſit oppoſitio in communi, & quæ illius ſpecies.*

I. OBSERVATIO. OPPOSITIO vt ſic, eſt aliquorum inter ſe pugnantia, ſive ſint primò diverſa, ſive non.

II. OBSERVATIO. Oppoſitio ſumitur latè, & ſtrictè. Oppoſitionis latæ triplex ſpecies; prima, dicitur diverſitas; ſecunda, differentia; tertia, diſparatio. Diverſitas eſt inter res diverſorum prædicamentorum, quæ ſub genere analogo conveniunt: ſic decem prædicamenta dicuntur primò diverſa. Differentia eſt eorum oppoſitio, quæ ſub genere vnivoco ſtrictè differunt, ideóque nomen differentiæ retinet. Diſparatio eſt repugnantia eorum, quæ ita inter ſe pugnant, vt ſimili modo pugnent cum aliis: v.g. leo, & lapis ita inter ſe pugnant, vt ſimili modo cum homine pugnent. Stricta oppoſitio vt definiatur, ſit

III. OBSERVATIO. Oppoſitio preſſiùs accepta eſt duorum extremorum ſimplicium repugnantia, quæ ita inter ſe pugnant, vt ſimili modo non pugnent cum aliis. Dicitur 1. repugnantia, in quo convenit cum diverſitate, aliiſque oppoſitionibus latiùs acceptis; 2. duorum extremorum ſimplicium, vt diſtinguatur oppoſitio ſimplex ab oppoſitione propoſitionum, quæ complexa dicitur; 3. vt ſimili modo non pugnent cum aliis, in quo diſtinguitur à diverſitate, & diſparitate, quarum extrema ita inter ſe pugnant, vt ſimili modo pugnent cum aliis.

Eodem recidit definitio à Boëtio tradita: oppoſitio eſt relatio inter duo extrema ſimplicia, quæ

in eadem re ſingulari ſimul, & ſecundùm eandem partem, & reſpectu ejuſdem eſſe non poſſunt; hinc

Quæ ſtrictiùs opponuntur, non debent ex Ariſtotele convenire τῷ αὐτῷ, *vni, eidémque ſubjecto*, nec κατὰ τὸ αὐτὸ, *ſecundùm eandem ſubjecti partem*, nec πρὸς τὸ αὐτὸ, *ſecundùm eundem externum reſpectum*, nec ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ, *vno, & eodem tempore*.

IV. Observatio. Oppoſitionis phyſicæ quadruplex ſpecies. Ita Ariſtoteles cap. de oppoſitis. Probatur: omnis oppoſitio ſimplex eſt inter duo extrema, quæ vel ſunt entia ſimul, vel vnum eſt ens, & alterum non ens. Si inter duo entia, vel ſe mutuò reſpiciunt, & ſunt relativa; vel ſe ab eodem ſubjecto poſitivè excludunt, & ſunt contraria, quæ Ciceroni dicuntur adverſa. Si vnum eſt ens, & alterum non ens: vel illud non ens eſt in ſubjecto apto ad habendam formam negatam, & dicitur privativum: vel illud non ens eſt in ſubjecto non apto ad formam, & dicitur negativum, ſeu contradictorium: ergo quadruplex eſt oppoſitio, relatio, contrarietas, privatio, & contradictio.

Dixi oppoſitionis phyſicæ; nam alia eſt logica, alia moralis, alia phyſica: Logica eſt inter propoſitiones diverſæ quantitatis, aut qualitatis, aut vtriuſque: Moralis eſt inter entia moralia, vt inter meritum, & demeritum: Phyſica inter res naturales, ſeu inter ens reale, & non ens, éſtque repugnantia rerum ſecundùm ſe, ſicut Logica eſt repugnantia aliquorum, reſpectu ejuſdem ſubjecti in prædicando.

Objicies 1. Si dantur oppoſita, opponuntur me-

diâ oppoſitione, & ita dari debet proceſſus in infinitum, quia oppoſitio eſt oppoſita alteri, adeóque per aliam oppoſitionem.

Reſpondeo, nego ſequelam, quia oppoſitio opponitur alteri ſeipsâ, non per aliam oppoſitionem. Vt enim vna albedo non eſt albedo per aliam albedinem, ſed ſe ipsâ: ita oppoſitio ſe ipsâ eſt oppoſitio.

Objicies 2. Relatio imbibitur in ipſa oppoſitione, quia quidquid eſt oppoſitum, alteri oppoſitum eſt: ergo relatio non eſt ſpecies oppoſitionis.

Reſp. diſt. ant. Relatio tranſcendentalis, tranſeat; categorica, nego: at hîc agitur de relativis categoricis.

Objicies 3. Datur oppoſitio inter duo non entia, quæ non poteſt revocari ad vnam è quatuor ſpeciebus: v.g. non homo, & non equus opponuntur. Item cæcus, & non cæcus.

Ad primum, nego pura non entia inter ſe opponi, quia eidem convenire poſſunt: ſic lapis dicitur non equus, & non homo.

Ad ſecundum, ſi ſint privativæ negationes, vt cæcus, & non cæcus, tunc eſt oppoſitio privativa, quia per terminum, non cæcus, idem ſignificatur ac videns, videns autem eſt aliquid reale; hinc Suares Granat. diſp. 43. Metaph. §. 1. ait negationes non opponi inter ſe ratione ſui, ſed ratione poſitivi, quod altera includit, quia de natura negationis eſt tollere aliquid poſitivum: ergo ſi præſcindas omne poſitivum, nihil ſupererit, cum quo negatio pugnet: cæcus itaque, & non cæcus non opponuntur inter ſe ratione negativi, quod includunt, ſed ratione poſitivi; cæ-

cus enim includit ſubjectum viſionis capax, quod tamen non ſit videns, & ita opponitur non cæco, id eſt, videnti.

§. II. *Oppoſitio relativa.*

ALITER agitur de relativis in prædicamentis, aliter in poſtprædicamentis; in prædicamentis enim relativorum eſſentia quæritur, in poſtprædicamentis eorumdem oppoſitio diſcutitur.

II. Relativa oppoſitio eſt duorum correlativorum repugnantia; itaut non poſſint extrema relationis eidem reſpectu ejuſdem convenire: pater ita eſt filii pater, vt ſub eodem reſpectu, quo eſt pater, non poſſit eſſe filius: relativè oppoſita dicuntur, quæ id quod ſunt, oppoſitorum eſſe dicuntur, ſed hîc definit relativa Ariſtoteles ratione oppoſitionis.

III. Relativè oppoſitorum vtrumque eſt affirmativum, in quo à privativis, & negativis diſtinguuntur, quorum alterum eſt non ens.

IV. Relativè oppoſita ſe ponunt, quia ſi vnum eſt, neceſſe etiam alterum eſſe; reliqua verò oppoſita ſe removent quoad exiſtentiam: ſic frigus ſummè intenſum tollit calorem, cæcitas viſum, &c. Certè hæc eſt relativorum indoles, vt contra ſe ponantur, ſeque ex adverſo intueantur, ideóque prius eſt relata ſe reſpicere, quàm ſe ab eodem ſubjecto expellere. Duo quippe in relativis ſpectantur, ratio propria, & oppoſitio contradictoria, quæ in iis perinde ac in aliis oppoſitis includitur, in eóque poſita eſt, vt vnum è duobus extremis ſub eadem ratione alterum excludat: v. g.

paternitas filiationem, viciſſimque filiatio paternitatem; hinc

v. Oppoſitio relativa eſt omnium debiliſſima. Ratio eſt, quia vnum relativum ponit alterum, ideóque ei opponitur ratione dependentiæ, quatenus ab eo aliquatenus pendet, non ratione remotionis, quâ vnum oppoſitum alterum removet; hinc pronuntiatum Ariſtotelis, cap. 10. Cat. *In ſolis oppoſitis relativè vnum dicitur eſſe alterius* quod in aliis oppoſitis non evenit, nec enim viſus dicitur eſſe cæcitatis, aut cæcitas viſus, nec frigus dicitur eſſe caloris, aut calor frigoris.

§. III. *Oppoſitio contraria.*

I. CONTRARIETAS triplex Ariſtoteli, latior, lata, & ſtricta; latior eſt quælibet oppoſitio, de qua agit lib. 10. Met. c. 4. & in Topicis, de hac ſpecie habet iſtud pronuntiatum: *contrariorum eadem ſcientia.* Lata eſt oppoſitio inter duo poſitiva, quæ convenit etiam relativis: ſtricta eſt pugna duarum qualitatum, de qua hîc agitur.

II. Contrarietas eſt pugna duarum qualitatum, quæ ſub eodem genere maximè diſtant, & eidem ſubjecto viciſſim inſunt, à quo mutuò ſe expellunt, niſi alterum eorum inſit à natura: ita Ariſtoteles cap. 10. de oppoſitis, & lib. 10. Metaph. cap. 6.

Dicuntur 1. ſub eodem genere eſſe, hoc eſt, vel proximo, vt albedo, vel nigredo ſub colore, vel ſubalterno remoto, vt virtus, & vitium ſub habitu, quia non ſufficit convenientia ſub ſummo genere; rationem reddunt Conimbricenſes, quòd contraria ſibi ſuccedant in eodem ſubjecto, &

quidem per veram tranſmutationem ab vno ad aliud; tranſitus autem non fit niſi inter ea, quæ magnam habent ſimilitudinem, quam non habent ea, quæ ſummo genere duntaxat conveniunt: per hanc conditionem contraria differunt à privativis, & contradictoriis, quæ non opponuntur ſub eodem genere, cùm in nullo conveniant.

2. Diſtant maximè ſub genere, id eſt, magis inter ſe diſtant, quàm ab aliis omnibus ſub eodem genere conſtitutis: ſic albedo, & nigredo magis diſtant inter ſe ſub colore, quàm à quovis alio, & quàm omnes alii colores inter ſe. Quanquam duplex eſt diſtantia contrariorum, altera poſitiva, quâ duæ ſpecies ſub vno genere ita diſtant, vt nec aliæ ſpecies inter ſe, nec ipſæ ab aliis æquè diſtent, talis eſt diſtantia inter albedinem, & nigredinem ſub colore: altera negativa, quâ duæ ſpecies ſub eodem genere ita diſtant, vt nullæ aliæ ſub eodem magis diſtent, licèt aliquæ æqualiter diſtent: talis eſt oppoſitio caloris, & frigoris ſub qualitate patibili, ſub quâ æqualiter diſtant humor, & ſiccitas: vtraque porrò diſtantia hac definitione continetur.

3. Eidem ſubjecto viciſſim inſunt, à quo ſe expellunt: his vocibus duplex conditio contrariorum innuitur, prima, vt pugnent in ordine ad idem ſubjectum, quia ſubjectum idem eſt contrariorum. Secunda, vt ſe expellant ab eodem ſubjecto, ſaltem in gradibus ſummè intenſis, in quo à relativè oppoſitis diſtinguuntur, quæ non inſunt viciſſim eidem ſubjecto, nec proinde ſe ab eo mutuò expellunt. Duplex autem expulſio; formalis, quâ forma in ſubjecto producta, ſe ipsâ alteram expellit, vt nigredo albedinem: effectiva,

quâ vna qualitas, agendo in ſubjectum alterius, ipſam expellit; ſic calor exiſtens in igne, ejicit frigus ab aqua. Porrò hìc intelligitur expulſio formalis, quæ omnibus qualitatibus convenit, non effectiva, quæ duntaxat actuoſis congruit; illa expulſio debet eſſe reciproca, quia eſt inter formas ſibi contrarias; vt enim effectus formalis vnius formæ repugnat effectui formali alterius: ita viciſſim effectus formalis alterius effectui formali alterius repugnat; præſertim ſi vna forma ſit in excellenti gradu juxta hoc pronunciatum, *cum ſummo non ſtat gradus oppoſiti*: ſic ſummè calidum nihil habet de frigore.

4. Niſi eorum alterum inſit à natura; dantur enim qualitates ſubjecto ſuo ita conſtanter infixæ, vt in earum locum oppoſitæ ſubſtitui non poſſint, ſaltem perfectè, & quantum ad denominationem ſufficit: ignis v. g. nunquam poteſt admittere in ſe frigus, à quo frigidus ſimpliciter dici queat.

III. Colliguntur ex hac definitione quatuor. Primum, bonum, & malum, vt privativè opponuntur, non ſunt propriè contraria, ſed tantùm vt ſunt virtus, & vitium. Secundum, liberalitas, & avaritia, non ſunt ſtrictè contraria, quia non maximè diſtant phyſicâ diſtantiâ, licèt enim avaritia pugnet cum liberalitate, quatenus largitur, non pugnat cum eadem, quatenus retinet. Dixi phyſicâ diſtantiâ; nam ſi agitur de diſtantia morali, haud dubiè avaritia magis diſtat à liberalitate, quàm à prodigalitate, quia major eſt oppoſitio moralis inter virtutem, & vitium, quàm inter duo vitia. Tertium, quamvis albedo, & nigredo ſub colore in communi minùs diſtare inter ſe vi-

deantur, quàm albedo, & nigredo ſingulares, quia naturæ communi addunt differentias ſingulares, non deſinunt ideò maximè inter ſe diſtare ſub colore, quia Philoſophi per ſe primò agunt de diſtantia maxima rerum communium. Quartum, quoties vnum contrarium vincit, corrumpit alterum τὰ ἐναντία φθαρτικὰ ἀλλήλων, inquit Ariſtoteles, lib. 13. Met. cap. 4. per accidens tamen vnum contrarium auget alterum κατ' ἀντιπερίστασιν.

IV. Contrarietas duplex; altera per ſe, altera per accidens; illa eſt inter qualitates per ſe, & abſolutè ſumptas: hæc rebus competit propter qualitates: ſic ignis, & aqua dicuntur contraria ob calorem, & frigus, ſicut calefactio, & frigefactio.

V. Contraria per ſe, alia mediata, alia immediata; immediata ſunt, inter quæ non eſt medium, id eſt, quorum alterum neceſſariò ineſt ſubjecto capaci, vt ſanum, & ægrum animali; nihil enim medium inter proportionem, & improportionem humorum: at proportio eſt ſanitas, improportio, ægritudo. Mediata ſunt, quæ habent medium, id eſt, quorum alterum non neceſſariò ineſt ſubjecto ejuſdem capaci: ſic parieti non neceſſariò ineſt albedo, aut nigredo, quia datur medius color, nempe viridis, & flavus, qui poteſt ineſſe; hinc pronuntiatum ex lib. 5. Phyſ. tex. 6. *medium eſt quodammodo extrema*, ex quo probat Philoſophus medium cum extremis, & hæc cum illo collata eſſe quodammodo contraria: ſic viridis color, aut fuſcus cum nigro collatus, albus videtur. Medium contrariorum aliquando fit participatione extremorum, v. g. colores medii participatione nigredinis, & albedinis; aliquando negatione extremorum, cùm

ſubjecto neutrum extremorum ineſt : ſic infans, nec probus, nec improbus eſt, hæc diviſio eſt Ariſtotelis cat. c. 10. vbi diſtinguit contraria mediata in ὠνομασμένα, *nominata*, & ἀνώνυμα *innominata*, quæ ἀποφάσει, id eſt, *negatione* extremorum exprimuntur.

VI. Denique, contraria quædam ſunt ſecundùm ſubſtantiam, quæ ne ſe patiuntur quidem in remiſſo gradu in eodem ſubjecto, vt error, & ſcientia, aſſenſus, & diſſenſus circa idem objectum, quia contradictoriis æquivalent.

VII. Affectio contrariorum multiplex ex Ariſtotele. Prima, quidquid bono contrariatur, eſt malum; ſic ſanitati contrarius morbus, juſtitiæ injuſtitia; malo autem, & bonum, & malum repugnat; ſic prodigalitati avaritia repugnat, & liberalitas. Porrò hîc bonum, & malum ſumuntur cauſaliter; nam formaliter ſumpta opponuntur privativè. Secunda, ſi vnum contrariorum exiſtit, alterum exiſtere non eſt neceſſe, nec enim neceſſe eſt, exiſtente candore, nigredinem exiſtere. Tertia, contraria non poſſunt ſimul eidem ſubjecto ineſſe, nempe in intenſo gradu, & ſecundùm eandem partem; in diverſis enim partibus, aut in gradu remiſſo exiſtere nihil vetat, quia contrariorum eſt commune ſubjectum. Quarta, contraria recipiuntur in eodem ſpecie ſubjecto, vt virtus, & vitium in homine, vel genere, vt albedo, & nigredo in animali. Quinta, contraria ſub eodem genere collocantur; vt albedo, & nigror ſub colore: vel ſub diverſis generibus, vt juſtitia, & injuſtitia ſub virtute, & vitio, vel ſunt ipſa genera diverſa, vt bonum, & malum.

§. IV. *Oppoſitio privativa.*

I. PRIVATIVA oppoſitio eſt repugnantia inter habitum, & ejus privationem reſpectu ejuſdem ſubjecti.

II. Habitus, vt hîc ſumitur, eſt quælibet forma ſubjecto certo, & idoneo debita, ac proportionata, cujuſmodi eſt qualitas potentialis, vel actualis, quæ certo, & idoneo ſubjecto ineſſe exigit.

III. Privatio eſt negatio, ſeu abſentia habitus, ſeu formæ in ſubjecto apto, ſeu capaci. Negatio eſt inſtar generis ad privationem, quæ eſt negatio κατά τι, *ſecundùm quid*, & ad negationem ἁπλῶς, *ſimpliciter*, quæ nonnullis dicitur negatio negans, ſeu pura, à qua diſtinguitur privatio, quòd hæc ſit abſentia in ſubjecto capaci, illa in ſubjecto incapaci, ſeu impotenti habendæ formæ. hinc

IV. Ad privationem requiritur, 1. vt quæ privativè opponuntur, poſſint recipi in eodem ſubjecto vtriuſque capaci, quia habitus, & privatio ſunt circa idem ex cap. 10. lib. Categoriarum; hinc lapis non dicitur cæcus, quia non eſt ſubjectum aptum potentiæ viſivæ, 2. tunc tantùm privatio eſſe dicitur, cùm ſubjectum caret forma, tempore à natura conſtituto, vt forma inſit: vnde catulus ante nonum diem ex Ariſtotele non dicitur cæcus, quia ante illud tempus non eſt aptus ad videndum. Itaque poteſt ſubjectum, nec formam, nec ejus privationem habere, 1. cùm nondum exiſtit: ſic Antichriſtus nec eſt cæcus, nec videns. 2. cùm eſt prorſus incapax: ſic lapis non eſt

cæcus, nec videns, 3. cùm licèt capax eſſe poſſit, non eſt tamen capax pro eo tempore, vt patet in catulo.

v. Subjectum privationis poteſt dici capax, vel ratione generis; & ita talpa dicitur cæca ratione generis, quia ratione generis, hoc eſt animalis dicitur capax viſus. Quanquam hîc genus ſumitur potiùs phyſicè, quàm logicè, aut metaphyſicè, hoc eſt pro materia prima; 2. ratione ſpeciei; & ita equus, cui deeſt potentia viſiva, dicitur verè cæcus, quia ex ſpecie ſua exigit facultatem videndi.

vi. Privativa à relatis diſtinguuntur, quòd relatum vnum dicatur eſſe alterius id quod eſt, non item privativum; non enim cæcitas dicitur eſſe viſus cæcitas, licèt dicatur cæcitas privatio viſus: nec viſus dicitur cæcitatis viſus; nam privatio definitur per habitum, vt cæcitas per viſum, non habitus per privationem ex 6. Topic. cap. 4 A contrariis immediatis, quia alterutrum contrariorum ineſſe debet ſubjecto capaci, non autem alterutrum privativorum, vt patet in catulo, in quo nec eſt viſus, nec cæcitas ante nonum diem. A contrariis mediatis, quia tempore à natura inſtituto privatio, vel habitus debet ineſſe ſubjecto idoneo, putà in cane poſt præfixum à natura tempus, quod ſecus ſe habet in contrariis mediatis. Denique à contradictoriis, tum quia privatio dicit abſentiam formæ ſubjecto debitæ, pura negatio abſentiam formæ indebitæ: tum quia privativa oppoſitio admittit medium ſubjecti, quod nec habet privationem, nec formam negatam, vt lapis, & catulus ante nonum diem, contradictoria autem nullum medium admittit.

VII. Privatio alia totalis, quæ eſt privatio potentiæ: alia partialis, quæ eſt privatio actus. Totalis differt à partiali, 1. quòd illa ſit privatio diſpoſitionum, vel potentiarum, hæc actualis operationis, 2. quòd à totali privatione non detur regreſſus ad habitum (intellige naturaliter) neque enim qui cæcus factus eſt, rurſus aſpexit, neque calvus comam recipit, neque edentulus dentes emiſit; à partiali autem ad habitum regreſſus naturalis, & facilis: ſic à ſomno datur regreſſus naturalis ad vigiliam, à nocturnis tenebris ad lucem matutinam, 3. quòd totalis privatio ſit præter naturam ſimpliciter, quia tollit naturales potentias, & diſpoſitiones ad actus neceſſarias, partialis autem non ſit ſimpliciter præter naturam; nam ſomnus naturam animalis reficit, ac reparat.

VIII. Hanc tamen regulam præſcribunt Conimbricenſes ad explicandum iſtud Ariſtotelis pronuntiatum: *à privatione ad habitum non datur regreſſus*, expeditiſſimum; nempe à privatione ad habitum eundem numero viribus naturæ non datur regreſſus; ad eundem verò ſpecie tunc etiam non fit, cùm poſitâ privatione tolluntur omnes cauſæ, quæ ad productionem habitus ſufficiant; cùm autem non tolluntur ejuſmodi cauſæ, dari regreſſum ad eundem ſpecie habitum nihil prohibet.

IX. Privatio iterum alia naturalis, alia adventitia. Naturalis eſt, quâ forma abeſt à ſubjecto, quæ ei naturaliter debet ineſſe, ſive ſit accidens ſubjecto debitum, vt cæcitas, quæ eſt carentia accidentis naturalis: ſive pars ad conſtitutionem pertinens, vt mutilatio, quæ eſt privatio partis integrantis. Adventitia eſt carentia rei extrinſecus adhærentis,

& circumſtantis, vt paupertas, & nuditas. Huc adde moralem, quæ eſt carentia honeſtatis debitæ.

x. Privatio item ſumitur interdum activè, interdum paſſivè; activè ſumpta eſt ἀφαίρεσις, *ablatio rei*: ſic Deus dicitur nos privare ſuis beneficiis: paſſivè ſumpta triplex, latiſſima, lata, & ſtricta. Latiſſima eſt negatio pura, ſeu abſentia formæ in ſubjecto incapaci, lata eſt defectus quilibet in ſubjecto capaci: ſic luſcus, qui eſt medius inter videntem, & cæcum, dicitur eſſe viſu quodammodo privatus, & crepuſculum eſt quaſi medium inter denſas tenebras, & plenam lucem, adeòque hæc privativa oppoſitio dicitur à nonnullis admittere medium per participationem, quod medium dicitur Ariſtoteli *diminutio*. Hoc porrò medium differt à mediocritate qualitatum temperatarum, cujuſmodi eſt tepor, quia vtrumque extremum medii qualitatum eſt verè ens, medii autem in luſco, & crepuſculo alterum extremum magis participat de non ente, quàm de ente.

xi. De privatione, hæc ſunt pronuntiata. Primum, *privatio eſt per ſe non ens*, quia per ſe, & in abſtracto ſumpta, eſt carentia formæ, hoc eſt entis, in quo cum pura negatione convenit; connotat tamen in obliquo ſubjectum capax, ideóque in concreto ſumpta, non poteſt attribui niſi ſubjecto reali, & potenti habere formam oppoſitam, vnde fluxit iſtud pronuntiatum, *habitus, & privatio ſunt circa idem*; contrà verò pura negatio in concreto ſumpta non neceſſariò requirit ſubjectum reale, & idoneum formæ recipiendæ, potéſtque prædicari vel de non ente, vt *hirco-cervus eſt non homo*, vel de ſubjecto inepto, vt *lapis*

eſt non homo. Secundum, *privatio non cognoſcitur niſi per habitum oppoſitum*: vt enim ſe res habet ad eſſe, ita ad cognoſci; at eſſe privationis nihil eſt aliud, quàm carentia habitus oppoſiti: ergo cognoſci debet per reſpectum ad habitum oppoſitum; hinc fluxit pronuntiatum, *rectum eſt ſui, & obliqui index*: ſic Deus proximè, & immediatè peccata, quæ ſunt privationes rectitudinis oppoſitæ, videt cognoſcendo ſubjectum, hoc eſt voluntatem, deinde ejus capacitatem, 3. rectitudinem ei debitam, quâ caret; remotè tamen malum cognoſci poteſt per bonitatem objecti vel finis, in quem ferri debet: ſic remotè cognoſcitur cæcitas ex colore, & lumine, quod eſt objectum facultatis videntis. Tertium: *privationis, vt privatio eſt, nulla eſt differentia.* Hoc pronuntiatum ſequitur ex primo, & ſecundo, quia non entis non eſt qualitas, nec differentia; hinc vnitas, & differentia ſpecifica privationum tum naturalium, tum moralium, ſumitur ex formis oppoſitis, quas removent à ſubjecto. Quartum, *extrema privationis oppoſita ſunt ejuſdem generis*, ita tamen vt extremum poſitivum directè in categoria collocetur, vt viſus; negativum verò reductitiè, vt cæcitas. Quintum, *privativa oppoſitio contradictoriæ aliquatenus affinis*, quia vtraque habet alterum membrum negativum; hæc quidem negationem ſimplicem, & abſolutam: illa autem negationem ſecundùm quid, hoc eſt, connotantem aptitudinem ſubjecti.

§. V. *Contradictoria oppoſitio.*

OPPOSITIO contradictoria eſt repugnantia inter ens, & non ens, ſeu inter habitum,

& ejus negationem, ſeu pura negatio entis ejuſdem eodem modo ſumpti, *vt homo, non homo.*

II. Ad contradictoriam oppoſitionem requiritur; vt ſit de eodem, vt *homo, non homo*: 2. reſpectu ejuſdem; nam Petrus reſpectu diverſorum poteſt dici doctus, & non doctus. 3. vt ſit ſecundùm idem tam formale, quàm reale. Defectu hujus conditionis homo poteſt dici niger, & non niger. 4. vt quæ ſunt contradictoria, ſint, & dicantur eodem tempore, & loco: vnde Petrus ſapiens hodie, & non ſapiens cras, non ſunt termini contradictorii. Item corpus reproductum, tale ſit in vno loco, & non tale in altero.

III. Hinc patet, quàm infirma ſint argumenta, quibus nonnulli evincere conantur dari diſtinctionem realem inter gradus Metaphyſicos, quia aliàs idem eſſet, & non eſſet, putà rationale eſſet animal, & non eſſet; datur enim medium, nempe homo eſt rationalis; & ita quà rationale, non eſt animal, licèt ſub alia virtualitate ſit animal, adeóque non rationale.

IV. Contradictoria oppoſitio, vel eſt inter ſimplices terminos, éſtque entis poſitio, & remotio, vt *ens, non ens; homo, non homo*, Ariſtoteli *κατάφασις καὶ ἀπόφασις*, vt *affirmatio, & negatio* dicta: vel inter propoſitiones quantitate, & qualitate pugnantes, vt *homo eſt animal: homo non eſt animal.* Prima ſimplex dicitur, & incomplexa, de qua Ariſtoteles agit in categoriis. Secunda complexa, de qua lib. de interpr. c. 7.

V. Oppoſitio contradictoria eſt omnium oppoſitionum prima, & menſura reliquarum. Patet prima pars, 1. ex Ariſtotele 10. Metap. deinde quia eſt inter ens, & non ens; ente autem nihil eſt prius.

Patet quoque ſecunda, quia quod eſt primum in vnoquoque genere, eſt menſura reliquorum ex 2. Metaphyſ.

VI. Contradictio eſt omnium oppoſitionum ſimpliciſſima, tum quia nullam aliam ſupponit, aut in ſe includit, reliquæ autem ipſam includunt, quòd earum vnum membrum alterius membri negationem includat; niſi enim frigus eſſet non calor, & calor non frigus, non opponerentur inter ſe: tùm quia contradictio verſatur in ente, & ejus oppoſito, quæ ſunt generaliſſima.

VII. Contradictio nullum admittit medium: ita Ariſtoteles lib. 10. Metaph. tex. 15. & 5. Phyſ. tex. 26. Probatur: ſi quod haberet medium, vel per participationem extremorum, vel per negationem vtriuſque extremi, vel per communicationem ejuſdem generis, vel per affirmationem extremorum, quâ ſimul vtrumque extremum de eodem dici poſſet: nullum ex his medium habet; non per participationem extremorum, quia ex ente, & non ente nihil componi poteſt; non per negationem extremorum, quia nihil affirmari poteſt, quod non ſit ens, vel non ens. Deinde quia de nulla re ſimul ambo negari poſſunt; nam de quo negatur non ens, de eo neceſſe eſt affirmari ens: non per communicationem ejuſdem generis, quia non datur genus ad ens, & non ens: non per affirmationem extremorum, quia ambo de aliquo affirmari nequeunt. Secus autem contingit in aliis oppoſitis; nam in privativis datur medium ſubjecti: ſic lapis eſt mèdium ſubjecti inter videns, & cæcum, quia nec cæcus eſt, nec videt. Deinde privativè oppoſita conveniunt eidem ſubjecto ſucceſſivè, quia viſus, & cæcitas poſſunt eſſe in eodem

oculo diverſo tempore : in contrariis datur medium generis, quia conveniunt ſub eodem genere, deinde medium participationis vt tepor, qui de calore, & frigore participat. Denique medium ſubjecti, quia in remiſſis gradibus ſe compatiuntur in eodem ſubjecto, & divinitus in intenſis. In relativis datur medium generis, ſunt enim ejuſdem categoriæ : medium ſubjecti, Adamus recens ab ortu nec pater erat, nec filius.

VIII. Quamvis non ſit medium inter contradictoria ſecundùm rem, poteſt tamen aliquando eſſe ſecundùm conſiderationem : v.g. cùm intellectus abſtrahit objectum, illúdque ſpectat præſcindendo ab vtraque parte contradictionis, licèt à parte rei alterum contradictoriorum ei conveniat: ſic poſſum conſiderare hominem, præſcindendo ab eo, an ſit niger, vel non niger, quamvis re ipſa à parte rei ſit niger, vel non niger. Quin etiam per mentem conſiderari poſſunt, aut non poſſunt contradictoria : ſic Deus videt ſimul, & ſemel Paulum, & negationem Pauli, ſed non videt ſimul exiſtere, quæ duo multùm differunt.

IX. Contradictoria oppoſitio eſt omnium maxima, major privativa, quàm relativa, & contraria ; hoc pronuntiatum ſequitur ex ſeptimo ; quò enim extrema magis diſtant inter ſe, eò major eorum oppoſitio : contradictoria maximè diſtant inter ſe, quia in nullo conveniunt, nec ſe compati poſſunt : privativa in aliquo conveniunt, quamvis ſe compati non poſſint : relativa, & contraria in pluribus conveniunt ; hinc contradictoriorum alterutrum convenit cuilibet rei, ſive exiſtat, ſive non exiſtat : Paulus v. g. ſive exiſtat, ſive non, eſt homo, vel non homo.

Objicies 1. Quæ medio carent, minùs diſtant, quàm quæ medium habent: contradictoria medio carent, reliqua oppoſita medium habent: ergo contradictoria minùs diſtant, quàm reliqua oppoſita. 2. par, & impar reſpectu numeri non habent medium: ergo contraria aliqua non habent medium. 3. ea ſunt magis oppoſita, in quibus plura ſunt principia oppoſitionis: in aliis oppoſitis ſunt plura principia oppoſitionis, quàm in contradictoriis, quia includunt contradictoriam oppoſitionem ſingula; quodlibet enim eorum includit non eſſe alterius, ratione cujus opponitur alteri, & prætereà addit ſpecialem oppoſitionem; contradictoria autem habent vnicam: ergo &c.

Ad 1. diſt. majorem: Quæ medio carent, minùs diſtant diſtantiâ loci, concedo: diſtantiâ naturæ, nego; quæ enim medium habent, communionem habent in natura; quæ verò medio carent, omnimodam repugnantiam.

Ad 2. diſt. conſequens: Non habent medium, ſimpliciter, & reſpectu cujuſlibet ſubjecti, nego: ſecundùm quid, concedo: quamvis enim par, & impar ſint immediata reſpectu numeri, plura tamen ſunt ſubjecta, quibus ratio paris, & imparis non convenit.

Ad 3. reſpondent Conimbricenſes cætera oppoſita, vt contradictionem includunt, magis oppoſita eſſe, quàm contradictoria; ſecus verò, ſi cum præciſione, & vt ſpecialem oppoſitionem exercent, accipiantur, quo tantùm modo rectè comparatio inſtituitur. Reſpondent alii poſt Ferrarienſem, quamvis alia oppoſita includant contradictoriam oppoſitionem præter ſpecialem, non tamen ideò magis opponi, immò minùs, quia contradicto-

riam reſtringunt ad certum genus, adeóque illimitatam ejus repugnantiam tollunt: deinde contradictio, ſi quæ ſit inter alia oppoſita, vt inter eſſe frigoris, & ejus non eſſe, quod eſt in calore, non eſt niſi mediata, adeóque non eſt ſtricta contradictio, quæ debet eſſe immediata.

x. Contradictio alia expreſſa, alia implicita; expreſſa eſt, cujus alterutri membro per ſe noto negatio additur, vt ens, non ens: implicita, cum omiſſa negatione, vnum membrum per alterum evertitur: v. g. ſi dicas ignem frigidum, proprium communicabile, vocatur contradictio in adjecto.

ARTICVLVS II.

De modis prioris, ſimul, & habendi.

MODOS Prioris, & Simul categoriis ſubnectit Ariſtoteles, quia Logici ſcire intereſt modum, quo ſubſtantia prior eſt accidente. Deinde diſpoſitio, quæ res ſequitur, eſt vel ordo earum, vel oppoſitio, res enim perfectè cognoſci non poſſunt, niſi cognito earumdem ordine, vel oppoſitione. Modos quoque habendi non omiſit, quia ad diverſas categorias pro vario ſignificatu pertinent. Egit etiam de variis ſpeciebus motûs, cap. 13. ſed in Phyſicam rejicimus, vbi commodiùs tractabuntur, & modos per ſe attexi-mus, quia ad categoriarum intelligentiam conducunt.

§. I. *De modis prioris, & poſterioris.*

1. MODI quinque vulgò recenſentur, quibus vnum prius altero dicitur, quibus totidem modi reſpondent, quibus vnum altero poſterius, ſed de iis nulla mentio fit ab Ariſtotele, quia correlativi ſunt, adeóque ex modis prioris facilè colligi poſſunt.

II. Primus prioritatis modus eſt, quo aliquid prius dicitur tempore altero, quia in duratione præceſſit: ſic Plato fuit prius Ariſtotele. Hunc modum cæteris anteponit Philoſophus, tum quia notiſſimus, tum quia aliorum quaſi menſura.

III. Huc revocatur prioritas originis, qualis eſt inter perſonas divinas, Ariſtoteli incognita, quâ principium dicitur prius principiato; ita tamen vt ſit ſimul tempore, & naturâ cum principiato; dicitur prioritas, à quo.

IV. Secundus eſt, quo vnum dicitur prius altero naturâ, vel ſtrictè, vel latè. Ad prioritatem naturæ ſtrictè ſumptam, duo requiruntur; 1. diſtinctio realis inter extrema; 2. dependentia poſterioris à priori, ſed non viciſſim: ſic cauſa prior eſt naturâ ſuo effectu, quia producit effectum à ſe realiter diſtinctum, & dependentem. Dicitur prioritas cauſalitatis, quam quinto loco recenſuit Ariſtoteles, & quæ totuplex eſt, quotuplex eſt cauſa, ſed duæ maximè ſpectantur, prima reſpectu cauſæ agentis, quæ prioritas executionis dicitur; ſecunda, reſpectu cauſæ finalis, quæ prioritas intentionis nuncupatur.

V. Prioritas naturæ lata eſt prioritas exiſtendi conſequentiâ, cùm vnum ex alio infertur, non

viciſſim aliud ex ipſo: v.g. vnum eſt prius duobus exiſtendi conſequentiâ, quia ſi duo ſint, eſt vnum; at non ſi vnum eſt, ſtatim ſequitur duo eſſe. Item ſuperiora ſunt priora inferioribus; rectè enim ſequitur, ſi homo eſt, animal eſt, non autem, ſi animal eſt, homo eſt, quia poteſt eſſe equus, aut leo.

VI. Tertius eſt, quo vnum eſt ordine prius altero, quod accipi debet de ordine, quem rerum natura poſtulat: ſic principia priora ſunt ordine concluſionibus, numerus minor majore, exordium narratione, narratio confirmatione, &c.

VII. Quartus eſt, quo vnum eſt prius dignitate, ſeu perfectione; ita vir Senatorius eſt prior plebeio, cœlum prius elementis, quia nobilius. Hunc modum omnium imperfectiſſimum vocat Ariſtoteles, ſeu *alieniſſimum*, σχεδὸν ἀλλοτριώτατος τῶν τρόπων οὗτος. Rationem reddit Ammonius, quia non tam ex rerum natura, quàm ex hominum opinione pendet.

VIII. Quintus, quo vnum altero prius eſt cognitione, quia debet concipi priùs, licèt à parte rei nulla ſit prioritas realis: ſic rationalitas in homine priùs exigit concipi, quàm riſibilitas. Præcipui prioritatis modi hoc diſtico continentur:

Tempore, naturâ, prius ordine, dic & honore;
Cauſam cauſato dicimus eſſe prius.

§. II. *De modis ſimul.*

I. TOT modi ſimultatis numerari poſſunt, quot prioritatis. Tres tantùm recenſuit Ariſtoteles cæteris omiſſis, quia parùm ad categoriarum intelligentiam conferunt.

II. Simul dicuntur, quorum neutrum altero prius, vel poſterius, ſub ea ratione, quâ ſunt ſimul. Dixi, quâ ſunt ſimul; nam alio reſpectu poſſunt habere rationem prioris, & poſterioris: ſic ſol, & lux ſunt ſimul tempore, & tamen ſol prior eſt naturâ luce ſua, vtpote illius cauſa. Item licèt rationale ſit ſimul diviſione cum irrationali, quia non priùs participat rationem animalis, tamen prius eſt perfectione; denique licèt pater, vt generans ſit prior naturâ filio, vt eſt genitus, quia eſt cauſa illius, tamen vt pater, eſt ſimul naturâ cum filio, quà filius eſt, tam quoad poſitionem, quàm quoad ablationem, quia poſito patre, aut ablato, ponitur, & tollitur filius.

III. Primus modus eſt, quo duo ſimul eſſe incipiunt, vel ſimul tempore exiſtunt, ſive ſimul incipiant, & deſinant, ſive alterum priùs incipiat, & deſinat, ſive poſteriùs incipiat, & deſinat, ſive poſteriùs incipiat, & poſteriùs eſſe deſinat, quàm aliud, & hic modus reſpondet primo modo prioris.

IV. Secundus eſt, quo aliqua dicuntur eſſe ſimul naturâ, hoc eſt convertentiâ; iis rebus convenit, quæ reciprocantur ſecundùm exiſtendi conſequentiam, nec vnum eſt cauſa alterius, vt duplum, & dimidium, aliáque relata categorica; nam cùm duplum eſt, dimidium quoque eſt, & cùm dimidium eſt, duplum quoque eſt, neutrum autem eſt cauſa, cur alterum exiſtat: vnde dicuntur ſimul cognitione. Hic modus reſpondet ſecundo, & quinto, hoc eſt prioritati exiſtendi conſequentiâ, & prioritati cauſalitatis, quia ſimultas convertentiæ excludit vtramque prioritatem.

V. Tertius eſt, quo aliqua dicuntur ſimul diviſione,

viſione, ſeu ſimul naturâ communi; iis convenit, quæ ſub eodem genere dividuntur è diametro, vt ſpecies, & differentiæ oppoſitæ; nam homo, & brutum, rationale, & irrationale immediatè dividunt animal: hic modus tertio modo prioritatis, qui eſt ſecundùm ordinem, ex Toleto reſpondet. Dixi, ſimul naturâ communi, licèt enim vna ſpecies ex propria ratione ad alteram præſupponatur, vt actus ad habitum, cujus eſt cauſa, & linea ad ſuperficiem, illud eſt per accidens ad naturam genericam qualitatis, & quantitatis. Modos ſimultatis exprimit duplex Diſtichon.

Tempore dico ſimul, quorum generatio nunc eſt;
Quæ convertuntur, dicimus eſſe ſimul:
Súntque ſimul ſpecies, genus vnum diſtribuentes;
At generis cauſâ, non ratione ſui.

VI. Præter tres modos ſimultatis ab Ariſtotele recenſitos, alii ſunt. Putà eſſe ſimul ſubjecto dicuntur, quæ habent idem ſubjectum, vt candor, & dulcedo, reſpectu lactis. Simul cauſalitate, vt duæ cauſæ concurrentes ad eundem effectum: v. g. duo equi concurrentes ad tractionem rhedæ: ſimul authoritate, ſeu dignitate, vt duo populi moderatores, quorum vnus ſine conſenſu alterius nihil decernere, & agere quidquam poſſit: ſimul loco ſive communi, vt duo homines in eodem templo, ſive proprio, & intrinſecè vt Paulus, & ejus accidentia, ſive extrinſecè, vt extrema corporum ſe tangentium dicuntur eſſe ſimul, quia inter vtriuſque corporis ſuperficies nihil interjicitur. Denique ſimul opinione, & affectu, &c. ſed hi modi aliquatenus ad ſimultatem naturæ revocari poſſunt: De modis ſimultatis tantùm, jam de modis per ſe.

§. III. *De modis per ſe.*

I. QVATVOR ſunt modi per ſe; duo primi dicuntur modi per ſe prædicandi; tertius, modus per ſe eſſendi; quartus, modus per ſe cauſandi.

II. Primus modus prædicandi per ſe eſt, cùm prædicatum eſt de eſſentia ſubjecti, vel vt genus, v.g. homo eſt animal: vel vt differentia, homo eſt rationalis: vel vt ſpecies, homo eſt animal rationale.

III. Secundus, cùm proprietas de eſſentia prædicatur, à qua neceſſariò fluit, vt homo eſt riſibilis.

IV. Tertius, per ſe ſoli ſubſtantiæ convenit, cujus eſt per ſe exiſtere independenter à quolibet ſubjecto: Huic opponitur modus eſſendi in alio, qui accidentis proprius.

V. Quartus convenit cauſæ, à qua effectus, vt talis eſt oritur: ſic Philoſophus per ſe ratiocinatur: Muſicus per ſe canit: huic modo cauſandi per ſe, opponitur modus cauſandi per accidens: ſic Philoſophus per accidens ædificat.

§. IV. *De modis habendi.*

HABERE, & habitus ambigui ſunt ſignificatus; ideóque Ariſtoteles varios ejus ſignificatus explicat cap. 14.

I. Dicimur habere affectionem, & diſpoſitionem qualitatis, putà ſcientiam, virtutem, & vitium.

II. Quantitatem, vt magnitudinem tantam;

&non majorem, aut minorem : v. g. magnitudinem trium, aut quatuor cubitorum.

III. Aliquid circumpoſitum, vt habere togam, vel ornamentum in parte : ſic dicimur habere annulum in digito, pileum in capite, vterque hic modus prædicamentum habitus conſtituit.

IV. Partem, ſive ſit integrans, ſive eſſentialis : ſic dicimur habere manum, pedem, corpus, vel animam. Pertinet ad prædicamentum habitus.

V. Aliquod contentum : ſic vas dicitur habere vinum ; medius triticum.

VI. Poſſeſſionem : ita Petrus dicitur habere domum, argentum, agrum.

VII. Vir dicitur habere vxorem, & vxor virum; ſed hic modus habendi improprius ex Philoſopho, quia ſignificat virum vxori matrimonio conjunctum, & viciſſim, hoc eſt poteſtatem, quam habent conjuges in ſe invicem apud Chriſtianos, & cohabitationem apud Gentiles. Porrò habere, vt eſt poſtprædicamentum ad omnes categorias pertinet ; ideóque habitus hoc ſenſu acceptus idem eſt, ac forma.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Pag.	*Lin.*	*Errata.*	*Lege*
48	8	formæ	materiæ
224	6	ſimilitudinis	vnitatis
317	22	ipſam	ipſas
337	10	intrinſeca	extrinſeca
343	23	Disp. I.	Disp. vnica.
386	1	Disp. II.	Disp. I.
404	1	Disp. III.	Disp. II.

38802

Digitized by Google